

1548

IHS

Archivo de Loyola

Sección 3.ª Serie 2.º or.^o 108.

Est. 13.

Plut. 4.

STVDIOSO LECTORI S.

Habes lector optime hos *Elegantiarum* libros multò quàm antehac unquam prodierint, emaculatiores, *Ioannis Renerij opera*, cum nonnullis annotationibus, tibi haud parum profuturis, ab eodem in margine additis. Veterum autem autorum exempla, quae *Valla* in eorum, quae de lingua Latina praecepit, testimonium protulit, corrupta serè, deprauataq; erant, ut uix ad eius negotium facere uiderentur, ea optima fide restituit. Vt te quoque maiore beneficio demeretur, loca unde ea sibi *Valla* desumpserat, ueluti digito indicans, margini adiecit: ut si posthac chalcographorum aut incuria, aut inscitia perueriti contingat, tibi sit unde ea nullo negotio reparare queas.

Vale lector, Renerijq; laboribus fruere.

3
LAURENTIUS VAL-
LA IOANNI TORTELLIO

Aretino, cubiculario Apostolico, Theologorum facundissimo, S.

LIBROS de linguae Latinae elegantia (mi *Ioannes* unicuique amicitiae specimen, & omnis scientiae decus) olim iam tibi debitos, totiesq; abs te efflagitatos, & tanquam creditore repetitos, tandem exhibeo, nominq; tuo dedico, ac uelut res alienam persoluo: & (ut longioris morae dem pœnas) etiam cum scœnore, eoq; tanto, ut sorti par sit. Nam quum sex essent libri, quos tibi (cui omnia debeo) repromiseram: nunc totidem ad illos accedunt, eiusdem, germanaeq; materiae: & quasi semissi semis additus, explet assensum lucri. Fecisti itaq; tu longam quidem expectationem: uerum ipsius expectationis non negligentia mea, sed consilium extitit causa. Nolo enim fraudare beneficium meum gratia sua. Siquidem nullam aliam inire rationem poteram, qua libros iniussu meo (ut scis) editos, & in plurima exemplaria transcriptos tibi dicarè, nisi et repurgarè diligētius, & (quod maius est) aliorum ueluti reliqui corporis accessione perfectos me emittere testarer, ut nemo nisi ab hoc fonte, et eius riuus nostrarum *Elegantiarum* aquas sibi hauriendas existimaret, non solum uberiore gurgite, sed etiā nitidiorè. Quò magis & spero, et opto, libros hos abs te in summi pontificis bibliotheca repositum iri: teq; curaturum, ut ille, cuius cōtubernalis es, et studiorum intimus comes, nunquam eos euoluat, & quemadmodum de parte iam fecit, totum opus laudet, eximium profectò, ac maximū laboris mei fructum, ac prēmium. Nam quis uberior fructus, aut quod

magis opimum præmiū generoso animo cōingere potest,
quā laudari à laudato uiro? ut ille apud Actium inquit:
Gaudeo abs te laudari, pater, laudato uiro. Etenim quisnā
multis iā seculis laudatior exiit, qui ue sit magis iure lau-
dandus, quā nostrū omniū pater summus Pontifex Nico-
laus Quintus? Qui non magis prudentissimorū hominum
iudicio electus esse, quā natus ad illam dignitatē uidetur:
quem Deus nobis præbens, singulari quadam hoc seculum
est beneficētia persecutus: & quo sospite (ut est hominum
opinio) res humanæ futuræ felices sunt. Ad eō nescias, an
uirtus eius, an dignatio inter homines magis emineat: &
inter ipsius uirtutes, quæ cui præstat, si qua modò præstat,
& nō unaquæq; omnes in se numeros habet, nisi ut quod
quisq; maximè uirtutē aliquā colit, ita maximè adesse huic
illā existimat: ueluti tu nōnunquā, atq; ego prudentiā, cum
cæterarū rerū, tum uerò literarū. Quid enim tam arduum,
tam difficile, tam profundū, quod nō cōsiliū altitudine expe-
diat, cōficiat, transigat? Tot summi pōtificatus, quē propè
lacerū, ac naufragū acciperat, negotia, quibus distringitur,
quorū pars quemlibet aliū deprimeret, unus omnia curat,
omnia suis humeris sustinet, unus omnia obit, et (quod ma-
gis nostram admirationē auget) nō fortiter modò, sed etiā
libetèr. Diuina nimirum est in eo ingenij celeritas, ac uis.
Iā uerò de literis quoties nobiscū, alio ue quo erudito, post
fluctus occupationū loquitur? Taceo qua pronūtiādi maie-
state, & gratia, quāta memoria, quāta rerū copia, quāta do-
ctrinarum omniū peritia eluceat, uel humanarū, ut histori-
cæ, ut oratoricæ, ut grāmaticæ, ut philosophicæ, ut poëticæ,
etiam metricæ: uel diuinarū, ut theologicæ, ut omnis iuris, ut
eius quā Græci *ἱερατικῆς* uocant. Nihil ita arduū, itaq;
abditū quod cum fallat: nihil ita tenue in literis, exiguumq;
(unde

(unde haud secus miror) quod eū fugiat: eoq; nunquā mi-
nus loqui, magis attendere mihi libet, quā quū ipsum au-
dio. Pace tamē eius dictum sit, nō minus ornat illa dignita-
tem, quā ab illa ornetur. Nec ego minus ueneror eius uir-
tutes apud me, q̄ datas à Deo Apostolicas clauces, quū præ-
sertim sciētia sacrarū literarū clauis uocetur, ab eodē Deo
tributa, quæ aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit.
Itaq; utraq; manu clauces gestat, sapiētiæ altera, altera po-
testatis. Quare (ut libere quod sentio dicā) uel magis mihi
letandum, atq; gloriandū erit, si à tam integro, tam sancto,
tam sapiēti uiro, quā si à summo Pontifice, laudabor. Sum-
mi enim Pontifices multi fuerunt, sed qualis hic, uix unus,
aut alter: quem absit ut emerendi fauoris gratia impensius
laudauerim, quippe qui sciā & me improbaturos homi-
nes, si mentiar: & illū talem esse, qui nec seipsum ignoret,
& testimonia suarū laudum malit in pectoribus esse, quā
in linguis. Neq; uelim te hanc ei epistolam ostēdere. In qua
eisi laudatur, id tamen nō ideo sit, ut has laudes ipse, sed ut
cæteri legāt: & (quod ad nos attinet) magna sane honori-
tuo, ac meo fiet accessio ex hæc Nicolai pōtificis cōmemo-
ratione. Etenim si in arcibus triumphalibus, & columnis,
cæterisq; id genus operibus in honorē aliquorū extructis,
quò sint angustiora, cernimus interdum alicuius Dei, aut
Deo similis imaginē superpositam: cur ipse non putē mihi
faciūdum, ut huic meæ columnæ (non ausim dicere arcui)
duodecim passus altæ, quā ego opifex tibi ob singularem
eruditionē, summam beneuolentiā, maximam in me meritā
dicauī, imaginē Nicolai summi Pōtificis mea manu sculptā
in culmine collocē, ut operis decori quædam etiā ex ipso
præside maiestas accedat: Ita & nostra in illū reuerētia, ac
religio, & illius in nos fauor, splendorq; constabit. Vale.

LAURENTII

VALLAE PATRITII ROMANI,

& de lingua Latina bene meriti, in sex Elegantiarum libros elegans & doctus
admodum praefatio.

V V M saepe mecum nostrorum
maiorum res gestas, aliorumq; uel
regū, uel populorum considero, ui-
dētur mihi nō modō ditōnis nostri
homines, uerū etiam linguae pro-
pagatione ceteris omnibus antecel-
luisse. Nā Persas quidē, Medos, Af-
syr̄ios, Gr̄ecos, aliosq; per multos longē, lateq; rerū poti-
tos esse: quosdā etiā, ut aliquantō inferius quā Romano-
rum fuit, ita multo diuturnius imperiū tenuisse cōstat: nul-
los tamen ita linguā suam ampliāsse, ut nostri fecerunt: qui
(ut orā illam Italiā, quae magna olim Gr̄ecia dicebatur: ut
Siciliā, quae Gr̄eca etiam fuit: ut omnem Italiā taceam)
per totū penē Occidentē, per Septentrionis, per Aphricae
non exiguam partem, breui spatio linguam Romanā (quae
eadem Latina à Latio, ubi Roma est, dicitur) celebrem, &
quasi reginā effecerunt, & (quod ad ipsas prouincias atti-
net) uelut optimā quandā frugem mortalibus ad faciēdam
sementē praeberūt: opus nimirum multo praeclarius, mul-
toq; speciosius, quā ipsum imperiū propagasse. Qui enim
imperīū augēt, magno illi quidē honore affici solent, atq;
Imperatores nominātur: qui autē beneficia aliqua in homi-
nes contulerunt, ij nō humana, sed diuina potius laude cele-
brātur: quippe qui nō suae tātum urbis amplitudini, ac glo-
rie

PRAEFATIO.

riae consulant, sed publicae quoq; hominū utilitati, ac saluti.
Itaq; nostri maiores rebus bellicis, pluribusq; laudibus ce-
teros homines superarūt, linguae uerō suae ampliātionē se-
ipsis superiores fuerunt, tanquā relicto in terris imperio,
confortiū Deorum in caelo cōsecuti. An uerō (Ceres quodā
frumētū, Liber quodā uini, Minerva quodā olei inuentrix pu-
tatur, multiq; alij ob aliquā huiusmodi beneficiā in Deos
repositi sunt) linguā Latinam nationibus distribuisse mi-
nus erit, optimā frugem, & uerē diuinā, nec corporis, sed
animi cibū: Hae enim gentes illas, populosq; omnes omni-
bus artibus, quae liberales uocantur, instituit: hae optimas
leges edocuit: hae uiam ad omnē sapientiam munuit: hae
deniq; praestitit, ne barbari amplius dici possent. Quare
quis aequus rerū aestimator non eos praeferat, qui sacra lite-
rarū colentes, ijs, qui bella horrida gerētes, clari fuerunt?
Illos enim regios homines, hos uerō diuinos iustissimē di-
xeris, à quibus non (quē admodum ab hominibus fit) aucta
Respublica est, maiestasq; populi Romani solū, sed (quē-
admodū à dijs) salus quoq; orbis terrarū: eō quidē magis,
quod qui imperiū nostrum accipiebant, suum amittere, &
(quod acerbius est) libertate spoliari se existimabāt, nec for-
tasse iniuria: ex sermone autē Latino non suū immūnā, sed
condiri quodāmodo intelligebant: ut uinū posteriū inuen-
tum, aquae usum nō excusit: nec sericum, lanā, linumq; nec
aurum, cetera metalla de possessione eiecit: sed reliquis bo-
nis accessionē adiunxit. Et sicut gēma aureo alligata annu-
lo nō deornamēto est, sed ornamēto: ita noster sermo acce-
dens aliorū sermōni uernaculo, contulit splendorē, nō sustu-
lit. Neq; enim armis, aut cruore, aut bellis dominatū ade-
ptus est: sed beneficijs, amore, concordia. Cuius rei (quantū
coniectura suspicari licet) hoc, ut ita loquar, seminarīū fuit.

Clari fuerunt
hic bis repeti
debet.

LAVRENTII VALLAE

Primum, quod ipsi maiores incredibiliter se in omni studiorum genere excolebant: ita, ut ne in re quidem militari aliquis, nisi idem in literis, praestans esse uideretur: quod erat ceteris ad emulationem non exiguum incitamentum. Deinde, quod ipsis literarum professoribus premia egregia sane proponebant. Postremo, quod hortabantur provinciales omnes, ut cum Romae, tum in provincia Romanae loqui consuescerent. Ac (ne pluribus agam) de comparatione imperij, sermonisque Romani, hoc satis est dixisse. Illud pridem, tanquam ingratum onus, gentes, nationesque abiecerunt: hunc omni nequitate suaviori, omni serico splendidiori, omni auro, gemmaque pretiosiore putauerunt, et quasi Deum quendam ex caelo demissum, apud se retinuerunt. Magnum ergo Latini sermonis sacramentum est, magnum profecto numen, quod apud peregrinos, apud barbaros, apud hostes, sancte, ac religiose per tot secula custoditur, ut non tam dolendum nobis Romanis, quam gaudendum sit, atque ipso etiam orbe terrarum exaudiente glorandum. Amissus Romanus, amissus regnum, amissus dominatus, tamen si non nostra, sed temporum culpa: ueruntamen per hunc splendidiorum dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus. Nostra est Italia, nostra Gallia, nostra Hispania, Germania, Pannonia, Dalmatia, Illyria, multaeque aliae nationes. Ibi namque Romanum imperium est, ubicumque Romana lingua dominatur. Eant igitur nunc Graeci, et linguarum copia se iactent. Plus nostra una efficit, et quidem inops (ut ipsi uolunt) quam illorum quinque: (si eis credimus) locupletissima: et multarum gentium uelut una lex, una est lingua Romana: unius Graeciae (quod pudendum est) non una, sed multae sunt tanquam in Republica factiones. Atque exteri nobiscum in loquendo consentiunt: Graeci inter se consentire non possunt, nedum alios

ad ser

PRAEFATIO.

9

ad sermonem suum se perducturos sperent. Variè apud eos loquuntur auctores, Atticè, Acolicè, Ionicè, Doricè, *κοινως*: apud nos, id est, apud multas nationes, nemo nisi Romanè, in qua lingua disciplinae cunctae libero homine dignae continentur, sicut in sua multiplici apud Graecos: qua uigente, quis ignorat studia omnia, disciplinasque uigere? occidete, occidere? Qui enim summi philosophi fuerunt, summi oratores, summi iuriconsulti, summi denique scriptores: nepe ij, qui bene loquendi studiosissimi. Sed me plura dicere uolentem, impedit dolor, et exulcerat, lacrymarumque cogit intentum quo ex statu, et in quem facultas ista reciderit. Nam quis literarum, quis publici boni amator a lacrymis temperet, cum uideat hanc in eo statu esse, quo olim Roma capta à Gallis: Omnia euersa, incensa, diruta, ut uix Capitolina supersit arx. Siquidem multis iam seculis non modo Latine nemo locutus est, sed ne Latina quidem legens intellexit: non philosophiae studiosi philosophos, non caesidici oratores, non legulci iuriconsultos, non ceteri lectores ueterum libros perceptos habuerunt, aut habent: quasi amisso Romano imperio, non deceat Romanè nec loqui, nec sapere: fulgore illum Latinitatis, situ ac rubigine passi obsolescere. Et multae quidem sunt prudentium hominum, uariaeque sententiae, unde hoc rei acciderit, quarum ipse nullam nec improbo, nec probo, nihil sane pronuntiare ausus: non magis quam cur ille artes, quae proximè ad liberales accedunt, Pingedi, Scalpedi, Fingedi, Architectadi, aut tam diu, tantoque opere degenerauerint, ac penè cum literis ipsis demortuae fuerint, aut hoc tempore excitentur, ac reuiuiscant: tantusque tum honorum opificum, tum bene literarum prouentus efflorescat. Verè enim uicium quod magis superiora tempora infelicia fuisse, quibus homo nemo inuictus est eruditus, eò plus his nostris gratulandum est, in quibus si paulò

Id est, communiter.

amplius admittamur) cōfido propediē linguā Romanā uere plus, q̄ urbē, & cū ea disciplinas omneis, iri restitutum. Quare pro mea in patriā pietate, in dō adeo in omneis homines, & pro rei magnitudine cunctos faciēdie studiosos, uelut ex superiore loco libet adhortari, euocareq; & illis (ut aūt) bellicū canere. Quousq; tandē Quirites, (literatos appello, & Romanæ linguae cultores, qui & uere, & soli Quirites sunt, ceteri enim potius inquilini) quousq; in quā Quirites urbē uestrā, nō dico domiciliū imperij, sed parentem literarū à Gallis esse captā patimini? id est, Latinitatē à barbaria oppressam? Quousq; profanata omnia diuis, et penē impijs oculis aspicietis? An dum fundamentorū reliquæ uix appareāt? Alius uestrū scribit historias: istud est Veios habitare. Alius Græca trās fert: istud est Ardeæ cōsistere. Alius orationes, alius poemata cōponit: istud est Capitoliū, arcēq; defendere. Præclara quidē res, et nō mediocri laude digna: sed hoc nō hostes expellit, non patriā liberat. Camillus nobis, Camillus imitādus est, qui signa (ut inquit Verg.) in patriā referat, eamq; restituat: cuius uirtus adeo ceteris præstātor fuit, ut illi qui uel in Capitolio, uel Ardeæ, uel Veijs erāt, sine hoc salui esse nō possent. Quod hoc quoq; tēpore cōtinget: et ceteri scriptores ab eo, qui de lingua Latina aliquid cōposuerit, nō parum adiuuabūtur. Equidē (quod ad me attinet) hūc imitabor, hoc mihi proponam exemplū, cōparabo (quātulumcunq; uires meæ ferēt) exercitiū, quē in hostes quam primū educā: ibo in aciem, ibo primus, ut uobis animum faciā. Certamen nō modō ut patriā stissimū hoc pulcherrimumq; certamen nō modō ut patriā ab hostibus recipiamus, uerum etiā ut in ea recipiēda quis maxime Camillum imitabitur, appareat. Difficilimū quidē præstare, quod ille præstitit, omnium imperatorū mea sententia

Æneid. 6.

tentia maximus, riteq; secundus à Romulo conditor urbis appellatus. Ideoq; plures, pro se quisq; in hęc rē elaboremus, ut saltē multi faciamus, quod unus effecit. Is tamē iure, uereq; Camillus dici, existimariq; debet, q̄ optimā in hac re operā nauauerit. De me tātam affirmare possum, ut nō sperare tantæ me rei satisfacturū, ita difficilimā sumpsisse laboris partē, durissimamq; prouinciā, ut redderem alios ad cætra prosequenda alacriores. Hi enim libri nihil fere quod ab alijs autoribus (ijs duntaxat qui extant) traditum est, continebunt. Atq; hinc principium nostrū aspiciemur.

De nominibus quorum ablatiui plurales
excunt in Abus.

CAT. I.

EV S, dea, deabus dicimus: Diuus, diua, diuabus nō dicimus. Itē in quibusdā alijs: ut, Filius, filia, filiabus: nō Priuignus, priuigna, priuignabus: Natus, nata, natabus: non Genitus, genita, genitabus: Equus, equa, equabus: Mulus, mula, mulabus: nō Asinus, asina, asinabus: nec Iuuecus, iuueca, iuuecabus: nec cætera similia. nō Ceruus, cerua, ceruabus: nō Lupus, lupa, lupabus. Itē ut dicimus Libertus, liberta, libertabus, ita nō dicimus Libertinus, libertina, libertinabus: non Patronus, patrona, patronabus: nō Concubinus, cōcubina, concubinabus: non Pedisequus, pedisequa, pedisequabus: non Seruus, serua, seruabus: nō Famulus, famula, famulabus: non Dominus, domina, dominabus: nō Animus, anima, animabus: tametsi quidā his posterioribus utūtur. Cicero tamen ad uxorē, & filiā scribens, Duabus animis suis dixit, non animabus. Et Curtius de matre, & uxore Darij, Dominis, nō dominabus dixit. Quod si qui per licentiā aliter loquūtur, nō est mirādū: cum quidā ueteres dixerint Dextrabus, p̄ dextris: & Eabus, pro eis. Sed ego de usu loquendi disputo, nō de abusu.

Epi. 14. lib. 25.
epist. sam.
Lib. 3.

Nomina quae ueniunt à uerbis primae cōiugationis, positionē supini habētibus in itū, uel in etum, praeter ceterorū uerborum legem exeūt in atio, & nō in itio, uel in itio: ut, Veto, uetui, uetiti: inde uetatio, non uetitio. Praesto, praestiti, praestitū, praestatio: nō praestitio. Cubo, cubui, cubitum, cubatio: nō cubitio. Domo, domitū, domatio: nō domitio. Sono, sonitū, sonatio: non sonitio. Crepo, crepitū, crepatio: nō crepitiō. Tono, tonitū, tonatio, nō tonitio: licet dicamus sonitus, crepitus, tonitus: nō sonatus, crepatus, tonatus. Frico, frictū, fricatio, nō frictio: & ita in ceteris. Sectio tamen crebrius reperitur, quā secatio. Horum participia dissimilia sunt. Nam ea, quae sunt praeteriti tēporis, exeunt in itus: quae uerō futuri, in aturus: uetitus, uetaturus: praestitus, praestaturus. Vnde Lucanus: Cōstatura fides superiūm. Domitus, domaturus: & ita in ceteris. Lauo, & Poto non habēt supina, neq; in atū, neq; in itū, neq; in etū, sed in otū: ideoq; formāt nomina sua lotio, et potio: inde sunt lotor, & potor uerbalia nomina: et lotiū pro urina, prima tamē breui, nō longa. Aliquādo reperitur lauatiū, & potatum: inde sunt lauatio, & potatio: lauatorq; & potator. Iuuo, iuui, iuitū, nec in hunc, nec in illum modū format suū deriuatiū. Ceterū ex alio supino iuuatū, facit iuatio: ab illo fit iutor, seu potius adiutor. Ex ceteris autē pauca sunt nomina uerbalia in or, ut domitor, nō domator: & Sector, qui significat eum accusatorem, qui ex damnatione accusati dimidium bonorum expectat illius, aut certē aliquam partem.

De hoc nomine Ludicrum.

CAP. III.

Ludicra (inquit Priscianus) & non ludicria, ab hoc ludicri dicimus. Vergilius in XII. — Neq; enim leuia, aut ludicra petuntur Præmia. Per quod uult ludicra tertiae declin

declinationis, cum contrā notum sit secundae esse: ut in lege illa frequēter repetita, Qui artem ludicram exercuerit, in quatuordecim ordinibus primis ne sedeat. Ars ludicra, est ars histrionica, & scenica: & (ut sentio) quicquid nomine ludicri intelligitur. Nam ludicrum, quod est substantiuum, non modō ludus histrionicus est & scenicus, sed quodcūq; lusorum opus, ac iocularē, etiam ludi publici.

De hoc nomine Ficus.

CAP. IIII.

Ficus (idem inquit) etiam uitium corporis quartae est: Martiali primo Epigrammatō:

Prisc. lib. 6. Epig. 33.

Cum dixi ficus, rides quasi barbara uerba,

Et dici ficos Caeciliane iubes.

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,

Dicemus ficos Caeciliane tuos. Ex quo ostendit & uitū, & fructū quartae esse declinationis, genere autē differre. Ego uerō reperio ancipitē apud Martiale scripturam, & frequentius sic, ut & ipse puto scribendum:

Cum dixi ficos, rides quasi barbara uerba,

Et dici ficos Caeciliane iubes.

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,

Dicemus ficos Caeciliane tuos.

Ante omnia, cur ille risisset Martialem, quod diceret ficus? An nō reperitur ficus, saltē pro arbore, atq; etiā pro fructu, in numero singulari? Non hoc ergo ille ridebat. Quid ergo? quod genere abuteretur: ne hoc quidē. Quippe cum dico ficus, quo genere utar, nemo intelligit. Certe ridebat q̄ alia declinatione uteretur, quā ea, qua debebat, ut ex secūdo uersu, in quo mutata est declinatio, apparet. Quod si igitur Caecilianus de declinatione agebat, non de genere, debuerat Martialis ad declinationē, non ad genus respondere, ut est putandū: atq; adeo necesse est eū respondisse. Si quidem

quidem (ut ostendit) ille reprehēderat, quōd hic ficos dice-
ret, nō ficus. Quae reprehensio si uera est, ut Prisciano ui-
detur, qui uult ficus magis esse quartae, quae tandē modestia
poetae fuisse, eū q̄ recte admoncat, tā execrabili, etiā uero
crimine incessere: ergo cōiunxit accusationē imperitiā cū
accusatione flagitij per iocū, & dicacitatē, ut moris sui est,
quōd ille adeo stolidus, nō solum nequā esset, ut negaret fi-
cos reperiri, quos secū semper, et quidē cū dolore gestaret:
quod minime mirū est reperiri, quū pro fructu, ad cuius si-
militudinē morbus appellatus est, in secūda declinatione, &
(ut opinor) in genere masculino nō modō apud poetas, sed

Scr. 2. satyr. 8. apud oratores quoq; pbatissimos reperitur: ut Horatius,
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi.

Zib. 1. epist. 7. Et Plinius ad Octauium Rufum, Quae nunc cum ficis, &
boletis certamen nondum habent. Et Cicero de Senectute,
Ex tantulo grano fici. Quidam grammaticorū recentium,
id est, imperitorum, aiunt pro fructu quartae, pro arbore
secundae esse declinationis, quū pro arbore sit sepius quar-
tae: ut idem de Oratore: Vxorem suā suspendisse se de ficu.

Zib. 2. Satyra 10. Secundae autem, ut apud Iuuenalem: Ad quae
Discutienda ualent sterilis mala robora fici.

Satur. 3. ca. 19. Macrobius & ipse in secūda declinatione semp̄ ferē utitur,
& plurimos ueterū ostendit usos. Priscianus uerō uult pro
fructu, & morbo quartae esse, & hoc autoritate Martialis.
Neq; ego inficior ultimū illū uersum posse sic legi, ut reci-
tat Priscianus: sed id ioco magis, quam seriō à poeta acci-
pimus esse dictū. Neq; enim seipsum, quōd ficos dixisset, sed
illius et nequitia, & imperitiā reprehēdere uoluit: nō igno-
rās ficos & Latine, & usitatē dici. Nec uerō Prisciano fa-
ciendū fuit, ut unū Martiale sequeretur, et Cecilianū nescio
quē, ut flagitiosum hominē, sic inruditiū, in eo praesertim
loco,

loco, ubi iocabatur poeta, nec suā sententiā aperiebat, &
tacite negabat, quod affirmare uidebatur. Nā nequaquam
dixisset ficus quartae esse declinationis, & generis mascu-
lini, quod inauditū est: nec differentiā posuisset generis in-
ter morbū, & fructū, quū hoc ab illo dicatur. Quidā eccle-
siastici autē pro arbore, Ficulnea: ut ibi, Videte ficulneā, et
omnes arbores. Quod nusq; alibi (si memoria nō excidit)
mibi reperitū est. Sed adiectiuū Ficulneus, a, um p̄ materiato
ex illa arbore: ut à populus populcus: et à corylus coryleus,
& columus, ut ab abies abiegus, ab ilice ilignus dicitur.

Zuc. 21.

De nominibus Diminutiuis. CAP. V.

Nomina Diminutiua ex euntia in talem uocē, qualis est
pisciculus, si rite formentur, uera sunt diminutiua: ut,
Pisciculus, Vermiculus, Passerculus, Fraterculus, Securi-
cula, Lucubratiuncula, Virguncula, Sororecula, Munuscu-
lum, Corpuscūlū, Tempuscūlū, Mendaciunculū, Plusculū.
Sin minus rite formentur, diminutiua non sunt, Anniculus,
Cuniculus, Musculus, quādo nō est paruus mus, Pediculus,
uel (ut alij uolūt) Pediculus: & penultima longa Cuculus.
Cicerecula, nomē leguminis. Nouacula, culter rasorius. Len-
ticula, uasculi genus. Alia masculina, aut foemina non oc-
currunt. Seruius tamē super Donatū ait, acus acicula. Acus
enim dicitur, qua uestes sarcuntur: Acicula, qua mulieres
utuntur ad ornamentū capitis. Adiectiua tria, Anniculus Ri-
diculus, Vernaculus: anniculus puer, annicula puella, anni-
culū iunetiū, hoc est, unius anni: sicut Bimus, a, ū, id est, duo-
rū annorū. Trimus trima trimū, id est, triū annorū. Qua-
drimus quadrima quadrimū, id est, quatuor annorū, & nō
amplius. Nec de animalibus modō, sed de inanimatis: ut, an-
niculum uinū, bimū oleū. De pueris tamē magis loquimur
per diminutionem, bimulus, trimulus, quadrimulus, quia
intra

intra hos annos adhuc parui sunt, ut bimulus puer, trimu-
la puella: similiter de his, in quibus hæc ratio habet locum:
ut, anniculus equus. Dissimiliter in quibus hæc ratio locum
non habet: sed dicemus, bimus aries, trimus porcus, quadri-
mū uinū. Ridiculus homo, ridicula res, ridiculum caput, id
est, deridendum. Est etiā sepe neutrum, significatq; sermonem
risus potius, quam derisus excitantiē. Vernaculus, uernacula,
uernaculum, quod est domi nostræ, uel in nostra patria
natum: ut, lingua uernacula, quam uulgo dicunt linguā ma-
ternā. dictū est à Verna, qui est seruus domi nostræ natus,
id est, ex nostra ancilla. Præterea neutra multa sunt: ut, Um-
braculū, Tabernaculū, Spectaculū, Habitaculū, Coenaculū,
Crepusculum, Germiculum pro germine, Crepitaculum,
Vinculū, Amiculū pro amictus genere quodam ferè pallio:
Curriculū pro cursu: & pro loco, in quo certamē curren-
di exercetur: nonnunquam etiā pro curru: ut Curtius libro
octauo, Aliorū turbati equi non in uoragines modò, lacu-
nasq; sed etiā in amnē præcipitauere curricula. Cubiculū,
quod certè à cubili non uenit, quū intra cubiculū cubile sit,
& eius diminutiū foret cubiculū. Puluis et significatione,
& formatione legitima diminutiū facit, sed genus mutat
apud Hieronym. ut uile puluisculū: masculinè tamen posuit
Apuleius in quodā suo carmine, de quo meminit in apolo-
gia de magia: Misi (ut petisti) munditias dentium, Nitelas
oris, ex Arabicis frugibus, Tenuē, candificum, nobile pul-
uisculū, Cōplanatorē tumidulæ gingiuulæ, Conuerritorem
pridianæ reliquæ: Ne qua uisatur tetra labes sordium, Re-
strictis fortè si labellis riseris. Conuentus quoq; facit con-
uenticulū. Cic. pro Sextio: Tamē conueticula hominū, quæ
ciuitates nominarunt. Baculus non terminat diminutiū in
hac uoce, quia sua talis est, tamen neutrum habet Bacillum.

Cicero

Cicero 11. De finib. Bacillum, aliud inflexū, aliud ita natum.
Reperitur tamen primitiuum & in neutro: ut apud Ouidium
lib. x. v. Metam. Esse solet, baculumq; tenens agreste sinistra.
Ne terebra quidem huius uocis est, tamē gignit diminutiuum
terebellum, non terebella. Auricula uerò rite formatur, sed si-
gnificatione dissentit: namq; cartilago illa est circū aurium con-
cauitatem, non autē parua auris. Mētula quoq; quæ non par-
uam mentem significat, sed uirilia. Fidicula, pro instrumento
torquendi, quod an rite formetur, nunc uideamus. Nam fides,
inquit Priscianus, facit fidicula. Nam si esset fides in hac signi-
ficatione, quomodo Seruius placet, non fidicula fecisset, sed fi-
decula. Audivimus Seruium Priscianus carpsit, utpote unam rem
non uno in loco reprehendens. Cæterum ipse fallitur, nō Ser-
uius. Nam nec fides (quemadmodum ueterum autoritas tra-
dit) sed fides dicitur: & si fides dicatur, fidiculā potius, quam
fideculam analogia exigit. De autoritate satisfecerit Festus
Pomp. ita scribens: Fides genus citharæ, dictæ, quòd tantum in
ter se chordæ eius, quantum inter homines fides concordent.
Analogiæ quoq; ratio fidicula exigit à fides, sicut ædicula ab
ædes, sedicula à sedes, cædicula à cædes: non ædecula, sedecula,
cædecula: sicut apes, de quo solo nomine facit ille mentionem,
apicula facit, non apicula. Et si quādo apis in nominatiuo re-
peritur, ut ille ait, ueluti apud Ouidium in x. 111. Metamor.
Non apis inde tulit collectos sedula flores. hoc perquam rarū
est, & analogia apes potius: quam apis defendit, quia à pede
compositū, ac deriuatum putatur. Deniq; fides in nominatiuo in-
auditum est, ergo fides dicendū est, cuius diminutiū fidicula,
id est, parua cithara, uel chordula. In plurali tortorium (ut dixi)
instrumentum ex duobus (ut reor) et obliquatis lignis cōpactū,
uel ab extorquenda fide, ac ueritate: uel à neruis simibus, uin-
culisq; quibus ad illum modū homines torquēdi alligabātur.

Prisc. li. 1. & 3.

Quam merito
Priscianus Ser-
uiū carpat, &
Valla à Seruio
stet, uterque in-
de uenit. nam Ser-
uius in illud Ver. 6.
Sen. Threicia
fictus citharæ,
fidibusq; cano-
ris: sic ait, Fidi-
bus, autem est à
nominatiuo hæc fi-
dis, ut sit Pyr-
rhichius: nā fi-
des, Tambus est.

b

Ad

LAVRENTII VALLAE

AD hunc locum pertinet, quod nunc subijcimus: Nomina tertiae declinationis exeuntia in er, siue masculina, siue foemina, siue communia, huiusmodi uocem diminutiuiorum sortiunt, ut, Pater paterculus, frater fraterculus, mater matercula, cuius quasi similis soror facit sororcula, cicercula à cicere tanquam à foeminino, pauper pauperculus, paupercula. Quae sunt secundae declinationis tam adiectiua, quam substantiua, faciunt diminutiua in ellus masculina, in ella foemina, in elum neutra. Culter, cultellus: Liber, libellus: Puer puellus: Tener, tenera, tenerum, tenellus, tenella, tenellum: Miser, misera, miserum, misellus, misella, misellum: Sacer, sacra, sacrum, sacellus, sacella, sacellum, unde hoc Sacellum, pro templo modico. Hinc factum est, ut foemina quoque substantiuorum eodem modo, quo adiectiuorum, facerent diminutiua. Caper, capra, capella: Puer, puera, puella: Liber, libra, libella: licet multo aliud libra, quam liber significet. Haec diminutiua in ellus, & ella exeunt. Sunt quaedam in illus, illa. Inter ea autem priora Priscianus ponit Ala, uultusque facere diminutiuum ascella: Cicero tamen inter posteriora. Duo enim masculina, totidemque foemina donat hoc genere terminationis: Palus, paxillus: Talus, taxillus: Mala, maxilla: Ala, axilla. Sunt tamen & alia in hanc uocem exeuntia.

Illa quoque diminutiua, quae finiunt in aster, imitationem potius, quam diminutionem significant: neque enim ea ratione dicitur Oleaster, Pinaster, Apiastrum, Menthastrum, Siliquastrum, quod sit parua olea, parua pinus, paruū apium, parua mentha, parua siliqua: sed quod syluestria, oleam, pinum, apium, mentham, siliquam imitantia: & quo quidam utuntur, Filastrum, pro priuigno, non paruus filius est, sed imitans filium: & Parasitaster, non paruus parasitus (aliter enim non diceretur à Comico, parasitaster paruulus) sed imitator

Terent. in A-
dolph. act. 5.
sc. 2.

ELEGANTIARVM LIB. I. 19

imitator parasitorum: ut apud M. Tullium pro Vareno, Erucius hic noster Antoniastrum est. Et ad Atticum lib. x i i. Omnino solet esse Fuluiastrum. id est, Antonij, Fuluijque imitator. Et hinc Augustinus appellat Philosphastrum: non (ut puto) paruū philosophum, sed imitatore philosophorum: nisi dicas imitationem esse diminutionem quandam perfectionis. Tamen aliud est esse diminutiua, aliud imitatiua. Nec quispiam dixerit Oleastrum esse minutam oleam, & Pinastrum esse minutam pinum, quam Plinius ait esse mirae altitudinis: etsi quidam nunc solent pusillos homines appellare, Antoniastrum, Luciastrum, Paulastrum, secuti Priscianum, qui praeter superiora, haec addit, esse eiusmodi diminutiua adulationis, & maxime puerorum, ut Catulastrum, Antoniastrum, Patritiolus, Sergiolus. Sed haec posteriora sunt uere diminutiua, illa (ut ostendit) non uera, adeoque nec adulationis: quanquam omnia diminutiua (non minus quam haec in olus) sunt apta adulationi, & sepe etiam contemptui: ut, Homunculus, Homulus, Argutulus. sed ad rem reuertamur. Pullastra apud Varronem, quae est parua adolescensque gallina, quod nec ipsum diminutionem significat. Nam maiuscula potius pulla, quam minuscula est: etiam si minor gallina est, non gallinastra dicitur, sed pullastra. Duo tamen nomina sunt, quae diminutionis regulam seruant, Surdaster, & Recaluaster, quorum alterum significat diminutionem surditatis. Non est plane surdus surdaster, sed (ut sic dicam) surdulus: & Recaluaster, qui fronte caluus est, non toto capite, quasi recaluatulus, quod est diminutiuum: in quem modum nequeunt resolui nomina illa, de quibus supra disputauimus. Ex his autem quae retuli exemplis, liquet non modo in aster, finiri haec nomina, & esse masculina, sed etiam in astra foemini generis: ut Pullastra, Filastra apud quosdam pro priuigna: Siliquastra pro pipe-

Citat Valla
Tull. pro Varen-
no post Prisc.
lib. 3. qui ea ora-
tione potuit le-
gisse, nunc autem
desideratur. Il-
lius orationis me-
mini Quintil.
lib. 7. cap. 2. &
lib. 9. cap. 2.
Lib. 16. ca. 10.

Prisc. lib. 3.
Varr. de re rust.
lib. 3. cap. 9.

rite, quod non uideo quid ex siliqua imitetur: & in astrum neutri: ut, Apiastrum, Siliquastrum à siliqua arbore ferente fructum sui nominis, quod Græci κερὰν ὄπῃ uocant. Significat etiam siliqua folliculum, ubi grana leguminum includuntur, & siquid leguminibus est simile. Fereq; hæc nomina arborum, herbarumq; diuersum genus habent in primitiuis, à diminutiuis, uel deriuatiuis.

De nominibus exeuntibus in Rius, uel Rium. CAP. VI.

TAbularium, locus ubi tabulae, id est, instrumenta, & literæ reponuntur. Sacrarium, repositorium sacrorum. Aerarium, repositorium æris: id est, nummorum, similitumq; rerum pretiosarum, atq; opum. Armariū, ubi reponuntur libri, ceteraq; huiusmodi. Armamentarium, ubi reponuntur arma, & arma. Atramentarium, uasculum: quod continet atramentum. Calamarium, quidam usurpant pro theca calamaria, ubi calami reconduntur: sed quia hoc tempore pleriq; penna scribunt, potest etiam dici Pennarium, nisi malumus appellare thecam pennariā, thecam calamariā, & thecam graphiarianam. Penarium, ubi reponitur penus: hoc est, edulia, & ad uitium pertinentia. Viuarium, ubi continentur uel aues, uel pisces, uel feræ: quæ duntaxat ad uictum spectant. Pomariū, locus pomorum reponendorum: uel locus consitus pomis: ut

Zib. 4. Metam. Ouid. Id metuens, solidis pomaria clauserat Atlas Mœnibus.

Zib. 1. ab urb. Quidam hoc Pomerium uocant. Titus autem Liuius Pomerium ait esse locum ad muros intra, & extra, ubi edificare non licet, quasi post mœnia: ut dicimus Pomeridianum, pro eo quod est postmeridianum: unde Lucanus, Longa per extremos pomeria iungere fines. Pomarium igitur aut locus frequens arboribus pomi, siue fructuum pomi repositorium: aut copia ipsa arborum pomiferarum. Nam horum nominum natura est, significare uel locum ubi illa sunt, uel ipsarum rerum,

quæ

quæ in loco sunt, copiam: ut Alucarium, tamen si potest dici locus ubi sunt aluci apium, tamen potius accipitur pro copia alueorum eodem in loco collocatorum, uel apium mellificantium. Et Rosarium magis copiam fruticum uno loco rosas gignentium, quam ipsum locum, ubi hi frutices sunt, significat: quem locum ne Rosetum quidem appellare possis, cum idem significet quod rosarium, nisi per contentum significetur continens. Plantarium, non locus plantarum, sed ipse plantæ, etiam si euulse, aut non consistæ fuerint. Nec me fallit Seruius separare plantaria à plantis: Plantæ sunt raptæ de arboribus, plantaria uero quæ ex seminibus nata cum radicibus & terra propria transferuntur ad quod sentiendum uidetur allexisse eum Vergilij uersus: — Et uina sua plantaria terra. Seminarium, non locus, sed semen ipsum, id est, plantule. Pampinariū, non terra ubi nascuntur pampini, sed congeries pampinorum, id est, uirentium ramusculorum uitis, uel (ut ait Plinius) palmes quæ è duro exit, materiāq; in proximum annum promittit, pampinariū uocatur: certe in hoc palmite multi sunt pampini. Calcearium, Vestiariūq; pro calceis, & uestibus: ut Cibaria, pro cibis. Fustuariū, pro fustigatione. Carnarium, non locus, ubi caro salsa suspenditur, sed caro ipsa: nisi contentum pro continente accipiatur. Donaria, non locus repositorius donorum, sed ipsa dona: licet Seruius dicat, ubi dona oblata sunt: sicut Lectisternia dicuntur, ubi homines sedere in templo consueuerunt. Ita in ceteris adhibenda est in similitum nominum significatione accuratio. Et hæc de neutris: nam masculina, & communia, officia hominum, qualitatēq; significant. Caprarius, Saltuarius, Camparius, Horrearius, Classarius: custos exercitor' uel caprarum, saltus, campi, horrei, classis. Sagararius, Lintearius, Vestiarius: uenditor sagorum, linteorum,

Ser. in illud 1.
Georg. Hic plantas tenero abscondens, &c.
Georg. 2.

Zib. 17. ca. 12.

Ser. in illud 5.
Georg. Impari-
bus ductos alta
ad donaria, &c.

LAVRENTII VALLAE

uestium. Proprietarius, Fructuarius, Vsuarius: cuius est proprietatis praedij, cuius fructus, cuius usus: quae omnia significant actionem, possessionemque, numero quidem incomprehensibilia. Pauca autem quae passim accipiuntur: Legatarius, Commendatarius, Depositarius, Beneficiarius, Fideicommissarius: qui legatum, commodatum, depositum, beneficium, fideicommissum accepit, & si qua sunt alia. Ex huiusmodi nominibus fiunt etiam nomina quaedam rerum, Calcaria, Sulphuraria: ubi calx coquitur, & sulphur fit. Atque haec à nominibus ferè proficiscuntur: illa uero magis à uerbis, uel à uerbalibus in oratione, adiectiua in oratione, orium, actionem significantia, Accusatorius, Petitorius, Defensorius, Fideiussorius, Institutorius, Exercitatorius, Tributarius. Nam Tributarius uenit à tributum, Tributarius à tributor, sicut Depositarius, à depositum, Depositorius à depositor. Significat itaque Tributarius, qui soluendo tributo obnoxius est: ut Stipendiarius, qui soluendo stipendio: & Depositarius, qui reddendo deposito: ut Munerarius, qui dat munera populo, gladiatoribus in arena exhibendis. Ideoque Vas escarium dicimus, & Vas potorium: quia hoc à nomine uerbali uenit, illud non uenit. Praetor, Senator, Holitor, Licitor, non opinor descendere à uerbis: sed quia uocem uerbalem obtinent, sicut Censor, & Quaestor, sic formauerunt sua denominatiua Praetorius, Senatorius, Holitorius, Licitorius, Censorius, & Quaestorius. Holitor autem, est qui hortum holerum exercet, quem nonnulli hortulanum uocant. Est & Holus, unaquaeque herba, qua uescimur. Nam sunt & horti non holerum, sed arboribus consiti, & uoluptatis gratia comparati: ut Horti Sallustiani, Pompeiani, Luculliani, Claudiani. Licitor, minister consulis, proconsulis, praefidis, praetoris, qui fascem uirgarum alligatum, cum securi portat: suntque licitores consulis duodeni, aliorum senii. His addere

ELEGANTIARVM LIB. I.

33

addere possumus Aleator, quod uidetur descendere à uerbo, quod nusquam reperitur. Non enim aleare dicimus, sed alea ludere. Neutra autem in oratione, locum plerumque significant, ubi aliquid fit: ut Deambulatorium, locus ubi deambulamus. Dormitorium, locus ubi dormimus. Repositorium, ubi reponitur aliquid. Tentorium, locus ubi tendimus uela, aut siquid instar uelorum habet: uel potius ipsa uela, siue uelamenta contra iniuriam caeli. Auditorium, locus ubi audimus praecipientem, aut orantem non in uera causa, aut opus nouum recitantem, aut siquid simile est: uel ipsa turba, atque ipse coetus auditorum. Tectorium, illinimentum est, & quasi pauimentum parietis, atque incrustatio. Amatorium, genus ueni, amorem, uel insaniam ingerentis. Portorium, uectigal portus, uel fluminum, uel lacuum, uel stagnorum. Nam & Portitor ille dicitur, qui traducit homines, ac uehit nauigio uel ad nauem de litore, uel de nauis ad litus, uel ad ulteriorem fluminis, lacus, stagni uel ripam, seu litus: licet frequentius dicatur litus. Potest etiam accipi pro eo, qui portorium conduxit: id est, qui fructus pecuniarios ex portu conduxit, & à uenientibus illos exigit: quae ratio in ceteris huiusmodi discernenda est. Hoc etiam loco addam, quod quum dicamus Dumetum, Spinetum, Vepretum, similiaque: tamen dicimus Senticetum, non sentetum.

De Euentu, Iussu, Permissu, Iugero.

CAP. VII.

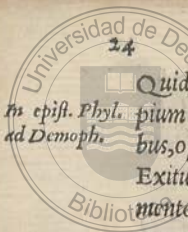
Euentus in singulari generis masculini, & declinationis quartae est: cuius plurali M. Tullius sepius in neutro genere, & declinatione secunda utitur: ut de Oratore, Ex aliorum factis, aut dictis, aut euentis. Idem de Diuinatione: Si euentu quaerimus, quae exquiruntur exitis. Et ad Luceium: Fabulam rerum, euentorumque meorum. Et ad Atticum: Semper enim cause euentorum magis mouent, quam ipsa euenta.

Epist. 11. lib. 1.
epist. sam.

b

↑

Quidam

Quidam plane imperiti Euentum aiunt significare principium : ut apud Ouidium, Exitus acta probat: careat successibus, opto, Quisquis ab eueni facta notanda putat. Illud enim, Exitus acta probat, uox est accusantium Phyllidem argumento, quod ducitur à casu, eosq; Phyllis ipsa execrat, dicens: Careat successibus, opto, quisquis à casu, & non à causis aliū laudat, aut uituperat. Similia sunt huic, Iussu & Permissu tuo, quorum pluralia sunt potius secundæ declinationis, in singulari ferè nunquam. Neq; enim dicere Solemus Iusso tuo, sed iussu: non Permissu tuo, sed permissu. Horatius tamè, Vt ut permissu. id est, re permissa, non autem permissione: nec dixisset permissu tuo, nec iussibus, permissibusq; tuis, sed iussis, permissisq; tuis: nec iussus, permissusq; tuos, sed iussa, permissa; tua. Verg. — Accipe iussis Carmina cepta tuis. Et iterū: Iussa tamen diuū exequitur. Et alibi: — Haud mollia iussa. Eduerso Iugerum in singulari secundæ, & in plurali tertie declinationis: nō autē (ut ait Prisc.) Iugus iugeris, cum omnes dicant in singulari Iugerum, & in plurali iugeribus. Significat autem mensuram C C X L. pedum in longitudinem, dimidij in latitudinem: uel (ut aliqui uolunt) quantum par boum una die arat: quæ duæ significationes in idem recidunt: tantum enim ferè solet una die par boum arare, quantum dixi.

De nominibus adiectiuis in Tilis, Silis, & Xilis. CAP. VIII.

Nomina quæ exeunt in Tilis, uel in Silis, uel in Xilis, similitam suis participijs unde nascuntur, significationem habent. Vas fictile, quod fictum est à figulo: nō quod fingi potest. Coctiles lateres, qui cocti sunt, & non crudi. Rasiles calathi, quasi rasi, nihil extantis, aut redundantis habentes plenitudinis. Verg. tamen, — Et torno rasile buxum, quasi rasibile. Pensilis uua, pensilis lectus, pensiles lychni, pensiles balneæ,

balneæ, pensiles horti, quod suspensi sunt, & in aere pendentes. Flexilis ramus, flexiles uites, quod flexæ sunt, & lapsu erratico torquentur. Tortilis ansa, quod retorta, & replicata est. Tornatile poculum, quod tornatum est, & torno factum. Textilis uestis, quæ texta est. Sutilis baltheus, sutilis cymba, quod consuta est. Sculptile simulacrum, quod sculptum est. Altilis auis, altilis quadrupes, altilis piscis, qui sagina altus, siue alitus est, atque saginatus. Structilis basis, structiles columnæ, quæ non sunt ex uno lapide, sed multis. Apertile latius, quod apertum est: ut Ouidius de Tristibus,

Eleg. 11. lib. 3.

Aspicis à dextra latus hoc ad apertile tauri. Tinctile uirus, quod tinctum est, aut intinctum spiculo sagittæ: ut apud eundem, & in eodem opere: Nam uolucris ferro tinctile uirus inest. Tonsile buxetum, & tonsiles oleas legimus, quod tonsæ sunt, & in orbem, ac comam putatæ. Et hæc nomina in participium passiuum resoluntur, quæ passiuum habent: quæ uerò passiuo carent, in presentis participium, qualia sunt neutra: ut Anima uolatilis, quasi uolans: & quidam Volatilia uolucres uocant, quia uolant: ut Altilia animalia, quæ aluntur. Sæsiles lactucæ, quasi sedentes, quod licet à participio non ueniat, tamè eiusdem naturæ est, cum in significatione consentiat, & à supino nascatur. Umbratilis uideatur conuenire cum cæteris, quasi umbratus: ut Vita umbratilis, & Res umbratiles: id est, uita, umbra & opaco marcescens: & res per inuolucra, & inanitatem, qualis umbra est, ductæ, umbratiles appellantur. Versatilis quoq; scena uideatur significare, quod uersatur huc, & illuc, non quod uersata est: & axis uersatilis, et gladius angeli uersatilis, quod uersatur. Quidam autē Versilis scena, & Ductilis dicunt: uersilis quidè quod quum tota machinis quibusdam cõuertebatur, aliam picturæ faciem ostenderet: Ductilis uerò, quum tractis

Eleg. 10. lib. 3.

b 3 tribulatis

tabulatis hęc, atq; illhęc, species picturę nudabatur interior.
 Plicatilis crista upupę, quod plicatur, nõ quod plicata est: &
 nauis plicatilis, quę plicatur, quum facta est ex corijs. Fissilis
 arbor, fissile lignũ, fissile robur, tum quasi fissum cuneis, tum
 quia finditur, quasi fissibile: ut Plinius lib. x v i. Hęc maxi-
 me fissilia, alia frangi celeriora, quàm findi. Idem paulõ post:
 Nullisq; fissile rimis hoc lignum. id est, fissum. Solutilis etiam
 nauis dicitur (qualis nauis in qua Agrippina à Nerone filio
 per insidias posita, naufragium fecit) quasi solubilis, quę fa-
 cile solui posset. Ego uerõ malim solutilem dicere solutam, &
 non fideliter consutam. Et Sectile porrum legimus, non tam
 sectibile (quid enim non est sectibile?) quàm sectum, & sua
 sponte concisum, & sectum introrsum. Futilis, uanus, uel in-
 utilis: uel à futio futis, unde effutio effutis: uel à suo futurum: uel
 per apocopen ab alio supino, quod ab alijs diuinari malo,
 quàm à me proferri.* Aquatilis, à nomine, uel à uerbo, ani-
 mal in aqua degens. Saxatilis, incola saxorum. Piscis fluuiatilis,
 incola fluuij, non maris, aliarum'ue aquarum piscis. Plu-
 uiatilis aqua, à pluo, uel magis à pluuia.

De adiectiuis in Bundus.

C A P. I X.

Prisicianus libro quarto inquit: In Bundus desinentia simi-
 litudinem habere significant: ut, Vitabundus, similis uti-
 tanti. Prędabundus, similis prędanti. Moribundus, similis mo-
 rienti. Errabundus, similis erranti. Furibundus, similis furenti.
 Et paulõ post: Excipitur alternitatis causa Rubicundus, quod
 in penultima syllaba pro b, e habuit, ne sit absonum, si rubi-
 bundus dicamus. Sed uideamus, an Priscianus recte sentiat: ne-
 que à me primũ hęc quęstio mouetur, sed olim ab Aulo Gel-
 lio, atq; ante hunc à Terentio Scauro Adriani temporibus (ut
 idem Aul. Gellius ait) grammatico uel nobilissimo contra Cę-
 sellium in commentario lectionum antiquarũ ita scribentem:

Ludib

Ludibundus, Errabundus, Ridibundus, idem est quod ludens,
 errans, ridens. Quod Scaurus reprehendit, dicens Ludibun-
 dum esse, qui ludentem, errabundum, ridibundumq; qui er-
 rantem, ridentemq; agit, ac simulat. Hoc Aul. Gellius consu-
 tat, atq; ita cum Cęsellio sentit, ut non simulationem per hęc
 nomina, sed è contrario uehementiam intelligi uelit, his qui-
 dem uerbis: Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cęsel-
 lium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. Non est
 enim dubium, quin hęc genere ipso duntaxat idem signifi-
 cent, quod ea demonstrant, à quibus producentur. Quid esset
 autem ludentem agere, uel imitari? paulõ post: Cum re-
 prehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam
 nobis redijt, quod Sisenna in quarto historiarum eiusdem fi-
 gurę uerbo ita usus est: Populabundus, inquit, agros ad oppi-
 dum peruenit. Quod scilicet significat cum agros popularetur,
 non ut Scaurus in consimilibus uerbis ait, quum populan-
 tem ageret, uel cum imitaretur. Poterat tamen Aul. Gellius ma-
 gis proprium producere exemplum, quale apud Sallustium
 in Iugurthino: Ipse quasi uitabundus per saluosa loca, & tra-
 mites exercitum ductare. Si huiusmodi nomina in Bundus si-
 gnificarent similitudinem, quid ita adderet Quasi, quod simi-
 litudinem, imaginemq; significat? Pergit idem Aul. Gellius di-
 cens: Sed inquirentibus nobis, quęnam ratio, & origo esset
 huiusmodi figurę Populabundus, & Errabundus, multo-
 rumq; aliorum id genus uerborum, è πῆλοσ hercle Apol-
 linaris noster sibi uideri ait, particulam istam postremam, in
 quam uerba talia exeunt, uim, & copiam, & quasi abundan-
 tiam rei, cuius id uerbum esset, demonstrare: ut Letabundus is
 dicatur, qui abunde letus sit: & Errabundus, qui longo, atq;
 abundanti errore sit. Ceteraq; omnia ex ea figura ita dici ostē-
 dit, ut productio hęc, & extremitas, largam, & fluentē uim,
 & cop

Epibolos, apic.
ingeniosē.

cap. 18.
 Eodẽ lib. ca. 19.
 De hac solutili
 nauis. et Agripp
 pine nauis
 gio. uide Suet.
 in Nero. ca. 34.
 Cor. Tac.
 lib. 14.

* Futurũ intelli-
 git, supinũ uer-
 bi futuro.

Cell. li. 11. ca. 17.

et copiam declaret. Hec Aul. Gellius: à quo miror cur desciverit Priscianus, et uni Scauro potius, quam his duobus, tribusue astipuletur. An quia grammaticus Scaurus, et Prisciano similitudine professionis coniunctus, Casellius uero iuriconsultus, et Aul. Gellius orator, Apollinarisq; philosophus?

Puto potius Seruicum secutum, quamquam ab eo libenter sentire solet. Ait enim ille tum alibi, tum decimo Aencidos: Moribunda, morienti similis. Quod ita esse Sallustius ostendit, qui ait: Quasi uitabundus per tramites, et saltuosa loca exercitum ducere. Nullum exemplum Seruius magis contra se proferre potuit, ut modo ostendi. Audi quam subiungit rationem: Nam Iugurtha non uitabat legatum, sed eum uitare simulabat. Ita exposuit, quasi uoluerit uitabundum dici à simulatione, et non à similitudine: non simulabat uitationem legati, sed timorem. Præterea si qua foret similitudo, ea similitudo, atque simulatio intelligitur per illud quasi, non per illud uitabundus. Addit adhuc rationem: Nam quia nomen est, ideo significat similitudinem, non passionem: et alia deinceps, ubi nullum robur rationis est. Sed præter rationes illorum, ipse quoq; Priscianus imprudens confessus est, quod negabat. Quæro enim, nunquid homo rubicundus (quod ille simile facit cæteris in bundus) similis rubenti est, an uerè rubens? profecto uerè rubens: ergo idem erit rubicundus, et rubens: quæ sententia Casellij est, quæ et breuior est, nec minus fortasse uera, quam illa, siue Aul. Gellij, siue Apollinaris: quæ frequentissime sic accipiuntur, populabundus populans, errabundus errans. Sed nonnunquam (ut Gellius ait) uehementiâ significant: quæ ut breuiter et ipse complectar, idem significant quod participia frequentatiuorum, lusitans, risitans, erritans, lectitans, populitans, si reperiremus: quod quum non sit, ad hæc (ut reor) in bundus terminata decurrimus.

In uersum illi, Dextraque ex humero neruis moribunda pendit.

De

De nominibus in Icus.

CAP. X.

Magnificus, Honorificus, Munificus, non ex se gignunt comparatiuos, superlatiuosq; sed ex alijs, quæ in usu non sunt, ac ne possunt quidem esse, magnificens, honorificens, munificens. Non enim dicimus magnificior, honorificior, munificior: sed magnificentior, honorificentior, munificentior: et in superlatiuo magnificentissimus, honorificentissimus, munificentissimus. Mirificus tamen etiam mirificissimus facit, ut Terentius: - Atqui mirificissimum: Patruus tuus pater inuentus est. Et M. Cato, teste Prisciano, contra Thermum de Ptolemaeo rege optimo, atq; beneficiissimo. Et Accius in x. 1. Didascalicon: Atq; magnificissimo, excellentissimoq; honore. Omnia ergo à facio sic coposita, et terminata, hanc regulam sequuntur, Mirificus, Maleficus, Beneficus, Veneficus, Vulnificus, Tabificus, Luctificus, Pacificus, Morbificus, Sacrificus, et si qua sunt alia: quæ omnia ascitiuum comparatiuum, superlatiuumq; habent, aliquando etiam suum. Sunt ne alia nomina et eiusdem naturæ? Certè sunt: ea, quæ formantur à dico, et à loquor: ut Maledicus, maledicentior, maledicentissimus. Benedicus autem non inueni, quia nec benedico inuenitur, licet eo Priscianus utatur, et hoc tempore utamur more Græcorum, quorum autoritate dedimus huic uerbo accusatiuum præter naturam suam, quum postulet datiuum, sicut Maledico, quod et ipsum nunc ad imitationem Græcorum habet etiam aliquando accusatiuum. De Benedico unius uocis loquor, non duarum: nam tunc et aliud significat, et aliter regit. Præterea Fatidicus, Veridicus: Iuridicus uerò rarum est uerbum: Causidicus magis substantiuum. A loquor fortasse sunt plura: à se quor fortasse nulla, nisi Pedisequus, quod substantiuum est. Magniloquus, Altילוquus, Grandילוquus, Vanילוquus, Doctילוquus, Versutiloquus, Fatילוquus, faciunt comparatiuum magniloq

In Phormia. act. 1. sc. 6. Prisc. lib. 3.

Prisc. li. 17. et 18.

Benedico non inueniri miror Vallā dixisse, ait enim Cice. pro Sest. Cui benedixit unquam bono? et pro Claudio ponitur, siue bene loquor.

gniloq

gniloquentior, grandiloquentior, & item cætera. Superlati-
uum maghiloquentissimus, grandiloquentissimus, & reliqua:
sed horum positiua possunt esse tum participia, magniloquês,
grandiloquens: tum nomina, magniloquus, grandiloquus: præ-
ter unum Suauiloquens, quod nescio an dici possit Suauiloquus.
Maledicens planè participium est, sed & Maledicus dicimus:
quod in Fatidicus, & Veridicus non fit: neq; in illis superio-
ribus, Magnificens, Honorificens, Munificens, quæ participia
esse non possunt, quum hæc fuerit futura uera uox, magnifi-
ciens, honorificiens, munificiens.

De nominibus in Ceus, in Eus, & in Itius. CAP. XI.

Finita in Ceus, pauca sunt, materiamq; significant, ut, Her-
baceus, Betaceus, Maluaceus: ex materia herbæ, maluæ,
betæ. Arundinaceus, Ferulaceus, Rosaceus, Triticeus, Hor-
deaceus, Testaceus, Tophaceus, Arenaceus, Cretaceus, Argil-
laceus: ex materia arundinis, rosæ, tritici, hordei, testæ, tophi,
arenæ, cretæ, argillæ. Hoc tamen differunt (si quid differunt à
materialibus) quòd illa magis totum significant, hæc partem.
Ager enim cretaceus non idem est, quod creteus: nec Arundi-
naceus surculus, quod arundinea fistula. Vnum est natum, &
positum in creta, aut arundine: alterum ex corpore, ac mate-
ria cretæ & arundinis factum: & Panis triticus, hordea-
ceus uel, non ex solo tritico, hordeo uel compositus est, sed ex
aqua quoq; licet triticus utriusq; harum, de quibus loquor,
formarum uideri possit, & magis illius, cuius sunt creteus, arun-
dineus, & similia. Nam Triticaceus facere deberet, nisi dici-
mus euphoniæ causa, ea, syllabam esse sublatam: quod mihi ita
uidetur esse, quia disiuncta est species eorum, quæ exeunt in
Ceus, & eorum quæ exeunt in Eus. Huius generis est Vina-
ceus, quum est adiectiuum: ut, uinaceo grano legimus quen-
dam suffocatum, pro acino uue. & Vinacca substantiuum plu-
rale

Anacreon poe-
ta, Plinio auto-
re lib. 7. ca. 7. aci-
no uue fuit suf-
focatus.

rale pro granis uue iam presse. Dicimus tamen, Mons ter-
renus potius, quàm terreus, aut terraceus. Sunt item nomina
finita in Itius, descendentiā ab habentibus t, in ultiā syllaba:
& si à nominibus quidem, significant materiam: si à supinis
uerò, passionem quandam: ut, Cratitius, Stramētitius, Iateri-
tius, Camentitius, Pauimentitius. Item Fictitius, Commētitius,
Pigneratitius, Fœneratitius, Conductitius, Conuentitius, Ad-
scriptitius, Dedititius. Ratio fictitia, ac commētitia, quæ ficta,
& ad tempus commenta est, & excogitata. Res pigneratitia,
aut fœneratitia, quæ data est pignori, aut ad fœnus pertinet.
Domus conductitia, quæ conductæ est. Homo adscriptitius,
dedititiusq; qui ad aliquam rem adscriptus est, & qui ex nu-
mero eorum est, qui se in alterius imperium dediderunt.

De natura Comparatiui. CAP. XII.

Comparatiuum pro minore ui accipi, quàm ipsum posi-
tiuum habeat, ait Priscianus: ut Vergilius,

Prisc. lib. 5.
Æneid. 1.

Tristior, & lacrymas oculos suffusa nitentes.

Tristior, enim hic ex parte tristis accipitur. Sæpe per se po-
situm pro ipso positiuo: ut, Comites senioris Accetæ, pro
senis. In quorum utroq; est causa, cur aliquid nos addamus.
Nam illud tristior, planè pro tristis, non pro ex parte tristis
accipitur: ut ait Quintilianus, Utimur uulgò comparatiuis
pro absolutis: ut si quis se appellans infirmiore, non dixit
pro minus quàm infirmus. Et hic Senior potius pro ualde se-
nex quàm tantum senex: ut idem Quintilianus de Isocrate,
Eoq; iam seniore (octauum enim & nonagesimum impleuit
annum) præcipere Aristoteles pomeridianis scholis cœpit.
Et Ouidius de Tristibus,

Æneid. 5.

Quintil. lib. 9.
cap. 3. de figuris
uerborum.

Zib. 3. cap. 1.

Zib. 20.

Sospite sic te sit natus quoq; sospes, & olim
Imperium regat hoc cum seniore senex.

Ideo cum Seruio non sentio dicente secundum Varronem, Se-
nior,

ser. in illud 6.

Sen. Tam se-
nior, sed crude-
deo &c. & in
illud. Tam se-
nior tales refe-
rebat pectoris
uoces.

Sen. Tam senior, & Junior comparatiua sunt per imminutionem. Est enim Senior non satis senex. Junior non satis iuuenis, intra iuuenem, sicut pauperior intra pauperem: hoc autem dicit Varro in libris suis ad Ciceronem: quam rem à Varrone tractatam confirmat etiam Plinius: Hæc Scriuius. Si uerò hoc Varro, & Plinius ait, quis non cernit sibi ipsi repugnare rationem hanc? Est enim natura comparatiui superare in ea qualitate, quam obtinet positiuus, quæ superatio quoties incolumis est, non possis tunc dicere factam esse imminutionem. Ponamus exemplum huic rei similitum Antiquior te ego sum: id est, maior te natu sum. Item, Adolescentior te sum: id est, minor natu te sum: ita, Junior te sum: id est, minoris ætatis quam tu, uidelicet supero te paruitate ætatis: quem in modum accipitur illo in loco Scriuij. Ergo non per imminutionem, sed proprie. Quare ut in Junior fallitur, ita & in Senior falli dicendus est: quæ tamen omnia (ut sentio) pro positiuo accipi solent. quem admodum etiam Ocyus, pro Ocyter, Minus pro non, semper ferè accipitur: frequentissimè tamen iunctu cum Sin, aut cum Quò, pro ut. Sin minus, id est, si nò: Quò minus, id est, ut non: sicut, Quò secius, etiam pro, ut non. Quia de hoc comparatiuo Minus, feci mentionem, aliquid etiam de ipso dicam. Placet autem mihi non modò à paruum uenire, sed etiam à parum: ut, Parum pecunie habeo: non autem Paruum pecunie: ergo Minus pecunie, ad parum pecunie potius, quam ad paruum pecunie uidetur referri. Addam aliquid e contrario de Magis. Ait idem Priscianus, omnia comparatiua mittere aduerbia similia neutro generi. Atqui Magis, non in us, exit more aliorum, sed in is: quod comparatiuum esse & uis ipsa huius uocis indicat, & multò post (nescio quomodo) fatetur hic autor. Prætereo quod à Maius nullum aliud aduerbium est, & aliquod esse debet. Dicimus enim Iustus queror, melius scribo, peius

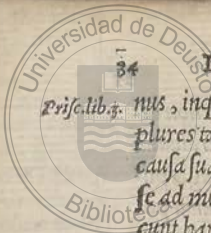
Prisc. lib. 15.

peius canto, plus gaudeo, minus doleo. Maius gaudeo non dicimus, sed Magis: quod à magnum positiuo comparatiuum esse uel hinc palam est, quòd omnes sic loquimur: Magis poterat Pompeius, quam Cæsar: sed postea Maxime omnium potuit Cæsar. Ex quo apparet eiusdem positiuo, quod est Magnum comparatiuum esse magis, cuius superlatiuum est Maxime, mutata u in g, & apposita i. Quod quum ita sit, cur per magis & positiuum resolui comparatiuum Priscianus uoluit, tacens de cæteris quæ eundem usum præstant? Fortior, plus fortis, uehementius fortis, ualidius fortis, & quæ sunt huiusmodi. Opinor quòd non putabat hoc esse comparatiuum, ut quod à uoce comparatiui recesserat: aut si putabat, absurdum uidebatur comparatiuum per comparatiuum resolui cum positiuo, quum præsertim ipsum magis, more aliorum comparatiuorum resoluendum sit, quod fieri nequit. Quod si resolui nequit, ne aliud quidem poterit. Quale est si dicam, Quod est istorum maius ædificium, aut quod ualidius? absurdum (ut dixi) quibusdam uideri possit, si resoluatur magis magnum, & ualidius ualidum. Adde quòd sicut resoluit comparatiuum per magis, ita debuit resolvere superlatiuum per maxime: Fortissimus Græcorum Achilles, maxime fortis Græcorum, non autem super omnes Græcos fortis. Nam hoc modo supra se fortis erit, quod fieri nequit. Item sine apposito, Fortissimus Hercules, non dicitur commode ualde fortis, sed ualidissimè, id est, maxime fortis. Nam quid absurdius, quam quum exponamus comparatiuum per comparatiuum, exponere superlatiuum per positiuum?

De differentia Comparatiui à Superlatiuo. CAP. XIII.

Inter comparatiuum, & superlatiuum ea in primis, quæ apud Græcos, differentia est, quòd comparatiuum refertur ad unum, superlatiuum ad plura. Quod reprehendit Priscianus,

c nus,

Prisc. lib. 3. nus, inquit: Fit autem comparatio uel ad unum, uel ad plures tam sui generis, quam alieni: quamuis Graeci honoris causa sua gentis magis, quam ratione ueritatis, dicant non posse ad multos sui generis fieri comparationem. Alij autem dicunt hanc esse rationem, propter quam non utuntur tali comparatione, quod quum ad plures sui generis fit comparatio, superlatiuo uti possumus: ut, Fortissimus Graecorum Achilles. Sed superlatiuus multo alios excellere significat: comparatiuus uero etiam potest paruo superantem demonstrare: unde etiam diminutionem iure accepit apud nos, Maiusculus, Minusculus. Haec Priscianus. A quo tam pro Graecis, quam pro Latinis dissentio. Nam quero a Prisciano, quonam modo Graeci distinguerent sensum comparatiui a sensu superlatiui, quum ipsi quoque comparatiuo genitiuum tribuant, nisi hac ratione, ut hoc ad unum, illud referatur ad plura? Loquor quoties comparatio fit ad eos, qui sunt eiusdem generis. Nam ad eos qui sunt alieni, necessario quoque utuntur genitiuo per comparatiuum: quum ablatiuo careant. (Quum dico comparationem more Prisciani, tam comparatiui, quam superlatiui intelligi uolo.) Atqui apud Latinos ista ambiguitas non est, quia comparatiuo ablatiuum tribuimus. De hoc paulo post respondebo. Tamen tanti momenti est illa Graecorum ratio, ut eam Latini ad formam Graecae constructionis imitati sint: hoc est, ut cum genitiuo iungerent comparatiuum utique inter duo (nam superlatiuum dubium non est habere locum inter plura) ut, Ajaxum fuit fortior Telamonius: et, Manuum melior est dextera. Si uero tres Ajaxes fuissent, diceremus non fortior, sed fortissimus: sicut, Digitorum longissimus est, non longior, medius. Horatius, O maior iuuenum, inquit: ad duos enim Pisones patrem, filiumque scribebat. Ouidius in persona Medae, quae duos filios habuit

De arte poet.
In epist. Med.
ad Ias.

Quum

Quum minor ex pueris iustus, studioque uidendi
Constitit ad geminae limina prima foris.
Et Caesar, siue alius pro Cesare, in commentario x. in testamento Ptolemei patris, Haereditas erat scripta ex duobus filiis maior, et ex duabus ea, quae etate antecedebat. Ideo maior Ajax, et minor: ille Telamonis, hic Oilei filius. Maior, et minor Atrides: ille Agamemnon, hic Menelaus. Maior Cato, et minor. Maior, et minor Scipio, de duobus Africinis. Maior Cyrus, et minor: siue superior, et posterior: nam tempus significamus, non dignitatem maiorem, minoremue. De malis tamen non maior, et minor dicimus: ut, Dionysius superior, et Dionysius inferior. Qui numerus quum superat, non per comparatiuum, sed per positiuum, aut per superlatiuum loquimur: ut, Magnus Alexander, Magnus Pompeius, Fabius Maximus, Valerius Maximus. Et haec est Graecorum ratio, in qua nobis cum illis conuenit: quod ad unum sui generis utendum est comparatiuo, ad plures superlatiuo. Ideoque curiosissimus in loquendo, et reconditissime scientiae Macrobius in Saturnalibus mihi non probatur, ubi dixit: Age Serui non solum adolescentium, qui tibi aequi sunt, sed senum quoque omnium doctissimus. Non enim est eiusdem generis adolescens cum senibus, non aliter quam si dicam, ego sum doctissimus Romanorum, et Carthaginiensium. Nam si Romanus sum, tollendum est Carthaginiensium: si Carthaginiensis, tollendum est Romanorum: si neutrum, utrumque male iungitur. Et Priscianus in primo: Omnium est breuissimum eorum quae diuidi possunt, id quod diuidi non potest. Non aliter quam si dicas, Haec est pulcherrima suarum sororum, cum sit dicendum, haec est pulcherrima sororum. nam sororum, ipsa una est, suarum non est. Quid autem ad plures generis diuersi? Nempe nos qui sextum casum habemus similitimum genitiuo, hunc

Ces. in com. x. 1.
aut si maior li.
3. de bel. ciuil.

Macrob. lib. 7.
cap. 11.

ubi de litera
loquitur.

c 2 adhib

adhibemus : ut, Achilles Troianis fortior fuit : & Ego sum doctior Carthaginensibus, qui non sum doctissimus Romanorum : & Tu es doctior senibus, iuuenum longe doctissimus. Graeci eodem genitiuo utuntur, ut sit haec differentia, Superlatiuum ad plura sui generis, comparatiuum ad plura diuersi generis comparari: quod Priscianus reprehendit, nolens illam differentiam inter gradus hos esse : sed hanc, quod comparatiuus parum, superlatiuus multum excellere significet. Quae ratio, praeterquam quod non satis defendit opinionem Graecorum, atque adeo usum Latinorum, etiam falsa est. Neque enim (ut ipse uult) quia comparatiuum diminutionem accipit, ideo parum significat, & non potius multum, quia diminui potest, praesertim quum dicat comparatiuum aliquando transcendere superlatiuum : ut, Achilles fortissimo Troianorum Hectoris fortior fuit. Sed ego hoc non laboro, quod comparatiuum modo transcendat, modo minuatur : quae res non mutat naturam comparatiui : aliud animaduertendum est, quo solo ipsi gradus comparationis ponderantur : quod comparatio unum gradum obtinet, siue primum : superlatio uero plures, siue ultimum. Atque (ut ego sentio) non ad singulas res, sed ad gradus quosdam illa referenda sunt. Nam ubi fuerint multa eiusdem generis, non tamen cadit superlatio uno eminente, ceteris paribus. Ut si inter plura uascula, aut plura nauigia ad unam magnitudinem facta, aliquod sit longe capacius, & grandius, non recte dicas, hoc esse omnium maximum. Necessarium enim est ubi superlatio est, ibi sit & comparatio, & aliquod sit maius aliquo, & iterum alterum maius hoc, quod erit iam omnium maximum : ut in Troianis sunt aliqui fortes, & his alij fortiores, atque alij adhuc his fortiores, qui uocantur fortissimi. Itaque nunquam citra tertium numerum fit superlatio. (At Prisciano uidetur, si caetera paria nauigia aliquod paulo

paulo antecederet, dicendum Maius ceteris: si multo, Maximum omnium.) Quid ergo si inter ipsa paria unum utcumque emineat, eiusdem tamen generis, non diuersi, quomodo dicendum erit? Comparatiuum non refertur ad ea quae plura sunt eiusdem generis, & superlatiuum non habet locum inter paria. Malum ergo dicere per comparatiuum, sed in ablatiuo, ut Maius ceteris. Nam inter duo (ut dixi) datus genitiuum. Quidam dant genitiuum etiam ubi plura duobus sunt, sed tantummodo ecclesiastici, praesertim imitati Graecos autores, unde interpretantur. Nulla enim litera est Latina noui testamenti. Dicunt ergo, Maior discipulorum, Minor fratrum, siue quia caeteri pares sunt, unus autem aut excellat, aut excellatur: siue quia non magni fecerint hanc differentiam comparatiui, & superlatiui, altero pro altero, hoc est, comparatiuo pro superlatiuo utentes: ut ex loco illo datur intelligi: Qui uult inter uos maior esse, sit uestrum minimus. Cur non dixit Maximus, Minimusque; aut, Maior, Minorque; nisi quod pro maximus posuit maior, in quo Graecos secutum scimus? In illo autem (licet huc parum pertineat) Graecum non sequimur: Nunc manent fides, spes, charitas, tria haec maior horum est charitas. Cur non aut Maior harum, aut Maius horum? Graeci genitiuum hunc in omnibus generibus unum habent, qui est ἀνώτερ. Veruntamen potuisset Latinius dici, Maximus, nisi Graecos imitari maluissemus, Graecos inquam unde traduxerunt, non autem ueteres illos, ex quibus grammatica confirmatur. Nam ut charitas est maior ceteris, ita ceterarum duarum (ut opinor) altera altera superat: raroque reperitur numerus trium, ubi non potius superlatio cadat, quae tres diuersas exigit quantitates, quam comparatio. Ideoque Graeci contenti fuerunt dicere comparationem ad unum, superlationem ad plura, quasi omnia inter se aliud ab alio distantia. Quin ipse Priscianus quanquam dissentit, tamen

Nulla est noui testamenti littera Latina: hoc est, nullus apostolorum, aut eua- gelij scriptorū Latine scripsit omnes enim aut Graece aut Hebraice scripserunt. Quod à Lawrence recte dicitur, perperam Macmillus interpretatus est. 1. Corinth. 13.

Prisc. lib. 3.

LAVRENTII VALLÆ

tamen paulò post quasi imprudens, quod negauerat, confessus est. Prior referri ad unum. Primum ad plura (quod antea Diomedes, Donatus, & Seruius dixerant) ideoq; illud iungi ablatiuo more comparatiuorum, hoc autè genitiuo more superlatiuorū. Quæ nō significant melior, & optimus (quem admodum ipse uult) sicut nec potissimum, optimum, in Phormione apud Terent. Vbi tu dubites, quid sumas potissimū: sed in his omnibus principalior, principalissimus, & principalissimum. Quod quum ita sit (ut in summa colligam, & breuiter dicam, ut à principio institui) comparatiuum inter duo esse, superlatiuū inter plura, si modò tria sunt imparia: ueluti si in duas partes ciuitas diuisa est, ut bello ciuili Pompeij, & Cesaris, rectè dicas, Maior pars Quiritiū sequebatur Pompeium, minor Cesarē: non autè maxima, aut minima, nisi accipias pro ualde magna maximam, & pro ualde parua minimam. Sin in tres partes, ut tempore triuuirali, dicendum erit, Maxima pars Quiritium sequebatur Octauium, Pars maxima legionum erat cum Lepido, Maxima pars nauium erat cum Antonio, nō maior. In quorum utroq; (ne quis putet neminè hoc ignorare) peccauit Lactantius uir Latinus plane, & facundus, qui in secundo libro Institutionū inquit: Ut possis dubitare, quos dicas potissimum stultiores, illos ne qui falsam religionē suscipiunt, an qui nullam. Et in septimo: Ut ea ipsa quæ dicerem non nostris, sed aliorum potissimum literis confirmarem. Potissimum dixit pro potius: duæ enim partes erant, non multe: ut apud Quintil. Hoc loco queram necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidiū suo potius gladio ueretur. Tameñ nō absurdè hic potissimum dici possèt, quasi suo ex omnibus potissimum. Et in illo Lactantij quoq; si tale foret, Non aliorum, sed nostris potissimum: quasi ex omnibus potissimum: eruntq; multe partes, & totidem quot sunt

A. 2. scen. 1.

Cap. 1.

Cap. 25.

Declam. 1.

ELEGANTIARVM LIB. I.

39

sunt genera literarum. Vel, Non aliorum, sed nostris potius: eruntq; duæ partes, hinc nostræ literæ, illhinc alienæ. Idem Lactantius in primo: Omnes Sibyllæ unum Deum prædicat, cap. 6. maxime tamè Erythraea, quæ celebrior, et nobilior inter cæteras habetur. Celeberrima, & nobilissima dicendū erat. Cicero autem quodam loco id quod dico, apertissime ostendit, quum ait in Pisonem: Me quum quæstorem in primis, ædilem priorem, prætorem primum, cunctis suffragijs P. R. faciebat. Aedilem priorē dixit, quia tantum erat duo ædiles, sicut duo censesores, & duo consules. Cæteri autè ferè omnes magistratus multi, ut prætor, quæstorq; inter quos se creatū dixit aut primū, aut inter primos. Cuius rei si quis fidem desiderat, binī semper ædiles nominantur à Terentio. Ipse Cicero pro Milone inquit: Septē prætores, octo tribuni plebis, illius aduersarij, defensores mei. Nā quæstores pene singuli singulis prouincijs præficiabantur. Et exemplo Lactantij admoneor ut dicā illas præpositiones Inter, & Ex, tam cōparatiuo, quam superlatiuo posse dari, ut constat superioribus, quæ retuli, exemplis: & Quintil. in Gladiatore: Qui inter nos (ut apparet) fortior fuit. Et in Geminis languētibus: Dij prohibeāt, ut ex duobus filijs utilior incipiat esse periturus. De superlatiuo ipse paulò ante protuli exemplū, Celeberrima inter omnes, & nobilissima habetur. Quæ si pares præter unam fuissent, utendum putarem comparatiuo, ut fecit Lactantius. Solemus quoq; interrogando, & dubitando dare utrū comparatiuo, Quid autè superlatiuo: ut idem Quintil. Ita nō tantum utrum idem sit melius, sed quid sit optimū queritur. Iterum: Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis dignissimus. Et Cicero: Quum querere uideretur Orator utrū potius, aut quid potissimū dicamus. Tamen aliquando damus Quid etiā comparatiuo: Sed ego ad altiora ducētē stylo transeo, & ad ea quæ

Declam. 9.

Declam. 8.

c 4

Orato

Oratorū magis sunt, quā grammaticorū, & magis Latine, eleganterq; loqui uolentium, quā eorum, qui ad normam grammaticae periti esse contenti sunt. Quare separemus ea, quae de hac re dicenda supersunt, & eis suum locum assignemus: quae etsi possent posterius tractari, tamen quia ad materiam graduum pertinet, in hoc potissimum loco exequemur rem dignam auribus studiosorū, de exactissima antiquorum Latinitate, & elegantia à Marco Cicerone, Marcoq; Fabio Quintiliano praecipue obseruata, duobus luminibus, atq; oculis quum omnis sapientiae, tum uerò eloquentiae Latinae.

De natura Superlatiui. CAP. XIII.

Igitur superlatiuus adsciscit sibi Quisque: relinquit autem Omnis, uel Cunctus positiuo: ut Optimus quisq;, sapientissimus quisq;, pro eo quod est, unusquisque qui est bonus, ac sapiens: uel omnes boni, & omnes sapientes. Non enim liceret dicere, Boni quiq;, & Sapientes quiq;, nec Omnes optimi, & Cuncti sapientissimi. Idem intelligo si superlatiuus in alio casu ponatur, quā illud Quisque; sic, Maximo quisq; animo diuitias despicit. Valentissimi quisq; corporis longe abest à sapientia. At uerò comparatiuo non Quisque; conuenit, sed Omnis. Vegetius tamen, non perpolitus sane scriptor, inquit, Honestiores quiq; milites: pro Honestissimi quiq;. Et Lactantius de Opificio: Nam etsi ita esset, placidiora quaeq; animalia uel nihil sellis omnino, uel minus haberent quā ferre. Maluissent ego dicere, Placidiora omnia animalia: ut Quintil. in Aegro redempto: Rus, seruos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione parenti addixi. Ex positiuis autem illa excipimus, quae carent superlatiuo, qualia sunt, quae habent i, uel u, ante us: ut, Pius, & Strenuus, quae nonnunquam patiuntur superlatiuum, ideoq; utranque rationem sequuntur, Omnis pius, & Pius quisq;, Sallustius in Catilinario: Nam strenuus quisq; aut occid

Cap. 14.

Declam. 5.

occiderat in praelio, aut grauer uulneratus discesserat. Ipse mallem dicere Strenuissimus quisq;, Piusquisq;. Quidam tamen Sallustiani codices scriptum habent strenuissimus. Carent etiam superlatiuo illa numeralia, Secundus, Tertius, Quartus, Quintus, & deinceps. Nam Primus etiam quum numerum significat, superlatiuum est: & Ultimus. Dicimus itaq; Primo quòq; tempore, primo quòq; die: quod imperitiores putant esse coniunctionem Quòq;, quae habet primam breuem, quum hic sit longa. Cicero in Philippicis: Primo quòq; die consules ad senatum referant. Quanquam hic nō tam omnis, quā unus omnium primus dies significatur. Idem pro Rabinio: Tertio quòq; uerbo excitabatur. Et pro eodem Rabinio: Quinto quòq; anno de moribus nostris iudicaretur. Caesar commentario quinto, Legione producta cognoscit non decimum quenq; militem relictum esse sine uulnere. Suetonius in uita Caes. Et intercalario mense sublato, unus dies quarto quòq; anno intercalaretur. Quod inruditi sic pronuntiare solent: Omni quarto anno est bissextum: Omni quinto anno fit Iustrū apud Romanos, Graecosq;: Omni quinquagesimo anno Iudaei agunt iubileum: quum sit dicendum, Quinquagesimo quòq; anno. Vlpianus apud Iustinianum lib. x x v i i. ait, militem quasi millesimum quenq; dictum: id est, omnem qui est ex millenario numero ultimus: tamen accipiendus est non ultimus, sed quisq; ex eo numero. Nam quum dico, Dabo tibi ex ouibus decimam quanq;: nō eā intelligo, quae decima in numerando eueniet, sed unam de decem, quaecunq; sit: uel (ut absolutius loquar) singulas ex denis, siue ex decem, quas tu elegeris. Itaque unaquaeq; potest esse decima. Et exemplo Caesaris constat decimum quenq; esse unum ex numero denario. Ita dicimus millesimum quenq; esse unum ex numero millenario. Iurisperiti nostri, elegantiae Latinae ignari, intelligunt militem

Philipp. 9.

Cap. 40.

ex mille maxime strenuum. Vnde puto errorem ortum de uocitandis militibus hoc tempore in sine quoddam dignationis ferentibus. Sed ad rem. Hinc etiā factum est, ut dicamus Vnusquisq; & Singularis quisq;: non singularissimus quisq;, quod non reperitur, sicut nec Vnicus habet unior, & uniceissimus. Quotus etiam iungitur cum Quisq;, sed tamen diuersa ratione a superioribus. Nunquam enim fere utimur hac dictione, nisi interrogatiue, & in significatione, quae est Quot. Quotus enim frequenter significat quot, ut Martialis:

Zib. 14. circa finem.

Dic quotus, & quanti cupias coenare: nec unum Addideris uerbum, coena parata tibi est. Id est, Quot es, & quot tecum habes. Cicero pro Ligario: Quotus enim istud quisq; fecisset, id est, nullus, uel rarus. Ouid. de Arte:

Zib. 3.

Forma dei manus, forma quoti quaeq; superbit. Id est, nulla, uel rara. Non uenit in mentem, an cum alijs nominibus iungatur Quisq;. Hoc tamen scio, non habere Quisq; genitiuum pluralem duntaxat cum adiectiuo iunctū: ideoq; genitiuo utimur singulari pro genitiuo plurali: idem enim est Optimi cuiusque animus, quod Omnium bonorum animus. Vnusquisque autem ideo non facile patitur superlatiuum, quia illud Vnus, uim quandā, ac naturam (ut paulo ante ostendi) superlatiui obtinet: potiusq; dicimus, Vnusquisq; bonus, quam Vnusquisq; optimus. Atq; haec haecenus de Quisq;.

De Vt, & Ita cum superlatiuo: de Quo, & Eo eum comparatio. C. A. P. X V.

Adamur de Vt, & Ita, similibusq;. Duplicatur superlatiuum, uel altera ex parte nomen, uel altera ex parte aduerbium, uel utrinq; nomen, uel utrinq; aduerbium cum his indeclinabilibus, quae nominati. Cicero de Orato. Vt quisq; optime Graece sciret, ita esse nequisimum. Idem in eodem: Vt enim quisque optime dicit, ita maxime dicendi difficultatem, uariosq;

uariosq; euentus orationis, expectationemq; hominum pertimescit. Idem de Officijs: Vt quisq; animi magnitudine maxime excellit, ita & maxime uult princeps omnium, uel potius solus esse. Quintilianus: Quod ut longe optimum, ita difficilimum. Et iterum: Non ut quidq; primum dicendum, ita primum occurrit. In quo caueamus, ne pro Quidque, dicamus Quodque. Multum enim refert inter haec duo. In Catone maiore utrinq; superlatiuum sustulit Cicero: Vt quisque etate antecedit, ita sententiae principatum obtinet. Quod facere alibi solemus: ut in illo, Homo in primis doctus: non, In primis doctissimus: ne duas res superlationem habentes coniungamus. Iusta igitur causa quare Cicero superlatiuos praetermisit: quae causa Donato in Eunuchum Terentij non fuit, qui ait, Vt quisq; miser est, ita senior uidetur. Nam praeter id, quod non adhibuit superlatiuum, etiam confusionem quandam fecit ex positiuo, & comparatiuo. Quod ita emendemus, tum per aduerbium: sic, Vt quisq; maxime miser est, ita maxime senex uidetur. Tum per nomen: sic, Vt quisq; miserrimus est, ita annosissimus uidetur. Tum per alterum aduerbium, alterum nomen: ita, Vt quisq; maxime miser est, ita annosissimus uidetur: uel, Vt quisq; miserrimus est, ita & maxime senex uidetur. Tum per comparatiuum, nam & hoc idem efficit quod superlatiuum, hoc modo, Quo quisq; miserior: uel, quo quisq; magis miser est, eo senior: uel, eo magis senex uidetur. quod ita licere fieri, exemplo probandum est. Quintilianus secundo Institutionum: Quo quisq; ingenio minus ualeat, hoc se magis attollere, ac dilatare conatur. Et paulo post: Erit eo etiam obscurior, quo quisq; deterior. Iustinus autem, siue Trogus, superlatiuum cum comparatiuo miscuit, iniquens lib. xv. Locupletissimus ut quisque est, ita plures equites in bello suo regi praebet. Ego dicerem, Ita plurimos, quin et ita ab illo feripsum

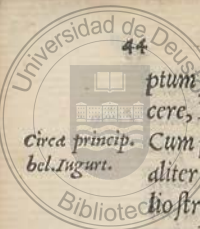
Zib. 4.

cap. 2.

cap. 2.

cap. 2.

Eodem & lib. & cap.

pium fuisse suspicari libet. Dicebam paulo ante, non licere dicere, In primis doctissimus: idem sentio de Inter primos, & Cum primis: licet Sallustius (si modò codex non sit mendosus) aliter dixerit. Ac sane, quod difficilimum in primis est, & prae- ho strenuissimus erat, & bonus consilio. Similia his sunt, in paucis, Cum paucis, Inter paucos: item, Super omnes, Ante alios, Praeter caeteros. Sed haec cisi positio frequentius gaudeant, tamen nonnunquam patiuntur superlatiuum. Vt Plin. de absynthio loquens, lib. x x v i i. De usu eius conuenit dicere, herbae facillime, atq; inter paucas utilissima. Verg. in v i i.

Cap. 7.

-Petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, proauisq; potens. Et in eiusdem operis i. Pygmalion scelere ante alios immanior omneis.

De Hoc magis, & Eo magis, Tantum, & Tanto, similibusq;, quomodo iungantur gradibus. CAP. X V I.

Hoc magis, & Eo magis, idem est, quod tantò magis. Item Quò magis, idem est quod Quantò magis. Quare admo- neor, ut aliquid de horum omnium natura praecipiam: Posi- tiuos magis decere Tantum, & Quantum: cõparatiuos Tan- tò, & Quantò. Cicero: Quantò es maior, tantò te geras sum- missius. Non autem quantum es maior, tantum te geras sum- missius. Contra, Quantum potes, tantum elabora: non autem, Quantò potes, tantò elabora. Lactantius tamen praeter mo- rem oratorum inquit: Quantò frequenter impellitur, tantò firmiter roboratur. Et Boethius in dialecticis dixit, Paulò æquales. Hic pro paulum, dicens paulò: ille pro frequentius, firmitusq;, frequenter, firmiterq;. Tolerabilius quod fecit poë- ta Catullus, Tantò pessimus omnium poëta, Quantò tu opti- mus omnium patronus. In superiore Lactantij exemplo, bis peccatum est in utroq; membro. Quidam peccant in altero: ut si dicatur, Quantò frequentius impellitur, tantò firmiter roboratur

Offic. i.

Zib. 5. cap. 7.

Epigr. 45.

roboratur: uel, Quantò frequenter impellitur, tantò firmitus roboratur. Nisi ita uenuste dicas, ut Verg. in x i i.

O praestans animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas, tantò me impensius æquum est Consulere.

Et Quintilianus in primo: Quid autem aliud in nostris le- gionibus cornua, ac tuba faciunt? quorum concentus quantò est uehementior, tantò Romana in bellis gloria caeteris praestat. Quod non licuisset aliter dicere. Proximè autem ad uim comparatiuorum accedunt illa aduerbia Antè, & Post, siue praepositiones: ut, Tantò antè ego ueni, quantò tu post ueni- sti. Et illud nomen Alius, & eius aduerbium Aliter, & huic simile Secus: ut Quintil. At quantò alius fuit ille infeliciissimi iuuenis affectus. Et Terentius: Verum aliter euenire multò intelligit. Et Cicero: Multò secus euenit. Nam quod dico de Tantò, & Quantò, idem intelligo de Aliquantò, de Multò, de Paulò, caeterisq; similibus. Rursus quod de Tantum, & Quantum: idem de Aliquantum, de Multum, de Paulum, & reliquis. Sed quia haec transeunt in aduerbia, ideo nonnunquam (de his quæ excut in um loquor) abutimur pro ijs quæ exeunt in o, praesertim quando non est illa cõtrapositio duo- rum, ut superioribus exemplis ostendimus. Iuue.

cap. 17.

Declam. 5.

In prolo. aud.

Despiciam, qui scit quantum sublimior Atlas. Terentius: Eius frater aliquantulum est ad rem audior. Quintil. At qui- dam etiam si forte susceperint negotia paulum ad dicendum tenuiora, ea conuijs implent. Ita in aduerbijs, praepositioni- busq;, Multum ante, uel Multò ante: Paulum post, uel Paulò post. Verbis autem semper ferè cõuenit per um, potius, quam per o, exceptis ab ante, à pra. à post compositis, more eorum unde componuntur: ut, Multò praestat, & Multum praestat. Sallust. Multò praestat maleficijs, quam beneficijs immemorem esse. Ita, Multum, uel multò antecellit: Paulum, uel paulò post- habui

Satyr. ii.

In Eum. act. 1. scen. 1.

Zib. 11. cap. 9.

In Inguar.

habuit tua negotia meis. Tam, & Quam similia, atq; eadem videntur Tantum, & Quantum: ideoq; raro cum comparatio iunguntur: ut Vergilius,

Aenid. 7. Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.

Cum superlatiuo frequentius: ut, Tam hic est omnium optimus, quam nobilissimus. Sallust. Quam quisque pessime fecit, tam maxime tutus est. Quod idem valet, ac si diceret, Ut quisque pessime fecit, ita maxime tutus est. Terentius:

In Heauton. Namq; adolescens quam minima in spe situs erit,

Act. 5. scen. 1. Tam maxime patris pacem in leges conficiet suas. Solent poni Tam, & Quam separatim, & alteris sine altero utriusq; in significatione uehementiae: ut Cicero, In tam optima causa non deo timere. id est, In tam ualde ac perquam bona causa. Et iterum: Nondum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; tantopere grauibus concisus. De Quam, hoc sit exemplum, Tu es homo quam iucundissimus. id est, ualde, uehementerq; iucundus. Sed de hoc differendum est latius, ideoq; non in eundem locum includam.

De Per, & Quam cum gradibus. CAP. XVII.

Idem nanque ponderis in compositione habent Per, & Quam: sed alterum positiuum proprium est, alterum superlatiuum: ut, Perpulchre, Perbelle, Perdiligenter: Quam pulcherrime, Quam optime, Quam diligentissime: quorum exemplorum referri sunt omnia. Hoc intelligitur, quoties accipitur Quam pro ualde, siue uehementer. At contra, Quam pro quantum nunquam cum superlatiuo, sed semper cum positiuo: ut Cicero, Quam merosi sint, qui amant, uel ex hoc intelligi potest. Vides ut Quam, pro quantum, non potest adiungi uerbo principali, dumtaxat in recto modo loquendi: hoc est, quando non figurate loquimur, ut exprobrandi, deridendi

Epist. 36. lib. 6.
famil.

deridendi ue causa, hoc modo: Quam cito uenisti: Quam suauis homo es. Loquor autem quoties duo uerba in eadem oratione inseruntur, semper cum uerbo non principali iungi Quam pro quantum: pro ualde frequenter uno uerbo contentum esse: & in duobus, principali potius gaudere, nonnunquam altero: ut, Vbi est lucrum, eo quam primum aduolas: & ibi est lucrum, quò tu quam primum aduolas. At in hac differentia positiuum, & superlatiuum aliqui se obijcient, afferentes Terentium in Andria: Reicit se in eum flens quam familiariter. & in Eunuchis: Tute scis post illa quam intimum habeam te. In quorum exemplorum priore est Quam pro ualde cum positiuo: in posteriore Quam pro quantum cum superlatiuo. Ego uero accipio illud Quam familiariter, pro quantum familiariter figurate: quasi, o quantum familiariter: & hoc intimum accipi uolo pro positiuo, sicut proximum. Dicimus nanque, Hic est mihi magis proximus: ita, Hic est mihi magis intimum. Neque in hoc toto meo opere tam licentiam poetarum consector, quam usum oratorum. Neq; si quid aliter penes autores reperiat, mihi obesse debet, qui non legem scribo, quasi nunquam aliter factum sit, sed quòd frequentissime factitatum est, praesertim à Marco Tul. Marcoq; Fabio, apud quos si quando reperiat Quam cum positiuo pro ualde, aut cum superlatiuo pro quantum, ausim affirmare mendose scriptum: ut in prooemio de Oratore: Quam boni per diu nulli, quasi de ualde bonis, & non potius de bonis loquatur. Vera scriptura erat, Boni perquam diu nulli, aut potius, Cum boni per diu nulli, aliter enim uidetur non congrue dici. Quod uitium scribendi utinam in paucioribus esset. Quod Cicero ipse illo suo eruditissimo seculo (quod uix credibile uidetur) queritur, ita ut apud Latinos mendosiores sint codices Latini, quam Graeci. Quamquam apud Graecos longe difficilior sit

Act. 1. scen. 1.

Act. 1. scen. 2.

Epist. 5. lib. 1.
ad Q. frat.

48
sit scribendi, quàm apud Latinos ratio. Nam cur non sepius
Quàm pro ualde cum positiuo in illis reperiremus, si prob-
bassent potius, quàm respuissent? Qua in re non uerebor re-
prehendere Boëthium, Priscianum, & elegantiozem utroq;
Lactantium. Primus super Ciceronis Topica ita ait: Nosti
oblatrantis morsus inuidiae: nosti quàm facillimè in difficili-
mis causis liuor iudicium ferat. Mallem dixisset, Quàm faci-
le. Secundus lib. x viii. ita: Ideo ex uno libro Ciceronis tot
usus proponere statui, ut docerem quàm frequentissime hac
constructione usi sint autores eloquentiae Latinae. Latinius
erat, Quàm frequenter usi sint: uel, Quàm frequentissime
Cap. 5. usos. Tertius ita libro primo Institutionum: Et quàm multa
alia de Deo nostris hominibus locutus est similia. Per multa,
Cap. 25. ego dixissem. Idem lib. v i. Hoc autem duplex sacrificij gen-
nus quàm sit uerissimum, Trismegistus Hermes idoneus te-
stis est. Et in principio statim libri de Opificio inquit: Quàm
minimè sim quietus, & in summis necessitatibus, ex hoc libel-
lo poteris aestimare. Puto Ciceronem, Quàm sit uerum, &
Quàm parum sim quietus, potius fuisse dicturum: qui scri-
bens ad Trebatium in proemio ita ait: Sed dum fuimus una,
in proem. tu optimus es testis, quàm fuerim occupatus. Nō dixit, Quàm
Topic. summe occupatus: aut, Quàm maxime occupatus: aut, Quàm
occupatissimus fuerim. Quod antè dixi de Quàm, non debere
illud iungi cum superlatiuo, quoties significat quantum,
unum uerbum excipitur Possum, & quae idem significant,
Queo, Valeo, Licet, & si qua sunt alia: ut, Scribas quàm opti-
mè potes: nec rectè dicas, Scio quàm optime scribas: quod
praeter autoritatem summorum autorum, etiam ratione niti-
tur: quia ubi est uerbum Potes, ibi Quàm non iungitur cum
superlatiuo, sed cum uerbo: sic, Scribas optime quàm potes. in
alijs autem nequit iungi cum uerbo: sic, Scio optime quàm
scribas,

Scribas, nisi alter sit sensus. Ergo illud nō planè Latinum est,
Quàm primū mare intraui, exorta tempestas est: & Quàm
primum potero, mare intrabo. Sed, Quum primum: uel, Ut
primum: uel, Vbi primum mare intraui, exorta tempestas
est: aut, Ut primum: uel, Vbi primum potero, mare intrabo,
Latinum erit. Ex his, quae dixi, colligitur, ubi est Quàm pro
quantum, ibi quoq; poni posse ipsum Quantum: ut Cicero de
Amicitia: Nisi quòd tanta est inter eos, quanta maxima po-
test, morum, studiorumq; distantia. Quintilianus in secundo:
Quum aliquid adhibita quanta maxima potest cura, diligen-
ter climauerit. Ut, quoq; in locum Quàm, uel Quantum
succedit, nunc sine Ita, nunc cum Ita. Primo modo sic, ut apud
eundem in x i i. Non omittenda pars haec orationis, sed
exigenda, ut optime possumus. & Cicero in Philippicis:
Quas ut honorificētissimis uerbis ipse consequi potero, com-
plectar mea sententia. Altero modo sic, ut apud eundem de
Oratore: Haec ut breuissime dici potuere, ita à me dicta sunt.
De positiuo autem nemini dubium erit, Quàm & Ut, con-
uenire cum Possum, ut idem in Philippicis: Sed reliquum cur-
sum uite quàm quidem possum breuiter perstringam, & ut
potui, breuiter perstrinxi. Rectè ergo pones Quàm pro
quantum cum positiuo, & superlatiuo intercedente uerbo
Possum. Male autem cum comparatiuo, siue sine Possum: ut,
Quàm plura uolumina ille composuit. dicendum est Com-
plura, non Quàm plura, ut quidam male scribunt. (In aduer-
bio quoq; superlatiuo nonnunquam legimus Complurimum,
pro plerunque.) Siue per Possum: ut, Narrauī rem gestam
quàm breuissimè potui: aut, Quàm potui breuissimè. Cuius hic qui-
dem sensus, sed tamen barbaramente prolatus est, Narrauī quàm
breuissimè potui. Quanquam hoc secundum potest accipi in
eum sensum, qui est, Quàm potui breuissimè: siue (ut apertius
loquar

loquar) Breuius quam potuissem. Primus modus sic accipi non potest. Nec hoc quidem barbarie caret, licet huius loci non sit: Iste est nimis iuuenis ad dandum sibi tale negotium. Quod sic Latine diceretur: Iste est nimis iuuenis, aut iunior, quam ut ipsi datur tale negotium: uel, Est iunior, quam cui tale negotium datur. Cuius rei plurima ubique exempla sunt. ut Quintil. Sed hoc apertius est, quam ut probandum sit. Et ita opus inchoatur Valerij Maximi: Urbis Romae, exterarumq; gentium facta, simul ac dicta memoratu digna, quae apud alios autores latius diffusa sunt, quam ut breuiter colligi possint. Id est, latius sunt dispersa, ita ut non breuiter cognosci possint. Item Quintil. in xii. Ideoq; ne suscipiendae quidem sunt causae plures, quam quibus se suscipiendum sciat. In eandem rationem cadit ille modus, qualis est, Maiorem geris uestem, quam pro habitu corporis. Ut Curtius: Maiorem quam pro magnitudine syluae reddebant sonum. Illud hoc loco iocosum inferere non pudebit: Si quis interrogatus, huiusmodi positiui Perpulcher, qui comparatiuus sit, & qui superlatiuus: non bene respondebit, nisi ita, Multo pulchrior, & Quam pulcherrimus. Ex his autem duobus, de quibus diu differimus, Per, & Quam conflatur unum Perquam, quod utri dandum erit, positiuo, an superlatiuo? (utrumque enim in eo partem sibi uendicat) certe positiuo, uel quia per anterior est, uel quia indecens uideretur duo aduerbia uehementiam significantia superlatiuo anteponi. Dicimus itaque Perquam doctus, Perquam eruditus, Perquam pulcher. Et sicut uerbo solet apponi Per, ita Perquam: ut, Peruclim, Perplacet: Perquam uelim, Perquam placet. Plin. iun. in epist. Perquam uelim scire. Nisi interpositum sit, Quam, inter praepositionem & uerbum, cum quo illud copulatur. Quale apud Terent. Per pol quam paucos reperias meretricibus

Fideles

Fideles euenire amatores. Quod sic resoluitur, Pol perquam paucos. Boethius tamen in commentarijs logicae breuioribus superlatiuo dedit, dicens: Apud scriptores quidem Graecos perquam rarissimos. Et Pomponius de orig. iur. Digest. Iustini libro primo: Nam ante eum Seruius duos libros ad Brutum perquam breuissimos ad edictum scriptos reliquit. Et ficundus scriptor Curtius lib. iiii. Bessum quoq; Baetrianorum duces perquam maximo posset exercitu coacto descendere ad se iubet. Sed huiusmodi exempla tam rara sunt, ut dubitem, an librarium sit culpa. Certe ipse sic loqui non ausim. Aulus quidem Gellius hoc quod praecipimus, semper custodiuit: ceterum ut est in loquendo curiosior, pro Perquam ita loquitur: Sanequam utile: Voce admodum quam suauis: Oppidoquam libens: Nimsquam ineptum: quae aduerbia idem pollent quod Per, pro ualde. Vsitatius tamen est Perquam: ut, Perquam utile, uoce perquam suauis, perquam libens, perquam ineptum. Tameisi Caesar Commentario xiii. Quibus rebus oppidoquam pauci sub pellibus acquiescebant. Et Seruius Sulpitius ad Ciceronem scribens ita incipit: Posteaquam renuntiatum est mihi de obitu filiae tuae, sanequam pro eo ac debui grauiter, molesteq; tuli. Et ad eundem Caelius etiam ita incipit: Sanequam literis C. Cassij, & Deiotari sumus commoti. Nam Cassius cis Euphratem Parthorum copias esse scripsit. Et Brutus quoq; Decius ad eundem: Nam suos ualde quam paucos habet. Et iterum in eadem epistola: Sanequam gauisus sum. Quid plura? ipse quoq; Cicero ad fratrem: Nam quod de Pompeio Caninius ait, sanequam refrixit. Non succurrit mihi, si quod aliud exemplum apud Cice. repererim. Et Titus Linius nescio an alibi quam lib. xlviii. Quum haud facile esset, aut ea quae obijcerentur, aut quae aduersus ea dicenda erant, memoria

d 2 comple

Epist. 5. lib. 4.

Epist. 5a.

Epist. 10. lib. 3.

Epist. 5a.

Epist. 13. lib. 11.

Epist. 5a.

Epist. 9. lib. 2.

52
LAURENTII VALLAE

complecti. Nec enim multa solum, sed etiam pleraque oppido quam parua erant. Hæc igitur dantur positiuo, illa uero magis superlatiuo, Multò, & Longè, in eo ferè signifi-
to, quò solet Quàm cum superlatiuo. Sed cum hac tamen differ-
entia, quòd huic Quàm non tribuimus genitiuum illum
superlatiuu proprium, aut ablatiuum, accusatiuum uè cum
præpositione, ut sit sine ipso Quàm. Marcus Tullius: Acer-
rimum autem ex omnibus nostris sensibus, esse sensum ui-
dendi. Et iterum: Quem Crassus dilexit ex omnibus pluri-
mum. Non dixit quàm acerrimum, aut quàm plurimum ex
omnibus, siue inter omnes.

De Longè, Multò, Facile, Valde. CAP. XVIII.

Cap. II.
Lib. 10. cap. 1.
De Ora. lib. 1.
ID quoq; sit in Multò, atque in Longè pro ualde, & in Fa-
cile pro non dubiè, ut Quintilianus lib. 1. Declamandi ra-
tio ut est ex omnibus nouissimè inuenta, ita & multò est uti-
lissima. Idem: Longè omnium, quos quidem mihi audire conti-
git, præstantissimus Domitius Apher. Et Marcus Tullius: Sed
ego neq; illis assentiebar, neq; harum disputationum inuento-
ri, & principi longè omnium in dicendo grauissimo, & elo-
quentissimo Platoni. Idem pro Rabirio: Virum unum totius
Græciæ facile doctissimum Platonem. Amat etiam Longè (ut
Multò) secum iungi comparatiuum. Ut Verg. in 1. x. At pedi-
bus longè melior Lycus. Et ea de quibus antea disputauimus, Alius,
Aliter, Secus, Antè, Post: ut, Longè alius, longè aliter, longè
secus, longè antè, longè post. Et composita à Præ: ut, Longè
præstans, longè præstat. Quintilianus: Sed eum longè præce-
dunt ingenia uiuentium. Et cætera, quæ superlationem quan-
dam habent, & proximè ad comparatiua accedunt, ut Longè
superat, longè uincit. Et ea, quæ diuersitatem, more illorum,
alius, aliter, secus, qualia sunt Diuersus, Dissimilis, Alienus: ut,
Longè diuersus, longè dissimilis, longè alienus. Princeps ne
adiect

ELEGANTIARVM LIB. I.

53

adiectiuum quidem est more positiuorum, tamen quia super-
lationem significat, adsciscit sibi longè: ut idem: Nouem uerò
Lyricorum longè Pindarus princeps. Et Facile pro eo, quod
est haud dubiè, Marcus Tullius pro Roscio: Non solum mu-
nicipij Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius, & ui-
cinitatis, uirtute, existimatione, nobilitate facile princeps. Præ-
terea cum Præcipuus, cum Primus, cum Secundus, & si qua
alia sunt. Ut Quintil. de Euripide loquens: In affectibus, cum
in omnibus, tum in his, qui miseratione constant, facile præci-
piuus, & admirandus maxime est. Sic Facile primus, uel Faci-
le summus. Facile uerò secundus dicimus, non ad ordinem re-
spondentes, sed ad dignitatem: quale est, Tu es facile secundus à
rege. hoc est, facile post regem primus. Longè igitur pro ual-
de, proprium est (exceptis paucis) comparatiui, & superla-
tiu. Ipsum autem Valde positiuu, & uerbi: ut, Valde diues,
ualde pauper, ualde laudat, ualde uituperat. Nec ausim dice-
re, Longè diues, longè laudat: nec Valde ditior, ualde ditissi-
mus. Hæc autem, quæ à me de aduerbijs traduntur, non fue-
runt interpretata ueteribus grammaticis. Nam nuper quum
iam ista composuissem, inueni in bibliotheca Beneuentana Ser-
gium super Donatum ita dicentem: Donatus dicit quinq; tan-
tum aduerbia positiuo esse iungenda: Tam, Magis, Maxime,
Minus, & Minime: ea scilicet ratione, quoniam uim in se ha-
bent comparandi, atq; ideo non debent comparatiuis casibus
iungi, ne uideatur comparatio geminata. Qui enim dicit, Tam
doctior, penè hoc dicit, doctus doctior, quod Latinitas non
patitur. Probus autem dicit, omnia aduerbia, quæ uim augen-
tis, & minuentis in se habent, non debere coniungi nec com-
paratiuo, nec superlatiuo, ut sunt ista, Valde, Multum, Pluri-
mum, Per, & similia. Nam ista omnia tantum positiuus casibus
debemus adiungere. Idem Sergius longè post ita ait: Compa-
ratiuo,
d 3

34
ratiuo, & superlatiuo quinq; hæc comparationis aduerbia non apponemus: ut, tam, minus, minime, magis, maxime, quæ tamen soli positiuo adijciuntur. Hæc quæ tres autores tradunt, & imperfecta sunt, nec omnino uera, ut ex eis datur intelligi, quæ ipse præcepi. Dicimus enim Multo fortissimus: & Ego sum tam te fortior, quam nobilior: & Tam omnium sum fortissimus, quam nobilissimus. Comparatiua uerò addi non oportere comparatiuis, ne præcipiendum quidem est. Quod autem posuit minime, & maxime, & similia Sergius, non recte posuit. Nam Minimum, est proprium aduerbium superlatiuum: Minime uerò pro negatione accipitur, quasi nequam: ut, Hic homo est minimum literatus, id est, paucillum literatus. Ego sum minime literatus, id est, idiota, & nihil prorsus habens literaturæ.

De proprietate quadam Comparatiui.

CAP. XIX.

ATque hæc hæc hactenus. Illud ad extremum adijciamus de comparatiuo, consuetiorem sermonem esse per accusatiuum, quam per nominatiuum in illis, quale est, Tu maiorem laudem assecutus es patre tuo, tuisq; maioribus: Vix audeas dicere, Tui laus est maior patre tuo. Tamen soleamus aliquando sic uti: ut Verg. in VII. Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo. Et Quintil. de Apibus pauperis: Vnum rogo, ne cui minor uestra dignitate uideatur causa litis meæ. Et in tertio Institutionum: Non debes apud prætorem petere fideicommissum, sed apud consules: maior prætoriam cognitionem summa est. Fortasse uidetur mollius in obliquo casu: quod si ita non est, uolo tamen annotatum esse, quod inconsuetæ uox auribus hæc uidetur esse: Maior summa pecuniaria est prætoriam cognitionem: pro eo, quod est, Maior summa est, quam ut apud prætorem peti possit. Minor causa dignitate uestra: pro eo quod

Declam. 11.

Cap. 8.

quod est, Minor, quam ut uideatur digna, quæ apud dignitatem uestram agatur. Et Vulcanus non segnior illo tempore: pro eo quod est, Segniori tempore, quam illud fuit. A quo non dissimile illud est: Ego sum maior uiginti annis: pro eo quod est, Ego sum maioris ætatis, quam ea quæ est uiginti annorum: uel maioris ætatis uiginti annorum. nam & hoc licet dicere: quale etiam est, Ego sum maior uiginti annorum, id est, ætate tali: uel, Ego sum ætatis maioris ætate uiginti annorum. Frequentissime autem huiusmodi genere orationis utimur, ubi adest hoc nomen Opinio: ut, Sum ditior opinione hominum: non quasi opinio hominum diues sit: cum sic accipi debeat, magis quam opinio hominum sentit, uel quam homines opinantur. Cicero ad Brutum suum sic exorsus est: Cum è Cilicia recedens Rhodum uenissem; ibiq; de Quinti Hortensij morte esset allatum, maiorem opinione hominum cepi dolorem, pro eo quod est, maiorem, quam ille, quem in me homines opinantur. Nec illud ab hoc multum recedit, quom dicimus, Nihil isto homine peius: nihil tuo patre abiectius: nihil hoc uino insuauius: pro eo quod est, Nullus homine isto peior: nemo patre tuo abiectior: nullum uinum hoc insuauius. Rursus in laude, Nihil isto homine melius: nihil patre tuo generosius: nihil matre tua sanctius: nihil uxore tua uerecundius: nihil hoc uino suauius. Dictum est de omnibus rebus, non tantum de singulis. Interdum etiam ubi nihil plus comprehenditur in uniuerso, quam in parte: ut, Nihil est te literatius: nihil est illo prudentius: nihil est isto humanius: nihil plus significatur hoc modo, quam si dicas, Nemo te literatior: nemo illo prudentior: nemo isto humanior: quoniam literatura, prudentia humanitasq; non nisi in homines cadit. Quid ergo in neutro genere potius, quam masculino, & sceminino prolatum est: nempe, quia nescio quid plenius, & suauius in neutro genere est.

De clar. Orat.
in princ.

d r Ideoq;

Ideoq; tali sermone delectati autores sunt, ut ipsorum crebra exempla documento esse possunt, quae inquirentibus notiora erunt, quam ut à me huc afferri debeant.

De Compositis à Somnus.

CAP. XX.

A Somnus composita quaedam sunt secundae semper declinationis, quaedam tertiae. Secundae, Cicero in Verrem: Hic etiam quum semisomnus stuperet. Et Caelius in Antonium: Ipsum nanque offendunt semisomnio sopore profligatum. Et Sallustius in Iugurth. Signo dato castra hostium inuadunt, semisomnos partim, alios arma sumentes fugant. Insomnem, et Exsomnem draconem saepe legimus, et fere hanc differentiam seruata inuenimus. Haec admonui, ut in his nominibus, quae accipiem in compositione declinationem sortita sunt: tamen sciamus usum frequentiore inuitandum. Seneca autem de breuitate uitae ait: Quam multi hesternae crapula semisomnes, et graues.

De Nominibus in Osus.

CAP. XXI.

Nomina quae exeunt in Osus, partim à nomine descendunt, partim à uerbo, partim ab utroq;. Et ea quidem quae descendunt à nomine, habitationem, siue uehementiam, copiam ue significant, et affectionem: ut Animosus, Ingeniosus, Lacertosus, Nervosus, Saxosus, Aquosus. Haec copiam, siue uehementiam, habitationemq; significant, quod habent in se uehementiam, ac copiam aquae, saxorum, neruorum, lacertorum, ingenij, animi. Vinosus, Mulierosus, Libidinosus, Seditiosus, Factiosus, qui affectus est ad haec, et amat uinum, mulieres, libidinem, seditiones, factiones. Rursus ea, quae à uerbo sunt, partim actionem significant, partim passionem, partim utrumque: Studiosus, Fastidiosus, Stomachosus, Iniuriosus, Contumeliosus, Curiosus, semper actiue ab autoribus accipi solent. Otiosum est in re aperta inculcare exempla, quae uulgò sunt plurima.

plurima. Haec enim accipiuntur pro his, qui operam dant studio, qui fastidiunt, qui stomachantur, qui iniuriam, contumeliamq; faciunt, qui nimis curant: nisi uelimus haec à nominibus uenire, non à uerbis: ut Fraudulosus, qui fraudem facit: quod à fraudula diminutiue uidetur uenire potius, quam à fraude: quemadmodum Meticulosus, qui timidus est, à meticulo magis, quam à metu: et Somniculosus magis à somniculo, quam à somno: et Siticulosus magis à siticula, quam à siti uenit. Tenebricosus quoq; reperitur, et tenebrosus: licet quaedam ab usu, regulaq; recedant, ut Montuosus potius quam montosus, Saltuosus quam saltosus, Tortuosus quam tortosus. Veruntamen quae sunt quartae declinationis assumunt u, ut Vultuosus, Actuosus, Fructuosus. Ideoq; illud in Psalmo: Oues eorum foetose. legendum est foetuose, à foetus: sicut ediuerso pleriq; scribunt Monstruosum pro monstrofo. Luca. Monstrofiq; hominum partus. Nec modò in osus faciunt nomina quartae declinationis, uerum etiam in arius: ut, Saltuarius, Actuarius, Fructuarius: quum nomina secundae declinationis careant u: ut, Asinarius, Caprarius. Odiosus, et Inuidiosus passiue: ille enim significatur qui odio habetur, et cui inuidetur: non is qui odit, et qui inuidet. Haec passionem significant, utique quum à uerbo ueniunt, secus quum à nomine. Nam Odium molestiam quoq; antiquitus significabat. Terent. Nunquam tuo odio me uinces. Et iterum: Si porro esse odiosi pergitis. id est, molesti. Cice. ad Att. Sed quum horas treis fere dixisset, odio, et strepitu senatus coactus est aliquando perorare. Et in Catone Maiore: In infirmo corpore odiosa est omnis offensio. Et de Oratore: Verum si placet (quoniam haec satis spero uobis quidem certè maioribus molesti, et putida uideri) ad reliqua aliquantò odiosiora pergamus. Odiosiora dixit, quasi molestiora. Inuidia autem praeter illam significatio

143.

Xib. 1.

In Phor. utrumque: primus act. 1. sec. 5. alterum act. 5. sec. 8. Epist. 2. lib. 4.

Lib. 3.

38
ficationem notam, est uel dicto, uel facto in alterum malevolentiae conciliatio: ut si quis referat, ostendat uel calamitates suas, ut auctori calamitatum odium ceterorum concitet. Et hoc uocatur Inuidiam facere: uel Vocare, uel adducere in inuidiam: inde Inuidiosa res, quae atrocitatem facti augens, inuisum illud, uel illius autorem facit. Et Inuidia quasi atrocitas, uel detractio: in quam significationem accipio illum uersum:

In Cato. distichis.

Inuidiam nimio cultu uitare memento.

Nam latentem inuidiam, quia non deprehendo, uitare nequeo: sed eam, quae extrinsecus significatur uel uoce, uel gestu, cum populus indigne ferre se indicat in aliquo nimium, & insolentem corporis cultum. Idcoq; subiungitur:

Quae si non laedit, tamen hanc sufferre molestum est. Hanc scilicet uel uoce, uel gestu, uel utroq; modo detractioem.

In And. act. 1. sec. 1.

In Jugur.

Quale illud quoq; Terentianum: Ita ut facillime sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Et illud Sallustij, licet e Demosthene sit sumptum: Inuidia gloria superasti. Formidolosus, Laboriosus, Operosus, pariter actiue, passiuq; accipiuntur. Terent. Ego' formidolosus? id est, ego'ne qui timeam? Sallustius: Regibus boni, quam mali suspectiores sunt,

In Eunuc. act. 4. sec. 6.

In Catil.

semperq; his aliena uirtus formidolosa est, id est, quae formidatur. Cicero: Videtis ut senectus non modo languida non sit, uerum etiam operosa. id est, quae agit, & rebus agendis operam dat. Idem pro Celio: Vos laboriosos existinet, quibus

Zib. 1. Acta.

otiosis ne in communi quidem otio liceat esse. Ouidius, Molestos operosa labore. quae ab aliquo operata est, non quae aliquid facit: uel, uehementis operis, & multarum operarum. Ita Res laboriosa, uel quod in ea laborem capiamus necesse est: uel, quod plena laboris est. Voluptuosus quoq; & Religiosus, licet a uerbis non ueniant, tamen istis similia sunt, ut affect

affectionem significant, & habitationem, siue plenitudinem, simulq; actiue accipiuntur, & passiuè. Voluptuosus homo, qui perquam amat uoluptatem. Res uoluptuosa, quae in se habet uoluptatem: uel, quae plena est uoluptatis, & qua homo delectatur. Ille recipit, haec recipitur. Religiosus homo, qui amat religionem. Sepulchra, & monumenta religiosa sunt, id est, habent in se religionem. Ille adorat, haec adorantur. Praeterea Gloriosus, Famosus, Imperiosus, non nihil & ipsa à ceteris differunt. Nam licet legamus Gloriosam uictoriam, id est plenam gloriae: & apud Iuuenalem satyr. v. 111.

Famosos equitum cum dictatore magistrōs: & Imperiosos populos: hoc est, latum imperium possidentes: tamen dicimus ita Gloriosum hominem affectatorem gloriae, ut Vinosum cupidum uini, & Mulierosum nimis appetentem mulieres: qualis Miles gloriosus apud Plautum, & Terentium: & Famosum pro infami, & turpi: ut Famosa mulier, quae noscitur impudica esse. Et Imperiosus, ostentator imperij in exercenda seuitia: qualis Torquatus apud Liuium, qui filium securi ob imperium contemptum occidit: unde imperiosus appellatus est. Verum Imperiosus, & Gloriosus, quando honeste significantur sunt, pro gloriam, imperiumq; habente, habitationem, plenitudinemq; significant: quando inhoneste, affectionem, ut dixi. Similiter Quaeuosus, & Sumptuosus ab affectione magis, quam ab habitatione, siue plenitudine ueniunt. Quaeuosus, est homo auidior quaeustus, & lucri, undiq; lucella queritans. Sumptuosus, qui auidior est sumptus, quam quaeustus, & immoderatum sumptum facit: id est, immoderatas impensas. Quae duo magis possunt accipi actiue, quam passiuè, magisq; ad homines pertinent: ut, Homo quaeuosus, homo sumptuosus. Luctuosus uero magis ad rem: ut, Res luctuosa, hoc est plena luctu. Nescio an liceat de homine misero, & affecto

Famosos equitum, & Berualdus, quem alij multi impense doctissimi sunt, inter quos & Bud. in annot. in pād. famosus legi: ut apud Cicin. Pifo. famosas imagines, pro antiquissimi generis stemmate. Zib. s. x. decad.

66
LAVRENTII VALLAE

afflicto dicere, homo luctuosus, sicut fortuna huius luctuosus. Ab industria autem non habemus Industriosus, sed Industriosus. Nec à uirtute Virtuosus more Græcorum, qui à τὸ ἀπὲρ τῶν ἀπέρων non deriuant ἀπέρων, licet habeant ἀπέρων, sed pro illo dicunt tum ἀγαθός, id est, bonus, tum ἀσολός, id est, studiosus, Aristotele quoq; & alijs quibusdam testantibus. Quod Cicero ad Herennium imitatus est, dicens: Ideoq; bonis uiris, id est, studiosis amicus erat. Morosus à more uenit, non à mora. Primam enim habet longam, ut mos moris, significatq; cum, qui nimis exacte, nimisq; ad unguem fieri omnia postulat, ut aliquando ob id indignetur, ac irascatur. Vt Suetonius de Cesare: Circa corporis curam morosior, ut non solum tonderetur diligenter, sed etiam uelleretur. Idem de Tiberio: Sed affectatione, & morositate obscurabat stylum. Cicero de Senectute: At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes. Et idem secundo de Oratore: Me quidem hercle illa ualde mouent stomachosa, & quasi submorosa ridicula: non cum à moroso dicuntur: tum enim non sal, sed natura ridetur. Suetonius accipit pro cupido nimis exacte diligentie. Cicero uero adiungit impatientiam, & iracundiam. In significato tamen illo superiore posuit in Oratore: Usque adeo morosi sumus, ut nobis non satis faciat ipse Demosthenes. Deniq; sic dicitur Morosus à nimia diligentia, & seueritate, ut Curiosus à nimia cura, quoties plus diligentie, quam oporteat, impendimus rebus uel nostris, uel alienis: Nostris, quum minutissima quæq; disquirimus, & nullius frugis: Alienis, quum de rebus cæterorum occultioribus non satis cum pudore perscrutamur aut interrogamus. Sed non tam à cura Curiosus uidetur descendere, quam à Curia, cuius compositum est magis in usu incuria: id est, negligentia, tametsi Curia à cura dicitur. Atque ut Curiosus à peruersa cura uocatur, ita Cerebrofus

Cap. 45.

Cap. 70.

De Oratore ad
Erutum.

ELEGANTIARVM LIB. I.

67

brofus à cerebro peruerso. Vnde Horatius:

Donec cerebrosus profilit unus. id est, insanus, & cerebri peruersi. Pannosus & ipsum aliquid differentie habet: is enim dicitur pannosus, qui crasso panno, ac uili opertus est. Nec hoc nisi de paupere dicitur: quæ exempla sunt plurima.

Zib. 1. Serm.
Saty. 5.

De uerbis Inchoatiuis, falso sic dictis. CAP. XXII.

Grammatici autores uno ore uniuersi, qui de hac re scriptum aliquid reliquerunt, aiunt illa uerba in se, ut Caleseo, Frigeseo, significare inchoationem, ideoq; Inchoatiua: illa in so, ut Viso, desiderium, ideoq; Desideratiua: illa in rio, ut Esurio, meditationem, ideoq; Meditatiua appellari solent: in quibus omnibus ab omnibus dissentio. Sed Prisciano eruditiorum nuperrimo potissimum respondebo, qui (ut ordinem sequar) inquit in illo Vergil. uersu, — Aegrescitq; medendo: significari inchoationem. Qualem medicum uoluit esse Priscianus, quo curante quis incipiat egrotare? Quamquam quo modo curari quis ante possit, quam egrotus sit? Neesse est ergo, ut ante egrotare coeperit: & quum dicitur egrescere, ut intelligatur inter medendum egriorem fieri. Et hoc de Turno Vergilius intelligit: cuius augebatur egritudo ad Latini salubria consilia. Sicut de Didone prius dixerat:

Prisc. lib. 8.

Aeneid. 11.

Expleri mentem nequit, ardescitq; tuendo.

Aeneid. 1.

Quid igitur attinet exempla repetere, quum nunquam in sensu inchoationis reperiantur? An illud apud Quint. hoc significat? Tenuit consuetudo, quæ quotidie magis inualefcit. Aut illud Cic. Quamto plura ille miscebat, tanto hic magis in dies conualefcibat. Et illud Ecclesiasticum: Qui sordet, sordescat adhuc. Quo modo potest quid quotidie incipere ualidum fieri, & quidem magis, quod dicitur respectu precedentis? at inchoationem nihil precedit. Aut quo modo quod sordet, potest

Quintil. lib. 1.
ab initio.

Pro Milone.

test incipere sordere: & sordescere adhuc, id est magis: quid magis: certe quam antea inceperat. Sed quid ibi disputamus, quum dicatur, qui iam sordet, sordescat adhuc: quasi sordidior fiat, non autem sordere incipiat, quia iam sordet. Ideoq; Graece & hoc, & cetera huiusmodi uerba per uerba passiva explicantur: & illud Graece sordescat, nihil aliud est, quam sordidetur. Plaut. in Captiui duo: Ego qui tuo moerore maceror, macesco, confensco, & tabesco miser. Pro eodem penè accipit Maceror, & Macesco: nisi quòd maceror ad animum magis pertinet, quasi affligor: macesco magis ad corpus. Videtur autem ratio dici uelle potius macresco, ut nigresco, pigresco, & gresco: sed etiam dici potest macesco, ut acesco. Crebresco tamen potius dixerim, quam crebesco. Verum ad rem. Ediuersus Vergilius:

Georg. 1. Maria incipiunt agitata tumescere. Et iterum:
Aen. 7. Fluctus ubi primo coepit cum albescere uento. Et iterum:
Georg. 3. Sin in processu coepit crudescere morbus.

Vbi quid opus erat dicere, quòd incipiant res tumescere, albescere, crudescere: quum satis, imò magis proprium fuisset dicere, quòd tumescebant, albescabant, crudescebant: id est, quòd incipiebant, siue inchoabāt tumere, albere, siue erudere. Quid ergo significant uerba inchoatiua: Nempe (ut breuiter finia) quòd uerba composita à fio, calefio, frigeo, sordescio, inualefio, & gresio, & ardescio: quae ideo in usu non sunt, quia superuacuum esset, duas nos uoces habere idem significantes, nec nisi ubi alterum deficit, alterius praesidio utimur. Calefscens, pro calefiens utimur: & Patescens, pro patefiens: quamquam utrumq; reperiatur, patesco, & patefio: quoniam ne in simplici quidem suo reperitur Fiens, nec quòd ab hoc formaretur Fiendus. Dicemus itaq; Calefscens, & Calefaciendus. Nec desunt qui Fiens utantur, sed in eo, de quo loquor significat:

catò: ut in Psalmo xxi. Et factum est cor meum, tanquam cera liquefiens in medio uentris mei. Quum in alia translatione dicatur liquefscens. Ex quo liquet eiusdem utrumq; esse significationis. Idiomate quoq; Italico, atq; Hispano (quòd ex Italico oriundum est) ad stipulante, apud quòd penè Latina uoce haec uerba pronuntiantur, & certe in hunc, quem ego dico, sensum: quale est hoc Ogni di magrisco: hoc est omni die macresco: per quòd, incrementum asiduum, atq; continuum declaratur, non inchoatio. Quòd si quid inter huiusmodi uerba in seo, & in fio, intererit, hoc esse arbitror, quòd haec in seo passionem in se habent, illa uerò extrinsecus allatam. Ut in Aegypto Caesar quum hostes fugeret, elata leua natabat, ne libelli, quos tenebat, madescerent: melius, quam madescerent. Sucto. in Cas. cap. 64. Et quum fores aperiuntur, melius patefiunt dicitur quam patefscunt. At quum quis in balneo sudore irrigatur, & fores sua sponte aperiuntur, magis ille madescit, quam madefit: & haec magis patefscunt, quam patefiunt. Inchoatiuorum autem dicuntur praeterita eadem esse, quae primitiuorum: tamen paucissimis cura est dignoscere, quando à primitiuis sunt, quando uerò ab inchoatiuis, quorum multum differt significatio, licet crebrior sit illa inchoatiuorum: ut, Pinguit, Macruit, Frixit, Caluit: idem est quòd pinguis factus est, non autem pinguis fuit: macer factus est, & frigidus, & calidus factus, non autem macer, frigidus, & calidus fuit. Nam Pinguit, idem est quòd pinguis est: Macret, Friget, Calet, idem quòd macer est, frigidus est, calidus est: quorum praeterita sunt pinguit, macruit, frixit, caluit: uix unquam in hoc significato, pinguis, macer, frigidus, calidus fuit: sed in illo, pinguis, macer, frigidus, calidus factus est, ut etiam in hoc apertius patebit exemplo: Tam citò macruisti: tam serò pinguis fuisti: non id significo, quòd tam citò macer, aut tam serò pinguis fuisti, quasi nunc talis non sis, sed quòd

quod pinguis, aut macer factus es, atq; etiam talis es, siue tunc eras, si de alio tempore loquimur. Quae praeterita quia à primitiuis non ueniunt (ut significatio indicat) necesse est ueniant à deriuatiuis in se. Vnde probatur etiam inchoatiua non significare inchoationem. Quare Seruius uiderit, qui his uerbis praeteritum non tribuit, quorum frequentius est, quam suorum primitiuorum. Nam quod ait, quia inchoatiua sunt, ideo carere praeteritis, cassa ratio est, quum hoc uerbum Inchoo etiam praeteritum habeat. Verum haec uerba nec inchoatiua sunt, et praeteritum habent. Illud transeo, quod multa sunt, quae pro suis primitiuis accipiuntur: conticesco, adhèresco, delitesco, concupisco, labasco, obdormisco, contremisco, expauesco, et his similia.

De uerbis Desideratiuis male sic uocatis. CAP. XXIII.

Trise. lib. 8.

Nam quae idem autor Desideratiua appellauit, ipsius quoque exemplo ostenduntur nequaquam esse desideratiuae significantiae. Hoc enim exemplum ille affert. Verg. in VIII.

Nam memini Hestione uisentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum. Visente dixit, pro cupiente uidere, quod Graeci dicunt δὲ θέωσα. Idem, et in eodem exemplo Seruius dixerat. Simile est, ait Priscianus, Facio facefso, Capiocapefso, Lacero lacefso, Areco arcefso, Accio accerfso: quae possumus non incongrue desideratiua nominare. Sed quero à Prisciano, cur magis Priamus cupiebat uidere sororem, dum iter faciebat, quam quum erat in Troia: aut cur magis Priamus, quam ceteri: aut cur solus? Postremo quis nouit uoluntatem eius: quid agat, uideo: quid uelit, non uideo. Quid ergo significat Visere: nimirum id quod agit Priamus, ire ad uidendum sororem: quod frequentatiuum ipsius declarat, Visito. Itaque actum corporis haec significant uerba, non affectum mentis.

mentis. Viso, uado ad uidendum, non autem cupio uidere. Cicero ad Atticum: Cupio equidem, et iam pridem cupio Alexandriae, reliquamque Aegyptum uisere. id est (ut ego sentio) ire ad uidendum. Aliter dicendum erat, Viso equidem, et iam pridem uiso. Quo certe modo ne Priscianus quidem ipse loqui auderet. Usurpamus tamen haec uerba (quemadmodum de superioribus testatus sum) pro eorum primitiuis: ut, Missi sunt legati uisendi causa. id est, uidendi. Quod certe ita exponi non potest, causa uidere cupiendi. Tolerabiliorque nostra sententia, expositio foret, causa ut eant ad uidendum. Similiter facefso, eo ad faciendum, uel facio. Vergilius:

Haud mora, continuo matris praecpta facefso.
Frequentius tamen accipitur pro eo ad recedendum, uel recedo. Ut Liuius libro primo: Facefso hinc Tarquinius, aut Corinthum. Capefso, eo ad capiendum, uel capio. Lacerandum, uel lacero prouocando. Accerfso, uel arcefso, utrunque pro eo ad uocandum, uel uoco. Terent. in Andr. Obstertricem accerfso. Quidam etiam in quarta coniugatione utuntur, ut ibi: Mitte in Ioppen, et accerfso Simonem quendam, qui cognominatur Petrus.

De uerbis Meditatiuis, non rite sic uocatis. CAP. XXIII.

Commodius autem Desideratiua, atque Optatiua uocantur ea, quae nominantur Meditatiua in rio, parturio, esurio. Cicero: Utinam aliquando dolor populi Romani pariat, quod iamdiu parturit. Et Liuius: Et quod diu parturit animus uester, aliquando pariat. Affectum significauit, non cogitationem, aut actum corporis, qui per hoc uerbum meditor indicatur. Vnde meditatio armorum, meditatio declamandi, meditatio gladiatorum. id est, exercitatio. Esurio, cupio edere.

c Quint

LAVRENTII VALLÆ

Quintilianus: Pater filios esurit. Valerius Martialis undecimo Epigrammatum:

In omnibus Vacerra quod conclauibus

Consumit horas, et die toto sedet:

Cœnaturit Vacerra, non cacaturit. Id est, cœnare cupit, non cacare. Vel dicamus hæc accipi pro primitiuis. Scaturio magis pro suo primitiuo scatet ponitur, quod est non solum aquarum, sed herbarum, cæterorumq; sua sponte ubertim nascentium. Quod si uolumus sua quibusq; apta tribuere uocabula, nec à consuetis recedere, ea quæ sunt in seo, appellemus meditatiua, id est, exercitatiua (Qui enim calefit, siue calefit, quasi meditatur: id est, ut caleat exercetur. Teret. Nunc uide utrum uis argētum accipere, an causam meditari tuam) ea in se, inchoatiua, hæc in rio, desideratiua. Atque hanc opinor fuisse ueram, et germanam uerborum significationem, quam antiquitus impositam posteritas deprauauit.

Vbi Infinitiuo, ubi Gerundio potius utendum sit.

C A P. X X V.

Quædam orationes infinitiuum magis postulant, quædam gerundium, quædam utrunque. Adiectiua magis infinitiuum, siue actiuum, siue passiuum. Substantiua gerundium genitiui duntaxat casus. Nam de accusatiuo mox dicam. Tu es dignus habere opes, Tu es dignus honorari, Tu es letus me bene ualere, Tu es letus me honorari. Rursus, Tempus est gaudendi, Locus est expostulandi, Commoditas est alloquendi. Participia autem, et multa adiectiua à uerbis deriuata utraq; formam sibi uendicant: sed participia iuncta infinitiuis, dicuntur seruare uim participiorum, iuncta gerundio uim nominum. Timens nauigare, et nauigandi: Cupiens discere, et discendi. Doctus, peritus, promptus, consuetus cantare, et cantandi. Timidus, cupidus, auidus nauigare, et nauigandi.

ELEGANTIARVM LIB. I.

67

nauigandi. Nam illud admonitione non indiget, Optima res est agricolare, recte dici: Optima res est agricolandi, dici non recte: quia illud resoluitur, Agricolare est optima res: hoc resoluti sic non potest, agricolandi est res optima: nisi forte dure, et aspere sic: Ipsa enim res agricolandi est optima. Quare illum non probauerim, qui dixit: Non est mihi opus respondendi: quum esset dicendum Respondere: ut sit suppositum, Me respondere: Opus uero appositum. Item, Habeo à patre mandatum conueniendi te, Latine dicitur. Mandatum est mihi à patre conueniendi te, Latine non dicitur: quia Mandatum hic uerbum est, unde non potest regi huiusmodi gerundium: illic nomen substantiuum, unde regitur gerundij genitiuis: nisi in utraq; oratione expositione utaris. In prima quidem, ut sic intelligas, Habeo à patre mandatum conuenire te: scilicet hoc ipsum Conuenire te. In secunda uero ut Mandatum sit nomen, non uerbum, aut participium: quasi Mandatum adest mihi à patre. Ad quam tergiuersationem confugere non poterit quisquam in talibus exemplis: Habeo in tabulis publicis à patre mandatum conueniendi te. Hic non poteris dicere, Conuenire te. Item, Est mihi iniunctum, ac mandatum conuenire te. ubi dicere non poteris, Conueniendi te. Cicero tamen ad uxorem nouo quodam modo locutus est: Quum in animo haberem nauigandi. pro eo, quod est nauigare. Ut libro primo de Diuinatione: Haberetq; in animo nauem conscendere. Itaq; subintelligitur propositum, siue uoluntas. Sicut in illo fit apud eundem: Quum illius diei mihi uenit in mentem. Et alibi: Non minus ei uenit in mentem potestatis, quam æquitatis tuæ. Vbi quidam uolunt accipi genitiuum pro nominatiuo. Mihi potius placet subintelligi conditio, status, qualitas illius diei, tuæ potestatis, tuæ æquitatis, aut aliquid simile. Ita hic propositum, siue uoluntate: ut sit, quum haberem

c 2 in ani

in animo propositū nauigandi. Venio nunc ad accusatiuum gerundij. Dicimus itaq; Induxi te ad nauigandum: nō autem, Nauigare: nisi more Græcorum, qui quum careant gerundio, funguntur infinitiuo cum articulo, raro sine eo: licet nunc quidam frequentissimè utantur: ut, Non ueni soluere legem, sed adimplere. Plerique eruditorum dixissent, non ueni ad soluendam legem, sed ad implendam: quos et ipse nunc imitor, imitandoscq; omnibus arbitror. Quam enim causam habes, ut alienam linguam seſteris, relinquas tuam? Quanquam ne illam quidem seſquaris, quum carcas articulis quibus Græci utuntur. Et quod illi habent καὶ ὄτι, tu malis dicere, Quia, aut Quoniam, quam Quòd: ut in eodem, Putatis quia ueni soluere legem, quum esset dicendum, Quòd. Sed ad rem: Vocauit te ad currendum, non currere: Sto ad prædandum, non prædari: Sædeo ad audiendum, non audire: Vado ad uenandum, non uenari. Rursus, Iussi te arare, non ad arandum: Cogito insidiari, non ad insidiandum: Timco edificare, non ad edificandum. Quædam uerba, et adiectiua cum utroq; conueniunt: Hortor te studere, et ad studendum: Flagitor respondere, et ad respondendum: Paratus sum scribere, et ad scribendum: Ego aptus sum pugnare, et ad pugnandum: Ille est idoneus militare, et ad militandum: quæ omnia rara sunt. Pleraq; potius huiusmodi accusatiuum postulant, ut Bonus, utilis, commodus, malus, inutilis, incommodus ad militandum.

De differentia infinitiuorum Esse & Fore.

& compositorum.

CAP. XXVI.

Fore uocem quidem habet infinitiui ut Esse, significatiuam uerò participij, quod est Futurum, unā cum infinitiuo Esse. Idem est enim Fore, quod Futurum esse, non tantum esse: licet Forem fores foret, idem sit, quod Essem esses esset. Quare cum nomine iungi debet Fore, non cum participio,

ne

ne duo participia simul confundamus. Spero te amatorem, uel amicum fore: non autē Amaturum fore: sed tantum Amaturum: ne uidearis hoc dicere, te futurum amaturum, quod ratio non patitur, quum futurum superuacuum sit. Idem de participio passiui futuri, Timco te uerberandum fore: satis erat Verberandum, uel adiuncto infinitiuo, Verberandum esse. Participia autem præsentis temporis, et præteriti uidentur minus communionis habere cum Fore, quod ad futurum spectat, quam participia futuri temporis: tamen plus habent communionis. Ibi enim ideo non conuenit, quia superuacua significatio est, quod hic non fit: eò quòd sæpe cum istis coniunctum illud Fore reperimus, sed ita transcunt in nomen, alioqui non congruant diuersorum temporum eodem in loco participia: ut, Spero te sapientem fore: Credo me amatem tui fore, non te. Seruant enim naturam nominis, non participij. Opinor te acceptum illis fore, nō ab illis. Cic. Sperare uideor Scipionis amicitiam, et Lælij notam posteritati fore, non dixit, a posteritate. Quòd si quando reperiatur retinere naturam uerbi, quid mirum: quum etiam nomen ne sit, an participium dubitari possit, et putari potius nomē: ut, Ego sum dilectus ab omnibus: et, Ego ero dilectus ab omnibus. Non enim hoc est participium præsentis temporis, aut futuri, nec tempus perfectum indicatiui, nec futurum subiunctiui, tamen cum præsentis iungitur, et futuro, propter quod debet potius nomen uideri: sicut et participium futuri passiuum in nomen conuertitur, tuncq; recipit fore: ut, Spero hunc puerum admirandum uirum fore: id est, admirabilem. Composita autem à Fore nullam controuersiam habent, quia ferè nuda ponuntur sine nomine, et participio. Affore, ut Vergilius,

Affore cernetis. Staius tamen libro primo Thebaidos uidetur accipere pro significatione præsentis:

e 3

—Sensit

De Amic.

Aeneid. 9.

Sensu manifesto numine ductos
Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo,
Portendi generos vultu fallente ferarum Ediderat.

Desfore: ut, Marcus Tullius contra Rullum: Verum arbitran-
tur non desfore, qui illam restituerent. Absfore, quod minus
in usu est: unde dicuntur absfuturi. Confore, & Proffore
apud Comicos: Proffore, ut Horatius:

Epist. s. lib. 1. Que nocuere, sequar: fugia, quae proffore credam. Id est,
profutura esse.

De Gerundiis.

CAP. XXVII.

Gerundia licet à participijs differant, tamen proprie in-
ter participia numerari possunt. (sicut supina inter uer-
ba) meritoq; Participialia uocata sunt. Nam & casus, & gene-
ra in utroq; numero habent, ex quo uerba non sunt, sed par-
ticipia, siue participialia. Regunt præterea casum more uer-
borum, participiorumq; ex quo nomina non sunt. Post se in-
quam regunt, non ante se. Nam eiusmodi locutio, qualis est: In
conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut con-
solati: inaudita est, Græca figura decipiente (ut in alijs mul-
tis) interpretem. Græci enim hoc loco infinitiuū habent, quod
uult ante se accusatiuum. Quod multis modis transferri po-
terat, uel sic: Dum conuerteret dominus captiuitatem Sion.
Vel sic: Conuertente domino captiuitatem Sion. & alijs (ut
dixi) multis modis. Quidam imperiti aiunt, casum pro casu
poni, quasi Latine diceretur, si esset dominum: quale est illud,
In deficiendo ex me spiritum meum. Et alibi: In conueniendo
populos in unum, & reges, ut seruiant domino, quū (ut osten-
di) gerundium non habeat ante se casum. Sed ad propo-
situm, Differunt Gerundia à Participijs, quod ipsa significant
rei administrationem sine tempore: illa uerò tempus sine rei
administratione. Ut, Tenet me occupatio iuris dicendi: gerun-
dium

Psal. 127.

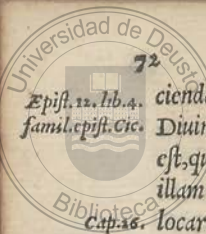
Psal. 137.

Psal. 101.

Valla de gerun-
dijs loquitur. Ge-
rundia à gerun-
dijs nō distin-
guit.

dium est, nec tempus significo futurum, sed rei administratio-
nem, hoc est, in iure dicendo. Rursus, Tenet me cura dotis nume-
randæ: id est, quæ numeranda est: participium est, futuri signi-
ficatiuum, sine administratione rei. Nescio an dicendum sit
gerundium esse participium presentis temporis more Græ-
corum: cuius rei hoc argumentū est, quod idem est, In legēdo:
& In ipso legere: quod Græci melius ἐν τῷ ἀναγιγνώσκειν:
& In libris legendis: idem est quod, Quum libri leguntur: pe-
nè eodem modo, quo de futuro in legendis libris, uidelicet qui
legendi sunt. Nolunt autem Grammatici gerundium rectum
habere casum, sed quatuor tantum obliquos: fortasse & casu
recto non caret apud Lucretium, atq; Vergilium: Voluēda
dies en attulit ultro. Voluēda, non tempus futurum intelligit,
sed rei administrationem: dies uidelicet quæ uoluitur, non quæ
uolūda est, aut quæ uoluctur. Vnde indicatur gerundium
esse participium presentis temporis. Iusurandum enim po-
test uideri eiusdem casus, atq; etiam uocatiui. Sed de qua-
tuor nunc obliquis differamus, quo in loco breuissimè stulto-
rum quorundam opinionem reprehendamus: qui aiunt rectè
dici, Causa essendi rex, essendi regis, essendi regem: quum
nusquam Essendi reperiatur: & si reperiretur, non regeret
casum, sicut manendi, uiuendi, existendi. Et de genitiuo iam
exemplum subiecinus: Occupatio iuris dicendi. De datiuo tale
est, Da operā rebus agendis. De accusatiuo, ut, Ad accusandos
homines duci præmio, proximum latrocinio est. De ablatiuo,
Tu delectaris criminibus inferēdis. Cum accusatiuo ferè sem-
per iungimus præpositionem, præter quedam pauca, quæ
sunt: Loco, Conduco, Mando, Curo, Habeo, pro Debeo: & si-
qua sunt alia. Ut faciendam sepulturam locarent: id est, alteri
darent faciendam: uel, ipsi locarent se ad faciendum: utrunq;
enim significat: nec participium est, sed gerundium illud Fa-
ciendam:

Aenciid. 7.

ciendam: quod exemplum sumptum est ex Sulpitio. Cicero de Divinatione libro secundo: Magis numine deorum id factum est, quam casu, ut arbitraris: & redemptorum, qui columnam illam de Cotta, & Torquato conduxerant faciendam, quasi locarant, & conduxerant ad faciendum. Suetonius autem in uita Caesaris: Gladiatores, inquit, notos, sicubi infestis spectatōribus dimicarent, ui rapiendos, reseruandosq; mandabat.

Epi. 16. lib. 4. Curauit iaciendos lapides, saepe legimus: sed ita ferē, ut alius curet, alius iaciat: ut Cicero v. 1. Verrinarum: Recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; curauit. Interdum idem qui curat, & qui agit: ut Plinius posterior, Petis ut libellos meos, quos studiosissime comparasli, recognoscendos, emendandosq; curem. Et iterum: Contincendos cauea, nido ue curabis. *Quintil. in Mathematico:* Positus in ea conditione tristissime sortis, ut nec morte dignus sim, nisi me parricidam putetis: nec premio, nisi innocentem: adeoq; ludibrijs miserum diuersitatis implicitus, ut impetrandum à uobis habeam odij mei fauorem. Plinius idem ad Saturninum: Praesertim quum enitendum haberemus, ut quod parentibus datur, & orbis probaretur. Suetonius in uita Caesaris: Ut consolandos eos magis imperator, quam puniendos habuerit. Hunc modum loquendi apud Ciceronem reperisse non memini me. In his exemplis, ubiq; gerundium est. Illa autem participia in nomen transeuntia, Putaui ad te scribendum, Existimaui hanc rem tractandam, Censui tibi illud significandum: id est, dignum scribi, tractari, significari: quae omnino idem ualent, quod scripsi, tractaui, significaui: sed non sine deliberatione tamen, nec inconsulto. Dicebant autem antiquiores, Rogatum te uelim, Oratos uos uelim: pro eo, quod est, Rogo, uel Oro: sicut posteriores (quorum est Quintil.) dicebant, Venio petiturus, Venio oraturus: pro eo, quod est, Venio petiturus, & Venio

Venio oratum. Sed hoc ad supini magis rationem pertinet. Illud autem, quod Seruius ait gerundium esse, participium est potius, aut nomen, quum inquit: Similiter etiam accusatiuo casu utimur, quum uolumus absolutam facere eloquutionem, & per gerundij modum aliquid dicere: ut, Petendum mihi est equum, codicem, uinum. Hinc Verg. — Pacem Troiano ab rege petendum. Nam si dixeris, Petendus est codex: iam non per gerundij modum, sed participialiter loqueris. Hoc non aliter participium est, seu nomen, quam illud, Petendum est mihi iumentum: praesertim quod gerundia non regunt passiuē, sed actiuē, & nominatiuis carere creduntur, & accusatiuis praepositionem anteponi uolunt, sicut ante ostendi. Ut accusatiuis, ita & ablatiuis amat secum praepositionem: Ut, In defendendo maior labor est, quam in accusando. Indagemus (si possumus) cum quot praepositionibus accusatiuis gerundij iungitur, cum quot item ablatiuis. Accusatiuis iungitur frequenter cum Ad, raro tamen cum In. Item frequenter cum Ob, Propter, & Inter, raro cum Antecut, Vado ad capiendum hostem. Ego ueni ob te, uel propter te redimendum. Inter nauigandum, pro in nauigando saepe legimus. Verg. — Et inter agendum

Occursare capro, cornu ferit ille, caucto. Idem:

— Nanq; ante domandum Ingentes tollent animos.

Totidem ferē praepositiones ablatiuo gerundij seruiunt. In, frequenter, cetera rarius: de, ex, uel e, a, uel ab, & cum. IN, ut in nauigando. DE, ut de edendo, de migrando, de agendo. Quintil. Sed quia latius fusus est hic locus, mistusq; cum eloquutione, tractabitur cum praecipere de apte dicendo ceperimus. Etiam cum motu: ut Cic. ad Atticum lib. x. Tu quid cogites de transeundo in Epirum, scire sane uelim. EX, uel E: ut, Ex defendēdo, quam ex accusando uberior gloria comparatur.

*Ser. in illud 10.
Sen. Cui dno
illacrymans. qd
si qua. &c.*

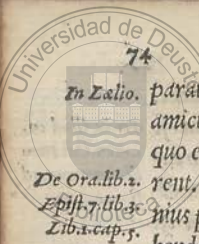
Aeneid. 11.

Eclog. 4.

Georg. 3.

*Lib. 6. in fin.
cap. 6.*

Epi. 11.

paratur. A, uel AB. Cic. Ex quo exardescit siue amor, siue amicitia: utrunq; enim dictum est ab amando. Alibi quoq;: In quo etiam isti nos Iuriconsulti impediunt, à discendoq; deterrent. Et alibi: Non distinguit à non dolendo uoluptatem. Plinius posterior: Sermonibus dies transigebat, quum à scribendo uacaret. **CVM**, ut Quintil. Sed ratio recte scribendi iuncta cum eloquendo est. Variantur porrò gerundia per omnes, quos enumerauimus, casus, numerosq; & genera. Nam (ut ego sentio) hæc omnia habent in genitiuo: ut, Delectatio fruendi principatus, fruendæ provinciæ, fruendi imperij: Molestia educandorum filiorum, locandarum filiarum, colendorum prædiorum: regitq; hic genitiuus aliquando casum. Cicero: Equidem efferror studio patres uestros, quos colui, & dilexi, uidendi. Nam durum fuerat futurum, studio uidentorum patrum uestrorum. Et quoties oportet loqui per relatiuum, necesse est loqui per hoc gerundium: ut, Hic dies attulit initium dicendi quæ uellem: non autem Dicendorum eorum, quæ uellem. Illud Titi Liuij lib. xxi. quis non uitiosum putaret, ubi tamen summa honestas Latinitatis subest? Non enim uereor, ne quis hoc me uestri adhortandi causa magnifice loqui existimet, ipsum aliter animo affectum esse. Adhortandi enim singularis numeri est, uestri uerò pluralis. Item Cicero libro i. de diuinatione: Dolebis tamen Stoicos nostros Epicureis irridendi sui facultatem dedisse. Plautus in Captiui duo: Nominandi tibi istorum erit magis, quam edundi copia. In datiuo, Vaco agro colendo, uineæ pastinandæ, nemori succidendo. In plurali una uox est trium generum, ut Vaco agris, uineis, nemoribus procurandis. Qui casus regimen non habet. Absurdum sit nanq; dicere, Do operam colendo agrum, uel legendo librum. Soluendo non sum, nunquam patitur secum substantiuum. Ideo dubitari

In Cat. Ma.

tari potest, an datiuus sit, an ablatiuus. Significat autem satisfacere pro eo, quo obligatus sum, siue pecunia, siue remuneratione. Ut Quintil. Placeamus licet nobis fortuna nostra, pater, pauperi soluendo non sumus. Vult autem semper post se datiuum, licet non semper apponatur. Interdum etiã alium casum: ut apud eundem, Maximi tum uirorum, & quibus artis suæ soluendo non sit humanitas. In accusatiuo: ut, Eo ad salutandum fratrem, ad salutandum sororem, ad salutandum fidus, ad salutandos fratres, ad salutandas sorores, ad salutanda sidera. Quod elegantius dicitur, quam cum regimine: ut, Eo ad salutandum fratres, ad salutandum sorores, ad salutandum sidera. Per alias quoque præpositiones similiter, ut Inter: sed raro habet cum gerundio substantiuum, rarius regimen, Liuius tamen libro i. Et ipse inter spoliandum corpus hostis ueruto percussus. Et iterum: Inter accipiendas de suis commodis rogationes. De Ante, nullum tale impressentiarum exemplum occurrit. In ablatiuo sine præpositione: ut, Fit iniuria domino fundi uel defringendo ramo, uel ligno incidendo. Res eunt ordine lite æstimanda. id est, quum defringitur ramus, quum inciditur lignum, quum lis æstimatur: uel defringendo raram, incidendo lignum, æstimando litem. Sed frequentius usi sunt ueteres ablatiuo plurali in tali genere sermonis: ut Cicero: Orationem autem Latinam profectò legendis nostris efficias pleniorum. id est, legendo nostra. Nam in singulari solebant sepius apponere præpositionem, ut In committendo prælio. Regit autem hic ablatiuus sine præpositione casum: ut, Hos accusando, illos occidendo totam ciuitatem labefactasti. Cum præpositione **IN**, tum regit: ut, In tribuendo suum cuiq;: tum uariat genera: ut, In colendo agro, in pastinanda uinea, in nemore excidendo. Per **DE**, simili modo etiam regit: ut Cicero in Tusculanis, His præfert

Declam. 8.

In proæm. Of.

LAVRENTII VALLAE

praesertim cognitis, quae de nihil sentiendo paulo ante dicta sunt. Nisi dicimus, Nihil esse adverbium, non nomen. Et variatur per genera: ut, De accusatore constituendo, de collocanda filia, de praedio emendo. Per *EX*, uel *E*, & *A*, uel *AB*, nescio an liceat dare tali gerundio regimen: nullum enim exemplum occurrit. Variari autem per genera certum est. Cato: Ex cataplasmatibus bibendis, ex aluo leuanda. & Abstinere ab offendenda Repub. Sed cauendum, ne id uerbum significet motum, quale esset, Reuertor ab arando: uel ab arando aruo. Redeo a spectando: uel, a spectandis ludis: quum sit dicendum, Reuertor ab aratione: uel, ab aratione arui: Redeo a spectaculo: uel, a spectaculis ludorum. Per *CV*, uix locum habet talis oratio, ut non participium sit potius, quam gerundium: ut, Sedeo cum uiro coronando: id est, qui coronabitur, non autem qui coronatur. Posset etiam habere regimen, sed nullum exemplum ad manum est. Atque omnia gerundia cum sociata sunt substantiuis, passiuè accipiuntur: disiuncta uero, actiuè: nonnunquam passiuè, utique sine genere, & sine praepositione in casu ablatiuo, & quasi absolute: ut apud Vergilium: Alitur uitium, crescitq; tegendo. Et alibi: Aegrescitq; medendo. Et iterum: Vritq; uidendo Foemina. hoc est, quum tegitur uitium, quum curatur aeger, quum uidetur foemina. Neque id modo apud poetas, uerum apud oratores quoq; ut apud Mar. Fab. Sed memoria excolendo, sicut alia omnia, augetur. Excolendo, dum excolitur, non autem dum excolit. Nec regit casum, quale foret: Vrit foemina uidendo a maribus: sicut dicimus Vruntur uiri, & equi uidendo foeminas. Accusatiuus quoque cum praepositione non tantum actiuè accipi solet: ut, Tu es idoneus ad discendum, sed etiam passiuè: ut, Haec res est facilis ad discendum. Sallustius in Iugurthino: Pauca supra repetam, quod ad cognoscend

Georg. 3.
Aeneid. 11.
Georg. 3.

Zib. 11. cap. 2.

ELEGANTIARVM LIB. I. 77

gnoscendum omnia illustria magis, magisque in aperto sint. Quidam uero indoctus hac aetate scribere ausus est: Iam iam urbs in periculo capiendi est. pro eo quod est, urbs iam in periculo est, ut capiatur: siue hostis parum abest a capienda urbe. Quum semper sine substantiuo gerundium accipiatur actiuè, aut si a neutro uenit, neutraliter: nisi aliquando, ut ostendimus, in ablatiuo.

De Supino in tum.

CAP. XXVIII.

DE supinis ita ait Priscianus in compendiario quodam opusculo: Sed hoc interest inter Amandum, quod est gerundium, & Amatum, quod est supinum: quod Amandum necessitatem amoris significat, Amatum autem imitationem ad amorem. Dignum obseruatione praecipuum elegantiae, si modo uerum: quod minime est, tum autoritate, tum ratione. Nam autoritatis loco exemplum nullum posuit. Et quodnam quaeso ponere poterat? Quid interest, Vado uenatum, & Vado ad uenandum? Vado piscatum, & Vado ad piscandum? dormitum & ad dormiendum? Sallustius: Legatos ad Iugurtham de iniurijs questum misit. Et iterum: Non mea culpa ad uos saepe oratum mitto P. C. sed necessario, non imitatione. Praeterea pro ratione hoc sit, quod Graeci pro his duobus nostris transferentes utuntur uno suo infinitiuo cum articulo, $\pi\acute{o}s\ \tau\acute{o}\ \pi\alpha\rho\alpha\lambda\lambda\acute{\alpha}\mu$, quod nos uicissim transferentes, nunc per gerundium, nunc per supinum interpretamur. Siquid autem inter haec duo interest, id erit, quod supinum nunquam ferè est sine uerbo significante motum ad locum, ut Eo, ut Venio. Nam illa, Do filiam nuptum, Do uenum, siue uenundo ades, Spectatum admisi fuimus, latentem in se motum obtinent. Idem Priscianus in alio grandi opere, & multi tum ingenij, tum laboris, inquit: Frequenter tamen antiquissimi neutro participio futuri addebant Esse, & infinitiuum futurum

Hoc opusculum in calce operis Prisc. repositum est.

Quidam non imperiti apud Priscianum, ut Valla, imitationem ad amorem, legunt sed imitationem.

In Iugurth.

Prisc. lib. 9.

LAURENTII VALLAE

futurum significabant: ut, Oraturum esse, pro oratum ire. Facturum esse, pro factum ire: Nupturum esse, pro nuptum ire. Quod mihi minime uidetur. Nam ut concedam, quod merito denegare possum, quod Latine, aut certe usitate dicamus, pro eo quod est, Cupio filiam meam nuptum ire, & Nos factum ire: Cupio filiam meam nupturum esse, & Nos facturum esse: quum dicendum sit Nupturam esse, & Facturos esse: dico aliud esse Oratum ire, & Oraturum esse. Ego quidem coenaturus sum: non tamen, Eo coenatum, uel ad coenandum. Et Scio te coenaturum esse, sed non protinus ire coenatum, uel ad coenandum. Nam participium futuri cum uerbo substantiuo non habet actionem illam, & motum, quem habet uerbum Eo. Atqui in passiuo fuerat uerisimilius, si dixisset (quo etiam frequenter utuntur auctores) idem esse, Damnandum esse, & Damnatum iri. Nam eodem loco dicere possumus, Credo peccatum meum resciscendum esse, & rescitum iri. Item, Intellego, scio, uideo, opinor, existimo peccatum meum patefaciendum esse, uel patefactum iri: & cetera uerba huiusmodi. Illa autem quae ad futurum respiciunt, ut Timeo, Metuo, Ver eor, Spero, Cupio, non idem faciunt, quibus maior differentia est cum passiuo participio futuri: ut, Vereor peccatum meum patefactum iri, magis quam patefaciendum esse. Cupio culpam meam celatum iri, potius quam celandam esse. Item, Timeo peccatum meum patefactum iri. Et pro illo modo per passiuum participium futuri substituimus huiusmodi: Timeo peccatum meum ne patefiat, uel ut patefiat: quod fieri nequit in alijs uerbis. Non enim licet dicere, Scio peccatum ut resciscatur: sed Rescitum iri, uel resciscendum esse. Denique (ut eo reuertar, unde egressus sum) ut semel Prisciano respondeam, non idem esse Oratum ire, & Oraturum esse: alterum presentis temporis est, ut Video te accusatum ire me, id est, nunc:

ELEGANTIARVM LIB. I.

79

nunc: alterum futuri, ut Video te accusaturum esse me: & tamen Accusatum iri me abs te uideo, accipitur pro eo quod est, Video te uel accusatum ire me, uel Accusaturum esse me, uel Abs te accusandum esse me.

De Supino in tu.

CAP. XXIX.

Idem autor, & in eodem, quod supra dixi, opusculo, ita ait: Hoc interest inter Amando, & Amatu: quod Amando est in ipso amore, Amatu uero pro amatione, uel pro amore: id est, pro ipsa re accipitur. Et hoc manifestat ipsa etiam interpretatio Graeca. Sed an haec differentia uera sit, & hoc ex Graeco argumentum quantum momenti habeat, Priscianus uiderit. Mea autem sententia tum ex superioribus, quae dixi in gerundio, tum ex sequentibus apparebit. Paulo post subiungit: Accipitur Venatum pro ad uenationem, quomodo Venatu pro uenatione: sicut Miserabile uisu, pro uisione: & Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli, pro uisione, & dictione. Multis igitur modis, sicut & in alijs docuimus locis, nomina sunt haec accipienda magis, quam uerba. In hoc ego à Prisciano liberè dissentio, uel ratione, quam postea dicam, uel autoritate, & potissimum Mar. Fab. quem omnibus sine controuersia ingenijs antepono: qui ait Dictu factuq; aliud esse, quam Dicto, factuq;, quae Priscianus appellat Dictione, & factione, quae alius in significando figurae sunt, quam Visione & uenatione. Praeterè Quintilianus uocat uerba participialia, sicut à multis Gerundia dicuntur nomina participialia. Et (quod ad rationem pertinet) supina haec per uerbum potius à Graecis transferuntur, quam per nomen: quod si nomina forent casus ablatiui, certe alij casus non deessent. At nemo unquam Auditum habet, Hic dictus, hic factus, sed tantum Dictu, & factu. Propter quod necesse est aliud esse quam Dicto, & facto, siue Dictione, & factione: id est, aliud quam nomen. At Visu, Auditu,

Lib. i. cap. 2.

30
LAVRENTII VALLAE

Auditu, Cognitu, inquires, & omnes casus habent, & hi ablatiui sunt. Hec parum prudentis, aut certe parum perspicacis est ratio. De qua ante quam dicam, libet castigare uulgus imperitum grammaticæ professorū, qui uniuersum sane orbem stulto errore peruertunt, sic semper loquentes, Eo lectum, Venio lectu, Pergo auditum, Reuertor auditu. Qui error unde profectus, & quo ex fonte imperitiæ emanauerit, nescio: summoq; opere hallucinationem publicam admiror, quod tam diu à nemine animaduersus est. Nunc ostendamus quæ differentia est inter Visu, & Auditum nomina, & inter Visu, & Auditum uerba. Quando sunt nomina, significant sensus corporis, coniunguntur cum adiectiuis, regunt casus, reguntur etiam à uerbo, & participio, subseruiente quoq; præpositione: ut Careo toto uisu oculorum, antea priuatus auditu aurium, nonnihil etiam ex odoratu. Hæc omnia absunt à supino: siquidem supinum non rem, non substantiam, non qualitatem, sed actionem, seu potius passionem uerbi significat. Non iungitur cum adiectiuo, non regit casum, non regitur nec à uerbo, nec à participio, sed à nomine tantum, eodemq; adiectiuo, nunquam interueniente præpositione: ut, Miserabilis uisu: id est, quum uidetur: non autem miserabilis sensu uidentis. Facilis uisu: id est, ut uideatur, uel facilis ad uidentum: non autem quod habeat uisum facilem. Effabilis dictu: id est, ut dicatur: non autem ut dicat. Optimum factu: id est, ut fiat, non autem ut faciat. Difficile factu, quia difficile ad faciendum est: Incredible memoratu, quum memoratur, non memoracione. Dignum auditu, quod est audiri dignum, non ut sensu audiendi potiat. Impossibile creditu, ut credatur, non ut credat. Acipenser piscis rarus inuentu, ut inueniatur scilicet, non ut inueniat: Res iucunda cognitu, ut uidelicet cognoscatur: Absurdum relatu, cum refertur, Obscenum aspectu, quum aspicitur:

ELEGANTIARVM LIB. I. 31

eiur: & siqua sunt alia. At, Homo superbus dicto, & dictis, non dictu. Seuus factu, & factis, non factu, id est, quum dicit, non quum dicitur: quum facit, non quum fit. Res uerò seuu factu, & dictu, id est, quum fit, aut dicitur, non quia facit, aut dicit. Scipio clarus administratione bellorum dicitur, & administratu bellorum, quando est ablatiuus, id est, administratione. Cato dignus administratione Reipub. & administratu, eodem modo. At Respub. digna est administratu, uerbum est: id est, ut administratur, nisi addendo genitiuum faciæ nomen, administratu Catonis. Quare in illo Vergiliano, quod Priscianus offert,

Nec uisu facilis, nec dictu effabilis ulli: quandoquidem *Aeneid. lib. 5.* abest genitiuus, non est nomen (ut ille uult) pro uisione, & dictione: sed uerbum, pro eo, quod est ad uidentum, uel dicendum. Nec ignoro à multis legi Affabilis, non Effabilis, quod *Macrob. lib. 6. Sat. cap. 1.* putatur sumptum ex illo uersu Accij in Philoctete:

Quem neq; tueri contra, neq; affari queas. Quod si ita est, nomen esse confitebitur, sed tamen nequaquam supinum. Multi scripserunt de cultu agrorum, nomen est: id est, de cultione, & cultura agrorum. Locus autem saxosus non est dignus cultu, nempe ut colatur, uel dignus coli. Homo dignus amatu, Puer dignus doctu, Liber dignus lectu: id est, qui amatur, doceatur, legatur. Ideoq; quum ex omnibus uerbis passiuus liceat uti talibus supinis, raro tamen eisdem uocibus utimur loco nominum. Quis enim dicat, Tu es priuatus amatu meo, Exclusus à doctu meo, Doctus sine lectu meo? profecto nemo. Ex quo apparet, quum in usu uulgatissimo sint pro uerbis, ut Ille liber est dignus lectu, non posse inter nomina numerari. Ea tamen quæ ambiguum usum habent uerbi, & nominis, animaduertendum est utram in partem accipi debeat: ut, Tu es dignus gubernatu: si pro gubernacione, nomen erit: si pro

LAVRENTII VALLAE

si pro eo quod est, ut gubernaris, uel dignus gubernari, uerbum; sed nomini accommodare solemus, aut etiam debemus gentium: uerbo nec debemus, nec solemus. Denique ex duobus supinis alterum actiuo uerbo dare possis, alterum passiuo: ut Amatum sit ab amo, Amatu ab amor.

De Participio praeiteriti temporis significante actionem:
& de Praesenti passionem. CAP. XXX.

Participia quaedam in uoce passiuam actionem: quaedam in actiuam passionem significant. Circumspectus, Consideratus, Disertus, Cautus, Tutus, Ignotus, Argutus, Falsus, Contentus, Tacitus, Profusus, Fluxus, Scitus, & quo nonnulli utuntur, Discretus. Circumspectus est, non qui circumspicitur, quem solemus appellare conspicuum, sed qui circumspicit, & in omnem partem more Iani spectat: hoc est, prudens, & sagax. Consideratus, Inconsideratusque, qui agenda considerat, aut secus: non qui consideratur, aut non consideratur. Disertus, qui probe disserit, non qui disseritur. Cautus, qui scit sibi cauere, non cui cauetur. Nonnunquam tamen res cui cauetur: ut pro Cecinna Cicero, Quod res mulieri esset cautior. Tutus portus, tuta urbs, quod tueatur alios, non quod ab alijs defendatur. Tamen saepe passiuam in hominibus: ut, Tutus sum ab hostibus, quod munus, & sine periculo sum. Ignotus etiam saepe actiuam, ut Quintilianus: Ne quis tamen erret ignotus, non est filij mei nouerca, sed mater. Ignotus dixit pro ignorans, & pro hospite, & alieno, non pro ignorato. Argutus, qui est acuta quadam, & accurata solertia, quasi acutè arguens, & uestigans: non autem ab altero acutè intellectus, & uestigatus. Falsus, qui fallit: ut Terentius: Censeri uellum me uerbum potuisse proloqui? Aut ullam causam ineptam saltem, falsam, iniquam? Aliquando etiam passiuam: ut idem, Falsus es: id est, deceptus es, ait Pamphilus Carino. Et Sallustius:

Declam. 6.

In And. act. 1.
scen. 5.

In And. act. 4.
scen. 1.

ELEGANTIARVM LIB. I.

83

Nec ea res me falsum habuit. Contentus, qui continet, quod animo satisfacit, non qui continetur. Tacitus homo, taciturnus: qui tacet, non qui tacetur. Vergilius tamen posuit passiuam: Quis te magne Cato tacitum, aut te Colosse relinquat?

Profusus, & Fluxus actiuam apud Sallustium: Alieni appetens, sui profusus, quasi profusor. Nam diuitiarum, & formae gloria fluxa, & fragilis habetur. Scitus qui sciens est, & argutus: unde Scite Platonis interrogationes dicuntur, astute, & uasire, ac cum magna arte compositae. Ut apud Terentium quoque: Scitum hercle hominem, hic homines prorsus ex stultis insanos facit. Nisi accipere uelimus passiuam: ut apud eundem, Scitus puer natus est Pamphilo, quasi scite, & doctè natus. Discretus, qui qualitates personarum, & rerum momenta discernit, non qui discernitur. Complacitus autem ab actiuam uoce sicut Fluxus uenit, habetque significationem nec actiuam planè, nec passiuam, sicut Fluxus, & Inueteratus, quod & ipsum ab actiuam uoce descendit, inueterasco (neutralis enim uerbi, & actiuam una uox est, sicut passiuam, & deponentis, atque communis) cui simile est Iuratus a iuro. Iuratos enim iudices dicimus, qui iurant: & Excretos hœdos apud Vergilium ab exeresco. Et Exoletus ab exolesco, quod dum est substantiuum, significat scortum masculinum, & praecipuè iam adultum: dum est adiectiuum, significat adultum, sed raro reperitur: ut apud Plautum, Reliqui domi exoletam uirginem. Adultus ab adolesco. Defectus quoque qui deficit. Ut Martialis:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua

Cantator cygnus funeris ipse sui.

Quintilianus, Defecta quoque labore senectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit, nisi diligentiam. Et hæc quidem significationis actiuam in uoce passiuam: pauciora sunt in actiuam passiuam. Euidens negotium dicitur, quod uidetur aperte, & intelligitur:

Aenid. 6.
In Caül.

In Eunu. act. 1.
scen. 2.

In And. act. 3.
scen. 2.

Georg. 3. Multi
iã excretos pro
hibent à mari-
bus hœdos.

Plau. in Medi-
co, apud Prif-
co, lib. 9.

Lib. 13. epig. 77.

f 2 tur:

LAVRENTII VALLAE

84
tur: non quod uidet, & intelligit. Indulgentior facies apud
Quintil. pro pulchra, non quæ alijs indulgeat, sed cui alij in-
dulgent. Idem in alio loco: Fili indulgentissime uidi te, nec se-
mel uidi. Vnde Statius:

Pulchrior haud ulli triste ad discrimen ituro
Vultus, & egregie tanta indulgentia formæ.
Prætered Honorificentissimos, Magnificentissimos, Munifi-
centissimos ludos quum dicimus, uidemur passionem signifi-
care in participio præsentis temporis: ab honorificens enim,
magnificens, munificens ueniunt, ubi ficens pro faciens dicitur:
uel certe à magnificus, munificus, honorificus: quæ à fa-
cio componuntur, quod est actiuum, & tamen ita accipiuntur,
quasi honorificè, munificè, magnificè facti, non autem fa-
cientes. Sed causa est, quod hæc ipsa à facio composita tam
actiue quàm passiuè significant. Siquidem uocamus Hominem
magnificum, & Opus magnificum: illum quidem magnani-
miter facientem, hoc uerò magnanimitè factum.

Participium præsentis temporis pro præ-
terito poni. CAP. XXXI.

De cl. Orat. in princ.
Solent autores nonnunquam pro præteriti participio sub-
stituere illud præsentis: nec solum Latini, qui carent par-
ticipio præteriti actiui, sed Græci quoq; qui non carent. Cice-
ro in Bruto: Quum è Sicilia decedens Rhodum uenisssem.
Non enim quis discedens applicat. Multum inter principium
uie, & finem interest. Primum discedimus, postquam uerò
discessimus, nauigamus, uel iter facimus: postea quò tendimus,
peruenimus. Quomodo ergo dixit Decedens è Sicilia ueni
Rhodum? nempe utens præsentis participio loco præteriti,
quod deest. Quod probatur per aliquod uerbum, cui non de-
sit huiusmodi participium: quale est Proficiscor. Neq; enim
dixisset, Quum è Sicilia proficiscens, sed profectus. Ut idem
de

ELEGANTIARVM LIB. I. 85

de Officijs libro tertio: Si exempli causa uir bonus Alexan-
dria profectus, magnum frumenti numerum Rhodum adue-
xerit. Nec tamen quis in omnibus uerbis permissum esse, quod
in discedo, uel decedo permittitur, putet: ueluti si dicas, Quum
amicos salutans, qui Alexandrie erant, Rhodum uenisssem: di-
cedendum erat, Amicis salutatis. Nam is qui recedit, tam diu re-
cedere dicitur, quàm diu tendit ire, dumq; perueniat: quod
non idem fit in salutando. Si quis tamen hoc sæpius uti uelit,
faciat, sed temperatè.

De Compendio participii. CAP. XXXII.

Habet autem participium talem, tantumq; nonnunquam
gratiam, ut sine eo non sit Latina plane oratio: ut est
apud quendam persæpe hoc uitium admittentem: Circunde-
dimus castris fossam, & uallum, ne hostes uenire possint, &
nos opprimere. Quasi fossa, & uallum ideo fiant, aut hoc
præstare queant, ne hostes uenire possint. Sola ratio est, ac
cautio de oppressione. Itaq; dicendum fuit, ne uenientes ho-
stes: aut, ne aggressi hostes, nos opprimant.

De Participiis in ens, in substantiuum
transeuntibus. CAP. XXXIII.

Præsentis temporis participia solent, quum substantiuantur,
neutri generis esse: ut, Accidens, Contingens, Antec-
cedens, Consequens, Decens, Conueniens, Præfens, Continens
apud rhetores, pro firmamento rationis. Quædam tamen al-
terius generis sunt: masculini, ut Oriens, Occidens, Proflucens
pro flumine, & Conflucens quò duo flumina conueniunt. Fœ-
minini, Continens pro terra, quæ non est insula: ut, A Sicilia
ad continentem parum inter capedinis est. Plinius maior lib. v. Ca. 31. de Eschæ
A proxima continente abest VII. M. D. passuum. Animans
quoque: ut Cicero, Requirit, atque appetat, ad quas se appli-
cet sui generis animantes. Nonnunquam tamen hoc nomen in
f 3 neutro

LAURENTII VALLAE

neutro genere reperitur, sed magis in plurali. Consonans, pro littera non uocali. Prægnans uero unde sit participium, nescio. Alia quoque quaedam huc pertinentia, in nostris de philosophia libris commodius explicantur.

Quod Participium futuri temporis in nomen transit.

CAP. XXXIII.

NE illud quidem transeundum est, quemadmodum participium passiuum futuri temporis transit in nomen: Amat, dignus amari: Colendus, dignus coliti: et actiuum. Seneca de naturalibus questionibus: Nullam autem mentionem fecit cometarum, non prætermisurus, siquid explorati apud illos cõperisset. Prætermisurus dixit pro eo quod est, talis qui prætermitteret: nec tempus inuit, sed hominis qualitatem, atque

animi uoluntatem. Quintilianus in undecimo: Neque omnino huius rei meminit usquam poeta ipse: profecto non taciturus de tanta sua gloria. Non alio modo dixit, Non taciturus, quam per participium passiuum iam conuersum in nomen ut modo dixi, tacendum, dignum taceri. Neque omnino significauit hoc usquam poeta ipse, profecto rem sibi non tacendam. Et adhuc

Plin. Iunior: Itaque partem oneris tui mihi uendico: et tanquam parens alter puella nostrae cõfero quinquaginta millia nummum: plus collaturus, nisi a uercundia tua sola mediocritate munusculi impetrari posse considerem, ne recusares.

De Repetendis, & Repetendarum. CAP. XXXV.

REpetendarum, et de pecunijs repetendis, non habet alios casus: et dubitari potest participium ne sit, siue nomen, an gerundium. Verres accusatus est repetendarum: uel, de pecunijs repetendis. Quum dico Repetendarum, subintelligo pecuniarum. Quo nomine pecuniae, et omnia, quibus diuitiae constant, contineri dicimus. Hec accusatio proprie cadit in eos, qui quum forent magistratus, prouincialibus aut ui, aut

dolo

ELEGANTIARVM LIB. II.

dolo eripuerunt pecunias, aut uasa pretiosa, uestem, frumentum, nauigia, nummos. Mutatur autem e in u: Repetendarum enim erat dicendum. Sed tertia coniugatio præter ceteras hoc iuris habet, ut litteram hanc immutare possit: sicut accusatio plurali tertiae declinationis licet mutare eandem uocalem in i, duntaxat in his nominibus, quorum genitiuus pluralis exit in ium, ut Seruio placet: nam Priscia. lib. VII. plura præcepta dat. Sallustius in initio Catilinarij: Omneis homines, qui sese student præstare ceteris animantibus, summa ope nihi decet, ne uitam silentio transeant. Ita hoc siue participium, siue nomen, siue gerundium à tertia coniugatione natum, mutauit e in u, uel ob hoc saltem, ut differret ab illo, quod dicitur ad res repetendas: ut, Sunt mihi legati ad res repetendas: quo significatur, aut principi, aut populo erepta esse uel pecorum, uel hominum, uel locorum, aut terrarum, agrorumque corpora.

ser. in illud u. Sen. Tris Notus abreptas etc.

LIBRI PRIMI FINIS.

LAURENTII VALLAE IN SECVNDVM LIBRVM ELEGANTIARVM PRAEFATIO.

ACTENSUS de Nomine, Verboque, et ex his duobus composito Participio: nunc de alijs partibus orationis, quid singulae proprietatis habeant, disseramus: postea de earum disputaturi complexu. De quo priusquam ego dicam, non puto mihi dissimulandum, non desore, qui meos hos commentarios antequam legant, sumant ue in manus, putent respuendos, tanquam aut ea, quae haudquaquam uetustas statuisset, digna memoratu, continentes, aut uetustatem

f 4 ipsam

LAURENTII VALLAE

ipsam partim negligentiae, partim imperitiae condemnantes, quod praeterisset quae essent in primis (ut ego sentio) digna, quae literis mandarentur: aut potius utrunque facientes, quod inepta quaedam minimeque memoratu digna praecipiam, et ueteres illos perfectos sane, et consummatos, existimem minus commode praecipisse. Ego uero (ut ad illud primum respondeam) non uideo cur hanc, de qua loquor, materiam se indignam existimasset aut C. Caesar, qui de Analogia, aut Messala, qui etiam de singulis literis uolumina conscripsit, aut Varro, qui de Etymologia minutissimas tractauit quaestiones: aut Marcellus, Pompeiusque linguae Latinae indagatores: aut Aulus Gellius publicus pene literarum censor, qui ut magnum quiddam annotasse se praeter ceteros apud Ciceronem existimat, Explicauerunt pro explicuerunt, et Esse in hostium potestatem, pro potestate: quae ipse indigna ducerent opere meo: aut Macrobius Gellij aemulus, qui omnes libros uidetur excussisse, ut aliquid in Latina lingua quod auribus hominum dignum esset, pro sua uirili parte conferret in medium: aut tres illi tanquam triumuiui, de quorum principatu inter eruditos queritur, Donatus, Seruius, Priscianus: quibus ego tantum tribuo, ut post eos quicumque aliquid de Latinitate scripserunt, balbutire uideantur: quorum primus est Isidorus, indoctorum arrogantissimus, qui quum nihil sciat, omnia praecipit. Post hunc Papias, alijque indoctiores, Ebrardus, Hugutio, Catholicon, Aymo, et ceteri indigni qui nominentur, magna mercede docentes nihil scire, aut stultiorem reddentes discipulum, quam acceperunt. Multos transeo, quum indoctos, quos numero comprehendere non licet: tum doctos, inter quos sunt Peditianus, et Victorinus: quorum alter ad orationes, alter ad rhetoricos Marci Tullij commentaria composuit: sed prior ut aetate, ita doctrina longe antecedit. Postremo non uideo,

ELEGANTIARVM LIB. II.

89

deo, cur aliquis de grammatica, ac lingua Latina compones, haec suo officio minora existimet, quibus nihil sane est in grammatica, et Latinitate praestantius, ut proximus liber potuit esse documento. Quod quum ita sit, dicam ne aut eos imperitia haec omisisse, aut negligentia: minime. Sed C. Caesaris, et Messalae libri interciderunt temporum culpa: Varronis uero de lingua Latina dimidiati reperiuntur, in quibus fortasse ea, quae ego praecipio, continebantur. Ceteri autem, fieri potest ut quae a superioribus tractata nouissent, sibi non attingenda existimarent. Denique multi scriptores ad nostram usque memoriam non peruenierunt. Neque uero aliquis hoc loco expectet, ut dicam, non esse contumeliosum prioribus, si quid ad illorum inuenta posteriores adijciant: Nulli unquam ab antiquis ad eundem cursum conficiendum uia fuisse praclusam: Nihil usquequaque perfectum: Non omnia posse omnes. Non dicam id, quod Priscianus ait, artis grammaticae uetustissimos quoque autores maxime errasse, recentissimos uero et ingenio, et diligentia longe praestitisse. Id dicam, quod uere possum dicere, me non tam mea uoluntate (quae ardentissima erat) ad hoc opus descendisse, quam prudentissimorum, atque amantissimorum consilio, quum aliorum, tum praecipue Auerisphae, et Leonardi Aretini: quorum alter Graece legendo, alter Latine scribendo ingenium excitauit meum: ille praceptoris (uni enim mihi legebat) hic emendatoris, uterque pariter apud me locum obtinens. Ad quos quum separatim de proposito animi mei retulissem, degustationemque quandam operis demonstrassem, uterque pro se, ut pergere, hortatus est, et ut se autore eedere, iussit: ut iam integrum mihi non esset illorum auctoritati repugnare, si repugnare uoluisset. Sed currentem (ut dicitur) incitarunt. O uiros omni laude dignissimos! O de literis, ac de literatis optime meritos! Non ueremini, ne alij eo, quod per-

Prisc. in praef. magni operis.

uenistis (licet perquam arduum sit) perueniant: sed hortamini, incenditis, & quasi de alto manum scandenti porrigitis. Quare querentibus, atq; mirantibus audaciam meam, ita responsum uelim, me summis uiris suadentibus hoc opus & contulisse, & edidisse. Quamquam (quod ad cupiditatem meam attingit) quae tandem socordia, atq; ignauia mea extitisset, si contulisset, ut alius hanc laudem mihi qualemcumq; praeriperet? Sunt enim qui nonnulla horum, quae a me praecipitur, uel de me, uel de auditoribus meis audita (nunquam enim ista suppressi) in opera sua retulerint, festinantq; edere, ut ipsi priores inuenisse uideatur. Sed res ipsa deprehendet, cuius domini uere sit haec possessio. Quorum unius libellos quosdam pro amicitia quum legendos eo praesente cepissem, deprehendi quaedam mea: & quae me amisisse nesciebam, furto mihi sublata cognoui. Parco illius nomini. Erat autem locus de Per, & quam in compositione, de qua re proximo libro disputauit, et de Quisq; quum adiungitur superlatino. Negligenter ille quidem, & in scite tractatus, ut scires aliunde decerptum, non esse prolatum: & auditum, non excogitatum esse. Conturbatus tamen sum, & inquam homini: Hanc ego elegantiam agnosco, & mancipium meum assero, teq; plagiarum lege conuenire possum. At ille erubescens, ioco tamen atq; urbanitate elusit, quod diceret, uti rebus amicorum licere, ut suis. At istud, inquam, abuti est, non uti. Nihil enim mihi reliqui sit, ubi tu huius rei, in qua ipse laboraui, palmam semel occupaueris. Tum ille citam urbanus, quod malus parens essem, qui filios, quos genuissem, & educaissem, e contubernio eicerem: ipse tum misericordia, tum amicitia nostra ad se domum suam colligeret, atq; educaret pro suis. Destitit in illum stomachari, intelligens multo magis mihi bona mea negligenti, quam illi bona ab alijs neglecta colligenti, uitio dandum esse. Quare quis non uidet,

non inhonestum esse, ea me mandare literis ex me inuenta, quae alij ne furto quidem sublata, turpe sibi ducunt scriptis suis inserere? Adductus sum igitur ad hoc opus componendum non modo magnorum hominum consilio, sed etiam necessitate. Nunc ad inceptum redeundum est.

De tribus pronomibus, Mei.

Tui, Sui.

CAP. I.

MVLTIS in locis Priscianus testatur nihil *Prisc. lib. 15.* interesse, an utamur primitiuo, an deriuatiuo in illis pronomibus, Mei, Tui, & Sui. Quid est, inquit, Meus est filius, nisi mei filius? Et alibi: Mei ager est, & mei agri instrumentum: & mei agro dedit: & mei agrum colo: similiter, mei agri, & mei agrorum, & mei agros dicimus: similiter Tui agrum, & tui agros, Sui agrum, & sui agros: Nostri agrum, & nostri agros: Vestri agrum, & uestri agros. Et alibi: Amat ille suum filium, & amat sui filium: *Prisc. lib. 15.* Benedicit suo filio, & benedicit sui filio: Petit a me ut prosum sui filio, & prosum suo filio: & in alijs adhuc locis. Nisi hac ratione, ut ipse utar uerbis, si ipsa tamen possessio in possessorem faciat transitionem, non est congruum uti genitiuo primitiui pro possessiuo, quia uim habet compositi Graeci: ut, Ciceroni redit suus filius: non satis commode pro hoc dicitur, Ciceroni redit sui filius: nec Ciceronem laudat sui filius, pro suus filius: & similia. Quia nec apud Graecos bene dicitur, *Κικέρωνος φίλος*, nisi more Attico pro simplici accipiatur. In quo Priscianum falli uel ex hoc argumentum est, quod nulla (ut fere solet) autorum exempla attulit, & de contrario illorum usu reticuit. Ego autem (quoniam de his trium pronominum genitiuis inter me, & Priscianum quaestio est) aliquantulum altius repetam de natura genitiui, & de usu doctissimorum

Si ipsa tamen, &c. Prisciani sunt uerba li. 17.

L A V R E N T I I V A L L A E

morum autorum disputabo. Et licet non pauca in hanc rem mihi dicenda sint, non prosequar tamen paruula, & minuta quaedam, & tot uerbis, quot ille fecit, sed quae eruditissimis euadere uolentibus sint gratissima: quae quum ignota fuerint Prisciano, declarant eum non satis stylo oratorio fuisse exercitatum. Genitiuus omnis (ut taceam, si qui sint alij modi) aut actiue, aut passiue accipitur: adde etiam possessiue, quod penè pro actiue accipio. Actiue, ut Prouidentia dei, bonitas dei. Passiue, ut Timor dei, cultus dei. Ibi deus prouidet, & benignè agit, non ipsi prouidetur, & benignè fit: hic timetur, & colitur, non timet, nec colit. Possessiue, ut Sedes dei, regnum dei. Atque in huiusmodi oratione, ut intellectus apertus, atq; unus est, ita in illis ambiguus, & anceps: Amor dei, Charitas patris, Suspicio uxoris: dubium est de utro loquaris, an de amore, quem deus in nos habet, an de eo, quem nos in eum: de charitate patris in filios, an filiorum in patrem: de suspitione maritali, an de suspitione uxoria. Taceo quòd aliquando hi genitiui eidem orationi adsumunt: ut in Catone Maiore Cicero, Quid de Publij Licinij Craesi & pontificij, & iuris ciuilibus studio loquar? Crassus studet, quod est actiue: ius (ut sic dicam) studetur, quod est passiue. Iterum de Officijs libro primo, Quare L. Syllae, & C. Caesari pecuniarum translatio à iustis dominis ad alienos, non debet liberalis uideri. Tria igitur pronomina, de quibus agimus, sola omnium binos genitiuos sortita sunt: unos, Mei, Tui, Sui: alteros, qui iam exoleuerunt, Mis, Tis, Sis: in quorum penè locum successerunt deriuatiua, Meus, Tuus, Suus. Horum binorum genitiuorum antiquitati placuit, alteros actiue significare, alteros passiue. Nam illa, Mis, Tis, Sis, (ut coniectura ducor) actiue, siue possessiue significabant, ut haec ipsa, Meus, Tuus, Suus: unde pronomina possessiua

ELEGANTIARVM LIB. II.

93

fessiua uocantur. Ennius libro secundo:

Ingens cura mis concordibus equiparare. Plau. in Penuli.

Do diem hunc sospitem rebus mis agundis.

Quamuis idem in Milite, & iterum in Mercatore, Tis pro Tui uideri possit accipere, tamen hic cum Ennio, Mis posuit pro meis, non pro mei. Quod non licere fieri, auctoritatem ex autoribus repetamus, nec accipi unquam Mei, Tui, Sui, nisi passiue. M. Fab. Quintilia. Et (quod inter ista difficilimum fuit) amore mei uicit etiam matrem suam. Cicero, Quod desiderium tui ferre non posset, & me tui pudet. Vergil. in v. l. Aeneid.

Quiq; sui memores alios fecere merendo. Terentius:

Vnum hoc scio, hanc meritam esse ut memor esses sui.

in Andr. act.

Non significatur hic amor meus, quem in alterum habeo, sed

1. scilicet.

(ut sic dicam) quem de me alter habet, & quo amor. Item, non desiderium tuum, sed alterius de te: & pudor non tuus, sed de te: & memoria non sua, sed de se similiter in plurali, duntaxat duorum: nam Sui non uariat uocem genitiui pluralis, ac ne singularis quidem, ut Prisciano placet. Sis enim non

Prisc. lib. 17.

reperitur, ut Mis, Tis. Ideoq; opinor & haec duo illius exemplo pariter intercidisse, quum praesertim in uicem eorum succedant deriuatiua. Habent itaq; haec duo pronomina in plurali Nostrum, & Vestrum, quae respondent ad illa Mis, & Tis: & item Nostri, & Vestri, quae respondent ad illa, Mei, Tui: ut, Nemo nostrum, nemo uestrum: non autem Nemo nostri, nemo uestri. Rursus, Habete curam nostri, sicut habemus curam uestri, non autem, Habete curam nostrum: sicut habemus curam uestrum. Si quis exempla desiderat, sibi facile reperire poterit. In diuersa opinione Seruius grammaticus est, qui ait: Nostri autem & Vestri genitiuus pluralis est antiquus, & ex Graeco descendens, sicut singularis est Mis, & Tis: & hoc est unde dicimus, Nostri causa fecit, hoc est, nostrum.

Ser. in illud a. Sen. Quid sit vis? aut quomodo nostri tibi cura recessit.

L A V R E N T I I V A L L A E

strum. Forsitan A. Gellium (ut postea apparebit) est secutus. Sed hoc Priscianum cum alijs in errorem, ut auguror, induxit, quòd interdum inveniunt hæc non ad aliam referri personam, sed reciproca esse: ut, Ego omnia facio amore mei, Tu istud fecisti gratia tui. Vergil.

Æneid. 3. Oblitus'ue sui est Ithacus discrimine tanto.

Sed non fuit causa cur errarent. Nam ita in his passio est, ut in illis: nec alio modo, aliquid ego facio amore mei ipsius, quam tu amore mei. Ut enim diligor abs te, ita diligor à me: ut est apud Ovidianum Narcissum, Vror amore mei. Et tu, sicut ab altero, ita & à te ipso diligeris: & sibi quisque amicus est, ut alteri. Est alia præterea causa cur errarent, quòd viderent hæc (quæ nos distinximus per actiue, & passiue) in multis indifferenter poni: ut Causa mea, & causa mei: Fama mea, & mei: Imago mea, & mei: Potestas mea, & mei: Vsus, utilitasq; mea, & mei: Memoria mea, & mei: interdum etiam ipsa deri-

Lib. 3. Metam.

In Heauton. act. 2. sc. 3.

uatiua pronomina passiue accipit: ut apud Terent. Et lacrymis opplet os totum sibi, Ut facile scires desiderio id fieri tuo. videlicet quòd tu desideraris, non quòd desideras. Quale est, Accusatio mea, & crimen meum, quum accusor criminis: quasi accusatio mei, & crimen mei. Sed non satis solertis fuit, tam facile falli. Nam ultimum ubi passiue positum est hoc pronomen deriuatiuum (quòd quidem rarum est) non magis contra me facit, quam contra ueteres omnes, qui hæc Pronomina possessiua uocauerunt, id est, possessionem significantia, quod (ut dixi) rarum est: ideoq; non passim hoc reperias. Non enim dicas pro eodem Dolorem tuum, & dolorem tui: ut dixit Terentius, Desiderium tuum, pro tui: quod scilicet ipse non dicerem. Verum quandoquidem non infinita sunt hæc nomina, quæ natura quadam ab usu aliorum recedunt, non grauaor de nonnullis singillatim dicere, dum nõ grauentur audientes, legent

ELEGANTIARVM LIB. II. 95

legentesq; hæc audire, uel legere. Dicam tamen breuiter: & res digna scitu in primis, in qua uidemus maximos etiam esse hallucinatos. Primum est, Causa mea uenisti & causa mei. Causa mea accipitur possessiue, eo modo, quo Via mea uenisti: Pecunia mea fecisti sumptum: Iter meo sumptu fecisti. Causa mei uerò passiue, eo modo, quo beneuolentia mei. Modus tamen prior est usitator. Quid autem de hoc Seruius idem sentiat, postea uidero. Fama mea, & fama mei, eiusdem rationis est: & Mea fama frequentius dicimus. Imago mea, scilicet quæ mea est, ut statua mea, & forma mea: Imago mei, nempe quæ de me est. Sed prior modus est usitator. Hæc quæ sequuntur, in utranque partem frequentiora, ut alterum tamen alterius sensus sit. Memoria mea actiue, quòd ego recordor: Memoria mei passiue, quòd alij de me recordantur, uel mentionem habent: sæpe etiam possessiue, eo modo, quo fama mea. Dolor meus, quem ipse patior: dolor mei, quem alius de me patitur: uel forsitan ego ipse, sumq; dolens meam uicem, sicut dicimus Misereor mei. Copia mea possessiue, quam ego possideo: copia mei passiue, qua ego possideo: ut, Faciam omnibus copiam mei, non meam: Meretrix facit omnibus copiam sui, non suam. Potestas mea, quam habeo: potestas mei, qua habeor. Nec pulchre dicas alierum pro altero: ut, Tu uides potestatem meam quanta est, non mei. Habes potestatem mei, non meam: nisi aliud significet, pro eo quod est, habes eandem, similem uel potestatem: ut apud Cicer. Bello Marfico Q. Octauius omnibus faciebat sui conueniendi potestatem. Utilitas mea, aliud est quam Utilitas mei: ibi possideo, hic possideo. Quintilianus: Sed ut aliquid præstaret patrie utilitas mei, id est, de me. Nam fieri potest ut in eadem re sit utilitas sua alicui, cum utilitate sui. Quidam legunt Utilitas mea. Idem: Quid nunc agam, aut quem ultra esse usum mei dijs repugnantibus

Ser. in illud 12. Æn. Virtus amore tui, &c.

gnantibus credam: usus inquam est non meus, sed ex me aliorum. Adhuc idem: Præsens quidem illa protinus redditur merces, quod omnibus quibus infedere, odorem mellis inspirant, & breui contactu uim sui relinquunt. Vim sui, non suam, sed ex se. Quomodo tu captus amore mulieris, mallet habere copiam sui, quam suam. Fastidium mei, quo ego ab alijs fastidior: Fastidium meum, quo ego alios fastidio. Vt idem: Sen mulier omnibus exposita mortalibus uanitatem fastidio mei, despectuq; captauit. Hæc sunt, & his similia, non tamen plurima, quæ ancipitem naturam habent, cætera uerò minime. Non enim sic dicimus, Pulchritudo mei, fortitudo tui, longitudo sui, ut imago sui: non prudentia, non ingenium, non sapientia, non probitas, non uirtus, non innumera alia. Quod si tam parua res eos mouit, debuit è diuerso illud magis mouere, quod quædam, quæ & ipsa non multa sunt, habent ancipitem significationem, sed quam nemo nisi cæcus non discernat: ut, Pars, Dimidium, Medium, Membrum, Quid, Aliquid, Multum, & si qua alia. Quis enim non uideat, quum dico, Hæc est pars mea, non de corporis mei parte intelligi, sed hereditatis? Et iterum, Hæc est pars mei, non de hereditate, sed de corpore? Manus pars mei est, non mea Fundus pars mea est, non mei. Dimidium tui maius est, quam dimidium sui: profectò de corpore intelligo. Dimidium tuum maius est, quam dimidium suum: de præda, aut de cibo, aut de successione, alijsq; similibus intelligendum est. Medium tui tangam, non medium tuum. È medio mei prodijt, non è medio meo: ut, Auferam iniquitatem de medio tui Israël. Membrum, quum pro parte accipitur, eandem rationem sequitur: ut, Hic puer membrum mei est, quasi pars mei: sin pro membro aliquo, & in suo significato, ita accipitur, ut caput, ut manus, ut pes: Hic puer membrum meum est, quasi sit caput & manus. Hic digitus membrum

brum meum est, non mei. Item, Quid mei tetigisti? quid tui uidi? aliquid tui uirgo perdes, si uenatum cum adolescentulis prodbis. non aliquid tuum: nisi dicamus tui, à neutrali genere: ut Cicero de Oratore libro tertio, Ex quo uereor, ne nihil sim tui, nisi suppletionem pedis imitatus. id est, de tuo, non de te. Vlyse, si quid tui Polyphemusprehendet, id omne deuorabit. Me nihil attigit: quicquid enim attigisset mei, statim contriuisset. Multum mei ille auferre potest, sed plus tui: plus inquam de te, quam de me: non de tuo, & de meo. Item, Quicquid Melibœe diripuisti, aliquid meum fuit, non mei. Nunc redeo ad Seruium, qui ait: Tui causa feci, & Tua causa feci, discretionem hanc habent, ut Tui causa tunc dicamus, si aliquid ipsi, ad quem loquimur, præstiterimus: ut puta, tui causa te defendi. Vergilius in xii.

Victus amore tui, cognato sanguine uictus,

Coniugis & mœstæ lacrymis uincla omnia rupi.

Tua uerò causa, cum alteri aliquid alterius contemplatione præstamus: ut, Tua causa mancipium tuum defendi. Si Seruius tantum de hoc uocabulo Causa loquitur, & non in uniuersum de omnibus huiusmodi, non rectè attulit exemplum alterius uocabuli, præfertim nonnihil natura differentis: sin uerò de omnibus, non potest una lex dari diuersis, ut supra ostendimus: si tamen lex est, & non potius contra legem omnium ueterum. Nam (ut ego dicebam) Causa sæpius cum pronomine deriuatio copulatur: atq; hoc quidem indifferenter, siue aliena sit causa, siue tua: ueluti si quis dicat, Epicurus uult omnia cuiq; agenda esse causa sua, mihi mea, tibi tua, illi sua, nobis nostra, uobis uestra: non mihi tua, aut sua, nec tibi mea, nec illi uestra, nec nobis sua, nec uobis nostra. Hic nihil opus est admiscere primitiuum. Sed ne sine exemplo loquar (quod ipse fecit) uno ero contentus sumpto ex Quintiliano: Mea depu-

Universidad de Deusto
98

LAVRENTII VALLAE

In illud, *Quem casum porcieta ferant ego Po. Olymp.*
In illud, *Mecum excedentibus moenia re. Acc. Gell. li. 20. ca. 5.*
In Phorm.

gnasti causa tua peristi. Atq; hoc, quod Servius precipit nobis, ipse constanter usus est, neminem tamen secutus. Quale est illud in VII. Aeneidos: Non spe salutis, sed mei causa. Et in VII. Haec signa mei causa fiunt. Et in IX. Vult enim intelligi sui causa matrem secutam. Verum quid mirum de Servio, cum Aulus Gellius, & quidem antiquior, non modo nullum exitum in hac quaestione potest reperire, sed etiam non optime sentit. Ita enim inquit: Cur igitur Terentius, Pœnitet nostri, non nostrum? nihil hercle mihi uenit in mentem, nisi auctoritas quaedam uetustatis, non nimis anxie, neque superstitionose loquentis. Paulo post: Sed procul dubio qui rectissime loqui uolet, nostrum potius dixerit, quam nostri. Et idcirco importunissime fecerunt, qui in plerisque Sallustij exemplaribus scripturam istam sincerissimam corruerunt. Nam quum ita in Catilinario scriptum esset, Saepē maiores nostrum miserī plebis Romanae, &c. Nostrum aboleuerunt, & Nostri scripserunt. Ex quo in plures libros mendae istius soboles manauit. Tu Aule Gelli de genitiuo Nostri loqueris, non de nominatiuo Nostri pluralis numeri. Vtrum rectius sit ad exemplum Sallustij (ut mihi, & ceteris placet) in nominatiuo casu, nihil ad rem facit, neque ad exemplum Terentij. Et qui (ut tu uis) Sallustij scripturam corruerunt, non in genitiuum mutauerunt sonum illum, sed in nominatiuum, per quem casum non audeas tu dicere corrupte nos loqui, imò (quantum ego sentio) incorruptius. Est enim una, eademq; uox Nostri, ab eo, quod est ego genitiui casus, & nominatiui ab eo, quod est Noster. Neque uerò ego repugno Aulo Gellio dicenti mutatam scripturam esse à Nostri in Nostri: nominatiuum tamen, non genitiuum. Nam neq; aliquis recte in genitiuum mutasset, neq; ratione mutasset. Quin potius fa-teor, & hoc libentius, quod unicum illud exemplum, quod ipse

ELEGANTIARVM LIB. II.

ipse ex Plauto protulit, fortasse mendosum est, dicente: Duorum labori hominum parissimē libens, mei te rogandi, & tui mihi respondendi. Ait autem Aulus Gellius: Mei enim hoc in loco Plautus non ab eo dixit, quod est Meus, sed ab eo quod est Ego. Itaque si dicere uelis Patrem mei, pro patrem meum (quod Graeci modo τὸν πατέρα μου dicunt) inusitate quidem, sed recte profecto, eaq; ratione dicas, qua Plautus dixit Labori mei, pro labori meo. Nolo equidem tam confidenter (ut facit Gellius) scripturam mendosam dicere, & affirmare quod inexploratum habetur. Taceo autē quod damnat fortassis immeritos, qui nec corruerunt scripturam, & melius sic dici putauerunt. Quero cur uerisimilius sit aliquos scripturam illam mutasse Sallustij, in qua nihil absurdi erat, quam hanc Plauti, qui contra grammaticorum leges, qualis est Servius, & Priscianus, & Donatus, qui hunc poetam in schola lectitabant, facere uidebatur, si ita diceret, Duorum labori hominum parissimē libens, meo te rogandi, & tuo mihi respondendi? Nulla namq; grammaticae ratio uideatur posse hoc quod dixeramus per uniuersum, eodem casu utamur: sic, Duobus hominibus laborem detraxi: necesse est ut dicamus, Mihi scilicet, & tibi: non autem Meum, & tuum. Tamen (ut ego sentio) in genitiuo permissum est: ut, Afferit hic accusationem duorum hominum, mei & tui, siue meam & tuam, quale hoc loco fit: sed dicendum potius per pronomina deriuatiua, quia possessio, siue actio significatur, non passio. Quod ego mutatum esse nolo dicere ab ipso Aulo Gellio, sed à grammaticae professoribus, quorum nihil est supercilio superbius, nihilq; improbius, & ad emendandos libros, uel corrumpendos potius, magis audax. Praeterea Plautus licetia uerborum potest dici usus, in qua fuit planē nemo liberior. Postremo quid ha-

L A V R E N T I I V A L L A E

bet momenti ex uno autore, & eo poëta, afferre unū exemplum in tanto numero omnis generis autorum: qui adeo reserunt dare actiuam significationem his tribus genitiuis primum, ut eos mutauerint in alterā uocem, genitiuis aliarum dictionū, cum quibus coniuncti erant, natura repugnante, minime mutatis: ut Cicero in Gabinium, & Pisonem: Dico mea unius opera Rempub. esse liberatam. Idem ad Atticum, Solius enim meum peccatū corrigi non potest. Idem pro Muræna, Ex tuo ipsius animo coniecturam ceperis. Non dixit, ac ne dicere quidem potuisset, Mei unius opera, Mei solius peccatum, Tui ipsius animus. Et in plurali Quintil. Deinde quum satis uires eorum explorauerint, suæ ipsorum fiducie permittunt, non dixit Sui ipsorum fiducie, Quid multis: cum etiam apud recētiore (de Christianis loquor) hoc sit obseruatisimum: ut in Psal. CXLII. & LXXIII. secundum Hebraicam ueritatem, quorum alter ita incipit: Domine clamaui ad te, festina mihi, exaudi uocem meam clamantis ad te. Alter sic: Audi Deus uocem meam loquentis, à timore inimici serua uitam meam. Et in LXX. secundum aliam è Græco translationem: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Est autem solius non feminini generis, sed masculini, ut ex Græco apparet: referturq; ad dominum, non ad iustitiam. Item in libro Reg. I. I. Suscepit filium meum de latere meo ancilla tuæ dormientis. Et in Euangelio Lucæ: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nec desunt quidam imperite docti, qui conantur illud exponere, Tuam ipsius animā, aliud esse quam Tui: si tui dicere liceret. Homines ignaros non solum Theologie, sed etiam literarum. Interrogent Græcos, & reperient penes eos, unde nos sumpsimus, Tui esse, nō Tuam: quum illi non habeant in his tribus pronomibus, quam nos, elegantiam. Ideoq; apud eos est, Pater nostrum, uel nostri, qui es in cœlis,

ELEGANTIARVM LIB. II. 101

cœlis, sanctificetur nomen tui: Adueniat regnum tui: Fiat uoluntas tui sicut in cœlo, & in terra. Panē nostri, uel nostrum, da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostri, uel nostrum, sicut & nos dimittimus debitoribus nostri, uel nostrum. Quæ nos, ne barbare loqueremur, mutauimus in pronomina deriuatiua. Ex quo apparet non modò illud Auli Gellij, maiores nostri, per genitiuum contra grammaticam, uerum etiam illud, maiores nostrū, contra usum esse, potiusq; in tali genere utendum esse deriuatiuo nostri, quam primitiuo nostrū, licet hac ratione non uteremur. Nec usquam contrarium exemplum reperire cōtingit, nisi unū in epistola quadam Ciceronis ad Curionem, sic dicentis: Eam autem unius tui studio me assequi posse confido. Quod & sic defendi posset, Studio pro gratia, & fauore, uel amore aliorum erga te: ut apud Horatium ad Vinnium, Ne studio nostri pecces. Tamen malim dicere id factum esse uitio librariorum. Ac ne semper culpam reijciam in libarios falsò, dabo argumentum, tur & prius, & nunc meritò in illos impetum faciam. In proxima statim epistola legitur bis, Tyranno P. Lentulo, pro eo quod est, tribuno plebis. Et in præcedēte libro ad Lentulum, qui est illius operis primus, bis etiam idem uitium est in II. & XI. epistola. Et quum omnia, ut reor (maximam enim partem uidi) exemplaria, quæ in Italia sunt, mendosa, & deprauata hoc uitio essent, nullus tamen tantū flagitium animaduertat. Itaq; sicut nunc illud emendauimus, ita hoc quoq; emendare, & in pristinam sinceritatem restituere audeamus: sic, Eam rem tuo unius studio me assequi posse confido. Nec alia causa factum est, ut apud Terent. dixerit Dauus, Meo præsidio, atq; hospitibus, non præsidio mei, atq; hospitibus. Quem imitari Petrarcha si sciisset, nō titulum operi suo indidisset, De sui, & aliorum ignorantia, sed de sua. Aliud nanque est ignorantia sui, aliud

Epist. 5. lib. 1.

Epist. 13. lib. 1.

In And. act. 5.
sc. 2.

ignorantia sua. Si tamen sensit de ignorantia, quam de se habuit, recte dixit. Et uulgo dicimus, Scio tuas diuitias, qui te pauperem quereris. non, Tui diuitias. Aspice liberos meos, qui dicor orbis. non, Mei liberos. Cernant sua prædia, qui mihi unum fundum inuident. non, Sui prædia. Vbi non modo genus dissimile est antecedenti, & relatiuo, sed etiã numerus. Quamquam (quod ualidissimum est) ingens differentia significationis est inter primitiua pronomina, & deriuatiua. Sed ista omnia fieri cogit, quod non licet primitiuis genitiuis dare significationem actiuam. Cuius rei & illud maximũ argumentum, & apertissimum est, quod subiiciam, nulli adhuc grammaticorum intellectum: quod dicimus, Mea, tua, sua, nostra, & uestra interest, & refert: non autem Mei, tui, sui, nostri, & uestri. Est autem illud Mea, tua, nõ ex parte anteriore (ut quidam uolunt) sed ex parte posteriore: non aliter quam quum dicimus, Hoc interest illius: quasi, Hoc est officium illius. Ita, Hoc interest mei, si liceret mei aliter accipere, quam passiuè. Nunc dicimus Mea in uoce possessiua, sed tamen ut sit primitiuum, & substantiuum, & non adiectiuum: denique ita ac si diceremus Mis. Regi autem à parte posteriore, atq; ideo hoc uerbum habere ante se nominatiuum, sicut Sum es est, sed in neutro genere, quis dubitet, quum omnia plena sint exemplorum: Cicero pro Plancio: Si quid mea minus interest, id te forte magis delectat. Et pro eodem: Non solum quid cuique debeam, sed quid cuiusque intersit. Et pro Sylla: Vestra enim quicquid cum summa diligentia, & integritate uixistis, maxime interest. Et pro lege Manilia: Illud primum parui refert. Vbi etiã dicere possemus, Illud mea parui refert. Sed hoc nihil ad præsens tempus. Hæc omnia resoluitur in uerbum substantiuum, hoc modo: Si quid minus meum est. Quid cuiusq; est. Vestrum est hoc maxime. Illud parui momenti est, ut appareat non differre

ferre naturam uerbi substantiui, & horum duorum impersonalium uerborum, nisi quod illud naturaliter post se nominatiuum postulat, hæc genitiuum, sed actionis, siue possessionis, more uerbi substantiui. Sed hoc in cæteris nominibus, ac pronomibus nihil dubitationis habet, quorum genitiui actiue, passiuè, possessiuè, & si quis est alius modus, accipiuntur. Mei autem, Tui, Sui, diuersam naturam habent. Quid igitur faciedum erat: hæc passiuè accipiuntur, non actiue, nec possessiuè. Illa uerba post se uolunt genitiuum actiuum, siue possessiuum. Danda ergo fuit uox possessiui pro significato primitiui, non genitiuis possessiui, qui idem erat, qui est primitiui: sed ablatiuus, qui natura est genitiuo similis, & in genere sceminino, uel tanquam medio trium generum, uel suauitatis gratia: ne durum uideretur meo, tuo, suo, nostro, & uestro. Ideoq; hi ablatiui iungi sibi patiuntur adiectiua illa, tanquam actionem, possessionemq; significantia in genitiuo, ut supra demonstrauimus: sic, Mea solius interest, Tua unius refert, Sua ipsius interest: nõ Mei solius, Tui unius, Sui ipsius, nisi in alia loquendi figura, de qua mox subiiciam. Vnde maxime palam fit, nunquam hos genitiuos sumi nisi passiuè: ut, Habeo curam mei solius, non Meam solius: Habeo curam tui unius, non Tuam unius: Vnusquisq; curam gerit sui ipsius, non Suam ipsius. Cur ita: quia passio hic significatur: ubi superius uel actio, uel possessio. Cuius rei unum exemplum suffecerit ex Terentio: Hem, tot mei solius solliciti sunt causa, ut me unum expleant: Et plarium quidem iam fecimus, tres genitiuos Mei, Tui, Sui, passiuè semper poni: Meus, Tuus, Suius, plerumque possessiuè. Ideoq; cum utendum est illis primitiuorum genitiuis, mutari sonum de i, in a. Nunc aliqua addenda sunt de his dictionibus, que legitime coniunguntur cum huiusmodi pronominum genitiuis: nec enim omnes possunt. Ante omnia nullum substantiuum in

In Me aut, act. x.
scen. x. ubi codices omnes mea habent, non mei.

confortio suo sustinent: ut, Fili noli domo recedere respectu
mei patris. Quod non tam placuisse Prisciano reor, quam
per imprudentiam esse lapsum, quum dicit, Mei Prisciani
eges, Tui Prisciani egeo. Et alibi, Ego Vergilius, tu Vergi-
lius, ille Vergilius: mei Vergilij, tui Vergilij, illius Vergilij.
Hec enim oratio declarat meum Priscianum, Vergilium ue,
aut tuum: non me Priscianum, Vergilium ue, aut te: non ali-
ter quam si dicas, Eges mei patris, Egeo tui domini. Quod
projecto non est primitiuorum, ab eo quod est Ego, & Tui:
sed deriuatiuorum, ab eo quod est Meus, & Tuus. Neque
discrimen facit, quod hic appellatiuum nomen est, ibi pro-
prium. Vergilius:

Elog. 7. Si qua tui Corydonis habet te cura, uenito. Et alibi:

Aen. 5. Aeneæ mihi cura tui. Lucanus: Aeneæq; mei.

Lib. 9. Que à Meus, Tuus, non ab Ego, Tu, ueniunt. Itaq; sic emen-
demus Priscianum, qui quum de lingua Latina componit, an-
tiquitatem omnem corrigens, nomen suum Latine proloqui
nesciuit: Mei qui sum Priscianus eges: Tui egeo, qui Priscia-
nus es: uel, Me Prisciano eges: Te Prisciano egeo. Nam illud
Apostoli ad Corinthios, Salutatio mea manu Pauli, e Græco
est sumptum: ὁ ἀποστόλος τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου. Tertium
uerò exemplum, quod idem protulit, Illius Prisciani eget, re-
ctè dicitur. Non habent enim cætera pronomina ancipitem
naturam, ut illa tria, de quibus diximus. Adeoq; uerum est,
hos ipsos genitiuos respicere confortium substantiu, ut ne in
possessiuiorum quidem forma illud pati uelint. Vidimus licere
dicere, Meam unius operam, Tuum solius studium: non tamen
dicemus, Meum Laurentij studium, Suum Prisciani prædium:
sed Meum studium, qui sum Laurentius: Prædium suum, qui
est Priscianus. Neque tamen ob id excludo, si genitiuos hos
passiue accipiamus, eo modo quo exemplum ponemus. Nam

(ut

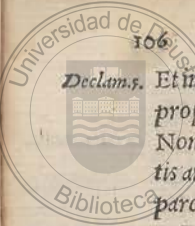
(ut superius docui) aliquando duos genitiuos, alterum acti-
uè, alterum passiue positum, uidemus unà iungi: ut, Quid de
P. Licinij Crafi iuris & ciuilibus, & pontificij studio loquar? *In Cato. Maior.*
Ita fit in pronomine, ut idem autor ad Atticum: Mihi fuit &
laudis nostræ gratulatio tua iucunda, & timoris consolatio
grata. Et iterum: Vehementerq; tua sui memoria delectatur.
Quòd si igitur hæc pronomina, siue in genitiuo passiue, siue
mutata in uocem possesiuiorum actiue non admittunt geniti-
uos substantiuorum, nunquid admittunt omnium adiectiuo-
rum? Non opinor: sed proprie solorum participiorum par-
ticipialiumq; gerundiorum, & frequentissime illorum trium
(ut quidam uolunt) pronominum, Vnius, Solius, Ipsius, &
siqua alia, quæ rara sunt, de quibus mox dicam. Per geniti-
uum cum participio: Cicero ad Lentulum, Quocunq; tem-
pore mihi potestas presentis tui fuerit. Per femininum, sed
cum gerundio. Ouidius Heroidum:

Sit modò placandæ copia parua tui.

Per uocem mutatam in possesiuum: ut ad Ciceronem Cato:
Libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam
cognitam in maximis rebus domi togati, armati foris pari in-
dustria administrare gaudeam. Cicero de Oratore: L. Cra-
sum quasi colligendi sui causa se in Tusculanum contulisse.
Sed hoc gerundium est. Et ea exempla, quæ supra attuli: quo-
rum unum fuit, Sustulit de latere meo ancille tuæ dormien-
tis: ad quod pronomem malo referri illud dormientis: quod est
adiectiuum, quam illud ancille, quod est substantiuum: ita ut si
absuisset participium, uix tolerabile fuerit futurum: quale
Boethij, Solantur mœsti nunc mea fata senis. Quintilianus
etiam solet omittere pronomem: ut, Accepi fateor illum, qui so-
lutus quoq; non sequebatur, quem non gaudium redemptionis,
non lætitia prælati, nõ hortantis erexit patris amplexus.

*Epist. Acont.
ad Cidip.
Epist. 5. lib. 15.
epist. fam.*

g 5 Et

Et in eodem libro: Rus, seruulos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi. Omisit Sui: ut esset, Non letitia sui prelati, & Meus: ut esset, Non meus hortantis amplexus. Et iterum Mea, ut esset quoque, Festinatione mea parentis. Poetae etiam frequenter. Ouidius Heroidum:

Epist. Penelop. ad Phyl.

Deniq; quisquis erat castris iugulatus Achiuis, Frigidius glacie pectus amantis erat.

Epist. Phyll. ad Demopho.

Id est, meum amantis. Idem: Illa meis oculis species abeuntis inheret, Quum premeret portus classis itura meos.

Ausus es amplecti, colloq; infusus amantis,

Oscula per longas iungere pressa moras. Id est, tua abeuntis, & meo amantis. Idem in eodem opere, sed inusitatus:

Epist. Oeno. ad Parid.

Et flesti, & nostros iudisti flentis ocellos. Nostros dixit pro meos, & Flentis pro flentium. Est enim illud flentis genitiuus singularis, non accusatiuus pluralis: quod accetus probat, quum tales accusatiui habeant ultimam longam, quae hic non est. Hoc dixi, quia quidam hunc locum exponunt per accusatiuum. Illa diuersas numeroru, Meos, siue Nostros amantis, iux aliq. quam poetae permessa est. Postremo haec pronomina, siue in primitiuorum genitiuis, siue in possessiua uoce, ut dixi, maxime gaudent illis tribus, Vnius, Solius, Ipsius, quorum multa exempla iam protuli. Nec ab re fuerit, sicut Vnius, ita Duoru, Trium, Quatuor posse dici. Item Omnium, Cuiusq; Plurium, & si qua sunt adhuc uel Vestram duorum, uel Vestram trium, uel Vestram omnium operam desidero, pro Vestru. Cic. de Orat. lib. III. Sed uoluntati uestrae omniu parui. Cuiusq; aptius cu pronomine Sui, siue Suis coniungitur: ut, Velle nosse, quae sit sua cuiusq; sententia non Sui cuiusq; Brutus ad Cicero. Qui uestris paucoru respondeat latibus. pro uestru. Verum iam huic questioni sine imponamus.

De

De Meme, Tete, Tutu, Sese.

CAP. I.

Adem fere haec tria pronomina geminari etiam solent: priora quidem per figuram Meme, Tete: tertium sine figura. Vergilius in nono:

Meme, adsum qui feci, in me couertite ferrum O Rutuli.

Et in XII. Meme duce ferrum Corripite o Rutuli.

In eodem: Verte omnes tete in facies. Sed hoc uideri potest esse sine figura. Non enim est ita acre, & ardens, ut apud Quint. Tete hoc loco mulier interrogo. In nominatiuo plane semper figuratum est: ut Cic. in Antonium, Tutu facies illas incendiasti. Sese (ut dixi) nunquam figuratum est: ut idem, Hic uiri fortissimi sanguine aspersus sceleratam gratulantibus manu porrigens, in templum Iouis contulit sese id est, se.

Declam. 2.

De Nostras, Vestras, & Cuias.

CAP. III.

Nostras, Vestras, & Cuias, non tantum patriam, nationemq; inuunt, sed etiam partes, & quasi sectam: ut, Vestrates philosophi non sunt ita populares, & fauorabiles, ut nostrates, qui ab Epicuri schola prodierunt. Et, Cuiates philosophi uos estis? Stoici? ne, an Academici, an Peripatetici, an nostrates Epicurei? Cicero: Putares ne unquam accidere posse, ut mihi uerba decissent, non solum ista uestratia oratoria, sed haec etiam leuia nostratia?

Epist. 10. lib. 1. Epist. fam.

De Iste, & Ille.

CAP. IIIII.

Iste, & Ille (si audire Priscianum uolumus) hoc differunt, quod Iste spatium propinquiore, Ille autem longiore intelligitur: cuius autoritas plurimos in errorem induxit, qui pro Istud, dicunt Illud: ueluti si ad hominem longe positum scribas, si quid noui in illa urbe est, mihi notum facias: pro eo, quod est, in ista urbe. Quod non mediocre peccatum est. Nam de me loquens dicere debeo, Hoc caput, haec manus, haec ciuitas: de te uero, Istud caput, ista manus, ista ciuitas: de

Prisc. lib. 17.

tertia

tertia autem persona Illud caput, illa manus, illa ciuitas. Cicero in Antoniu: Remoue paulisper istos gladios. Et in eodem libro: Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum uini in Hippie nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in conspectu populi Rom. uomere postridie. Hoc est, istis tuis faucibus, istis tuis lateribus, ista tua firmitate. Vnde nascuntur aduerbia Isthic, Isthinc, Isthac, Isthuc, Istorsum, Isto. Vt idem ad Valerium iuriconsultu: Qui isthinc huc ueniunt, partim te superbum esse dicunt, & c. id est, Qui ab ista prouincia, in qua agis, Huc, id est, in Italia, Romamq; ueniunt. Aliquando tamen Iste accipitur pro hic: ut idem, & in eundem Anto. Cum isto tempore stent cu gladijs armati. Et Quintil. Iuuenis iste, de quo summa in rebus humanis monstra gignuntur. Et iteru: Iuuenis iste patris sui heres solus inuentus est. Ille quoq; nonnunquam per dignitate, aut per eminentiam ponitur, indicans esse, quod omnes debeant nosse: ut, Alexander ille Magnus: Ille Cæsius Cato: Architas ille Tarëtinus.

De Hic, Is, Idem, & Adhoc.

C A P. V.

Hic, & Is habent potius illam (de qua modo memini) Prisciани differentiam, ut hic spatio propinquiore, Is uero longiore intelligatur. Multis tamen in locis utrunq; locum habet: ut, Qui præfert uirtutem diuitijs, is sanè fortis est. uel, Hic sanè fortis est. Vel per compositionem: ut, Quæcumq; mulier adultera, eadem uenefica est. Et ferè per hæc duo pronomina licet sic loqui, nec per ulla alia, licet poëte utantur Ille pro Is, quia amborum eadem penè significatio est. Vt Horat. de Arte poetica:

Qui didicit, patrie quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum missi ducis, ille profectò

Reddere

Reddere persone scit conuenientia cuiq;
Quare sanctis uiris è Græco transferentibus sic permittamus dicere: Non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commēdat. Possunt autem hæc eadem duo, de quibus loquor pronomina, & alio modo usari: ut, Alexander paruis copijs fretus, super auit Darium cum infinito exercitu, & id in adolescentia: uel, Et hoc in adolescentia. Item & hoc modo: Pauca uestis, et ea detrita, & sordida. potius quàm, Et hæc. Paucis nummis superbit, nec ijs suis, sed aliunde corrogatis. potius quàm, Et his. Idem quod est ab Is compositum, quasi pro etiam poni solet: ut Cicero, Et huic coniuncta est beneficentia, quam eandem uel benignitatem, uel libertatem appellari licet. id est, quam etiam. Quintilianus: Si causam ueneficij dicat adultera, non M. Catonis damnata iudicio uideatur, qui nullam adulteram, non eandem esse ueneficam dicit. In hoc pronomine, Idem, annotaui quiddam dissimile ab Is: ibi potest addi copulatiua, hic non potest: quod tamen affirmare non ausim: ut, Quancūq; in sedem migrat apium rex, in eam & apes ipse comitantur. At si dicam, In eandem, tollam copulatiuam: sic, In eandem apes ipse comitantur. Nam Idem habet in se uelut uim copulatiuæ. Hoc positum cum præpositione Ad, significat præterea: ut apud Sallustium: Cognoueram paruis copijs bella gesta cum opulentis regibus, ad hoc sepe fortunæ uolentiam tolerasse, facundia Græcos, scientia belli Gallos ante Romanos fuisse.

De præpositione Cum.

C A P. VI.

Cum præpositio, per appositionem non iungitur rei notanti instrumentum, sed comitem. Et hoc est quod Quintilianus ait: Vt queramus nunquid apud nos sit uis quædam septimi casus, & apud Græcos sexti. Nam (inquit) quum dico, Hasta percussi, non utor ablatiui natura, nec si idem Græcè dicam,

Cic. 1. de Offic.

Zib. 1. cap. 7.

dicam, datiuū *et* *loef*. Propter quod Seruius, *et* quidam alij plane affirmant esse septimum casum. Quod autem non utamur ablatiuū naturā, hāc causam existimo, quod ablatiuus aut uī uominis regitur, aut uī uerbi, aut aduerbij, aut postremo intercedente praepositione, quorum nihil hic fit: nisi uolumus errorem quorundam sequi, qui subintelligunt praepositionem Cum. Et quomodo subintelligi potest, quae ne poni quidem potest: Nam, Percussi cum hasta, inauditum est: instrumentum enim percussionei hasta est. Peccauitq; non incelebris huius aetatis uir, qui scripsit: Gladium, qui cum se percusserat, eduxit. Percussit igitur gladio: non, cum gladio. Impulsi te pugno: non, cum pugno. Video te oculis: non, cum oculis. Tango te manu: non, cum manu. Deleuit epistolam lacrymis: Absternit sordes aqua: Siccauit cretam, liquificatq; ceram igni: non autem, cum lacrymis, cum aqua, cum igni. Sed hoc sefellit, quod aliquando illa Praepositio uideri possit iuncta nomini instrumentum significanti: ut, Acceptus est à nobis cum honore. Magna cum beneuolentia scripsit. Cum mira affabilitate me allocutus est. Cum dira truculentia me aspexit. Veruntamen hi ablatiuū instrumentum non significant, sed comitem. Siquidem acciperunt me homines instrumento corporis, non honoris, sed honore comite. Scripsit ministerio manus, non beneuolentiae, sed hac socia. Allocutus est lingua operatrice, affabilitate praesenti. Et aspexit instrumento oculorū truculentia suffusorum, quae nihil facit ad ipsam inspectionem, sed oculi. Sunt qui uelint Priscianū sensisse Cum hasta percussi, dici posse, uel hanc praepositionem subintelligi: ego uerò affirmo neminem antiquorum neq; protulisse hanc, neq; subintellexisse.

De Circiter.

CAP. VII.

Prisc. lib. 14.

Circiter, Priscianus inquit, ad tempus solum pertinet: ut, Circiter Calendas Ianuarias. Imò *et* quidem frequen-

tius

tius ad numerum: ut, Circiter duā millium militum: Circiter decem milliariorum. Sed aliquando etiam ad locum: ut Cassius Hemina, Lapidem fuisse quadratum circiter in media arce iunctum candelis quoquò uersum.

De Versus, & Vsq̄.

CAP. VIII.

Versus contra naturam praepositionis semper postponitur: ut, Italiam uersus, Megaram uersus. Linius: Duo Romana uno loco propius Albam, tria Albana Romam uersus. Sallustius: Deinde Philenorum arce, quem locum Aegyptum uersus, finem imperij habuere Carthaginenses. Cicero de Diuinatione: Qui cum exercitu lustrato Aretium uersus castra mouisset. Sursum, siue Sursum uersus, frequēter legimus. Nonnunquam dicitur Versum, sicut Auersum: nam ita Versus, sicut Auersus: Vnde Quoquò uersus, *et* Vtròque uersus: id est, in unamquamque partem, *et* quocunq; *et* in utranque partem. Et Deorsum uersus. Atq; nescio quomodo non reperio hanc inter praepositiones esse numeratam an quia postponitur, *et* non praeponitur? ne Tenuis quidem praeponi solet, de qua nunc dicam, *et* tamen est praepositio: an quia uice praepositionis non fungitur, quoties alia adest praepositio: ut, Ad occidentem uersus: quod quidem modo aduerbium est: ut Vsq;: quae *et* ipsa sic aliquando in oratione collocatur: ut, Ad occidentem usque.

De Tenuis.

CAP. IX.

Tenuis (ut dixi) semper postponitur, atq; in singulari ubique cū ablatiuo: ut, Hac tenuis, Qua tenuis, Verbo tenuis, Capulo tenuis: in plurali uerò cum genitiuo etiam, non solum cum ablatiuo. Sed quantum ego sentio, cum genitiuo tunc aut necessario, aut uenustius fit, praesertim more Graecorū, quum res est uel gemina, uel numero singulari carens. Neque hoc apud poetas modò, sed etiam apud oratores. Vergilius,

-Later

Laterum tenuis hispida nanti. Et iterum:
Et crurum tenuis a mento palcaria pendent.

Quintilianus in x i i. Sed ille uir bonus, qui haec non uocibus tantum sibi nota, atq; nominibus, aurium tenuis in usum lingua perceperit: sed qui uirtutes ipsas penitus mente complexus, ita sentiet. Caelius: Tam illi rumores de comitijs Transpadanorum Cumarum tenuis caluerunt. Curtius: Pauci hostium tenuis exacti penetrare ad Poru cientem acerrime pugnam. Est autem significatio usq; ad, Umbilico tenuis, usq; ad umbilicum: Aethiopia tenuis, Nilo tenuis, usq; ad Aethiopiam, & Nilum. Aliquando etiam pro Non ultra: ut, Gessit consulatum titulo tenuis: id est, non ultra, quam titulo: cuiusmodi nonnulla ex superioribus exemplis sunt.

De Pridie, & Postridie, aduerbiis. CAP. X.

Pridie, & Postridie, quemadmodum Tenuis, genitiuo seruiunt, & nonnunquam etiam accusatiuo: ut, Pridie illius dici, Postridie Nonarum Decembrium. Cicero ad Atticum: Pridie compitalia memento. Titus Liuius lib. v i i. Etiam postridie Idus rebus diuinis supersederi iussunt: ut postridie Calendas, ac Nonas eadem religio esset, traditum putant. Idem libro x l v i i. Pridie Parilia medio ferme die atrox cum uento tempestas coorta. De quo uide plura in Nudiustertius.

De Hei, Heu, Eheu, Væh, & Procul. CAP. XI.

Hei quoque, & Heu simile quid obtinent: tamen alterum datiuo, alterum accusatiuo iungitur: ut,

Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore. Terentius: Heu me miserum. Et ferè cum huiusmodi nominibus: nam cum alio nomine frequentius per exprobratione: ut Vergilius, Heu stirpem inuisam. Et Plinius lib. v i i. Heu dementiam ab his initijs existimantium ad superbiam se genitos. Aliquando etiam cum nominatiuo: ut idem Vergilius,

Verg. Aen. 2.
In Andr. act.
Ascen. 1.
Aenid. 7.
Pli. li. 7. in proo-
mio.
Aenid. 6.

lius, Heu pietas, heu prisca fides. Terent. in Adelphis: Heu misera. Illud uerò in psalmo: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: nescio an uitio factum sit librariorum quale illud in Euangelio, Ascendit in arborem sycomoru, quia inde transiturus erat: quod scribendum est illhaec. Et illud ad Romanos: Tu autè cum oleaster esses, insertus es: pro insitus. Et in Actis Apostoru: Egressi sumus foras portam iuxta flumè: pro extra portã. Eheu, nulli casui seruit. Verg. in Bucol. Eheu *Ecol. 8.*

quid uolui misero mihi? Væh quoq; datiuo. Martial. *Lib. 3. epig. 24.*
Carpere cauidicus fertur mea carmina: qui sit Nescio: si sciero, uæh tibi cauidice. Hæc appelles licet siue aduerbia, siue interiectiones (nam hanc inter partes orationis non numero) siue etiam præpositiones. Procul, apud quosdam casui seruit: ut apud Curtium, Procul urbem.

Quòd quædam comparatiua, & superlatiua aduerbia, seruiunt accusatiuo. CAP. XII.

Comparatiua aduerbia, & superlatiua, præter suam constructionem ablatiui, & genitiui (ut Scribo melius te, & optime omnium) aliquando seruiunt accusatiuo: utiq; ea, quæ a præpositionibus ueniunt, illarum naturam seruantia. Cicero ad Octauium: Cum castra medio itinere longius aduersariorum castris, & propius urbem mouerentur. Idem ad Atticum: Tamen esse officium meum putauit exercitum habere, quam proxime hostem. Sallustius: Proxime Hispaniam Mauri sunt. Nec hæc regere possunt datiuum, ut Prisciano placet, quale uult esse, Quum propius stabulis armenta tenerent. Datiuus hic non regitur natura comparatiui, sed ipsius nominis: non aliter, quam si dicam, Nauigo te propinquius terræ. Et quoniam ipsa rei serie quædam de complexu orationis dicere incepimus, iam de hoc differamus, simulq; de natura indeclinabilium dictionum, quarundamq; aliarum: ab

Epist. 9. lib. 3.
Epi. ad Q. frat.

In Jugur.
Prisc. lib. 12.
Verg. 1. Georg.

LAVRENTII VALLAE

eo potissimum incipientes, quod huic loco similitimum est.

De O, uel prolata uel omiffa. CAP. XIII.

Fortunati, quorum iam moenia surgunt,

O Aeneas ait. Et alibi:

O fortunatos nimium, bona si sua norint, Agricolas. Hic accusatiuus est, sibi uel nominatiuus, uel uocatiuus esse potest. His enim tribus casibus indifferenter autores uiuunt. Cic. O uariam, uolucremq; fortunam. Neq; hoc in tertia persona tantum, sed etiam in prima, & secunda: ut idem, O me miserum. O te felicem. Etiam non apposito pronomine: ut idem, O miserum, & detestabilem hominem, si haec ignoras. Idem: O te miserum. O te infelicem. Quae exclamatio ad omnem affectum conuenit uel miserationis, uel indignationis. Simili modo in nominatiuo, & uocatiuo: ut idem, O fortunata mors, quae naturae debita, pro patria est potissimum reddita. Et iterum, O magna uis ueritatis, quae contra omnium ingenia, calliditatem, solertiam, contraq; fictas hominum insidias semper se ipsa defendit. Idem: O nox illa, quae penes aeternas huic urbi tenebras attulisti. Et iterum: O Nonae illae Decembres, quae me Consule fuistis. Aliquando ab illo supersedemus, utique in re leuiore, neq; ita magni calor is: ut, Indignum facinus, & Hominem nequam, qui non dubitaret uel in foro alea ludere, uel cum lege de alea condemnatis. Ciceronis uerba sunt in Antonium. Et Plinius Iunior ad Octauium: Hominem te patientem, uel potius durum, ac penes crudelcm, qui tam insignes libros tandiu teneas. Quod si excadesceremus, dicendum esset, O hominem nequam: & o hominem patientem. Aut sine indignatione, ut apud Val. Maximum lib. 111. Sed mihi uti ista conditione uitae non est opus, sine ullis imaginibus nobilem animu. Aliquantu hoc remissius est, quam si dixisset, o animum sine ullis imaginibus nobilem, id est, sine maiorum nobilit

ad h. l. q. a. d. h. l. q. a. Epist. 10. lib. 2. ad h. l. q. a. 20. 0. 1. 2. 3.

ELEGANTIARVM LIB. II. 115

nobilitate nobilem. Ideoq; Terentius leuioris calor is interiectione usus est: Hui, tam graueis rastroso queso? Sed hoc simile eius speciei, cuius mentionem modo faciam.

De Me, cum infinitiua, & accusatiua. CAP. XIII.

ME ne incepto desistere uictam? Nec posse Italia Teucrorum auertere regem? Et iterum: Me ne Iliacis occumbere campis

Non potuisse tuaq; animam hanc effundere dextra? Haec Vergilius. Ad Terentiam autem Cicero: Me ne miserum in tantas te calamitates mea culpa incidisse? Et iterum in Bruto: Tum Brutus admiratus, tantam ne fuisse obliuionem inquit, in scripto praesertim, ut ne legens quidem senserit, quantum flagitij commississet: In his omnibus placet mihi subintelligi, uere ne ita est, me non posse auertere Italia regem Teucrorum: & cetera. Plinius Iunior ad Adrianu: Hominem ne Romanum tam Graece loqui? id est, uere ne ita est? uel oportuit ne, siue oportet? Terentius in Andria: Seruon' fortunas meas me commisisse futili?

De En, & Ecce, suisq; compositis. CAP. XV.

EN, & Ecce in eadem penes significatione amant nominatiuum, & accusatiuum: apud Comicos uero Hem pro En, affectui seruiens, quo oratores non utuntur: quemadmodum nec Ast, pro At, quod est Poetarum, syllabam illam breuem interiectione s, longam facientium. Adiungitur autem En nominatiuo, pariter & accusatiuo, tum indicando, tum exprobrando. Indicando, Verg. En Priamus, sunt hic etiam sua premia laudi. Exprobrando, En agros, & qua bello Troiane petisti Hesperiam, metire iacens. Seneca in Agamemne. En Paridis hostem. Iuuenalis Satyr. 11. En habitum, quo te leges, & iura ferentem. Montanum positus audiret uulgus aratris.

h 2 Orat

Oratores sepius exprobrando, & sepius per nominatiuum. Quintilianus, En improbitas. Cicer. En crimen, en causa cur regem fugitiuus, dominū seruus accuset. Ecce similiter cum utroq; casu iungitur: ut idem, Ecce tibi status noster. Cum accusatiuo autem non memini me apud oratores legisse, sed ne apud poetas quidem. Nam illud apud Terentiū in Eunuchō, Ecce autem alterum nescio quid de amore loquitur: Alter scribi debet, non alterum, Donato quoq; probante. Sed demus aliquando reperiri, ut semel apud Plaut. in Bacchidibus, Opus ne erit tibi aduocato tristi, iracundo? Ecce me. Eccecum, Ecceam, Ecceos, Ecceas: Ellum, Ellam, Ellos, Ellas, ab Ecce cōposita sunt, & secum uidentur gerere casum, sed non gerunt: quae Priscianus ita resoluit, Ecce eum, ecce eam, ecce eos, ecce eas: ecce illum, ecce illam, ecce illos, ecce illas. Sergius quoq; commentans Donatum ait, Nihil significat ellum, nisi ecce illum. Pauloq; post: Quum ergo ellum sit ecce illum, & ellā ecce illam, nihil possumus dicere, nisi magis demonstratiue. Sed pace Prisciani, Sergijq; & aliorum, hoc nec uerum, nec conueniens significatum est. Nam inter Ecce eum, & Ecce illum, quid interest? Potius dicendum erat: Ecceum, ecce hunc: Ecceos, ecce hoc, de quibus agimus. Talis erat conuenientior interpretatio, sed quae nec uera foret. Resoluuntur enim haec per aduerbia, non per pronomina: Ecceum ecce hic, subintellige uirum, de quo agebamus. Ecceam, ecce hic, subintellige foeminam, de qua mentio erat. Ellum, Ellam, ecce illic uirū, foeminam uel subintellige, de quo, de qua ue agebatur. Nā ut de homine qui ante conspectum nostrum adest, recte dicas, Ecce ille, uel ecce ego, siue ecce illum, uel ecce me: ita male loquaris, Ellum hominem, uel ellum me: & rursus de longe posito, Ecceum. Terent. Ecceum Parmenonem: & ecceum me. nempe non Ecceum Parmenonem, quasi aliquis alius sit praeter hunc Parmenonem:

In Eunuch.
act. 2. sc. 3.

nonem: Et Ecce eum me, quem me, & quem eum queris. Plaut. in Menē. Atq; eccam. Et in Mercatore, Ecce illum uideto. Ecceum ergo Parmenonem: id est, ecce hic Parmenonem: & Ecceum me: id est, ecce hic me. Et Ellum Parmenonem dicentes, non sic loquimur, quasi de parum noto, ut solemus, quum dicimus, Ecce ille Parmeno, quasi ille tibi incognitus, sed auditus. Ellum igitur Parmenonem significat, ecce illic Parmeno, siue Parmenonem. Sed an possit ecce habere accusatiuum, non ante indubitatum habebō, quā exemplum uidero, nisi illud tale sit apud Vergil. En quattuor aras.

Eclog. 5.

Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phoebō:
Pocula bina nouo spumantia lacte quotannis,
Craterasq; duos statuam tibi pinguis oliui. Sed de prosa magis dubitare me dico.

De Age, Agite, & Agedum.

CAP. XVI.

Age singularem numerum desiderat, Agite pluralem: Agedum uerō non singularem tantum, sed etiam pluralem. Neq; id modō in carmine: ut Propert. Vos agedum, sed etiam in prosa: ut Quintil. Agedum (si uidetur) extra portas prospicite squallida arua, & spinis obstas segetes, & semesos arborum truncos. Cicero: Agedum conferte nunc cum illis uitam P. Syllae, uobis, populoq; Romano notissimam.

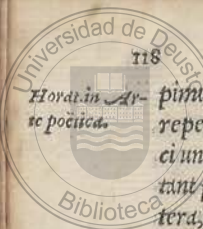
Declam. 2.

De An, & Aut, Ne, Vel, Ve, & eorum
compositis.

CAP. XVII.

AN, & Aut, coniunctiones sunt, Quintilianus inquit, male tamen interrogas Hic aut ille sit. Nos quū talem, tantumq; autorem habeamus, tamen pleriq; multis iam seculis peccauerunt, ac peccant: quod grande flagitium est. Sed diuē cause eos decipiunt. Ferē enim nunquā decipimur nisi mendaci quadam specie ueritatis: & (ut inquit Horatius) Decipimur

Verba Quinti-
liani, lib. 1. ca. 99

pinur specie recti. — Vna, quod interpretantes e Græco non reperimus hanc apud illos differentiam. Quippe quum Græci unam tantum habeant utriq; nostrarum respondentem, putant pro una uoce Græca, unam Latinam posse sufficere. Altera, quod reperiunt apud nos in interrogando, Aut. Et primæ quidem opinioni hoc responsum sit, eos malè mereri de lingua Latina, qui dimidium uerborum fastidiunt. Nam pleriq; utuntur Aut, more Græcorum, & interrogando, & sine interrogatione: An, omnino relinquentes. Sequenti (quod tamen caput huius erroris est) ita respondemus: Si paulò diligentius aduertissent, non in Aut, sed in An, interrogationem consistere deprehendissent: ut apud Ciceronem, An uerò Romulus ille aut pastores, aut conuenas congregasse, aut Sabino-rum connubia coniunxisse, aut finitimorum uim repressisse eloquentia uidetur? Non est hic multiplex interrogatio, quasi de horum singulis interrogaretur, sed duplex: sic, Nunquid Romulus hæc omnia fecit eloquentia? Hæc una pars est interrogationis. Supple, an non fecit? & hæc crit altera pars. Item: Es tu Stoicus, aut Epicureus, aut Peripateticus, aut Academicus? Hæc interrogatio & bene dici potest, & male. Nam si nõ constet interroganti te esse philosophũ, bene interrogauit, supplendaq; est duplex, An: sic, Es ne tu Stoicus, aut Epicureus, & cætera, an non? Sin constet illi te esse philosophum ex aliqua illarum sectarum, sed cuius sis ignorans, de ipsa interroget, malè quæsiuit, cum An, non Aut, dicendum fuerit: & ubi nos modò posuimus duplex an omittendum sit: sic, Es tu Stoicus, an Epicureus, an Peripateticus, an Academicus: quæ interrogatio potest tendi in infinitum. Illa uerò semper est duplex, hic ad singulas particulas binæ interrogationes sunt, ibi in uniuersum due. Quum enim quæro, An Stoicus, subintelligitur altera interrogatio ediuerso: sic, An non. Item, Es ne Epicur

Epicureus, an non? Es ne Peripateticus, an non? Es ne Academicus, an non? Afferamus aliud apertius exemplum. An est hic illo nobilior? an plus pro salute mea laborauit? an cui homines magis cupiant? an formosior, & magis dignus, cui filiam meã colloccm? Hic octo interrogationes sunt, quia octies interrogatio repetitur. Ibi semper due, quia bis semper repetitur. Ex quo patet nõ esse interrogationem in Aut, sed in An. Interrogationem inquam contrariorum: qualis est illa. Quid dicam? aut quid non dicam? Inter hæc non ambigimus, sed ipsa ambo simul ambigimus. Secus in illo, Abeam, an maneam? De duobus ita quæro, ut utrum mihi faciendum, & utrum non faciendum sit, dubitem. Ideoq; non solùm interrogando, sed citra interrogationem quoq; utimur An, ubicunq; aliquid contrarietatis inest: ut, Dubito an uiuat pater, an mortuus sit. & in maiori numero, Nescio an pater Romæ sit, an ualeat, an uiuat, an uenturus ad me sit. Muta uerbum dubitationis, & inscientiæ, in distimile aliud uerbum: sic, Scio an pater uiuat, an mortuus sit, malè locutus es: bene autem, nescio an pater uiuat, an mortuus sit. Itaq; uerbis huiusmodi dubitationis, & inscientiæ damus subiunctiuum cum An: uerbis uerò opinionis, & scientiæ indicatiuum cum Quod, & Aut: sic, Opinor quod pater aut mortuus est, aut grauius ægrotat. Quod præceptum est de An, hoc quoq; sit de Ne, quæ plerunq; una solaq; & semper in parte prima collocatur: ut, Bonus ne uir est, an malus? Aliquando cum sociis, sed id sæpius apud poetas: ut Verg. in primo libro Aeneid.

Qui teneant (nam inculta uidet) homines ne feræ ne,

Querere constituit, socijsq; exacta referre.

Sæpe hoc modo, Illuc eam, nec ne, ignoro. hoc est dubitatio. Interrogatiue quoq; ut pro Flacco Cicero, Vtrum uultis prætori Flacco licuisse nec ne? id est, licuisse an non? Qui-

h a dam

dam superuacue addunt alterum An: sic, Nescio an bene faciam nec ne. Atq; ut ostendi quosdam errare in Aut, non uidentes in quo differat ab An, ita quidam faciunt in Vel, putantes poni pro Amid est, interrogatiue, uel dubitatiue, siue ignoratiue: ut, Istud est aurum, uel orichalcum? nescio sit aurum, uel orichalcum: imò scis, quòd est aurum, uel orichalcum. Et neuter uestrum dubitat, quòd uel hoc, uel illud est: sed nescitis an hoc, an illud sit. Ideoq; & tu interroga, aurum ne sit, an orichalcum: & tu responde, quòd nescis an sit hoc, an illud. illud autem, quòd est apud Quintilianum: Querendumq; arbitratur, iustum ne sit sacrilegium appellari, quòd obijciatur, uel furtum, uel amentiam: potest quibusdam mouere dubitationem, quasi in re dubia loquamur per Vel, atq; ideo ipsum misceamus cum Ne, siue An. In quo minime dubitandum nobis est. Talis enim ibi locutio est: Querendumq; arbitratur, iustum ne sit appellari aliquid nomine sacrilegij, an non: uel iustum sit aliquid appellari furtum, an non: uel, aliquid sit iustum appellari amentiam, an non. Ve, magis accedit ad Vel, quàm ad An: ut, Duobus, tribus ue mensibus: id est, duobus, uel tribus mensibus. Raroq; reperitur geminatum, nisi adiuncta Si: ut, Siue hoc, siue illud: aut adiuncta Ne, pro ut non: apud eundem, Cauendum etiam, ne ue sit maior translatio, quàm oporteat, ne ue (quod sepe accedit) minor, ne ue dissimilis. Cicero: Ita iungetis, ut ne ue asperere concurrant, ne ue uastius diducantur. Lucanus sine compositione aliqua:

De Oratore.

lib. i.

Nec quinquam iam ferre potest Caesar ue priorem, Pompeius ue parè. id est, non potest iam, aut Caesar superiorem ferre, aut Pompeius parem. An & Ne, coniungi solent pro An, quòd magis poeticiu est: ut apud emulos Verg. Dic mihi Damocla, cuium pecus, an ne Latinum.

Illud

Illud Ciceronis multi ita legunt: Quo mihi etià indignius uidetur obrectatum esse, Gabinio dicam, an ne Pompeio, an ne utriusque? id quòd est uerius. Sine interrogatione durum uidetur: ut Verg. Urbes ne inuisere Caesar,

Georg. i.

An Deus immensi uenias maris, ac tua nauis, &c.

An ne nouum tardis sidus te mensibus addas?

Ideo dixi durum, quia per interrogationem quiddam urgentius, & instantius est in hac geminatione An ne, quàm in illa simplicitate An, quòd hic non fit, ut ex alijs compositis elucebit:

Verg. eclog. 2.

Non ne fuit fatius tristes Amarylliadis iras,

Atq; superba pati fastidia: non ne Menalcam?

Verg. 3. eclog.

Non ne ego te uidi Damonis (peissime) caprum

Excipere insidijs? In hac interrogatione non id agitur, ut respondeas nescienti, sed cogaris assentiri scienti. Nec alia uis orationis est, quàm si diceres An non, quòd magis urget, quàm solum Non: licet & hoc solum pro illo composito accipi soleat. Alia composita (si modo composita sunt) hæc sunt: Ita ne: Ergo ne: que interrogando responsionem non possunt, sed assensum extorquent.

De Nedum, & Non solum, Non modò,

& Non tantum.

CAP. XVIII.

NEdum, duobus modis periti uti solent. Vno modo cum utranq; sententiã eodem claudimus uerbo: altero, quum suum utriq; sententiæ uerbum damus. Primo modo sic: Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam. Secundo sic: Funderem pro te sanguinem, nedum pecuniam tibi crederem: & hoc affirmatiue. Negatiue sic: Non perderem pro te obolum, nedum sanguinem. Item, Non crederem tibi obolum, nedum pro te funderem sanguinem. Atque in affirmando, id quòd plus est, maiorisq; momenti in prima parte est ponendum: in negando, id quòd minoris. Plus est, & magis mo-

ego aliter sentio non tan inasp. h. insacione mento
quan in negatione q. maius q. debet ante poni s. sic inue
s. sic inasp. h. q. loquitur per nedum, ut omnia binat amoz
nedum uis. cum pe. foz. non uidef. Lucens. solis. red. nati. a. cul
paganus. mis. fer. tu. in. ap. um. nud. un. xpi. f. illig. S.

mentiosum, fundere sanguinem, quam pecuniam: & minus est, & leuius, perdere, aut credere obolum, quam perdere, aut fundere sanguinem. Imperiti uerò hanc dictionem accipiunt pro Non solum, sic dicentes: Nedom laborem pro te suscipierem, sed etiam mortem, quod sic dicendum erat, Mortem pro te suscipierem, nedum laborem. Aut per Non solum, (nam contrarius modus est per Non solum, & Non modò, ci qui est per Nedom) sic, ne priora exempla commitemus: Non solum pecuniam pro te funderem, sed etiam sanguinem. Item, Non modò pecuniam tibi crederem, uerum etiam sanguinem pro te funderem, hoc affirmatiuè. Rursus negatiuè, Non modò pro te sanguinem non perderem, sed nec pecuniam. Item, Non tantum pro te sanguinem non funderem, uerum ne obolum quidem tibi crederem. Hæc igitur differentia est inter Nedom, & Non solum, siue Non modò, siue Non tantum. Aliquando tamen reperimus hoc posterius penè pro Nedom accipi. Cicero in lib. de Offic. 1. 1. 1. Huic igitur uiro bono, quem Fimbria etiam, non modò Socrates nouerat, nullo modo uideri potest quicquam esse utile, quod non sit honestum. Possemus dicere hic pro, Non modò Socrates nouerat, Nedom Socrates. Sed Nedom auget, pr. epolletq; alteri parti, cui adiungitur: Non modò autem equiparat. Ideoq; puto Cicronem uoluisse æquare Fimbriam Romanum Socrati Græco, dixisseq; illud Non modò, sicut in quibusdam alijs exemplis: ut in iisdem Officijs: Ad quod est adhibenda actio quedam, non solum mentis agitatio. Et pro Plancio: Plura ne dicam, tuæ me lacryma impediunt, uestræq; iudices, non solum meæ. Hic non ausim pro Non solum, dicere Nedom.

De Nisi.

CAP. XIX.

Nisi, quoties principium sententiæ est, indicatiuum desiderat, aliàs etiam subiunctiuum. Cic. pro Milone: Nisi forte

forte putamus dementem P. Scipionem Africanum fuisse, qui quum per seditione à C. Carbone interrogaretur, quid de Tiberij Gracchi morte sentiret, respondit, iure sibi casum uideri. Et Quintilianus: Nisi forte imperatorem quis idoneum credit in prælijs quidem strenuum, & fortem, & omnium quæ pugna poscit artificem, sed neque delectus agere, nec copias contrahere, atq; instruere, nec prospicere commectus, nec locum capere castris scientem. Præter principia autem sententiarum, sic: Vapulabis, nisi caues, uel, nisi caueas. In illo superiore, nisi adest uerbum principale, hic non adest.

De coniunctione Quòd.

CAP. XX.

Quòd scribas gaudeo: & Quòd scribis gaudeo: utroq; modo dicitur. Volo quòd scribas: non autem, quòd scribis. Illius superioris hæc similia sunt, Credo, Opinor, Puto, Lætor, Voluptatem capio, & reliqua. Huius posterioris hæc, Mando, Iubeo, Impero, Exigo, Postulo, & reliqua. In illo tamen superiore cauendum est, ne diuersorum modorum uerba copulemus: quale foret illud Terentij, quod nonnulli sic legunt: An quòd uiam ignorat, an quòd iter perferre nequeant? Cùm sit dicendum aut sic: An quòd uiam ignorat, an quòd iter perferre nequeant? aut sic, An quòd uiam ignorant, an quòd iter perferre nequeant? Cui simile illud aliud est apud eundem: Nihil quum est, nihil desit tamen, quum sit potius legendum Desit, non desit, ut bonis autoribus placet. Et in proœmio Ciceronis ad Herennium sic quidam legunt: Etsi negotijs familiaribus impediti, uix satis otium studio suppeditare possimus, & id ipsum quod datur otij, libentius in philosophia consumere consueuimus. quum sit potius legendum Possumus, ut modi concordent, qui copula media coniunguntur: quanquam & sonus ipse, utpote in cursu medio periodi, conuenientior est in possumus, quam in posimus. Est etiam alia causa, cur

Terent. in Eunucho. act. 2. sc. 2.

hoc

hoc non liceat, quam modò subiungam.

De Etſi, Quamquàm, Quamuis, & Licet. CAP. XXI.

Etſi, Quamquàm, Quamuis, Licet, cuiſdem ſignificatio- nis ſunt, aliquid in utendo diſcriminis habentia. Nam maior quaedam dignitas data eſt primis duobus, quæ ſemper adſciſcunt ſibi indicatiuum duntaxat, in principio ſtatim ora- tionum, epiſtolarum, librorum. Alia duo in hoc loco, raro: in cæteris, omnia indiſſerenter. Cicero in oratione pro Milone: Etſi uereor iudices. Et in epiſtola ad Atticum: Etſi nihil noui aſſerebatur. Et in opere ad Herennium: Etſi negotijs fami- liaribus impediti uix ſatis otium ſtudio ſuppeditare poſſu- mus, & id iſtum quod datur otij libentius in philoſophia conſumere conſueuimus. Quintilianus in declamatione de corpore proiecto: Etſi iudices in hac aſperriſſima conditio- ne fragilitatis humane, in qua nemo propè mortalium im- pune uiuit, hæc omnibus natura eſt, ut ſua cuique calamitas præcipue miſera, atq; intoleranda uideatur. Cicero pro lege Manilia: Quamquàm frequens conſpectus ueſter mihi multò iucundiſſimus, hic autem locus ad dicendum ampliſſimus, ad agendum ornatiſſimus eſt uiuſus Quirites. Idem de Officijs: Quamquàm te Marce fili annum iam audientem Cratip- pum, idq; Athenis, abundare oportet præceptis, inſtitutiſq; philoſophie. Laſtantius tamen ſecundum librum de Inſtitu- tione ſic incipit: Quamquàm libro primo religiones deorum falſas eſſe monſtrauerim. Alia duo magis poſtulant ſubiun- ctiuum, nonnunquam tamen & indicatiuum, ut dixi. Vt apud Horatium ſic quaedam epiſtola incipit:

Epist. 18. lib. 1. Quamuis Scæna ſatis per te tibi conſulis, & ſcis.

Declam. 5. Et Apud Quintilianum declamatio: Quamuis iudices in tan- ta malorum continuatione iam poteram nihil ex accidentium meorum nouitate mirari. In alijs partibus, quam in prin- cipijs

cipijs parem omnia hæc locum ſortiuntur. Habent & hoc diſſerentiæ duo priora à duobus poſterioribus, quòd illa ali- quando eodem modo, quem de niſi oſtendimus, à nullo de- pendent. Cicero pro Marcello: Quid enim eſt omnino hoc iſtum diu, in quo eſt aliquid extremum? quod quum uenit, omnis uoluptas præterita pro nihilo eſt, quia nulla eſt futu- ra: quamquàm iſte tuus animus nunquam his anguſtijs, quas natura dedit nobis ad uiuendum, contentus fuit, ſemperq; im- mortalitatis amore flagrauit. Nec uerò hæc tua uita dicenda eſt, quæ corpore & ſpiritu continetur. Hoc ſit acrius per in- terrogationem, ac ſublimius: ut (ne ſi alia exempla aſſeram, longior ſim) ſi dicamus hoc idem ſic: Quamquàm quis igno- rat iſtum tuum animum nunquam his anguſtijs, quas natura ad uiuendum nobis dedit, fuiſſe contentum, ſemperq; immor- talitatis amore flagraſſe? De Etſi, ſiue Tametſi (idem enim ſunt) & apud eundem, & apud alios reperienda relinquimus exempla huiusmodi, licet pauciora. Vnum ex Plinio ſatis ſit, ad Cornelium Priſcum: Dedit enim mihi quantum maxi- mum potuit, daturus amplius, ſi potuiſſet: tametſi quid homi- ni dari poteſt maius, quam gloria, laus, & æternitas? Hic non poſſis ponere Licet, & quamuis.

De Cùm, & Tum. CAP. XXII.

Cùm, & Tum indicatiuum ſerè poſtulant. Eſt autem in Cùm quiddam minus, in Tum quiddam maius. Et hoc duobus modis, ut aut generale aliquid præcedat, ſpeciale ſe- quatur: aut ambo ſint ſpecialia. Primo modo ſic, ut apud Qui- ntilianum: Quod cùm omnibus conſultendū eſt, tum nobis præ- cipue, qui rationem dicendi à bono uiro non ſeparamus. id eſt, omnibus multum, mihi uerò maxime. Altero modo apud eun- dem: Quod opus Marcelle Victori tibi dicamus: quem cùm amiciſſimum nobis, tum eximio literarum amore flagrantem, digni

Epist. vlti. lib. 3.

In præſatione li- bri primi.

LAVRENTII VALLAE

dignissimum hoc mutae inter nos charitatis pignore iudicabamus. id est, multum propter amorem tuum in nos, plus tamen propter amorem in literas. Vix aliter reperias, quale est Ciceronis in Verrem actione prima: Factum est, uti cum summum in veteribus patronis multis, tum nonnullum etiam in me presidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. Sed hoc loco adiectiva sunt, quae distinguant illud plus, & illud minus. In caeteris locis fere adiectiva non adhibentur, qualia nunc sunt Summum, & Nonnullum. Raro autem alius modus quam indicatiuus conuenit, quale fuit proximum exemplum.

cap. 1. Idem Quintilianus in secundo: Quid autem est ex his, de quibus supra dixi, quod non cum in alia, quae sunt rhetorum propria, tum certe in istud iudiciale cause genus incidat? Cicero ad Curionem: Graui teste priuatus sum amoris summi erga te mei, patre tuo clarissimo uiro, qui cum suis uirtutibus, tum uero te filio superasset omnium fortunas, si ei contigisset, ut te ante uideret, quam uita decederet. Nunquam hoc fit nisi sub uno uerbo: quod si quando sub duobus fieret, nunquam tamen in diuersis uerborum modis, diuersis ue temporibus, ut fecit Boethius in principio tertij (ut reor) de dialectica libri: Cum in omnibus philosophiae disciplinis ediscendis, atq; tractandis, summum in uita positum solamen existimem, tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quae tecum communicanda compono. Nisi forte putamus hoc eodem modo pro Deiotaro incepisse Ciceronem: Cum in omnibus causis grauioribus, C. Caesar, initio dicendi commoueri soleam uehementius, quam uel usus, uel aetas mea uidetur postulare, tum in hac ita me multa perturbant. Tamen dicitur, non Tum respondet enim ad illud Cum, pro quamuis: ut alio idem in loco: Satis ne constanter facere uideamur, qui cum praecipui nihil posse dicamus, tamen & alijs de rebus differere soleamus.

ELEGANTIARVM LIB. II. 127

mus, & in hoc ipso tempore praecepta officij prosequamur? Cum scilicet pro quamuis: aut si scribitur Tum, non Tamen, scribendum etiam crit soleo, non soleam: quale est illud in prooemio quarti libri Tusculanarum quaestionum: Cum multis locis nostrorum hominum ingenia, uirtutesq; Brute soleo mirari, tum maxime in his studijs, quae sero admodum expectata in hanc ciuitatem e Graecia translulerunt. Idem autor opus de Natura decorum sic inchoat, quod quidam deprauare solent, dicentes Sint, pro sunt: Cum multa res in philosophia nequaquam satis adhuc explicate sunt, tum perdifficilis Brute (quod tu minime ignoras) quaestio est de natura decorum. Priscianus quoque uix grammaticae locutus est in prooemio magni operis, & quidem in prima dictione, atq; adeo in prima syllaba, dicens: Cum omnis eloquentiae doctrinam, & omne studiorum genus sapientiae luce praefulgens a Graecorum fontibus deriuatum, Latinos proprio sermone inuenio celebrasse. & caetera, quae tanta sunt praecedentia uerbum principale, ut non modo Demosthenes, qui contenta uoce, & uno spiritu complures uersus pronuntiabat, aut Hercules, qui sine respiratione unum stadium decurrebat, sed ne Nouellus quidem Torquatus Mediolanensis, qui uno spiritu tres uini congios siccabat, posset illam sententiam, atque periodum una uocis contentione ponuntiare. Tandem uerbum principale subiungit: Conatus sum pro uiribus rem arduam quidem, sed officio professionis non indebitam supra nominatorum uiro- rum praecepta, quae congrua sunt mihi uisa, in Latinum transferre sermonem. Cum inueniam, erat dicendum: aut, Quoniam inuenio. Sed ad Tum reuertamur, quod saepe sine Cum ponitur geminatum, triplicatum, & in quamuis longum multiplicatum. Sed quantum ego sentio, in rebus paribus: ut Quintil. Nec indignetur Herodotus aequari sibi Titum Li- uium,

Lib. 10. cap. 10

uum, tum in narrando mirae iucunditatis, clarissimiq; candor-
ris, tum in concionibus, supra quam enarrari potest, eloquen-
tem, ita dicuntur omnia tum rebus, tum personis accommoda-
ta. Taceo de eo modo quando accipitur pro aliquando: ut,
Tum hoc, tum illud dicas: id est, aliquando hoc, aliquando il-
lud: uel, modò hoc, modò illud.

De Quidem. CAP. XXIII.

Quidem, duobus, tribusue modis accipi solet. Vno modo
ad distinguendas res, quod apud Græcos penè nimis
fit sepe: ut, Vnus quidem sic, alius autem sic. Ego quidem Ro-
mæ sum, tu uerò Athenis, frater autem Alexandriae. Altero
autem quasi per exceptionem illius quod affirmes: ut apud
Marcum Fab. Torquebis quidem filium, sed fatebitur mater.
Adeo ut apud hunc, & M. Tullium, nunquam coniungantur
Quidem, & Ille, quin huiusmodi sequatur exceptio: ut de Of-
fic. lib. III. Ab optimis illis quidem uiris, sed non satis eruditi-
tis. Et de Amicitia: Qui autem in uirtute summum bonum po-
nunt, præclare illi quidem: sed hæc ipsa uirtus amicitiam &
gignit, & continet. Dicendum erat, Præclare hi quidem (ut
in pronomibus ostendimus) potius quam illi: sed hoc fecit,
ut Ille coniungeretur cum Quidem. In superiore modo tan-
tum duabus comitibus Quidem uti potest, quæ sunt Verò, &
Autem: in hoc secundo pluribus potest præter has duas. Ver-
rùm, Veruntamen, At, Sed, Cæterùm, Tamen, Attamen, Sed
tamen. Atque in hoc secundo modo ipsum Quidem alterna-
tim poni potest, nunc in laudem, nunc in uituperationem: atq;
id aut à uituperatione incipiendo, & finiendo in laudem: aut
incipiendo à laude, & finiendo in uituperationem: ut, Tu len-
tus quidem es, & piger, sed tamen fidelis. Rursus, Tu quidem
fidelis es, sed tamen lentus, & piger. Tertio modo, quo plenus
est etiam sermo uulgaris, nullo Autem, aut Verò, aut Sed,
aliâue

cap. 5. huius
libri.

aliâue coniunctione simili sequente, sicut & hæc ipsæ nonnun-
quam sine Quidem sunt. Cic. At enim nemo (quod quidem
magis credo) aut si quisquam est, ille sapiens fuit.

De Verò, Autem, Porro.

CAP. XXIII.

Verò, & Autem, idem significant, & eodem in loco po-
ni possunt antecedente utiq; aliqua dictione: nunquam
enim ab his sententiâ incipit. Collocantur autem frequenter, ut
nusquam referantur, sed tantum distinguant sententiâ à sen-
tentiâ, ut mea ipsius uerba declarant, ubi sum usus modò Au-
tem. Habent tamen aliquando nescio quid differentie in uten-
do. Cur namq; non dicimus, Neq; autem: sicut, Neq; uerò? ut
Quint. Neq; uerò me Lacedæmonij, neque Athenienses ma-
gis mouerunt, quam populus Romanus, apud quem summa
semper oratoribus dignitas fuit. Item, Tum propter hoc, tum
uerò propter illud: non autem, Tum propter hoc, tum autem
propter illud. Contrà non dicimus Non uerò, sicut Non au-
tem: ut, Sum tibi amicus, non autem assentator. Mutà illud ad-
uerbium, & habeat locum Verò: sic, Sum tibi amicus, assen-
tator uerò non uel, Assentator autem non. & in quibusdam si-
milibus. Incipimus enim maiora quædam capita per Verò,
potius quam per Autem. Vergilius Iunonem cum Venere sic
loqui incipientem fecit:

Egregiam uerò laudem, & spolia ampla refertis,
Tuq; puerq; tuus. Et ad Seruium Sulpitium scribens Ci-
cero ita epistolam incipit: Ego uerò Serui uellem (ut ais) in
meo dolore affuisses. Præterea non ita dicas, Agè autem, Sanè
autem, Iam autem, Enim autem, At autem: ut Agè uerò, Sanè
uerò, Iam uerò, Enim uerò, At uerò. Atq; ut in quibusdam lo-
cis hæc duo, & cætera similia à me prius enumerata habent
gratiam, si ponantur, ita in quibusdam non habent: quale est,
i quum

Aeneid. 4.

Epist. 6. lib. 4.

quam idem uerbum repetitur, hoc modo, Quintil. Pro patre mori possum, coram patre non possum. nō recte dicas coram patre autem non possum, nisi reticeas uerbum: sic, coram patre autem non. Atq; hic sequitur negatio, aliquando autem antecedit. Cicer. Tu cum principem senatorem auunculum domi habeas, ad eum non refers: ad eos refers, qui suam domum non habent, tuam exhauriunt. Quare non de eo modo intelligitur, quoties uerbum sine contrarietate repetitur: ut idem, Tribus his temporibus quantum poteris, poteris autem quantum uoles. Neq; quoties aliquid praelongum est, aut non nihil immutatur: ut idem in Verrem, Non enim, inquit, illud peto, quod soleo, quum uehementius contendere impetrare, ut reus absoluitur non peto, sed ut potius ab hoc, quam ab illo accusetur, id peto. Et in Philip. Ego autem ueteranos tueri debeo, sed eos quibus sanitas est, certe timere non debeo. Tale non fuit Lactantij, qui ait: Sed (ut dixi) uenia concedi potest imperitis: & qui sapientes se non fatentur: his uero non potest, qui sapientiam professi, stultitiam potius exhibeant. Ego dixissem, His non potest. Poeta hoc non seruant. Vergilius, Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi? At Messapus erit. Ouidius: Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses. Porro, licet eiusdem significationis sit, cuius Verò, & Autem: tamen (ut puto) pro illis ponere non possis: non nunquam tamen eundem locum sortitur, ut agere uero, agere porro: sed illud nunquam in fronte sententiae collocatur, hoc autem sepius: ut Quint. Porro qui confessum defendit, non absolutionem sceleris petit, sed licentiam. Per illa dicemus, qui uero, uel qui autem confessum defendit. Apud quosdam, & praesertim poetarum, uolunt significare longe, certe, postea, ultra: ideoq; sepe non in principio sententiae, sed in medio inuenitur.

Cic. in peroratione Officio- rum.

Lib. 1. cap. 1.

Aeneid. 11.

Li. 1. de Arte.

De Siquidem.

CAP. XXV.

Siquidem, ex Si, & Quidem, compositum uidetur: sed cur nec primam syllabam longam habet, cum Si, longa sit, nec significationem alicuius harum, unde componi dicitur, dictionum? Est enim Siquidem, idem quod nam: ut apud Quintil. Atq; natura ipsa uidetur ad tolerandos facilius labores musicam uelut muneri nobis dedisse: siquidem & remigem cantus hortatur. Et Ciceronem: Confiteor eos nisi liberatores populi Romani, conseruatoresq; Reipublicae fuerunt, plus quam sicarios, plus etiam quam parricidas esse: siquidem est atrocius patrie parentem, quam suum occidere. Nonnulli non inter noscunt, quando siquidem est una dictio, quando duplex: quod inter noscere facile est: ut apud eosdem ambos: Priorem libro quarto: Quare illud stultissime praecipitur, quod defendi non potest: silentio siquidem dissimulandum est illud, de quo index pronuntiaturus est. At si extra causam sit adductum, & caetera. Posteriores pro Milone: Deinde profectus est per id temporis, quum iam Clodius (si quidem eo die Romam uenturus erat) redire potuisset. Et pro Flacco: O morem praeclearum, disciplinamq; quam a maioribus accepimus, si quidem teneremus, sed nescio quo pacto iam de manibus elabitur. In hoc tamen significato apud Ouid. reperitur lib. 1111. Faustorum prima syllaba breui, tanquam sit dictio composita: Sed si forte tibi non est mutabile pectus,

Statq; semel iuncti rumpere uincta tori:
Hoc quoq; tentemus, si quidem ieiuna remansit:
Sin minus, inferni coniugis uxor erit.

Idem libro tertio sine titulo:
Quae mihi uentura est, si quidem uentura senectus,
Quum desit numeris ipsa iuuenta suis.
In altero significato apud Lucanum libro quarto:

Lib. 1. cap. 17.

Quidam hic haud postrema iter literatos non uera lectione esse uolunt, si qua est uent. senec.

L AVRENTII VALLAE

Hoc siquidem solo civilis crimine belli
Dux causae melioris eris.

De Sin.

CAP. XXVI.

SIn pro si, nūquam in prima parte collocatur, sed in secunda, ubi ferè duorum est oppositio, atq; hoc siue uocali sequente, siue consonante. Terent. Si illum relinquo, eius uitae timo: sin opitulor, huius minas. Et alibi: Si hoc celetur, in metu: sin patefit, in probro siem. Nonnunquam Sin unum reperitur, sed quod secundi loci uicem obtineat: ut Sallustius, Imperat, ut pretio, sicuti multa cōfecerat, insidiatores Masinisse paret, ac maxime occulte: sin id parum procedat, quouis modo Numidam interficiat. id est, Si potest, occulte: sin nō potest, utcunq;. Quorundam tamen usus est, ut dicant, Sin autem, pro eo quod est, si non, quasi in Sin, aut in Autem, sit negatio. Mirarerq; de uulgo, nisi id apud quosdam praestantius uiros reperirem. Quale est illud in Apocalypsi: Sin autem, ueniam tibi cito, & mouebo candelabrum tuum. Quum praesertim paulo post dicatur, Si quo minus, ueniam. Ego uerò in utroq; dixissem Sin minus: uel, Sin aliter. Et in Euangelio: Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax uestra: sin autem, ad uos reuertetur. Et alibi, Si quidem fecerit fructum: sin autem, succides illam. In quibus omnibus Graece negatio adest. Scriuius uult nonnunquam si accipi pro siquidem: ut ibi,

Georg. 1.

Tua si tibi Menala curae. quod mihi minime placet.

De Quippe, Vtpote, Profecto, Vtiq;, Nempe, Nimirum, Sanè, Certè,

CAP. XXVII.

Quippe, & Vtpote, Profecto, & Vtiq;, Nempe, & Nimirum, Sanè, & Certè, uel Certè, similia sunt quidem in significato, quam illud quod modo dixi (de Siquidè loquor) sed ad hoc ipsum proxime accedunt praesertim duo, Quippe, & Vtpote: quae licet uulgò accipiantur pro certè, cui non omnino

ELEGANTIARVM LIB. II.

133

omnino equidem repugno, tamen malim accipere pro causatiuis: ut Quintilianus, Falsa enim est querela, paucissimis hominibus uim percipiendi quae tradantur, esse concessam, plerosq; uerò laborem, ac tempora tarditate ingenij perdere: Nam contra, plures reperias, & faciles in excogitando, & ad descendum promptos. Quippe id est homini naturale. Ac sicut aues ad uolatum, equi ad cursum, ad seuitiam ferè gignuntur: ita propria nobis est mentis agitatio, atque solertia, unde origo animi caelestis creditur. Atq; licet huiusmodi dictiones eodem tendant, tamen usu dissident, & quasi diuerso itinere ad idem perueniunt. Ut enim pro Quippe hoc in loco rectè dicam Siquidem, uel Nam, aut Nanque, uel Enim, aliqua dictione antecedente, ad hunc modum, Id enim est homini naturale: ita rarius per Quoniam, quae coniunctio habet alium suum usum, qui nulli horum alteri concedatur: ut in hoc Tulliano exemplo, Quoniam utriusque consilij causam P. C. probatam uobis esse confido, prius quam de republica dicere incipio, pauca loquar de hesternis M. Antonij iniuria. Hoc idem per Quippe sic dicam: Prius quam de republica dicere incipio P. C. pauca loquar de hesternis M. Antonij iniuria: quippe probatam uobis esse confido causam utriusq; consilij. Vel, Quippe quum probatam uobis esse confidam. Vel, Quippe qui probatam uobis esse confido, uel confidam. Huic similitimum est Vtpote, praeterquam primo modo. Non enim habet suum uerbum: quale foret, Vtpote id est homini naturale. In ceteris omnibus usum eundem habet. Plinius de Naturali historia: Vtpote quum quidam annuo, & biennij spatio durauerit. Cic. ad Atticum: Me incommoda ualetudo, qua iam emergeret, utpote quum sine febre laborassem, tenuit. Idem ad eundem: Ea nos (utpote qui nihil contemnere solemus) nō pertimescebamus. Et in Philippicis: L. quidem frater eius,

Zib. 1. cap. 1.

Philip. 1.

LAVRENTII VALLAE

cuis, utpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit. Sallustius in Catilinario: Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu locis æquioribus expeditos in fugam sequeretur. Hic subiunctiuo, ille indicatiuo usus est. Nonnunquam sine Cum, & sine relatiuo reperitur, & nescio an frequētius, cuiusmodi esset hoc: Antonius aberat à bello, utpote æger, ac iacens in lecto. In qua forma etiam reperitur Quippe: ut Quintil. Si alienum, & ignotum, tamen quæ communis omnium mortaliū, quippe sub uno parente naturæ cognato est, hominem cibo forte iuuissimæ pœna dignum: uiderer seruasse perituram animam. Titus Linius lib. I I. Notam iudici fabulam petitor, quippe apud ipsum autorem argumenti peragit. Profecto autem, & Vtiq; sine dubio affirmant: sed hoc secundum nunquam, aut serè nunquam apud Cic. apud posteriores frequenter: ut Quintil. Sed solèt huiusmodi negotiatores aliquid proprium, ac priuatū stipulari, utiq; quum alienam rem uendunt. Quod non ita solet ad responsionem adhiberi, ut illud alterum: ut Cicero, Quis hæc renuntiat? is profectò, qui interfuit. Licet idem facere per Certè: ut idem, Tantam sollicitudinem honorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certè in nullo. Et per Nimirum: ut Quintil. Demus id quod nullo modo fieri potest, idem ingenij, studij, doctrinæ, pessimo atq; optimo uiro, uter melior dicetur orator? nimirum qui homo quoq; melior. Sed usitatum omnium maxime est Nempe: ut Cic. Apud quem hæc dico? nempe apud eum, qui quum hæc sciret, me tamen antequam uidit, Re ip. tradidit. Nonnunquam sine interrogatione. Horatius enim quandam satyræ sic inchoat: Nempe in composito dixi pede currere uersus Lucilli. Et Persius: Nempe hoc assidue, dixit. Quintil. quoque inquit: Nempe enim in hoc plurimum laboris exhausimus, ut rhetoricen ostenderemus bene dicendi scientiã, & utilem, & artẽ, & uir

Saty. 10. lib. 1.
Saty. 3.

ELEGANTIARVM LIB. II.

135.

& uirtutem esse. Sanè tum affirmatiuè sumitur: ut, Ita sanè, Sanè uerò. Tum pro ualde: ut, Homo sanè nobilis. Interdum cum superlatiuo: ut Sucto, de uita Cæsaris: Bellum sanè difficilimū gessit. Tum permissiue, quoties aliquid aduersario tribuimus: ut, Sit sanè ut ais. Vt Quintil. Tulerit sanè filius noster meritò pœnas, dederit spiritum supplicio: nihil de præterito loquamur, quasi, Esto, ita sit ut uis. Certè modò affirmat, modò pro Saltem accipitur: ut, Non potero tangere? certe potero uidere, uel, At certè. Ideo dixi quòd pro Saltem accipitur, quòd hanc eandem sententiam nihil differre puto ab ea, quæ est, Non potero tangere? saltem: uel, at saltem potero uidere. Adiungitur autem illud At, quo modo iungitur Sed, cum tamen, licet alterum eorū sufficeret. Significat enim nonnunquam At, idem quod Saltè, ut in illo Vergiliano: At Mæsapus erit. Certè coniuncta cū coniunctione Et, semper affirmat: ut Cic. Et certè contra Cæsarem est ingressus armatus. Apud Quint. Et sanè, frequenter: ut libro primo: Et sanè quis concipiat uel declamantis habitū, uel orantis uocem, incessum, pronuntiationē, illum deniq; animi, & corporis motum? Certè coniuncta cum Scio, similibusq; uerbis solet mutare e in o, ut Certò scio: sicut dicimus Manifestò scio: pro manifeste: Apertò, pro aperte: Liquidò, pro liquide: Tutò, pro tute: & similia.

De Ut.

CAP. XXVIII.

VT, pro quippe, siue pro utpote accipitur, sequente relatiuo. Vt Quintil. Quum me, ut cuius (interiecto mari) non fortunam quisq; nosse, non natales, non patrem poterat, una tamen res faceret apud quosdam miserabilem, quòd uidebar inique comparatus. Et alibi: Iam illud diximus, quātò plus nitoris, & cultus demonstratiuæ materiæ, ut ad delectationem audientium compositæ, quàm quæ sunt in actu, & contentione suasoriæ iudicialesq; permittant. Vbi est Ut, licet

i 4 pone

Zib. 10. cap. 1. In eo. li. & ca. ponere Quippe, uel Vtpote. Quintil. Vt, frequenter utitur. Vtpote, autem raro. Et alibi: Nec ignoro igitur, quos transeo, nec utiq; damno, ut qui dixerim esse in omnibus utilitatis aliquid. Et alibi: Theopompus his proximus, ut in historia predictis minor, ita oratori magis similis, ut qui antequam est ad hoc opus sollicitatus, diu fuerat orator. Aliquando accipitur quasi pro secundum: ut Cicero, Qui sermo, quæ præcepta, quanta notitia antiquitatis, scientia iuris, augurij, multæ etiam ut in homine Romano literæ. id est, secundum id quod solent scire Romani. Et alibi: Posteaq; Clisthenē multum ut temporibus illis ualuisse dicendo. id est, secundū illorum temporum eloquentiā. Et iterum: Deniq; hunc proximo seculo Themistocles insecutus est, ut apud nos perantiquus, ut temporibus illis, non ita sanè uetus. Et iterum atq; iterum in eodē Bruto: Fuit, ut temporibus illis, luculentus: erat cum literis Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, eruditus. Erat etiam in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, quorum utriusq; orationes sunt, ut Asiatico genere, laudabiles.

Quibus cum literis iunguntur Ab, & Abs. CAP. XXX.

In Adelph. act. 4. sic. 3. **A**B, cum duabus liquidis, & cum i, quando fit consonans, adiungi solet: ut, Ab lege, ab legatis, ab literis, ab rege, ab rogo, ab re, ab Ioue. Abs uerò cum t, ut Abs te, abs Tito: interdum uerò cum q, ut Terentius: Abs quiuus homine, cum opus est, beneficium accipere, gaudeas.

De Continuo, Protinus, Statim. CAP. XXX.

Zib. 3. de Oratore Cic. **C**ontinuo, Protinus, Statim, quid significant, notū est: quibus addita negatione, significatio fit qualis Non ideo: ut de Oratore Cic. Ac si ille seditiones saluti huic ciuitati fuissent, non continuo si quis motus populi factus esset, id C. Norbano in nefario crimine, & fraude capitali esset ponendum.

Zib. 10. cap. 1. circa prin.

Quintil. Non autem ut quicquid præcipue necessarium est, sic

ad

ad efficiendum oratorem maximi protinus erit momenti. Et iterū: Neq; id statim legenti persuasum sit, omnia quæ omnes *ibidem.* autores dixerunt, utiq; esse perfecta. Eandem uim obtinet interrogatio, quam negatio: ut idem, Continuo ne si ille stultè cogitauit, nobis quoque stultè dicendum est? id est, num ideo? Cuius significationis mutatae hæc causa est, quòd non planè recessum est à prima illa eius, et naturali: quasi dicatur, num? aut, non propter hanc solam, & se primò offerentem rationem. Seruius non est usus hac re elegatè in ea parte, ubi abest negatio: non quia mulier, statim & ancilla: si autem ancilla, statim & mulier est. Tollendum enim erat posterius statim. Protinus (ut interpretor) pro simul, siue etiam aliquando accipitur: ut Verg. Quin protinus omnè Perlegerent. Quint. *Aenci. 6.* Traxerat ex firmitate mentis magnam protinus & in membra constantiam. Etenim quod statim fit, quasi simul fit.

De Tantum abest, Tantumq; non. CAP. XXXI.

Tantum abest, aut unum Vt, post se habet, aut duplex. Vnum sic: Cic. de Officijs: Tantum abest ab officio, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Idem pro Marcello: Tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta nondum quæ cogitas, ieceris. Duplex sic: Idem pro lege Manilia: Tantum abest ut aliquam bonam gratiam quæfisse mihi uidear, ut multas etiam similitates, partim occultas, partim apertas subeundas mihi esse intelligam. Quem modum loquendi à Græcis mutuati sumus. Hos autem duos, quos attingi modos, idem significare ex hoc liquebit, quòd alterum in alterum conuertere licet: sic, Tantum abest, ut officium sit, ut nihil officio magis possit esse contrarium. Item, Tantum abes ut maxima opera perfeceris, ut fundamenta nondum, quæ cogitas, ieceris. Rursus, Tantum absūm à comparatione alicuius bonæ gratiæ, ut multas etiam similitates, & cetera.

i 5 Quin

Quin quò planius huiusmodi orationis sensus patefiat, resol-
uamus per Non solùm: ut, Non solùm aliquam gratiam qua-
siffe non uideor, sed etiam multas, & cetera. Item, Non modò
officium non est, uerum etiam nihil magis officio potest esse
contrarium. Et, Non tantùm abes à perfectione maximorum
operum, sed fundamenta quoq; nondum, quæ cogitas, iecisti.
Potest & in nedum resolui, ut suprâ docuimus: sed hoc facien-
dum legentibus relinquimus. Aliquando Tantùm abest, &
sine geminatione illa, & sine ablatiuo reperimus, sed per-
quàm rarò: ut in Callidium Cic. Tantùm abest ut inflammares
nostros animos, somnū isto loco uix tenebamus. Apud Quint.
hæc exempla non inueni, sed tale genus loquendi: Si ultra ho-
stium affectus, qui cæsos acie sepe tumularunt, ultra tyran-
nos, ultra latrones, parum habet non se pelire, nisi aliorum
quoq; officia præciderit, tantumq; nõ petita ex fluctibus aqua
restinguit ignem. Et alibi: Hoc triste spectaculum, & tantum
non ipsi qui fecerat miserandum. Et iterum: Tantumq; non
durum, ac rusticum, & parum meretricijs artibus queratur
educatum. Id est, tantum abest ut restinguat ignem: tantum
abest ut ipse miscratur: tantum abest ut queratur durum, ac
rusticum, ac parum meretricijs artibus educatum. Valerius in
primo: Tantum non suis manibus deducit siue propè adest,
uel propè est. Id quod etiam è Græco sumus mutuati.

De Simul, Vnâ, Pariter.

C A P. XXXII.

Simul geminatum non memini me reperisse apud Cicero-
nem, apud posteriores sepe: ut Quintil. Simul ut pleniore
obsequio demererer amatissimos mei, simul ne uulgarem uia
ingressus, alienis demum uestigijs insisterem. Vergil.

Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates. Et iterum:
Accelerat simul Aeneas, simul agmina Troum.

Cicero tamen rarò pro Simul dixit Vnâ, in Verrem actione
secus

In proem. In-
stic. orator.

Aeneid. 1.
Aeneid. 5.

secunda: Vnâ & id, quod facio, probabit: unâ & in hac causa
profectò neminem præponendum mihi esse existimabit. Si-
mul non geminatum, & Pariter, apud Quintilianum sepe:
ut, Homo fortis simul & sapiens: uel, Homo fortis, pariter &
sapiens. Rarò cum Et geminata: ut Horatius,

Aut simul & iucunda, & idonea dicere uitæ. Cicero
pro Roscio: Perditißimi est igitur hominis simul et amicitiam
dissoluere, & fallere eum qui le sus non esset, nisi credidisset.

De Nudiustertius, Nudiusquartus, Pridie,
& Postridie.

C A P. XXXIII.

Nudiustertius, & Nudiusquartus, nec ultra progreditur
sicut Biduo, Triduo, Quatriduo: & Binotio, & Tri-
notio, Quadri-notio, & non amplius: nisi putamus sine men-
da scriptum esse in Philipp. Nudiustertius decimus. Plautus (ut
solct) licenter inquit, nudius tertius, quartus, quintus, sextus,
septimus, octauus, & adhuc deinceps: ut etiam ad mille simum
fuerit processurus. Sed cur quemadmodum habemus Biduo,
& Binotio, non etiam habemus Nudiussecundus? nempe
quia adest aliud uocabulum, & quidem magis proprium,
quod est, Heri. De die autem, qui præcessit hesternum, dici-
mus Nudiustertius: & de superiore adhuc, Nudiusquartus:
scilicet nunc die tertio, uel quarto. De sequenti, Cras: de huic
proximo, Perendie. Cicero ad Atticum lib. x i i. Scies igitur
cras, ad summū perendie. Vnde dies perendinus, dies abhinc
tertius. Cæsar in Commentarijs: Qui, si per te liceat, peren-
dino die cum proximis hybernis coniuncti, communem cum
reliquis belli casum sustineant. Et Comperendinare, differ-
re in longum de die in diem. Pridie, & Postridie simul in
obtinēt significationem ei, cuius sunt Heri, & Cras. Est enim
Pridie, quasi heri, non tamè præsentis diei: & Postridie quasi
cras, non præsentis diei, sed cuiusdam alterius, aut præteriti,

De Arc. poet.

Epist. 16.

aut

LAVRENTII VALLAE

aut futuri. Præteriti, sic: Pridie quam intrarem mare, lux serena fulsit. Futuri sic: Pridie quam intres patriam, sacrificium facio. id est, die præcedenti, quo aut mare intrasti, aut patriam intrabis. Item, Postridie quam pater mortem obiit, epulum feci. Et, Postridie quam uxorem duxero, nauigandum mihi est. Vel cum genituo sic: Pridie illius diei. & Postridie illius diei, quo aut hæc feci, uel faciam, Vel sine Quam, & sine Diei, sic: Venit ad me Chremes postridie clamitans. supple illius diei, quo hæc gesta sunt. Et, Cum intraui urbem, audiui hominem pridie recessisse. Dicimus tamen, Quum has literas dabam, erat pridie Calendas Augusti: uel, postridie Nonas: & hodie est pridie ludorum Circensium: cras erit postridie nundinarum. Refertur enim tale tempus non ad hodiernum crastinumque diem, sed ad alium quendam, ueluti ad eum, quo hæc literæ legentur. Ideoque errauit, qui scripsit sic: Quum Romæ domum eius loquendi gratia adissem, orauit me, dicens, Postridie ad me redeas: Dicendum erat, Cras: aut sic, Postridie ut redirem orauit. Rursus non recte dixisset sic, Cras ut redirem orauit, sed Postridie. Atque ut non dicimus Nudiusse secundus, ita nec Secundo Calendas, secundo Nonas, secundo Idus: sed Pridie Calendas, Pridie Nonas, Pridie Idus. Item, ut non dicimus Nudiusse primus, ita ne primo quidem Calendas, primo Nonas, primo Idus: sed Calendis, Nonis, Idibus. Præterea ex his duobus alterum format ex se denominatiuum, alterum uerò minime. Ex Pridie fit pridianus, ex Postridie non fit postridianus, aut in usu non est: sed pro eo abutimur Crastinus, per quod significatur non modò dies sequens hodiernum, sed etiam quemlibet alium. Vergil. Georgicorum primo:

Sin uerò ad solem rapidum, lunasque sequentes
Ordine respicies, nunquam te crastina fallet
Hora, neque insidijs noctis capiere serena.

Eodem

ELEGANTIA RVM LIB. II. 141

Eodem quoque modo abutimur Hesternus pro pridianus. Terent. Ex iure hesternum panem atrum uorent. Cicero: Videre uideor alios intrantes, alios exeuntes, quosdam ex uino uacillantes, quosdam hesternæ potatione oscitantes. Non de hesternum die loquitur, quia (ut sic dicam) ab illo heri non fuerat factum, quum hæc dicerentur. Utimur frequentius hoc per abusionem, quam illo naturali, & proprio, quo & ipso frequenter utimur. Suetonius in uita Tiberij: Solemnibus ipse cœnis pridiana sepe & semesa obsonia apposuit. Item in uita Caij: Marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere. Bartolus cum leguleis suis accipit Postridie, pro post tres dies: unde consequens fuit dicere, Pridie pro eo quod est, prioribus, & proximis diebus. Nam ita uulgò loquuntur, Pridie emi domum, quum dicendum sit Nuper, de quo nunc differamus.

De Dudum, Nuper, & Pridem, compositisque.

CAP. XXXIII.

Dudum, & Iandudum, de paruo tempore unius horæ, aut semihoræ, aut duarum horarum, aut certè breuissimi temporis: Nuper siue Pridem, & Iampridem, de longiore tempore, decem, aut uiginti dierum, aut mensis mensium uel, & nonnunquam annorum, pro conditione materiæ. Item Dudum, & Nuper, seu Pridem, de re, siue actione, quæ non insistit, sed statim transit. Iandudum, & Iampridem, de re, siue actione, quæ insistit, & immoratur. Illa præteritum utique postulant, hæc frequentius præsens, nonnunquam etiam præteritum. Dudum intraui, & Iandudum te expecto. Id est, hora, aut semihora est, uel duæ, uel tres, uel (ut multum) quatuor ex quo intraui, & ex quo te expecto. Sed ipsa actio intrandi non insistit, sed statim desinit: secus autem expectandi actio. Item, Nuper ex Sicilia redij: & Iampridem ex Sicilia absum: uel, Iampridem ex Sicilia redij: id est, superioribus diebus, mensibus ue

sibus ue ex Sicilia redij : & iam multi dies sunt : uel, aliquot menses, ex quo absun ex Sicilia : uel, ex quo ex Sicilia redij. hic continuatio intelligitur temporis, illhic minime: hic significatur mora, qua in hoc loco immoratus sum : illhic momentum illud applicationis. Ceteri quia dixi Nuper, & Iampridem non modo menses complecti, uerum etiam annos pro conditione materie, tale exemplum sit: Nuper inuenta est machina, quam Bombardam uocant: id est, non multo tempore abhinc. Iampridem bombardam in usu est, hoc est, iam aliquanto abhinc tempore in usu est. Cic. de Diuinatione: Neq; ante philosophiam patefactam, quae nuper inuenta est, hac de re communis uita dubitauit. Idem de Amicitia: Neque enim assentior his, qui nuper haec differere coeperunt, cum corporibus simul animas interire, atq; omnia morte deleri. Quid attinet plura hic exempla repetere, quum nemo aliter locutus sit? Forsan aliquando poetae, apud quos legimus Iandudum pro cotinuo, sed fere in persona loquente, et alios ut matureret hortate: ut Verg.

Aeneid. Iandudum sumite poenas. Rarius Iampridem: ut fecit Lucanus:

Zib. 1. Tollite iampridem uictricia, tollite, signa.

Nisi iampridem uictricia dicamus. Quare Boethius uidetur male uoluisse imitari unum locum M. Tullij in rhetoricis, dicentis: Aliquando respondendum est primum his, quae aduersarius nuperrime dixerit, quum in commentarijs dialecticis

Zib. 7. cap. 13. inquit: Hoc autem quod nuper diximus: quum dicere debuisset ultimò, aut nouissimè, aut postremò, aut proximè. In Saturnalibus quoq; Macrobius, Iandudum, inquit, haec quaestio ab

Cap. 2. de ieiuniis unum bicentibus. Aristotele & proposita est, & soluta. Quum dicere debuisset Iampridem, aut potius, Iam olim. Plinius etiam maior (si uerè scriptum est) lib. x. x. i. sic inquit: Somno accommodatum, ac securitatibus. Iamq; dudum hoc fuit, quod Homericè illa Helena ante cibum ministravit. Et iterum lib. x. x. Iandudum

dudum

dudum ex eadem Hispania Zelicum uenit in Italiam plagis utilissimum. Et Linius lib. x. l. i. In eo captiuorum numero sibri qui dudum fuere assueti apud Pœnos mercede opus in arce Locrorum facere. Pridem autem, & Nuper idem significant. Est autem Nuper non longo tempore à nunc, interdum non longo tempore à tunc: ut Curtius, Qui nuper ab Alexandro missi erant. Titus Linius: Tunc haec ipsa indignitas agebat animos, non in retinendis modo publicis agris, quod ut teneret, pertinacem nobilitatem habere, sed ne uacuum quidem agrum nuper ex hostibus capti plebi diuidere. Cic. de Oratore lib. i. i. Quam multa de balneis, quas nuper ille uendiderat. Pridem uerò rarum est. Plinius lib. v. i. i. naturalis historiae: *Cap. 16.* Ipsi uerò pridem uidimus cadere ferme omnia praeter pubertatem in filio Cornelij Taciti equitis Romani. Paulus Iureconsultus: Et non est mirum, si peculium quoq; defuncti pridem filij defertur patri. Ulpianus: Tenetur cum ordinem tenere, quem pridem habuit. Modestinus: A literis pridem sibi editis. *Ca. 14. de diuersis malorum generibus loquens.* Saepius cum negatione, & cum Quam, & cum Ita. Plinius lib. x. v. Medica non pridem uenere in Italiam. Cicero pro Roscio Comcedo: Quam pridem nomē Fannij in aduersaria detulisti? Idem in Bruto: Fuit enim regnante iam Graecia, nostra autem ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata. Papianus: Idem in uectigalibus non ita pridem constitutum est, ut sui temporis singuli periculum praestarent. Idem intelligitur in dudum, quod in pridem: ut quam dudum hic sedes? respondetis, non ita dudum, uel iamdudum.

De Olim, & Diu, eorumq; compositis. *CAP. XXXV.*

Olim, & Iam olim, siue Olim iam, Diu, & Iandiu, & Tandiu, habent aliquid cum superioribus affinitatis. Quorum primum apud Cic. rarissimum, apud Quintil. frequens, qui lib. v. i. i. sic ait: Sed in foro tamen illam iam facilitatem olim

olim desideramus. id est, iam olim. Et alibi: Olim iam imperator inter fulgentis uirtutes tuas liuor locum querit. hoc est, iam olim: quod est, iam à longo tempore. Olim pro futuro non apud poetas tantum, ut Vergil.

Hunc tu olim caelo spolijs Orientis onustum

Accipies. sed apud Oratores quoque: ut idem Quintil. Sunt clari quoque hodie eiusdem operis autores, qui olim nominantur. Poeta etiam pro aliquando: ut idem Verg.

Georg. I.

Ac olim seras posuit quum uinea frondes. Nonnunquam etiam pro iandudum accipitur: ut Curtius lib. VIII. Olim enim uero mero sensibus uinctis, ex lecto repente confurgit. Diu uero nihil aliud significat, nisi per longum tempus: Diu nauigauit, diu equitauit: non autem, Diu recessi, aut diu equum ascendi. Sed Nuper recessi, aut dudum, & Dudum equum ascendi. Quidam tamen sic loquuntur: iandiu est quod recessi, utentes aduerbio pro nomine. Eadem ratio est in iandiu, & Tandiu. Ideoque cauendum est, ne uerba quae momentaneam actionem significant, his aduerbijs applices: quale est, iandiu publici caui opus: iandiu duxi uxorem: sed iam pridem: licet recte dicatur, iandiu est opus publicatum, & iandiu uxor mihi ducta est: non aliter, quam si dicatur, Opus iandiu est publicatum, adhuc tamen elinare non desino: & Vxor mihi iandiu ducta, adhuc tamen uirgo est. Significatur enim hic continuatio temporis, quo opus quidem publicatum est, uxor uero ducta manet, ac perseverat: quod in illo superiore non fit. Ideoque Tuba dudum, aut iandudum sonuit: non iandiu sonuit, iandiu mortuus est, non iandiu animam emisit, sed Dudum: & idem in ceteris.

De Velut, Sicut, Quasi, Tanquam,

& similibus.

CAP. XXXVI.

Velut, & Veluti, & Vti, tria haec similia sunt in significatione illis tribus, Quasi, Tanquam, Ceu, quam alijs tribus,

tribus, Sicut, Sicuti, Vt. Ea enim sex superiora imaginem innumunt, haec tria posteriora similitudinem: quaequam Vt, potest uideri generale, & commune cum omnibus, nec non Vti, cuius proprie significatio est, quae Vt. Tu irasceris tanquam leo, quasi canis, uelut irsus: est metaphora. Tu irasceris sicut leo, quasi leo: comparatio est. Ibi enim dico te leonem, hic autem leoni similem: quod hinc probatur, quod illud resoluitur per uerbum substantiuum, hoc per idem uerbum. Tu irasceris tanquam leo: id est, tanquam leo esses. Irasceris sicut leo: id est, sicut leo irasceritur. Atqui quomodo hoc ipsum probatur, quod ita haec orationes resoluantur potius, quam e contrario? Nempe quod cum huiusmodi uerbis coniunctas inuenimus: ut, Tu incedis uelut esses rex, non autem, sicut esses rex. Rursus, Tu incedis, sicut incedit rex, non autem, uelut incedit rex, ita in similibus. Ego sentio sicut Plato, supple. sentit: non, sicut Plato essem. Ego dico sicut antea, supple. dixi: non, sicut antea fui. Possunt tamen illa, quae dixi, resolui per idem uerbum, sed non in indicatiuo: ut Tu incedis, uelut incederet rex. Adeo illa, quae habent praepositionem, uix aliter resolui possunt. Ego uenio ad te tanquam ad Deum: non est dicendum, tanquam Deus esses, sed tanquam ad Deum accederem. Denique haec subiunctiuum postulant, illa indicatiuum. Seruius pro Sicut posuit Velut, x l. Aeneidos: Nam diadema, uelut aliarum Italarum gentium reges, non habebant. Si uelim asserre exempla uentium, plura possem ineleganter dicta: sed unum interim asseram, qui ita e Graeco interpretatur: Nam ueluti iustum est in eos animaduertere, qui aliquid perperam patrarunt: ita his, qui nos beneficio fouerunt, referre gratiam decet. Veluti pro Sicuti posuit. Sed deceptus est, quia Graeci ista non distinguunt. Aliquando ne nos quidem distinguimus, utique cum quaedam enumerantur, postea aliquid exempli subiungimus: ut apud

Ser. in illud 11.
Aen. Et sella
regni, trabeaque
insignia nostri.

k

Cicer

Ciceronem Officiorum primo, Tamen ex singulis certa officiorum genera nascuntur, uelut ex ea parte, quae prima descripta est. Idem de Natura deorum: Aut quid tam temerarium, tamque indignum sapientis grauitate, atque constantia, quam aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine ulla dubitatione defendere? uelut hac quaestione. Plinius naturalis historiae libro secundo: Praeter hæc inferiore caelo relatum in monumenta est, lacte, sanguineque pluisse, M. Attilio, M. Portio consulibus: & sepe aliàs carne, sicut L. Volumnio, C. Sulpitio consulibus: ex caeq; non perperuisse, quod non diripissent aues. Et iterum: Quidam uerò amnes odio maris ipsa subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponnesiaco litori infunditur. In hoc igitur solo modo loquendi, uelut cum Sicut similitudinem habet: cum reliquis illis, quae iam enumeravi, dissimilitudinem, quae nequaquam licet ponere in tali genere sermonis. Significant enim imaginem, id est, non ipsam planè ueritatem: aliquando tamen propè ipsam quoque ueritatem, tum affirmando, tum uerò negando: ut, Pater, tu non amas me quasi filium. Imò te fili amo quasi filium. Ego non amplector illum ueluti filium, licet mihi filius sit. Ille diligit me tanquam filium, licet non attineam. hic planè imago est. Habet autem quasi quiddam proprium, quale est: Obiis mihi, quod uxorem repudiauerim, quasi tu idem non feceris: uel, quasi uerò. Quae exempla nusquam non plurima sunt: Vt etiam accipi

Aenid. 1. solet pro *Ut*, & haec duo, pro *Quòd*. Vergilius:

Nanque uidebat uti bellantes Pergama circum,

Hæc fugerent Grai. Quintil. Neque ego grauißimum patrem suprema sua iuueni iactasse crediderim, ut heredem filium scriberet. Ceu, magis est poetarum, sed quo multi, &

praesert

praesertim Plinius utuntur. Quidam indoctè his temporibus utitur pro *Sicut*.

De Non quia, & Non quòd, de Quòd, & Ut quia,
& Ut quòd.

CAP. XXXVII.

Non quia negè hoc bene esse compositum, sed quia legem hanc esse componendi in omnibus principijs recusam. Iterum idem Quintil. Et febrem quiete, & abstinentia, non quia rationem uidebat, sed quia ualetudo ipsa coegerat, mitigauit. Iterum: Quod ego non idcirco potissimum in hac parte tractare sum aggressus, quia non in cæteris quoque doctoribus idem hoc examinandum quam diligentissimè putem, sed quòd magis eius rei necessariam mentionem facit ætas ipsa discitentium. Iterum: Non quia prodesse unquam satis sit, sed quia hoc prospicere debet, ne quid peius, quam fecerit, faciat. Ex his exemplis uidere licet, nunc bis *Quia* repeti: nunc unum *Quia* esse, & unum *Quòd*: & ubi est *Quia*, ibi semel, bis uel posse esse *Quòd*. Praeterea in secundo membro nunc subiunctiuum esse, nunc indicatiuum, nunquam tamen idem repeti uerbum, praesertim modo uerbi mutato, ut fecit quidam, qui ait: Non quia amicus non esses, sed quòd ita amicus eras: Quis dicere debuisset, Non quia non amicus, sed quia: uel, sed quòd ita amicus esses. In quo illud obseruatione dignum, de causa efficiente dicendum esse *Quia*, & *Quòd*: de finali, *Quòd*, uel *Ut*: de duobus prioribus exempla inspeximus, de posterioribus Cicero in Philip. Non ut proficerem aliquid, siue non quòd proficerem aliquid. Quidam ignari huius differentiae, scribunt non raro *Quòd*, pro *Quòd*: ut apud eundem, & eodem in loco: Primum igitur acta Caesaris seruanda censeo, non quòd probem. cum scribendū sit *Quòd*, pro eo, quod est *Quia*. Quid signi: certe quòd in altero membro est *Quia*, quum dicit: Sed quia rationem habendam censeo pacis, atque otij. Et

k 2 nemini

LAVRENTII VALLAE

nemini dubium est, Quod, resoluti per Quia: & Quo, per Vt: & hoc in loco à Cicerone significari causam efficientem, cui competunt Quod, & Quia: non finalem, cui competunt Quo, & Vt: quod liquidè probatur, quum in eadem sententia de utraq; causa fit mentio. Quale est, Non castigo te, quod odio habeam, sed quò meliorem efficiam. In primo membro est causa efficiens, in secundo causa finalis. Mutemus iterum causas sic: Castigo te, non quod odio habeam, sed quod amem. Rursus, Non castigo te, quò uoluptatem ex contumelia tua contraham, sed quò meliorem reddam. Vbi est Quod, illhic posse poni Quia: & ubi Quò, illhic Vt, uel duplex, uel simplex, iam dictum est.

De Facio ut, & Committo ut.

CAP. XXXVIII.

Cicero de senectute. Ad Herē. li. 3. In proœmio lib. 4. Inst.

Inuitus feci, ut C. Flaminiū de Senatu eijcerem. Et alibi idem Cic. Faciendum puto, ut paucis rationem nostri consilij demus. Et Quint. Quod si nemo miratur poetas maximos sepe fecisse, ut in principijs operum suorum Musas inuocarent. Discrimen habet hic loquendi modus ab altero. Alibi nanq; fit aliud propter aliud, ut quum quis inuigilat diligentius faciendæ mercaturæ, cur id faciat interrogatus, ut liberi mei honestius uiuāt, respondebit. Aliud est ergo, quod ipse facit: aliud propter quod hoc ipsum facit. Non ita in exemplis à me modo recitatis. Quid Cato fecit, ut Flaminiū eijceret de Senatu? Nempe id ipsum quod fecit. Quid faciunt poete, ut musas inuocent? Nempe nil aliud, nisi quod musas inuocant. Idem est igitur in genere huiusmodi principium, & finis: siue opera, & effectus. Idem fecit Cicero quodam in loco, in uerbo Committo: Qui secundum naturā uiuere uolet, nunquam committet, ut alienum appetat: & quod alteri detraxerit, sibi assumat. Idem est hoc, ac si dixisset: Qui secundum naturam uiuere uolet, nunquam alienum appetet. ut in superioribus,

Inuitus

ELEGANTIARVM LIB. II. 149

Inuitus C. Flaminiū Senatu eieci: & paucis ratio nostri consilij est reddenda: & ita in cæteris.

De Quod, & Quum.

CAP. XXXIX.

Quod, & Quum, quiddam peculiare in oratione exhibent: ut in Bruto Cic. Augebat etiam molestiam, quod magna sapientium, ciuiumq; bonorum penuria iam in ciuitate esset. Idem ad Plancium: Quo in periculo nonnihil me consolatur, quum recordor hæc me tum uidisse. Quid est, quod augeat Ciceroni molestiam? aut quid eū consolatur? uel quod magna penuria sapientium esset, uel quum recordaretur suæ providentiæ? Nempe hoc ipsum, quod magna penuria sapientium esset, & quod illud suum consilium recordaretur. Idem est igitur id, in quo molestia, consolationem uel capit, & propter quod ipsam molestiam, ac consolationem capit.

Epist. 14. lib. 5. fam.

Qua de causa, Vt, Tamen, & similia abiciuntur quandoq; ab oratione.

CAP. XL.

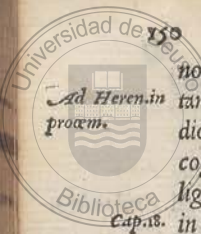
Sæpe admirari soleo, quod nunquam tibi grauem senectutem esse senserim. Quid miraris Scipio te non sensisse, quod sentire non posses? Quippe quod nunquam fuit. Miraris quod nunquam senseris me fuisse luscum, qui nunquam fuit? Mirandum potius foret, si sensisses me luscum, aut grauius tolerantem senectutem. Verum sic locutus est Scipio eū Catone, quasi diceret, Miror senectutem tibi, ut sentio, non esse grauem. Et alibi idem Cicero: Declarat autem studiū bellicæ gloriæ, quod statuas quoque uidemus ornatu fere militari. Non quod uidemus, sed ut uidemus, quod sunt statuæ ornatu fere militari, declaratur studiū bellicæ gloriæ. Et alibi: Non tam me ista fama delectat, falsa præsertim, quam quod spero amicitia nostra memoriam sempiternam fore. pro eo, quod est, Quam quod amicitia nostra (ut spero) sempiterna erit. Et alibi: Num etiam contemnitis, quod sensistis tam charam populo Roma-

Cicero in Cato. Matio.

Lib. 1. Officiorum, c. de magnanimitate.

In Latio.

Philip. 1.

LAVRENTII VALLAE

no Auli Hirtij uitam fuisse: pro eo quod est, Quod, ut sensistis, tam chara uita Hirtij populo Romano fuit. Et alibi: Et eo studiosius hoc negotium suscepimus, quod te non sine causa uelle cognoscere rhetoricam intelligamus. pro eo quod est, Ut intel ligo, non sine causa uis cognoscere rhetoricam. Quintilianus in secundo: Sicut Polycratem quum Busirim laudaret, & Clytemnestram, quanquam is, quod dissimile non est, composuisse orationem, quæ est habita contra Socratem, dicitur. Non est hoc, Quod composuisse dicitur orationem contra Socratem, simile illi, Quod laudauit Busirim & Clytemnestram, sed hoc ipsum, quod composuit orationem, ut dicitur. Namq; dum fortius opus permisit etas, terram manibus subegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito solo nonnihil tamen fecunditatis expressi, subintellige quamuis: sic, Quamuis solum esset inuitum, tamen nonnihil expressi fecunditatis. Et, in his pristinae fortune reliquijs miseris, & afflictis, tamen haberet quosdam quorū animos ne supplicio quidem suo satiare posset. id est, quamuis reliquiae pristinae fortune miserae sunt, & afflictæ, tamen haberet quosdam, &c. Illud hoc loco non omit tamus, quærentes ubi est quamuis, licet, etsi, quanquam, similiaq; & tamen, unde incipienda sit construi oratio? Vtrinq; prohiberis. Sed nimirum à uerbo cui adhaerebat tamen, ipso tamen excusso: quod idcirco in ligatura, & quasi iunctura orationis incertum est, quia oratio unde non debuerat, inceperat. Ut, Etsi uercor iudices, & cetera. Quod si à principali uerbo cœpisset, superuacuum fuisset inserere tamē. Nunc igitur quum recte inchoatur, illam dictionem ut superfluum, quasi functam officio suo debemus abijcere.

De Duntaxat.

CAP. XLII.

Duntaxat, licet idem significet quod solum, tamē ferè solet aliter in orationis serie disponi, nec recipere post se illud,

ELEGANTIARVM LIB. II. 131

illud, sed etiam: ut solum, ut tantum, ut modò faciunt. Cicero pro Deiotaro: Quod ipsum etsi non iniquum est in tuo duntaxat periculo. Et de Oratore: Ita loquamur, ut ei tradamus ea duntaxat, quæ nos usus docuit. Quintilianus in undecimo: Ergo quum iudex in priuatis, aut præco in publicis dicere de causa iusserit, leniter consurgendum, tum componenda toga, uel (si necesse erit) de integro iniicienda, duntaxat in iudicijs: apud principem enim, & magistratus, ac tribunalia, non licebit. Paulò post: Narratio magis prolatam manum, amictum recidentem, gestum distinctum, uocem sermoni proximam, & tamen acriorem, sonum simplicem frequentissime postulabit in his duntaxat, qualia hæc sunt. Caius tamen, & Paulus præter morem hac dictione sunt usi. Alter enim ait sic: Fabros lignarios dicimus non eos duntaxat, qui ligna dolant, sed omnes, qui ædificant. Alter sic: Quum tutor non rebus duntaxat, sed etiam moribus præponatur, in primis mercedes præceptoribus, non quas minimas poterit, sed pro facultate patrimonij, pro facultate natalium constituet. Semel quoque T. L. L. lib. xlvj. Nec animum uobis duntaxat fidelem ac bonum præstitit, sed omnibus interfuit bellis, quæ gessistis.

De Quandoquidem, Quando, Quatinus, & Quatenus.

CAP. XLIII.

Quandoquidem, & Quando, idem significant: & significant Quoniam. Cicero, & Vergilius frequentius superiore utuntur, Quintilianus posteriore. Cicero igitur de Oratore: Quæ sunt in hominum uita, quandoquidem in ea uersatur orator, atq; ea est ei subiecta materia, omnia quæ sita, audita, lecta, disputata, tractata, cognita esse debent. Vergilius: Quandoquidem Ausonios coniungi sædere Teucris.

Aeneid. 10.

Sine Quidē: Hic tibi (sabor enim) quando hæc te cura remordet, &c. Mirorq; cur Priscianus illud Vergilianū Quando, pro

Aeneid. 1.

Prisc. lib. 13.

k 4 pro

pro Aliquando exposuerit:
Aspera queis natura loci dimittere quando
Suasit equos. quod accipiendum est pro Quoniam: ut alibi
His se, quando ultima cernunt,
Extrema iam morte parant defendere telis.

Quintilianus: Quando igitur orator est uir bonus (is autem
citra uirtutem intelligi non potest: uirtus etiam si quosdam im-
petus ex natura sumit, tamen perficienda doctrina est) mores
ante omnia oratori studijs erunt excolendi. Eiusdem signifi-
cati est Quatinus apud seculum duntaxat Quintiliani. Is ita
ait: Sed quatinus luctus nostri in ius uocantur, et stenti dispu-
tandum est, et orbitati suae mater irascitur superemus, quam
exorare non possumus. Et eius discipulus Plinius Iunior: Et
quatinus negatur nobis diu uiuere, relinquamus aliquid, quo
nos uiuisse testemur. Quatenus autem significat in quantum,
sicut Eatonius intantum. Cicer. in Lelio: Videndum est qua-
tentus amicitiae tribuendum est. Seculum autem Quintiliani,
quod dixi, à Luito, Vergilio, Horatio exordior: quorum ulti-
mus in Sermonibus sic ait:

Surrentina uasfer, qui miscet fece Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo,
Quatinus ima petit uolens aliena uitellus.

De Igitur, Ergo, Quare, Quamobrem,
Quapropter. CAP. XLIII

Igitur, atq; Ergo breuioribus adhibentur conclusionibus:
Quare, Quamobrem, Quapropter, maioribus: nisi ita di-
cas, Nescio quare sic loquaris, intelligo quamobrem sic facias.
Illud autem primum, quod protuli, sepe ad significandam con-
iunctionem partium orationis adhiberi solet, et fere post ali-
quam rem interiectam, quasi in hunc sensum, Ut autem con-
tinuam: aut ut pergam ad sequentia, Ac ne sim longus in exem-
plo,

plo, ut necesse foret, asseram breue ex poeta sumptum.
Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum: Verg. eclog. 7.
Posthabui tamen illorum mea seria ludo:
Alternis igitur contendere uersibus ambo Cœpere.
Ergo, etsi rarius, tamen nonnunquam, et hoc modo usurpatur.

De Adeo, Usque adeo, Usque eo,
& Tantum. CAP. XLIIII

Adeo exponunt pro ualde: ut Terent. Adolescētem adeo
nobilem. Significat etiam Intantum, nonnunquam sequen-
te Ut, nonnunquam non sequente: ut apud Quintilianum:
Cuncta (si uidetur) iura percurrite, nusquam adeo pro nobis
solicita lex est, ut quod praestat extorqueat. Dedit c. eo talio-
nis actionem, non manus recusantis impellit: iniuriarum, c. e-
dis agere permisit, sed non cogit inuitos: adeo penē leuius est
ultionem perire, quam potestatem. Genus seruitutis est coacta
libertas. Hic eadem sententia fuerit, si dixerō: Adeo ut penē
leuius sit ultionem perire, quam potestatem. Nam sepe hoc
modo legimus Adeo positum cum uno uerbo, non cum duo-
bus, quale fuerat exemplum superius: ut apud eundem, At
quum protinus respondendum est, omnia parari nō possunt,
adeo ut paulō minus promptis etiam noccat scripsisse: si alia
ex diuerso, quam opinati fuerint, occurrerint. Licuisset hoc
etiam sic dicere, Adeo paulō minus promptis etiam nocet scri-
psisse. Idem efficit usque adeo, et usque eo, ut apud eundem:
Hinc rumor, et uana de se persuasio, usque adeo ut illo disci-
pulorum tumultu inflati, si parum à præceptore laudentur,
ipsi de illo male sentiant. Sine ut, et per indicatiuum apud
Ciceronem: Ne si quando ei dicendum erit de iustitia, de fide,
mutuetur à Platone, qui quum hæc exprimenda uerbis arbi-
traretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem, usque eo
illa, quæ de iustitia dicenda putabat, à uitæ consuetudine, et à
ciuita

In Eunuch.
act. 1. scen. 2.

De Ora. lib. 1.

LAVRENTII VALLAE

ciuitatum moribus abhorrebant. Multi ad hunc ipsum modum usurpant Tantum.

De Quin, & Quinetiam. CAP. XLV.

Q Vin, pro Quinetiam, siue Atq; etiam. Vergilius:

Quin aspera Iuno,
Que mare nunc, terrasq; metu, caelumq; fatigat,
Consilia in melius referet.

Quin, pro Ut non, ubi desideratur utiq; subiunctiuum uerbum, idemq; non principale: ut idem lib. III. Aeneidos:

Hic tibi nequa mor.e fuerint dispendia tanti, &c.
Et paulo post,

Quin adeas uatem, precibusq; oracula poscas. Quin pro Cur non, semper interrogatiue, & per indicatiuum. Idem:

Elog. x. Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
Viminibus, molliq; paras detexere iunco?

Nescio quid uiderit Seruius, qui hunc locum exposuit per Quinetiam. Sed duo priores sensus uulgo sunt noti, in carmine, & in prosa frequentes, & obuij. De tertio asseram ex oratoribus quoque exemplum. Cic. pro Rabirio: Quin compescitis istam uocem indicem stultitiae, testem prauitatis?

Declam. 15. circa fin. Quintilianus in paupere amatore: Quin potius iuuenis admittis consilij rationem?

De Secundum praepositione. CAP. XLVI.

Secundum, nonnunquam pro iuxta, & post. Vergilius:

S Saltibus in uacuis pascant, & plena secundum

Declam. x. Flumina. Quintilianus in pariete palmato: Tu iaces secundum occasionem, & expeditum tibi in proximo facinus

Epist. 12. lib. 4. Epist. fam. Cic. est. Sulpitius. M. Marcellum post caenae tempus a Magio Chione familiari eius pugione percussum esse, & duo uulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem. Hic iuxta significat. Item quod ab altero secundum est, id iuxta

ELEGANTIARVM LIB. II. 155

iuxta est, atq; post. Ideoq; Secundum pro post accipitur, quasi secundo loco. Idem Quintilianus in Gladiatore: Nam quod unum mihi secundum patrem fortuna uidebatur parasse praesidium, id ego sperare in illa sorte non poteram. Cicero: Proximae autem, & secundum Deos, homines hominibus maxime utiles esse possunt. Idem appellat L. Annium, qui erat institutus secundum filiam. Liuius lib. 10. Hetrusci belli fama exorta est: nec erat ea tempestate gens alia, cuius secundum Gallicos tumultus arma terribiliora essent. Secundum etiam accipitur pro eo, quod est Pro: ut Secundum te licem do: Secundum me iudica: Secundum se iudicium des uult: id est, pro me, pro te, pro se. Et pro In: ut, Secundum quietem: id est, in quiete somni. Secundum autem Platonem, secundum Pythagoram, sensus hic notissimus est.

De Iam, & Iamiam. CAP. XLVII.

I Am, eleganter usurpari solet, aliquando quasi pro Tunc: ut Cicero, Ipsa uerba componere, & quasi coagmenta (quod Graeci quidem factitarunt) iam neminem anteponas Catoni. Quintilianus: Quod si satis prudenter ea uiderint, iam prope consummata fuerint praecipientis opera. Aliquando significat Praetera, quasi modus quidam inter sententias: ut Vergilius:

Iam maris immensi prolem, & genus omne natantum, Georg. 3.

Iam uarias pelagi uolucres. Huiusmodi exempla sunt crebra. Idem efficiet iunctum cum Verbo: Iam uero urbibus constitutis, &c. Iamiam de futuro, palam est, quid significet: ut, Iamiam aderit. Et de praesenti, licet ad futurum resolua-

Iamiamq; manu tenet, & premit hasta, quasi nunc nunc nebit. Nonnunquam figurate per indignationem, misericordiam, &c. ut idem Verg. Iamiam nec maxima Iuno, Aeneid. 4.

Nec Saturnius haec oculis pater aspicit aequis. Cicero.

Cicero in Verrem: Iamiam Dolabella neq; me tui, neque tuorum liberorum, quo te aliqui innocentem putant, casus miseret. Quintilianus: Iamiam malo uenena, ferrum, subitotus, improuisamq; mortem: qui incestum non credit, torquere non debet: qui credit, statim debet occidere. Et hæc per indignationem. Per miserationē uerò, Sallustius in Iugurtha: Iamiam animo meo charissime frater, quanquam tibi immaturo, & unde minime decuit, uita erepta est, tamen letandum magis, quam dolendum puto casum tuum. Per exhortationem quoque: ut apud Quintil. Iamiam commilito quicumq; casus manet, etiam si te Imperator damnaturus est, habes solatium, satius est, quam à patre occidi.

De Tantisper, Paulisper, Aliquantisper, Parumper, & similibus.

CAP. XLVIII.

Tantisper, fere postulat post se Dum pro Donec, siue Quandiu. Nam & Donec duobus modis accipitur. Dabo operam uoluptatibus donec moriar: id est, usq; ad mortem: & Dabo operam uoluptatibus donec uiuo: id est, quandiu uiuo. Eiusdem naturæ est Dum. Ideoq; in priore sensu amat subiunctiuum: in posteriore indicatiuum more Donec: ut apud Cic. Deinde est in carcere deductus, ut ibi esset tantisper, dum culeus, in quem coniectus deferretur, compararetur. Terent. Ego te meum esse dici tantisper uolo, Dum quod te dignum est, facies. Sunt tamē qui pro Tantummodo accipiant. Sunt qui etiam pro Interea. Cetera quoq; sic à Per, composita, ad temporis breuitatem referuntur: Parumper, Paulisper, Aliquantisper. Sunt qui per imperitiam hæc accipiunt pro suis primitiuis, quæ sunt Parum, Paulum, Aliquantulum.

De Ferè, & Temere.

CAP. XLIX.

Ferè, significationem habet non omnibus notam, nisi quando significat Penè, cuius significatio est, Paulum absit quin:

quin: ut Penè, siue ferè in manus hostium incidi, id est, paulum absit, quin in manus hostium incidere. Altera significatio est, quum subintelligitur aliqua uniuersalitas: ut Quintil. Hæc sunt ferè emendate loquendi, scribendiq; partes, id est, ferè omnes. Ideoq; ferè omnes adiungitur: ut idem, Nam in omnibus ferè minus ualent præcepta, quam experimenta. Similiter de loco, de tempore, similibusq;: ut, Vitor ferè hac ueste in faciendis sacris, id est, in omni ferè tempore. Ferè Romani orbem subegerunt, id est, ferè totum orbem. Ferè fit, ut iuuenes ament, id est, ferè ubiq;. Cuius significationis imperiti corrumperunt illud Ciceronis de Amicitia: Memini illum in eum sermonem incidere, qui tum ferè multis erat in ore, quum scribendū sit, Qui tum ferè erat in ore, id est, ferè omnibus. Pro Ferè accipitur Temere apud omnes post Ciceronem natos: ut Quintilianus, Illud ingeniorum uelut præcox genus nõ temere unquam peruenit ad frugem. Sunt enim quædam, quæ sequens, ac proximum M. Tullio seculum adiungenda existimauit: ut Procul dubio, Obiter pro specialiter, tali causa, uel pro statim: Quoties pro quando. Nam Cicero ferè nunquam utitur, nisi addat toties. Citra pro sine: ut ibi, Plusq; si sepa- res, usus sine doctrina, quam citra usum doctrina ualeat. Interim pro aliquando. Meo nomine, Tuo nomine, Hoc nomine, pro mea, tua, hac causa, siue hoc respectu: ut ibi, Minus est quod flendum meo nomine, quam quod illius gaudendum est. Et alibi: Ago quinimo gratias hoc solo nomine crudelissimis fati, quod maximum facinus non in prima eui mei parte posuerunt. Cicero rarissime: ut in Bruto, At uerò inquam ego tibi Brute non soluam, nisi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petiturum. Et pro Sylla: An cum tanto imperio, tantaq; potestate non dicis fuisse regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? Sed hoc declinabile

Zib. 1. cap. 4.

Quintil. lib. 2. cap. 6.

Quintil. in proem. lib. 6. inslit.

De Inuē. lib. 1.

In Heautont. act. 1. sc. 1.

nabile est. Nunc autem de indeclinabilibus agimus, qualia & hęc sunt: Alioqui, Alias, Nihilominus, Super, & Supra, diuersius aliquantulum à Ciceronis usu. De qua differentia in commentarijs à me in huius orationes, & illius declamationes componendis differetur.

De Périnde, Próinde, Súbinde, Identidem, Itidem, & Item. CAP. I.

Périnde, flagitat post se Ac si, uel Atq; si, quum significatio eius sit Ita: ut, Fac périnde, ac si tua res esset: id est, Ita quasi. Cum negatione uero etiam Quam: ut Suetonius de uita Domitiani, Nulla tamen re périnde motus, quam resposso, casuq; Aseletaronis mathematici. Quòd si non sequatur nec Ac si, nec negatio, accipietur pro æque: ut Plinius Iunior, Fumus Virginij Rufi maximi, & clarissimi uiri, & périnde feliciss. Pro ita, id est, multum: ut idem Suetonius de uita Galbæ, Quare aduentus eius nõ périnde gratus fuit. Próinde idem est quod Ideo, uel potius Ideoq;: semper enim dependet à superiore sententia. Quidam, quorum est Lucretius, accipiunt

Zucret. lib. 4.

Porrò ois quecunque cibū capiunt animantes, ut sunt dissimiles extrinsecus, & generatim, Extrema membrorū circūtextura cohercet, Próinde & seminibus constant, uariantq; figura.

Próinde in eam significationem quam dedimus périnde: ubi Próinde duas syllabas habere facit. Súbinde reperitur pro, Inde, uel Déinde, Statim: ut Titus Liuius lib. 111. Súbinde acceptus à Publio Numitorio Spurius Oppius. Et Horat. ad Ccl. epist. VIII. lib. I.

Si dicet recte, primum gaudere, súbinde

Præceptum auriculis hoc instillare memento.

Etiam pro Identidem, sive Frequenter cum quodam intervallo: ut si iter faciens crebrò ad comitem respiciam, an me sequi possū, dicam, Súbinde respicio. Cicero autem diceret Identidem. Nam Súbinde uti non solet, ne æquales quidem eius, Varro, Sallustius, Cæsar: licet illi utantur Nouissimò pro ultimo, multiq; alij, quod Cicero non facit. Itidem, & Item, signific

significant id, quod Similiter. Hęc omnia ab Inde composita Priscianus, multiq; alij pronuntiarum uolunt accentu in antepenultima syllaba, qualia sunt (ut eidem placet) composita à Quando, Aliquando, Siquando, Néquando, Nunquando. Est enim hoc ultimum & ipsum compositum, ideoq; per n, in tercia litera scribendum est, nõ per m, pro eo quod est Num aliquando. Est autè huius monosyllabæ significatio penè eadem quæ An, subintelligitq; utiq; negationem. Ut, Num ego te spoliavi? quasi dicat, Ego te non spoliaui. At quoties per negationem interrogamus, subintelligitur affirmatio: ut, Non ego te spoliaui? quasi dicat, Ego te spoliaui. Affirmatiua autem responsio hæc propria est, Etiam. Ut uidisti me hodie? si uidi te, respondere debeo, Etiam, uel Sic. Plinius ad Tacitum: Studes inquam? respondit, Etiam. Vbi? Mediolani. Vulgò autem respondemus, Ita: neque hoc sine autoritate. Simo apud Terentium dicenti Dauo, Mibi nec respondit, Ita.

Prisc. lib. 15.

Epi. 13. lib. 5.

Terent. in And. se. 2. act. 5.

De Nunc. CAP. LI.

Nunc, solet usurpari sine significatione temporis: ut de Diuinatione Cicero: Quæ quidem multò plura conuenient, si ad quietem integri iremus: nunc onusti cibo, & uino, confusa, & perturbata cernimus. Et de Oratore: Et si in huiusmodi genere nihil esset nisi falsum, atque imitatione simulatum, maior ars aliqua esset requirenda: nunc ego quid dicam? Et in eodem: Nam si ita diceret, & cætera. Nunc uerò fatetur, & cætera.

Lib. 1.

De Bene, Male, Peius, Pessime.

CAP. LII.

Bene, nonnunquam accipitur pro Valde: ut Cice. Habetis sermonem bene longum. Quintil. Quum multa disertè summisq; clamoribus, quæ neq; ad iudicem, neq; ad declamationem pertinent, decantauerunt, bene sudantes, beneq; comitati per forum reducuntur. Huic simile quiddam habet Male, ut

De Ora. lib. 2.

Lib. 12. cap. 8.

ut Comici frequenter utuntur. Male mihi timeo: pro eo quod est Valde timeo. Cicero in Bruto: Addebat etiam, idq; ad rem pertinere credebatur, scriptores illos male mulctatos, id est, ualde, & quasi bene mulctatos, sed in malum illorum: ideoq; non bene dixit mulctatos, sed male. Neq; id solum in positiuo aduerbio, sed in superlatiuo quoq; ut Pessimè mulctatos. Atque adeo in comparatiuo, sed frequentius cum uerbo Odi: ut idem in Philip. Quo neminem ueterani peius oderunt. Peius, quasi magis, & ualidius. Idem ad Marium: Oderam multo peius hunc, quam illum ipsum Clodium. Illum enim oppugnaueram, hunc defenderam. Nec tantum per comparatiuum cum hoc uerbo, uerum etiam per positiuum. Ut Terent. in Adelphis: Illud rus nulla alia causa tam male odi, nisi quia Propè est. Tam male, pro eo quod est, Tam ualde. Per aliud autem

Epist. 1. lib. 7. fam. epi.

Act. 4. sce. 1.

Epi. Phed. ad Hippoly.

Peius adulterio turpis adulter obest.

De Super, Supra, Intra, Infra, Subter. CAP. LIII.

Super, & supra, licet in eodem loco sedere possint, tamen in hoc plerumq; differunt, quod illud contiguum est, hoc interiecto spatio. Ut, Sedeo super lapidem, magis quam supra lapidem. Rursus, Aquila uolat, uel, nubes pendent supra nos potius, quam super nos. Non tamè sic semper: ut apud Quint. Nec ulla est supra terras adeo rabiosa bellua, cui non imago sua sancta sit. Et Liniuum lib. x. l. l. l. l. Vbi circa muros subter terram per dies quindecim pugnatum est. Intra, & infra etiam differunt: quia Intra ad numerum, & spatium refertur: ut, Intra uiginti dies: & Intra muros: non autem infra uiginti dies: uel, infra muros. Infra ad dignitatem, & ad locum: ut, Infra dignitatem meam est: & Infra tectum, id est, subter tectum. Denique Intra habet relatiuum Extra: Infra uerò Supra. Subter quoque relatiuum habet Super: ideoq; tactum

rei

rei ferè significat. Ut, Hic urinator mirificè natat, duratq; subter aquam.

De Sicut, Ita, Itaque, & Sic.

CAP. LIIII.

Sicut, habet nonnunquam uenustatem magnam, atq; uilita-
stem in disponendo, quoties antecedentem annectit cum se-
quente sententia: ut apud Quintil. Sunt & alia ingenita qui-
dem quæ adiuuant, uox, latus patiens laboris, ualetudo, con-
stantia, decor: quæ si modica obtigerunt, possunt ratione am-
pliari. Sed nonnunquam ita desunt, ut bona etiam ingenij, stu-
diq; corrumpant: sicut & hæc ipsa sine doctore perito, stu-
dio pertinaci legendi, scribendi, dicendi, multa, & continua
exercitatione per se nihil profunt. Plinius lib. vii. Ferunt
Crassum auum Crasi in Parthis interempti nunquam risisse,
ob id ἀγέλᾳ τῶν ὀνομάτων uocatū, sicut nec flesse multos. Seruius gram-
maticus hac dictione & bene, & frequenter utitur. Possumus
eodem modo, quo Sicut, usurpare duo alia, Quemadmodum,
& Quomodo, aut si quid aliud est eiusmodi naturæ. Habet
& aliam naturam Sicut, ut non modo res similes copulet (quod
est frequentissimum) sed diuersas quoq; & sepe contrarias:
ut idem Quintil. Sed hæc eloquendi præcepta sicut cognitioni
sunt necessaria, ita non satis ad uim dicendi ualent, nisi illis
quædã facilitas, quæ apud Græcos ἔξις nominatur, accesserit.
Quod licet dicere etiam per Ut, & quidem frequentius: ut
idem, Quod ut optimum, ita longe difficilimum. Sed in hoc ge-
nere sermonis bonam sibi partem uendicat illud, Ita. De quo
hoc etiam addam, quod nonnunquam accipitur pro Itaq; sed
hac differentia, ut nunquam ipsum antecedit in eadem senten-
tia altera dictio. Cicero in Tusculanis: Ita nobilissima ciuitas
Græciæ, & olim potentissima sepulchrū ciuis sui ignorasset,
nisi ab homine Arpinate didicisset. Possumus per Itaq; sic di-
cere, Itaq; ciuitas, uel ciuitas itaq; eodem modo quo Sic, pro
Sicq;.

Lib. 1. proem.

Cap. 19.

l

Sicq; Quintilianus ubi de adolescente in opere duro, ac uirill se exercete dixisset, intulit: Sic effectum est, ut quemadmodum aliqui putant, posset ciuō militare. Accipitur etiā Ita pro ualde, ut Cic. Nec ita multō post edictum Bruti affertur & Cassij. Quintilianus: Nec res est ita magni temporis, ac laboris.

De Nam, Nanq;, Nam quōd, Quōd autem,
& Quōd uerō. CAP. LV.

NAm, & Nanque quiddam simile habent, quod Ita, & Itaq; quippe cum Nanq; soleat & primum locum sortiri, & secundum, aliquando etiam tertium: Nam, non solet, sed prima semper est dictionum. Præterea hoc aliquando accipitur pro Autem, ad distinctionem sententiarum: ut in Sallustium Cicero, Nam quōd in uxorem, atq; filiam meam tam petulanter inuectus es. Idem ualeat, ac si dixisset, Quōd autem in uxorem, & cætera: siue, Quōd uerō: ueluti sepe incipere solemus, ut idem: Quōd autem scribis, quid de exitu belli sentiam, magis consilium petere possum, quā ipse alijs dare.

lib. 1. Idem de Oratore, Quōd uerō uiros bonos iure ciuili fieri putas, quia legibus & præmia proposita sint uirtutibus, & supplicia uitij, equidem putabam uirtutem hominibus (si modo tradi ratione possit) instituendo, & persuadendo, non minis, & ui, ac metu tradi.

De Iterum, Antehac, Posthac, Deinceps,
& Rursus. CAP. LVI.

ITerum, refertur etiam ad primam uicem, non tantum ad posteriorem: nam, Iterum uoco: te: id est, iterata uice, usitatum est. Iterū uocauit te: id est, præter hanc uicem, minus est usitatum. Cicero pro lege Manilia: Quum tantam multitudinem cum tanto studio uideremus, quantam non iterū in eodem homine præficiendo uidimus. Antehac, & Posthac huic similia sunt: hoc est, ante hoc, uel post hoc tempus. Aliquando tamē

men reperimus Ante illud, uel Post illud tempus. Sallustius: Sic *In cauil.* erat accensa libidine, ut sepius peteret uiros, quā petere-tur: sed ea sepe antehac fidem prodiderat, creditum abiura-uerat. Suetonius in Domitiani uita: Pari arrogantia cum pro-*cap. 15.* curatorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cepit: Dominus, & Deus noster sic iubet fieri. Vnde institutum posthac, ut ne scripto quidem, ac sermone cuiusquam ap-pellaretur aliter. Deinceps, similiter accipitur pro De-hinc, & pro Deinde, atque etiam pro Gradatim. Cicero in Tusculanis: Omnes qui deinceps accubarent, ad lyram ca-nerent. Et ad Thermum: Sed tamen tres fratres, summo loco *Epi. 17. lib. 1.* natos, promptos, non indifertos, te nolim habere iratos, quos uideo deinceps Tribunos plebis per triennium fore. Sed redeamus ad Iterum, quod aliquid nouitatis exhibet, quum di-citur: Iterumq; ad tarda reuertit Corpora. Quomodo ite-rum? nunquid semel antea redierant? minime. Quid ergo? Aut accipiendum est quomodo Rursus, pro e contrario: Cicero *Offic. lib. 111.* Neque me doloribus dedi, quibus essem conse-ctus, nisi restitisssem, nec rursus indignis homine docto uolu-ptatibus. Aut Reuertit, Redireq; pro uenire: ut idem de Fato, Ad Chryssippi laqueos reuertamur. quum nihil de Chryssi-po meminisset. Quintilianus: Si uerum est post uetusta secula, & innumerabiles annos reddi rursus alijs corporibus ani-mas, fortasse in me renatus sit aliquis ex illis. Reddi quasi da-ri: nam idem hoc uerbum efficeret. Et alibi: Sed ad illos iam perfectis, constitutisq; uiribus reuertamur: quod in coenis grandibus sepe facimus, ut quum optime satiati simus, uaric-tas tamen nobis ex uilioribus grata sit. Non ait reuertendum ad uiliores libros, quasi ab his incipiendum sit, sed quum sa-tiati fuerimus bonis libris tanquam cibus, postea nos ad ui-liores conuertamus.

LAVRENTII VALLAE

De Vltro citroq; Huc, Illhuc, Sursum, Deorsum,
Vltro, & Sponte.

CAP. LVII.

Vltro citroq; in factis, & in dictis. Quintilianus in Cæco: Cæcus quoq; inuensus in limine est, sicut solet, vltro citroq; commcare. Cic. lib. v. 1. de Republica: Multisq; uerbis vltro citroq; habitis, ille nobis consumptus est dies. Quum ego te alloquor, tunc uerba vltro, quasi ultra eunt: quum te alloquentem audio, tunc uerba citro, quasi citrà ueniunt: sicut pedes, quum à loco recedo, tunc vltro eunt: quum redeo, tunc citro. Nec elegans esset, Huc atq; illhuc commcabat, nisi errabundum, & incertum iter significes. Quidam tamen Sursum & deorsum utuntur, opinor, imitantes Terentium, qui in Eunuchis ait: Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam, Ne sursum deorsum cursites. Nescio an de Athenis hoc dictum sit, quibus portus in imo, urbs uerò editiori loco sita est: fortè sic loqui deceat per Sursum deorsumq;, si de fortune mutabilitate dicatur, quæ nunc tollit, nunc deprimat. Vltro tamen à sponte sic uidetur (ut breuiter dicam) differre, quòd Vltro est quasi sine requisitione: ut, Vltro ad te ueni: id est, à te non requisitus ueni: Sponte ad te ueni: id est, meo consilio: licet ad res inanimatas transferimus: ut, Multæ arbores sua sponte nascuntur: id est, per se.

De Et, Ac, Que, cum suis compositis. CAP. LVIII.

Et, multifariam solet in usu accipi, cuius conditionis est Que, & ab eo composita negatiua Neque, & per Apocopen Nec, Vergil. Audieras, & fama fuit. Martial. Quòd nummos cernis, mitti nos credis amice: Falleris, & nummos ista tabella rogat. Quintil. Has primum audiet puer, harum uerba effingere imitando conabitur: & natura tenacissimi sumus eorum, quæ rudibus annis percepinus. Et, pro quia accipiendum est. Ouid. in Fastis:

Nil

ELEGANTIARVM LIB. II. 165

Nil aliud Vestam, quam puram intellige flammam, Lib. 6.
Nataq; de flamma corpora nulla uides. Que pro Quia, siue nanq;. Similiter Cicero: Non solù nobis nati sumus, Liba. offic.
ortusq; nostri partem sibi patria uendicat, partem amici. Duplicantur interdù hæc coniunctiones, sed in rebus diuersis uenustius: ut, Te admirantur & ciues, & hospites. Vergilius:
—O qui res hominumq;, deumq;. Id est, ò qui res & ho- Aneida.
minum, & deorum. Sallustius in Iugurthino: Seq;, uobisq; dignum est. id est, & se, & uobis dignum est. Rarò tamen in prosa, in carmine uerò frequentius. Quintil. Nihil otiosum patitur, quodq; in inuentione, quodq; in elocutione annotandum erit. Quare de Nec, & de Neq;, & de Siue, similibusq;, quoties geminantur (quum facilia inuentu sint) omitto exempla. Et, quoq; initijs sententiarum competit, ut idem libro primo: Et finite quidem sunt partes due, quas hæc professio pollicetur. Eiusdem nature est Ac, & Atq;. Cicero, Ac si uolumus eius rei, quæ uocatur eloquentia, siue artis, siue studij, siue exercitationis cuiusdam à natura profectæ considerare principium, & cætera. Idem: Atq; cæteri Imperatores, qui de illo triumpharunt, & cætera. Interdum etiam, Et, affectui seruit: ut idem, pro Milane, Et sunt qui de uia Appia loquatur, taceant de Curia. Et in Philipp. Et ad eum legatos de pace mitemus, qui pacis nuntios repudiant: Idè: Et postea miramur, quare ferat molestè populus Rom. Interdum neq; copulam, neque affectum significat, ut si hoc modo loquar: Superauit illum in palestra, & est tam uastus, & sum tam pusillus. Ut idem de Senectute: Defendi legem Voconiam magna uoce, bonisq; lateribus, & uidetis annos meos. Ac si dixisset, Defendi legem Voconiam iuuenili uoce, atq; lateribus, & sum ita senex. Interdum etiam tali modo: Defendi fortissime illam legem: & hoc in tam prouecta ætate: uel, Et id in tam prouecta ætate. Vel

l 3 per

per Que, siue per idq; sic, Idq; in tam prouecta etate. Reputaui uxorem, idq; autore patre eius. Item per negationem: Duxi Paulam uxorem, neq; hoc: uel, neq; id sine prudentum hominum autoritate: uel, Nec id sine consilio: uel, Et hoc non sine consilio. Que exempla et mihi relatu longiora sunt, et legentibus (ut supra dixi) facilia inuentu. Illud non indiget admonitione, Que pro Et, et Quoq; pro Etiam debere accipi: ut alterum quasi membra cum membris, alteru quasi corpora cum corporibus copulet, aliter absurdum esset. Hoc admonendum est, Et, pro Etiam apud Ciceronem nusquam reperiri, sicut in ceteris illo posterioribus, ut à Vergilio incipiamus: *Lib. 6. Sen.* ut, Natus et ipse de a. Quintilianus: Tamen si quid aduersus te ipse comisit adolescens, sit hostis et meus. Cicero dixisset, Sit hostis etiam meus: uel, Meus quoq;. Idem inquit: Quod inter omnes constat, nisi inter eos, qui ipsi quoq; insaniunt, insani sunt. Quintilianus (id est seculum ab illo proximum) dixisset tum illo modo, tum etiam sic: Nisi inter eos, qui et ipsi insaniunt. Simili ratione de Nec, pro Nec etiam. Ut idem: Persolui gratia non potest, nec malo patri. Cicero, et superiores omnes dixissent, Nec malo quidem patri. Interdum miscemus. Et, atq; Nec, nunc ab hoc, nunc ab illo principium sumentes: ut, Et pacem respuis, nec bellum geris: uel, Nec bellum geris, et tamen respuis pacem: uel sic, Et pacem non uis, nec tamen bellum geris: uel, Et pacem non uis, et bellum gerere non potes. Nam in Nec, siue in Neq; (de utroq; enim loquor) inclusa est Et, uel Que, in qua resolui potest: et ubi est Nec, uel Neque, id resolui potest per Et non, uel, Que non. Poetae etiam maiorem in his sibi licentiam permittunt. Nec, et Neque, sequente Enim, aut Verò, pro simplici, non pro composita negatione accipiuntur. Siquidem idem est Nec enim, siue Neque enim, quod Non enim, nisi ita resoluimus, Non etenim: Neque uero, idem

idem quod non uero, si modo Non uero dicere licet.

De Vicissim, Inuicem, Mutuo.

CAP. LIX.

Vicissim, non memor sum usquam esse apud Ciceronem, et Quintilianum, et fere maximos quosque autores, nisi pro Secundo loco, siue Eduerso, uel Econtrario. Vergil. tantum semel, neque id aperte, uidetur usus pro Inuicem, et Mutuo: - Quid possit uterque, uicissim Experiamur. Quod imitatus est Suctonius, et alij plures. Cicero semper (quod ego quidem sciam) sic: Id acciperet ab alio, uicissimque redderet. Et iterum: Sed ego admiratione quadam uirtutis eius, ille uicissim opinione fortasse nonnulla quam de moribus meis habebat, me dilexit. Itidem Quintilianus, apud quem, et ceteros illius aetatis, non modo Inuicem tali modo usurpatur, quale est in Declamationibus: Inuicem sustinentes, Inuicem innixi, id est, alter alterum sustinens, et uterque alteri innitens. sed etiam in sensu, cuius est Vicissim, ut in lib. x. Tam contumeliosos in se ridet inuicem eloquentia, et qui stultis uideri eruditi uolunt, stulti eruditus uidentur. Et iterum: Neque enim uideo quae iustior acquirendi ratio, quam ex honestissimo labore, et ab ijs de quibus optime meruerunt, qui si nihil inuicem praesent, indigni fuerunt defensione. Plinius posterior: Habes res urbanas, inuicem rusticas scribe. In eadem significatione est Mutuo, de quo modo attigi, non solum in hac, qualis est, Inuicem se amant, et Mutuo se amant, et Mutuus amor, sed in ea de qua disputauimus. Idem Quintilianus in eodem statim post loco: Ac ne pauper quidem tanquam mercedem accipiet, sed mutua beneuolentia utetur, id est, respondente. Cicero: Fac ualeas, meque mutuo diligas. hoc est, mihi in amore respondeas.

De Scilicet, & Videlicet.

CAP. LX.

Scilicet, et Videlicet uidentur significare idem quod Certè. Sed usum suum habent, et praecipuum per amaritudinem quand

Eclog. 9.

De Amic.

Declam. 7.

Cap. 7.

Lib. 11. cap. 7.

Epi. 15. lib. 11.

Universidad de Sevilla
 Aeneid. 4.
 In And. act. 1.
 Sic. 2.
 Declam. 12.
 Biblioteca

quandam cum derisu permistam: ut apud Vergilium, Scilicet is superis labor est. Et apud Terentium: Id populus curat scilicet. Et apud Quintilianum: Hæc uidelicet expectasti, ut ne captiosum esset officio tuo, maturius redisse, ex industria tempus trivisti. Nonnunquam sine hac amaritudine, & irrisione, ut apud eundem: Sed est uidelicet ultima quædam calamitatum rabies, & nouissime in furorem uota ipsa uertuntur. Nonnunquam post relatiuum, sicut solet poni Quidem, nonnunquam & ante, uel sine relatiuo. Et hi sunt fere modi utendi his duabus dictionibus apud doctissimos: apud quos uix reperias illum uulgo usitatissimum modum, cum ea quæ confuse dicta sunt, per singula postea exponimus: quale esset. Quatuor sunt uirtutes, scilicet, uel, uidelicet prudentia, iustitia, fortitudo, modestia.

FINIS.

LAVRENTII VAL-
 LAE IN TERTIVM LI-
 BRVM ELEGANTIARVM
 PRAEFATIO.

ERLEGI proxime quinquaginta Digestorum libros ex plerisque Iurisperitorum uoluminibus excerptos, & relegi cum libentissimo uerò quadam cum admiratione. Primum, quòd nescias utrum diligentia ne, an grauius: prudentia, an æquitas: scientia rerum, an orationis dignitas præset, & maiori laude digna esse uideatur. Deinde quòd hæc ipsa ita in unoquoque illorum omnia sunt egregia, & perfecta, ut uehementer dubites, quem cui præferendum putes. Cui simile quiddam (ut de ultima tantum parte, quæ ad nos pertinet dicam) in epistolis Ciceronis admirari solebam,

quæ

quæ quæ à pluribus scribantur, omnes tamen ab uno, eodemque (audacius dixerim) si personas sustuleris, ab uno Cicerone scripta iudicentur: ita uerba, ac sententia, characterque ipse dicendi ubique sui est similis. Quod eò magis in Iurisperitis est admirandum, quòd illi eadem ætate cuncti extiterunt in eodem quasi ludo, ac schola instituti: hi uerò inter se etiam seculis distant, licet omnes post Ciceronem. Ideoque quibusdam in uerbis ab eo differetes, quales omnes à Vergilio usque ad Liuium fuerunt. Nam Seruij Sulpitij, atque Mutij Scæuole nihil extat, sed alterius Mutij recentioris. Et prisci illi quidem Iurisperiti quales, quantique in eloquendo fuerint, iudicare non possumus: quippe quorum nihil legimus. His autem, qui inter manus uersantur, nihil est, mea sententia, quòd addi, adim'ue posse uideatur, non tam eloquentia (quam quidem materia illa non magnopere patitur) quam Latinitatis, atque elegantia: sine qua cæca omnis doctrina est, & illiberalis, præsertim in iure ciuili. Ut enim Quintilianus inquit, Omne ius, aut in uerborum interpretatione positum est, aut æqui, prauique discrimine. Et quantum momenti in uerborum interpretatione sit, ipsi Iurisperitorum libri maxime testantur, in hac re præcipue laborantes. Utinamque integri forent, aut certe isti non forent, qui in locum illorum, etiam Iustiniano uetante, successerunt. Nota sunt eorum, & nimis nota nomina, ut superuacuum sit ea per me recenseri, qui uix quintam partem iuris ciuilis intelligunt: & ob imperitia suæ uelamentum aiunt non posse doctos euadere in iure ciuili facundia studiosos, quasi Iurisperiti illi aut rustice locuti sint, id est, istorum more, aut huic scientia non plane satis fecerint. Quid de illis loquor? ego mediocri ingenio, & mediocri literatura præditus, profiteor me omnes qui ius ciuile interpretantur, ipsorum scientiam edocturum. Quòd si Cicero ait, sibi homini uehementer

Quintil. lib. 10. cap. 7.

Cice. pro M. Tullio.

l s occip

occupato, si stomachum moueant, triduo se Iurisconsultum fore non ne & ipse audebo dicere, si Iurisperiti (nolo dicere Iurisimperiti) stomachum mihi moueant, aut etiam sine stomacho, me glossas in Digesta triennio conscriptorum, longè utiliores Accursianis? Merentur enim, merentur summi illi iuri nancisci aliquem, qui eos uerè, riteq; exponat, uel certè à malè, & Gotthice potius, quam Latine interpretantibus defendat. Gotthi isti, quidni & Vandali existimandi sunt? Nam postquam hæ gentes semel, iterumq; Italiae influentes Romanam ceperunt, ut imperium eorum, ita linguam quoq; (quemadmodum aliqui putant) accepimus, & plurimi forsitan ex illis oriundi sumus. Argumento sunt codices Gotthice scripti, quæ magna multitudo est: quæ gens si scripturam Romanam deprauare potuit, quid de lingua, præsertim relicta sobole, putandum est? unde post illorum aduentum primum, alterumq; omnes scriptores nequaquam facundi. Ideoq; prioribus multò inferiores fuerunt. En quò literatura Romana recidit. Veteres admiscebant lingue suæ Græcam: isti admiscunt Gotthicam. Neq; uerò hoc dico, ut iuris studiosos carpam, imò ut adhorter potius, persuadeamq; sine studijs humanitatis non posse, quam cupiunt, assequi facultatem: malintq; Iurisconsultorum, quam leguleorum similes esse. Nam (ut Vergiliano uersu utar)

Georg. 1.

O fortunatos nimium, bona si sua norint Agricolas.
Ita ego appellem iuri operam dantes fortunatos, si norint sua bona. Quæ enim disciplina, scilicet quæ publicè legitur, tam ornata, atq; (ut sic dicam) iam aurea, ut ius ciuile? An (ut hinc incipiam) ius Pontificum (quod Canonicum uocant) quod ex maxima parte Gotthicum est? An Philosophorum libri, qui ne à Gotthis quidem, aut Vandalis intelligerentur? quos ego ob hoc maxime errare, quòd loquendi facultate caruerunt, in
libris

libris meis de Dialectica ostendo: quos iam edidissim, nisi amici me hos potius edere coëgissent. An Grammaticorum, quorum propositum uidetur fuisse, ut linguam Latinam docerent? An deniq; Rhetoricorum, qui ad hanc usq; ætatem plurimi circumferebantur, nihil aliud docentes, quam Gotthice dicere? Vna supererat Iuris ciuilibus scientia adhuc inuiolata, & sancta, & quasi Tarpeia arx urbe direpta. Hanc etiam isti Gotthi, non Galli, per speciem amicitie polluere, atque euertere tentauerunt, euertereq; pergunt. Hanc ipse (quantum in me erit) ut M. Manlius Torquatus protegam, imò omnes qui hoc nomen profitentur, protegere debent. Quod si fecerint (ut spero, & opto) nõ legulei, sed Iurisconsulti euadent. Quod ad meum autem hoc opus attinet, non fraudabo iuris conditores debita laude. Tantum igitur deberi puto huius facultatis libris, quantum illis olim qui Capitolium ab armis Gallorum, atq; insidijs defenderunt: per quos factum est, ut non modò tota urbs non amitteretur, uerum etiam ut tota restitui posset. Itaq; per quotidianam lectionem Digestorum, & semper aliqua ex parte incolumis, atq; in honore fuit lingua Romana, & breui suam dignitatem, atq; amplitudinem recuperabit. Sed ad reliqua pergamus.

De hoc Linius
lib. 9. ab urbe
condita.

De Tanti, & Quanti, cum suis compositis: deq;
Pluris & Minoris.

CAP. I.

T Q V E ut ab eo potissimum incipiam, quod nec ab aliquo (quod sciam) traditum, & traditu dignissimum est: duo, Tanti, & Quanti, compositaq; ab eis Tantiq; Quantilibet, & Quanticunq; totidemq; comparatiua Pluris, & Minoris: præterea nulla alia nec comparatiua, nec nomina, nec dictiones queunt in genitiuo casu adiungi his uerbis, Emo, Vendo, Veniundo, Veneo, Mercor, Comparo,
Acstimo

æstimō, Taxo, Liceor, Addico, Distrabo, Metior pro æstimō, Constat, Conduco, Loco, Fœneror, Pacifcor, Pango pepigi, Condemno, Postulo, & si qua sunt alia similis horum significacionis. Neq; enim audiuius dici unquam, Vendidit patriam hic auri: aut, Achilles uendidit corpus Hectoris auri: Priamusq; illud redemit magni ponderis auri: sed per ablatiuum sic: Vendidit hic auro patriam, & c. Exanimusq; auro corpus uendebat Achilles. Hæc Verg. Valerius quoq; libro quinto: Magni ubiq; pretio uirtus æstimatur. Quanti uerò, & Tanti, cæteraq; (ut dixi) genitiuum non mutant, ut Terent. in Eunuchō: Quid agas? nisi ut te redimas captiua quàm quæsum minimo: & si nequeas paululo, at quanti queas. id est, tanti te redimas, quanti queas. Cur non dixit Quanto, ut congrueret cum illis Minimo, & Paululo? aut Minimi, & Paulilli, ut congrueret cum hoc Quanti: nisi quia Tanti, & Quanti mutare non licet, & ab eis, quæ dixi composita. Quintil. in Pasticadauere: Hoc unum supererat, ut deuectum tantidem uenderes. Et in Verrem Cicero: Aiebat te tantidem æstimasse, quãti sacerdotem. Iuuenalis: Quancunq; domus constet. Idem (quod ad prædicta comparatiua pertinet) Balnea sexcentis, & pluris porticus empta. Cur non dixit, Et pluribus, ut copularet coniunctio eosdem casus? T. Lilius lib. x l v i i i. Mancipia minora annis uiginti, quæ post proximum iusstrum decem millibus æris, aut pluris uenissent, ea quoq; decem tanto pluris quàm quanti essent, æstimarentur. Adco ut interrogati per eundem sepe casum respondere nequeamus, ut Plautus in Epidico, Quanti cam emit? uili. quot minis? quadraginta minis. Horat. Quanti empta? paruo. quanti ergo? octusibus. heu heu. Nam illud apud Cic. Quanti addictus? mille nummum. non est illud mille genitiui, sed ablatiui casus, ut mox docebo: quasi millenario nummum. id est, nummorum. Et hæc quidem interrog

Æneid. 5.

Æneid. 1.

cap. 4.

Act. 1. sc. 1.

Declam. 12.

Satyr. 7.

1a ead. Satyr.

Satyr. 3. lib. 1.

De Ora. lib. 1.

interrogatio est per genitiuum, responsio autem per ablatiuum. Aliquando è diuerso ut, Emisti ne decem minis istum equum? imò pluris. Aliquando hi duo casus iuxta idem uerbum hærent: ut, Emisti istum equum decem minis, an pluris? Quòd si aduerbia forent (ut nonnulli existimare solent) cur potius dictum est Tanti, & Quanti, Pluris, & Minoris, non Tanto, & Quanto, Pluri, & Minori, quum huiusmodi uerba utiq; ablatiuum desiderent? Cur non idem sit in cæteris comparatiuis, quæ palam aduerbiantur? Non enim dicitur, Emi equum uilioris, carioris ue, quàm tu: ne uiliori, cariori ue quàm tu: sed, uilius quàm tu: aut carius: neque, uendidi ædes melioris, peioris ue, quàm tu: sed melius, peius ue quàm tu. Cur demique (quod non minus mirandum est) hæc ipsa quæ nominauit, quoties substantiuis maritantur, formam naturalem, & legem uerborum custodiunt? excepto Tantidem, quia est substantiuum, quòd ablatiuum, datiuumq; non agnoscit Tantodem: solasq; has uoces habet Tantundem, & Tantidem. Dicendumq; erit, Quanta pecunia istum equum emisti: sicut quot minis, Iuuenal. Quanto

Satyr. 9.

Metiris pretio, quòd ni tibi deditus essem,
Deuotusq; cliens, uxor tibi uirgo maneret.

Lilius lib. x x i i. Hic miles magis placuit, cum pretio minore redimendi captiuos copia fieret. Itaque genitiuos illos, Tanti emi equum, quanti potui: sic exponere non possumus, Tanti pretij, & quanti pretij potui: sed sic, Tanto pretio, quanto potui. Et per comparatiuum: ut illud Ciceronis, Non pluris uendo quàm alij, fortasse etiam minoris. Cum aliquem doces, non ita exponas, Pluris, id est, pretij: & Minoris, id est, pretij. Nam huiusmodi expositio fecit ut plerique fallerentur: sed sic, Pluris, id est, pluri pretio: Minoris, id est, minori summa.

Officiorum 2.

De

L A V R E N T I I V A L L A E

De Mea, Tua, Sua, & Cuius.

CAP. II.

Non tantum in his causis, quas ostendi, nonnunquam aliter respondemus, quam quo modo interrogati sumus, sed etiam in illis tribus pronomibus, de quibus proximo libro disputavi, tam primitiuis, quam deriuatiuis: quorum diuersam conuincimus naturam esse: & præter hæc unum, Cuius cuius: quod à ueteribus non inter nomina, sed inter pronomina numerabatur, ut Meus mea meum. Nec Græci relationum, unde hoc nomen descendit, inter nomina, sed inter articulos collocant: & nos pronomina quædam articularia solemus appellare. Ideoq; ut dicimus, Mea est, tua est, sua est: & Mea, tua, sua interest: ita Cuius est, & cuius interest. Plautus in Epidico: Ego illum conueniam, atque adducam ad te, cuius est fidicina. Cicero pro Murena: Ea cædes potissimum crimini datur ei, cuius interfuit: non ei, cuius nihil interfuit. Igitur interrogati, Cuius hominis est hoc opus? respondebimus Meum, non mei. Cuius domini hic fundus? Tuus, aut suus: non Tui, aut sui. Rursum, Meum ne fundum possides, an tuum? respondebo Neutrius, uel illius. Interrogamus adhuc, respondeamusq; per uarios casus: Meum ne prædium est, an illius? respondebo, illius certè, non tuum. Similiter de Cuius nominatiui casus, ad quod nunquam respondeas per eundem casum, nisi in tribus pronomibus deriuatiuis: ut, Cuius pecus? respondeas Meum, uel illius. Interrogatur etiam per diuersos casus: ut Cuius pecus? tuum ne, an Melibœi? sed per talem dictionem nunquam respondetur: nisi dicas, Est cuius est: uel, Est cuius esse debet. & si quid est simile.

De Tanti, Quanti, Magni, Parui, cum Interest.

CAP. III.

Eadem Tanti, & Quanti, positiua quoq; duo, Magni, & Parui, sola in genitiuo iunguntur cū illis geminis uerbis, Interest

E L E G A N T I A R V M L I B. I I I.

175

Interest, & Refert. Cætera autem, uel aduerbialiter, uel uoce nominatiui, siue accusatiui, & in primis horum comparatiua, superlatiuaq; Magis, & Minus, Maximè & Minimè, atque horum germana, Multum, Plus, Plurimum, Parum, Paululum, Paulum, Pauillum, Nihil, Aliquid, & si qua sunt alia. Tanti interest, Quanti interest, Magni refert, Parui refert, ac Multum refert, Plurimum interest, Maximè refert, Magis refert, Paulum refert, Minus refert, Parui refert. Quinetiam non modò quatuor hæc nomina id naturæ habent cum his duobus uerbis, uerum etiam cum multis alijs: ut, Magni æstimo, Parui facio, Parui pendo, Quanti facis, Tanti facio. Sed cū huiusmodi uerbis nonnunquam alia nomina iunguntur, ut Plurimi æstimo.

De Mille, & Millia.

CAP. IIII.

Atq; (ut promissum exoluam) illud Ciceronis Mille nummum singularis numeri esse, tum exemplo eiusdem, tum præcepto M. Varronis comprobabo. In Philippicis: Inuentus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum: Et pro Milone: In quibus propter insanas istas substructiones facile mille hominum uersabatur. Qualia exempla plura repetere, nisi Varronis præceptio satis esset, qui in libris de Analogia inquit: Quum peruentum est ad millenarium, assumit singulare neutrum, quod dicitur hoc mille denarium, à quo multitudinis numerus fit millia denarium. Et paulò post: Ut sit utrunq; sine casibus uocis, dicemus ut hoc mille, huius mille: ita hoc decies, huius decies. Hæc hæctenus. Illud quoq; præter hæc addamus, Mille hominum dici, & Millia hominum. Iterum Mille homines dici, Millia uerò homines non dici. Cuius rei causa est, quòd proprie dicimus Mille homines, ut centum homines, Millia hominum, ut centenaria, uel turbæ hominum. Hoc substantiuum est, illud uerò adiectiuum. Itaque non licet dicere Millia homines, quia duo substantiua non coherent sine

sine copula: neq; in his ullus certus inesset sensus. Mille hominum licet dicere, quia mille substantiatur, ut Multum hominum, pro multi homines. Item Mille hominum, pro mille homines: idemq; erit, quod Millium hominū, si millia singulare haberet millium, quod nō habet, nisi pro milliario, quod constat ex mille passibus: uel pro seminis genere: uel more Varronis, quia dicimus hoc mille uel quia (ut maxime reor) nec adiectiuum planē, nec substantiuū est, sicut Hic, hęc, hoc, Iste, ista, istud, & nonnulla alia pronomina. Nam cetera adiectiua non patiuntur sibi ita adherere adiectiua, ut pronomina. Dicimus enim, Hic robustus messor, Ista robusta mulier. Nec dicimus, Antiquus robustus messor, Antiqua robusta mulier. At nomina numerorum sunt istis pronominibus similia: ut, Centum aurea patre, Mille armatae naues. Ergo Latine dicitur Mille ex hominibus, sicut dicitur, Isti ex illis. Quę locutio idē est, quod Mille hominū. Cetera nomina numeralia, siue substantiua, siue adiectiua sint, inter se iungi recusant, quia nec duo substantiua, nec duo adiectiua sola esse possunt: Vi Duo centum, Tria mille: quum presertim sint sua propria nomina, ut Ducenta, Trecenta, & supra mille est Millia, quod plane substantiuum est. Ideoq; dicimus, Mille hominum: Duo millia hominum, non duo mille: Tria millia, Quatuor millia hominum, & deinceps. Nec (ut dixi) Tria aut quatuor mille, sed Bis mille, Ter mille: Bis centum, & Ter centū, non Duo centum, Tria centum: aut (ut aliqui indocti loquuntur) Ducentum, Tricentum, sed Ter centum. Vergilius:

Georg. 1. Ter centum muciei tondent dumcta iuueni. Et alibi:
Aenid. 1. Hic iam ter centum totos regnabitur annos.

Reperimus tamen apud ecclesiasticos sepe hoc modo dici, quale est: Debebat decem millia talenta: & Duodecim millia signati. Quod defendi non potest, nisi resoluas sic: Signatis duob

duodecim millia: Talenta, decem millia: quasi dicatur, numero duodecim millia, & numero decem millia, & subintelligatur entia: sic, Debebat talenta entia decē millia. Signati entes duodecim millia. Nisi interponas uerbum substantiuū: sic, Signati erant duodecim millia, quod in altero exemplo fieri nequit. Quo certē modo ipse non loquerer, sed potius Duodecim millia signatorum, aut Duodecim millia signata: & Decem millia talentorum, & Duodecim millia drachmarum argenti. Cuius erroris (si error est) causa (ut opinio mea fert) hinc fluxit, quōd sepe legimus Decem millia pondo argenti, quasi illud Pondo sit nominatiua, aut accusatiui casus, & non potius genitiui. Sæpe decem millia quingenti pedites: non Peditum. Ita cū numerus posterior defuerit, putant rectē dici posse Decem millia pedites: quod falsum est. Nam cū dicimus, Decem millia quingenti pedites, sic intelligimus, Decem millia peditum, & quingenti. Quo sepe modo loquimur, nec aliter loqui possumus. Atq; ut nunc ad hoc Quingenti, subintelligimus Pedites, ita ad illud Millia, subintelligimus Peditū. Quale esset in superioribus exemplis, Duodecim millia & ducenti signati, uel Duodecim millia signatorum & ducenti: & ita in ceteris. Rarius autem reperitur Mille, pro millia. Nam illud: Quicumq; te angariauerit mille passus, uade cum illo & alia duo: subintelligitur Millia passuum. Alioqui dixisset Alios duos, non alia: uel potius, Alios bis mille.

De Numeralibus.

C A P. V.

ET quoniam de numeris cœpimus, de ipsis aliqua dicere prosequamur. Et primum hoc admonemus, in quo pleriq; falluntur, Trecenti scribendum esse, non Trecenteni, nec Triceni, quum significat trecentenarium numerum, quod syn copatum est, sicut cetera. Dicimus enim Ducenti, pro ducenteni: Trecenti, pro trecenteni: Quadringeni, Quingeni, Sexcenti, m centi,

L A V R E N T I I V A L L A E

centi, Septingeni, Octingeni, Nongeni, uel Noningeni, pro quadringenti, quingenti, sexcenti, septingenti, octingenti, nongenti, uel noningenti. Centeni autē, & Mileni non syncopantur, quia nō sunt praelongae dictiones, sicut superiores. Triceni autem caret syncopa, sed immutauit g, in c: sicut Viceni, pro uigenti, & Triceni, pro trigeni. Sunt enim similia uocis c, & g, quemadmodum d, & t: propter quod dicimus Quadringenti, pro quatrinenti. In quo nomine & t, in d, & c in g, mutatum est. Atq; quoniam dixi quosdam falli similitudine uocum, recenseamus hęc ipsa infra centum, ut supra centum fecimus. Dicimus igitur Singuli, bini, terni, quaterni, quini, seni, septeni, octeni, noueni, deni, undeni, duodeni, ternideni, quaternideni, quinideni, senideni: uel deniquaterni, deniquini, deniseni, denisepteni, deniocteni, deninoueni: uiceni, uicenisinguli, uiceni bini, uiceni terni, uel (ut postea ostendemus) singuli & uiceni, bini & uiceni, & ita deinceps. Tum triceni, quadrageni, quinquageni, sexageni, septuageni, octogeni, non octuageni (octoginta enim dicimus, non octuaginta) nonageni, uel nongeni, non nouageni: deinde centeni. Ideo autem hęc nomina in plurali protuli, quōd in prosa scribentes serē plurali utuntur, in carmine frequenter etiam singulari. Et singularem quidem horum nominum numerum non prosa oratione scribentium, ait Priscianus esse, sed poetarum. Ut Lucanus lib. v III.

Gurgite septeno rapidus mare summouet annis.
Veruntamen non tantum poetarum uideo esse, sed nonnumquam etiam aliorum: ut Plin. lib. x v II. Traduces Gallica cultura binis utrinq; lateribus. Si pars quadrageno distet spatio
cap. 2. quaternis, uiceno inter se obuij miscentur. Et in x x v. Altera maior, folijs laterum modo inclusa, quę quia septena sunt.
cap. 10. Et in x x v I. Prodigiosa sunt, quę circa hoc tradit Theophrastus

ELEGANTIARVM LIB. III.

phrastus autor alioqui grauis, septuageno coitu durare libidinem contactu herbe, cuius nomen speciemq; non posuit. Septuageno, id est, septuaginta coitibus per singulas noctes. Nam ita hęc nomina exponuntur: ut, Creabantur olim bini consules, id est, per singulos annos duo. Utuntur ergo oratores legitima significatione horum nominum: Bini enim, siue Bini, significat singulis duo: Ternus, siue terni, singulis tres: Quaternus, siue quaterni, singulis quatuor. At poëta non ita. Septenus enim gurgis non est singulis septem, sed septem tantum uni flumini Nilo. Nec in singulari modo significatione hac abutuntur, uerum etiam in plurali. Ut Vergilius:

Per duodena regit mundi sol aureus astra.
Duodena astra, pro duodecim astra. At hoc Septeno, Priscianus exponit septenario: quod mihi non placet, quum inauditum sit flumen aliquod habere septenarium alueum, & fontem edere septenarium riuum. Siquidem hęc nomina numerum aliarum rerum, quę non nominantur, indicant, non multiplicationem sui ipsorum: ut, Lapis centenarius, non quōd sit centuplus lapis, sed centum librarum: Homo centenarius, non quōd sit centum geminus, sed quōd habet centum annos: Grex centenarius, non quōd sint centum greges, sed grex centum capitum. Rursus non dicimus Centenariam libram, sed centuplam: nec Centenarium annum, sed centuplum annorum. Tamen dicimus Centenarium, Septenarium, Duodenarium numerum. Siquidem Numerus omnia complectitur, siue Centenarius, siue Decenarius, siue alius quouis numerus ceterarum rerum, librarum, annorum, similitumq;. Ideoq; recte dicimus Centenarium numerum annorum ingressus est: non autem Centenarium annum: & Millenarium numerum portat pondus: non autem, Millenaria pondo. Potuisset igitur Priscianus comodius exponere, Septeno gurgite, pro septenarij numeri

Georg. 1.
Prislib. 2.

gurgite. Quae expositione uti solemus in illis numeralibus, quae ultimam numeri eius significant: Decimus, Undecimus, Centesimus, Millesimus, id est, qui ultimus est ex decem, ex undecim, ex centum, ex mille. Aliquando etiam sic: Hoc aruum attulit centesimum, illud uero sexagesimum, tuum uero trigesimum fructum, id est, centenarij numeri, sexagenarij, tricenarij fructum, uel centuplum, sexagentuplum, tricentuplum. Plinius lib. x viii. Admiscetur huic far, ut mitiget amaritudinem eius, & tamē sic quoque ingratisimum est uentri: nascitur qualicunq; solo cum centesimo grano: ipsumq; pro letamine est. Non ultimum granum ē cētenario numero intellexit, sed grana centenarij numeri, siue granum centuplum, siue cētenum, eo modo quo idem autor dixit uiceno. Hac etiam ratione appellata est Quadragesima, quod quadraginta dies continet: quo uocabulo eloquentissimi Christianorum utuntur. Quidam etiam Quinquagesima, Sexagesima, Septuagesima. Atq; (ut ad rem redeam) utimur superioribus illis nominibus crebrius in plurali numero, Singuli, Bini, Terni. Trinum igitur cum habeat singularem numerum, apparet non esse naturae istorum. Quinimō non memini comperisse me illud in plurali, licet & singulare perrarum sit, ut Trinum nundinum. Promulgari enim debebat antiquitus rogatio apud Romanos trino nundino: quod (ut opinor) aut tribus in locis uno die, aut tribus diebus uno in loco celebrabatur: ut Trinus trium annorum, ita Trinus trium dierum, aut trium locorum. Priscianus autem ait Trinundinum pro trinundinarum, Ciceronis exemplo pro Cornelio: Primō ex promulgatione trinundinum dies ad ferendum potestasq; uenisset. Quod si ita esset, a tris compositum esset, non a trimū, ut ait Priscianus, sicut Trinocitium: sed forsitan per apocopen dicimus Trinundinum, pro trinum nundinum, aut plane trinundinum. Quintil. lib. ii. Siue non

Prisc. lib. 7.

cap. 4.

trino

trino forte nundino promulgata, siue non idoneo die, siue contra intercessionē, uel auspiciā, aliud uel quod legibus obstat, dicitur lata esse uel ferri. Titus Lilius lib. i. Postquam uero comitia decemuiris creandis in trinundinum indicta sunt. Idem lib. v. (nisi editioni menda inest) ait: Antea trina loca cū contentione summa patritios explete solitos, nunc iam octoiuges ad imperia obtinenda ire. Donatus tamen hoc nomine utitur, & discipulus eius, non tamen magistro indoctior, Hieronymus, cum alibi, tum ad Marcellam: Et Trinam negationem, trina postea confessione deleuit: id est, triplici. Ceteri quoque eodem nomine utuntur. Unde dicta est Trinitas, trium personarum una diuinitas. Seruius super illud Vergilianum,

—Terna arma mouenda: ait, Figura poetica: nam Trina debuit dicere. Arma enim sunt tantum numeri pluralis. Sed haec ratio Seruij, quam sit efficax, ipse uiderit, qui uult hoc nomen aptum esse nominibus numeri pluralis: quod etiam reperimus coniunctum cum nominibus singularem numerum habentibus. Et quid praeterca dixisset, si apud Vergiliū foret Quaterna arma? nunquid legendum esset quatrina? Verum non est Trinum de numero eorum, de quibus disputauimus, quorum singularem non frequentari ab oratoribus diximus, sed a poetis, & quidem improprie. Etiam nonnunquam improprie pluralem, quod aliquando ipsi quoque oratores faciunt, sed necessitate in his nominibus quae singulari carent, ut Codicilli (licet Iustinianus utatur) ut Liberi, ut Pugillares, ut Nuptiae, ut Arma, ut Castra. Aut si non carent, suntq; uel diuersi generis, ut Nundinum, & Nundinae, Delicium, & Deliciae: uel diuersae significationis, ut Haec aedes & haec aedes: uel diuersi & generis, & significati, ut Epulum, & Epulae. Necessarium est autē dicere Binos codicillos, & ternos, & quaternos, non Duos, tres, quatuor, ratione dictante. Quid enim

Lib. 8. Acti.

m 3 si de

si de diuersis codicillis dicendum mihi sit, quomodo dicam, Duos codicillos scripsit pater, unum ad me, alterum ad uxorem illud enim Vnum, & illud Alterum ad quid refertur? ad codicillum, quod non reperitur? Dicendum est ergo Vnos. Quod si Vnos, ergo & Binos dicendum erit, quod ex Cicero exemplo liquebit: Duplices similitudines esse debent, unæ rerum, alteræ uerborum. Quod si dixisset duplex similitudo, subiunxisset, Vna rerum, altera uerborum: uerum quia in plurali locutus est, non putauit alteri numero locum esse oportere. Dicamus ergo Binos codicillos, non duos. Rursus Duo testamenta, non bina. De cuius naturæ nominibus quibusdam nominatim faciamus mentionem: si tamē illud monuerimus ex prædictis colligi, utroque modo posse dici: Relinquo filiis meis testamento singulis, siue cuiq; si multi: siue utriq; si duo fuerint, dena prædia: uel Singulis, siue unicuiq; siue utriq; decent prædia: cum ego & fratres mei ex bonis paternis habuerimus singuli, siue unusquisq; siue uterq; unum prædium: uel singuli, siue unusquisque, siue uterq; singula prædia: quæ etiam uno loco coniunxit Cicero in Paradoxis: Capit ille ex suis prædijs sexcenta tertertia, ego centena ex meis. Non dixit aut sexcenta & centum, aut sexcenta, & centena, quæ tamē diuersa sunt: ut intelligamus ab illo sexcenta capi uno anno, non singulis annis, ab hoc centena non uno anno sed singulis annis. Ego tamen puto scribendum esse, Sexcenta, nō sexcenta. Multa hic, & multifariam uitiose dicta repetere liceret, sed uerborum tantos uiros carpere. Vnum tantummodo dixerim ex tertio libro Regum: Septena retinacula in capitello uno, & septena retinacula in capitello altero: quum dicendum esset, Septem in uno, & septē in altero: aut Septena in singulis: aut Septena in utroq;. Et si fuissent plura duobus, Septena in unoquoq;. Cuius cōditionis est illud in eodem libro: Quod abscon-

derim de prophetis domini centum uiros, quinquagenos & quinquagenos in speluncis. hoc modo non recte dicitur, sed eo modo, quo paulo ante dictum erat. Tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos in speluncis. id est, in singulis speluncis quinquaginta. Quidam iuris studiosi accipiunt Dena, pro uiginti, non intelligentes significari singulis duorum decem: de quorum imperitia quid multis dicendum, cum putent recte dici Vna quinq; quasi Vnā sit nomen, & non aduerbium. Ne illud quidem obticebo (quemadmodum superius ostendi) illa nomina supra centum syncopari, infra uerō centum minime. Ita ē diuerso aduerbia infra centum syncopari, ultra, nō syncopari: ut Vicies pro uiginties, Tricies pro triginties, deinde Quadrages, Quinquages, Sexages, Septuages, Octoges, nō octuages, Nonages non nouages. Cætera non syncopantur, Quinquies, Sexies, Septies, Octies, Nouies, Decies, Centies, Duceties, Trecenties, Quadringentes, Septingentes, Octingentes, Noningentes, Millies: deinde Bis millies, Ter millies, Quater millies, Quinquies millies, Decies millies, Vicies millies, & deinceps cætera. Nunc ad institutum redeamus, ab hoc potissimum nomine incipientes.

De Litera, & Epistola. CAP. VI.

Litera in singulari Briscide significat elementum ipsum, ut A, & B: uel manum scribentis: ut ad Attic. Cic. Nam Alexidis manum amabam, quod tam propè accedebat ad similitudinem tuæ literæ. In plurali uerō epistolam, præterquam apud poetas, qui pro epistola, uersus gratia, in singulari semper utuntur. Ut Ouid.

Epist. 2. lib. 7.

Epist. Brisc. ad Achil. Epist. 16. lib. 2.

Quam legis à rapta Briscide littera uenit. Nam quod Cicero ad Caninium scribit, ad se nullam literam Bibulum misisse: ita ait, quasi nullum uerbum misisset: quod ut uehementer extenuaret, non dixit uerbum, aut syllabam,

sed literam. Frequentissimum igitur est Litera, pro epistola: inter quae duo nomina haec elegantiae differentia est: Quod dicimus Vnam epistolam, Vnas literas: Duas, tres, quatuor, quinque, epistolas: Binas uero literas, ternas, quaternas, quinque, senas, septenas, octonas, nouenas, denas, nunquam aliter: quale esset, Vnas, binas, ternas epistolas: Duas, tres, quatuor literas. In hoc tamen conueniunt, ut dicamus, Dedi singulis, uel unicuique, uel utrique, siue singulas literas, siue singulas epistolas. Item in maiori numero non conueniunt: ut, Dedi singulis duas literas, uel binas epistolas: sed Binas literas, & duas epistolas: non autem secus, de quo iam dixi. In quo obseruandum est de ceteris quoque uocabulis: ut si dicas, Accepi abs te binas literas, non subiungas, Quarum alteri respondi per proximum tabellarium, alteri nunc respondeo, sed Alteris. De Epistola uero apertum est: ut, Accepi duas epistolas, quarum alteri iam respondi, alteri nunc respondeo. Cicero uero fere ait, Accepi literas, accepi epistolas. Plinius frequenter etiam Recepi, nisi libri mendosi sint.

Cic. in princ. Philip. 1.

Zib. 2.

De Aedes, & eius derivatiuis.

CAP. VII.

Aedes in plurali tantum, accipitur pro domo, nec unquam aliter: ut, Aedes meas non proscribam. In singulari, atque adeo in plurali pro templo: ut Cic. in Philip. lib. 1. Ex eo die, quo in aedem Telluris conuocati sumus, in quo templo (quantum in me fuit) ieci fundamenta pacis. In quo templo, id est, in qua aede Telluris. Sed haec in re differt a templo, quod semper in utroque numero habet adiectionem, ut in aede Iouis, Mercurij, Mineruae: in aede Concordiae, Telluris, Honoris, Virtutis: in aede sacra, & in plurali sacras aedes: aedes Deorum, aedes Nympharum. Nam quum ait Lucretius de Ioue loquens, Et aedes saepe suas disturbet. perinde est, ac si dixisset, Iouis aedes. Igitur pro templo dicemus Duas, tres, quatuor

tuor deorum aedes, Duas sacras aedes: pro domo, Binas, ternas, quaternas, priuatas aedes. Aeditui autem ab aedibus sacris, quas tuentur, appellati sunt, non a priuatis. Aediles quoque magis a sacris aedibus dicti sunt, quibus curandis praepositi erant. Aedificare autem magis ad domos hominum spectat, quam deorum: nec domos tantum, uerum etiam naues: ut Cic. Qui posteaquam maximas aedificasset, ornassetque classes. Neque hoc indignum est admonitione, eum cui domus aedificatur, dici Aedificare. ut idem de consulari uiro inquit: Qui quum aedificasset in palatio plenam dignitatis domum. Similiter in ceteris uerbis: ut Horatius de praediuitibus: Diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis.

Pro leg. Mani.

Epist. lib. 1.

De Liberi, Pugillares.

CAP. VIII.

Liberi pro filijs singularcm non agnoscit, cuius natura a superioribus dissentit. Nam ut dicam, Lego Titio ternas aedes, unas in foro, alteras in Ianiculo, tertias in Suburra: ita non dicam, Ex ternis liberis meis, unos, alteros, tertios: sed Ex tribus liberis meis unum in alienam familiam dedi, alterum abdicauit, tertium heredem institui. Cuius rei causa est, quod quum dico Vnum, alterum, tertium, adiungi solet Filium: & Tres liberos, quasi tres filios: quod ita non fit in Aedes, et in Literas, nisi subintelligas domum, & epistolam. Sed quid facies in ceteris? ut in Nuptias, & in Pugillares? absurdum sit dicere, Vnam nuptiam, Vnum pugillarem. Pugillares autem significat tabellas cereas, siue ligneas, siue alterius materiae, in quibus stylo scribimus. Liberum tamen pro filio & apud Quintilianum, & apud Paulum, Caiumque reperio.

De Hortus.

CAP. IX.

Hortus quoque eiusdem naturae est. Nam in singulari, pluralique pro hortis olitorijs accipitur, id est, olera producentibus. Est enim Oulus, omnis herba satiuua, qua uescimur.

Apud Mode stinu ti. de pac. ff. lius aut. & Plipianu tit. de reg. iur. l. nemo p. do. leges liberum singula riter pro filio.

Et cuius folijs, ut caule in edulium utimur. Horti uero in plura tantum, arboribus consiti dicuntur, & uoluptatis, amoenitatisq; causa parati. In superiore igitur significatione dicemus Vnum hortum, duos, tres hortos. In posteriore Vnos, binos, ternos, quaternos hortos, nisi alicuius autoritas aliud sibi uendicauerit.

De Odor.

O Dor huic simile est, qua uoce notum est quid in utroque numero significetur: in plurali uero tantum, odoramentum: ut odores ex Arabia sunt. Hoc tamen nomen raro cum numeralibus iungitur, sed cum alijs adiectiuis.

De Commeatus.

CAP. X.

Commeatus autem, & si qua sunt similia, non recipiunt talem ambiguitatem. Siquidem superiora in uno sensu habent utrumq; numerum, in altero tantum pluralem: hoc uero in altero tantum singularem. Est enim Commeatus in singulari tantum, pro facultate ad tempus a militia, ab alio uel ministerio recedendi (quam prebet militi Imperator, prepositus uel inferiori) eundiq; quo uelit ad prescriptum diem reuersuro. Licet L. i. lib. x. xlii. ait: Magna pars sine commeatibus dilabebatur. In utroque autem numero pro cibarijs ad alimoniam Reipub. aut exercitus, aut alicuius multitudinis. Interdum etiam priuatum. Cice. pro lege Manil. iam commeatu & priuato, & publico prohibebamur.

De usu Pluralis pro singulari, & de Reditu parenthesis.

CAP. XI.

Ex his, quae dixi, colligi potest, non uerum esse, quod aliqui uolunt, quoties autor in numero plurali loquitur, declarari dignitatem quandam, & (ut sic dicam) magistrerum. Quid enim cause est, cur haec nomina pluraliter, non singulariter efferantur? quid Athenae potius, quam Athenas? quid Roma potius,

potius, quam Romae? Sed ne in re aperta dicam pluribus, huic opinioni repugnat cum ipsa rhetorica ars, quae iubet nos uti modo plurali, pro singulari numero, modo singulari, pro plurali. plurima exempla, adeo ut uno atq; eodem loco de se orator in utroq; numero loquatur. Vergilius:

O Melibae, deus nobis haec otia fecit.

Eclog. 1.

Namq; erit ille mihi semper deus, illius aram

Saepe tener nostris ab oculibus imbuet agnus.

Ille meas errare boues. Hic de se loquens Tityrus nunc

nos, nunc me ait. Homerus quoq; Iliados xlii.

Ἐρχομαι ἔτι τοι ἄρχῃ ἢ κλισίῃσι λέλειπται

Οἰσόμενοι, τόνυ γὰρ κατέξάμενα ὁ περ ἔχουσιν.

Et in prosa, ut Quint. in Aegro redempto: Vtinam hoc saltem Declam. 9.

mihi sero facta praestarent, ut residuum laborantis animae in Philip. 7.

tuo poneremus amplexu. Et Cic. in Philip. quod exemplum in

alium etiam usum uolo asserre prolixius: ait igitur, Itaq; ego

ille, qui semper autor pacis suae, cuiq; pax, praesertim ciuili,

quaque omnibus bonis, mihi tamē in primis fuit optabilis.

Omne enim curriculum industriae nostrae in foro, in curia, in

amicorum periculis propulsandis elaboratum est. Hinc honores

amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si

quam habemus, consecuti sumus. Ego itaq; pacis (ut ita dicam)

alumnus, qui quantuscunq; sum (nihil enim mihi arrogo) sine

pace ciuili certe non fuisset. Periculose dico: quemadmodum

accepturi P. C. sitis, horreo. Sed pro mea perpetua cupiditate

uestrae dignitatis retinendae, & augendae, quae so, oroq; P. C.

ut primo, si erit uel acerbum dictu, uel incredibile a Marco

Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod dixerō:

ne ue id prius, quam quale sit explicauero, repudiatis. Ego il-

le (dicam sepius) pacis semper laudator, semper autor, pacem

cum M. Antonio esse nolo. Haec in eum quoq; finem retuli, ut

ostend

ostenderem oratores cum incepte orationi aliquid longius inseruerunt, redire iterum ad id quod incepterant. Aliquando etiam frequentius memorie iudicum reficiende gratia, uel eodem uerbo repetito, ut in proximo exemplo, uel quod idem efficiat. Ut apud eundem, & in eodem opere: Collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quae bona ipsi uideatur, mihi (ne grauius quippiam dicam) auorum, & auunculi sui consulatum si imitaretur, fortunatior uideretur: sed cum iracundum audio factum. Aiunt, & audio, idem efficiunt.

De Questibus & Quaestibus. CAP. XII.

Questus in plurali pro querela, à Queror, unde fit Conqueror, cuius datiuus & ablatiuus Questubus, ut portubus. Questus in utroq; numero, cuius in plurali datiuus & ablatiuus est Questibus à Quoero, unde fit Conquiro, deriuatur per syncopen à supino Questum, significatq; lucrum nummarium. Nam Lucrum uocamus etiam non nummarium, uelut amicitiae, gloriae, scientiae, ceterorūq; huiusmodi. Questum quoq; nonnunquam recipi pro actione ipsa, atq; artificio lucranda pecunie: ut apud Ciceronem, iam de artificijs, & questibus, qui liberales habēdi, qui sordidi sint. Et Quintilianū. Nam ut primum lingua esse coepit in questu, institutaq; eloquentiae bonis male uti. Questu dixit, quasi acquisitione.

Offic. 1.

In proem. lib. 1. In lit.

De Scala, & Pondo. CAP. XIII.

Scala à quibusdam in singulari usurpatur. Sallustius cum alijs quibusdam ostendit pluralem tantum habere, quem dixit in Iugurthino: Deinde ubi una, atq; altera scale communitate sunt, qui superstititerant afflicti sunt. Non dixit, una atque altera. Pondo autem caret singulari numero, teste Foca. Dicimus autem Duo pondo, Tria pondo: non, Bina pondo, Terna pondo. Quintil. in primo: Quid quòd quaedam quae singula procul dubio uitiosa sunt, iuncta sine reprehensione dicuntur?

Nam

Nam Dua, & Tre, & pondo, diuersorum generum sunt barbarismi: at Duapondo, & Trepondo usq; ad nostram aetatem ab omnibus dictum est, & recte dici Messala confirmat. Forfitan huius rei causa est, quòd sicut superius de liberis diximus, ita hic si quis ita loquatur, Relinquo liberis meis duo pondo auri: alterum signatum, alterum rude: intelligitur libram. Idem est enim Duae, tres, quatuor libris, quod Duo, tria, quatuor pondo, ut quidam uolunt, quod multi autores non probant, ut Lilius lib. x x i i. Argenti pondo bina, & sex libras in militem praestaret. cum legendum sit selibras. Quidam etiam singularem huic nomini dant, & huius ipsius autoris (si editio uerax est) nonnulla exempla sunt. Quale est etiam Columelle: Scille aridae pondo libram, & quadrantem adijci oportere. Sed nunc pro pondere uidetur accipi. Huiusmodi conditionis est Ludus, & Ludi. Sed haec in alterum librum reseruamus. Nunc aliquid etiam de numeris addamus.

De Ordine numerorum. CAP. XIII.

Plato uno & octogesimo anno scribens mortuus est. Isocrates quarto & octogesimo anno cum librum qui Panathenaeicus inscribitur, scripsisse dicitur: uixitq; quinquennium postea: cuius magister Leontinus Gorgias centum & septem compleuit annos, haec Cic. Cuius ex uerbis datur intelligi, ante centum praeponi numerum minorem, post centum uero postponi: quod Quintilianus quoq; confirmat, quem ait: Artium autem scriptores antiquissimi Corax, & Thysias Siculi, quos insecutus est uir eiusdem insule Gorgias Leontinus, Empedoclis (ut traditur) discipulus. Is beneficio longissime aetatis (nam centum & nouem uixit annos) cum multis simul floruit. Et paulo post: Nam & Isocratis praestantissimi discipuli fuerunt in omni studiorum genere. Eoq; iam seniore (octauum enim & nonagesimum compleuit annum) pomeridianis scholis Aristoteles

Cic. de Senectute.

Lib. 3. cap. 1.

Eodem cap.

LAVRENTII VALLÆ

scoteles præcipere artem oratoriam coepit. Hoc tamen uide-
tur fieri intercedente copula. Nam ea sublata, ut quisq; nume-
rus maximus est, ita primo loco ponitur, duntaxat citra cen-
tum, ut, Maior uiginti quinque annis, non autem Maior quin-
que uiginti annis. Etiam in illis quæ supra tractaui, numerali-
bus, Viceni singuli, Vicenibini, Viceniterni: aut Singuli & ui-
ceni, Bini & uiceni, Terni & uiceni. Supra centum naturalem
ordinem sequimur, ut superiora exempla docet: Centum &
septem compleuit annos, Centum & nouem uixit annos. Pli-
nius lib. v. i. naturalis historie: Centum & uiginti natos an-
nos Parmæ tres edidere. Brixelli unum cxxv. Parmæ duos
cxxx. Placentiæ unum cxxxi. Fauentiæ unam mulie-
rem cxxxii. Bononiæ L. Terentium Marci filium, Ari-
mini uerò M. Apomum, c. L. Tertulianum, cxxxvii. Citra
Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium, in quo cxx.
natos annos sex detulere, quatuor centenos uicenos unum c. L.
Marcus Mutius Marci filius, Gallerius Felix: ac (ne pluribus
moremur in re confessa) in regione Italiæ octaua centenium
annorum censi sunt homines LIII. centenium denum homi-
nes LVI. centenium uicenium quinum homines duo, cente-
nium tricenum homines quatuor, centenium tricenum quinum,
aut septenium totidem, centenium quadragenium homines tres.
Cap. 52. Idem tamen Plinius paulò post ait: Ut tamen in septimum &
quinquagesimum atque centesimum uitæ duraret annum. Ex
quo apparet sine copula maximum quæque numerum præ-
cedere: quæ copula nonnihil uariet. præsertim retrorsum eun-
do. Adhuc quæ diximus, & recitauimus exempla, intra nume-
rum millenarium sunt, sed in ipso quoque maximum quæque
numerum semper præponemus: ut, à natali saluatoris anni sunt
mille quadringenti cxxxviii. uel mille & quadringen-
ti ac triginta octo. Illud tamen notandum est, in millibus can-
dem

ELEGANTIARVM LIB. III.

191

dem esse naturam, atq; in numeralibus citra centum, Milites
nostri sunt sex & uiginti millia: non autem, Viginti & sex
millia: uel, Milites nostri sunt uiginti sex millia: siue, Militum
nobis sunt uiginti millia: siue Milites nostri sunt uicies mille:
siue, Nobis singulis sunt decies mille milites: siue, Nobis sin-
gulis sunt dena millia militum: siue, Nobis singulis sunt decem
millia militum. Omnia autem quæ locuti sumus, ultra uicesi-
mum numerum intelligi uolo. Nam Decem et septem, Decem
& octo, Decem & nouem, normam illam, quam dixi non te-
nent. His inferiora ne ipsa quidem seruant suam legem. Illa enim
coniunctionem habent interpositam, hæc non habent: uerum
tamen nec habere possunt, quum sint composita, nec plura, sed
singula nomina: Undecim, Duodecim, Tredecim, Quatuordecim,
Quindecim, Sexdecim: sicut illa quoque composita atq; uni-
ca sunt nomina, Undeuiginti, Duodeuiginti, Vndetriginta,
Duodetriginta, Undecentum, Duodecentum: hoc est, uno, aut
duobus demptis de uiginti, de triginti, de centum. Ut ab incar-
natione saluatoris sunt anni mille quadringenti duodequa-
draginta. Et per denominationem: ut, ab incarnatione agitur an-
nus millesimus quadringentesimus duodequadragesimus. Pli-
nius lib. xxxv. natural. histor. Duodeuicesima Olympiade in-
terijt Candaules. Licet pleraque exemplaria habeant Duodeui-
ginti Olympiade. Idem proximo libro: Atque adeo duodequa-
dragenum pedum Lucullei marmoris in atrio Scauri collocati.
Duodequadragenum, pro duodequadragesorum. T. Liuius
lib. 1. Duodequadragesimo ferme anno, ex quo regnare cœ-
perat Tarquinius.

De Domus.

CAP. XV.

Domus genitiuos duos habet, unum secundæ, alterum
quartæ declinationis, Domi, & Domus. Sed prior signi-
ficat locum, ubi quis manet: posterior corpus ipsum, atq; ædi-
ficium,

fratrum, quod ex parietibus constat, & tecto: ut, Domi maneo: non, domus: & Partem domus demolitus sum, Superiora domus ascendi: non, domi. Nam illud, Domus meae imperium teneo, non pro loco accipitur, sed pro familia, quae continetur edificio, figurate continens pro contento. Quod etiam dicere licet Domi meae: quasi, in domo mea. Quod autem idem sit Domi, & In domo, notum est. Vnum tamen afferam exemplum: Quintilianus lib. v. In domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Dativus tantum quartae est: Accusativus indifferens: Ablativus secundae. In accusativo & ablativo, vel cum praepositione, vel sine praepositione loquimur: ut, Revertor domum, vel ad domum. Exeo domo, vel e domo: & Sum in domo, vel domi: hoc grammaticae est, illud vero Latinitatis, & elegantiae. Hunc genitivum secundae non coniungimus nisi cum tribus, siue quinque pronomibus, Meae, Tuae, Suae, Nostrae, Vestrae, & uno nomine Alienae: ut, Ego vivo domi meae: Non vivo domi tuae: Erat domi suae, Nostrae, non vestrae domi habitare volo. Cic. in libris ad Herennium: Qui cum ista aetate, & forma alienae domi, nolo dicere. Quidam volunt illud Domi adverbiascere. Sed quomodo coniungeretur cum adiectivis: quod si quando quinque haec pronomina adiectiva supprimantur, tamen subintelliguntur: ut Domi ero, id est, meae. Domi erimus, id est, nostrae: Domi eris, eritis: ue, id est, tuae, aut vestrae: Domi erit, aut erunt, id est, suae: sicut in altero sensu, & in plerisque nominibus: ut, Partem domus locavi, in altera parte ipse habito: id est, partem domus meae. Et, Pater mihi iussit, mater te vocat, frater nos expectat: hoc est, pater meus, vel noster: mater tua, vel nostra, frater noster. Quod autem hic genitivus secundae regat alterum genitivum, siue pronomen, siue nomen, certum est: ut, Ego eram domi illius, domi huius, domi Caesaris, domi Pompeij. Domi autem publicae, domi privatae, domi honestae,

honestae, domi infamis, domi paterna, domi materna habito, & similia, non licere dicere, iam tradidimus.

De compositis à Quis, vel Qui.

CAP. XVI.

Quisquis, & Quicunque pro eodem accipi solent: ut, Quisquis es, huc venias: & Quicunque es, huc venias. Quicquid, & Quodcumque non accipiuntur pro eodem, quum alterum sit substantivum: ut, Quicquid festivum, quicquid molle, quicquid tenerum, quicquid iucunditatis, quicquid gaudij, quicquid pecuniarum: alterum adiectivum: ut, Quodcumque telum, quodcumque scutum, quodcumque iaculum. Cuius differentiae causa est, quod voces haec in masculino convenientes, in neutro postea discordant. Erat enim Quicumque: & uox, & significatio similior, si reperiretur eo modo quo dicimus Quidque, & Quicquid. Quodque enim, siue Vnumquodque componitur à quod: sed ut non reperitur Quicumque, ita nec Quodquod. Illud nanque componitur ex Qui, quae, quod: hoc autem ex Quis & quid. Caretque genere foeminino, quinetiam masculino in accusativo casu, tantumque habet nominativum Quisquis Quicquid, accusativum Quicquid, ablativum Quoquo, tum in masculino, tum in neutro: nonnunquam etiam in foeminino Quaquae: ut apud Suetonium de vita Titi: Galba mox tenente Rempub. missus ad gratulandum, quaquae iret, convertit homines, quasi adoptionis gratia accerseretur. In accusativo quoque interdum in alio genere quam neutro, sed vix apud oratores. Plaut. in Captivi duo: Nam meus ballista pugnus est, cubitus catapultae, humerus aries, cum genu ad quemquam iecero, ad terram dabo: dentilegos omnes mortales faciam, quemquam offendero. Quemquam, id est, quemcumque. Sergius autem Donatum commentans ait: Vtraque parte declinatur hoc pronomen Quisquis, cuiuscuius, cuius, quemquam, quisquis, à quo: quiqui, quorum quorum, quibus quibus, quos quos, quiqui, n à qui

194
 a quibusquibus. Noli putare hoc casu declinationis esse, ut
 apud Ciceronem remansit cuius: Hæc Sergius. Igitur quum
 sit compositum Quidquid ex quid, Quodcumq; ex quod, de-
 buit illud esse substantiuum, ut Quid & aliquid: hoc adiecti-
 uum, ut Quod & aliquod. Dicimus enim, Quid feci? non au-
 tem, quod feci? Aliquid feci: non autē, aliquod feci. Item, Quod
 malum feci? non autem, quid malum feci? sed, Quid mali? Et,
 Scio quid faciam, non autem, scio quod faciam: Video quid fa-
 cis, sepius quā, Video quod facis. Ita & cætera ab his com-
 posita Quiddam, Quoddam. Nam Quiddam adheret adiec-
 tiuo, Quoddam substantiuo: ut, Mirabile quiddā, obscenum
 quiddam, quiddam maius: & Quoddam templum, quoddam
 nemus, quoddam antrum, oppidum quoddam: in quo nulli ferē
 errant, hic autem multi, pro Quidq; ponentes Quodq;: ut,
 Optimum quidq;, honestissimum quidq;, saluberrimum quidq;:
 ubi non liceret poni Quodq;. Ex his liquet exemplis, Optimū
 quodq; prædium, Honestissimum quodq; consilium, Ex iumen-
 tis quæ cepi, decimum quodq; sit tuum. Nam substantiui natu-
 ra est coniungi cum adiectiuo, adiectiui uerò cum substantiuo,
 quasi connubio quodam. Ideo ubicumq; est substantiuum, desi-
 derat adiectiuum quasi coniugem, impatiens alterius substan-
 tiui. Rursus adiectiuum sine substantiuo, tanquam sine uiro
 esse non potest, cum altero adiectiuo nihil consortij habens.
 Eoq; factum est, ut hi quos dixi, errarent, quod quandoq; ui-
 detur sine substantiuo esse Quodq;: ut, Reliquit mihi pater
 multa prædia, quorum optimum quodque sublatum mihi est:
 uel, Ex meis multis prædijs optimum quodq; mihi sublatum
 est. Sed omnibus liquet subintelligi substantiuum, sic, Optimum
 quodq; prædium. Quodq; autē idem esse quod Vnumquodq;, autē
 significauit. Quintilianus: Nec causas cur quodq; eorum
 accidat, prosequi proposito operi necessarium est. Hoc quoq;
 addam

addamus, Quid solere usurpari pro, in quo: ut apud eundem:
 Quid tibi tantum mali feci? quid offendi? & alibi: Si quid of- *Declam. 6.*
 fendi. Cicero in Lelio: Quid enim indigens Africanus meis
 Eodem modo Nihil, ut, nihil te offendi. De differentia autem
 inter Quidam & Aliquis, siue Quispiam, siue Quisquam,
 quod illud certum hominē, hoc unum quemlibet significat, in
 libris dialecticis disputauimus. Hic tantum admonendum est, *Lib. 2. cap. 19.*
 quosdam his posterioribus eo modo uti, quo ego non uterer,
 pro illo superiore: ut Hieronymus, qui sic librum de Hebrai-
 cis questionibus exorditur: Qui in illis principijs librorum
 debeam secuturi operis argumentum proponere, cogor prius
 respondere maledictis, Terentij quippiam sustinens, qui com-
 mediarum prologos in defensionem sui dabat. Ego dixissem
 Quiddam potius, quā Quippiam. De certo enim crimine
 loquitur, non de incerto. Idem est enim Quippiam, quod ali-
 quid. Sed de hoc in libris his, quos dixi, latius. Sed fortē Hie-
 ronimus scriptum reliquerat Quiddam, & librarij in Quip-
 piam mutauerunt.

De affinitate Genitiui, & Ablatiui. CAP. XVII.

Magna autoritate est uir, uel Magne autoritatis (utroq;
 enim modo dicimus) sed raro sine adiectiuo, duntaxat
 in genitiuo: nam in ablatiuo nunquam: ut Cicero in Sallu-
 stium, Nunquid quos protulit Scipiones, & Metellos ante fue-
 runt aut opinionis, aut gloriæ? Cæterum in eadem oratione
 non est utendum genitiuo, & ablatiuo, nisi uelimus illud Pli-
 nianum ex lib. septimo naturalis historiae sequi: Choroman- *Cap. 2.*
 darum gentem uocat Tauron syluestrem sine uoce, stridoris
 horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis.
 Poterat dicere, Stridore horrendo. Quamquā (quod ad ele-
 gantiam pertinet) ego pro lege accipio, quicquid magnis au-
 toribus placuit, quorum in primis est Plinius. Præsertim quum
 Cicero

Epist. 7. lib. 1.

Cicero ad Lentulum ita scribat: Lentulum nostrum eximia spe, summe uirtutis adolescentem, cum ceteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui fac erudias. Licet illud, Eximia spe, posset uideri separatim ab illo, Summe uirtutis, quo d regitur ab illo Adolescentem. Vt si dicas, Habeo summa spe filium, adolescentem optima indolis. Quod si ita non est, licebit in eadem oratione uti genituo & ablatiuo, tamen (ut ego sentio) parce. Nam illud ab hoc loco separatim est, quod idem dixit: Scipio Africanus id etatis, atq; his rebus gestis. Illud enim, Id etatis, uel idem est quod Ea etate, sicut dicimus Decem annis uixi, & more Græco, Decem annos, quam honestiorem locutionem Seruius putat: uel aduerbialiter ponitur: uel subintelligitur Habens, uel Agens, uel Natus id etatis. In quo protinus admoniti sumus oratores summopere synecdochen refugisse: quale foret, Gentem hirtam corporibus, oculis glaucam: historici non refugerunt, ut Sallustius: At ex altera parte C. Antonius pedibus aeger in prælio adesse nequibat. Cicero Quintilianusq; dixissent Pedibus ægris. Nec dixissent, Doleo caput, Doleo ilia, aut ilibus, esset enim Synecdoche: sed Doleo mihi caput, & ilia tibi dolent. In hoc uerbo & illud notandum est, quod de re extra nos posita, sicut de corpore nostro loquimur: ut, Istud quod facis, dolet mihi, utinā doleret tibi: ut apud Terentium, Doleo dictū imprudenti adolescenti, & libero. Et iterum: Aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet. Et in eadem comœdia: Illi facile fit Quod doleat. Quod nunquam per Synecdochen dicere possumus. Nam, Ego doleo istud quod fecisti (qui sermo, ut superior, apud autores est frequens: ut Sallust. Quasi dolens eius casum) non est Synecdoche. Hæc enim figura tantum ad animi & corporis qualitatem pertinet, nihil ad externa respiciens: qualia fuerint, Doleo caput,

Ser. in illud 1. Sen. Vna cū gente tot annos Bella gero.

In Cautil.

In Eunu. act. 3. sce. 1. Act. 1. sce. 2. In Eunu. act. 3. sce. 1.

put, Doleo ilia: & Hic pulcher faciem, Ornatus animum. Ideoq; illa Synecdoche non erunt, Potens diuitijs, Grauis pietate, Præditus dignitate.

De In auro, & In æs. CAP. XVIII.

IN marmore incise sunt literæ, in gemma, in lapide, in ligno, in auro: non autem, In marmor, in gemmam, in lapidem, in lignum, in aurum. Et diuerso In æs, non in ære. Ita enim apud omnes autores (quantum inueni) semper scriptum est. Lilius lib. 111. Prius quàm in urbem ingrederetur, leges decemuirales (quibus duodecim tabulis est nomen) in æs incisas in publico proposuerunt. Sed quid exempla ponimus paucorum, quod omnes facere affirmamus?

De uenustate discordiæ Relatiui cum Antecedente. CAP. XIX.

RELatiuum frequenter non respondet antecedenti neq; in genere, neq; in numero, utiq; quum reflectitur eius sententia ab antecedente ad sequens substantiuum. De masculino in neutrum, ut Sallustius: Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Quod aliter dixit Val. Maximus lib. 11. Antea senatus assiduam stationem eo loci peragebat, qui hodie Senaculum appellatur. Et Plinius: In coitu uerò lune, quod interlunium uocant, quum apparere desierit. Mutato etiam numero, ut Cicero: Quibus tandem gradibus Romulus in coelum ascendit: his ne quæ isti appellant bonæ. De masculino quoq; in femininum, ut idem: Omnes tenues atque humiles, quæ maxima in populo multitudo est, sibi præsidium paratum putant. Et Vergil.

In Cautil.

Lib. 12. cap. 32.

In paradoxo

Aeneid 6.

Nec partem posuere suis, quæ maxima turba est. Manente quoque genere uidetur fieri quædam mutatio, ut Quintilianus: Vbi uerò uniuersas familias fames extinxit, quæ maxima pars est, inanes domus situm ducunt. Ediuerso

de foeminino in masculinum non mutato numero. Sallustius: Ea fines habet ab Occidente frictum nostri maris & Occani, ab ortu Solis decliuem latitudinem, quem locum *uaxa-βaβuδy* incolae appellant. Mutato etiam numero, ut Quintilianus: Resistam his, qui omissa rerum (qui nerui sunt in causis) diligentia, quodam inani circa uoces studio senescunt. Et alibi: Et supplicationes, qui maximus honor uictoribus bello ducibus datur, in toga meruit. De neutro in aliud genus, Sallustius: Ipse ex flumine, quam proximā oppido esse aquam supra diximus, iumenta onerat. Mutato etiam numero, ut Liuius: Anxur fuit, quae nunc Tarracinae sunt, urbs prona in paludem. Aliquādo sine ullo certo antecedenti: ut Quint. Ego, quae felicissima uel lassitudo, uel satietas est, uirtute consenui. Diuersum huic genus est, quum dictio respondet antecedenti, quum deberet respondere sequenti substantiuo, ut apud Verg.

Aeneid. 1.

At puer Aescanius, cui nunc cognomen Iulo.

Liuius lib. xxv. Scipio, cui Africano fuit cognomen. Qui modus per datiuum licet frequentior sit, tamen nonnunquam & nominatiuo, quod est magis generale, utitur: ut Cicero, Argentarius Sextus Clodius, cui nomen est Formio. Et Quintilianus: Notum est quid Gliconi acciderit, cui Spiridion fuit cognomen. Neque per relatiuum modō, sed etiam citra relatiuum: ut Terentius: Hecyra est huic nomen fabulae. & hoc per nominatiuum. Per datiuum: ut Liuius lib. i. Faustulo fuisse nomen ferunt. Et Solinus de memorabilibus: Lapis iste in aquis mollis est, humo duratur exemptus: nunquam duo simul reperiuntur, inde unionibus nomen datur. Haec de datiuo. Est & accusatiuo quoque sua natura, ut antecedens sequatur casum relatiui, relicto suo: ut apud Vergilium,

In prol. Hecy.

Aeneid. 1.

Urbem quam statuo, uestra est, subducite naues.
Oratores autem postponunt antecedens, quale foret, Quam urbem

urbem statuo, uestra est. Ut apud Ouidium:
- Cecidere manu, quas legerat herbas. Et quale est Quintil. Lib. 14. Metra.
Timeo ne quos porrexerim cibos, uenena fiant. In quo est habitata ratio uenustatis, ut relatiuum & antecedens sint in eodem casu. Sed sepius antecedente postposito: quanquam apud Ciceronem nonnulli illud in Sallustium sic legunt: Nunquid eos quos protulit Scipiones & Metellos ante fuerunt aut opinionis, aut glorie? quidam legunt, Nunquid hi quos protulit: quidam, Nunquid quos protulit. Tale est in Euangelio: Sermonem quem uos audistis, non est meus. quod in Graeco, hoc est, in fonte, est Sermo, non Sermonem: unde interpret noster transferens maluit Latine, quam Graecē loqui. Nec ignoro qualia imperiti in hoc Euangelij loco disputare solcant, profecto nequaquam sic disputaturi, si Graecam linguam mediocriter, Latinam perfecte tenerent. In tali sermonis genere uel idem nomen repetemus, uel accusatiuum in debitum casum resoluemus. Nam utrunque fieri exemplis comperimus. Siquidem ita frequenter locuti sunt auctores: Quas res tibi tum terratum mari nuper commisi, haec res sunt cum fratre communes: uel, Haec sunt tibi cum fratre communes: uel, Ex eis aliquas communicabis cum fratre. Et item per ceteros casus: ut, Quarum rerum non indiges, eas res donabis mihi: uel, Haec meae erunt: uel, Haec res auxilio mihi esse poterunt. Et ita multis modis per casus uariare orationem licebit. Cicero pro Ligario: Sed hoc non concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Et paulo post: Quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili non esset receptus, essetque etiam cum crudelitate reiectus, ad eas ipsas rediret? Idem tamen in Rhetoricis inusitatus: Sulpitio cui paulo ante omnia cedebant, eum breui spatio non modo uiuere, sed etiam sepeliri prohibuerunt. Illud magis

poeticum, quale apud Horatium in Epodo:
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Haec inter obliuiscitur? Et iterum in prima Satyra:
Qui sit Meccenas, ut nemo quam sibi fortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes?

De interiectu huius uocis, Ne dicam: & Dicere oportet: similia q. C A P. X X.

Homo prudens, ne dicam sapientem: melius, quam, Ne dicam sapiens. Cic. pro Deiotaro: Crudelis Castor, ne dicam sceleratum, & impium. Et hoc substantiuo praecedente, secus autem sequente: quale esset, Crudelis, ne dicam sceleratus, & impius Castor. & Prudens, ne dicam sapiens homo. Nam si ponamus in accusatiuo, perquam absurdum foret: sic, Crudelis, ne dicam sceleratum, & impium Castorem. & Prudens, ne dicam sapientem hominem. In priore enim modo subintelligitur Eum: sic, Crudelis Castor, ne dicam eum sceleratum, & impium. In alijs casibus non est haec neque diuersitas, neq; causa: ut idem, An sperasset hoc uiuo Milone, ne dicam Consule? uel sic, An sperasset hoc uiuo, ne dicam Consule Milone? Illud eiusdem in libris ad Herennium neque dissimile his, neq; usque adeo simile est: Obsuit plurimum eo tempore Reipub. consulum siue malitiam, siue stultitiam dicere oportet, siue potius utrunque. Nam ubi erit suppositum? certe deest. Illud nanque uerbum quod interiectum est, de nominatiuo mutauit in accusatiuum. Sed sicut in Euripo, aut Siciliae freto inflata uento uela, aquarum impetus retroire cogit: ita orationem lege grammatica euntem autoritas ipsa consuetudoq; inhibet, ac repellit. Verum (ut grammaticorum expectationi satisfaciam) sic erit construendum: Aut stultitia consulum aut malitia, aut potius utruq; obsuit plurimum eo tempore Reip. siue

siue illud factum consulum dicere oportet stultitiam, siue malitiam, siue potius utrunque. uel sic: Obsuit plurimum Reipub. eo tempore consulum factum, siue illud malitiam, siue stultitiam eorum, siue utrunque dicere oportet.

De Infinitiuo uel interiecto, uel postposito. C A P. X X I.

Audiui te ut ceteros affuisse in praelio: & Audiui te affuisse in praelio, ut ceteri. Hic subintelligitur affuerunt, ibi intelligi non potest statim sequente infinitiuo, & omnia ad suum regimen trahente. Itaque sic exponitur: Audiui te affuisse in praelio, ut audiui ceteros affuisse. Alterum uero (ut dixi) hoc modo: Audiui te affuisse in praelio, ut ceteri affuerunt. Quod nequaquam conceditur sic dicere: Audiui te, ut ceteri affuisse in praelio. Hoc enim declarat, audiui, ut ceteri audierunt. Alterum fortasse sic, audiui te affuisse in praelio, ut ceteros.

Vbi utimur Nominatiuo pro Vocatiuo, uel contra. C A P. X X I I.

Defende me domine, Adiuua me optime uir, Tace imperite homo, mutato uocatiuo in nominatiuum non recte dicitur. Item, Defende me tu Deus meus, Adiuua me tu uir optimus, Tace tu homo imperitus. Hic per nominatiuum recte loquimur, subintelligitur enim Ens: hoc modo, Tu ens dominus meus. Qua ratione defendi posset illud in psalmo: Domine dominus noster, nisi sumptum esset e Graeco. Idem Psal.

Nate me e uires, mea magna potentia solus. Aeneid. 1. Idem fit in nominibus proprijs, quod fit in hoc pronomine, & in uocatiuis casibus: sic, Aue Caesar summus imperator. Neq; illud tantummodo imperatiuo, uerum etiam, & quidem facilius, in alijs modis: ut, Quo tendis Aenea extremus omnium

Troianorum? uel, Extreme. Viuis, & regnas Helene donō
Deum, & regnas medius seuissimorū hostium: melius quā
Medie. Male per solum proprium nomen, aut iunctum cum
pronomine: ut, Quid facis tu Scruius? aut per nomen appel-
latium sine pronomine: ut, Quid facis dominus meus? nisi
tali modo: ut, Quid sedes inter seruos dominus? hic subintel-
ligitur Ens, ibi subintelligi non potest. Quare illud Plinia-
num in lib. VII. de Naturali histo. nisi menda librarij est,
non placet mihi: Salue primus omnium parens patriæ ap-
pellate: ubi non modò Appellate à Primus in casu discordat,
(quod etiam imperitis ad reprehensionem patet) sed ne Ap-
pellatus quidem si diceretur, planè Latinum foret: quum fue-
rit dicendum Prime: siue sic, Salue Marce Tulli primus
omnium parens patriæ appellatus: siue, Salue tu primus
omnium parens patriæ appellatus: uel, Salue parens eloquen-
tie, primus omnium pater patriæ appellatus. Est enim illud
Parens uocatiuus.

Vbi utimur Nominatiuo pro Ac-
cusatiuo.

CAP. XXIII.

Spero tibi esse bonus amicus. Credo tibi fuisse fidelis, pro-
prie dicitur: per accusatiuum uerò non, nisi alterum ac-
cusatiuum addas, qui antecedit infinitiuum (nam hic sequitur)
hoc modo: Spero me tibi esse bonū amicum, Credo me fuisse
tibi fidelem. Quaedam uerba cum nominatiuo iungi recusant,
imò pleraq;. Nam ut rectè dico, Incipe mihi esse familiaris,
& Noli esse illi intimus: ita inusitate dicam, Præcipe illi esse
familiaris mihi, Ne libeat tibi esse illi intimus. Hoc tamen ge-
nus loquendi nonnunquam reperimus: ut apud Lucanum
in 1 x. Tutumq; putauit iam bonus esse socer. Alius dixit
set, iam socerum esse bonum. Et apud Ouidium de Ponto:

Lib. 1. epist. 8.

Equis in extremo positus iacet orbe tuorum,

Me

Me tamen excepto, qui precor esse tuus? Dicere po-
tuisset, sed non tam uenuste, Quem precor esse tuum. Teren-
tius in Andria: Quæ sese inhonestè optauit parare hic diui-
tias Potius, quàm in patria honestè pauper uiuere. Aper-
tius apud eundem Ouidium lib. 11. sine titulo:

Spemq; dat in molli mobilis esse toro. Et ille uersus uul-
gatus: Sperne repugnando tibi tu contrarius esse.

Quòd si dixisset, noli repugnando tibi tu contrarius esse, uer-
susq; pateretur, nullum de constructione dubium esset. Talis
tamen modus loquendi è Græco fluxit, ubi usitatissimus est.

Cui personæ, generi, numero, uerbum responde-
re debeat.

CAP. XXIII.

Verbum sequi debet ultimum suppositum in persona, nu-
mero, & genere: ut, Ego illum de suo regno, ille me de
nostra Rep. percontatus est. Duo supposita sunt, Ego, & Il-
le, quorum utriq; uerbum accommodatur. Sed sequenti pa-
lam, antecedenti per subintellectionem: ut sit, Ego illum de suo
regno percontatus sum, ille me de nostra Rep. perconta-
tus est. Conuerte ordinem personarum, simul personā uerbi
mutaueris: sic, Ille me de nostra Rep. ego illum de suo re-
gno percontatus sum. Muta genus sic: Ego illam de suo regno,
illa me de nostra Rep. percontata est. Muta numeros sic: Ego
illos, illas; ue de suo regno, illi illæ; ue me de nostra Rep. per-
contati, percontatæ ue sunt: & item econtrario. In hanc tamen
formulam non cadit, quoties per comparisonem, aut simili-
tudinem loquimur: quale est, Melius ego istud, quàm uos, fe-
cissim: non autem, Quàm uos fecissetis. Hoc ille ita prudenter,
ut ego, fecisset: non autè, Ut ego fecissem. Hic enim subintelli-
gitur sic, Hoc ille ita prudenter, ut ego feci, & ipse fecisset.
Melius ego istud, quàm uos fecistis, fecissem. Verbum enim prin-
cipale debet esse ferri, subintelligi autè quod non est principale.

Eleg. 4. lib. 2.
Amorum.
In distichis
Cato.

Cic. in Somnio
Scipionis.

Vbi

Vbi collocandum sit Adiectiuum. CAP. XXV.
Adiectiuo, quum precedit, debent obsequi substantiuus, aliter uitiosum est: ut hoc modo, Nulla uirgo est dicenda corrupto uel animo, uel corpore. Dic pro animo mente: sic, Nulla uirgo dicenda est corrupta uel mente, uel corpore: aut, corrupto uel corpore, uel mente, non erit Latinum. Quod contra fit aut precedente substantiuo, aut reiecto in finem adiectiuo: sic, Nulla uirgo dicenda est, uel mente corrupta, uel corpore: aut, uel corpore corrupto, uel mente. Itē, uel mente, uel corpore corrupto: aut, uel corpore, uel mente corrupta. Similiter in plurali (uariabo exempla ad euitandū fastidium) Nemo diues est, uel ualetudine infirma, uel sensibus: aut, uel sensibus infirmis, uel ualetudine. Item, nemo felix est uel conscientia, uel membrīs affectis: aut, uel membrīs, uel conscientia affecta. Cicero tamen in Philippicis inquit: Optima sunt & mente, & uiribus. Nescio an culpa librarij sit, qui ita scripserunt, pro eo quod est, & mente optima sunt, & uiribus: uel, optima sunt mente, & uiribus.

Quid momenti faciat Coniunctio, Aduerbiūq; disiunctiuum ex collatione. CAP. XXVI.

Ex his quae tradidimus, palam est, nequaquam recte dici, Corrupto uel corpore, uel mente. Debet enim adiectiuum illud ad utrumq; substantiuū applicari in genere, & numero. Neq; de Vel tantummodo intelligo, sed de ceteris quoq; conjunctionibus. per Et, ut modo ex Cicerone attuli exemplum: per Nec, per Sine, per cetera huiusmodi: neq; hoc solum ubi adest substantiuum cum adiectiuo, sed etiam sine eo, quale hoc est: Tu nec faceres, nec ego permitterem. Non est hic sermo Latinus. Dicendum nanq; erat, Nec tu faceres, nec ego permitterē: aut sic, Tu nec faceres, nec à me facere permittereris. Tota enim oratio dependet à prima dictione. Item, Potes cognosc

gnotescere partim ex aliorum sermone, partim te docebit ipse tabellarius: non est Latinum: sed sic, Partim potes cognoscere ex aliorum sermone, partim ex tabellario. Item, Puto tum ex superioribus literis te omnia intellexisse, tū ex his intelligere potes: dicendum erat, Tum ex his intelligere posse. Item Paratus sis uel pugnare, si qui te laessunt, uel si qui non sunt, ne recuses facere pacem: dicendum erat aut sine illo, ne recuses: aut sic, uel paratus sis pugnare. Ex his quae dixi, uideor reprehendere legem illam duodecim tabularū: Liberi parentes in egestate aut alant, aut uinciantur: quasi dicendum fuerit, liberi aut parentes in egestate alant, aut uinciantur. Sed non est uetustas illa reuocanda ad hanc regulam, quae constat ex usu eorum, qui more illo uetusto non sunt locuti: tametsi haud dubie opinor primum Aut, à quibusdam adiectum, legiq; ita in uetustissimo quodam codice Declamationum Senecae: Liberi parentes alant, aut uinciantur. Huius etiam loci illud est, ne hoc modo uerba commisceamus diuersam naturam habentia, quale est, Ille mihi nec nocuit unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec profui: dicendum erat, Ille mihi nec nocuit unquam, nec profuit: aut sic, Ille nec nocuit mihi unquam, nec adiuuit: Ego nec offendi eum, nec adiuui: aut, Ego nec offendi eum, nec eidem profui.

De usu Negationis. CAP. XXVII.

Tres aliquando negationes non plus efficiunt quam duae, collocaione ipsa dictionum efficiente. ut, Nunquam mihi nec obsuisti, nec profuisti. Tres hic sunt negationes: muta primam negationem in medium, aut in postremū, iam euancscet, quum ibi locum non inueniat: sic, Mihi nec obsuisti unquam, nec profuisti: aut sic, Mihi nec obsuisti, nec profuisti unquam. Nescis nec in pace, nec in bello uiuere: nec in pace, nec in bello scis uiuere. Ibi tres negationes sunt, hic duae, quum eadem sit sent

Universidad de D...
 In And. act. 1.
 sed biblioteca
 ser. m. illud
 Verg. 1. Georg.
 Flava Ceres at
 eo nequicquam
 Spectat olympo.

sententia. Vereor, Metuo, Timeo, & si qua sunt alia, idem efficiunt, uel cū negatione, uel sine ea: ut, Vereor ne ueniat: & Vereor ut ueniat: Timeo ne moriatur: &, Timeo ut moriatur. More Ciceronis, Ut ne, pro Ut non: Metuo ut ne percat. Et Terentius: Apprime in uita esse utile, ut ne quid nimis. pro, Ne quid nimis. Ex quo miror Seruū ita scripsisse primo Geor gicorum: Vnde male quidam hunc locum in Terētio scribunt: Pater adest, caue ne te tristē sentiat. Si enim hoc est, dicit, uide ut te tristē sentiat: nam & ne, & caue, prohibentis est. Neutiquam pro nequaquam, & ipsum Nequaquam, & Nusquam, & Nuspiam simplicem negationē indicant: ideoq; unico uerbo contenta sunt: ut, Nequaquam ueniam. Necubi uerō dupli cem, ideoq; duplex uerbum postulat. Volo necubi mihi obuiū fias, id est, ne alicubi: ut Sicubi, pro si alicubi: Sicunde, pro si alicunde. Cetera que de natura negationum disputari solent, in libros Dialecticæ nostræ contulimus: quæ ideo præteri mus, quod ferē non sunt ignota oratoribus, dialecticorum ue rō nemini cognita. Illud tamen ad uerbum huc illhinc transfe ramus: Vir malus nulla laesit in iuria ab amicitia recedit: uir autem bonus nulla laesit in iuria ab amicitia recedit, uel recedat: nescio tamen an liceret dicere recedit. Hoc loco eadem uerba dantur malo uiro, & bono: sed tamen malus re cedere ab amicitia intelligitur, bonus non recedere: & ille non laesit in iuria, hic laesit. Et haud scio, an hoc sit satis ad hæc distinguenda dixisse, quod alibi rem significamus, alibi admonemus. Huc addamus unum, in quo non pauci falli solent, ubi debeat geminari negatio, ubi non debeat, ut hoc exemplo: Non modò stelle, sed ne luna quidem ad solem seruat splendorem suum, recte dicitur. Item hoc modo recte: Non modò nulla stelle, sed ne luna quidem, & cetera. At quoties dictionibus quædam adest contrarietas, non possis tollere

tollere alteram negationem, ut hoc modo: Non modò stelle non apparent, sed etiam luna ad solem obscuratur. Sine negatione geminata non recte loquaris. Item, non modò non ab soluo hunc, sed ne leui quidem pœna cum eo transigendum esse puto. Quidam tamen nuper scripsit: Non modò absoluen dum hunc, sed nec etiam grauitè puniendum puto: quum di cere debuisset, Non modò non absoluendum: sunt enim diuersa Absoluendum & Puniendum. Item, Non tantum non con stanter, sed etiam trepidè, & confusè locutus est. Item, Non tantum inconstanter, sed fortiter, & propè minaciter locutus est. Male hoc secundum dixisti, dempta negatione: erat enim dicendum, Non tantum non inconstanter. In quod uitium inci dit Boethius lib. 1. 1. in Ciceronis Topica, dicens: Si non con fusè solim, uerum etiam distributim, & suarum partium pro prietate noscantur. Dicendum erat, Non solum non confusè. Diuersum est eorum uitium, qui ad illud Non modò, appli cant, Sed etiam: quum deberent applicare, Sed saltem: aut, Sed certè: aut, Sed uel: quale est Laetantij lib. primo: Quis enim mentis emotæ non modò futura prædicere, sed etiam cohæ rentia loqui possit? Dicendum erat, Sed uel coherentia, aut Sed saltem, aut Sed certè coherentia possit loqui. Nisi fortè culpa librarij est. Ego uerò in utroq; non autorem, sed tale genus orationis reprehendo.

Quot modis iubemus. Quid etiam interfit inter Præ teritum Futurumq; coniunctiui modi.
 CAP. XXVIII.

Veni ad me, Venito ad me, Venias ad me, Venies ad me. Scribe ad me, Scribito, Scribas, Scribes, indifferenter pe ne his quatuor utimur. Horum tamen uno in negatione, Ne uenias: & altero, quo in affirmatione non utimur in hunc mo dum, Ne ueneris. Nam ipsum Veneris, duobus modis accipi tur.

tur Vno modo subiunctiue: ut, Si ueneris: uel, Quum ueneris: altero sine subiunctione: ideo illud non est uerbum principale, hoc est: ut, Si me iuueris, rem optimam feceris: Dimitte me, & diuitem feceris: Aufer huic magistratum, & eum iugulaueris. Eamus in portum, iam naues uenerint. Cicero: Atqui nobis gratissimum (ut etiam pro Scipione pollicear) feceris, si quando, &c. Sciendum tamen est, quod hęc omnia uerba futuri sunt temporis: ueluti si ita commutemus: Si abstulero huic filiam, cum iugulauero: non autem iugulauerim. Ego hoc uidebo, tu uideris, uos uideritis: quasi Ego hoc uidebo, uel uideam, tu uidebis, uel uideas. Ne ueneris, futuri item est temporis: Non ueneris, pręteriti: illud uetat, hoc negat: quod secundum, commune est cum prima persona, & tertia: ut, Neq; uerò crediderim, neq; uerò fuerim in ea opinione, qua cęteri. Et sine negatione, Improbę dixerim, Dixerit aliquis. Ne ueni, ne fac, ne iugula, apud oratores ferę nunquam, sed apud pœtas: ut Vergilius: Ne seui magna sacerdos. Et Terę. Ne nega. Liui. lib. 11. Crastino die, oriente sole in aciem redite, erit copia pugnandi, ne timeate. Et Quintilianus: Tu illum tuere, defende, ama, ne relinque. Hic nos Quintilianus admonet, ne pro illo, Ne feceris, dicamus, Non feceris: quia alterum negandi est, alterum uetandi. Ideoq; Ne, cum prima persona singularis numeri nunquam coniunctum inuenimus, ob eandem causam, propter quam imperatiuum caret prima persona in singulari, quia nemo sibi soli imperat, aut uetat. Vnde frequenter legimus, Ne timuerimus, ne timeas, ne timueritis, ne timeant. Nunquam autem, Ne timeam: nisi ne pro Vt non: sed, Non timeam, non ausim, non sperem, non timuerim, non sperauerim, non crediderim: id est, Timere, audere, sperare, credere, non possum, aut non debeo: ita in alijs personis: ut idem Quintilianus, Non expectes, ut statim gratias agat, qui sa-

6. Aeneid.
In Heaton.
act. 3, scen. 3.

Declam. 6.

natur inuitus. id est, Expectare non debes. Non enim eo modo hoc dixit, quo dicere solemus, quum uetamus, Ne me expectes amplius. Hic enim negatio est, non uetatio. Ita, Non expectaueris, & Ne expectaueris, quorum alterum pręteriti temporis est, negatq; alterum futuri, & uetat.

De lepore Si non, & Nisi, cum alijs uerbis.

CAP. XXIX.

HOc quod adhuc de negatione subiiciam, ad solam elegantiam dicendi pertinet: quod quale sit, subiectis exemplis per se apparebit. Quintil. Non est difficile ut maritum uxor occidat, si non est difficilius ut filius patrem. Idem: Atque eò causam dimittimus, ut non sit absolendus adolefcens, nisi etiam laudandus. Idem: Quare non petit, ut miserum putetis, nisi & innocens fuerit: non petit, ut afflictum alleuetis, nisi & probauerit sese infeliciorē, quòd patrem amisit, quam quòd oculos. Seruius Sulpitius: At uerò malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc peius sit, hęc sufferre, & perpeti. Sallustius: Parcite dignitati Lentuli, sit ipse pudicitie, si fama sue, si dijs, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoscite Cethegi adolescentie: nisi iterum patrię bellum fecit. Titus Liuius lib. x x x i. Nam quod ad ea attinet, quę nobis obiecit, nisi gloria digna sint, fateor ea defendi non posse. Ouidius lib. x i i i. Metamor.

Declam. 2.

Declam. 1.

Epist. 5. lib. 4.

Epist. fam. Cic.

In Cail.

Nec tamen hęc series in causam proffit Achii.
Si mihi cum magno non est communis Achille.
Huic simile est, quale apud eundem, lib. 11. eiusdem operis:
Mentior obscurum nisi quum nox fecerit orbem,
Nuper honoratas summo mea uulnera cęlo
Videritis stellas. Et Quintilianus: Mentior, nisi quum peregrinatio mea nos diduceret, maluit esse cum matre. Et iterum, Asidere enim, cibos ministrare, manum porrigere qui-

o libet

libet poterat, mentior nisi factum est. Idem uerbum apud Ambrosium eodem modo positum, tum in libris Officiorum, tum Hexameron, tum in alijs reperies. Et Apud Cyprianum ad Donatum: Mentior, nisi alios, qui talis est, increpat: turpes turpis infamat.

De Vter Vtri, Alter Alteri, Neuter Neutri,
& Quis Cui.

CAP. XXX.

Vter utrum accusat, Latine dicitur: ut Cicero pro Milone, Vter utri insidias fecerit. Vterq; utriq; uix ausum dicere. Neuter neutri, omnino non dixerim. Terentius in Phormione inquit: Quia uterq; utriq; est cordi. In duodecimo quoque commentario rerum à Cæsare gestarum, siue ab Hirtio, siue ab Oppio (nam incertus autor est) edito, sic legi: Interim dissensione orta inter Achillam, & Aesinoem, quum uterque utriq; insidiaretur, & summam imperij ipse obtinere uellet.

Offic. 1. Cicero autem & Quintil. (quantum inueni) sic nunquam locuti sunt, quorum prior sic ait: Quorum uterq; suo studio delectatus, contempsit alterum. posterior sic: Quum enim uterq; alteri obijciat, palam est utrunq; fecisse. Atq; sic dicendum esse per illud frequentissimum probatur, Alter alteri obijcit, alter alterum contemnit, alter alterum accusat: alter enim alterum, non ambo ambos accusant. Idem dico de Neuter, ut idem

Lib. 1. cap. 1. Quint. Ita fiet, ut cum æquali cura linguam utranq; tueri ceperimus, neutra alteri officiat. Quare peccauit tum amicus meus (si amicos palam licet reprehendere) qui mihi nuper ad se scribenti, uter utri bellum intulisset respondit, neuter neutri, aut potius uterq; utriq;. Tum Priscianus, qui lib. 1. ait: Fiscina uero à fisco, an fiscus à fiscina, an neutrum, à neutro, dubium est, debuerat dicere, An neutrum ab altero. Nam quòd à se nõ deriuctur, superuacuum est dicere: sed dicendum tantum ab altero, non autem à neutro, quasi nec ab altero, nec à se. Ne illud

illud quidem sciamus, ut dicimus Vter utri, ita Quis cui, ut Verg. Quae quibus anteferam. Et Cice. Quid cui præponendum sit. Quintilianus: Quid quo loco collocandum sit. Idem Quintilianus: Ut dubium sit, quid quò referri oporteat.

De Prior, Primus, & similibus.

CAP. XXXI.

Vocauit te prius, non est idem quod Prior: illud significat tempus, quasi prius, quàm nunc, uel tunc: hoc uero personam, id est, ego duorum prior, & hoc quando duo ad unum referuntur. Siquidem ego, & hic te uocauimus, sed ego prior, hic autem posterior. Idem fit quum unus ad duos refertur. Vocauit te priorem, melius quàm Prius: illum autem posteriorem, melius quàm Posterior. Per passiuum quis iam hoc nequeat dicere? Vocatus es à me prior, si duo estis: Vocatus es à me priore, si duo sumus. Eadem ratio est superlatiuorum Primus, & Postremus, & si qua sunt alia. Vocauit te primus, uel postremus, si multi sumus: uel, Vocauit te primum, uel postremum si multi estis. Nonnunquam ex neutra parte sunt duo, sed utrinque singuli, & tamen per hoc idem comparatiuum loquimur: ut Vocauit te prior, Percussi te posterior, supple quàm tu me. Nonnunquam unus hinc est, illhinc plures: ut, Vocauit uos prior, supple quàm uos me: Vocauimus te priores, supple quàm tu nos. Idem de superlatiuo, ubi multa membra sunt: ut, Primi nos uenimus, uos posteriores, ille ultimus: Primus ego intraui uallum, tu serior, illi tardissimi.

De regimine nominum Criminalium,
& Pœnaliaum.

CAP. XXXII.

Si quis furetur rem sacram de profano, tenetur ne sacrilegij, an furti, an utroq; non autem, An utriusq;. Qui sustulerit rem suam de sacro, furti ne tenetur, an sacrilegij, an neutro? non autem, An neutrius. Accusare hunc potes uel furti, uel sacrilegij, uel de utroq;, uel de ambobus: nõ autè Vtriusq;.

aut amborum. Condemnare non licet de utroq; sed de altero, uel furti uel sacrilegij: nō autem, Sed alterius, uel furti, uel sacrilegij. Cur ita fit, ut demus uarios casus eidem uerbo, praesertim sub coniunctionibus, quae eosdem coniungere debent casus? Nempe quod nomina peccatorum cum huiusmodi uerbis idem ualent in genitiuo, quod in ablatiuo praepositionem habente, uel non habente: non idem in caeteris. Neque hoc in his modō nominibus, quae certū peccatum significant, & speciale, sed in his etiam, quae generale, & incertū: ut Cicero: An non intelligis primium, quos homines, & quales uiros mortuos summi criminis arguas? Et iterum: Sceleris, atq; nefarij parricidij condemnabimus? Per haec uerba licebit Tanti, & Quanti, cum substantiuus adiunguntur, per genitiuum uti: ut, Quanta pecunie condemnasti? Tante summe damnauit, quanta postulasti. Liuius lib. XLVII. Sed nequaquam tantum relictum est, quanta summe damnatus fuerat.

Pro Rabir.

De Impleo, Refercio, Plenusq; ac Refertus. CAP. XXXIII.

Contrarium prope huic est, quod subiiciam. Impleo, & Refercio, & similia uerba ablatiuum sine praepositione postulant: ut, Impleui nauim frumento, Refersi apothecā uino. Et tamen aliquando addimus praepositionem De: sic, Impleui nauim de omni genere frumenti: Refersi apothecam de uaria natura uinorum: uixq; ausim dicere, Impleui omni genere frumenti, & Refersi uaria natura uinorum. Hoc quod diximus exemplo comprobandum est. Cicero de Orat. Quod si tantam uim rerum maximarum arte sua rhetorici illi doctores complecterentur, querebat, cur de proemijs, & de epilogis, & de huiusmodi nugis (sic enim appellabat) referti essent eorum libri. Hic nequaquam licuisset sine praepositione loqui. Non enim libri illi referti sunt proemijs, & epilogis, sed

sed praepceptis proemiorum, & epilogorū. Sicut in superioribus, non est nauis impleta omni genere frumenti, sed frumento omnis generis: neq; apotheca referta omni natura uinorū, sed uino omnis naturae. Quia de Refercio, et Impleo feci mentionem, dicā hoc amplius de Refertus, & Plenus. Exemplum quod modō attuli, ostendit Refertus postulare ablatiuum, sicut Impletus, sicut Vacuatus, sicut Vacuus: idem tamen Cicero ait pro lege Manilia: Referto praedonū mari. Et pro Plancio: Audieram refertam esse Graeciam sceleratissimorum hominum, ac nefariorum. Sed nunc transit in nomen, tamen si caetera huiusmodi nomina ablatiuum semper habent: ut, Vacuus incolis, non incolarum: Frequens populis, non populorū: praeter quā Plenus, cui Cicero semper genitiuum dedit. De caeteris autoribus nō possum in uniuersum pronūtiare, cum multi etiam aetatis eius dederint ablatiuum: ut Varro lib. 1. Rerum rusticarum: Sua nihil interesse, utrum his piscibus stagnum habeat pleniū, an ranis. Et Sallust. in Iugurt. Quae quanquā grauiā, & flagitio plena uidebantur, tamē quia mortis metu multabatur, sicut regi liberat, pax comenit. Suo itaq; arbitrio scriptores uiuunt. Posteriores uerō omnes, ut hoc nomē Nouissimus pro ultimo, ita etiam Plenus uino dixerunt, nō solum Plenus uini. Quare qui solum genitiuo cōtentus erit, Ciceronem imitabitur: qui utroq; casu utetur, caeteros. Sed mutando habebit & uenustatis rationem, & lucis: quod uel ex proximo exemplo ostenditur: Aue gratia plena. Ego ad euitandam amphibologiam dixissem, Aue gratiae plena: quemadmodum in alio factum est, ubi non erat ambiguitas: Plenum gratiae, & ueritatis. Licet diuersa uerba hic sint, atq; illi: in altero est $\kappa\epsilon\chi\alpha\epsilon\lambda\omega\mu\epsilon\lambda\iota\sigma\iota\varsigma$: in altero $\pi\lambda\acute{\eta}\rho\eta\varsigma\ \chi\alpha\rho\iota\varsigma$ & $\nu\acute{\eta}\ \alpha\lambda\eta\theta\epsilon\iota\alpha\varsigma$. Liuius ut nomini Plenus dat etiam ablatiuum, ita uerbo Impleo dat etiam genitiuum, ut in quinto: Ipse multitudinem quoq; quae

Luc. 11

Ioan. 1

ferme semper regenti est similis, religionis iuste implevit.

De Potior, Potitus, & Compos. CAP. XXXIII.

Potior hos eosdem casus habere potest, sed cum ceteris frequentius ablativum: cum hoc nomine res, fere semper genitivum: ut, Lacedaemonij reru diu potiti sunt, id est, rerum imperium diu tenuerunt. In alijs nominibus magis significatio exponitur per obtinuerunt, quam per tenuerunt: ut, Potitus sum uictoria, Sum potitus amica: id est, pugnando, uel laborando obtinui uictoriam, uel amicam. In praesenti tempore plerumq; pro fruor. Cicero: Quod si uoluptatibus his bonae aetas fruatur libentius, primum paruulis fruatur rebus, ut diximus: deinde his, quibus senectus, etiam si non abunde potitur, non omnino caret. Pro eodem posuit Fruatur, & Potitur. At, Potitur pro Potitus est, praesertim more historico legimus. Potior a Potis descendit, ideoq; illi in significatione similitudine est. Nam, Sum compos mentis, compos animi, compos rationis, compos sanitatis, quod haec habeo: at Compos uoti, compos uictoriae, compos optati, quod haec opera mea, atq; labore obtinui, obtineoq; illud tamen sciendum est apud Ouid. in XII. Metamorph. sic legendum: Tuq; tuis armis, nos te poteremur Achille. Non Potiremur, antepenultima breui, non longa, a tertia scilicet, non a quarta coniugatione.

De Traicio. CAP. XXXV.

Traicio exercitum, id est, transporto exercitum trans mare, aut trans flumen. Traicio mare, uel flumen, id est transco. Aliquando utrunq; coniunctum: ut Livijs, Traiecit copias Iberum. Et Plancius: Copias Isaram traieci.

Do tibi, & ad te, literas. CAP. XXXVI.

Do tibi literas, tanquam tabellario: Do ad te literas, scilicet ad te perferendas. Aliquando haec duo coniunguntur: ut

In Catil. Cicero, Dedi illi ad te literas. Et Sallustius: Vulturtio literas

ad Ca

ad Catilinam dat. Ergo qui mittit literas, dat: cui literae dantur, si perfert: reddere dicitur, sicut ille ad quem dantur, accipere.

De In, & Ad, cum alijs uerbis. CAP. XXXVII.

Eo in uillam, & eo ad uillam: proficiscor in campum, & ad campum: consero me in agrum, & ad agrum, idem sunt. Et item in similibus, praeterquam in hoc ultimo uerbo, quoties refertur ad personam. Dicimus enim, Contuli me ad Catonem, & Contuli me ad patrem: non autem In Catonem, & In patrem, ad distinguendum uidelicet significationem. Nam quum dico, Contuli in personam, non possum addere alteram personam, uelut me: sed rem, uelut beneficium. Eruntq; significatio donationis: ut, Multa contuli in Catonem: id est, multa donavi Catoni: Nemo in patrem potest tanta beneficia conferre, quanta contulit pater in filium.

De Refero tibi, & ad te. CAP. XXXVIII.

Retulit mihi, & Retulit ad me, ita differunt, quod illud est narravit: hoc uero in consultationem tulit: ut Quintilianus, Relaturus uobis iudices ordine malorum meorum euentum, quem nemo tam crudelis, nemo tam seueus audiet, ut me non pascat. Sed hoc nemini ignotum est. Idem: Vultis scire iudices, nihil impatientia charitatis fecisse patrem, non retulit ad matrem, non propinquos consuluit, non amicos. Cicero in Catil. Refer, inquis, ad senatum, id est, refer in consultationem senatus. Verg. III. Aen.

Declam. 4.

Declam. 8.

Delectos populi ad proceres, primumq; parentem Monstra Deum refero. Et ne dubitares de sensu sermone huius, more suo aperuit, subiungens:

Et quae sit sententia, posco. Pauloq; post:

Eodem lib.

Surge age, & haec letus longaeuo dicta parenti

Haud dubitanda refer.

Sunt enim Deorum uerba, non consilium ab Anechisa petentium,

o 4

tium,

ium, sed illum quid agendum sit docentium. Ideoq; additur illud, Haud dubitanda. Porro utraq; harum sententiarum in uerbo uersatur, aliquando etiam in facto, sed diuersa est significatio: ut Quintil. Ad patrem arma non retuli, id est, reportavi. & Cicero: Si ad unum omnia referenda sunt, dignissimum esse Pompeium. hoc est, Si in unum omnia conferenda sunt, de re intelligitur, non de oratione. Quale illud eiusdem est pro Deiotaro: Qui rumores ad se referrent. Et quale est Caesaris, Ut quae diceret Ariouistus, cognoscerent, & ad se referrent. Hic de uerbis agitur, & tamen non significatur ferri in consultationem, sed potius narrari, & renuntiari mandata ab altero data. Præterea hic solet adhiberi accusatiuus, uel nominatiuus: ibi crebro (in prosa præsertim) ablatiuus cum præpositione De: ut, De omnibus his referam ad senatum. Omnia autem hæc referam ad senatum, rarius dicitur. Tamen significat idem, quod est, In senatorum consilium feram.

De Interdico.

CAP. XXXIX.

Interdico tibi aqua, et igni: non autem Interdico tibi aquam, & ignem: neq; Interdico te aqua, & igni. Quo autem modo mutabitur in passiuum hæc oratio? Sunt tres modi (quantum colligere possum) mutandi actiuum in passiuum. Vnus, ubi est solus accusatiuus, ab eo in nominatiuum mutato incipiendi: ut, Dedi tibi equum, Equus à me tibi datus est. Alter ubi sunt duo accusatiui, alterum in nominatiuum conuertendi, alterum relinquendi: ut Docui te musicam, Tu à me doctus es musicam: non autem Musica docta est à me te. Tertius utriuslibet horum accusatiuorum mutandi in nominatiuum, alterum uel relinquendo, uel in ablatiuum cum à, uel ab transferendo: sic, Ego rogavi te ueniam, Tu rogatus à me es ueniam: uel, Venia abs te rogata est mihi: licet per hoc secundum tu magis uidearis rogasse pro me, quam ego te. Quem horum modorum

dorum huic uerbo tribuimus? nullum. Et tamen tres isti similes sunt. Vnus hic est: Tibi interdictum est aqua, & igni: quod est frequentissimum. Alter hic: Aqua, & ignis tibi interdictus est: ut Liius lib. viii. Interdictumq; mare Antiati populo est. Quod si esset mari, prioris modi foret exemplum. Tertius est: Tu interdictus es aqua, et igni: sed tamē hic modus cæteris est rarior. Metellus Numidicus: Illi uerò omni iure, atq; honestate interdicti sunt: ego neq; aqua, neq; igni careo.

De Pluit, & Ningit.

CAP. XL.

Pluit caret supposito, habens appositum ablatiuum: ut Liius, Nuntiatum regi, patribusq; est in monte Albano lapidibus pluisse. Licet nunc dicamus: Deus pluit carnem, pluit manna, pluit escam: Ningit uerò suppositum, & appositum respuit.

De Decet, Iuuat, Conducit.

CAP. XLI.

Decet, Iuuat, Conducit pro utile est, & si qua sunt alia, nec personalia sunt planè, nec impersonalia, quum habeant numeros. Vestes hæc decet nos, Isti cibi iuuant te, Studia secreta conducunt maxime. Explicit, Expliciunt nunquam (quod sciam) legi.

De Ausculto, & Audiens tibi sum.

CAP. XLII.

Ausculto te, audio te: Ausculto tibi, obtempero tibi: Sum audiens te, quod te audio: Sum audiens tibi, quod tibi obedio: ut lex xii. tabularum apud Quintil. Filium minus audientē dicto, liceat abdicare. Cicero in Philip. Et audiens esset huic ordini. Et pro Deiotaro: Aut qui dicto audientes in tanta re non fuissent. Cum uerbo reperisse apud scriptores prose orationis tale loquendi genus non memini, sed apud Plautum in comœdia, quæ inscribitur Captiui duo: Memini quum dicto haud audiebat, facto nunc ledat licet. Hinc est quare unum Obedio ex compositis ab Audio postulat datiuum.

De Dono tibi, & te.

CAP. XLIII.

Dono tibi munus, notum est, quid significet: Dono te munere, plerunq; premij gratia, sed interdum admirationis, interdum benevolentiae, interdum misericordiae. Cicero pro Archia: Sylla cum Gallos, & Hispanos ciuitate donasset, uidelicet in premium. Quae exempla sunt plurima: ut, Militaribus donis, corona uallari, immunitate donatus sum. Idem pro eodem: Itaq; si ciuis Romanus Archias legibus non esset, ut ab aliquo imperatore ciuitate donaretur, perficere non potuit: certe imperator non remunerationis causa Archiam ciuitate donasset, sed admiratione ingenij, & benevolentia. Vergil. Aeneid. v.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.

Eodem lib. Nimirum non premij gratia. Nam tres premia primi

Accipient. Benevolentiae ergo, non meriti illorum gratia, cum postremi nihil omnino mereantur. Quale est Valerij Maximi lib. 1. Rex Antiochus bello, quod cum Romanis gereret, filium Scipionis à militibus suis interceptum, honoratissime excepit: regijsq; muneribus donatum, ultro & celeriter patri remisit. utiq; amicitiae gratia. Et Amphitryon apud Plautum: Verum ita animatus fui, itaq; nunc sum, ut ea te pateram donem. Et paulò post Alcmena inquit: Pateram profectò feras, qua hodie meus uir donauit me. In quorum utroq; sola in donando benevolentia declaratur. Idem Plautus in Aulularia: Dij immortales, quibus & quantis me donatis gaudijs.

Declam. 9. Quintilianus in Gladiatore: Quod me facere cõuenit, qui per maria latrocinijs infesta solus petitus sum, qui lucem libertatem, deniq; quicquid pati debeo non ignarus (ut primo natalis horae tempore) sed uidens, sentiensq; acceperim: nec solum donatus his bonis, sed summis periculis liberatus sum. Verba sunt hominis exaggerantis beneficia amici, ut se maxime

xime illi ostendat obstrictum. Sola ergo fuit ratio benevolentiae. Idem in Pariete palmato: Quam blandè ille seposuit miserum suum, quam diligenter uxoris gaudentis exclusit oculos, quam multo caecum pudore donauit. Hic habita est misericordiae ratio. Suetonius in uita Augusti: Et ne enumerem quot, & quos diuersarum partium uenia, & incolumitate donatos. Cornelius Nepos de uita Attici, Auxii hoc officium alia quoq; liberalitate. Nam uniuersos frumeto donauit. profectò clementiae, non remunerationis gratia.

De Incumbo huic rei, & in hanc rem.

CAP. XLIIII.

Incumbo studijs, & incumbo remis. Vergilius: Validis incumbite remis. Incumbo in studia, & ad studia, sed non, Incumbo in remos, & ad remos. Cicero: Pergite, ut facitis, adolescentes, atque in id studium in quo estis, incumbite. Et alibi: Quare incumbamus ò noster Tite ad illa praecleara studia, & eò unde discedere non oportuit, aliquando reuertamur. Neq; hoc in bonum tantummodo accipitur, sed etiam in malum: ut Idem, M. Catoni incumbenti ad eius perniciem. Sed illud, Incumbite remis, non est per translationem dictum, ut hoc: Nam ut quum remiges incumbunt remis, uel quum nos operi faciundo incumbimus toto pectore, significatur diligentia, & conatus: ita & cum accuratius quid mente agimus, incumbere dicimur: quemadmodum e contrario Supini dicuntur, qui negligenter agunt.

De diuerso uarioq; regimine uerborum, cum diuersa, similiue significatione.

CAP. XLV.

Timeo te tanquam inimicum, Timeo tibi tanquam amico. Illhic tanquam offensurus sis, hic tanquam defendendus. Commendo te regi, id est, committo: Commendo te apud regem, id est, laudo. Cedo tibi, unde & Concedo tibi, pro non repugno tibi: facitq; praeteritum cessi. Cedo te, pro flagello te, cuius

Declam. 1.

Cap. 11.

Lib. 10.

De Orat. lib. 1.

Epist. 16. lib. 2. ad Attic.

Pro Murena.

cuius praeiteritū est Cecidi, pro flagellavi, & supinū Cae sum.
 Unde Cae sus, uel qui flagellatus est, uel qui amputatus est, siue
 occisus. Rarò pro occido hoc uerbum accipitur. Cicero in
 Philip. Cedit greges armatorum. Dimitto te discedens: id est,
 relinquo. Dimitto te discedentem, id est, abire permitto. Vel
 Dimitto te, id est, mitto: unde Dimisi legati dicuntur. Incessit
 mihi cupiditas: id est, subiit. Incessit me ille: id est, offensurus
 me petit, & accusat. Inest huic loco, & Inest in hoc loco:
 primum apud Quintil. ceterosq; frequentius: ait enim, Ver-
 rum hoc melius faceret natura ipsa duce, sed naturis ipsis ars
 inerat. Secundum apud Cicer. frequentius: ut ibi, Illud enim ho-
 nestum, quod saepe diximus, si in alio cernimus, tamen nos mo-
 uet, atq; illi, in quo id inesse uidetur, amicos facit. Compa-
 ro hanc rem illi, & cum illa. Confero te isti, & cum isto.
 Ego sum similis tibi, & tui. Hoc est commune omnibus, &
 omnium: uel commune mihi tecum, & cum ceteris. Ego
 sum particeps laborū tuorum: & tibi sum in laboribus par-
 ticeps. Quintilianus: Et in plerisque ruris operibus marito
 particeps. Curtius: Quòd fuisset illis in periculis particeps.
 Accedit huic rei, & ad hanc rem: uel accedit huc, uel eò, uel
 eòdem. Quintil. Atque ut accedat dolori meo cumulus, quæ
 hoc facit, uxor mea est. Cicer. Ut ad illam optimam, præcla-
 ramq; prædam damnatio Sexti Roscij uelut cumulus acce-
 dat. Impendo curam, uel operam, uel laborem, & similia,
 huic rei, & in hanc rem: quod in Quintiliano saepe reperies.
 Partior laborem multis negotijs, & in multa negotia: ut
 apud eundem. Adicio huic rei, & ad hanc rem. Respon-
 deo tibi, & ad te. Celo te hanc rem, & celo te de hac re.
 Tu es natus ad laudē, & laudi. Cicero pro Sextio: Nam quid
 ageret uir ad dignitatem, & gloriam natus? Et in eadem: Qui
 se patriæ, qui ciuibus suis, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno
 & con

Pro Sex. Ros.

& conuiujs, & delectationi natos arbitrantur. Aggrega-
 bo te illis, uulgò dicimus. Idem: Quare ego te semper in no-
 strum numerum aggregare soleo. Idem pro Archia: Adscri-
 bi se in eam ciuitatem uoluit. Et pro eodem: Quum fuerit in
 alijs quoq; ciuitatibus adscriptus. Idem in Philip. Tu uerò ad-
 scribe me talem in numerum. Idem pro Rabirio: Si quis hunc
 reprehendendum putat, adscribat ad iudicium suum non mo-
 dò meam, sed huius etiam ipsius, qui commisit, sententiã. Idem
 contra Rullum: illum sibi collegam adscriberes. Tibi hoc ad-
 scribendum est, id est, tibi tribuendum, & impurandum.

De noua ratione regendi quorundam

impersonalium.

CAP. XLVI.

Cœpit eum pœnitere, Posset te pigere, Desinct me tede-
 re: saepe dicimus, quàm Cœpit ille pœnitere, Posset pi-
 gere, Desinam tedere. Quintil. in milite Mar. Neq; si sit cu-
 pidissimus uitæ, pœnitere eum sui facti potest. Cicero de peten-
 do consulatu: Si hic ciuis liber est, cuius autoritatis neminem
 posset pœnitere. Idem in Verrem, iamiam Dolabella me neq;
 tui neq; tuorum liberorum, quos tu miseros in egestate, atq;
 in solitudine reliquisti, misereri potest. Simile est illud Tere-
 tij: Ita me dii amabunt, ut me tuarum miseritum est Menede-
 me fortunarum. Me, pro à me miseritum, dixit.

Pro Aeuena.

Philip. 2.

Declam. 3.

In Heautonti.
act. 3. scen. 1. ubi
illud secūdam
me, in emenda-
tis codicibus nō
habetur.

Quum uenustè uerba aut defunt, aut

redundant.

CAP. XLVII.

Desunt nonnunquam uerba in oratione, sed non sine gra-
 tia, ut Horatius:

Quò mihi fortunam, si non conceditur uti?

Epist. 7. lib. 6.

Id est, ad quid uultis esse mihi bona fortunæ? Hic modus inci-
 pit per quò, alius incipit per unde, ut idem,

Unde mihi lapidem? quorsum est opus? unde sagittas?

Lib. 2. Sermo

Supple putes, uel dicas mihi esse. Iuuenalis Satyr. XIII.

Satyr. 7.

Unde

Vnde tibi frontem, libertatemq; parentis,
Quum facias peiora senex?

Epist. 14. lib. 7. Cicero ad Fabium: Martis uero signum, quò mihi pacis auto-
fam. epist. ris? Quint. Quò per fidem diuitias iuueni, (de cæco loquitur)

Declam. 1.

Declam. 11.

Declam. 6.

Declam. 2.

Declam. 10.

Lib. 1. cap. 17.

De Amic.

Lib. 1.

apud quem omnium rerù diuersitas perit? Et alibi: Quò nunc tantum frumenti: quò classem commeatu grauem? Idem: Vnde hunc illi animum? Et alibi: Vnde tantum uirium cæco, ut in uno statim ictu mors tota peragatur? Idem tamè ait alio loco: Vnde misere tunc, unde somnus? supple erat, uel est. Tertius modus, ut apud eundem: Sequitur quæstio, an utilis rhetorice: nam quidam uehementer in eam inuehi solent, & (quod sit indignissimum) in accusatione orationis utuntur orandi uiribus: eloquentiã enim esse, quæ pœnis eripiat seceustos, cuius fraude damnentur interim boni, consilia ducatur in peius, supple, dicunt enim eloquentiam. Cicero: Habendas esse, quàm laxissimas amicitie habendas: caput enim esse ad bene uiuendum securitatẽ, supple dicunt enim caput, qui modus loquendi apud Græcos est frequentissimus. Idem uerbum aliquando redundat: ut de Oratore Cicero: illum Titium, qui cum studiosè pilæ luderet, & idem signa sacra noctu frangere putaretur, gregalesq; cum in campum non uenisset, requirerent, excusauit Vespæ Terentius: quòd cum brachium fregisse diceret. Satis erat dixisse, quòd brachium fregisset. Et non longè illhinc: Cui cum familiaris quidã quereretur, quòd diceret uxorem suam suspendisse se de ficu: amabò te, inquit, da mihi ex ista arbore, quos seram surculos. Sat erat sine illo, Quòd diceret: sed hoc uerbum libenter apponit Cicero. Quartus, quum suppletur respondeo: ut idem frequenter: Quòd autem scribis de illo, aut illo negotio, ego nescio quid consilij capiam: uel, ego iam antea timueram, supple respondeo. Raroq; uel nunquam hoc uerbum profertur. Aliquando subintelligitur simile uerbum:

ut

ut apud Quintilianum, Sed si confessione culpæ meæ exigilis, ego sui pater durus: & patrimonij, quod iam melius ab his administrari poterat, tenax custos, supple cõfiteor, quòd ego fui, &c. Quintus modus, ut apud Ciceronem: in obsequio autem comitas (quoniam Terentiano uerbo libenter utimur) adsit, assentatio uitorum adiutrix procul amoueat. Subintellige, ita loquimur (quoniam Terentiano uerbo libenter utimur.) Et alibi: Satiari delectatione non possum, ut meæ senectutis requiem, oblectationemq; noscatis. Subintellige, hoc dico, ut noscatis. Sextus modus, ut apud Plinium Iuniorẽ: Studes, an piscaris, an uenaris, an simul omnia? supple facis. Quint. Nil aliud quàm renuet. id est, nil aliud faciet, quàm renuet. Et iterũ: Et acceptis literis meis iuuenis filius nihil aliud quàm cum matre fleuisset. id est, nil aliud fecisset, quàm cum matre fleuisset. Martialis: Nil aliud bulbis quàm satur esse potes. id est, nil aliud facere. Cui confine est illud, ubi prolato ali quò aduerbio qualitatis, subintelligitur pro conditione matris, aut dixit, aut fecit, ut, Bene Ennius; præclare Anaxagoras, fortiter Scipio, prudenter Fabius, supple dixit, aut fecit: prout ex his, quæ aut ita diximus, aut dicturi sumus, colligitur. Et per comparatiuum: Dij melius, supple fecerint, aut faciant, aut certè uelint. Nec de dijs solum, uerum etiam de hominibus: ut apud Quintilianum, Tu melius uxor, quæ facturum retinebas, supple fecisti. Interdum etiam per nomen (nam illud Melius est aduerbium) ut, Dij meliora. Lucanus ipsum uerbum apposuit: Dij meliora uelint. Nec procul ab huius natura abest, quando utimur hoc nomine Res, siue in nominatiuo, siue in accusatiuo, fortè etiam in alijs casibus: ut, Restat mihi exponenda uita, quam hic egit in magistratu, res digna auditu in primis: uel, Reliquum est, ut exponam uitam huius, qua fuit in magistratu, rem dignam auditu in primis.

Quòd

De Amic.

In Cato. Ma.

Epist. 3. lib. 1.

*Ouid. li. 9. Me-
ta. Dij melius,
dij nempe suas
habere soro-
res.*

*Sophocles a-
pud Cic. in Ca-
to. Maio. Dij
meliora, in-
quit, libenter ue-
rò isthinc tan-
quam à domi-
no agresti, ac su-
rioso profugi.*

Quòd amcenè tempus aliquando pro tempore ponitur. CAP. XLVIII.

Annibal apud Titum Liuium alloquens milites inquit: Si tales animos in praelio habebitis, quales hic ostendistis, uicimus. Quint. Si tales milites omnes habebimus Mari, uicimus. Cur de futuro non per uerbum futuri temporis locutus est? Nempe ad asseuerandam rem, ut non futura, sed iam esse uideatur: multoq; plus ponderis habet, ut dicamus Vicimus, quam Vincemus. Idem Quint. Dimitte tantum, & euocasti. id est, euocaueris. Cicero: Vnum ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui emptum, & nicisti. pro Viceris. Idem pro Sextio: Restitisset, repugnasset, mortem pugna oppetisses. pro eo quod est, resistere repugnare, mortem pugna oppetere debuisses. Ouid lib. 111. Metamor.

Præmiaq; eripies, quæ si tibi magna uidentur, Ex illis scopulis, ubi erant affixa, petisses.

Act. 4. scen. 4. Id est, petere debuisses. Terent. in Andria: Prædiceres, pro eo quod est, Prædicere debebas. Et alibi: Fortasse aliquantò iniquior erat propter eius libidinem: Pateretur, pro pati debebat. Item Cic. tertio Offic. Male etiam Curio quum causam Transpadanorum æquam esse dicebat, semper addebat, uincat utilitas: potius diceret, non esse æquam, quia non esset utilis Reipub. id est, dicere debebat. Huic simile est, quale apud Ouidium de Remed.

Lib. 1. sermo. Gnosida fecisses inopem, sapienter amasset. Id est, si fecisses inopem, Horatius: Decies centena dedisses

Epist. 11. lib. 1. Huic parco, paucis contento, quinque diebus Nil erat in loculis. Id est, si dedisses. Plin. Iunior: Dedisses huic animo par corpus, fecisses quod optabat. Id est, si dedisses.

Ancid. 6. Illud magis poëticum. Ut Vergil. Tu quoq; magnam Partè opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes. Id est, si sineret.

sineret. Iuuenal. Græculus esuriens in cælum, iusseris, ibit. saty. 1. Id est, si iusseris. Adhuc diuersum huic est, quale est apud Ciceronem: Conchylatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis stratos lectos uideres, id est, uidisses. Quint. semper uidisses: ut ibi, Vidisses non quemadmodum tenues umbræ corpus accipere cogitationibus solent. Apud hunc sepe est hic modus loquendi: Si perseuerassem, duos excæcaueram, pro excæcasset. Quale est illud Horatianum secundo Carminum, quod metri causa Priscianus dici putat:

Me truncus illapsus cerebro Sustulerat, nisi Faunus ictum Dextra leuasset. Apud illum quiddam penè contrarium: ut ibi, Dictatoris nomen quod sepe iustum fuisset, pro, fuerat. Nam de imperfecto subiunctiui, quod solet poni pro imperfecto indicatiui, in proximo libro iam dixi, cuius hoc exemplum fuerat, Non quia amicus nõ esses. Cic. de Repub. lib. v. Et quòd de uia fessus essem, & ad multam noctem uigilassem, pro fessus eram, & uigilaueram.

Vbi nitidius utimur Actiuo, ubi Passiuo. CAP. XLIX.

Oportet legere libros, Expedit euoluere autores, Vtile est cognoscere plurima, Opera pretium est habere quos imitemur, Necessè est adhibere usum, Conducibile est descendere in certamen, & agitare cum alijs controuersias. Vel per passiuum, Oportet legi libros, euolui autores, cognosci plurima, haberi quos imitemur, adhiberi usum, agitari cum alijs controuersias. Hunc posteriorem modum magis ars grammatica probat, illum magis autoritas. Secus in præterito: namque non ita sepe legimus, Fecisse hoc oportuit, ut Factum hoc oportuit. Cicero in Verrem, Tamen id factum non oportuit. Et in eundem: Apollinis signum ablatum certè non oportuit. & alibi: Totam rem illi integram seruatam oportuit. Non dissimile sanè est illud per alterum uerbum (de uolo loquor) ut

p idem;

idem: Liberis consultum uolumus, etiam si posthumi futuri sint. Idem: Percurrat tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quam ius commune defensum uelitis. Quintilianus: An incidisse in sordidum nomen, non eo contemptum hominis, quem destructum uolebat, auxisse.

Propositiones, rationesq; interdum misceri. CAP. L.

Nam ubi uinci necesse est, expedit cedere: siue plura sunt de quibus queritur, facilius erit in ceteris fides: siue unum, mitior poena solet irrogari uerecundiae. Miscuit hoc loco Quintil. propositiones, rationesq;, quum sit usitatissimum sic dicere: Siue plura sunt, de quibus queritur, siue unum. Si enim, plura, facilius erit in ceteris fides: siue unum, mitior poena solet irrogari uerecundiae. Atq; iterum: Firmis autem iudicijs, iamq; extra periculum positis, suaserim & antiquos legere (ex quibus si assumatur solida, & uirilis ingenij uis, de terro rudis seculi squallore, tum hic nostrar cultus clarioris entescet) & novos, quibus & ipsis multa uirtus adest. Alius dixisset, Suaserim & antiquos, & novos: antiquos quidem, & cetera: novos uero, &c. Cic. in Antonium: O te miserum, siue illa tibi nota no sunt (nihil enim boni nostri) siue sunt, qui apud tales uiros tam imprudenter loquere.

Eib. a. cap. 6.

Philip. 2.

De usu uenusto uerbi Videor. CAP. LI.

Non uidetur tibi quod bene faciam: & Mibi non uidetur quod bene loquaris. Sicut uobis uidetur quod male facimus, ita nobis uidetur quod male facitis: Videtur tibi quod ille bene scribat, & Videtur mihi quod isti bene carent. Rusticanus hic sermo est, & agrestis. Eruditi enim sic loquuntur: Non uideo tibi bene facere: & Tu non uideris mihi bene loqui. Sicut uobis uidemur male facere, ita nobis uos uidemini: Ille uidetur tibi bene scribere: & Isti mihi uidentur bene arare.

De

De uulgari quodam usu Mihi, & Tibi. CAP. LII.

In mihi gloriabitur se omnes honores sine repulsa obtinuisse: & alibi idem Cicero narrans Bruto rem in qua ille non adfuerat, inquit: Ecce tibi Pompeius noster. Illud mihi, & tibi, non magis ad me, uel ad te, quam ad ceteros pertinet: sed est oratio sumpta de medio, qua uulgò utimur. Tu mihi semper dormis. Ille mihi assidue sedet. Quum super coena essemus, ecce tibi ostium crepuit. Hic sermo neq; ad me, neque ad te, neq; ad quenquam refertur. Ideoq; differens est ab illo figurato, quale est apud Vergilium:

Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos, Georg. 3.

Nec dorso nemoris libeat iacuisse per herbas. Et iterum:

Ne ue tibi ad solem uergant uineta cadentem. 2. Georg.

Hic precipitur ad uniuersos sub prima, & secunda persona: ibi non precipitur, nec ad aliquem sermo est.

Quando maiori tempore expresso, partem eius accipimus, & quando deest Post. CAP. LIII.

Superioribus diebus ueni in Cumanum. & iterum: Qui his paucis diebus pontifex factus est. Et in futuro: Paucis diebus eram domesticos tabellarios missurus. & iterum: Triduo aut ad summum quatriduo periturum. Haec Cic. Et Sallustius, In Ingurui. Legati triduo nauim conscendere. Non est accipiendum per superiores dies, & per paucos dies, per triduum, & quatriduum: sed Intra superiores dies, intra paucos dies, intra triduum, & quatriduum. Nam illud, quod aliqui dicunt, tempus continuatum, & solidum significari per accusatiuum, scilicet uero per ablatiuum, plane falsum est. Cicero enim, atq; Vergilius saepius accusatiuo, & quidem indifferenter utuntur, posteriores uero pleriq; ablatiuo. Aliquando in huiusmodi genere sermonis omitimus Post: sic, Intra decem dies, quam uenit, confecit omne negotium. In paucis diebus, quam Rhodum

p 2 appul

appulit, uxorem duxit, Id est, postquam uenit, postquam ap-
pulis: quae exempla apud historicos sunt plurima.

Vbi deceant, Nisi, Quam, & Praeterquam. CAP. LIIII.

Quid est animal, nisi corpus cum anima concretum: re-
cte & Latine. Quid est animal, quam corpus cum ani-
ma concretum: non recte, nec Latine. Adde Aliud, uel Aliter,
uel Secus: & utroq; modo licet dicere. Quid est aliud ani-
mal, quam corpus: uel, nisi corpus cum anima concretum? Ci-
cero: Quid est aliud gigantum more bellare cum dijs, nisi na-
turae repugnare? Idem faciet comparatiuum: ut, Quid est me-
lius quam gaudere: uel, nisi gaudere? ut Quintil. Nihil est faci-
lius, nisi totam causam omnino non agere. Praeterquam, ean-
dem aut propè parem uim obtinet, quam Nisi. Cuius exem-
pla, ut facilia praetermittimus, unum illud admonentes, ubi est
Praeter, ibi locum habere Praeterquam, ad hunc modum: ut,
Nullius rei sum auarus praeter laudem: uel praeterquam lau-
dis: Nulli places, praeterquam mihi, uel praeter me.

De usu huius uerbi Transfero. CAP. LV.

Quem morem Spartiatae transfulerunt in foeminas. &
alibi idem Cicero: Quod nisi in amicitiam transfera-
tur. Quae in alios transferuntur, non solent remanere penes
eos, à quibus transferuntur. Mos autem (ut Cicero uult) ita
transfertur, ut penes priorem quoq; remaneat. Et libro primo
Officiorum: Quod ab Ennio positum in una re, transferri in
multas potest. Et in eodem: Eademq; mediocritas ad omnem
usum, cultumq; uitae transferenda est. Lucanus in x.

Nondum translato Romana in secula luxus.

De Committo. CAP. LVII.

Non committas, ut quum omnia tibi à nobis suppeditata
fuerint, tu tibi defuisse uideare. Et iterum, Non commit-
tas, ut dicendum sit, Non putaram. Haec Cicero. Quintilianus
quoq;

quoq; Non committam, ut illa dubia faciam defensionis solici-
tudine. Et alibi: Nihil tibi minus committendum, quam ut ulciscaris
hoc flagitium, in eo praesertim, qui apud malignos poterit
uideri te permittente fecisse. Cicero tamen quodam in loco nõ
per Ut, sed per Quamobrem locutus est, dicens: Considerare
debes nihil tibi esse committendum, quamobrem eorum quos
laudas, te non similitimum praebes. Idem pollet Quamobrem
quod Ut: & licebit illud tollere, & hoc subijcere. Ex quibus
exemplis datur intelligi hoc uerbum sequente Ut, uel simili di-
ctione semper accipi in malam partem: nec recte dicas: Fac
committas, ut omnes te laudent: aut sic, Non commisitisti un-
quam, ut laudareris. Praeterea semper habet secum negatione.

De Oriundus, & Ortus.

CAP. LVII.

Oriundus quod non habeat uim participij, credo alij dix-
erunt. Cuius utendi hic modus est: Ego sum ortus Romae,
oriundus à Placentia. Titus Liuius: Nati Carthagine, sed
oriundi à Syracusis. id est, à Syracusis originè trahentes, unde
fuerunt parentes. Vel sine praepositione. ut idem: Alba oriun-
dum sacerdotium. In personis ferè cum praepositione. Idem:
Is longè princeps Latini nominis erat (si fama credimus) ab
Ulysse, deaq; Circe oriundus. Idem: Quid hoc, si polluit nobi-
litatem istam uestram, quam pleriq; oriundi ex Albanis, &
Sabinis non genere, nec sanguine, sed per cooptationem in pa-
tres habetis? Nonnunquam per indeclinabilia: ut, Inde ego
sum oriundus, unde tu. Liuius tamen (si recte scribitur) ait li-
bro octauo: Palaeopolis fuit haud procul inde, ubi nunc Nea-
polis sita est, duabus urbibus idem populus habitabat, cuius
erant oriundi.

De Memini.

CAP. LVIII.

Memini, pro recordor, tum genitiuum, tum accusatiuum
postulat. Ut Terent. in Eun. Faciam ut huius loci, diceq;

p 3 meiq;

Lib. 5. ab urbe
condita.

Voluit Vallae
oriundus geniti-
uo posse iungi,
auctoritate Li-
uij dicentis, Cuius
erat oriundi: ne-
rium ibi nõ ca-
uius, sed Cumis
legendum est:
ideoq; dixit, si
recte scribitur.
Act. 5. sec. 7.

meiq; semper meminervis. Cicero: Omnia, que curant senes meminervnt, uadimonia constituta, qui sibi, cui ipsi, debeant Quid iuriconsulti, quid pontifices, quid augures, quid philosophi senes, quam multa meminervnt? Idem uerbum pro eo, quod est, mentionem facio, recusat accusatiuum, postulatq; genitiuum, uel ablatiuum cum prepositione De: ut Quintilianus: Neq; omnino huius rei meminit poeta ipse. & iterum: De quibus multi meminervnt. Hinc uidetur deriuari Mentio, quasi a meno presentis, & geminato preterito meminere: unde supinum Mentum, ex quo Mentio, & Mens, que omnium recordatur: & Mentum, quia in mentione faciendâ, hoc est, in loquendo, precipue mento utimur. Nullum enim animal mouet partem oris superiorem, nisi Crocodilus, sed omnia inferiorem, sicut & nos mentum. Hinc etiam Mentior, quia contra mentem loquor. Fortè & hinc uenit Menta. Sed nolo eius etymologiam aliquam asserre, ne cui fortè uidear argutus.

De differentia inter Alter, & Alius. CAP. LIX.

Alter de duobus dici, alius de multis, notum est omnibus, licet non omnes rectè utantur. Macrobius de Saturnaliibus: Quum igitur asseruerimus quatuor in corpore fieri digestiones, quarum altera pendet ex altera, dicendum erât, Quarum alia pendet ex alia. Idem in alio opere de Naturalibus: Ille uerò insolubiles cause sunt, que mutuis inuicè nexibus uincuntur, & alterũ altera facit, ac uicissim de se nascuntur, nunquã naturalis societatis amplexibus separantur. Nam Ouidius de nouem picarum transformatione loquens, quamquã eũ excusare metri necessitas potest, tamen quòd singulæ singulas, ac certæ certas intuerentur, intellexit, quam inquit:

Alteraq; alterius rigido concrefcere rostro
Ora uidet. Suetonius de uita Caij: Nec cessauit ex eo alterum alteri criminari, atq; inter se omnes committere. Nescio an

an sic accipiendum sit, Vnum uni, & rursus hunc illi. Plin. lib. x. i. inquit de formicis: Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara. Quare dicamus aliquando sic loqui esse permissum. Ediuerso nonnunquam de duobus dicimus Alius & alius, nec dicere aliter possumus: ut, Dubitatur uter excellat, Sallustius an Liuius, & alius alium preponit: non autem, Alter alterum. Ratio postulabat, ut diceremus, Alius alterum. Nam, Alius ad plurimos refertur, qui de duobus iudicant: Alter ad Vnum de duobus, de quibus iudicatur. Sed quia uidebatur inuenistum sic loqui, maluerunt mutare alterũ in alium. Afferamus exemplum. Sallustius in Catilinario, de Cesare, et Catone loquens inquit: Genus, ætas, eloquentia prope paria fuere, magnitudo quoq; animi, & gloria, sed alia alij. Vel est ea ratio, quã dixi: uel hæc, quòd idem est Alia alij, quod diuersa diuerso: ut, Alia est facies mea, alia est facies tua. id est, diuersa. Proprie igitur Alter refertur ad unũ de duobus: ut Annibal in transitu Apennini amisit alterũ oculum: siue ad unam duarum partium, quod superius etiam significauimus, ubi hoc Ciceronis exemplo usus sum: Duplices similitudines esse debent, unæ rerum, alteræ uerborũ. Et quale est Vergilij exemplum:

Aurea mala decem misi, cras altera mittam. Eclog. 3.

Aliquoties etiam accipitur Alter, pro secundo ex duobus, pluribus uel, Vnus, alter, tertius, quartus: Vnæ, alteræ, tertiæ, quartæ literæ. Et, Hic est alter annus belli Punici: & Ego altero mense repudiaui uxorem. id est, secunduus annus ab origine belli Punici: & secundo mense a ductione uxoris. Aliquando pro ipsis duobus: ut, Vnus aut alter. id est, unus aut duo. Quod etiam in aduerbijs respondet Semel, aut iterum: id est, semel aut bis. Item Semel, & iterum: Cicero in Bruto semel, & iterum in Philippicis. Dubitari, tamen potest, quum dicitur, Iterum consul, an secunda uice, an bis consul intelligatur:

que dubitatio in ceteris non erit. Tertium enim consul, & Quartū consul, sic differt ab illo Ter consul, & Quater consul: quod in altero significatur tertia, & quarta uice, in altero tribus, & quatuor uicibus. Aliqui tamē dubitarent, an in hanc significationem uice & uices reperiatur.

De Quisq; & Vterq; cum uerbo aut participio. CAP. LX.

Hirundines uere ineunte redeunt, in suum pristinum unaqueq; nidum immigrantes. Muta illud Vnaqueq; sic: In suum pristinum nidum unaqueq; immigrantes: aut sic, Vnaqueq; in pristinum nidum immigrantes: iam non erit Latinum. Itē, Offendi parentes suo utrunq; morbo affectos. Transfer illud utrunq; ut modō ostendi, iam non erit elegans. Nam si ita mutemus, ille pluralis numerus, Immigrantes, & Affectos, referetur ad illum singularem Vnaqueq; & Vtrunq; quod fieri non potest. At illo modo superiore secus: referitur enim numerus pluralis ad pluralem, sic, Hirundines uere ineunte redeunt immigrantes in nidos pristinos, unaqueq; in suum, supple, immigrans. Offendi parentes morbis affectos, utrunq; supple, suo affectum morbo. Vergil. in xii.

Dant sonitum spumosi amnes, & in aquora currunt,

Quisq; suum populatus iter. Et paulō post:

Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. In priore exemplo, si uersus pateretur, non decuisset dicere, Quisq; suum populatus iter. sed Populati: nec in posteriore, Pro se quisq; uiri summa nituntur opum ui. Secus autē solet fieri, ubi abest

Declam. s. Suus, aut Sc. Vt Quintil. Commendo tibi senem, quem facimus uterq; mendicum. Nec rectē dicas, Commēdo tibi senem, quem nos filij alleuare debemus, cum uterq; mendicum facientes: uel sic, Quem nos uterq; captiui mendicum fecimus, nisi more poetico, ut apud Ouidium:

Vtraq; formosae Paridi potuere uideri. Et apud Horat.

—Magnis

—Magnis nisi de rebus uterque Legati. Quod apud oratores non reperitur: sicut nec illud quidem (licet Aulus Gellius utatur) quale apud Terentium, Quod pleriq; omnes faciunt adolescentuli. Quod quidam exponunt pro eo, quod est, Pleriq; omnium: quidam pro eo, quod est, omnes.

De Tamen, & Sed, cum relatio.

CAP. LXI.

Homo illiteratus est, cui tamen paucos in rerum gerendarum scientia anteponas. Latinum est. Homo illiteratus est, sed cui paucos in rerum agendarum scientia anteponas. etiam elegans est. Item in negatione, Homo quidem illiteratus est, quem tamen non postponas multis. Latinum est, ut dixi. Elegans etiam sic: Homo quidem illiteratus, sed quem multis non postponas. Ideo dixi elegans, quia subintelligitur Talis, quod in alio non fit, ut sic: Homo illiteratus, sed talis quem, & cetera: uel, sed is, pro talis: ideoq; & hoc eleganter dicitur, Homo illiteratus, non tamen quem multis postponas. id est, non tamen is, quem multis postponas. Aliquando non subintelligitur Talis, neque is: ut, Hic ager est meus, sed cuius usu carco.

De Id quod, cum alio antecedente.

CAP. LXII.

Video te amatorem studiorū, quod me maxime iuuat: uel, quae res me maxime iuuat: uel, id quod me maxime iuuat, amator es studiorum. Item, Video te (quod me maxime iuuat: uel, quae res me maxime iuuat: uel, id quod me maxime iuuat) amatorem studiorum. Quae exempla sibi quisque conquirat.

De Aliquis, Quisquam, Quispiam & Vllus. CAP. LXIII.

Aliquis, Quisquam, Quispiam, Vllus, idem significant, differuntq; a Quidam, ut in alio opere (quod de Dialectica propediem edemus) ostendetur. Vllus tamen quodammodo claudicat, nec fere citra negationem, quasi citra baculum

p s lum

Gell. lib. 8. ca. 2.
In And. act. 1.
scen. 1.

Lib. 2. de Re-med. amo.

Satyr. 5. lib. 1.

um ingredi potest, nisi interrogatiue: ut, uocat me ullus: aut subiectiue: ut, si ullus me uocat. Nunquam plane affirmatiue, sicut illa superiora.

De eadem persona tanquam alia.

ME occupato in administratione magistratus, nullum tempus seponere ad studendum poteram. Vel, Me occupato in administratione magistratus, nullum tempus mihi reliquum erat. Rarissime Latini sic locuti sunt, Graeci frequenter, sed hoc modo potius. Occupatus in administratione magistratus, nullum tempus seponere ad studia poteram: uel, Occupato in administratione magistratus, nullum mihi tempus ad studia reliquum erat. Dixi rarissime, non tamen nunquam: nam quidam sic locuti sunt, ut Horatius de Arte poetica:

Laudator temporis acti

Se puero, censor, castigatoremq; minorum.

Epist. penult. lib. 16. ep. 1. sam.

Quintus Cicero ad Tironem: Non potes effugere huius culpe poenam te patrono, Marcus est adhibendus. subintellige, pro ipso patronus. Simile quiddam sapit Per, quale est apud

De Orat. lib. 1.

M. Tullium: Quum & per meipsum egissem, & per Drusum sepe tentissem. Illud enim, Per, significare solet medium quendam, aliumq; intercessorem. Nunc uero quis queat melius esse inter se & alium? & tamen sic uulgo loquimur, Per meipsum rogauit, Per teipsum obtinuit.

Auxilium doferoq; Opem fero tantum.

AVxilium do, feroq; dicimus: Opem do, non dicimus, sed fero: unde Opitulum, quod Tullianum uerbum esse Seneca auctor est: quo tamen & Sallustius utitur, & Plautus, & alij nonnulli.

De A, Ex, & De, cum aliis.

AVdiui a patre meo: &, Audiui ex patre meo: &, Audiui de patre meo, idem significare inueniet, qui bonos libros euoluet.

euoluet. Cic. tamē sic praecipue locutus est. Similiter apud eundem: Quae si te ab ostio, ex ostio, de ostio. Vocauit te a uia, e uia, de uia: sed hoc ultimum apud eundem in alium quoq; sensum accipitur, ut in Philip. Cumq; de uia languerem, & mihi met displicerem. Et de Repub. Et quod de uia fessus essem, & quod ad multam noctem uigilassem. Et de Academicis: In Cumano nuper quum mecum Atticus noster esset, nuntiatum est nobis a M. Varrone, uenisse eum Roma pridie uespere, & nisi de uia fessus esset, continuo ad nos uenturum fuisse. Quasi de labore uia. Hic enim uia significat iter, hoc est, actionem ambulandi: illuc locum, quā ambulamus.

Philip. x. In somn. scip. Lib. 1. a principio.

De Solus, & Vnus.

INTER omnia adiectiua, quae non sunt superlatiua, duo ferē haec, Solus, & Vnus, more superlatiuorum regunt genituum: ut, Solus omnium non remittit sibi, ut incredibilior sit in parricidio caecus, quam fuit quum uideret. Haec Quintilianus. Et Plinius: Acipenser unus omnium squamis ad os uersis contra aquam nando meat. Similiter ablatiuum cum praepositione: nam ut dicimus, Maximus ex omnibus, & inter omnes maximus: ita, Vnus, & solus ex omnibus, uel inter omnes. Verum Vnus pro solus accipio, ideoq; ferē cum illo adiectiuo Omnis tantummodo coniungitur. Nam Vnus ex substantiuo Vnus ex populo, alterius significationis est. Cum substantiuo quoq; iungitur: ut idem Plinius, Caluitium uni tantum animalium homini, sed quasi subintelligitur omnium.

Quintilianus declam. 1. Lib. 9. cap. 17.

De In diem, In dies, In horam, In horas, Propediem, ac Propemodum.

IN diem aliud multo est, quam In dies. Illud plerunq; cum hoc uerbo uiuit, iungitur. Ut Quintilianus: Non ut serē uo luces praesentis modo tibi memores in diem uiuunt, duraturus hyeme reponitur uictus. Aliquando, sed raro, cū alio iungitur

Lib. 11. cap. 17.

igitur uerbo, ut Sallustius, Panem in diem mercari, quasi dicat, presentis diei habere rationem, nihilq; cogitare de crastino. In dies, idem est quod quotidie, sed proprie cum quodam incremento: ideoq; plerunq; cum comparatiuo: ut, Quum in dies malum arctius premeret. Et, Quum in urbe infinitum malum serperet, idq; manaret in dies latius. Etiam sine comparatiuo, sed tamen per uerbum significans incrementum: ut Liuius, Crescente in dies multitudine. Quod non liceret dicere, Concurrente in dies multitudine: sed, quotidie, aut in dies magis: quum tamen liceat superiora exempla dicere per Quotidie: Quum quotidie malum arctius premeret: & Quum in urbe infinitum malum serperet, idq; manaret quotidie latius. Et per

Epist. 7. lib. 5. In singulos dies: ut Cic. ad Attic. Quotidie, uel potius in dies singulos, breuiiores ad te literas mitto. id est, non modo quotidie breuiiores, sed etiã in dies. Nam hæc quotidianæ literæ sunt breuiiores his, quas antea mittere solebam: quæ poterant esse omnes pari breuitate. Atqui hæc quas in dies singulos, siue in dies mitto breuiiores, tales sunt, ut hodiernæ sunt breuiiores hesternis, & crastinæ hodiernis, & perendinæ crastinis: & ita assidue. Et pestilentia in dies fit maior, & quotidie fit maior: sic possunt uideri hæc duo differre, quod in hoc possunt hodie supra numerum hesternum decessisse quatuor, quum heri decesserint decem supra numerum eorum, qui decesserant nudistertius. Non ita in illo, ubi ultimus quisq; dies maxime incrementum: ut si nudistertius decesserint duodecim, heri quatuordecim, hodie necesse est decedant saltem decem & septem, cras saltem unus & uiginti, perendie saltem sex & uiginti. Eandem differentiam habent In horam, & In horas, quam

Philipp. 5. In diem, & in dies. Cicero in Philipp. Hæc ij, qui in horam uiuunt, non modo de fortunis, & bonis ciuium, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. Vergilius:

Gallo

Gallo cuius amor tantum mihi crescit in horas, Quantum uere nouo uiridis se subijcit alnus.

Si quis autem in dies, & in horas, siue in dies singulos, & in horas singulas, sine illa exacta ratione incrementi accipere uelit, non denegandum ipsi hoc puto. Propediem, est quasi prope est dies, quando hoc fiet. Cicero: Et presens propediem (ut spero) & dum aberis absens loquar. Eodem modo quo dicimus Propemodum, quasi prope mensuram: quod accipitur pro pene, siue prope, quum est aduerbium.

De Animaduerto. CAP. LXIX.

Animaduerto te, & animaduerto in te, differunt, cum Intueor te, & Intueor in te non differant. Animaduerto in te, est punio te: sed cum hac differentia, quod Punire est quorumcumq; siue iure, siue iniuria: Animaduertere, est eius, qui in alterum habet potestate ordine, ac rite, id est, cum animaduersione puniendi. Sed hoc proprie refertur ad personas. Animaduerto, pro intueor personam, & rem dicimus.

Filius, Natus, Genitor, Vir, Pater, Mater, Genitrix, Parens. CAP. LXX.

Oratores sepius dicunt Filius, quam natus: Pater, quam genitor: Mater, quam genitrix: Parens pro utroq; etiam sepe Homo potius, quam uir, quoties ita accipitur ille, de quo agimus, aut loquimur, quale est hoc: Illi deduxerunt hominem in palæstram. Poeta potius e contrario. Historici mediam quandam uiam tenent: ut Sallustius, Eos mores, atq; eam modestiam uiri cognoui.

De In primis. CAP. LXXI.

In primis potens, si de masculino loquaris, intelligitur inter primos: si de foemina, inter primas: si de neutro, inter prima. Nam idem pollet In primis, quod inter primos, uel inter primas, uel inter prima. At si defuerit adiectiuum, utique accipit

accipitur in neutro, quale est illud Vergilij, In primis uenere deos. Nisi sit tale quale apud eundem:

In primis regina quietum

Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.

In primis, non inter primas, aut inter prima accipiendum est, sed inter primos. Vna enim inter mares foemina nominatur sine foeminis alijs: aut inter primos, & inter primas.

Hic non est cum illo comparandus. CAP. LXXII.

Hic non est cum illo comparandus, melius de minore ad maiorem dicitur: ut, Vergilius cum Homero, Horatius cum Pindaro non est comparandus: quam ediuerso, sic: Home rus cum Vergilio, Pindarus cum Horatio non est comparandus. Ediuerso tamen nonnunquam reperitur.

Intercedo. CAP. LXXIII.

Intercedit mihi tecum amicitia, Intercedit tibi cum illo affinitas, Intercedit tibi mecum necessitudo: hoc est, amicitia, affinitas, necessitudo inter nos est media quaedam, quae conciliat. Tribuni intercesserunt: Scipio intercessit: Cato intercessit: hoc est, in medium se uerbis, aut ui opposiuit.

Amare inuicem, mutuo, pariter,

& inter se. CAP. LXXIIII.

Amamus nos inuicem, amatis uos mutuo, amant se pariter. Quum uero adhibemus praepositione, inter, tollitur accusatiuus, qui regitur a uerbo, ne turpe foret, si replicaretur, sic: Amamus inter nos: non autem, Amamus nos inter nos. Amatis inter uos, amant inter se: non autem, Amatis uos inter uos, amant se inter se. Cic. ad fratrem: Pueri ualde inter se amant. & de Amicitia: Neq; solum inter se diligent, & co-
lent, sed etiam uerebuntur. Terent. in Adelphis: Video eos sapere, intelligere, in loco uereri, inter se amare. Idem, & in eadem: Quasi non norimus inter nos. Bene habeo, bene habes:

Act. 5. sc. 3.
Act. 2. sc. 4.
ceterum sic in
omnibus exem

Bes: id est, bene ualeo, bene uales. In tertia autem persona etiam sine supposito, Bene habet: id est, bene se res habet, quod exemplum ubiq; frequens est.

De Facio, Ago, Frango, & Accipio.

CAP. LXXV.

Facio te certiore, non certum. Nam Vergilius, Anchisen facio certum, ideo dixit, quod syllaba breuis inter longas non potest collocari in uersu Heroico. Prosa oratione scribentes, semper certiore dixerunt, Et semper Facio, nunquam Ago certiore. Facio tibi gratum, nunquam Ago tibi gratum. Facio ludos, facio rem diuinam, facio sacrificium, facio solennitatem, nunquam Ago: & multa huiusmodi. Item, Feci iacturam, feci damnum, feci naufragium: uix unquam, Passus sum iacturam, damnum, naufragium. Cic. Magna in Rep. facta iactura est. Idem: Damnum enim illius immaturo interitu res Romanae, Latineq; literae fecerunt. Quintil. In portu naufragium fecimus. & in caeteris quibusdam. Feci tamen fugam, quod ego fugi alterum, non quod alter me. Feci timorem, non quod ego timui alterum, sed quod alter me. Item, Feci iter: non, Egi iter. Aliquando etiam Feci uiam, Feci copiam tibi rerum mearum: nunquam Egi, aut Dedi, aut Praestiti copiam. Feci potestatem tibi uendendi meas res domesticas: non autem, Dedi. Feci lucrum: non autem, Acquisiui lucrum. Honore dicto, Vrinam fecit: Stercus fecit, non autem Emisit. Simile huic est quod dicimus, Fregit nauim, Fregit brachium: quasi ipse fregit, id est, ipse egerit, non potius passus sit. Terentius: Nauim is fregit apud Andrum. Cic. Gregalesq; cum cum in campum non uenisset, requirerent: excusauit Vespia Terentius, quod cum brachium fregisse diceret. Alius dixisset, Quod ei brachium fractum esset. Ita etiam, Accepi molestiam, accepi cladem, accepi contumeliam, accepi uulnus, accepi iniuriam, accepi dedecus, accepi ignominiam: uix autem Passus. De quo uerbo

paribus nunc
legitur, Quasi
nunc non nori-
mus nos inter
nos Ctesiphon.
Aeneid. 3.

De clar. orat.

In And. act. 1.
sc. 3.
Lib. 2. de Orat.

uerbo commodius alio loco dicam: Accepi etiam uoluptatem, gaudium, letitiam.

De Conuenit.

CAP. LXXXVI.

Conuenit hoc mihi, aut Conuenit hoc nobis: id est, decens est, & conueniens. Conuenit hoc inter nos: id est, constat, & controuersia caret. Conuenit mihi hoc tecum: id est, sine controuersia est inter nos quod ego dixi. Conuenit tibi mecum: id est, sine controuersia est inter nos quod tu dixisti. Nonnunquam sine supposito: ut Conuenit inter nos. Nonnunquam sine appposito, sed tamen subintellecto: ut, Hoc conuenit. Nonnunquam sine utroq;: ut, Conuenit.

De Obuiio tibi, Obuius tibi fio, Obuius sum tibi: & similibus.

CAP. LXXXVII.

Obuiio tibi, obuius tibi fio, obuius sum tibi, obuium me tibi fero, obuium me tibi fortuna obtulit. Cicero: Obuius fit ei Clodius expeditus in equo. Vergil.

Aeneid. 1.

Cui mater media sese tulit obuia sylua. Domitius Afer apud Quintil. Forte uos in ea solitudine obuio casus miseræ mulieri obtulit. Obuiam quoque per eadem, & alia plura uerba uariatur. ut, Obuiam processi, obuiam iui, & alia multa.

De uerbis ad Finitionem pertinentibus.

CAP. LXXXVIII.

Epicurus omnia terminat uoluptate. Zeno cuncta finit honestate. Hiero uniuersa definit, determinatq; indolentia corporis. Carneades singula metitur naturæ bonis. Aristippus nihil non ad commodum suum refert. Pyrrhon nihil reliquit, quod non reuocet ad scientiam. Ille summum bonum in gula constituit, ego bonum ipsum pono in dilectione Dei. Tuus finis ad quem tendis, tibi ipsi ignotus est. Tot igitur uerbis unam, eandemq; rem declaramus: quæ exempla passim inquirentibus sese offerent.

De uerbis ad Coniecturam pertinentibus.

CAP. LXXXIX.

Coniecto,

Coniecto, Coniecturo, Coniecturam facio, Coniecturam capio, Coniectura consequor, Coniectura colligo, Coniectura ducor, pro eodem accipiuntur, aut parum differunt: quia efficacius quiddam est in Coniectura consequor, & Coniectura colligo, quam in cæteris: quorum exempla adducere longum esset.

De uerbis ad Notitiam pertinentibus.

CAP. LXXX.

Non me fallit, Non me præterit, Non me fugit, Non me capit, idem significare quod Non ignoro, Quintilianus autor est.

De uerbis ad Spem pertinentibus.

CAP. LXXXI.

Capio spem de te, Concipio de illo spem, Ducor in spem Chuius negotij, Vocor in spem, Ingredior in spem: non tantum spei firmitatem significant, quantum, Colloco in te spem, & Repono in te spem. Cicero: In quibus tum spem maiores natu dignitatis suæ collocarant. Quintilianus: In quo spem unicam senectutis reponebam.

De Orat. lib. 1.

De uerbis ad Recordationem pertinentibus.

CAP. LXXXII.

In mentem uenit mihi, Occurrit mihi, Succurrit mihi, Subit mihi, pro eodem accipi solent. Sed hoc ultimum frequenter quoque ad miserationem. Quintilianus: Nobis uero natura aduersus exanimis ingenuit non solum miserationem (quæ cogitationi nostræ subit) sed etiam religionem. Vbi non ita decuisset, Succurrit, Occurrit, In mentem uenit. Vergil.

Subijt chari genitoris imago.

Subijt deserta Creusa. *Aeneid. 2.*

Vbi nequaquam decuisset, In mentem uenit mihi de charo genitore, & de Creusa deserta. Iungitur etiam hoc uerbum cum accusatiuo: ut Curtius, Sera poenitentia subijt regem.

Lib. 3.

De uerbis ad Visionem pertinentibus.

CAP. LXXXIII.

Videas, uidere licet, licet cernere: apud quosdam etiam, cernere est, pro eodem accipiuntur. Ut, Itaq; uideas ius

stos iniustis rebus maximè dolere, imbecillibus fortes, moderatos immoderatis. Licet uidere nonnullos tanta stultitia, ut uix differant à natura brutorum, Licet ora cernere iratorum, uti mutantur. Ciceronis hæc exempla sunt.

De Parenthesi per Quis, & Is.

CAP. LXXXIII.

SI potuisset redimere oculos matris (qua pietate fuit) uicarios suos dedisset. id est, tanta pietate in matrem fuit. Idem Quintilianus: Hoc si scisses pater affirmo, promitto (cuius pietatis es) nemo te antecessisset. Et alibi: Quæ pietas tua est. Tribus enim modis utimur per relatiuum, totidem per pronomine Is: Primo modo sic, Ea pietas tua est. Secundo sic, Eius pietatis es. sed hoc rarius. Tertio sic, Ea pietate es. Ea pro tanta accipitur. Ideoq; & ipso tanta uti licet eodem modo, quo & pronomine. Habet autem aliquid plus talis oratio, quam si dicas, Pro tua pietate.

De uerbis ad finem operis pertinentibus.

CAP. LXXXV.

De Amic.

Zib. 11. in fin.

Habes quæ sentiam Brute de ratione dicendi. Hæc habui de amicitia, quæ dicrem. Hæc sunt quæ putavi dicenda hoc tempore. Sunt uerba Ciceronis ad extremum materię à se tractate, quibus & ceteri autores uti solent. Ut Quintil. Habes Marcelle Victori quibus præcepta dicendi adiuuari per nos posse uidebantur. Et iterum: Nihil habui amplius, quod in uniuersum præciperem. Et iterum: Hæc fere sunt emendate loquendi, scribendiq; partes.

De nominibus quibusdam in io.

CAP. LXXXVI.

Veni in opinionem, actiue accipitur, quod talem opinionem habeo: aliquando etiam passiuè, quum Opinio significat famam, opinio inquam, quæ de me habetur ab alijs, non quam ipse habeo de aliquo. Sicut Existimatio est opinio, atque sententia, quum accipitur actiue: ut, Existimatio mea, id est, ita existimo. Aliquando passiuè, ut Homo magnæ existimationis,

mationis, id est, famæ, & nominis, quod cum homines magni existimant: ita Homo magnæ opinionis: ut Quintil. Quod accidisse etiam Portio Latroni, qui primus clari nominis professor fuit, traditur: ut cum ei summam in scholis opinionem obtinenti causa in foro esset oranda, impensè petierit, uti subsellia in Basilicam transferrentur. Cicero: Sermonibus familiarium peruenimus etiam nos in opinionem. Venio in suspensionem, semper passiuè: ut idem, Etiam si falsò P. Sextio uenisses in suspensionem. id est, in suspensionem tui, non tuam. Veni in obliuionem, semper etiam passiuè: ut idem, Ut si fuerint excellentes uiri, certè iam uenerint in obliuionem. id est, quod ceteri de illis obliuati sunt, non quod illi de alijs, aut de se. Similiter, Venio in uituperationem. Idem 111. Verr. Ut propter eum in sermonem hominum, atque in tantam uituperationem ueniret. Offensio etiam propè semper passiuè accipitur. Ideoq; idem non Clodij offensiones dixit, sed offensas: suas uerò offensiones. Et alibi: In ægro corpore odiosa est omnis offensio. id est, molesta omnis passio. Vectatio quoq; huic simile est: cuius rei causa est, quod uector quum deberet significare id quod uehit, ut nauis, equus, uehiculum, significat potius id quod uehitur, qui est homo. Cicero: Tamen & summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent. Quintil. Sic in nauim filij mei male permutatus uector imponor. Non tamen Vectorem accipias pro naua. Hinc est quod inuenimus nonnunquam dictum, Nauas & uectores. Sunt enim Vectores, qui pretio in aliena naui uehuntur. Idem Quintil. Cur infra natis equis uector insidet? Nonnunquam pro eo qui uehit, ut Seneca in Hercule insano: Tyriæ per undas uector Europæ nitet. Idem in Hippolyto: Pro sua uector timidus rapina. Quum de eodem tauro, eademq; Europa loqueretur. Nam cetera fere

quæ à supinis ueniunt, tam actiue, quam passiue accipi solent: ut Accusatio Marci Tullij, actiue: Accusatio Verris, passiue: Donatio mariti, actiue: Donatio uerò bonorum, passiue: & cætera.

De Bene & Male, cum uerbis.

CAP. LXXXVII.

Male iudico, male cenſeo, male pronuntio, male opinor, male ſentio, male exiſtimo, hoc male ad me ipſum refertur, erroremq; meum declarat. Male cogito, ad alterum refertur, ſignificatq; perniciem, non errorem: ut Cicero: Carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur, multo ante denuntio, de qua non ante uereri deſinam, quam exciſam cognouero. Male cogitantem, uidelicet mala in alterum, perniciemq; cogitantem, non autem ſe ipſam fallentem. Item Male dico tibi, male opto, male precor tibi, male imprecor. Hiſ nonnihil ſimilia ſunt, Male de te ſentio, male tu de me exiſtimas, male de illo iudicamus. Non error hic ſentientis, exiſtimantis, iudicantiſq; innuitur, ſed uitium de quo iudicamus, exiſtimamus, ſentimus. Male quoq; audio, id eſt, inſamor erimina mea audiens, cuius contrarium eſt, Male dico. Saluſtius in Ciceronem: Reſpondebo tibi, ut ſi quam male dicendo uoluptatem cepiſti, eam male audiendo amittas. Bene quoque maxima ex parte huic ſimile eſt: ut, De te bene ſentio, bene tibi precor, bene de te mereor.

De Loco patris, & In locum patris, & ſimilibus.

CAP. LXXXVIII.

Loco patris, loco fratris, loco filij te habeo, nõ ita accipitur, quòd ubi illa antea erant, ibi tu nunc apud me ſis, ſed quòd in ea charitate qua illi aut fuerunt, aut ſunt, aut eſſent, aut eſſe debent: ut Chryſtiſ Pamphilo apud Terentium loquitur: Si te in germani fratris dilexi loco. Cicero in Verrem: in parentum loco quæſtoribus ſuis prætores eſſe oportere. Illa autem

in And. act. 1. ſc. 5.

autem ſententia in locum potius, quam in loco, requirit tale aliquod uerbum, quale eſt apud Quintil. Nam quomodo pugnam incuntibus tot ſimul metus laborum, dolorum, poſtremo mortis ipſius exciderunt, niſi in eorum locum pietas, & fortitudo, & honeſti præſens imago ſucceſſerint? Et alibi: Non perdidit filium quiſquis occidit: explicat à dolore patrem, quòd ſibi uidetur feciſſe rem maximam, & iuuenis in locum amiſi, ſubſtituit de uanitate ſolatum. Ergo ita dicitur, ubi aliud erat, aliud ſucceſſit. quæ diuerſa à ſuperiori ſententia eſt. Loco uoluptatis mihi eſt, loco turpitudinis, loco honoris: id eſt, uoluptuoſum, turpe, honorificum. Illud autem hac in parte competit, ut dicamus, non recordari me an uſquam repererim genus illud ſermonis, quo Eccleſiaſtici paſſim utuntur: Ego habeo te in patrem: tu eſ mihi in filium: accipio te in fratrem. Dicunt enim ueteres, Habeo te loco patris, Tu eſ mihi loco filij, Accipio te loco fratris: uel, Habeo te pro patre, Tu eſ mihi pro filio, Accipio te pro fratre: & nonnullis alijs modis. Atq; hic uidetur aliquid non utique tale eſſe, ſed perinde eſſe, ac ſi tale foret. Ideoq; expoſitiones noſtræ locum habent, ubi tale aliquid non eſt, ut dixi, ſed pro tali habetur: ut in illo, Ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam, quod liceret dicere, Accepit eam loco matris, uel pro matre, ſiue pro ſua: non autem ita in illo, quod pro uero accipi debet: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Licuiſſet ergo dicere, id eſt, dixiſſent ueteres, Ego ero illi pater, ipſe erit mihi filius: ſed more Græcorum, unde hæc ſumpta ſunt, noſtris eccleſiaſticiſ ita loqui placuit. Iidem ueteres qui illo modo locuti non ſunt, ſic tamen loquebantur: Reuertor in patrem, Tibi redij in amicum: ſed hic uerbum eſt ſignificans motum. Quintilianus: Et poſt exitum amici reuertor in patrem. Quintus Curtius lib. 7. Igitur rex arcis

Declam. 8.

Joan. 19.

Babylonia Agaticen in praesidem esse iussit.

De uerbis ad autoritatem pertinentibus. CAP. LXXXIX.

More maiorum comparatum est, Legibus ita comparatum est. Legibus ita constitutum est, Ita natura comparatum est, Ita natura constitutum est, Ita natura prescriptum. Hoc nobis ipsa natura prescribit, Nobis natura datum est, ut periclitantes alleuimus. Hoc ratio ipsa prescribit, Ita uidetur ratio dictare.

De Nihil ad te, & Quid ad te. CAP. XC.

Addidit etiam illud: Equites non optimos misisse credo Caesar, nihil ad tuum equitatum, id est, nihil ad comparationem tui equitatus. Idem Cic. Persium non curio legere: hic enim fuit, ut noramus, omnium ferè nostrorum hominum doctissimus: Lelium Decimum uolo, quem cognouimus uirum bonum, & non illiteratum, sed nihil ad Persium, id est, nihil ad Persij comparationem. Quale est qui subintelligitur Pertinet: ut hoc quid ad te? hoc nihil ad te, supple pertinet, uel potius parum est: ut sit in comparatione Persij parum doctus, & in comparatione tui equitatus sint parum boni equites. Terent. Est ne, ut fertur, forma? p. sane. c. at nihil ad nostram hanc. Non plane nihil, sed parum potius accipiendum est.

De communione gerundii, & nominis. CAP. XCI.

Inter agendum, inter actionem, in agendo: Inter coenandum, inter coenam, in coena, super coenam: Inter consulendum, siue consultandum, inter consilia, siue consultationes, in consulendo, siue consultando.

Et appellant te homines sapientem. CAP. XCII.

Et appellant te homines sapientem, & existimant te malum esse, & dicunt, & sentiunt: illum & putant probum, & loquuntur: Hi & habentur mali, & appellantur. Diligentia honores & gignit, & continet. Studio litera & parantur,

rantur, & conseruantur.

De Memoria, & Memoriter, cum aliis uerbis. CAP. XCIII.

Memoria teneo, non memoriter: Pronuntio memoriter, non memoria. Cicero: Memoria teneo bello Marfico cum Quinto Octauio. Idem: Quintus Mutius Augur se uoluit multa narrare de C. Lelio socero suo memoriter & iucunde solebat. Repeto memoria, & memoriter. Quintil. Si longior complectenda memoria fuerit oratio, proderit partes ediscere. Cicero: Complectebatur memoriter, diuidebat acute. Quintil. Memoria repeto conuictos a me, qui reprehendere erant ausi, quod hoc uerbo pepigi usus essem. Terent. Cognoscei ne? c. ac memoriter. Aliud tamen est ille ablatiuus, quam illud aduerbium. Memoria enim quid significet, apparet. Memoriter uero est, quod literatores nostri imperiti dicunt, corde tenus, mente tenus. Apud Plinium tamen ad Romanum lego: Tu facillime iudicabis, qui tam memoriter tenes, ut cum hac conferre possis. si recte sic scriptum est, recte sic dici iudicabo.

De Facio tibi iniuriam, & Afficio te iniuria. CAP. XCIII.

Facio tibi iniuriam: & facio tibi contumeliam. Afficio te iniuria: & afficio te contumelia. Facio tibi molestiam, non ita libenter dixerim, ut, afficio te molestia.

De uerbo Impono. CAP. XCV.

Impono tibi hoc oneris, notum est quid significet. Impono tibi, idem quod decipio te. Quintil. Quid quod hoc ipsum tam placide, tam quiete facit, quasi capter imponere? Et alibi: Resellit te ingenitus honestis animis gloriae amor, spes tibi perpetuae laudis imposuit. Vnde impostores dicuntur, qui alios uerbis magna pollicentibus, incantationibusque seducunt, ac decipiunt. Paulus: Item aleatores, & uinarios non conti-

neri edicto, quosdam respondisse Pomponius ait: quemadmodum nec gulosos, nec impostores, aut mendaces, aut litigiosos. Ulpianus: Non tamen si incantauit, si imprecatus est, si (ut uulgari uerbo impostoris utar) exorcizauit, non sunt ista medicinae genera, tamen si sint qui hos sibi profuisse cum praedicatione afferunt.

De uerbo Spectat.

CAP. XCVI.

AD me spectat, id est, ad me pertinet. Ad mortem spectat, id est, ad mortem quasi respiciendo tendit. Cicero *Offic. lib. III.* Ad extremum si ad perniciem patriae res spectabit, patriae salutem anteponet salutem patris. Quintilianus in *Paupere amatore*: Et quod ad pessimum spectat euentum, miserabilis sis oportet, ut amator esse uidearis.

TERTII LIBRI FINIS.

LAURENTII VAL-
LAE IN QVARTVM LI-
BRVM ELEGANTIARVM
PRAEFATIO.

CIO ego nonnullos, eorum praesertim qui sibi sanctiores, & religiosiores uidentur, ausuros meum institutum hoc, laboremque reprehendere, ut indignum Christiano homine, ubi adhortor ceteros ad librorum secularium lectionem: quorum, quod studiosior esset Hieronymus, caesum se flagellis ad tribunal Dei fuisse confitetur, accusatumque; quod Ciceronianus foret, non Christianus: quasi non posset fidelis esse, & idem Tullianus. Eoque spondisse, & id diris execrationibus, libros seculares postea se non esse lecturum. Hoc crimen non magis ad praesens opus pertinet, quam

quam ac me ipsum, ac ceteros literatos, quorum studium, ac doctrinae literarum secularium reprehenditur. Respondeamus igitur istorum accusationi, eosque uicissim & quidem in praeteritum quoque accusemus, quorum culpa non ex minima parte Latinae litterae iacturam, naufragiumque fecerunt. Quid ais tu non esse legendos (autore Hieronymo) seculares libros? Qui sunt isti quae so libri? omnes ne Oratores, omnes Historici, omnes Poetae, omnes Philosophi, omnes Iurisperiti, ceterique scriptores? an unus Cicero? Si illos dicis, ut debes dicere, cur non ceterarum quoque literarum studiosi abs te reprehendantur, cum quibus me aut damnare debes, aut absolueres? Si ita non sentis, & solum Ciceronem reum facis, uide ne stultum Hieronymum uideri uelis, qui neminem secularium promissit se lecturum, quum de Cicerone tantum promittere deberet. At non quid ille promiserit, inquis, est intuentum, sed quid accusatus sit. Fuit autem accusatus, quod esset Ciceronianus. Ita ne missum ergo faciamus Ciceronem, relinquamus, abiciamus. Quid de alijs autoribus senties? Quid de tot disciplinis? certe omnes seculares sunt, atque adeo gentiles: id est, non a Christianis, nec de Christiana religione conscriptae. Si legendas ais, tibi ipsi repugnabis, qui mihi harum obijcis lectionem. Si negas, etiam atque etiam considera, ne secularium disciplinarum familiae in te impetum faciant, teque omnes (nemine auxilium ferente) discerpant. Minime, inquis, ita est. Sed quum Hieronymus quod Ciceronianus est, reprehenditur, id reprehenditur, quod studiosus eloquentiae esset. Ideoque damnati, & repulsi intelliguntur, qui comparandae eloquentiae gratia lectitantur. Iam uideo, times inuidiam, sed sero times, & in eodem haesitas luto, si tantum eloquentes excludis. Cur modo in uniuersum mihi uetabas (ut sepe facere soles) legendos seculares libros? at postea accusationem tem-

perasti, & de eloquentibus duntaxat intelligis. Ita sit: Erraveris sane, do ueniam imperitiæ, parco cupiditati ferendi, licet lacepsitus. Cur tamen ab Hieronymo disides, qui seculares, non autem eloquentes, se nolle tangere promisit? Cur tu neque cum iudice illo unum Ciceronem intelligis, neque cum Hieronymo uniuersos seculares? Quid sibi uult ista anceps, uacillansq; sententia? quanquam (dij boni) nihil ne in illis libris, nisi eloquentia est: non memoria temporum, gentiumq; historie, sine quibus nemo non puer est: non multa ad mores pertinentia? non omnium disciplinarum tractatio? Nunquid hec omnia negligam, ne forte dum talia discere uolo, eloquentiam discam, & uenenum bibam hoc uino dilutum, malinq; aquam & quidem coenosam potare, quam cum hoc timore Falerna dulcissima: Porro quinam sunt isti libri, in quibus uenena eloquentiæ occultantur? Certe nullos ego scio non eloquentes nisi tuos, tuorumq; similium, quibus nec robur ullum adest, nec splendor: contraq; cæterorū opera pro sua unum quodq; portione miram quandam præ se ferunt bene dicendi elegantiam. Ita aut eloquentes, aut nulli libri legendi erunt. An ex his duobus, de quibus Hieronymus meminit, aut ille Græcus infacundus fuit, aut noster Latinus ulli duntaxat Latinorum in philosophia secundus? quorum uterq; nescias præstantior sit philosophus, an orator. Quod si omnes libri ueterum ita sunt eloquentes, ut uel plurimum sapientiæ, ita tradentes sapientiam, ut uel plurimum eloquentiæ habeant: quinam isti erunt, quos ob eloquentiam damnandos putemus? Atq; quum eos duos lectitasse se Hieronymus fateatur, uide ne non tam de Oratorij Ciceronis operibus, quam de Philosophicis dictum existimare debeas. Ego certe de Philosophicis dictum accipio, ubi soli philosophi nominantur: quodq; Platonicus esset, non ideo non obiectum, quasi sancte faceret

faceret Platonem legens, sed tantum Ciceronianus, quod homo Latinus magis Ciceronis stylum cupiebat exprimere, stylum inquam, quali ille utebatur in questionibus philosophiæ, non quali in forensibus causis, concionibus' ue, aut in senatu. Non enim orator causarum ciuiliū Hieronymus, sed scriptor sanctarum disputationum studebat euadere. Cur non ergo credamus, non minus Platonem nocuisse ei, quam Ciceronem? cur non magis philosophos, quam oratores? At ornatus ipse dicendi reprehensus est, non scientia. Si ita est, omnes ad unum reprehenduntur. quis enim caret ornatu? in quo tu intolerabili calumnia uteris, quum non sit facta mentio de ornatu in illa accusatione, sed quod tantum Ciceronianus esset. Nunquid tantum in Cicerone ornatus? non ne & philosophia? non cæteræ artes? non (ut dixi) in Platone facundia? non in cæteris? cur non omnes pariter exterminamus? cur non potius Ciceronis philosophia nocuisse putanda Hieronymo est, quam ars dicendi? Nolo hoc in loco comparationem facere inter philosophiam, & eloquentiam, utra magis obesse possit, de quo multi dixerunt, ostendentes philosophiam cum religione Christiana uix coherere, omnesq; hereses ex philosophiæ fontibus profluxisse: rhetorica uerò nihil habere nisi laudabile, ut inuenias, ut disponas, quasi ossa & neruos orationi des: ut ornas, hoc est, ut carnem, coloremq; inducas: postremo ut memoriæ mandes, decenterq; pronunties: hoc est, ut illi spiritum, actionemq; tribuas. Hec ego cuiquam nocere posse credam, nisi ei qui cætera negligat, & præsertim ueram sapientiam, atq; uirtutes, quod Hieronymus non faciebat? Hanc ego artem obfuturam putem? profecto non magis quam pingendi, fingendi, celandi, & (ut de liberalibus dicam) quam musices artem. Et si ex his qui bene canunt, bene pingunt, bene fingunt, cæterisq; artibus multum

multum usus atq; ornamenti diuinis accedit rebus, ut propè ad hanc rem natæ esse uideantur: profectò multò plus accedet ex eloquentibus. Quare non fuit illa accusatio quòd Ciceronianus esset Hieronymus: sed quòd non Christianus, qualem se falsò esse prædicauerat, quum literas sacras despiceret. Non studium huius artis, sed nimium studium, siue huius artis, siue alterius, ita ut locus melioribus non relinquatur, reprehensum. Non cæteri, sed solus Hieronymus accusatus est: alioqui cæteri simili castigatione correpti fuissent. Neq; enim una omnibus medicina conuenit, & alios aliud decet. Neque semper, & ubiq; idem aut permittitur, aut uetatur: neque ille hoc alijs uctare ausus est ne facerent: contraq; plurimos laudauit tum superiorum, tum suorum temporum eloquentes. Verum quid multis agimus? Quid Hieronymo ipso eloquentius? quid magis oratorium? quid (licet ille sepe dissimulare uelit) bene dicendi sollicitius, studiosius, obseruantius? Quid? quod ne dissimulabat quidem (nam obijciente sibi hoc somnium Rufino, hominem deridet) planeq; fatetur se lectitare opera gentilium, & lectitare debere. idq; cum in alijs multis locis (quanquam etiam sine confessione palam est) tum uerò epistola illa ad magnum Oratorem. I nunc, & uerere, ne aliena accusatio tibi obsit, quum illi non obsuerit sua: & non audeas facere, quod ille rescissa pactione facere non timuit. Tamest non desunt, qui credant eum puerili ætate illa percepisse, semperq; postea memoria tenuisse. O ridiculos homines, & omnis doctrine imperitos, qui opinentur eum tantam rerum copiam, ac scientiam, qua nulli Christianorum cedit, aut tam citò potuisse discere, aut tandiu non potuisse dediscere, quum & rarissimi reperiantur, qui centesimam partem scientiæ illius assequi possint, & non minore labore (ut antiquitus dictum est) hæc facultas retineatur, quam paretur. Et

tamen

tamen quantum interest inter furari, & furtum non reddere? Quid prodest alijs furtum prohibere, ne furentur, si tu furto tuo palam potiris? Si non debemus discere eloquentiam, nec uti certe, si didicimus. Quid quòd libros gentilium sæpe in testimonium assumit? quos si non licet legere, minus profectò legendos exhibere: & si nos dehortaretur à lectione gentilium (quod non facit) magis intuendum putarem, quid ipse ageret, quàm quid agendum alijs diceret: ueruntamen semper ipse idem dixit, & fecit. Nam postquam teneram illam ætatem saluberrimo sacrarum scripturarum alimento pauit, ac in ea quam despectam habuerat, scientiæ sibi uires fecit, iamq; extra periculum positus, ad lectionem gentilium redijt, siue ut illhinc eloquentiam mutuaretur, siue ut illorum bene dicta probans, male dicta reprehendere: quod cæteri omnes Latini, Græciq; fecerunt, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, Lactantius, Basilus, Gregorius, Chrysostomus, alijsq; plurimi, qui in omni ætate pretiosas illas diuini eloquij gemmas, auro argentoq; eloquentiæ uestierunt, neq; alteram propter alteram scientiam reliquerunt. Ac mea quidem sententia, si quis ad scribendum in theologia accedat, parui refert an aliquam aliam facultatem afferat, an non: nihil enim ferè cætera conferunt. At qui ignarus eloquentiæ est, hunc indignum prorsus qui de theologia loquatur, existimo. Et certe soli eloquentes, quales ij quos enumerauim, columnæ ecclesiæ sunt, etiam ut ab Apostolis usq; repetas, inter quos mihi Paulus nulla alia re eminere, quàm eloquentia uidetur. Vides igitur ut in contrarium res ipsa recidit. Non modò non reprehendendum est studere eloquentiæ, uerum etiam reprehendendum, non studere. Et ego sic ago, tanquam eloquentiæ contra calumniantes patrocinium præstem, quod est maius proposito meo. Non enim de hac, sed de elegantia linguæ

Latine

Latinae scribimus, ex qua tamē gradus fit ad ipsam eloquentiam. Verum si quis loquens non sit, ita demum non erit castigandus, si talis non potuit euadere, non si hunc laborem effugit. Qui uerò eleganter loqui nescit, & cogitationes suis literis mandat, in theologia praesertim, impudentissimus est, & si id consultò facere se ait, insanissimus: quāquam nemo est qui nolit eleganter, & facundē dicere: quod quum ipsis non contingit, uideri uolunt (ut sunt peruersi) nolle, aut certe non debere sic dicere. Ideoq; aiunt gentiles hoc modo locutos esse, non decere eodē loqui Christianos: quasi illi, quos nominauimus, more istorum locuti sint, & non more Ciceronis, ceterorūq; gentilium: qui qualiter loquantur nec cognitum isti, nec expertum habent: non lingua gentilium, non grammatica, non rhetorica, non dialectica, ceteraeq; artes damnandae sunt (si quidem Apostoli lingua Graeca scripserunt) sed dogmata, sed religiones, sed falsae opinioniones de actione uirtutum, per quas in coelum scandimus. Ceterae autē scientiae, atq; artes in medio sunt positae, quibus & bene uti possis, & male. Quapropter eonec mur obsecro eò peruenire, aut saltem proxime, quò luminaria illa nostrae religionis peruenierunt. Vides quam mirabili ornamento uestes Aaron distinguantur, quāam arca foederis, quāam templū Solomonis: per hoc mihi significari eloquentia uidetur, quae (ut ait nobilis tragicus) regina rerum est, & perfecta sapientia. Itaq; alij ornant domos priuatas, hi sunt qui student iuri ciuili, canonico, medicinae, philosophiae, nihil ad rem diuinam conferentes: nos ornemus domum Dei, ut in eam ingredientēs non ex situ ad contemptum, sed ex maiestate loci ad religionem concitentur. Non possum me continere, quò minus, quòd sentio, dicam. Veteres illi theologi uidentur mihi uelut apes quaedam in longinqua etiam pascua uolitantes, dulcissima mella, cerasq; miro artificio condidisse recentēs

*Enripides in
Hecuba.*

recentes uerò formicis similini, quae ex proximo sublata furto grana, in latibulis suis abscondunt. At ego (quod ad me attinet) non modò malim apes, quāam formica esse, sed etiam sub rege apium militare, quāam formicarum exercitum ducere. Quae probatum iri bonae mentis iuuenibus (nam senes desperandi sunt) confidimus. Nunc ad inceptum redeo: quāquam ea quae sequuntur, à superioribus nonnihil differant. Tractabimus enim de uerborum significatione, neque de omnibus uocabulis, sed quasi gustum quendam, & eorum maximē, quae ab alijs tractata non sunt: nam de omnibus dicere prope infinitum est.

De Libertinus, & Libertus.

CAP. I.

LIBERTINVS, & Libertus sola elegantiae gratia habent differentiam, quam nec grammatici, nec iurisperiti (quod maxime pudendum est) sciunt, quam ne eorum quidem aliquem, qui his temporibus merita bene scribendi laude celebratur, inueni scientem: quod nolim uideri cōtumeliose dictū, sed necessario potius, atq; honeste. Vereor enim ne per facilitatem, qua semper candidē quaecūq; studio inuestigassem, cum amicis cōmunicauimus, amici ipsi (si modò tales, amici dicendi sunt) laudē mihi praeripiant: quod crimen longe à me semper absuit. Et ex omnibus quae in hoc opere praecipimus, profiteor nihil omnino ex aliquo huius aetatis uel audiuisse, uel legisse. Itaq; sic mihi meam ab alijs gloriam praeripi molestē fero, ut illorū à me praeripi nefas puto. Nemo autem literatorum erit, quorum paucissimi mihi familiares nō sunt, qui se hoc antea ignorasse, & à me uel uerbo, uel scriptis didicisse neget. Igitur Libertinus relatiuum est ingenui, Libertus relatiuum est patroni: licet unus, idemq; sit & libertinus, & libertus. Per Libertinum significamus conditionem hominis, sicut per ingenuum: per
Libert

Libertum significamus priuatum quendam respectum, sicut per patronū. Ideoq; Libertinus adiectiuū est, sicut Ingenuus: eoq; non fit à Libertina libertinabus, ut à Liberta libertabus. Libertus substantiuum, sicut patronus. Illudq; solemus definire, hoc non solemus: ut in iure ciuili, Libertini sunt, qui iusta seruitute manumissi sunt. Quemadmodum è contrario, Ingenui sunt, qui libera matre nati, nec postea serui facti sunt. Significatur enim (ut dixi) conditio hominis per ingenuum, & libertinum: ut Libertinus homo, libertina mulier, libertine conditionis: non autem Libertus homo, liberta mulier, liberte conditionis. Hæc enim priuatum quendam significant respectum, ad patronum, patronam uel relata: id est, ad eū, eam uel, qui antea dominus, aut quæ domina huius fuit, quum seruus, ancilla uel esset: ut, libertus Cæsaris, libertus Messalinæ, liberta Claudij, liberta Agrippinæ: non autem, libertinus Cæsaris, aut libertina. Ideoq; interrogamus, Hic ingenuus est, an libertinus? non autem, an libertus: & quum responsum est libertinus, interrogamus, Cuius libertus? non autem, cuius libertinus? Respondeturq; Est libertus meus, aut tuus, aut illius, aut Catonis, aut nullius. Atq; libertus sine patrono, patrona uel non est, libertinus esse potest, quamuis necesse est eum aliquando habuisse: quo factū est, ut dicamus Colliberti, Colliberteq;, quemadmodum Conserui, Conseruæ, quod ij plures sub umbra unius patroni sint, sicut illi sub imperio unius domini: non autem Collibertini, aut Coingenui: ad nullam enim alteram priuatam personam plures horum referri possunt, nec alij ab alijs distinguuntur. Colliberti à collibertis diuisi sunt, ut mei à tuis, & conserui à conseruis, quemadmodū conciuēs mei à conciuibus tuis, qui alterius ciuitatis es: condiscipuli mei à tuis: commilitones mei à tuis, qui sub alio uel præceptore, uel duce es. Libertinis uerò, atque ingenuis hoc non contingit

contingit, quum non magis nexus mihi sit cum ingenuis meæ urbis, & tibi cum libertinis tuæ urbis, quam cum alijs quibusuis. Ideoq; non dicuntur coingenui, & collibertini. Et libertus, collibertusq; esse aliquando quis desinit, libertinus esse non desinit. Deniq; licet poteramus altero horū nominum esse contenti, tamen distinguere ueteribus placuit priuatum respectum à publico. Et ideo Libertinitas dicimus, non Libertitas. Ex seruo tamen, non quod ad priuatum dominum refertur sit Seruitus, sed quod ad publicum: dicimus enim non modò Seruus tuus, seruus meus: sed etiam sine respectu patroni, ut hic seruus, & homo seruus, quod in liberto non fit. Cæterum cogitanti mihi unde factū sit, ut in tanta exemplorum copia elegantiam hanc accuratissimè custodientium, tamen tot hominū nullia nunquam annotauerint: hoc existimo cause fuisse, quod frequenter inuenirent sine mentione patroni, libertum nominari, quo falli sopitæ negligentia fuit. Si enim nonnunquam reperiebant liberto non apponi patronum, tamen reperiebant libertino nunquam apponi, quanquam semper adheret liberto patronus uel nominatim, uel subintelligendo, ut in multis fit: quale est, uendidi patrimonium, suppletur meum: collocasti filiam, suppletur tuam: publicauit opus, suppletur suum. Ita hoc loco, quale apud Quintil. Licet nihilominus amicū grauem uirum, aut fidelem libertum lateri filij sui adiungere, uidelicet suū. Cicero pro Sextio, quum ait, Quintum fratrem auxilio seruorum libertorumq; creptum à ferro Clodianorum: non genus serule, libertinumq;, nec cuiuscunq; seruos, libertosq; significat, sed suos ipsius. Quid attinet plura ex iure ciuili exempla repetere, quum etiam sint distincti tituli de libertis, & libertinis? Quam differentiam qui ignorat, (omnes autem legulei ignorant) pluri ma, & capitalia in ipso iure ciuili peccata committit. Seruius

grammaticus (si codex est fidelis) pro libertino posuit libertum in octavo Aeneid. Feronia, Nymppha Campaniae, quam etiam supra diximus. Hec etiam libertorum dea est, in cuius templo raso capite pileum accipiebant. Adijciam quod ait Suetonius in vita Claudij, in ipsum Claudium: Ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.

Inter Accessus, & Accessio: Actus, & Actio: Gestus, &

Gestio, quid intersit.

CAP. III.

Accessus, & Accessio differunt. Siquidem Accessus est aditio, siue appropinquatio: Accessio autem adiectio, atq; incrementum. Quae differentia rara est in consimilibus nominibus. Satus enim, & Satio idem sunt: Cultus, & cultio: Motus, & motio: Actus, & actio (nisi quod dicimus Actionem causarum, non actum: & Actum comoediarum, non actionem) Cursus, & cursio: Abusus, & abusio. Gestus quoq; & gestio non parum differunt. Nam Gestus est actio quaedam, & quasi pronuntiatio corporis: Gestio uero est administratio, & actio: quamuis parum in usu est. Hec autem duo de quibus dicere institueram, ideo differunt, quod uerbum unde descendunt, dupliciter & regit, & significat: ut, Accede ad ignem hunc, id est, adi, atq; appropinqua. Et, Hoc calamitatibus meis pondus accessit: uel, ad calamitates meas, id est, adiunctum est, & increuit. A prima significatione nascitur Accessus, cuius contrarium est Reccessus. A secunda, Accessio: ut Cicero, Accessionem adiunxit adibus, id est, adiectionem, & incrementum. Praeter usum tamen superiorum Macrobius in commentarijs naturalibus dixit: Aut enim accessio, aut in leuam dextram uel reflexio, aut sursum quis, aut deorsum mouetur, aut in orbem rotatur. Et iterum: Has solis portas physici uocauerunt, quia in utraque obuiante solstitio ulterius solis

Veron. in Eum.
act. i. sc. 2.

Offic. 1.

Zi. 1. in Som.

Sup. cap. 6.

Eod. lib. ca. 12.

Solis inhibetur accessio. Accessus ipse dixissem potius Ciceronem imitatus, qui tertio de Oratore libro ita ait: Ut Luna accessu, & recessu suo Solis lumē accipiat. Nam quod Febris accessio sepe legitur, ego pro incremento accipio, non pro accessu: alioqui aliquando legeremus Accessus febris, si idem esset, quod nunquam fit. Plin. lib. x xiii. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alij in remissione: illi ut sudorem coerceant, hi quia tutius putant, & c. Accessionem, remissionemq; pro contrarijs posuit: & si remissio imminutionem significat, profecto accessio significat incrementum.

Quia dixi nomina in us, & in io, a supinis profecta ferē eiusdem significationis esse, hoc exceptionis addo, quod ea, quae positionem habent in io, latius significare solent, nec actionem modò, sed rem etiam, ac corpus: ut, Aratio, Possessio, Sessio. Cicer. in Philippic. Hae quondam arationes Campani, & Leontini agri in populi Romani patrimonio glandiferae, & fructuose ferebatur. id est, agri ad arandum idonei. Idem in eisdem: Quid possessiones datas, quid ereptas proferant? Idem de Oratore: Tot locis sessiones gymnasiorū. id est, tot sedilia. Ea tamen, quae sunt in us, pro personis accipi solent. Conuentus non est conuentio, sed homines, qui unum in locum conuenerunt. Confessus non est confessio, sed homines uno in loco confidentes.

Obseruatio, & Obseruantia.

CAP. IIII.

Obseruatio, & Obseruantia simili quodam modo, ut Accessus, & Accessio differunt. Obseruo namq; duo significat: unū est, quod custodio aliquid oculis, animoq; in modum speculatoris, ne nos silentio, tacitoq; praetereat: ut Obserua transeuntes. Obserua filij, quid agat, quid cum illo consilij capiat. quasi custodi, & adnota. Et hinc fit Obseruatio, quasi annotationis, & animaduersio. Item Obseruo non speculantis morationis, & animaduersio. Item Obseruo non speculantis morationis, & animaduersio. Item Obseruo non speculantis morationis, & animaduersio.

Terē. in And.
act. i. sc. 1.

r 2 do, sed

do, sed admiratis, uenerantisq; & id tantum in homines, non in res, quoties que uel uirtute, uel dignitate suspicimus, & colimus: unde fit Observantia, que est ueneratio quaedam, & honoris exhibitio. Quare melius Observatione, quam Observantiam hi, qui nominantur fratres, suum institutum nominarent.

Potus, & Potio.

CAP. IIII.

Potus, & Potio non differunt, nisi ob huiusmodi causam. Potus enim uini, aque, similiumq; dicitur: Potio uero a medicis datur egrotanti, quod Græce dicitur *παρμακον*. Nonnunquam tamen potio, pro potus accipitur. Seneca de Tranquillitate: Aliquando uocatio, iterq; & mutata regio uigorem dabit, conuictusq; & liberalior potio. Cicero in Tusculan. Quid quod ne mente quidem recte uti possumus, multo cibo, & potione repleti? Et alibi: Tantum cibi, & potionis adhibendum, ut reficiantur uires, non opprimantur.

In Cato. Ma.

Senes, Veteres, & Antiqui.

CAP. V.

Senes uocantur, quantum ad priuatam ipsorum uitam, quod usque ad senilem ætatem uixerunt. Veteres, quantum ad publicum tempus, quod alia ætate uixerunt, etiam si ad senium non peruenierunt. Vnde quidam iuniores fuerunt seniores ueteribus. Antiqui utriq; dicuntur, sed magis ueteres, quam senes.

Defectus, Culpa, & Defectio.

CAP. VI.

Defectu medicorum multi perierunt: plures tamen culpa eorum. Is namq; defectu medici perit, cui medicus preesto non est. Culpa uero medici, qui moriturus non erat, nisi preesto ipsi medicus fuisset, quam maiorem partem esse arbitror. Hoc ideo dixi, quod nonnulli pro culpa medicorum, aiunt defectu. Et uitia hominum, rerumq; uocant Defectus, quam dicere debent Vita, uel Culpas, uel Mendas, ut mendax libri. Defectio plurimum a Defectu dissentit, quum sit recessio

cessio aut militum, aut ciuitatis a domino, uel a superiore. Est enim Deficere, desciscere, & a ductu alterius recedere, & quasi rebellare. Et Defectio, quasi rebellio: que exempla passim reperiuntur.

Rumor, & Fama.

CAP. VII.

Rumor, & Fama idem sunt, quorum alterum Latinum, alterum e Græco est. Cicero in Philip. Improbissimis rumoribus dissipatis. Et non longè post: Hoc triduo, uel quadriduo tristis a Mutina fama manarat. Et statim post: Famam istam fascium dissipauerunt. Significatur autem his duobus nominibus, sermo quidam in populo, sine certo autore, de re aliqua recenti siue bona, siue mala. Exemplum Rumoris de re bona ponamus. Liuius lib. I I. Manat tota urbe rumor, Fabios ad cælum laudibus ferunt. Frequenter tamen fama etiam pro sermone non rei recentis, sed iam inueterate, & pro opinionione quadam: ut, Fama est Athenas iam plus annorum uiginti millibus fuisse conditas. Et pro laude, & pro celebritate hominis: ut, fama Camilli, fama Scipionum, Metellorum, Fabiorum: & eorum quoq; qui uiuunt: ut, Fama mea, fama tua, fama illius: pro quo non recte dixeris Rumor.

Philip. 14.

Murus, Paries, Mœnia, Porta, & Ianua.

CAP. VIII.

Murus, & Paries quid differant, superuacuum erat admonere, nisi his temporibus (ut sunt omnia deprauata) murus, pro pariete a pluribus usurparetur: quanquam apud Græcos eodem sono pronuntietur utrumq;, distinctum tamen & literis, & genere. Murus, est urbis lapideus ambitus, qui Græce dicitur *το τείχος*. Paries uero domorum, Græce *ὁ τοίχος*. Murus est etiam non urbis, sed urbis tamen similem, ut munitionum, castrorumq;. Mœnia, pro muris accipi solent, & pro ædificijs ipsius urbis. Porta, murorum est, munitionumq;, atq; castrorum. Ianua, parietis, ac domorum.

r 3

Gesta,

Gesta, & Acta.

CAP. IX.

Gesta, & Acta hoc differunt, quia illa sunt in administratione magistratus, & in rebus maioribus, & ad Rempublicam, uel ad plurimos spectantibus: ut, Gesta Alexandri, gesta Pompeij, gesta Caesaris. Acta uero etiam rerum priuatarum, & minorum, ac familiarium. Vt Cicero: An in comentiariolis, & chirographis, ac libellis se uno autore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Caesaris firma erunt: quae ille in se incidit, in quo populi iussa, perpetuasque leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? Equidem sic existimo, nihil tam esse in actis Caesaris, quam leges Caesaris. Quidam illud eiusdem ita legunt in Sallustium: Quod si de mea uita, atque actibus huic conuiciatori respondeo, inuidia gloriam consequetur. Reor scribendum esse Actis. Quod si scribi potest

Zib. 5. Actibus (ut est apud Lucanum: Licet ingenteis abruperit actus) minus miror, cur, Actus Apostolorum magis, quam Acta dicamus. Idem tamen sunt Actus, & Actiones.

Natalia, Natalis, Natalitius.

CAP. X.

Natalia significant quod Natales, qui est dies natalitius, utrumque conuersum in substantiuum ab adiectiuo, hic & haec Natalis, & hoc natale: ut Natalis horae tempus, apud

Declam. 9. Quintil. in Gladiatore. Natales uero magis conditionem sanguinis, & familiae: ut Generosi natales, obscuro natales: ut idem Quint. in eadem declamatione: Cuius interiecto mari non fortunam quisquam nosse, non natales, non patrem poterat. Plinius ad Mesium: Nonnunquam candidatus aut natales competitoris, aut annos, aut etiam mores arguebat. Hic pro ignobilitate accipitur, illic pro nobilitate.

Præcepta, & Præceptiones pro eisdem accipi: Instituta, & Institutiones differre.

CAP. XI.

Præcepta

Præcepta, & Præceptiones indifferenter utimur pro disciplina. Instituta, & Institutiones per differentiam. Instituta enim sunt mores consilio, & ratione sumpti. Nam Mores bonos, & malos dicimus: & In morem: id est, similitudinem: ut In morem leonis. In morem stagni, placidæque paludis, inquit Vergilius. Institutum autem bonus mos: ut, Faciam meo instituto. Licet Institutum nonnunquam significet inceptum, propositum: ab instituo, quod est incipio. Instituta uero (ut institueram dicere) boni mores sunt, consilio, & ratione sumpti. Quintilianus: Nam is quanquam triennium nutritibus dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quam optimis institutis mentem infantium iudicat. Cur autem ad literas non pertineat aetas, quae ad mores tam pertinet? Eandem rem appellans instituta, & mores. Apud Valerium Maximum titulus est, de Institutis antiquis, quasi de moribus antiquis. Institutiones, sunt præceptiones, quibus instituuntur, & docentur homines: ut libri ab eodem Quintiliano ac Laetantio, multisque alijs autoribus inscripti de Institutione oratoria, siue ab alio nomine, atque materia.

Aduocatus, & Patronus.

CAP. XII.

Aduocatus, & Patronus sic differunt, quod illud generalius est nomen, quam hoc, ut non tantum significet eum, qui alterius causam agit. Siquidem quicumque adest alteri in causa officij gratia, Aduocatus appellatur, etiam si nihil dicat, neque agat, sed qui tamen paratus sit defendere. Vt Terentius in Eunuchis: Tu abi, atque ostium obsera intus, ego dum hinc transcurro ad forum. Volo ego adesse hic aduocatos nobis in turba hac. Et Cicero, cum in alijs multis locis, tum pro Cecinna: Qui ad possidendum praedium contulit se cum aduocatis, quorum praesidio ab aduersarij iniuria tutus esset, qui & ipse uenit cum aduocatis suis, sed armatis ad arcendum

r *

Cecin

Cecinnam à prædio. Patronus autem proprie est, qui agit causam, sed accusati, non accusantis. Quintilianus: Quum accusatori satis sit plerumq; uerum esse id, quod obiecerit, patronus neget, defendat, transferat, &c. Et paulò post: Accusator præmeditata pleraq; domo affert, patronus etiam inopinatis frequenter occurrit. Accusator dat testem, patronus ex eo refellit. Ex quo colligitur, Accusatorem nunquam patronum esse. Verum quoniam non omnis lis circa accusationem, & defensionem criminum uersatur, ut in mutuis, depositis, locato, & conducto, similibusq; in ea re tam actor, quam defensor solet appellari patronus. Quippe quum uterq; non alterius oppugnandæ, sed suæ defendendæ partis gratia dicat ut idem, Nec immeritò quidem: quanquam in dicendo mediocres, hac tamen altercandi præstantia meruerunt nomen patronorum. Patronus etiam dicitur respectu liberti. Et nescio an hic ab illo, an ille ab hoc nominatus sit, utrumq; tamen à patre uenit. Uterque enim simile quiddam patris habet: & ut dominus manu missione serui liberat eum misera conditione, ita aduocatus hominem obnoxium potestati iudicum, & periculo litis, opera sua liberat. Propter quod Clientem uocamus ipsum litigatorem, cuius causam agimus: & eum qui selector est sub tutela alterius, & penè famulus, quales sunt liberti in patronos. Et Patrocinari, tam uerbo, quam factò imbecilliorum protegere: à quo fit Patrocinium.

Facies, & Vultus.

CAP. XIII.

Facies magis ad corpus: Vultus magis ad animum refertur, atq; uoluntatem, unde descendit. Nam Volo supinum habebat Vultum: inde dicimus irato, & mesto uultu potius, quam facie: & contrà, lata, aut longa facie, non uultu: à quo compositum est Superfacies, non sanè discrepans à suo simplici: ut, Facies maris, facies terræ, quasi superficies: & facies homin

hominis, quasi primum illud, quod intuemur in homine. Est tamen aliquando ubi utroq; uti liceat: ut, Foedata facie, & foedato uultu: scissa facie, & scisso uultu: conuersa facie, & conuerso uultu: quæ exempla sunt plurima.

Series, & Ordo.

CAP. XIII.

Series ab Ordine in significatione differt. Nam Ordo est digestio, & in suo loco cuiusq; rei collocatio, ueluti in acie fit, ubi pedites, ubi alæ equitum, ubi leuiter armati, ubi sagittarij, ubi fundibularij, ubi cæteri ex utilitate rei distribuuntur: & in argumentatione, ubi ponenda sunt firmissima argumenta, ubi infirmiora, ubi mediocria. Vnde in ciuitatibus, & Romæ præsertim, ordines sunt: Ordo consularis, prætorius, senatorius, equestris, adeò ut Ordo quoq; pro ipsis hominibus accipiatur illius conditionis. Cicero In hoc ordine, officij, pro in senatu, aut pro equitibus Romanis frequentissime dixit. Idem quodam loco ait: Qui apud omnes ordines esset gratus: id est, apud omnium ordinum homines. Series, est rerum quædam continuata progressio: ut, In serie orationis: id est, in continuato contextu. Quintil. Quod non nisi in contextu orationis, serieq; contingit. Vergilius:

—Ductæq; ab origine gentis

Zib. x. Arch.

Fortia facta patrum, series longissima rerum. Statius:

Longa retrò series.

Zib. x. Theba.

Decus, Decor, & Dedecus.

CAP. XV.

Decus est illa (ut sic dixerim) honorificentia ex bene gestis rebus: unde decora militiæ, laudes, honores, honestamenta militi in bello comparata: cuius contrariu est dedecus, proprie ignominia quædam, aut ignominie genus, & infamis turpitudine: unde Dedecoro. Cic. inquit de quodam: Magistratum ipsum dedecorabat. id est, turpificabat, & contumelia, atq; ignominia afficiebat. Transfertur etiam ad animum:

r s quippe

quippe Decus pro honesto, Dedecus pro inhonesto accipitur ut idem, Sequetur decus, atque honestum. Quintil. Satis decoris, atque flagitij castra ceperunt. Decor est quasi pulchritudo quaedam ex decencia rerum, personarumq; in locis, temporibus, siue in agendo, siue in loquendo. Transfertur quoq; ad uirtutes: appellaturq; Decorum, non tam ipsum honestum, quam quod hominibus, & communi opinioni honestum uidetur, & pulchrum, & probabile. Vnde uerbum Decoro media longa. Nā Decoro media breui à decus uenit.

Iocus, & Ludus.

C A P. X V I.

Iocus, & Ludus quid significēt, tum ex Cicerone de Oratore, tum ex Quintiliano de Ridiculis colligi potest: ut sit Iocus in uerbo, Ludus in factō. Sed utrunq; tamen patitur exceptionem. Vt Iuuenalis. — Quoties uoluit fortuna iocari. Videlicet non de uerbo intellexit, sed de factō. Ouidius:

Satyr. 1.

De Arte li. 3.

Hos ignaua iocos tribuit natura puellis:

Materia ludunt uberiore iuri.

Mille fac esse iocos, turpe est nescire puellam

Ludere: ludendo sepe paratur amor.

Iocos pro ludo & ipse posuit. Ioca quoq; pro iocos nonnunquam legimus. Cicero ad Atticum lib. x. Itaq; ioca tua plena facetiarum. E' diuerso ludus pro iocus. Horatius:

Epist. 14.

Primo Sermo.

Satyr. 1.

Præterea, ne sic, ut qui iocularia ridens

Percurram, quanquam ridentem dicere uerum

Quid uetat: ut pueris olim dant crustula blandi

Doctores, elementa uelint ut discere prima:

Sed tamen amoto queramus seria ludo.

Hinc ludere pro iocari frequenter inuenitur. Cicero de natu.

Lib. 3. circa

princip.

Deo. Quum uero deos nihil agere, nihil curare confirmat, membrisq; humanis esse præditos, aut eorum membrorum

Epist. 4. lib. 3.

nullum usum habere, ludere uidetur. Plinius ad Valerianum:

Quum

Quum alij diuinum me, alij rapinis meis, meæ auaritiæ occursum per ludum acceptum dicitant. Plinius idem ad Fabium Iustum: Ludere me putas: serio peto. Ludere dixit pro iocari, & se non ioco agere, sed serio. Quæ duo contraria esse Quintil. autor est, inquit: Iocum uero accipimus, quod est contrarium serio. Idem in eodem loco inquit: Ludere nunquam uelimus. Quod non tam pro eo, quod est iocari, puto dixisse, quam pro eo, quod est scurriliter, & leuiter loqui, uel deludere alterum, siue eludere. Nam composita à ludo ad uerbum quoq; & orationem pertinent, non modò ad actionem: ut Cicero. Sed uos ab illo irridemini, & ipsi uicissim illum eluditis. Ludere etiam dicitur uersibus scribere, sed non nisi in opusculis serè, qualia sunt epigrammata: & hæc opuscula dicuntur Lusus: & hoc ita sentire summos autores annotaui. Alludere est, quomò aliud dicimus, & ad aliud sententiam latenter referimus: ut Vergilius, Actiaq; Iliacis celebramus littora ludis. Dum enim narrat ludos Aeneæ, alludit ad Augusti uictoriam, qua contra Antonium in his locis potitus est. Ludus item differt à lusu, siue lusione. Ludus enim tum periculum, tum spem sibi propositam habet: Lusus nihil præter meram uoluptatem. Itaque qui pila, qui trocho, qui tesseriis, qui etiam quocunq; genere talorum delectationis gratia ludunt, lulum potius, quam ludum exercent. Cicero: Ex multis lusionibus nobis senibus talos relinquunt, & tesseras. De uoluptate uidelicet senili locutus est, non de spe lucri: cuius spei causa plerique ludunt. Ideoq; Ludum talarium dicimus, non lulum: & Ludum aleæ, qui etiam lege prohibetur. Quidam & hunc lulum uocant: ut Suetonius lib. 1111. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens. Dicimus etiam Ludum, scholam ipsam, ubi & periculum, & spes est, & certè labor, atque uapulatio: ut, Dionysius tyrannus regno eiectus, factus est ludum di ma

Epist. 11. lib. 2.

Zib. 6. cap. 4.

Ac ad. quæst.

lib. 4.

Aeneid. 3.

In Cato. M. 10.

In Cato. ca. 42.

di magister. Et, Camillus ludi magistrum discipulos hostibus prodentem, eisdem pueris cædendum in urbem usque præbuit. Est igitur Ludus literarius tum aliarum quarundam artium, tum schola grammaticæ, quam Trivialem scientiam dicimus, quod in trivijis, & cõpitis docetur. Hoc ideo admonui, quod quidam imperiti Trivialem scientiam appellant Grammaticam, Rhetoricam, & Dialecticam: Quadriviales alias quatuor liberalium artium. Ludus igitur (sicut dicebamus) est aliarum quoque artium, sicut Musicæ, ut apud Terentium de fidicina, quæ quotidie disciebat in ludo. De grammaticæ schola (ut mea fert opinio) magis, quam rhetoricæ intelligit Cicero de Oratore, quum inquit: Hoc in ludo non præcipitur, faciles enim causæ ad pueros deferuntur. Et statim post: Hæc est in ludo causarum ferè formula. Nã, ut inquit Quintilianus, Rhetores suas partes omiserunt, & Grammatici alienas occupauerunt. Siquidem Grammatici Latini, rhetoricam etiam docent, quod indicant ipsius quoque Ciceronis uerba, quum pueros, non iuuenes nominat. Est & Ludus armorum, qui idem (ut sentio) Gladiatorius dicitur, ubi discunt gladiatores: ut apud Quintilianum, Quod me diu piratæ in carcere retentum, quia diuitem illius promiseram patrem, in ludum uenderunt, tanquam decepti. Et iterum: Et inter debita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut nouissimè perderem calamitatis meæ innocentiam, disciebam quotidie scelus. Ludos tamen gladiatorios frequentius, quam ludum dicimus, quoties unum, plurâ ue paria gladiatorum ad spectaculum pugnatu-
ra producentur. Quæ res, munus gladiatorum appellatur, quia populo tanquam munus donatur: & qui donat, Munerarius: & qui familiam gladiatorum habet, gladiatoresq; donum in disciplina, & (ut dixi) in ludo exercet, ac postea uendit, Lanista. Vocantur autem Ludi gladiatorij, sicut Ludi Apollina-
res,

In Phorm. act.
2. sc. 2.

Zib. 2.

Zib. 2. cap. 11.

res, Ludi Circenses, Ludi seculares. Nam spectacula publica utique in honorem Deorum, Ludos antiqui uocabant: ut non absurdum sit solemnitatem in natali die sanctorum, præsertim cum apparatu illo, & pompa, ludos uocari. Nam quo alio nomine uocemus illam spectaculi exhibitionem, qualis fit in multis Italiæ ciuitatibus, & (ut audio) in multis alijs prouincijs? Hæc de ludo, & de ludis hæctenus. De Lusibus quoque ali-
quod afferatur exemplum Quintilianus: Nec me offenderit lus in pueris, est & hoc signum alacritatis. Et iterum paulo post: Sunt etiam nonnulli acuedis puerorum ingenijs non inutiles lusus.

Quintil. lib. 2.
cap. 4.
Eod. lib. & ca.

Libertas, & Licentia.

CAP. XVII.

Libertas in loquendo accipitur in bonum, quum quis non timide (quod seruire est) sed ingenue, & libere, hoc est, ut liberum hominem decet, loquitur: Licentia uerò in malum, quando hæc libertate abuitur usque ad temeritatem, & proccacitatem: unde Quintilianus, Quæ in alijs libertas est, inquit, in alijs licentia uocatur. In agendo quoq; simili modo: ut, Libere fecit, libere egit: id est, digna libero homine. Cicero sepe de libere dictis, ac factis loquitur: & de licentia Clodiorum queritur Quintilianus: Porro qui confessum defendit, non ab-
solutionem sceleris petit, sed licentiam. Terentius:

Declam. 23.

—Deteriores omnes sumus licentia.

Est autem huius nominis significatio, impunita quædam facultas agendi quicquid uelis, de facto loquor, nam de uerbo iam dixi, quod dubitationem non habet. Ideo hoc dico, quod uidetur uocari posse in dubium de facto. Siquidem Sallustius in Iugurthino ita ait. Roman legatos ire iubet, agendarum rerum, & quocunq; modo componendi licentiam illis permittit. Quod nescio an in malum accipi debeat, quasi & male, & cum damno, atque dedecore regis possint componere.

In Hæmon.
act. 3. sc. 2.

Quale

Quale est Quintiliani: An existimas hanc legatis peccadi dari licentiam, ut quaecumq; scelera in eo officio comiserint, cum his omnibus hac una lege decidat? An etiam in bonis, ut solent dicere iuriscōsulti: Data est mihi licentia eundi, redeundiq; qualiter etiam pleriq; ecclesiasticorum scriptorum locuti sunt.

Indulgentia, & Venia.

CAP. XVIII.

Indulgentiam uulgò nunc accipiunt pro uenia: ut, Indulgentiam Deus tibi tribuat: uel, Deus tibi indulgeat: quod quis neget dici non Latine? Indulgere enim est concedere, & (ut sic dicā) obsequenter, delicateq; tribuere. Cuius rei admoneri certè debuerant trito illo uersu, nescio cuius, sed certè inter auctores minutos Latiniissimi, & quo mille annis nemo carmen scripsit elegantius: Indulgere gulae noli, quae uentris amica est. Nunquid in gulam nequaquam misericordes iubemur esse ante, quam peccauit: an ne commitemus, ut illa peccet? Quintil. Mollis illa educatio, quam indulgentiam uocamus, neruos omnes & metis, & corporis frangit. Non ergo indulgentia, pro uenia accipienda est. Est enim Venia remissio culpae: ut idem, Peccauit, ueniam peto: & errare hominis est, & ignoscere patris. Melius qui è contrario ueniam, pro indulgentia accipiunt. Ut Vergil. I. Aeneid.

Orantes ueniam, & templum clamore petebant.

Et Cicero pro Archia: Dabit mihi hanc ueniam, id est, indulgebitis, concedetisq; mihi hoc, si forte peccauero. Nam apud hunc uix unquam indulgentia reperitur. Terentius: Da ueniam, v. sine hoc te exorem. Hæc duo, pro utroq; posuit, id est, da ueniam, & sine, ut hoc, etiam si improbum sit, abs te impetrem. Et, Cum uenia tua dixerò: hoc est, si quid erro, tamen cum pace tua, & (ut isti loquuntur) cum licentia tua dixerò. Frequenter legimus: Facio tibi potestatem eundi, & redeundi: quem in modum mallem ego dicere, quam Do tibi licentiam.

Porro

Porro Dare potestatem est plus, quam Facere potestatem. Est enim Dare potestatem, rem alterius arbitrio committere. Ex hoc Veniam dare, admoncor, ut dicam de Pœnitere, quod nonnunquam pro pudere, siue te dero accipitur: ut Lilius lib. I. Nec me eorum sententiæ esse pœnitet. Cicero de Seneca. Num igitur si ad centesimum uixisset annum, senectutis eum suæ pœniteret? Vergilius:

Nec te pœniteat calamo triuisse labellum. Quod qui exponunt pro, parum uideatur, mihi non probantur. *Elog. a.*

Ambitio, & Ambitus.

CAP. XIX.

Ambitio in animo est, Ambitus in actu. Nam qui præter modum cupit aut honores, aut laudem, ambitione peccat. Qui uerò dilargitur pecuniam suam, aut populo muneribus, ludisq; blanditur, aut ceteris artibus, quæ legitime non sunt, ad publicos honores tendit, ambitum committit. Cui similis est, quam hodie Simoniam uocant, à Simone Mago, nisi quod hanc tantum in rebus sacris uolunt esse. Ambitus ab ambitio uenit, siue quod is, qui non suæ uirtuti confidit, non rectè graditur, sed per circuitum: siue quod Romani, qui honores peterent, singulos circuibant, prehensantes, rogantesq; ut se in suffragijs adiuuarent: siue quod qui pro adipiscendis honoribus solliciti sunt, quum rogant, exordio quodam longiore, & uerborum circuitu utuntur. Hæc omnia, quæ ambitus faciunt, ambitio facere compellit, à qua Ambitiosi dicuntur, non ab ambitu. Nonnunquam Ambitus pro affectu ambitionis accipitur apud Quintil. siue pro spe quadam fauoris, & quasi captatione misericordiae: ut, Si iuuenis innocentissimus, iudices, uti uellet ambitu tristissimæ calamitatis, poterat allegare uobis amissam cum oculis cogitationum omnium temeritatem. Ab hoc etiam Ambitiosus dicitur: ut apud eundem lib. V. I. Nō sum ambitiosus in malis, nec lacrymarum augere causas uolo, utinamq;

namq; effect ratio minuendi. Quid. lib. III. de Ponto:
Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
Pro nostris ut sis ambitiosa malis.

Vicus, & Suburbana.

CAP. XX.

Vicus pars urbis. Diuisa est enim urbs in uicos, quasi in membra minorā, sicut Suburra, Carinae, Exquiliae, uici Romae (ut opinor) erant. Nam regiones circa x. fuerant, hodieq; tantum tredecim seruant nomina. Vici autē & olim, & nunc ultra mille. Extra urbem uerò frequentes uillae, ac frequentes domus instar uici, Urbani uici uocantur, si modò suburbana non sint. Tunc namq; Suburbana dicuntur, plurali quidem numero: nā singulari significatur praediū in suburbanis: ut, Suburbanum meum, & suburbana mea, si plura sunt. Quale est in similibus: ut, Eui in Cumano, in Tusculano: id est, in fundo meo Cumano, & praedio meo Tusculano: Erasmus in Formiano tuo, & in Pompeiano Varronis: id est, in uilla tua, & Varronis. Ceterum (ut ad rem redeamus) hic uicus paganus ferè muris caret: nam si haberet muros, Castellum nomē acciperet, quod à Castrū descendit, quo significatur locus muris munitus, & (ut Seruius ait) urbs. In plurali uerò notū est appellari locū, in quo milites tētoria fixerunt. Quamquam uariis mos est castrametandi. Veteres solebāt illa, fossa, ualloq; circumdare, & alijs pro natura loci munitionibus. Oppidum, omnis urbs est praeter Romā: quae peculiari nomine Urbis uocari coepta, fecit ut ceterae urbes oppida uocaretur, quia ipsa oppidum amplius non est. Vnde dicatur urbs, & oppidū, tum alij dixerunt, tum parū attinet de etymologia disputare, quae plerūq; fallax est, & in primis (nisi fideli fundamēto nitatur) friuola. Vicinia autem non tam homines, qui eundem incolunt uicum, significat, quam qui prope domum tuā habitant. Vicinitas autem non homines, sed propinquitatem: proprie quidem

dem uicinorum, abusiue uerò etiam ceterarum rerum. Nonnunquam continens pro contento: ut, Laudanda, uel potius amanda uicinitas.

Commentarium.

CAP. XXI.

Commentarij nomen quid significet, tertio Declamatorio libro Seneca declarat, quum dicit: Sine commentario nunquam dixit, sed commentario contentus erat, in quo nude res ponuntur. Et Cicero in Bruto: Non est oratio, sed capita rerum, & orationis commentarium paulò plenius. Et Quintil. Plerumq; autem multa agentibus accidit, ut maxime necessaria, & utiq; initia scribant: cetera quae domo afferunt, cogitatione complectantur, subitis ex tēpore occurrant: quod fecisse M. Tullium suis commentarijs apparet. Sed serūtur & aliorum quoq; & inuenti fortē, ut eos dicturus quisq; composuerat, & in libros digessi, & causarum, quae sunt actae à Seruio Sulpitio, cuius tres orationes extant. Sed hi, de quibus loquor, commentarij, ita sunt exacti, ut ab ipso mihi in memoriam posteritatis uideantur esse cōpositi. Per hęc Quintiliani uerba colligitur, non modò id quod dicebam, simulq; in plurali hoc nomen esse generis masculini, quum in singulari sit neutri, de quo mox etiam dicam: uerum etiam commentarios idem esse quod libros: quod Cicero cōfirmat, tum tertio libro de Finibus, dicens: Tu ipse quum tantum librorū habeas, quos hic tandem requiris commentarios? quosdam inquam Aristotelicos. tum secundo de Oratore: Tres patris Bruti de iure ciuili libellos tribus legendos dedit, ex libro primo fortē euenit, &c. Ac statim post: Vbi sunt hi fundi Brute, quos tibi pater publicis cōmentarijs cōsignatos reliquit: quod nisi puberē te iam haberet, quartum librum composuisset, & se in balneis locutum cum filio scriptum reliquisset. Ecce eandem rem tribus uocabulis Cicero declarauit, Libellis, Libris, Commentarijs.

rijs. Quare ita sentio, omnes commentarios libros esse, sed non continuo libros commentarios. Namque ubi res sunt late diffuseque explicatae, et non breuius, quam poterant, tractatae, libri tantum sunt, non commentarij. Vnde Caesaris commentarij, in quibus ad exequendam historiam alijs uidetur subiecisse materiam, qui si fuerint singuli, Commentarium, uel Commentarius, uel Liber dicitur. Lilius lib. xlviii. Queri iussit ab eo, quae de his rebus commentariu a patre accepisset. Quae respondisset accepisse se, nihil prius, nec potius usum esse, quam regis ipsius de singulis responsa accipere, librum poposcerunt. Si plures, primus, et secundus commentarius non primum, et secundum commentarium: ut Hirtius, siue Oppius, qui accessionem adiecit Caesaris commentarijs, ait. Proximus, alter uel commentarius, nunquam commentarium. Ita mihi in magnis autoribus uideo annotasse. Quidam tamen aliter faciunt, utique in alia significatione, quae est (ut sentio) expositio, et interpretatio autorum, utroque genere promiscue utentes: ut Au. Gellius, Est adeo Probi grammatici commentarius satis curiose factus. Et iterum: Nonnulli grammatici, qui commentaria in Vergilium composuerunt. Iterum quoque: Noster Scaurus in primo commentarioru, quos in Gorgiam Platonis composuit, scriptum reliquit. Boethius: Quod in his commentarijs diligentius expediuimus, qui a nobis in eiusdem Ciceronis Topica scripti sunt. Et iterum: Quo autem modo de his dialecticis locis disputetur, in his commentarijs, quos in Aristotelis Topica a nobis translata conscripsimus, expeditum est. Quidam etiam talia huiusmodi opera Commentum uocauerunt: ut Nigidius, Donatus, Priscianus, alijque nonnulli. Seruius Commentarium, Commentariosque pro homine accipere uidetur, quum inquit in v. 11. Aeneid. Dicit quidam commentarius, conuecta legendum. Et in Georg. 1. Superfluo mo-

In illud, Desce-
rit Hesperiam,
et caeli conue-
xa per auras.
In illud, prima
Ceres ferro mor-
talis uertere ter-
ram.

uent questionem commentarij.

Cenaculum, & Cenatio.

CAP. XXII.

Cenatio locus ad cenandum in loco superiori: Cenatio locus ad cenandum, sed in imo potius. Iuuenal. Et algentem rapiat cenatio solem. Veruntamen Cenaculum non tam pro loco cenandi, quam pro parte domus superiore accipitur, quae frequenter hospitibus ad habitandum locari solet, qui totam domum conducere non possunt: et parte inferiore, siue illa taberna, siue officina sit, non habent opus. Cuius rei proferrem exempla, nisi abunde Varro sufficeret, dicens: Vbi cenabant cenaculum uocitabant. Postquam in superiore parte cenitare coeperunt, superioris domus uniuersa cenacula dicta, postquam ubi cenabat, plura facere coeperunt.

Lib. de lingua
Lat. 5.

Epulae, Epulum, & Dapes.

CAP. XXIII.

Epulae sunt cibi ministerio hominum, et in nostrum usum comparati. Epulum, solenniore quaedam epula, et proprie publicum conuiuium in propatulo uniuersis ciuibus exhibitum, siue in dedicationem templi alicuius, siue in honorem Deorum, uel in magnificentiae ostentationem, siue in funere magni alicuius uiri. Cui simile est, quod hoc tempore fit, quum publice pascinus pauperes, ut in mortibus propinquorum. Quod idem est pene quod Parentare, si Hieronymo credimus, qui ita tertio libro in Hieremiam inquit: Mos autem lugentibus, ferre cibos, et preparare conuiuium, quae Graeci *παραστάσις* uocant, et a nostris uulgo appellantur parentalia, eo quod a parentibus ista celebrantur. Dapes uolunt esse uel Deorum, uel nostras in sacrificijs Deorum.

Sementis, & Mesis.

CAP. XXIIII.

Sementis est satio, siue (ut sic dicam) seminatio. Lilius: Cam Spani sementem facere possent. Miror quare cum in alijs locis apud Hieronymum plurimis, tum in Genesios principio

Sementis pro semine positum est. Mesis tum ipsa mesio est, tum seges iam matura. Cicero de Oratore: Ut sementem feceris, ita metes.

Seges, & Fruges.

CAP. XXV.

SEges est eorum seminum, ex quibus conficitur panis, nondum demessa. Nonnunquam contentum pro continente usurpantes, ipsam humum ad accipienda semina subactam, segetem uocamus, ut Vergilius:

Georg. 1. Illa seges demum uotis respondet auari

Agricolae, bis quae solem, bis frigora sensit.

Fruges uero quicquid ex fructu terrae in alimoniam uertimus.

Liuius: Eam gentem tradit fama dulcedine frugum, maxime uini, noua tamen uoluptate captam. Idem: Non arbore frugifera, non satis in spem relictis. Plinius titulum dedit de naturis arborum frugiferarum.

Zib. 15. Illa seges demum uotis respondet auari

Malleolus, & Sarmentum.

CAP. XXVI.

Malleolus à Sarmento sic distat, ut pars à toto. Est enim Malleolus (ut placet Columellae) in modum mallei rostra habens, aptus plantationi. Quando autem arefacta sarmenta sunt cum malleolis igni reseruata, indifferenter uocantur. Nam et Annibalem legimus sarmenta cornibus bouum al-

Zini. decadis 3. menta sunt cum malleolis igni reseruata, indifferenter uocantur. Nam et Annibalem legimus sarmenta cornibus bouum al-

lib. 2. ligasse, eaque incendisse, ut hostes falleret. Et nonnullis ciuibus Romanis, quod domos haberent plenas malleorum, ad Capitolij, uel urbis incendia, fraudi fuit.

Arbor & Frutex.

CAP. XXVII.

Arbor à Frutice ita differt, ut frutex ab herba. Est enim Frutex, qui ad iustam magnitudinem arboris non assurgit, & statura similis est multis herbis, sed non demoritur, neque arefcit ut herba, sed perennis est. Inter frutices est soboles quoque illa arborum, & plantula. Ab hac Fruticari uerbum, quasi fruticem renasci ex arbore, Marcus Tullius ad

Attic

Atticum: Excisa est enim arbor, non euulsaitaque quam fruticetur uides. Nam illud, quod saepe legimus fruticari pilum, translatum est.

Acinus, Bacca, Pomum, & Nux.

CAP. XXVIII.

Acinus inter & Baccas hoc interesse puto, quod Acini inter fructus minutiores arborum, fruticum uel densius nascuntur: Bacca uero dispersius, & rarius. Inter Acinos enim numerantur grana uuae, grana hederæ, grana sambuci, grana ebuli, grana mali punici, addo etiam morum, & quicquid his est simile. Inter Baccas uero, fructus lauri, fructus oliuae, corni, loti, quam fabam Syriacam uocant, myrti, lentisci, similiumque. Supra hæc autem poma dicuntur, duntaxat quibus uescimur. Cerasum uero, uel (ut Seruius placet) cerasium, & prunum, & mespilum, poma, non acini, neque baccæ nominantur. Glans in numerum istorum non uenit. Syluestris enim, & pastio porcorum est. Castanea in nuces refertur: unde Verg. Castaneasque nuces, sicut pinus, corylus, siue à loco auellana, amygdalus, iuglans, & siqua sunt his similia, non poma dicuntur, sed nuces. Nonnunquam acini, & bacca indifferenter ponuntur: ut Vergilius,

Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem.

Crepitus, Strepitus, Fremitus, & Stridor.

CAP. XXIX.

Crepitus, sonitus est uiolentus ex impulsu resultans. Unde Crepare, est cum eruptione uocis, & inmani sonitu reprehendere. Cymbala, tympanaque crepitant. Unde fit Crepitaculum. Tubæ quoque, & cornua, similiaque crepant, siue crepitant. Crepitus quoque speciali uocabulo quid significet, malo me tacente minus notum esse, quam me dicente nimis. Strepitus fit ex corporum tactu, siue collisione rerum, & multarum uocum in unum confusione, si modo non sit immo-

dicus: tunc enim dicitur Fremitus, ut ex alto mari sonus fluum;

5 3

Fluum;

Epist. 3. lib. 19.

Ser. in illud Verg. 4. Georg. Pullula ab rano dice alijs densissima sylua, ut cerasis. Eclog. 2.

Eclog. 10.

Stoici, ut ait Cic. epi. 2. li. 9. fam. epi. 1. autem crepitus æquè liberus, ac ructus esse oportere. Est autem sonitus ille, qui à pedente fit.

cluum: & in populo murmur, uocatur etiam fremitus: quin & indignantis, & excandescantis, & quasi humanam uocem prae iracundia immutantis uox, oratioq; Fremitus dicitur. Stridor est acrior, & quasi sibilans collisio. Strepitus tamen proprie pedum ambulantium, manuumq; aliquid pertractantium sonus est. Appellatur etiam fistus, & pompa diuitiarum, quasi à strepitu comitantium: ut apud M. Fabium, Hic quum me euocasset subito trepidum, totoq; fortune suae strepitu circumstetisset.

Officium, & Officia.

CAP. XXX.

Officium est uirtutis actio, quod Graeci καθήκον uocant: uel, ut latius explicem, pro loco, pro tempore, pro rerum dignitate, similibusq;. Inde illud est, quod dicitur à multis, in familia bene instituta omnes in officio sunt: id est, omnes agunt, quod debent. Et, Missi sunt legatis obuiam ciues officij gratia. & Circumstabant Senatores Caesarem sedentem in aurea sella officij gratia, id est, honoris gratia, quem legatis, Caesari ue exhibere debemus. Nihil enim tam nos decet, quam merenti uel honorem exhibere, uel opem ferre. Quo factum est etiam, ut Officia significant beneficia, siue obsequia. Vnde illud Cicer. Odiosum sane genus hominum est officia exprobrantium, quae meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. Et illud Quintiliani: Duxit me similis aetas, euicerunt officia, cepit fides, amantè odisse non potui. Magistratus quoq; officium dicitur, siue quia honoris causa factus est, siue opis populo ferendae, siue quia ius suum cuiq; & quod cuiq; debetur, reddat. Ceterae autem artes, quae modo honeste sunt, suam rationem officium uocant: ut, officium grammatici est, officium medici, officium architecti.

Histrion, & Mimus.

CAP. XXXI.

Histrion qui personatus in scena tragœdias agit, comœdiasq;

diasq; uoce, & corporis gestu. Mimus qui uel intra, uel extra scenam gesticulationes quasdam exercet, imitaturq; mores hominum, ac naturas, praesertim obscœnè. Nam mimorum scriptores, res obscœnas, ut amores, tractant. Primum è Thufco quodam homine tractum nomè esse, T. Lilius, ac Val. Maximus auctores sunt. Alteru è Graeco uenit, ἀπὸ τῆς μιμητικῆς. Id est, imitor. Mimi tam homines, quàm poëmata uocantur.

Actor, & Autor.

CAP. XXXII.

Actor, & Autor ita differunt, quod Actor dicitur orator, qui agit causam, quiq; gestum uultus, & corporis agit. Vnde tum ipsa pronuntiatio, tum oratio quae habetur, tum oratio scripta, Actio est appellata. Item Comœdus, & Tragœdus, id est, histrio qui agit gestus in scena, & quod huic generi similitudine est, qui agit Atellanas, & Mimus omnis, Actor uocari potest: & partes comœdiae, Actus dicuntur. Nam Comicus Tragicusq; poëta ipse est comœdiarum, tragœdiarumq; conditor. Autor autem est (ut sic dicam) factor. Nam Factor in usu non est, nisi in quibusdam è Graeco translatis. Et illud quotidianum, Credo in unum deum patrem omnipotentem, factorem coeli, & terrae: Graecè est ποιητὴς, hoc est, poëtam. At nos poëtas, ceterosq; operum conditores, Auctores uocamus: & illum qui fecit aliquod opus, qui egit bellum, egit pacem, autorem operis, autorem belli, autorem pacis dicimus, nunquam actorem. Quidam originem eius è Graeco repetunt ἀὐτὸς ἄνω, sed à Latino quoq; facilius formari potest, nisi quòd nullum Latinum in or, à supino descendens, est communis generis, ut autor. Nam quum est ab augeo (si modò unquam reperitur) Auctor, & Auctrix facit, ut Seruio placet in Vergiliùm scribenti. Idem super Donati artem ita ait: Queritur, autor utrum per se, an de uerbo oriatur. Sed sciendum est quòd à se nascitur. Nam illud quod est augeo, no

Histler, Thufco uerbo ludio dicitur.

Id est, imitor.

Ser. in illud Verg. 12. Aen. Autor ego au dedit, sic exhiber. reliq.

nos seducat, quòd inde ueniat. Aliud enim est Augere, aliud Autorè esse. Ego uerò à Seruio non omnino dissentio, quò huuius uocis non uideatur mihi origo esse, nec augeo, nec *αὐξάνω*: & inauditum est, significationis illius hic & hæc autor esse. Nam nunquam aliud (quantum ego sentio) significat, quam duo: Vnum quod dixi: & alterum, quod est huic simile, hominem, in quo est uis, potestas, & dignitas. Vnde Autoritas dicta est, ut apud Liuium dicitur: Decreuerunt enim, ut quum populus regem iussisset, id sic ratum esset, si patres autores fierent. hoc est, autoritatem (ut aiunt) suam, & decretum interponerent, ratum haberent, atq; ratificarent, siue comprobarent. Et alibi: Maiores nostri nullam ne priuatam quidem rem agere fecimas sine autore uoluerunt: in manu esse paratum, fratrum, uirorumq;. Et Autores pupilli uocantur, in quorum administratione infirma ætas, resq; eius sunt. Ideoq; regum pupillos sub autoribus fuisse legimus. Vnde Paulus Iurisconsultus: Etiam si non interrogatus tutor, autor fiat, ualeat autoritas eius, quum se probare dicit, id quod agitur. Hoc est enim autorem fieri. Et Pomponius: Et si pluribus datis tutoribus, unius autoritas sufficiat, tamen si tutor autoretur. Quare Autores sententiæ alicuius consilij uocantur hi, quorum sententiam, consiliumq; secuti sumus. Et duces militum, Autores uocabantur. Vnde Autorare. Liuius lib. XLVI. Signo dato suo impressas tabellas misit, & uero pignore uelut autoratum sibi proditorem ratus est. id est, obligatum, & subiectum. Et Valerius Max. lib. IIII. Autorato socijs officio. Sueton. lib. III. De legendo, uel autorando milite, ac legionum, & auxilliorum discretione. Et quo fit, Autoramentum, uel quasi obligatio, nexusq;, uel quasi stipendium quoddam, & quasi pretium cuiusdam militiæ, ac pugne, actionisq;: ut Quintil. Nec difficilem sanè, sub illo presertim autoramento, habuisset miss

Liuii. lib. x. ab
urb.

in Tiber. ca. 30.

set missionem, sed noluit gladiator uiuere. Suetonius: Mumus in Tiber. ca. 7. gladiatorium dedit, rudiarijsq; quibusdam reuocatis autoramento centenum millium. Cicero: Est enim in illis ipsa merces *Offic. 1.* autoramentum seruitutis. Seneca lib. V. II. epist. Nullum sine autoramento malum est. Auaritia pecuniam promittit, luxuria uarias uoluptates, ambitio purpuram, & plausum, & ex hoc potentiam, & quicquid potentia potest: mercede te uitia sollicitant. Deniq; Autor nihil habere commune cum augeo, neq; cum *αὐξάνω*, Auctio probat, quæ uenditio quædam est in publico, ac celebri loco. Et hinc Auctionari, publice, & ferè sub hasta uendere, non ea quæ ad esum spectant, sed ea quæ ad supellectilem, atque ad alios usus, nec ferè nisi quæ penes alium in usu fuerunt. Differt igitur Auctus ad haustum, quia diuersam originem sortita sunt. Auctus enim est incrementum, ab augeo descendens, ut Haustus ab haurio.

Pupillus, & Orphanus.

CAP. XXXIII.

Pupillus est, qui caret quidem patre, sed tantisper dum est in ætate, cui adhibetur tutor. Orphanus, qui caret patre, presidioq; paterno, & qui summopere desiderat illius opem, quum sine eo malè habeat. Græcum tamen nomen est, non sanè à ueteribus usitatum.

Triclinium, & Conclauæ.

CAP. XXXIIII.

Triclinium à tribus toris, mensis uel appellatum est. Ibi enim comedebant, præcipue in conuiuium accepti, quum res ipsa postularet tres toros, mensas uel extrui. Qui autem huic ministerio præerat, Architriclinium uocant. Quintilianus quidem Triclinium uocat, quod Cicero Conclauæ. Nam de eodem conuiuij loco, ubi Simonides artem memoriæ traditur inuenisse, ille sic ait: Vix eo limen egresso, triclinium illud supra conuiuas corruit. Hic sic: Hoc interim spatio, conclauæ illud ubi epularetur Scopas, concidisse. Est igitur Triclinium, *Quint. lib. 12. cap. 1.* *Cic. 2. de Orat.*

5 5 CONC

conclauē discubitorium. Nam Conclauē generalius est: quod est etiam pars quaedam in penatibus remotior, in qua uel uiri colloqui, uel mulieres confabulari solent: Aulam autem, quod Græcum est, nostri semper transferunt atrium. Nam Aulam pro olla, Plauto, uctustissimisq; dicendum relinquamus.

Penus, & Commeatus.

CAP. XXXV.

Penus ea omnia contineri dicuntur, quæ ad uictum pertinent, sed priuatum: si modo domi reposita ac recondita sunt. Nam locum ubi ista reponuntur, Varrone teste, Penarū appellamus. Quæ uerò ad uictum publicum spectant (sicut alio loco diximus) Commeatus uocantur: sed ex paucioribus constat, ut sumus diligentiores pro re priuata, quam pro publica. Fere nihil aliud continet Commeatus, quam annonam, & quicquid annonæ uicem habere potest. Quanquam (ut iterum dixi) priuatorum etiam commeatus est: nec annonam tantum frumentaria, Cicerone dicente lib. I. de Diuinatione: Aut si Epicurei de uoluptate liber rosus esset, putare annonam in macello cariorem fore. Nescio tamen an Macellum non tantum pro loco, ubi caro uenditur, accipiat, sed ubi & annona.

Ceruix, Iugulus, & Collum.

CAP. XXXVI.

Ceruix est posterior colli pars, unde origo est omnibus Cneruis. Iugulus anterior, unde uox, halitusq; procedit. Collum omnes partes insolidum complectitur. Et quoniam nerui, qui corpus erectum, rigidumq; faciunt, in ceruice sunt collocati, dicimus Homine duræ ceruicis, quasi indomabilem, more ferocium bouum: uel quod qui ceruice erecta, & rigida est, contumaciā quandam, & rigorem mentis præ se fert, tanquam nemini caput inclinare uelit, tali nomine uocatur, quasi duri capitis, duræq; mentis. Ceruices etiam dicimus pro ceruice: uno singulari numero neminem ante Hortensium dixisse, Quintilianus est autor. Similiter quoniam in iugulo mortifera

Zib. 8. cap. 8. de Ornatu.

fera statim plaga est præ cæteris membris, eademq; pars corporis uulnere obnoxia, ad quam mucro inter ipsa arma facile subit, à ueteribus dicebatur, Petere iugulum, Ferire iugulum: pro eo quod est, petere in mortem, inferre mortem. Quint. Iniuraturusq; forensium certaminum pugnam, iam in schola uictoriam spectet, & iugulum petere, & ferire uitalia, aut tueri sciat. Cicero in Verrinis: Sua confessione inducatur, ac iuguletur necesse est.

Sinus, & Gremium.

CAP. XXXVII.

Sinus est intra pectoris, brachiorumq; complexum: unde Sinus uestium, quales erant tunica Romanorum, & modo quorundam religiosorum supra cincturam laxitas illa uestis, quæ cingulum operit. Litora quoque curua, & quasi brachij mare amplectentia, Sinus uocamus. Gremium est inter complexum femorum, feminum ue: quo in complexu mulieres concipere solent. Et per translationem Gremium terre appellamus, quum semen suscipit, conceptumq; retinet, quasi uiuentem foetum postea paritura. Quare quum lactantur infantes, ad sinum admoventur: pueri uerò iam facti, à sedentibus matribus, utiq; quum illis blandiuntur, ad gremium accipi solent. Ut Vergilius de Cupidine sub imagine pueri Aescanij: *Aeneid. 1.*

Heret, & interdum gremio fouet in scia Dido.

Quinetiam matres, nutrices uel quum super genua collocant infantem, aut extremis uestibus repositum, & ad uterum usque sublatum gestant, in gremio magis, quam in sinu, tenere aut gestare dicuntur. Ut idem de eodem:

Et foetum gremio dea tollit in altos Idaliæ lucos. *Aeneid. 1.*

Socius, Comes, & Sodalis.

CAP. XXXVIII.

Socius socio dicitur, Comes comiti raro dicitur. Namq; Socius est par, Comes uerò minor, quippe qui sequitur, & duccem habet: ut Cicero, Nec se comitem illius furoris, inquit, *De Amis.* sed

sed ducem præbuit. Et alibi: Neq; enim princeps tunc ad salutem esse potuissim, si esse alij comites noluissent. Ideoq; duces in bello quoties milites alloquuntur, conciliandæ benevolentia gratia, non ferè appellant comites, sed socios, communicantes quodammodo ipsorum dignitatem cum illis: ut ediuerso quum eosdem commilitones uocant, communicantes, eorum conditionem, ac sortem cum ipsis. Neq; enim dux commilito est militum, sed milites inter se commilitones: ut apud

Aeneid. 1. Vergilius Aeneas comites suos consolans ait:

Aeneid. 3. O socij. Et autor ipse sua persona loquens de Achæmenide, inquit: Comes infelicis Vlysi. Et iterum:

Aeneid. 1. Vno graditur comitatus Achate.

Neq; rectè dixeris de Vlysse, & Aenea, hunc esse comitem Achate, illum Achæmenidis. Idem tamen ait:

Aeneid. 1. Arma, deosq; parat comites. Et iterum:

Aeneid. 2. Sacra, deosq; tibi commendat Troia penates:

Hos cape fatorum comites. Nunquid dij erant comites

Troianorum, atq; Aeneæ, an duces? certe dij penates comites erant, confessione tum Aeneæ, tum ipsorum quoque deorum.

Nam lib. 1. Aeneas ait: Raptos qui ex hoste penates

Classe ueho mecum. Et in tertio dij aiunt:

Nos te, Dardania incensa, tuaq; arma secuti:

Nos tumidum sub te permensi clasibus æquor.

Sub te, id est, te ducem: & te secuti sumus: id est, tui comites fuimus. Idem quoq; de Græcis dicendum est, & de eorum deis.

Idem etiam de Sibylla, & de Aenea, quanquam modò hic, modò illa dux erat, aut comes: tamen quia sequebatur Aeneæ uoluntate Sibylla, & quasi ministram se præbebat, comes erat.

Quia uerò ducebat præmonstrans iter, & declarans ea quæ ignorabat, dux eadem dicitur: tametsi aliquando Comitè pro

De Inuent. li. 2. socio dicimus: ut Cicero in Rhetoricis de illo uiatore, qui quum

quum ante lucem surrexisset, Comitè, inquit, suum inclamaui semel, & sepius: quum de eodem antea dixisset, In itinere quidem proficiscentem ad mercatum quendam, & secum aliquantum nummorum ferentem est comitatus. id est, insecutus.

Quare peccauit tum Priscianus ad Iulianum scribens: Tibi *Prisc. in pref. magni operis.*

ergo hoc opus deuoueo omnis eloquentiæ præsul, ut quantumcunq; mihi deus annuerit, suscepti laboris gloria, te comite,

quasi sole quodam, dilucidius crescat. Quid magis absurdum, quam quem dicas tuum solem, eundem appellare comitem

tuum, hoc ipso quòd sol est: Tum ille (pareo nomini sacrosancti uiri) qui dixit, Ebrietas est comes libidinis, & intemperantiæ: Superbia comes est odij: Diuitiæ sunt comites superbiæ.

Nam potius dicendum erat, Libido & intemperantiæ comes est ebrietatis. Sequitur enim libido, & intemperantiæ: ebrietas

antecedit. Odium comes superbiæ est: superbiæ, comes diuitiarum. Cicero: Est gloria comes uirtutis. Gloria enim sequitur

honestatè, sicut umbra corpus. In eodem opere nuper a quodam

perdocto uiro illud, Iracundiam laudant, cotem fortitudinis esse dicunt: emendatum sic erat: comitem fortitudinis, ut

sciremus uerū esse, quod ait Quintilianus: Dum librariorum inscitiam insectari uolunt, suam confitentur. Idem Cicero alio

loco: Eloquentia pacis est comes, otijq; socia. Siquidem pacem sequitur dicendi cupiditas. Quid ergo si hæc comes est? Illa

dux erit: dicemusq; Pax est dux eloquentiæ, & Ebrietas est dux libidinis, & intemperantiæ. Non est hic sermo quidem

uistatus, sed potius per alia uerba, quorum tria nunc in mentem ueniunt: magister, magistra uerba: pater, mater uerba: materies, materia uerba: ut, ebrietas magistra est libidinis, & intemperantiæ: superbia est mater odij: diuitiæ sunt materia superbiæ: quibus tribus ferè indifferenter uti possumus. In personis

uero magis conuenit dux, aut in his rebus, quæ personis sunt

similes:

Prisc. in pref. magni operis.

Tuscul. quest. lib. 1. & 3.

De clar. Orat.

similes: qualis est Fortuna, quæ dea fingitur. Cicero non semel dixit, Fortunam non ducem, sed comitem fuisse quibusdam imperatoribus. Est præterea (ut eò redeam unde egressus sum) alia differentia inter comitem, et socium: quod Comes est, qui utcumque sequitur alterius ductum: Socius plerumque in negotiis, seriisque rebus, et fortunæ arbitrio subiectus: ut Cæsar in commentariis, itaque Androsthenes prætor Thessaliæ, quum se uictoriæ Pompeij comitem esse mallet, quam socium Cæsaris, in rebus aduersis omnem ex agris multitudinem seruorum, ac liberorum in oppidum coegit. Verum huiusmodi differentia aptior est inter socium, et sodalem. Est enim proprie Sodalis in rebus leuioribus, ac sepe uoluptuosis. Quintil. Quo tantum patereris animo, si delicatus adolescens, præsertim splendidi opibus uel ex ætate mores, uel ex fortuna traxisset, et tempestiua conuicia, et peruigiles iocos aduocata sodalium turba solutus, atque affluens agerem? M. Tul. Sodalitates autem me quæstore constitutæ sunt, sacris Idæis magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum sodalibus omnino modicè. Idem alibi: Ego Plancium Laterensem et ipsum gratiosum esse dico, et habuisse in petitione multos cupidos sui, gratiosos: quos tu si sodales uocas, officiosam amicitiam nomine inquam crimoso. Caius autem, Sodales, inquit, sunt, qui eiusdem sunt collegij, quos Græci *συνάρχες* et *ἐταίροι* uocant. A quo non sane discordat apud M. Tullium Antonius, qui Norbanum quæstorem, suum appellat sodalem. Comis est benignus homo, et facilis, qui alijs non grauiter inseruit.

Pompa, & Spectaculum.

C A P. XXXIX.

Pompa omnis spectaculum est, sed non contrà. Pompa quidem in prosperis est, et in aduersis, qualis est in triumpho, et in funere, quasi quidam solennis apparatus, et ostentatio. Cicero: Sed iam e pompa in ueram aciem descendamus.

Vergil.

Vergil. — Iam nunc solenneis ducere pompas Ad delubra iu-
uat. Quintilianus: Quid enim si respondere iubeas orbitatem, cur in exequijs totos egerat census, quid sibi uelit ille funebrium longus ordo pomparum? Spectaculum uero, nunc illud est, quod spectatur: ut,

Nocte pluit tota, redeunt spectacula manè.

Nunc ipsa spectatio: ut, O spectaculum miserum, atque acerbum. Nunc locus unde spectatur: ut, Sedebat in spectaculis: et, de spectaculis excitatus est.

Senectus, & Senectus: Iuuenta, & Iuuentus.

C A P. XL.

Senectus est senilis ætas. Iuuenta autem iuuenilis, et (ut quibusdam placet) dea ipsa melioris ætatis, et iuuentutis. At senectus idem est quod senecta. Iuuentus uero etiam frequentia iuuenum, non solum ætas. Senium quoque pro senectute accipitur.

Continentia, & Abstinencia.

C A P. XLI.

Continentia ab Abstinencia ita differt, quod Abstinencia iustitia est. Continentia uero illa, quæ inter uirtutes quarta numeratur, quæ eadem dicitur Temperantia, et Modestia. Est enim hæc, quum à uoluptatibus nos continemus. Abstinencia, quum abstinemus ab alienis, nulli uim inferentes, nihil cupiamus eripientes. Cicero: Si in una uoluptate continuerit, in alia se effuderit. Rursus: Quod beneficium est, quod te abstinueris à nefario scelere. Nonnunquam tamen indifferenter, ut apud Valerium Maximum titulus est De Abstinencia, et Continentia: ubi exempla istarum uirtutum promiscua sunt. Ut tamen sentio, continentia dare poteris nomen Abstinencia, potius quam ediuerso. Illud enim specialius uidetur, hoc generalius: quemadmodum temperantia putatur sub iustitia esse, uel ab ea non posse separari: illa uero sine hac frequenter est. Quare recte continentia uocatur abstinencia.

Pecus

Verg. in Opusculis.
Cic. 7. Verr.

Pecus pecudis, & Pecus pecoris.

CAP. XLII.

Pecus pecudis, & Pecus pecoris, propè nihil differunt. Significatur enim hoc nomine animal, quod sub imperio hominum ex pabulo terræ pascitur: ut Bos (qui taurum, uacantq; comprehendit, præter suum proprium significatum) Equus, Caballus uel, qui asinariam potius operam exercet. Asinus, non autem Onager, nec Lalisio. Mulus, qui propriè generatus est ex Asino, & Equo. Nam Hinnulus dicitur, qui patre Equo, matre Asina genitus est, quem quidam Burdonem nominant. Camelus quoq; nam non tantum pascitur sub magistro, uerum in quibusdam locis inter armenta. Et eius significatio non modo ad marem, foeminamq; pertinet, ut passer, & aquila, sed cum genere foeminino nonnunquam iungi inuenitur: ut

Eclog. 1. Camelos foetas: quale est bos: ut apud Vergil. Ille meas errare boues, ut cernis. — Quod ideo minus mirum est, quod Lupus etiam apud Varronem, & Ennium, & Fabium pictorem in genere foeminino reperitur, sic ut hic Lupus Lupam quoque significet. Huic simile est Bubalus. Cæterum & ipsi Cameli, & cætera quæ enumeravi, Armenta faciunt, licet quidam uelint tantum esse Boum, quasi ab arando aramenta dicta, deinde sublata tertia litera armenta. Præterea Ouis quæ marem, foeminamq; significat. Capra, cum qua Caper, siue Hircus: Porcus, cum quo Porca intelligitur. Unde fiunt greges: ut, grex ouium, grex caprarum, grex porcorum. Ouid. *Meta. 1. 1. 1.*

Mille greges illi, totidemq; armenta per herbas
Pascabant. Vergilius tertio Georgicorum:

Hæc satis armentis: superat pars altera curæ,

Lanigeros agitare greges, hirtasq; capellas.

Idem tamen de ceruis primo Aeneidos dixit:

Eclog. 6. Hos tota armenta sequuntur A tergo. Ut minus mirandum sit, si de bobus Gregem dixerit, ibi: Aut aliquam in
magno

magno sequitur grege. Tamen ad distinctionem adiecit magno, sicut Horatius adiecit mugientium in *Epod.*

Aut in reducta ualle mugientium

Prospectat errantibus greges

Quasi Grex sit generalius nomen, Armentum uero specia-
lius, & illud sine apposito de pecoribus minutis intelligatur,
cum apposito possit etiam ad maiora transferri. Ut Cicero in
Philippicis: Fudit apothecas, cecidit greges armentorum.
Hæc omnia Pecudes, & Pecora dixeris, quorum exempla
tot sunt, quoties hoc uocabulum reperimus. Veruntamen Pe-
cus pecoris nonnunquam reperitur pro multitudine peco-
rum, siue pecudum, sed gregalium potius, quam armentalium:
ut Vergilius,

Dic mihi Damoeta, cuius pecus? an Melibœi? Et paulo post: *Eclog. 3.*

Infelix o semper ouis pecus. — Et alibi:

Caprigenamq; pecus nullo custode per herbam. *Aeneid. 3.*

Ouidius *Metamorphoseos* libro *x. 1. 1.*

Hoc pecus omne meum est: multæ quoq; uallibus errant:

Multas sylua tegit, multæ stabulantur in antris.

Nec (si forte roges) possim tibi dicere quot sunt.

Pauperis est numerare pecus: de laudibus harum

Nil mihi credideris: præsens potes ipse uidere,

Ut uix sustineant distentum cruribus uber.

Sunt foetura minor tepidis in ouilibus agni.

Sunt quoq; par alijs ætas in ouilibus hæc.

Cur dixit multæ, & harum, quum nullum genus antea nominas-

set nisi quod intellexit oues, & capras, quas postea nominat.

Cicero in *Verrem*: Nominat iste seruum, quem magistrum

pecoris esse diceret. Vergilius tamen *Georg. 1. 1. 1.*

Pascitur, idq; pecus longa in deserta sine ullis

Hospitijs, tantum campo iacet, omnia secum

t

Armenta

Armentarius Afer agit. Armentariū pecoris dixit. Nonnunquam Pecus pecoris significat ouem, nec solū vulgo, ubi hæc animalia pecora dicuntur, uerū etiam apud graues auctores, quorum est Plinius, qui lib. v. i. i. inquit: Est & in Hispania, & maxime Corsica, nō ab simile pecori, genus mustionū, caprino uillo, quā pecoris uelleri propius. Quorum ē genere & ouibus natos prisca Umbros uocauerūt. Infirmis-
 cap. 94. quinto purus est. pecoris die octauo, boum tricesimo. Quintil-
 Cur in usum uestium sepe pecori lanæ detrahuntur? Præter Pecudes autem ceteræ quadrupedes Ferae sunt, licet proprie uideātur. Ferae dici, quæ feritate habent, ut Leones, Ursi, Paridi, Lupi, Vulpes. Harum quæcūq; mansuefactæ sunt, Cicures uocantur, qualis Canis, qui nec pecus, nec fera est, licet sit natura ipsa non tantum fera, sed etiam ferus: qualis Elephas, siue (quod usitatus est) Elefantus ad bella domitus, alioqui fera natura. De quo nomine idem quod de Camelo fortasse dici potest, quod & cōmunis generis sit, & armentū faciat. Quidam Suen domesticum tantum, cicurem uocant. Ego potius, Aprum dixerim, qui ex fero cicur est factus. Nec aprum modo, sed etiam Onagram, Ceruū, Capreolū, Damam, Capream, Leonem quoque: denique quicquid cicurari potest Cicurare enim (ut Varro ait) est mansuefacere. Quod enim à fero discretum est, id dicitur cicur: & ideo dictū, Cicur ingenū obtineo, id est, mansuetum. Innatum à cicō cicur uidetur. Cicum dicebant membranā tenuem, quæ est in malo punico discrimen. Hæc Varronis uerba confirmat Cicero, ubi ait: Nam aliæ sunt feræ, aliæ cicures, aliæ natantes, aliæ uolucres.

Collis, Iugum, Cliuus, & Promontorium. CAP. XLIII.

Collis est (ut ita dicam) monticulus, siue per se, & à monte separatus, siue pars montis. Iugum (ut etiam ita dicam) ipsa

ipsa arduitas montis, & procliuis, ac prona supinitas, cui similis est in colle Cliuus, tamen mollis magis, & clemens, ut cliuus Capitolinus, cliuus qui ducit ad Ianiculū, cliuus montis Auentini, quos omnes scimus esse in urbe Roma colles. Vnde quidā uocant eam urbē Septicollem. Et antiquitus fiebant festa quædā Septimontalia. Liuius: Itaq; quum per Casilinum eua-
 dere nō posset, petendiq; montes, & iugū Callicule superandum esset. Et alibi: Quantū in altitudinē egrediebantur magis, magisq; syluestria, & pleraq; inuia loca excipiebāt. Ut uerō iugis appropinquabant (quod rarum in alijs locis esset) adeo omnia contacta nebula, ut haud secus, quā nocturno itinere impedirentur. Promontoriū, locus est in mari prominens, ut Plin. lib. x. xvi. Promontoria aperiūtur mari, & rerum na-
 cap. 1. tura agit in planū. Liu. lib. x. xiii. Aut aperiētibus classem promontorijs. Idē xlv. Adiunctaq; insula Euboëa, & excurrente in altum, uelut promontorium, Attica terra sita.

Officina, & Taberna.

CAP. XLIIII.

Officina, est ubi opera fiunt: Taberna ubi opera ipsa, ceteræq; merces uenduntur. Officina est statuarij, fusoris, flatoris, celatoris, excusoris, uitrearij, sutoris, fabri: qui multiplex est, lignarius, & hic non unius generis: ferrarius, nec hic simplex: lapidarius, qui & ipse in multas diuiditur species. Taberna uocantur uinaria, lanaria, olearia, & mille huiusmodi: unde Opifices, & Tabernarij uocantur. Cicero pro Lucio Flacco: Opifices, & tabernarios, atq; omnem illam fecerunt ciuitatum, quid est negotij concitare? Nec negauerim aliquando unum, eundemq; locum officinam, & tabernam esse, ut Sutrina, in qua calcei & fiunt, & uenduntur. Quædam igitur Artificia (quanquam sola artificia sunt opificiū) cetera Quæstus, & Operæ dicuntur: sed quædam huiusmodi semper habent suum nomē, ut hæc ipsa Sutrina sutoris, & lignarij proprie

præ Fabrica, aurificis Aurificina, cauponis Caupona: tamen
 & eam, quæ vinum uenditat, cauponam uocamus. Quidam
 malunt dicere cauponam, pro loco. Argentarij Argentaria,
 quod nomen quidam, pro artificio, & Argentarium, pro ar-
 tifice (qui idem est aurifex) accipiunt: atq; ita est in Hieremia.
 Titus autem Lilius, Cicero, Quintilianus, cæteraq; omnis an-
 tiquitas pro his accipit, qui Campsores uulgò dicuntur, non
 illos dico minutos, qui Nummularij, & Mensarij à nobis,
 uol ubiq; à Græcis dicuntur, qui ijdē Trapezite uocari pos-
 sent. Nam Colybiæ trapezas habent. Sed Plautus in Curcu-
 lione trapezitam, & argentarium pro eodem accipit.

Auis, & Volucris.

CAP. XLV.

Avis est, quæ oua parit, pennisq; est prædita, præter
 unum Vespertilionem, qui utroq; caret: quatuor enim
 pedes habet, & seminus est. Volucris est quæcunque uolat,
 nec auis solum, sed illæ bestiolæ quoque minutiones, ut, Apes,
 Vespa, Culex, Tabanus, Locusta, Musca, Cicada. Siquidem
 Quintilianus apes uolucres uocat. Et Plinius non semel hoc
 signat, unde & Cupido uolucer dicitur.

Indoles.

CAP. XLVI.

Indoles est non solum in pueris, & adolescentibus signifi-
 catio futuræ uirtutis: ut apud Quintilianum. In primis an-
 nis laudaretur indoles. Cicero: Ut enim adolescentibus bonæ
 indole præditi sapientes senes delectantur. Et Valerius titu-
 lum de indole fecit, non tantum puerorum, adolescentiumq;
 exempla repetens, sed etiam in uiris, & quidē præsentis uir-
 tutis, ut idem Cicero de Officijs: In quibus est uirtutis indoles,
 commouentur. Idem pro Cælio: Si quis iudices hoc robore
 animi, atq; hac indole uirtutis, & continentie fuit. Lilius de
 Lauinia, tam matre, & post mortem Aeneæ res administran-
 te inquit: Tanta in ea uirtutis indoles fuit.

Lucanus:

Indole

Indole si dignum Latia, si sanguine præco
 Robur inest animi. Indole quasi generositate quadam
 uirtutis, atq; animi. Lilius ad malam quoque partem, & ad
 muta, atq; inanimata transfert, loquens de Annibale, sic: Cum
 hac indole uirtutum, & uitiorum triennio sub Hasdrubale
 imperatore meruit. Et alibi: Sicut in frugibus, pecudibusq; non
 tantum semina ad seruandam indolem ualent, quantum terræ
 proprietas, cœliq; sub quo aluntur: generosius in sua quic-
 quid sede gignitur, insitum alienæ terræ in id quod alitur, na-
 tura uertente se degenerat.

Concio.

CAP. XLVII.

Concio est populi multitudo congregata uel ex magistra
 tus iussu, uel ex publici sacerdotis, uel interdum sua au-
 thoritate, & sponte propria ad audiendum oratorem concio-
 nantem in bonum publicum: cuius etiam oratio uocatur Con-
 cio. In priore significato est Græcè ἐκκλησία, quam nos pro
 Latina uoce habemus. Multiq; ecclesiam nescio quo iure ædes
 sacras appellant, quum cœtum hominum, ut dixi, significet,
 non loca.

Aliud Leges esse, aliud Iura.

CAP. XLVIII.

Leges, iuraq; scripta, sæpe inuenimus: ex quo datur intelli-
 gi aliud esse Leges, aliud Iura. Sunt igitur Leges aut prin-
 cipis, aut liberi populi. Quæ à rege conduntur, alterius con-
 sensum non requirunt: quæ ad populum feruntur, quæq; sine
 eius iussu ferè ratæ nõ sunt, quia rogari, id est, interrogari de
 his populus solet, Rogationes etiam dicuntur. Iura autē magis
 generalia sunt. Siquidem & Ius gentium est, & Ius ciuile. Nã
 Ius naturale dicere, quod natura omnia animalia docuit, ridi-
 culum est. Appetitum coeundi, atque adeo, nocendi imbecillio-
 ri animali, spoliandi, occidendi, quis ius esse dixerit? Ideoq;
 M. Tullius in libro Officiorum de iure naturali silētium egit,

t 3

inter

inter solos homines ius esse significans, idq; Gentium esse, uel Ciuile. In rhetoricis tamen ius naturale statuit, sed quod in homines tantummodo cadat: cuius species sex esse uoluit, Religionem, Pietatem, Gratiam, Vindicationem, Obseruantiam, Veritatē. Sed hæc hætenus. ius ciuile dicimus tam leges, quam plebiscita, senatusconsulta, decreta principum, responsa prudentum: quod ultimum uelut interpretatio est superiorum: quod qui profitentur, iurisconsulti nominantur. Qui uero legem ferri ad populum, fere Orator est, aut præsidio oratoris indigens, ut appareat quanto præstantior Orator est, quam Iurisconsultus, quum hic sit quasi illius scriba: aut ille præceptor, hic pædagogus: ille dux, hic ducis legatus, atq; affecta. Quid dicam de Iurisperitis, hoc præsertim tēpore, qui cum maximo ab illis consultis interuallo distēt, se literatorum arcem tenere arbitrantur: quorum quanta sit eruditio, uel hinc colligi coniectura potest, quod quoties Pauli, Vlpiani, aliorum uel testimonium assumunt, Legem nominant, quum longè aliud sit, legem esse, & habere uim legis: quodq; deformius est, unam legem in plures partiuntur: uerbi causa: Ad legem Aquiliam, quoties Scauola, quoties Papinianus, alius uel quis loquitur, etiam si bina uerba, & quidem à superioribus dependentia, toties nouam legem appellant: nō ab aliquo legislatore unam legem, sed ab infinitis interpretibus legum, infinitas leges esse iudicantes. Etiam titulum de Verborum significatione non legem, imò leges appellant: quo quid absurdius?

Acerus, Strues, Strages, & Sarcina.

CAP. XLIX.

ACeruus, minutarum propriè rerum congeries est, ut frumenti, & leguminis, ut salis. Interdū aliquantò etiam maiorum, ut Aceruus scutorum apud Vergilium: & fere generale ad omnia est. Strues autem propriè lignorum. Strages uero cadauerum interfectorum uno in loco, ac propriè iacentium

Verg. Aen. 8.
Qualis erit, cū
primam aciem

tium multitudo, siue humanorum, siue mitorum. Sarcina, utensilium, & eorum quæ ad cultum, ad ornatum, & ad cæterum usum pertinent (ut sic dicam) fascis, quem quis in itinere faciendo comportare possit. Siquidem milites quum castra mouere uolunt, sarcinulas colligere dicuntur: & qui in aliam domum immigrant, sarcinas suas componere. Res enim nostras domi cistis, capsisq; compositas, Sarcinas uocamus, ut apud Quintilianum: iacent relictae sine herede sarcinae.

Inter Ministerium, & Mysterium.

CAP. I.

Ministerium, ministri opera est propriè: sed pro omni operatione quoq; accipitur: ut de rege Latino Vergil.

—Auerfusq; refugit Foeda ministeria.—

Aenid. 7.

Mysterium uero Græcum est, μυστήριον, arcana quedam res, & propriè diuinis uiris, sacerdotibusq; tantummodo cognita. Illud prius in numero plurali solet accipi pro ministris, sicut Seruitia pro seruis. Nam Seruitium, aut seruitus ipsa, aut seruitutis Actio est: ut Dauus apud Terentium,

In Andr. act.

4. sc. 1.

Ego Pamphile hoc tibi pro seruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesq; & dies
Capitis periculum adire, dum profim tibi.

Afferamus etiam in alijs exempla. Sallustius: Interea seruitia repudiabat, quorum in initio ad eum magne copiae concurrerant, quia opibus coniurationis fretus, simul alienum suis rationibus existimans uideri, causam ciuium cum seruis fugitiuis communicasse. Quintilianus sæpe Ministeria pro ministris dixit: ut ibi, Non torfit ministeria cæci. Et Officia, pro officia obsequiaq; exhibentibus. Paulus iurisconsultus teste La beone ait, Urbica ministeria dicimus etiam, quæ extra urbem nobis ministrare consueuerunt. Vlpianus deniq; concubinam, filios naturales, alumnos, constituit generali appellatione contineri, & siqua alia sunt eiusmodi ministeria. Liuius

In Catilinario.

t 4

lib.

lib. III. Frumento nanq; ex Hetruria priuata pecunia per hospitem, clientumq; ministeria coempto.

Scurra, & Parasitus.

CAP. LI.

Scurra est, qui risum ab audientibus captat, non salua dignitate persone. Parasitus, qui omnia ad uoluntatem eius loquitur, in cuius contubernio est: omnia assentatur, omnia illius facta, simul ac dicta laudat, nihil repugnat, nihil facere recusat uentris gratia, in quo summum bonum constituit: quorum magna copia in principum domibus est.

Bucca, Gena, Mala, & Cilium.

CAP. LII.

Buccam, & Buccas pro eodem accipimus. Oratores frequentius in singulari: unde illud usitatum: Dicā quicquid in buccā uenerit. id est, in os: sed non in labra, ut uulgus existimat, Quintiliano probante, qui ait: Ore enim magis, quam labijs loquendum est. Sed uulgus errat, atq; fallitur, quum legit Buccam, & Duas buccas: in illa accipiens unum os, in his duo labra. Verum ego ostendi, Os, ipsam concauitatem esse, unde uox prodit, non oram labrorum. Etenim Iuuenalis quum

Saty. 3. ait, —Bucca foculum excitat, non de extremitate oris, sed de interiori parte dixit, quae inflari solet, uentumq; concipere.

Saty. 3. Et iterum de tubicinibus loquens: —Notēq; per oppida buccae: de illa desormi utrinq; inflatione intellexit tubam inflatum, non de labris, quae latent, cum tuba canit. Nam & Horatius quoq; quum inquit:

—Quin illis Iuppiter ambas Iratus buccas inflat.

Non de labris locutus est, quae inflari nō possunt. Quod Plautus apertius docet in Pœnulo: Nescias utrum ei maiores buccae an mammae sient. Quid autem Buccae significēt, ex Plinio audiamus, simulq; quid Male, quid Genae, quid Cilium. Hæc enim eodem loco tractat is, præterquam quod alibi dicit, Buccarum sinus: & iterum, Buccarum inanitas: ita lib. x. i. ait,

(sequar

(sequar autem ipsius ordinem, seriemq; libri) Quibus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, & pisces, & insecta non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo translucida obtenditur. Pauloq; post: Sed quadrupedi in superiore tantum gena, uolucris in inferiore. Ac paulo post: Grauiores alitum inferiore gena conuiuent. At quadrupedes, quae oua pariunt, ut testudines, crocodili, inferiore tantum sine ulla nictatione, propter præduros oculos. Extremum ambitum genae superioris, antiqui cilium uocauerunt, unde & supercilia. Hoc uulnere aliquo diductū non coalescit in paucis corporis humani membris. Infra oculos male homini tantum, quas prisca genas uocabant, x. i. tabularum interdico radi a foeminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas, hilaritatem, risumq; indicantes, buccae. Et altior homini tantum (quæ noui mores subdole irrisioni dicauerunt) nasus. Non alij animalium nares emittunt. Auis, piscibus, serpentibus, foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cognouitna Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium, & narium defuere. Labra, a quibus Bronci, Labeones dicti. Ex his Plinij uerbis apparet etiam eam in uultu partem uocari Buccas, quae uento inflari solet: Genam membranam illam, & quasi uestem, qua oculus integitur, & conuiuet, id est, aperitur, & clauditur: hoc enim est conuiuere. Malam uero illud inter genam, & buccam, quasi rotundum in speciem mali (nam utrunq; horum uocabulorum primam longam habet: Malus uero mala malum, primā breuem) cuius interior pars, quae oris hiatum efficit, ubi molares affixi sunt, Maxilla dicitur, nomen diminutiuum, non re, sed uoce. Malam quoq; genā dici Plinius idem fatetur. Ideoq; dens ille intimus, & ipsi genae affixus, Genuinus dicitur, qui quia maxime latet, ea re factum

t 5

Etum

Etum est iam tritum uetustate prouerbum, Genuino rodere dente: id est, latenter per inuidiam carpere famam alterius. Et hoc (ut ille testatur) a posterioribus: nam ueteres tantum membranam illam oculi, genam appellabant. Quam uetustatem a posterioribus quibusdam seruatam reperimus, nec poetis modo, ut draconis gene, pro oculis, continens pro contento: Et Seneca in tragœdia de Oedipo loquens inquit, Et per irati sibi genas parentis, etiam continens pro contento: uerum oratoribus quoque: ut Quintilianus de cæco loquens, illa perpetua nocte clausæ genæ non custodierunt.

Pastio, Pastus, Pabulum, Escæ, Pasco, Pascor, & Vescor.

CAP. LIIII.

PASTIO uidetur significare cibum, sed tamen potius ad alimenta pecudum pertinet, quæ pasci dicimus, quamquam suapte natura significat ipsam actionem pascenti, nunc frequentius cibum. Pastus homini competit. Varronis liber de Re rustica titulum habet de Villaticis pastionibus: uidelicet, quæ ad bruta pertinent. Cicero Tuscul. lib. v. Cum oblectatione solertiæ, qui est unus suauissimus pastus animorum. Pabulum est pecudum quidem, et tamen aliorum quoque: brutorum, quantum ego sentio, magis cibus herbaceus, foenicæque, ac paleaceus, et stramētitiis, similibusque, quam ex semilibus. A pasco enim hoc descendit, sicut Pastio. Escam antiqui accipiebant etiam, quod dabatur auibus, piscibusue ad decipiendum, non solum pro cibarijs humanis, aliorumque animalium. Quomodo autem Pasco neutrum, et Pascor deponens, idem significant, Priscianus uiderit, qui hoc sibi persuasit. Est enim Pascor comedo, et uoro, semperque regit accusatiuum: illud uero sine accusatiuo: ut, Pascentes seruabit Tityrus hædos. Proprie Pasceret bestiarum est, sicut Vesci hominum, nisi quod hoc regit ablatiuum, et aliquando potum quoque complect

Lib. 3. cap. 2.

Prisc. lib. 1.

Eclog. 5.

complectitur: ut Anacharsis apud Cicer. Carne, caseo, lacte Tuscul. quæst. uescor. Pro quo significato non recte dicam, carnem, caseum, lib. 5. hic pascor. Aliud ergo est pascor, aliud uescor.

Incola, Inquilinus, & Accola.

CAP. LIIII.

INCOLA, qui in alterius regione habitat, et in aliena ciuitate, atque republica. Inquilinus, qui in alieno priuato, proprie tamen in conducto, siue in urbe, siue ruri. Cicero de Lib. 1. Offic. Peregrini, et incolæ est, nihil præter suum negotium agere, nec esse in aliena Republica curiosum. Idem in Philip. Philipp. 2. Quæ in illa uilla antè dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisque doctrina. At uero in inquilino, non domino, personabant omnia uocibus ebriorum, hoc est in quo incola differt ab inquilino. Rursus incola ita differt ab Accola, quod Incola, qui in loco: Accola, qui ad locum habitat: ideoque quicumque iuxta aquas sunt, Accolæ dicuntur, nec refert in suo, an in alieno: ut, accola Vulturini, accola Padi, accola Rhodani. At qui in montibus domos, urbesque positas habent, Incolæ dicuntur: qui iuxta montes, Accolæ. Nec immerito legendum est illud in psalmo CIIII. Et Iacob incola fuit in terra Cham: non autem accola, quia uox Græca etiam consentit παρῶντορ: licet multis alijs in locis apud Hieronymum quoque hoc uocabulum reperitur sic positum.

Campus, Area, & Ager.

CAP. LV.

CAMPUS est planities terræ ampla, et gradis, ideoque spatiosè plateæ, aræue, campi nomen acceperunt. Unde Romæ Campus Martius: nam locus huiusmodi angustior uocatur Area. Ager uero, tum circuncinctum ipsi urbi territorium: ut, Ager Campanus, ager Leontinus, ager Faliscus: tum locus in rure, quæ colimus siue arando, siue conferendo. Nam is, qui seritur frumentis, Aruum nominatur. Verum in hoc secundo

secundo significato habet pluralem numerum: ut, Omnes agros civium depopulatus est. in priorē non habet, duntaxat dum loquimur de singulariā urbium territorijs: non enim dices rectē sic, Antonius dedit militibus suis agros Campanos, & Leontinos: nam hoc pacto non complector nemora, saltus, pascua, desertos montes. sed sic potius: Dedit militibus suis agros, Campanum, & Leontinum: id est agrum Campanum, & Leontinū: quo quidem modo complector omnia, quae in territorio illo sunt. Ager etiam flumina, lacus, caeteraq; omnia includit.

Sylva, Lucus, Saltus, & Nemus.

CAP. LVI.

Sylva, & Lucus, Saltusq; sic differunt, quod Sylva generatius nomen est: praeterca solet esse caedua. Lucus nequam caedua est, quin potius manu consitus, religiosus, atque uel alicui deo, uel alicuius hominis cineribus consecratus. Ideoq; aut circa delubra numinum, aut circa sepulchra uirorum positus est. Saltus uero, sylua inuia, nec transeuntibus peruia, in quo pasci, atq; aestuare pecudes solent: aut si locus, aërq; patiat, hyemare. Nemora autem uoluptatis causa comparata sunt, & plena amoenitatis.

Femora, Femina, & Coxa.

CAP. LVII.

Femora partem illam exteriorem significant: Femina partem interiorem, mollioremq;, quae se contingunt: uel, Femora partem anteriorem, Femina posteriorem. Linius libro xxi. Quosdam & iacentes uiuos succisis feminibus, poplitibusq; inuenerunt. A quo conficitur nomen Femoralia, siue Feminalia (utroq; enim modo scriptum reperio) pro braccis. Tamen nominatiuus Femen non reperitur. Coxa pars supra femora: uertebraq; ipsum quoties uitiatum est, aut os illud, quod in uertebro uoluitur fractum, coxa uitiat, fracta uel dicitur.

Crimen

Crimen, & Flagitium.

CAP. LVIII.

Crimen non modo pro delicto, sed pro ipsa etiam criminatione. Cic. in Philip. Hereditatem mihi negasti obuenisse, utinam hoc tuum uerum crimen esset. Flagitium proprie in libidine, quasi flagris dignum crimen: sed pro caeteris quoque peccatis accipitur, nec tantum turpibus, uerum his etiam, quae per negligentiam, imprudentiam, obliuionemq; committuntur: ut idem in Bruto, Tantam ne fuisse obliuionem, inquit, in scripto praesertim, ut ne legens quidem senserit quantum flagitij admisset: id est, erroris.

Uectigal, & Foenus.

CAP. LIX.

Uectigal non solum ex publico, uerum etiam ex priuato capitur: ut in Paradoxo Cic. Ex meo tenui uectigali detractis sumptibus, &c. Et iterum: Non intelligunt homines quam magnum uectigal sit parsimonia. Paulus: Caesae arundinis, uel pali compendium, si in eodem fundo uectigal esse consuevit, ad fructuarium pertinet. Ex omni tamen praedio uectigal est. Foenus uero ex solo ipso. Nam dicitur naturalis fructus terrae Foenus. Postea autem ad usuram translatus, quasi pecunia per se fructum producat, sicut terra.

Luctus.

CAP. LX.

Luctus est dolor, qui exterius patitur uultu ipso, atq; aspectu. Saepe ipse habitus, uultus, atq; uestis, luctus est. Vnde de secundo bello Punico post cladem illam Cannensem censuerunt Patres conscripti, ne feminae ultra triginta dies in luctu essent: non uidelicet, ne in dolore (non enim imperare dolori possumus) sed ne in illo lugubri habitu. Et matronae Iunium Brutum anno luxere, tanto tempore item Publium Valerium.

Otium.

CAP. LXI.

Otium uacatio a labore, quod notum est, cuius contrarium est Negotium. Sed quia hi qui studijs operam dant, necesse

Ziui. lib. 1. de cad. 3.

Ziui. 1. ab urt.

necesse est, ut non negotiosi sint, factum est, ut Otium pro literario studio accipiatur: ut Quintil. Inquirendo, scribendoq; talia, consolemur otium nostrum. Non desiderat otium solatium, sed labor: ergo pro labore studij otium accepit Cicero: Quid est enim dulcius otio literario? id est, studio, & (ut ita loquar) negotioso otio. Tale quid habet apud Grecos, σχολή.

Amor, & Charitas: Caritas, & Penuria. CAP. LXII.

Amor genus est, Charitas species. Illud ad omnia pertinens, hoc autem ad homines demum, & quidem pro dignitate, ac qualitate personarum. Maxima quidem charitas debetur parentibus, proxima filiis, & deinceps reliquis. Caritatem etiam pro Penuria accipimus: sed frumenti quidem, & annonae caritatem dicimus. Penuriam uero uini, aquae, pabuli, pecorum, pecuniae, uirorum, ceterarumq; huiusmodi rerum. Vel Penuria est (ut sic dicam) carentia omnium rerum:

Epist. 9. lib. 6. Caritas uero, quae contraria est uilitati. Ideoq; Plinius Iunior ait, accessisse agris suburbanis caritatem. Et Quintil. quum ait: Itaq; caritas annonae, rarum frumentum, caedes, ac diruptio pecorum, idem est, ac si dixisset caritas annonae, penuria frumenti.

Seditio, & Factio. CAP. LXIII.

Seditio, uel à seorsum sedendo, uel (ut Cicroni placet) à seorsum eundo dicta, tunc est, quum populo secum discordante, res ad manum uocatur. Qualem ciuitatis statum Vergilius describit, sic dicens,

Aeneid. 1. Ac ueluti magno in populo quum sepe coorta est
Seditio, seuitq; animis ignobile uulgus:

Iamq; faces, & saxa uolant furor arma ministrat.
Similiter dicitur Seditio in exercitu, in classe, in schola, & si quid est tale. Factio est diuisio ciuium in diuersa studia, quum aliqui

aliqui se principes, & primarios in ciuitate efficere conantur, inter quos emulatio est, qui & Factiosi dicuntur, pro se quisq; quam maximam potest ciuium multitudinem (qui Clientes uocantur) ad se trahens, cibiq; quouis pacto per fas, nefasq; concilians: quae pestis intestina cunctas ciuitates duntaxat Italiae infectit.

Bellum, Prælium, Pugna, & Certamen. CAP. LXIIII.

Bellum, est tum ipsa pugna, tum totum tempus, quo in militia sumus, quam illiterati Guerram uocant: Prælium, ipsum tantummodo armorum certamen. Nam & Pugna, Certamenq; etiam citra arma fit: interdum etiam fit nudis uerbis.

Copia, & Copia. CAP. LXV.

Copia facultas, potestasq; est: ut, Faciam tibi copiam inspicendi libros meos, ad est, dabo tibi facultatem, uel faciam tibi potestatem, ut enim alio loco dixi, semper iunctum est cum uerbo Facio, duntaxat apud oratores. Nam poëta cum alijs uerbis, & præcipue cum Do. Vt Vergilius:

Affari extremum miseræ data copia matri. Et iterum:
Postquam introgressi, & coram data copia fandi. *Aeneid. 9.*

Sine his autem duobus uerbis, Copia plerumq; pro abundantia accipitur. Vnde dicta est Copia orationis, & Copia pecuniarum, & Copia frumenti. In plurali quoq; pro eodem significato: ut, Noui copias tuas: Omnium rerum copias habeo. Peculiariter tamen appellamus militum multitudinem: ut Copia Pompeij, Copia Caesaris, Copia aduersariorum: pro quo imperiti dicunt, Gentes aduersariorum, Gentes nostræ. Et in hoc etiam significato nonnunquam in singulari: ut Pompeius ad Domitium: Neq; solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris. Et paulò post: Etiam atq; etiã hortor, ut cū omni copia quam primum ad me uenias. Sallustius: Postremò ex omni copia Catilinæ neq; in prælio, neq; in fuga quisquam

Epist. 19. lib. 8.
Epist. ad Att.

In Caill.

ciuis

ciuis ingenuus captus est. Vergil. in I I. Aeneid. — Et quae sit me circum copia, lūstro.

Elogium.

CAP. LXVI.

Elogium, est testificatio de aliquo siue honoris, siue uituperationis causa. Vituperationis: ut Quintilianus, Non est iudices, quod putetis ideo nullum adiectum ad exheredationem iuuenis elogium, quia de scelere constaret. Et alibi: Si exheredatum a se filium pater testatus fuerit elogio, propterea quod is meretricem amaret. Multa sunt huiusmodi exempla apud Iurisconsultos, sed unum suffecerit Modestini, ubi huius nominis (nisi ab altero adiecta sit) interpretatio reperitur. Cuius haec uerba sunt: Desertorem auditum, ad suum ducem cum elogio (id est, cum uituperatione) mittat. Honoris causa, ut M. Tullius: In quod elogium plurimae consentiunt gentes, uirum esse ciuitatis primum, &c. Et iterum: Quid elogia sepulchrorum? Quae qualia sint, Suetonius in Claudij uita ostendit, dicens: Nec contentus elogium tumulo eius uersibus a se compositis insculpsisse, etiam uita memoriam prostratione composuit. Seneca in Declamationibus: Decessit negotiator, testamento omnium bonorum reliquit formosam uxorem heredem, & adiecit elogium, quia pudicam cooperi. Pro simplici autem sententiae suae testificatione, Cicero: Solonis quidem sapientis elogium est, quo se negat uelle suam mortem dolore amicorum, lamentisq; uacare.

Conditio, & Conditio.

CAP. LXVII.

Conditio, a condico nascitur. Conditio, a condo. Illud rariius est, quod ita Iustinianus (si credimus hominem Graecum Romanis iura potuisse praescribere) definiit: Condicere est denuntiare, prisca lingua. Nunc uero abusive dicimus Conditionem, actionem in personam, quam actor intendit sibi dari oportere. Nulla enim hoc tempore eo nomine denuntia-

tio

tio fit. Ergo Conditio erit uel haec actio, uel illa denuntiatio. Conditio uero multi his temporibus male (ut plerumque) usurpant, accipientes pro mentis qualitate: ueluti, Hic est homo mansuetus, & bonae conditionis: quod antiqui dicebant, boni, & mansueti ingenij: nos quoque, mansueti animi, & mansuetae mentis. Nos cum dico, de illis dico, qui Latine loquuntur. Nam Homo bonae conditionis, Latine dicitur, si ad fortunas referatur, non si ad mores. Ut, Ille est uir magnae, paruae, mediocris conditionis: id est, diues, pauper, uel, aut inter hos medius. Ego sum positus in hac conditione: id est, fortuna, ac sorte. Cic. O mihi seram conditionem administrandi consulatus. Huic significato illud penes par est, quum inter plura eligendae sortis est oblata electio: ut apud Mar. Fabium, Oblata est a iuuenibus tyranno conditio, ut dimitteret alterum ad uisendam matrem, ad diem praestitutum reuersurum, ita ut nisi accurrisset ad diem, de eo, qui restiterat, poena sumeretur. Dicimus igitur, Offero conditionem: uel, Fero, uel pono conditionem. Nunquam ferere aliud uerbum. Quae conditio dum placuit, etiam ferere semper dicimus: Accipio conditionem. Ut apud Terentium, amatores Chrysidis tulerunt mulieri conditionem, si uellet eis morerere, se daturos illi pretium, liberalemque mercedem. Ipsa uero accepit conditionem, hoc est, pactioni, promissionique assensit. Ab illo significato non longe absunt, Offero electionem, Do optionem. Haec tamen solent esse inter plura, illud uero in uno frequentius: ut, Offero electionem utrum uelis eligendi: &, Do optionem, quod uelis potissimum optandi: deinde tu aut eligere te dicis, aut optare. Offero conditionem Chrysidis, unam scilicet.

Frondes, & Folia.

CAP. LXVIII.

Frondes arborum sunt tantum. Folia autem & arborum, & herbarum, & florum quoque.

u

Excub

Excubiae, & Vigiliae.

CAP. LXXIX.

EXcubiae diurnae, & nocturnae. Vigiliae tantummodo nocturnae.

Suffragia.

CAP. LXX.

Suffragia sunt (ut sic dicam) uoces, quae dicebantur ad comitia, in tabella uel scribebantur, quibus suam quisque declararet uoluntatem de aliquo eligendo in magistratum: qualis est hoc tempore electio summi Pontificis, & eius quae Caesarem Augustum Christiani non erubescunt appellare, à damnatis, nominibus tyrannorum, qui non modò oppressere Rempublicam, ut nemo iam possit uocari rex Romanorum, sed sub eorum gladio, rex uerus caeli, & terrae occisus est. Et postea isti insani, & nostrae religionis immemores, uocant dium Augustum, diuum Claudium, diuum Traianum, quasi uulgus, atque homines possint principes referre in deos. Sed haec omitamus, hoc tantum dicentes, Romanos non agnoscerre regem aliquem. Et quum caeterae gentes in libertatem se asseruerint, hoc multò magis nobis licere. Suffragia igitur (ut dicebam) sunt uoces in electionibus: quod suffragium, quia cui prestamus, nimirum eidem gratum facimus, hinc factum est, ut Suffragium pro auxilio saepe ponamus: & Suffragor, pro auxilium fero. Refragor, repugno, proprie quidem in dictis, sed nonnunquam & in factis.

Catulus, Pullus, Hinnulus, & Fœtus.

CAP. LXXI.

Catuli sunt ferarum siue immitium, siue mitium. Nam & Catulos murium legimus. Pulli uero pecudum. Fœtus autem, & piscium: quanquam & hoc generalius nomen est. Unde Fœtificare, pro parere: & Fœtura pro partu, ad omnia animalia muta pertinet. Ceruorum hinnulos dicimus, capreolorum quoque caprearum, damarum, leporum, similitudineque. Catulos quoque serpentum, ut Vergilius de colubro: *Catulos*

Georg. 3.

los

los testis, atque oua relinquens. Immaniumque piscium, qui non edunt oua. Proprie tamen catuli sunt filioli canum. Vergil. Sic *Eclog. 1.* canibus catulos similes. Cicero de Diuin. Erat autem mortuus catellus eo nomine.

Lues, & Pestis.

CAP. LXXII.

Lues, & Pestis hoc differunt, quo genus, & species. Nam Luem in urbe, aut in agro febris, aliud uel genus morbi seuit, siue solos homines, siue sola pecora, siue utrosque corripit. Lues dicitur: interdum etiam si arbores, ac satia. Pestis uero aut citò occidit, aut citò abit ab eo, quem inuasit, quae eadem dicitur Pestilentia. Nonnunquam tamen pro lue ponitur, atque ad animi uitium saepe transfertur.

Corpus, & Caro.

CAP. LXXIII.

Corpus potius, quam carnem, nostrum uiuentium dicimus: & hominem corpulentum potius, quam (ut aliqui loquuntur) carnosum. Quintilianus in sexto: Corpulento litigatori, cuius aduersarius item puer circa iudices erat, ab aduocato latus, quid faciam te ego baulare non possum. Item in primo: Ossa detegunt: quae ut esse & adstringi neruis suis debent, sic corpore operienda sunt. Idem in quinto, Neruisque illis, quibus causa continetur, adijciunt, inducti super corporis speciem. Et alibi: Heret adstricta nudatis ossibus cutis, & infame sua homine consumpto iam membra sine corpore. Cicero ad Gallum: Ego hic cogito commorari, quoad me reficiam. Nam & uires, & corpus amisi. Sed si morbum depulsero, facile (ut spero) illa reuocabo. Quod etiam significauit Martialis, quum ait:

Viuebant laceri membris stillantibus artus,
Inque omni nusquam corpore corpus erat.

Videlicet quod in corpore illius non erat caro.

Lamina, & Bractea.

CAP. LXXIII.

Lamina, & Bractea. Lamina

Epist. 27. lib. 7.
epist. iam.

Epi. 7. ad Cas.

Laminam tam ferream, aream, plumbeam, stanneam, quam auream, argenteam, electream, orichalceam dicimus: Bracteam potius ex his posterioribus. Aut certe Bractea tenuis est, & sua sponte plicabilis: Lamina uero crassior, ex qua armatura conficitur, & qua incensa olim homines torquebantur: nec crepitat, ut bractea prae tenuitate. Verg. in v. l.

Talis erat species auri frondentis opaca

Ilice, sic leni crepitabat bractea uento.

Veruntamen ita tenuis nonnunquam bractea est, ut crepitare non possit: ut illa ex qua fit auratura, & argentatura.

Munimenta, & Monumenta.

CAP. LXXV.

Munimenta sunt munitiones castrorum, ceterarumque rerum, quae contra aduentum hostium muniunt, siue uallo, & fossa, siue alio quouis modo, quo sint milites (ut dixi) ab hostium aduentu muniti. Monumenta, i mutata in sepulchra, statuæ, tituli, libri ceteraque, quae nos alicuius rei prae terite moneant. Nam de futuro (ut quidam uolunt) ideo sepulchra appellari monumenta, quod nos nostrae ipsorum mortis admoneant, falsum est. In honorem enim mortui illa tantummodo fiunt, non in publicam praeceptionem: uixque monumenta dixerim, nisi literae, aut alij tituli appareant: quae si desint, magis sepulchrum, quam monumentum erit. Lilius lib. XLVIII. Utrobiusque monumenta ostenduntur, & statuæ. Nam & Literni monumentum, monumentoque statuæ superimposita, quam tempestate distictam nuper uidimus ipsi: & Romae extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuæ sunt, quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur esse, tertia poetæ Quinti Ennij.

Opera, & Opus.

CAP. LXXVI.

Opera est actio, ut Dabo operam: & in iure civili, de Operis libertorum. Cicero de Officijs, Non male praeicipiunt,

cipiunt, qui seruis uti iubent, ut mercenarijs ad operam exigendam, & iusta prae benda. id est, ad laborem, & operationem corporis. siue (ut ait Vlpianus) Operæ sunt diurnum officium: Opus est finis, fructusque operæ. Unde Opera autorum dicuntur, & Opera publica, ipsa publica ædificia. Nonnunquam uidetur Opus pro opera accipi: ut Vergilius: Molibus è stratis opera ad fibrilia surgit, quasi ad operas. Sed (ut uidere uideor) quoties non ad laborem corporis, sed ad laborem animi, & artem, industriamque respicimus, magis Opus, quam Opera, dicendum est: ut, in opere rustico, in opere faciendo, in opere fabrili, in opere textorio. Hanc differentiam ita ponit Seruius. Hoc Opus, & hæc Opera tunc dicimus, quando negotium ipsum significamus, quod geritur. Si autem foeminino genere dixerimus Operas, ipsas personas, quae aliquid faciunt: sicut Custodia dicitur, quae custodit: ut, Cernis custodia qualis. Nam ut hi, qui custodiuntur, Custodiae dicantur, usurpatum est: unde male est in usu, custodiae audiuntur. Hæc Seruius. Sed non absolute definit opus, & operam: utrunque autem horum nominum in eodem posuit loco Terentius: Quod in opere faciendo operæ consumis tuæ, si sumas in illis exercendis, plus agas. Operæ autem pretium ab opera est, ut uersus indicat Iuuenalis:

Est operæ pretium penitus cognoscere, toto Quid faciât, agitentque die. Id est, fructuosum est, & ad rem pertinens, ideo uel quia decens, uel quia utile, uel gloriosum, uel quia iucundum. Ab hoc nomine Lilius exorsus est, dicens, Facturus ne operæ pretium sim, si res gestas populi Romani ab initio perscripsero, necdum scio, nec si sciam, dicere ausim.

Solatum, Confolatio, & Solamen.

CAP. LXXVII.

Solatum, & Confolatio idem sunt, nisi quod illud re, hoc uerbis fit. Quintilianus: Cæcitatæ miseræ solatium est habere

Aeneid. 8.

Serui in illud
Per. 11. Aen.
Exulcrat lucē
referens opera,
atque labores.

Aeneid. 6.

In Heauton.
act. 1. sc. 1.

Satyr. 6.

Lib. 1. ab urb.

bere rem videntium. Idem: Itis obuiam consolationibus: & (quod omnem modum feritatis excedit) captus in magna et lamitate laudari. Nec mirum, quum consolari sit orationes Solari uero semper fere aliter. Nolo asserre plura male utentium exempla, quae facile quilibet sibi inueniet. Cicero tamen de Amicitia ait: Ipse me consolor, & maxime illo solatio, quod eo errore careo, quo in amicorum discessu plerique angri solent. Vtrunq; recte dictum est. Quid enim non recte Cicero dicat? Nam quum se tanquam alterum, quasi colloquio a errore reuocet, debuit dicere consolatur. Quia uero oratione non utitur, solatium dicere potuit. Solamen idem quod solatium est, sed magis poeticum. Vergil.

Aeneid. 3. Solamenq; mali de collo fistula pendet. Quo tamen Boethius, & quidam alij utuntur.

Affectus, Affectio, & Affectatio. CAP. LXXVIII.

Affectum nusquam uideor reperisse apud Marcum Tullium, frequentissime Affectationem. Contra, apud Quintilianum frequentissime Affectum, raro Affectationem: ut illo loco (si modo non est mendosus) ubi ait: Cupiditas causa sceleris fuit, quaeuis eius ira quantum efficiat in animis hominum, talis affectio. Nescio an sit affectus. Et in alio loco: illa uero frigida, & puerilis in scholis affectio. Affectationem Cicero modo sic definit: Affectio est animi, aut corporis ex tempore aliquo de causa commutatio: ut Letitia, cupiditas, metus, molestia, morbus, debilitas, & alia quae in eodem genere reperiuntur. Modo sic: Affectio est quaedam ex tempore, aut ex negotiorum euentu, aut a ministracione, aut hominum studio commutatio rerum, ut non tales quales ante habitae sunt, aut plerunq; haberi solent, habendae uideantur esse. In Tusculanis idem autor, & alibi uoluntatem hominis affecti ad uirtutem, atq; ipsam uirtutem animi, appellari Affectationem ait, qualis non

non est Affectus, qui Graece dicitur $\tau\acute{\alpha}\theta\epsilon\tau\acute{o}\varsigma$, quod ipse Cicero interpretatur, Perturbationem malens dicere, quam morbum, quo nomine sepiissime utitur. At Quintilianus non Perturbationem, sed Affectum nominat: neq; ipse aut solus, aut primus, sed plerique ante eum, ut Seneca, Plinius, Rutilius, Columella, Valerius, Liuius, alijq; multi. Ita enim ille ait: Alteram Graeci *Quintil. lib. 6. cap. 3.* $\tau\acute{\alpha}\theta\epsilon\tau\acute{o}\varsigma$ uocant, nos, ueritentes recte, ac proprie, affectum dicimus. Illa igitur (ut ego quidem sentio) affectio Graece $\tau\acute{\alpha}\theta\epsilon\tau\acute{o}\varsigma$ dicitur, quam nostrates philosophi in Latinum ueritentes appellant Dispositionem. Aliquibus tamen uideri posset definitio illa Ciceronis hunc quoq; significatum, qui est $\tau\acute{\alpha}\theta\epsilon\tau\acute{o}\varsigma$ complecti. Quibus, quia ad rem non multum attinet, non sane repugno: cum praesertim omnes fere Iuriconsulti, omnesq; ecclesiastici scriptores affectationem pro affectu accipiant. Est autem Affectus pars illa animae qualitatis, quae e regione rationis est. Quicquid enim in anima, praeter partem illam memoriae, ratio non est, affectus est: & rursus, quicquid non est affectus, ratio. Ab hoc fit Affectio, quo etiam Cicero ipse saepe utitur in libris ad Hieremiam: Non tam affectanda, quam ille superioriores, sed tamen adhibenda nonnunquam. Apud eundem nunquam (nisi me incuria fefellerit, aut memoria fallat) legi Affectationem, frequenter apud Quintilianum, & ceteros, ut ibi: Nihil odiosius affectatione, id est, affectu, conatuq; emulandi alterius uirtutem, quam assequi nequeas refragante natura: uel nimio affectu, nimioq; conatu alterius uirtutem emulandi: ita ut turpe sit ac deformis, sic auide emulari.

Latebrae, & Latibula. CAP. LXXIX.

Latebrae hominum proprie dicuntur: Latibula, ferarum. Quintilianus: Et quamuis odio euerforis nostri euocantur, ut ibi: Nihil odiosius affectatione, id est, affectu, conatuq; emulandi alterius uirtutem, quam assequi nequeas refragante natura: uel nimio affectu, nimioq; conatu alterius uirtutem emulandi: ita ut turpe sit ac deformis, sic auide emulari.

Declam. 12.

Lib. 1. de Offic.

u * Latib

Latibula nonnunquam hominum: Latebrae etiam ferarum. Liuius lib. XLVII. Inter uepres in latebris ferarum noctem unam delituit.

De Luce, & tenebris: Die, ac nocte.

CAP. LXXX.

Luce, & tenebris, pro Die, ac nocte accipere solemus. Differt tamen Prima luce, à prima die. Nam ibi intelligitur prima pars dici, & quasi diluculum: hinc autem prima dies. Ita Primis tenebris, & Prima nocte. Ibi de prima parte noctis loquimur, hinc de nocte ipsa. Ideoq; Ante lucem melius dicimus, quam Ante diem, si diluculum significamus. Nam Ante diem, pro ante tempus, dici solet: praeterquam si de certo die loquamur: ut, Ante diem decimum: uel, Ante sextum Calendarum Nouembrii: id est, sexto die ante Calendarum Nouembrii. In quo loco praecipuum Pauli inferere non inutile fuerit, qui ait: Ante diem decimum Calendarum, & post diem decimum Calendarum, aequè utroq; sermone undecima dies significatur. Verum non quemadmodum Ante lucem melius, quam ante diem, pro diluculo dicimus: sic Ante tenebras, quam ante noctem, pro crepusculo. sed ediuerso potius. Reperitur autem Luci pro luce, ut Vespero pro uespere, & Ruri pro rure. Cicero in Philip. Quis enim audeat lucem, quis in militari uia? Die pro diurno tempore, itemq; pro certo tempore uolunt esse masculini generis, notaueruntq; Vergilium indifferenter accepisse. Ego tamen & apud hunc, & apud ceteros pro tempore ipso semper annotavi esse femininum: ut, Ipsa dies facit hominem prudentem: & Multa dies magnam dat hominibus rerum experientiam. Vnde Pædianus uult fieri Dieculam, pro paruo tempore. Et apud Iuriconsultos, Bimam, trimam, quadrimam diem, pro tempore Biennij, triennij, quadriennij: quod Iurisperiti non intelligunt. In certo tempore Pædianus idem consentit, debere esse generis masculini. Dicimus ergo Hesternodie,

Philip. 12. circa finem.

die, & crastino: non hesternadie, & crastina. Ad diem non uenit, ad diem non affuit: id est, die praestituto.

Orator, Rhetor, & Declamator.

CAP. LXXXI.

Orator, qui causas orat uel in iudicijs, uel in concionibus: qui Graece dicitur *ῥήτορ*, id est, rhetor. Nos tamen rhetorem professorem rhetoricæ uocamus, non oratorem. Mirorq; cur in hoc tam facili, peruulgatoq; nomine exponendo Victorinus errauerit. Declamator est, qui studens apud rhetorem in conuentu scholasticorum fictam causam orat, id agens, ut in ueris postea causis possit orare. Ipse quoq; rhetor, & quicumq; alius etiã extra scholam hoc ipso genere utitur, siue ut alios, siue ut se exerceat, Declamator uocatur. Nonnunquam tamen more Graeco reperimus poni, ut Cic. lib. 11. de Natura deorum: Hæc quum Cotta dixisset, tum Velleius, Ego, inquit, incautus, qui cum Academico, & eodem rhetore congregi conatus sum. Nam neq; indifertum Academicum pertinuissem, neq; sine ista philosophia rhetorem, quamuis eloquentem. Rhetorem dixit uel oratorem, uel rhetoricum.

Victorinus in sua præfat. in lib. 1. Cicer. de Inuent.

Peregrinus, & Hospes, Diuersorium, & Hospitium.

CAP. LXXXII.

Peregrinus, & Hospes hoc differunt: quod Peregrinus uocatur, qui in ciuitate sua non est: Hospes, qui in aliena est. Vel peregrinus, qui ex nostra ciuitate oriundus non est: Hospes qui in nostra est. Cic. Vos hospites in hac urbe uersamini, uestrae peregrinantur aures? Quintil. Attica anus Theophrastum hominem alioqui disertissimum, annotata unius affectatione uerbi, hospitem dixit. Nec alio id se deprehendisse interrogata respondit, quam quod nimium Atticæ loqueretur. Pro hoc imperiti dicunt Forenses, aut Extranei: loquendum enim mihi barbarè est, ut barbarè emendem. Hospites igitur sunt, tum qui in priuato alicuius hospitio sunt, quam qui in publico;

Lib. 3. cap. 1. Pro Milo.

u s quod

quod diuersorium, uel tabernam meritoriam appellamus: tamq[ue]
 qui recipit, quam qui recipitur. Vnde Ouid. Non hospes ab
 hospite tutus. Cic. Per dextrā istam, quam hospes hospiti por-
 rexisti. Sed ille receptor proprie uocatur Hospes, qui priuati-
 tim, & amicitie causa recipit: unde Hospitium: ut idem, Fuit mi-
 hi cum illo uetus hospitium. id est, amicitia familiariter uel mihi
 hospitandi apud illum, uel illi apud me. Vnde Hospitales ho-
 mines, qui amore, non pretio hospitium suum cōmunicant. Ho-
 spitium & priuatum, & publicum dicitur. Liuus, Tarento An-
 nibali per dolum prodito, ait hospitia tantummodo Romanorum
 à militibus fuisse direpta. Certè priuata, non publica. Cicero:
 Ex hac uita sic decedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex
 domo: commorandi enim natura diuersorium, non habitandi
 dedit. Pro eodem posuit diuersorium, & hospitium.

Conciuis, Conterraneus. CAP. LXXXIII.

Conciuis, qui eiusdem ciuitatis est: Conterraneus, qui eius-
 dem terrae. hoc est, territorij. Maior est enim terra, quam
 urbs, oppidum uel, cuius habitatores uocantur Ciues. Cic. Eo-
 rum qui in hac terra fuerunt, magnamq[ue] Græciam (quæ nunc
 quidem deleta est, tum florebat) institutis, & præceptis suis
 erudierunt. Plinius tamen Catullum conterraneum suum uocat:
 uel quod ex diocesi illa, uel quod ex urbe sit Veronēsi. Vter-
 que enim dictus est Veronēsis. Nam illius nepos, & per ado-
 ptionem filius fuit Nouocomensis, & ideo Plinius Secundus
 & ipse dictus est. Quidam librum nuper sic inchoauit: Fauo-
 nius ciuis meus, optime princeps, & consul tuus. Quum dice-
 re debuisset, Conciuis meus. Domini enim ciuitatis, ciuē suū
 uocat, quia non potest appellare conciue. Quem admodum mi-
 les sociū in militia, non militem suū uocare potest, sed commi-
 litionē. Et discipulus eum, qui unā eidem præceptori dat ope-
 ram, non discipulum suum, sed condiscipulum. E diuerso præ-
 ceptor

ceptor nō uocat auditores suos, condiscipulos suos, sed discipu-
 los. Et dux in bello, non cōmilitones, sed milites suos appella-
 bit. Licet Caesar, & quidam alij appellauerint milites suos
 commilitones, cōparandæ beneuolentiae gratia: ut apud Ver-
 gil. Aeneas qui sub eo erant, socios uocat. Hic ergo homo pri-
 uatus non debuit quinquā suum ciuem appellare, sed conciue:
 nec rursus aliquem principē consulem dicere. Nonnunquam
 tamen inuenitur ciuis pro conciuis, ut Lelius apud Luc.

Nec ciuis meus est, in quem tua classica Caesar

Audiero. Dicam tamen municeps meus, pro eo quod est,
 conciuis meus, quia communiceps non inuenitur. At quoties
 non apponimus pronome, rectius sine appositione loquimur:
 Audite ciues, succurrite milites, legite discipuli, etiā si mei fue-
 rint cōciues, commilitones, condiscipuli. Quod si quando per
 hæc posteriora sine pronomine loquor, tamen pronomen
 subintelligendum est: ut, Omnes me conciues amant. Cur tu
 non das commilitonibus partem? Ille semper exagitat con-
 discipulos questionibus, subintelligitur, mei, tuis, suos. Dicimus
 tamen, Vos estis ciues nostri: quasi Reipublicæ nostræ, non
 quasi singularium aliquorum ciuium.

De Prætor, Prætoriusq[ue], & aliis magistratuum
 nominibus. CAP. LXXXIIII.

Prætor, qui præturam: Consul, qui consulatum: Quæstor,
 qui quæsturam: Aedilis, qui ædilitatem: Censor, qui cen-
 suram: Tribunus, qui tribunatum: Primi pilus, qui primi pi-
 latum gerit. Senator, qui senator est, aut fuit. Prætorius, qui
 præturam: Consularis, qui consulatum: Quæstorius, qui quæ-
 suram: Aedilitius, qui ædilitatem: Censorius, qui censuram:
 Tribunitius, qui tribunatum: Primi pilaris, qui primi pilatum
 gessit. Senatorius non dicitur senator, sed (ut dixi) uel sena-
 torij ordinis, aut de domo senatoria. Triumphator, qui trium-
 phat

Virg. Aen. 1.
 O socij, neque
 enim ignari su-
 mus autē ma-
 lorum.

In Cat. Maio.

De Amic.

Plin. in præfat.
 nat. hist.

phat proprie, sed etiam qui aliquando triumphavit. Ut victor exercitus, qui uicit. Triumphalis, qui triumphavit. Ceterum illa priora nomina sunt substantiua, quia iunguntur cum adiectiuis: ut, diligens consul, bonus tribunus, iustus praetor, seuerus censor. Haec posteriora sunt adiectiua, eo quia iunguntur cum substantiuis: ut, Homo consularis, tribunitia mulier, praetoria familia, censorium edictum. Quod si absint substantiua, subintelliguntur: ut, Consulares rogantur primi sententiam in senatu, proximi praetorij, deinde tribunitij: intelligimus homines: quemadmodum in illis, plebeij, nobiles, potentes, ingenui, libertini. Proconsul, non qui pro alio consule praestitit prouincia, sed qui cum potestate consulari extra ordinem ad aliquam prouinciam administrandam mittitur: praeterquam quod non duodecim fasces eum praecedunt, qui praecedunt consulem, sed tantum sex, ut etiam praetorem, et praesidem. Praetor non pro alio praetore praetorem, sed extraordinariam gerit. Itaque dicitur Proquaestor, et si qui sunt alij huiusmodi nominum magistratus.

De locorum quorundam nominibus, & possessiuis horum.

CAP. LXXXV.

Rhegini ex oppido Calabriae, Rhegienses ex oppido Galliae Cisalpinae: quorum oppidorum utrumque uocatur Rhegium. Albani, et Albenses, ex oppido Alba in Latio, Albani: ex oppido Alba ad lacum Fucinum, Albenses: qui a quibusdam Albani dicuntur. Cumani ex oppido Cumarum in Campania, quam nunc praeue uocant Terram laboris: Campaniam uero illam regionem, quae illi finitima est Romae uersus. Comenses ex oppido Como in ea Gallia, quam nunc Lombardiam nominant, in qua ipsa Gallia, et finitimum Como est Bergomum, unde Bergomeses. Pergamum, ex qua urbe Pergamene, in Asia: a qua, quia ob penuriam chartae, ab Attalo rege

rege missa est membranarum copia, membranae Pergameneae sunt nominatae. In Asia cum dico, prouinciam intelligo. Nam in ea, quae est tertia pars orbis terrarum, regio quaedam est eodem nomine, quam Turchiam nunc uocant, non autem, ut quidam uolunt, Teuciam: quemadmodum in Africa, quae et ipsa tertia pars orbis dicitur, est etiam regio eiusdem nominis. unde Afros dicimus homines, non autem Afram regionem. Thebani à Thebis in Graecia: Thebæi à Thebe in Aegypto. sed Thebæi secundum Graecam formam fit: nam et Thebani, Graecè Thebæi dicuntur. Non tamen occurrit, ubi in libris gentilium legerim Thebæos.

Pristeus, & Pristinus.

CAP. LXXXVI.

Prisca, quae superioribus seculis, aut superiore aetate: ut, prisca Latini, prisca Tarquinius, prisca tempora. Pristina, quae superioribus annis, mensibus, diebus, et quae nostra memoria fuerunt: ut pristina nostra amicitia, pristina beneficia nostra. Neque rectè hic dicas prisca, neque illhic pristina. At uerò si de rebus, quae non senescunt, loquaris, Pristinum, non prisca decebitur, Pharos et Tyrus nunquam in pristinum statum redibunt. Maria in fretto Messanensi laborant, ne montes, si Lucano credimus, repetant pristina confinia. Atqui tantum temporis est, ex quo illhuc mare irrupit, ut memoria non inueniatur proditum. Padus post quingentos, et eo amplius annos solet reuerti in pristinum cursum.

Prosper, & Felix.

CAP. LXXXVII.

Prosper qui dat: Felix qui recipit prosperitatem. Sidus Veneris (si credimus mathematicis) Prosperum est: natus sub illo sidere Felix est. Dicimus ergo proprie homines quidem Felices: Deos autem, tempora, loca, actiones, fines, successus Prosperos, et si qua sunt similia. Vtrumque tamen aliquando recipit exceptionem. Nam et non semel legimus prosperam

Lucan. lib. 3.
Pis illhic in-
gès pelagi, sem
perq; laborant
Aequora, ne
rupit repetant
confinia montes.

Cap. 47. *Cap. 68. In Caecil. Ancid. 1.*
 speram alicuius valetudinem: ut Sueton. de Cesare, Fuisse cum prospera valetudine, id est, bona, & quasi felici. Et de Tiberio, valetudine prosperrima usum cum esse ait. Sallust. Sed postquam res ciuibus, muris, agris satis aucta, satisque prospera visa est. Rursus Vergil. Sis felix nostrumque leues quaecumque laborem. Pro eo quod est, sis prospera, & benigna.

Saluber, & Sانس. CAP. LXXXVIII.

Saluber, siue (quod usitatus est) Salubris, dicitur aer, ci-
 bus, potus, locus, multaque huiusmodi idem ferè quod Salu-
 tifer, siue Salutaris. Sانس homo dicitur, ceteraque animalia.
 Res salubris praebebat sanitatem, homo uerò recipit: qui potest
 & praebere, tumque saluber, quasi salutifer dici. Sed in utroque
 etiam aliqua reperitur exceptio. Siquidem Sانس aerem, sa-
 num cibum, sanum locum uocamus, quasi salubrem, & prae-
 bentem sanitatem. Contra Salubris pro sano. Sallustius: Genus
 hominum salubri corpore, uelox, patiens laborum, plerisque
 senectus dissoluit. Linius: Grauiore tempore anni iam cir-
 cumactò, defuncta morbis corpora salubriora esse coepere.
 Martialis dum describit uitam beatam, inquit:

Lis nunquam, toga rara, mens quieti.

Vires ingenue, salubre corpus,

Prudens simplicitas, pares amici. Hi tres quos produci
 loci, idem nomen habent coniunctum cum corpore. Quare
 non ausim dicere, ut dixit Boethius in translationibus suis,
 Aeger an saluber. Nam de equali suo Casiodoro, qui apud
 nonnullos in pretio est, nunquam ideo facio mentionem, quia
 cum regibus suis Theodorico, & Alarico, quorum scriba
 fuit, Gothicum sonat, & barbarum.

Iucundus, & Gratus. CAP. LXXXIX.

Iucundus, & Gratus sic differunt, quòd Iucundus proprie
 in prosperis, Gratus in aduersis. Iucundum uoco non qui
 letus

Letus est, sed qui Letitia est alteri: ut prosper, ac saluber. Vsq;
 adeò potest quis tristis, maestusque esse, & tamen iucundus:
 ueluti quum hostis meus in dolore est, tunc mihi iucundus est:
 & ego gaudens, sum illi minime iucundus. Quare non rectè
 locutus est, qui ait, Iucundos nos faciat suae interesse comme-
 morationi. Sed ad differentiam Cicero ad Sulpitium conso-
 lantem de morte filiae inquit: Seruius tamen tuus omnibus of-
 ficijs, quae illi tempori tribui potuerunt, declarauit & quanti
 ipse me faceret, & quam suum talem erga me animu tibi gra-
 tum putaret fore: cuius officia iucundiora scilicet sepe mihi
 fuerunt, nunquam tamen gratiora. Idem ad Lucium: Omnis
 amor tuus ex omnibus partibus se ostendit in his literis, quas
 à te proxime accepi: non ille quidem mihi ignotus, sed tamen
 gratus & optatus: dicerem iucundus, nisi id uerbum in omne
 tempus perdidissem. Idem ad Att. Fuit enim mihi sepe & lau-
 dis nostrae gratulatio tua iucunda, & timoris consolatio grata.
 Idem tamè lib. 1. 1. 1. in uenturi: Est mihi iucunda in malis, &
 grata in dolore uestra erga me uoluntas. Iucunda dixit, quasi le-
 titiae plena, & uoluptuosa, qualis est in prosperis. Grata, quasi
 plena affectus, ac fructus. In iucundo enim quaedam gratia est
 delectationis, in grato uerò etiam commodi. Quippe aspectus
 rosarum, liliorum, uolarum, florumque, ac similitu iucundus est.
 Aspectus plenis mensibus: uerberum olearum, grauium fructu uitiu,
 pinguiumque pecorum, gratus. Et pueritia filiorum, atque infan-
 tia iucundior: adulescentia uerò, ac iuuetus gratior, ut pote uti-
 lior. Idem de Offic. lib. 1. 1. Atque etiam illae impense meliores
 sunt, muri, naualia, portus, aquarum ductus, omniaque quae ad
 usum Reipub. pertinent. Quamquam quod praesens, tanquam
 in manu datur, iucundius est, tamen haec in posterum gratiora
 sunt. Hieronymus nonnunquam his duobus nominibus cum
 ea, quam ostendi, proprietate, & distinctione usus est.

Plura,

Plura, Complura, Pleriq; & Plerunq;. CAP. XC.

PLura, & Complura sic differunt, quod Plura possunt esse duo: Complura duo esse non possunt: illud comparatiuum est, hoc uero minime: ideoq; non regit casum. Pleriq; modo autem *In Inguib.* tores pro maxima parte accipiunt, modo pro nonnulli. Sallust. In diuisione orbis terrae, pleriq; in parte tertia Africam possuere, pauci tantummodo Asiam, & Europam. Paulo post. Plerosq; senectus dissoluit, nisi qui ferro, aut bestiis interiere: *Declam. 15.* nam morbus haud sepe quenquam superat. Quintil. Videt plerosq; ita paratos. id est, nonnullos. Plerunq; magis à prioris significato, quam à posteriore uenit: id est, pro eo quod est fere semper. Quintil. in amatore: Excussa sunt plerunq; languentium uitia uerberibus. id est, nonnunquam. Tamen in huius sensum haec dictio (siue nomen, siue aduerbium sit) raro reperitur. Seruius quidem nescio an unquam utatur aliter.

Clarus, & Praeclarus. CAP. XCI.

Clarus & Praeclarus figurare accipiuntur pro eo, qui ut tanquam fulgore quodam fame, & gloriae resplendet. Unde Clarissima, & praeclarissima gesta dicimus. Sed Praeclarus nonnunquam pro bono reperitur apud Cice, sicut apud *Philip. 7.* eundem Luculentus pro magnus, ut in Philip. Luculentam tamen ipse plagam accipit, ut declarat cicatrix. In eodem opere *Philip. 3.* ait: O praeclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. Non Claritas in custode desideratur, sed probitas: ergo Praeclarum pro bono posuit. Idem in Laelio: Cum illo uero quis neget actum esse praeclare? Et paulo post: Cum illo quidem (ut supra dixi) actum est optime, mecum incommodius. Nam non supra dixerat actum cum illo optime, sed praeclare. Verum ideo sic dixit, quia Praeclare, & Optime idem roboris, & uirtutis in significatione obtinent. Eoq; *regat. 1509* (quod est optimum) & apud Graecos accipi solet, & à nobis transferri praeclarum.

Festus,

Festus, & Festiuus.

CAP. XCII.

Festus dies, potius quam Festiuus: Res festiua, potius quam festa. Nam Festus, festa, festum, ad diem festum pertinens. Festiuus, festiua, festiuum, res iucunda, & lepida: ut Oratio festiua, dictum festiuum: frondem festiuam legimus, non quae ad festum comparata sit, sed quae iucunda, & leta. Nam & Festam frondem uocamus, quae festis adhibetur. Festiuum multi pro festo accipiunt.

Venale, & Vendibile.

CAP. XCIII.

Venale, & uendibile hoc habent differentiae, quod illud significat rem uenditioni expositam, hoc rem quae facile potest uendi. Haec domus est uenalis, id est, proscripta, uel exposita uenditioni. Et hoc de Curione significat Lucanus, *lib. 1.* Quum dicit, Audax uenali comitatur Curio lingua. id est, pretium, non ueritatem honestatemq; sequens ex suae linguae facundia. Cic. in Bruto: Horum aetati prope coniunctus L. Gel. non tam uendibilis orator, quam ut nescires, quid ei deesset. Et in eodem: Nam populo non erat satis uendibilis praecipua quaedam, & cum idcirco obscura, & peracuta, tum rapida, & celeritate citata oratio. Et alibi: Nam ut sint illa uendibilia, *De finib. lib. 1.* haec ueriora certe sunt. Vendibile dixit pro gratum, & quod animos hominum sollicitet, ritu rerum, quae ad se alliciunt emptorem. Hoc à uendo uenit, illud à uenco.

De Sciens feci, Prudens feci, & similibus. CAP. XCIIII.

Sciens feci, & Prudens feci: item Insciens, & imprudens, Satq; ignorans feci: hoc est, quod cum facerem aliquid, sciui me facere illud, aut ignorauit. At Scienter feci, idem est quod cum scientia, ac doctrina feci: semperq; in laude est scienter quid fecisse. Scientem uero quid fecisse, tum laudare, tum uituperare solemus pro rei qualitate. Si ergo Scienter facere semper laudabile est: ediuerso Inscienter facere semper est uituperabile.

x

perabile.

perabile. Prudenter quoq; facere, opus prudentiæ nimirum est: Imprudenter uero, stultitiæ. Tamen quid Imprudenter facere ignoranter uel raro in usu est, in cuius locum uelut succedit Per ignorantiam, & Per imprudentiam factum, per se neq; laudi, neq; uitio dandum. Idem enim est Per imprudentiam, siue Per ignorantiam fecisse aliquid boni, uel mali, quod imprudentem, ignorantemq; fecisse: quorum neutrum aut premium meretur, aut poenam.

Marinus, & Maritimus, & Transmarinus. CAP. XCIV.

Marinum piscem dicimus, & Auem marinã, & Deum marinum, uel Deam, uel nympham marinã. Nomina quoq; Vitulum marinum, Lupum marinum, Turdum marinum, Turturum marinũ. Præterea Colorem marinũ, Casum marinum, Periculum marinum, sonum, fluctum. Aquam marinam, non maritimam: Nauem marinã, quidam etiam nauem maritimam. Rursus Oran maritimam, gentem maritimã, res maritimas, bellum maritimum, non marinum. Item Hominem, gentem, urbem, triumphum transmarinum, non transmaritimum. Horum omnium hæc differentia est, quod Marinum uocatur, quod incolit mare, aut ex mari est: Maritimum, quod mare accollit, & ad mare est, uel ad mare fit. Transmarinũ, quod trans mare est: Transmaritimum enim foret, quod trans loca maritima esset, idem proprie quod mediterraneum.

Frequens, & Celebris.

CAP. XCVI.

Frequentem locum dicimus, quem frequentare multi solent: ut urbs frequens, oppidum frequens, platea frequens, ubi multi homines aut habitant, aut diuersantur. Quando autem de persona, aut de re animata loquimur, duobus modis dicitur: uel de sola sic: Sit miles frequens spectator præliorum. id est, creber, & assiduus. Vel de turba, sic: Frequens populus, frequens senatus. id est, copiosus, & multus. Et quidem cum nomine

nomine collectiuo in singulari, cū cæteris uero in plurali: ut, Frequentes ciues, frequentes senatores. hoc est, multi, & numerosi. Veruntamen quã dico, Sis frequens, innuo actionem: quum dico Frequens locus, passionem. Ille frequentat, hic frequentatur. Cui simile est Celebris semper passiue positũ, tam ad rem, quã ad personã relatum. Locus celebris, quod celebratur: Homo celebris, quod cum honore celebratur, & colitur. Propter quod in hanc ducor opinionem, ut Locus celebris proprie sit honoratorũ frequentia cultus: nõ ita frequens, neq; frequentia: quo nomine qualiscunq; hominum multitudo significatur: quod ex uocabulo hinc ducto probatur, quod est Celebritas, quæ tum hominũ coetum honoratorum declarat, tum dignationẽ ipsam, atq; honorẽ. Quintil. Ante omnia futurus orator, cui in maxima celebritate, & in media Republica uiuendum est, assuescat iam à puero non reformidare homines: neque illa solitaria, & uelut umbratili uita pallefcere. Cic. Ita qui in maxima celebritate, atq; in oculis quondam ciuium uiuimus, nunc fugientes conspectum sceleratorũ hominum, quibus omnia redundant, abdimus nos quantum licet, & sepe soli sumus. Idem in alterã significatione: Hac tanta celebritate fama, quum esset iam absentibus notus, Romam uenit, Mario, & Catulo consulibus. Quare improprie, licet frequentissime dicitur, locus celebris, an desertus, quasi contrarium sit Celebrẽ esse ab illo, Desertum esse. Vbi enim baiuli, aut aleatores, aut lenones, scortaq; esse consueuerunt, quis eum locum proprie dixerit celebrem: non aliter, quã Celebrẽ meretricem, aut nobilem: ut sepe legimus & singularem improbitatem, & unicam turpitudinem: ut in bonum, ita & in malum.

Ferus, & Ferox.

CAP. XCVII.

Ferus homo, qui animum ferinum obtinet, ut Leonis, Ursi, Pardi, Lupi. Ferox, qui peranimosus est ad decertandum

cum altero, & ad uim alteri faciendam, atq; ad nocendum.

Corporeus, & Corporalis.

CAP. XCVIII.

Corporeum est existens ex materia, atq; substantia corporea, & ediuerso Incorporeum: ut lapis est res corporea, uirtus incorporea. Corporale uero existens in materia, substantiaq; corporea: & ediuerso incorporale: ut Domus, fundus, mancipium, corporalia sunt, non corporea: Legatum, hereditas, iura, incorporalia sunt, non incorporea. Namq; hic de qualitate agimus, quae inest substantiae, ibi de ipsa substantia: quas res diligentius exequemur in dialecticis nostris. Et sanitas, uires, pulchritudo, bona corporalia appellatur, non corporea. Praeterea (ut alia ratione hanc differentiam distinguamus) corporeus, & incorporeus non nisi cum hoc nomine Res, aut substantia iunguntur, aut ubi res subintelligitur: ut Lapis est res, siue substantia corporea, non autem est corporeus. Virtus est res incorporea, non autem uirtus incorporea. Omnia autem corporea aut tanguntur, aut uidentur: id est, omnes corporeae res, non autem sic, res incorporeae.

De Lassus, Laxus, Lapsus, Fessus, Defessus, Fatigatus, Defatigatus.

CAP. XCIX.

LAssum, quod labore fatigatum est, tam animo, quam corpore: ideoq; ad ea demum spectat, quae laboris molestiam sentiunt. Laxum uero magis ad inanimata, quae sunt, lenta, mollia, flexibilia, non dura, non rigida: ut, Laxi rudentes, laxi funes, laxae chordae. Lapsus à labendo, quod uel corpore, uel per translationem animo, & opinione labitur. Fessus idem est, quod fatigatus siue animo, siue corpore. Defessus, defatigatusq; qui ita fessus, atq; fatigatus est, ut non queat amplius, & saepe à labore, atque incepto quod instituerat, desistat: ut in Bruto Cicero, Et ne defatigaretur, oraissent. Et de
lib. 3. Oratore: Profectò nunquam conuiescam, neque defatigabor
antè,

antè, quam illorum ancipites uias, rationesq; & pro omnibus, & contra omnia disputandi percepero.

Bonum, & Bonitas.

CAP. C.

Bonum generale nomen est, honesta pariter, atque utilia complectens: ut Bonum animi, bonum corporis, bonum fortune. Bonitas uero non (ut multi opinantur) idem uique quod bonum, honestum, sed idem quod benignitas. A' primo fit Bonus uir, bonus seruus, bonus iudex: id est, iustus, & exequens officij sui debitum: ab hoc Bonus pater, bonus dominus, bonus Deus, bonus Aeneas: hoc est, benignus, & clemens, quam alteram iustitiae partem esse constituunt, uocantes eandem Beneficentiam. Nam iustitia partiuntur in duas partes. Iustitia, quae est seueritas: & Beneficentiam, quae ego uoco Bonitatem. Ergo qui plane bonus esse uult, planeq; iustus, bis bonus sit necesse est. Et hoc quidem ad uirtutem pertinet. Est autem & alia bonitas, non ex industria, sed ex natura, tam homini, quam quibusdam alijs rebus attributa. Cicer. Quae & bonitate naturae. De Offic. 3. multi assequuntur, & progressionem discendi. id est, excellentiam, & dote naturae. Quintil. At in solo saecundo plus cultor, quam
cap. 1. ipsa per se bonitas soli efficiet. Non dixit, plus bonitas cultoris, quam bonitas soli, quia excellens cultor industria sit, non natura. Nonnunquam tamen Bonitas pro iustitia siue pro honesto accipitur. Cicero de Officijs tertio: Quum enim bonitatem alicuius, fidemq; laudant, dignum esse dicunt, qui cum in tenebris nices. Quintil. in x 11. Quod si in mediocribus etiã patronis conuenit haec, quae uulgò dicitur bonitas: cur non orator ille, qui nondum fuit, sed potest esse, tam sit moribus, quam dicendi uirtute perfectus? Nonnunquam etiam Bonum accedit ad naturam uirtutis, & bonitatis. Nam quum dicimus de Aequo, & bono, non de rigore iustitiae, & de summo iure loquimur, sed quasi de bona aequitate.

Lubricus.

CAP. CI.

Lubricus locus est, in quo nequeas insistere, nec ingredi, quales sunt herbae persuse sanguine (ut apud Vergilium de Niso, & Homerum de Aiace Oilei) aut aliter humectata. Marmora laevigata, lapidesque uel humore conspersi, terra glutinosa, aqua gelata, pavimenta, ceteraque huiusmodi, lubrica dicuntur. Inde per translationem adolefcentiam uocamus lubrica, in qua qui sunt, uelut in glacie facile labuntur. Anguilla quoque congrua, muræna, & similia lubrica sunt. Alio tamen modo uidetur Cicero dixisse Lubricos oculos, & imitatus eum Laurentius in libro de Dei opificio. Ita enim ait ille de natura deorum: Sed lubricos oculos fecit, & mobiles, ut declinaret, si quid noceret: & aspectum quod uellent, facile conuerterent. Dicitur sunt Oculi lubrici eo modo, quo à quibusdam pes lubricus, pro eo quod est in lubrico. Ita oculi quasi in lubrico positi sunt, ut uix queant consistere: quale est quod dicimus: Spargo humum floribus: pro eo quod est, spargo humi flores: & Sterno lectum pallio: pro eo quod est, sterno pallium lecto.

Aequalis, & Aequabilis.

CAP. CII.

Aequalis, quid sit, notum est, ut in illo: Sintque pares in amore, & æquales. Sepe accipitur pro coetaneo, siue amicum. Cicero Ego Quod Maximum eum qui Tarentum recepit, senem adolefens ita dilexi, ut æqualem. Et iterum: Nec cum æqualibus solum qui pauci admodum restant, sed cum uestra etiam ætate, atque uobiscum. Aequabilis idem quod æqualis in priore significato: ut idem, Non ius æquabile, quid utilitatis haberet, acceperat. Iterum: Et uox reducitur in sonum quandam æquabilem, atque constantem.

Perfidus, & Infidus.

CAP. CIII.

Perfidus, qui fidem uiolat: Infidus cui non est fidendum. Hoc à fido descendit, quod habet primam longam, siue

fido à fides: illud à fides, quod habet primam breuem. Ideoque hæc duo adiectiua uario accentu offeruntur.

Moratus, & Morigeratus.

CAP. CIIII.

Moratus, qui moribus bonis est præditus: Morigeratus, participium ex morigeror, quod est morem gero, id est, obsequor, & obedio. Vnde Morigerus, obsequens, obediens, & facile morem gerens. Quod Accursius non intelligens (quid autem intelligat, si ignorat, quid sit morem gerere?) pro glossa scriptum reliquit, Soluat Apollo: quasi aut ænigma esset, aut Apollo soluere ænigmata soleret magis, quam proprie soluenda. Et alibi: Primpilus, inquit, nomen Græcum est.

Proteruus, Procax, & Petulans.

CAP. CV.

Proteruus, Procax, & Petulans, multum similitudinis habent, & quasi aliud alio magis increfcit, tam in factis, quam in dictis. Tria hæc, tum quandam lasciuiam, libidinemque declarant, tum iniuriam: nam, & proteruam, petulantemque eodem loco de inhonesta femina apud Cicerone legimus pro Calio: Si uidua liberæ, proterua petulante, diues effuse, libidiosa meretricio more uiueret. Proteruam minore gradu, quam petulantem significauit. Petulans, pro libidinoso, lasciuoque accipi notum est: ut, Petulansque iuuenta. Et Ouidius:

Quinetiam ut possem uerbis petulantius uti,

Non semel ebrietas est simulata mihi.

Id est, lasciuus, & licentius. Procaces quoque meretrices legimus, qualis Bacchis Teretiana, ceteraque impudicæ mulieres, quæ pudori suo (quæ una dos foeminarum est) ne uerbis quidem mordacibus, simul & turpibus parcunt, à seipsis, suæque conditionis foeminae capiètes principium. Proteruia, leuior quædam contumelia, Procacitas maior, Petulantia maxima. Cicero in Sallustium: Ne in idem incidam uitium procacitatis, quod huic obijcio. Et iterum: Non enim procacitate lingue, uitæ sordes

x 4

cluunt

In ead.

In ead. eluuntur. Atq; iterū: Nam quod ista iniustata rabie petulanter in uxore, filiamq; meam inuasisti. Et iterum in eadem: Desine bonos petulantissima insectari lingua: desine morbo procacitatis isto uti. Sallustius in Ciceronem: Grauius, & iniquo animo maledicta tua paterer Marce Tulli, si te scire iudicio animi magis, quam morbo, petulantia ista uti. Et iterum: Bibulum petulantissimis uerbis ledis. Hæc eadē nomina in factis quoq; nonnunquam reperiuntur: ut si quis ambulans per impotentiam mentis, obuium cubito feriat, aut contumelia sibi cedere cogat, hunc proteruum dicimus. Et Vergilius Austros proceres uocat. Et ab eodem: Hædiq; petulci Floribus insultant. dictum est, quod hædi soleant iniuriam facere, per animositatem quandam transcendendo sepes, & in alia loca penetrando: quæ iniuria petulantia est.

Verg. 1. Aen.
In uada caeca
tulit, penitusq;
procacibus au-
stris.

Georg. 4.

Orbus, & Cœlebs.

CAL. CVI.

ORbus, est quicumq; aliqua re chara priuatus est. Proprie autem parens amissis liberis, quasi amissa luce oculorum. Vnde illud frequens, Parens liberorum, an orbus sit, plurimum distat. Et hinc orbitas, quæ est illa qualitas patrum post amissos liberos, ut uxoris uiduitas post amissum maritum. Quintilianus de patribus, in ipsos loquens pro uxoribus, ait: Non habet orbitas uestra lacrymas super arduos rogos, tenetis inconcussam, rigidamq; faciem. Contrarium huic est, quum dicitur Orbus, quasi orphanus, ut apud Terentium: Orbe, qui sunt genere proximi, His nubant. Et hinc Orbitas apud Marcum Tullium lib. III. de Oratore, quasi orphanitas. Deplo- rauit enim causam, atq; orbitatem Senatus, cuius ordinis à Consule, qui quasi parens bonus, aut tutor fidelis esse deberet, tanquam ab aliquo nefario prædone diriperetur patri- moniū dignitatis. Cœlebs, tam qui caruit semper uxore, quam qui nunc caret: & inde cœlibatus.

Quintil. libr. 5.
cap. 10.

In Phorm. act.
1. sc. 2.

Diutur

Diuturnus, Diutinus, Præcox, Serotinus, Præma-
turus, Maturus.

CAP. CVII.

Diuturnus, & Diutinus nihil differunt. Vtrunq; enim & in bonum, & in malum reperitur: & utrunq; à Diu, siue Diutius uenit. Sed unū eo modo formatur, quo à die Diur- nus, à nocte Nocturnus: alterum quomodo à sero Serotinus, à mane siue à Matuta, quæ dea est, Matutinus: utq; aliqui utun- tur, à uespere Vespertinus. De Diuturnus plurima exempla sunt. De Diutinus apud Cic. per pauca. Ad Brutum sic scripsit: Libertatis desiderio, odioq; diutinae seruitutis. Quintil. Non sic confundunt obuios grauibus catenis colla stridentia, nec diutino squallore concreta facies. Quia dici Serotinus à sero, uideor significasse sero pro uespere, nō pro eo, quod est tar- de, siue post tempus. Hæc enim tria sero significat, quæ tamē pene idē sunt. Vna, & uera significatio est pro uespere, quod est post occasum. Altera quæ hinc nascitur, quæ est post tem- pus. Quod enim post solis lucem est, id uere potest post tem- pus dici. Cicero quum accusator Milonis identidem interro- gans, instaret, quo tempore Clodius esset occisus, urbanè re- spondit, sero. non tam horam intelligens, quam tardius occi- sum, & post tempus, quo debuisset occidi. Tertia significatio est, pro tarde: ut apud Senecam in Hercule furente,

Sero nos illò referat senectus.

Nemo ad id sero uenit, unde nunquam,

Cum semel uenit, potuit reuerti.

Serotinus igitur quum à primo significato (ut quibusdam pla- cet) uenit, qui dicunt Horam serotinam, tempus serotiniū, plu- uiam serotinam, tum à posterioribus. Appellamus enim ut Præcoces uuas, præcoces ficus, præcocia poma, quæ ante le- gitimum, consuetumq; tempus, siue citò maturescunt, ita Sero- tinas uuas, serotinas ficus, serotina poma, quæ post legitimum

x 5 tempus,

Epist. 8. lib. 11.
famil. epist.
Quintil. lib. 6.
cap. 4.

tempus, consuetumq; ceteris pomis, uel tarde maturescunt. Praecox quoque ingenium per translationem dicimus, quod nimis cito maturitatem consecutum, nimisq; cito uidetur adleuisse. Ideoq; ait Quintilianus, Illud ingeniorum uelut praecox genus non temere unquam peruenit ad frugem. id est, non ferè unquam ad perfectionem, tanquam ad frugem, fructumq; peruenit. Praecox quasi ante tempus excoctum. Huic simile, ac dissimile est, Praematurus, quod est ante, quàm sit maturus, & ante maturitatem: ut, Segetes praematurae, frumenta praematura, poma praematura. id est, nondum matura. Et per translationem, Praematurus sum militiae, praematura aetas, praematura legatio, praematura allocutio, praematura postulatio. id est, immatura. Quamquam Maturum ipsum in frugibus proprie dicitur, & id uno modo: in personis uerò figurate, & hoc duobus modis: Vno sic: Ego sum maturus audiendae philosophiae, Tu es maturus rei militari. id est, perfectionem temporis habeo ad hanc rem. Vnde senilis aetas uocatur maturus, quasi omnino perfecta, & tempus debitum assecuta. Altero sic: Ego sum homo maturus. id est, perfectis moribus. & in hac significatione non componitur. Inde Matureesco, maturus fio. Et Maturus maturas, maturum facio, uel perficio, atq; *Aeneid. 1.* festino. Ut Vergilius: Maturate fugam. — Cicero ad Herennium In aetate maturissima dixit: pro in aetate festinatissima. Et Mature aduerbium, pro cito.

Annus.

CAP. CVIII.

Annuus eodem modo dicimus, quo Diurnus: Spatium diurnum, spatium annuum, unius diei, unius ue anni. Annuus quoq; quomodo Quotidianus. Febris quotidiana est, quae *Georg. 1.* singulis diebus uenit. Ita apud Vergilium: — Atque annua magne Sacra refer Cereri. Id est, singulis annis. Et duo illi Epicurei philosophi annua febris quo die nati fuerant, corripiebant

piebantur: qua febris & mortui sunt, atque eodem quidem die. Dicitur est ergo Annuus, quasi anniuersarium. Nam ut festa, ita febres quibusdam, quorum etiam Augustus fuit, anniuersariae sunt.

Capitalis.

CAP. CIX.

Capitale odium, quod caput, & uitam alterius petit. Cicero: Cum is tribunus plebis capitali odio à Q. Pompeio, *De Amic.* qui tum erat consul, disideret. Item Capitale supplicium, Capitalis morbus, qui caput alterius petit. Capitalis autè homo, capitale uitium, capitale peccatum, non quod petat alterius caput, sed cuius caput, aut propter quod caput committentis peti debeat ad poenam: ut idem, Capitalis Etheocles, uel potius *De Off. lib. 3.* Euripides. Et alibi, Fieri ait in ciuitate uitia capitalia.

Meritorius.

CAP. CX.

Meritoriam tabernam, diuersorium, atq; hospitium mercenarium uocamus, quò cuiq; introire licet danti mercedem. Nam Merere, mercede operari, laborare, atq; alteri inseruire est. Ideoq; Merere, in militia est exerceri, proprie tamen spe stipendij, ac praemij, quod dicitur, Stipendia facere. Hinc Meretrices dicte, suam & ipse militiam exercentes, ac stipendia sua facientes. Et inde adiectiuum Meritorius, meritoria, meritorium: unde scorta mascula, Pueri meritorij uocantur: nam puellae non uocantur meritoriae, quippe proprium suum habentes nomen, quod est Meretrix. Quidam autem hos pueros, dici Catamitos, quod mihi non uidetur, sed potius Concubinos: Meritorij namq; ut meretrices, pretio merent. Cicero in Antonium: Ingenui pueri cum meritorijs, *Philipp.* scorta cum matribus familiàs uersabantur. Ingenuos liberos dixit, meritorios ergo non liberos: quos mango, qui ideo homines mercatur, ut uendat, commodare etiam abutendos pretio solet. Siue illi dominorum permissu, aut ipsi suo iure prostant,

stant, appellamus Corpus meritorium tam puerum meritorium, quam meretricem: Orationem quoque meritoriam, quasi uilem, & male coemptam.

Infensus, & Infestus.

CAP. CXI.

Inensus uehementer iratus, & odium gerens: Infestus uehementer molestus, atque in aduersum uadens. Inde Infestare, incur sibus crebris molestia afficere: & Signa infesta, quae in aduersum tendunt: hoc est, uexilla in hostem euntia, ut molestiam inferant. Molestare autem rarius reperitur, quam Infestare. Modestinus Iurisconsultus ait: Ab Aurelio Sempronio fratre meo, neminem molestari uolo.

Præsens.

CAP. CXII.

Præsens, non modò quod est huius temporis, sed etiam alterius: ut Cicero, Ego incolumitati ciuium primum, & postea dignitati: ille præsenti potius dignitati, quam future consulebat. De mortuo loquitur: ergo non nunc præsenti, sed tunc. Quintilianus de ipso Cicerone iam defuncto loquens ait: Postea uerò quàm triumphali proscriptione consumptus est, passim qui oderant, qui inuidebant, qui amulabantur, adulatores etiam præsentis potentiae, non responsurum inuaserunt. Præsentis potentiae, quae tunc erat præsens. Neque in praeteritum modo, uerum etiam in futurum: ut Horatius,

Zib. 12. cap. 10.

De Art. poet.

Pleraque differat, & præsens in tempus omitat:

Hoc amet, hoc spernat promissi carminis autor.

In præsens: id est, in suum tempus, ut dixi, & quando tempus dicendae rei adierit: nisi accipiatur pro Impresentiarum. Vt idem secundo Carminum:

Ode 16.

Letus in præsens animus, quod ultra est,

Oderit curare, & amara lento

Temperet risu: nihil est ab omni Parte beatum.

Præsens quoque dicitur subitus, & non dilatus in alterum tempus.

tempus. Vt Vergilius:

Præsenteque uiris intentant omnia mortem. Iuuenalis: *Aeneid. 1.*
Poena tamen præsens. Et, Præsens ultio. Vnde Præsenti sinu *Satyr. 1.*

periculum, & Præsentissima medicina, remedium præsentissimum, uenenum præsentissimum, quod etiam præsentaneum uocatur. Præsentissimum, quia statim aut sanat, aut occidit. Et quoniam ea quae præsente uim, affectumque exhibent. praestantiora, ac potentiora caeteris uidentur, ideo in hunc quoque sensum accipi solet: ut, Præsens animus, dicitur praestant, atque excellentes. Et Præsens remedium, Præsensque uirtus, id est, potens, & in primis efficax. In rem præsentem, non tempus, sed locum significat. ut Cic. Offic. lib. 1. Vt si constitueris cuiquam te in rem præsentem esse uenturum: id est, ad locum, de quo controuersia est. Linius lib. x x x v i i i. Responderi legatis utriusque partibus placuit, missuros se in Africam, qui inter populum Carthaginensem, & regem in re præsenti disceptarent. Idem libro x l v i i i. Eodem anno inter populum Carthaginensem, & regem Masinissam in re præsenti disceptatores Romani de agro fuerunt. Valerius Max. lib. v i i. Q. Fabius Labeo arbiter à senatu finium constituendorum inter Nolanos, & Neapolitanos datus, quum in rem præsentem uenisset, utrosque separatim monuit. Ad tempus, duobus modis sumitur. Vno ad conditionem temporis, necessitatem, opportunitatem. Cic. pro Mil. Quàm ad tempus apte simulationes. Quintil. Fingere nimium ad tempus uidebor, & rem nimium manifestam imprudenter coplorare. Altero ad spatium temporis: ut, Silebo ad annum, latebo ad tempus. id est, usque ad annum, usque ad tempus quoddam, uel In tempus. ut Quintil. Optimum emendandi genus, si scripta in aliquod tempus reponantur, ut ad ea post interuallum uelut noua, atque aliena, redeamus. id est, usque ad aliquod tempus. Nam saepe subintelligitur vsque: ut idem, Neque;

Zib. 10. cap. 4.

Neq; id ueteribus Romanis dedecori fuit: argumentum est sacerdotum nomine, & religione durans ad hoc tempus salutaris id est, usq; ad hoc tempus.

Stultus, Fatuus, & Stolidus. CAP. CXIII.

Stultus, qui imprudens est, & improvidus: multiq; non insipientes homines aliquando stulte agunt. Fatuus plantae insipiens est, tractum à sapore ciborum. Nam quum illi non sapiunt, fatui dicuntur: Ita homo qui non sapit, fatuus uocatur.

Martialis:

Zi. 13. epig. 13. Vt sapiant fatuae fabrorum prandia betae,

O quam saepe petet uina, piperq; coquus.

Melior huius uocabuli uidetur haec causa, quam ea quae quibusdam placet, fatuos dictos, qui furore quodam (quali uxor regis Fauni Fatua nomine, corripit solebat) futura praedictum: ut illa faciebat. Stolidus est, qui proxime accedit ad naturam sensumq; pecudum.

Beatus.

CAP. CXIII.

Beatus, qui rebus omnibus ad uitae usum, ornatumq; spectantibus abundat. Ideoq; locupletes sanè omnes Beatos uocamus, ut apud Iuuenalem: *Uetula uestica beata.* Et Cicero: *Sint florentes, sint beati.* Et alibi: *Crotoniatae quondam quum florent omnibus copijs, & in Italia quum in primis beati numerarentur.* Vnde apud inferos in Elysij campis beati uocantur, & à nobis qui apud superos uiuunt: ut penè idem sint Felices & Beati, Felicitas & Beatitude. Felices, inquam, omnium bonorum compotes. Sunt & aliae res pro sua quaeq; natura beatae, felicesq;, ueluti de uoce apud Quintilianum: *Ornata erit pronuntiatio cui suffragatur uox facilis, magna, beata, flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans aëra, auribus sedens.* Beata dixit pro eo, quod est plena, & perfecta. Et alibi: *Nam uocis, quantum in nullo cognoui, felicitas.*

Mollis

Mollis homo, Molle opus.

CAP. CXV.

Mollis homo dicitur, & molle opus: hoc in laudem, illud in uituperationem. Vergilius:

India mittit ebur, molles sua thura Sabaei. Idem:

Georg. 1.

Excudent alij spirantia mollius aëra:

Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus.

Aenid. 6.

Quod non sine ratione factum est. Nam qui non fuerit ferus, fortis, & constans, & in morem rei duræ patiens, resistensq; fortunæ uel aduersæ, uel blandæ, hic mollis est, similis ceræ, & tenellis plantis: quum praesertim qui mollicula membra habent, ferè molli sint mente, ut pueri, foeminaeq;. Contra autem milites, nautæ, agricolæ, ut corpore, ita animo indurati putantur. Hoc igitur modo Mollis accipitur in uitium. In laudem uerò, quod ut uitio datur durum, ut Durus cibus, durum cubile, durum solum, ita durum ingenium, ueluti durus equus ad domandum, durum ingenium ad docendum, & ad (ut sic dicam) sculpendum: eadem ratione Molle dicetur, quod non est durum, eritq; laudabile. Quintilianus de signis loquens, inquit: *Illius opera duriora, huius molliora.* Dicuntur autem Signa, opera sculptilia, siue fusilia, siue cætera eiusmodi ad effigiem animalium fabricata: quemadmodum tabulae, opera pictorum. Siquidem in tabulis antiqui pingebant, non in parietibus. Haec talia magis dicentur mollia, quæ fiunt, quam ingenium, quod facit.

Crudus.

CAP. CXVI.

Crudus uocatur, non qui cibum indigestum habet in stomacho, sed qui ægre, difficileq; digestibile, & à quo offenditur, uel tanquam nimio, uel tanquam noxio: ut Cicero de Roscio, *Qui in cœnam non ueniret, quod esset crudior.* Et Quintilianus *Crudo oratori declamandum non putat.* At cibo indigesto ferè & oramus, & negotia agimus, uel magis, quam

quàm digesto. Siquidem digesto, & modificato cibo, iterum refici malumus, quàm cetera facere. Appellamus autem Homine crudum, praesertim qui est truci aspectu, quòd eius aspectu oculi nostri offenduntur, ut stomachus cruditate cibi: uel quòd facies crudum habentis animum insuavis, & foeda est, ut facies crudum stomachum habentis, siue crudum cibum in stomacho. Est etiam Crudum idem quod recens: unde Crudus dolor, crudum uulnus. Et Recrudescere dolor, & uulnus dicitur, quasi renouari. Et Cruda poma dicimus, quae non sunt matura: ut Cicero, Quae cruda sunt, uiuelluntur: quae autem cocta, & matura, decidunt.

LIBRI QVARTI FINIS.

LAVRENTII VAL
LAE IN QVINTVM LI
BRVM ELEGANTIARVM
PRAEFATIO.

TERTIVS iam mihi, & propè quartus annus agitur peregrinanti semper, & per omnia maria, terrasq; uolitanti, proxima etiam aestate, & quidè tota militiam experto: quod utrum honestiore, an magis necessaria causa fecerim, haud equidem scio. Illud tamè uel me non affirmate, indubitatum cunctis esse nò ambigo, quae maxima, atq; adeò sola studiorum praesidia sunt, ea mihi omnia defuisse, litteratorum consuetudinem, librorum copiam, loci opportunitatem, temporis otium, ipsam postremò animi uacuitatem. Quorum singula quum plurimum incommoditatis afferant, quum defunt, quid tandem putandum est, uniuersa fecisse? Tamesi repugnauimus assidue, & quoad licuit necessitatibus reluctati

reluctati sumus. Interq; nauigandum, peregrinandum, militandum, frequenter ad studia respeximus: ita ut si nihil lucri in literis (quod optabamus) certe (quod proximum est) nihil damni faceremus: quod si non contigit, iacturam hanc multarum rerum notitia, quas uel uidimus, uel sumus experti, fortasse pensabimus. Hac enim praecipue uia Homerus informandum esse uirum sapientè praecipit, Ulyssis exemplo. Ita namq; Odysseam inchoat:

Dic mihi Musa uirum capta post tempora Troiae,

Qui mores hominum multorum uidit, & urbes.

Quantum quid tergiuersamur, quid blanda, aut inani excusatione nos fallimus: qualescunque redierimus, nihil tamen quòd dotem filiae iam me absente adulta ampliare queamus, attulimus, & collocandi iam tempus est, satiusq; multò quam primum nuptui dare, quam diutius custodiendo, pudicitiae periculum adire. Mira enim est puella, uel procorum, uel amatorum multitudo. Ipsa quoq; teneri amplius non uult. Et (quod me ualde sollicitum facit) alios magis incipit amare, quam patrem. Quare non uacat comparare plura, quòd splendidius, ac magnificentius collochemus. Sex namq; talenta, quae ante profectiorem nostram parta, ac reposita erant, in dotè dabimus. quod quum satis esse debeat, tamen plus est, multo quod post hac temporis accessione adijcere possemus. Et certe similia impedimenta (ut de morte taceà) extimescenda sunt. Ne fortè (quod Dij open auertant) uel absente patre, uel mortuo, filia (ut quae ea etate, atq; adeò ea mente sit) profecti. Sufficiant igitur huic operi quatuor superiora uolumina, quintiq; hoc de uerbis, accedente sexto de notis autorum. Quòd si etiam plura scribendi facultas, tempusq; suppeteret, nescio an faciendum putarem: cum sciam, ea quae uel optima, atq; pulcherrima sunt, nisi compendij gratia iuuentur, ut pontificales olim

ccen.e.longitudinis fastidio laborare: simulq; huius, de qua lo-
 quor, materie, neminem (de prudentibus loquor) uniuersum
 corpus aggredi esse ausum, suam sibi unusquisq; particula ad-
 scribendum delegit, siue ne longiore opere legentibus fastidium
 moueret (quod enim uocabulum non suam habet in significa-
 do elegantiam?) siue immensitatem, infinitatemq; uoluminum
 ueritus. Quibus rebus me quoq; motum fuisse fateor, cum mea
 sponte, tum illorum exemplo maxime, ne semper imperfectum,
 ne semper inclusum habere, ne semper esslagitantibus opus
 negare uideamur: ne ue quibus obsequi, & a quibus laudum
 suffragia nancisci cupimus, eisdem iusta querere, iusteq; utri-
 perationis materiam prebeamus. Tum eo quod insidiatores,
 & fures re expertus (ut secundo libro dixi) cauere debeo,
 quos nunc multo plures esse, ac fore amici ostendunt: quae cau-
 sa Prisciano (ut ipse testatur) fuit, ut festinantius opus illud de
 arte Grammatica ederet. Hac eadem nos causa, & ceteris,
 quas enumerauimus, sumus adacti non modo ut festinantius
 libros nostros, uerum etiam ut pauciores ederemus. Et illi tan-
 tum emulorum insidiae nocebant, mihi etiam preter cetera
 fautorum, atq; amantium studia nocent. Tradatur ergo ali-
 quando uiro puella, contenta hac (quantulacumq;) dote. Non
 enim formosam esse credibile est, quae maritum, nisi magnitu-
 dine dotis conciliante, non inuenerit, uirgo praesertim.

Maritum autem puellae coetum literatorum intel-
 ligimus, a quo sanctitatem uxoris, pudor-
 emq; & custoditum esse cupimus,
 & custodiri debere testamur.

Sed ad promissam uerbo-
 rum disputationem (cu-
 ius hoc libro locus
 est) descen-
 damus.

Prisc. in praes. a.
 magni operis.

Disco, Edisco, Dedisco, Dedoceo,
 & Instruo.

CAP. I.

DISCO, & Edisco manifeste differunt. Nam
 Discre est, ut intelligas: Ediscere uero, ut me-
 moriter complectaris. Ideoq; caput apud Quin-
 til. quod inscribitur de Ediscendo, ita incipit: Il-
 lud ex consuetudine mutandum prorsus existimo in his, de
 quibus nunc differimus etatibus, ne omnia, quae scripserint
 ediscant, & certa, ut moris est, dic dicant. Dedisco, quod didici
 obliuiscor. Dedoceo te, ostendo falsum esse quod doctus es, do-
 cens quod uerum est, ut apud eundem in secundo: Et quidem de-
 docendi grauius, ac prius, quam docendi. Illud, quo quidam
 utuntur. Instruo (quale est, Instruam te in uia hac, qua gra-
 dieris) nobis apud idoneos autores incompertum est. Dicimus
 enim Instruo classem, instruo aciem, instruo causam, instruo
 militem: non autem discipulum, aut mentem alicuius, nisi eo
 modo, quo instruimus ea, quae dixi.

Excogito, Reperio, Inuenio, Offendo,
 Nactus sum.

CAP. II.

EXcogitare, est per cogitationem inuenire, idq; ad res tan-
 tum incorporeas pertinet: ut, Excogitauit argumenta, ra-
 tiones, figuras, causas. Est ergo Excogitare, & Inuenire, con-
 silij: Reperire uero fortuna. Vnde Ouid. Tu non inuenta, re-
 perta es. Sed iam usus obtinuit, ut idem sit reperio, quod inue-
 nio. Est autem Inuenire uel consilio, uel casu, siue corporea, si-
 ue incorporea reperire. Offendo fere quod reperio, neq; so-
 lum reuertendo, & ad statum rerum publicaram, uel priua-
 tarum pertinet, Offendo. Rem publicam perturbatam con-
 silijs nepotis mei: Verum etiam sine his, ut idem Cicero: Sed
 tamen neminem tam maleficum offendi, qui illum negaret An-
 tonij dignum senatu. Nactus sum etiam pro inueni, seu reperi,

y z freq

Lib. 2. cap. 8.

cap. 3.

Isal. 31.

Lib. 2. Meta.

Cicer. in Somn.
 scip.

frequenter accipitur. Vt idem in Paradoxis: Eum tu hominem terreto, si quem eris nactus, istis mortis, aut exilij minis. Et de Senectute: Vitis quidem, quae natura caduca est, & nisi sulca est, fertur ad terram, eadem ut se frigat clauiculis quasi manibus, quicquid est nactus, complectitur.

Desipio, Desipisco, & Respisco.

CAP. III.

Desipio, siue desipisco significat, uel quod aliquid à communi sensu, sapientiâque minus habeo, uel quod à meo sensu desituior. Quod fere uitium aut ex aetate uenit, aut ex morbo, aut timore, aut amore, aut simili aliquo affectu. Cuius contrarium est Respiscere: & senes quidem iam dementes nunquam respiscunt, ceteri autem respiscere, id est, ad priorem mentis statum, uel ad meliorem mentem redire solent. Terentius: Multo omnium nunc me fortunatissimum

In Heauton.
act. 4. sc. 2.

Factum puto esse gnate, quum te intellego Respiscere.

Prohibeo, & Inhibeo.

CAP. IIII.

Prohibeo uel generale nomen est, uel ante rem inceptam. Inhibeo autem re iam incepta, illud uetat, ne quid facias, uel ne quid incipias: hoc ne pergas ire, desistasque ab incepto. Vergilius:

Aeneid. 1.

Quod genus hoc hominū? quae uel hunc tam barbara morē
Permittit patriae hospitio prohibemur arenae. Idem:
Parcite iam Rutuli, & uos tela inhibete Latini.

Aeneid. 12.

Vtor, Fungor, & Fruor.

CAP. V.

Vtor, & Fruor aperte differunt, sed non ea ratione, quae quidam uolunt, omnia sua imperitia confundentes, qui aiunt nos Vti humanis, Frui uero diuinis: imò & diuinis utimur, & humanis fruimur. Quis enim mihi usum diuinorum interdicat? quis rursus uetet me frui rebus meis, labore, & industria paratis? Aut quis dicat me frui sacris, cum in illorum uersor usu, atque administratione? Vel quis neget, quum uoluptati

ptati operam do, me frui his rebus, unde capio uoluptatem? Quod si dicerent, debere nos frui rebus diuinis, uti uero humanis (quanquam ne in hoc quidem illis accedo) fortasse audirem. De rebus enim, non de uerbis disputarent. Nunc uerbum exponunt, non res. Sed hos cum sua imperitia, & (quod foedius est) cum sua pertinacia relinquamus. Vti igitur est alterius rei gratia: Frui nullius, sed (ut sic dicam) propter se. In illo iter est, in hoc meta. Hoc alterius finis, ad quem illud tendit. Qui hoc habet, quiescit, & contentus est: qui utitur, nunquam contentus est, semperque ulterius tendit. Ideoque reprehensus est Annibal, qui cum posset uti Cannensi uictoria, frui maluit. Vtor armis, uitor domo, uitor libris, uitor studio, diligentia, operaque, ut ex hoc postea emolumenti aliquid bonique consequar. Fruor bonis meis, fruor tuo aspectu, tuo colloquio, tuo cantu. hoc est, delectationem, uoluptatemque percipio ex hac re, atque ex huius rei usu. Nonnunquam eadem re duo pariter, hic utitur, ille fruitor: ut si alter ad focum sedeat sanitatis causa, alioqui id non facturum, alter uoluptatis: hic non tendit ultra, sed apud finem ipsum quiescit: ille non contentus praesenti conditione, ad ulteriora tendit: qualis Annibal si fuisset, nec tam praesenti uictoria requiescere, quam progredi maluisset, non cum Maharbal scire uincere, sed uictoria nescire uti, dixisset: id est, qui frui illa, quam uti maluerat. Dicimus tamē nonnunquam Vtimur pro Fruimur, uerecundiae cuiusdam causa: ut, Vtor pane triticeo, uitor palmulis, uitor ficis, quasi uiuendi potius causa edamus, quam edendi causa uiuamus. Denique Frui est delectationem capere ex utendo. Itaque in idem recidunt, idemque efficiunt Frui, Delectari, Voluptatem capere. Quod sit, ut non fuerit causa, cur recentiores hoc uocabulum Frui, unde uenit Fruitio, solis rebus diuinis dare uoluerint. Habet enim hoc uerbum duo supina, Fruitum, & Fretum: quorum primum

Lini. 3. decad.
lib. 2.

uix in usu est, nisi apud eos, qui uerborum nouitatibus & gaudent, & gloriantur. Secundum significat consilium: ut, Fretus fortasse familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Adiuuimus etiam alterum uerbum ad personam (de Vtor dico) significatq; conuersor, & opera utor. Idem Cicero ad Cælium: Fabio uiro optimo, & homine doctissimo, familiarissime me utor. Et inde fit Vsus: ut, Vsus mihi fuit tecum: id est, conuersatio, familiaritas, & consuetudo. Quintil. Mulierem cum qua longa consuetudo, seu longus illi fuerat usus. Atq; quia solemus aliqua re ideo uti, ut ex ea fructum percipiamus, factum est, ut dicamus Vsum pro utilitate, & fructu, tam in singulari, quam in plurali: quorum exemplorum plena sunt omnia. Fungor autem idem est, quod officium, munusq; ago: ut, Fungor magistratu, fungor prætura, fungor legatione, fungor officio delegato, fungor munere iudicis. Fungor autem uita, quod fungor officio uitæ, & munere administrandi, gubernandiq; corpus: munere, inquam, assignato nobis ab imperatore Deo. Inde Defunctus est uita: id est, finiuit officium uitæ. Vergilius:

Aeneid. 6. O tandem magnis pelagi defuncte periculis. Titus Liuius: Defuncta morbis corpora salubriora esse cœpere. Defunctus periculis, quod finita sunt pericula: & defuncta morbis corpora, quod finiti sunt morbi corporum. Legimus etiam Defunctus morte, id est, mortem finiuit. De Potior dixi alio loco,

Sto, Sedeo, Sido, Sisto, & Stator.

CAP. VI.

STARE, est non ire, in his duntaxat, quæ eunt sine pedibus, sicut quæ erecta non sunt: ut, Naui stat, flumē stat, currus stat, sol stat, unde est Solstitium, & Iustitium, quia ius stat, forumq; clausum est. Anguis etiam, & pisces, & lacertus, & auis in aere stant. Quædā ediuerso dicuntur Stare, quæ erecta sunt, quandiu nō cadunt, sed hæc ferè sunt inanimata: ut, Arbor stat,

stat, simulacrum stat, domus stat, columna stat. Quædam uerò non dicuntur Stare, nisi nec eant, & erecta sint: ut, Homo, equus, uolucrisq; stat. Nanq; homo quū sedet, & equus quum recumbit, & auis quum cubat, non stant, nec tamen eunt. Illud tamen notandum aliter dici Sedere de hominibus, aliter de auibus. Nam cætera nō sedent, nisi simia, & si quid est simile. Ipsum uerò Sedere autum, est in loco altiori esse: ut Passer sedet in tecto, hirundo sedet in pertica, cornix sedet in arbore: nec rectè dixeris, Stat in arbore: sed tali potius quodam modo cornix stat, non cubat. Verg.

Alitis in parue subito conuersa figuram,

Aeneid. 10.

Que quondam in bustis, aut culminibus desertis

Nocte sedens, serum canit importuna per umbras.

Quintil. Vt si queratur, an sit credibile super caput Valerij pugnatū sedisse coruum, qui os, oculosq; hostis Galli, rostro atq; alis euerberaret. Deniq; eodem modo dicitur Sedere auis supra rem quampiam, ut homo super equum aut iumentum: qui dum super equum est, non dicitur Stare, aut manere, sed Sedere, quocunq; modo, aut quocunq; corporis habitu, gestuq; compositus sit. Sidere autem à Sedere multum distat. Est enim Sidere deorsum descendere, pessumq; ire. Verg.

Sedibus optatis gemina super arbore sidunt.

Id est, ab alto demittuntur. Vnde Subsidio, Desido: ut Oui... Sub-

Metam. 1.

sidere ualles. Et Lucan. Subsedit dubius. Nam (ut ego sentio)

Lib. 1.

à Sedeo præteritum mutuatur. Inde Insido quoq; insedi, &

Resido resedi, Assido assedi. Siquidem Assidere est apud ali-

In Caül.

quem, ut egrotum, ut regem, sedere. Cum enim Sallustius in-

quit, Postquam Cato assedit: magis ab Assido, quam ab Assideo

præteritum hoc esse, significatio potest esse documento. Vt au-

tem à Sedeo distat Sido, ita à Sto Sisto: ut, Siste lacrymas, siste

fugam, siste gradum: id est, sice stare gradum, stare fugā, stare

γ 4

lacrym

lacrymas. Atque ut illa superiora idem præteritum habent, uel alterum ab altero mutuum sumit: ita hæc duo idem supinum, uel sisto, à sto, uel sto à sisto accipit, quod est Statum. Vnde fit Stator, quod magis à Sisto, quam à Sto descendit: ob idq; Iupiter Stator uocatus est, qui Romulum orantem, ut fugam suorum sisteret, audiuit. Quare nescio, cur Hieronymus contra Iovinianum dixerit, Offendet Iouem Statorem, qui libenter federit. quasi Iupiter Stator à stando dicatur, & non à sistendo. Nimirum obliuio historiae est, ut super Ionam, fabula: ubi ait, Ex Ioppe Iudææ portu Andromedam à Perseo liberatam. In quo eorum manifestus est error, qui quum legunt, quòd Ionas surrexit, ut fugeret in Tharsis, & uenit Ioppen, opinantur hanc esse Andromedæ urbem, quum sit in India ciuitas Tharsis, unde illa fuit, ut ipse quoque Hieronymus meminit. Ouidius lib. 1. de Arte amandi:

Perseus Andromeden nigris portauit ab Indis.

Et Sappho ad Phaonem:

Candida si non sum, rapuit Cephæia Perseum
Andromede patriæ fusca colore suæ.

Eadem obliuio eiusdem fuit, quòd Gallos matris Deū in Osee ait esse ex gente Gallorum, qui à Romanis ob ignominiam illius nationis uindice animo effœminantur, quum à Grecis hoc antea, ut tunc, fuerit factitatum. Sistere dicimus etiam pro representare, & presentiam corporis exhibere, dictum ab eo quòd non tantum comparere quis debet, nisi & manserit: unde de iudicio sisti, hoc est de sistendo aliquem in iudicio. Cic. ad Att. Des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Calendas Ianuarias, ubicunque erimus, sistas. Et hinc Stator, nuntius, tabellarius'ue consulis. Idem de Offi. lib. 111. Vt factus est alter eius sistendi, ut si ille non reuertisset, morientum esset sibi. Vergilius: Et patrio te limine sistam.

Appeto

Appeto, & Expeto.

CAP. VII.

Appeto cum affectu: Expeto cum ratione. Appeto qualiacunq;: Expeto honesta, planeq; bona. Vnde de rebus expetendis scripsere philosophi, quæ scilicet peti debent: non autè de Appetendis: ex quo deriuatur Appetitus, qui immensa, & immoderata cupiditas dicitur. Quare qui dixit, Omnia bonum quoddam appetere uidentur, mallem dixisset Expetere.

Vendico, & Vindico.

CAP. VIII.

Vendico idem est quod (ut sic dicam) approprio, ac meū esse dico. Quintilianus: Circo usitatum nomen Poeni sibi uendicant. Et iterum: Rusticus petit partem bonorum, orator sibi totum uendicat. Et fere hoc uerbum postulat datiuum, & hunc frequentissimè ex pronomibus primitiuis: ut, Hunc agrū ego uendico mihi, tu uendicas tibi, frater uendicat sibi. Vindico ulciscor, unde Vindicta, quoties iniuriæ, contumeliam'ue illatam punio. Interdum Vindico, idem quod ab iniuria, contumelia'ue, siue iactura facienda, defendo. Cicero pro M. Marcello: Nobilissimamq; familiam iam ad paucos redactam penè ab interitu uindicasti. Idem de Senectute: Et est senectus natura loquacior, ne ab omnibus eam uitijs uidear uindicare. Vitijs, id est, uituperationibus, quemadmodum criminibus, pro criminationibus. Dicimus Vindicare in libertatem, aut in seruitutem, quasi asserere in libertatem, aut in seruitutem: non (ut quidam uolunt) Vendicare: ut Lilius lib. xxiij. Intermori uehementioribus, quam quæ pati possit, remedijs ciuitatè sinere in ipsa uindicta libertatis periturâ. Et in secundo: Præmium iudici pecunia ex ærario, libertas, & ciuitas data. Ille primùm dicitur uindicta liberatus. Quidam Vindictæ quoq; nomen tractum ab illo putant: Vindicio ipsi nomē fuisse. Ego nescio an uendico reperiat, sed tantum uindico.

γ 3

Explo

Eius. lib. 1. ab
113.
Biblioteca

Exp. 16. lib. 3.

Ancid. 1.

Explodo, Complodo, Supplodo.

CAP. IX.

EXplodo non tantum significat eijcio, sed eijcio manibus, & quidem cum sono pulsantibus, qualiter quempiam e domo, e theatro, ex aliquo concilio iniectione manuum atq; pulsatione eijcimus. Quod apparet ex alijs a plodo compositis, Complodo, & Supplodo. Est enim Complodere aduersus manus inuicem collidere, quod fieri pluribus de causis solet: uel ad testificandum, more foeminaru dolorem: uel pre gaudio: uel per subitam admirationem: uel si quae sunt aliae cause. Supplodere est pedem terre incutere, quod interim solet in oratore laudari. Itaq; quum dicit Cic. Quoniam Pyrrhonis, Aristonis, Herilli iam pridem explosa sententia est: appositissimo uocabulo (ut semper) est usus. Non enim dixit eiecitam sententiam eo modo, quo caetera eijciuntur, sed quasi pulsatione manuum, tanquam ipsi illi huius sententiae autores e coetu ab ipso coetu, iniectis in eos manibus, eieciti sint, ut apertius alio loco indicat: Histrio si paulum se moueat extra numerum, aut si uersus pronuntiatu est una syllaba breuior, aut longior, exhibetur, & exploditur.

De Dico, & quibusdam deriuatis ab eo.

CAP. X.

Dicere proprie est oratorum, & eleganter, facundeq; loquentium. Quintil. lib. x. Nam mihi nec dicere quidem uidetur, nisi qui dispositu, ornatu, copioseq; dicit. Cicero de Offi. Vt non modo Graecarum literarum rudes, sed etiam docti aliquantulum se arbitrentur adeptos & ad dicendum, & ad iudicandum. id est, in oratoria arte, & in philosophia. Omnes fere codices habent Discendum pro Dicendum. Quod exemplum ideo subieci potissimum, ut uulgus emendarem. Vnde Dictio uocatur, oratoria & facunda oratio. Nam ab illo generali huius uerbi significato fit Dictio, quae est uocabulum, siue uerbum. Ex hoc ipso uerbo Dico, duo frequen-

tium

tium oriuntur, Dicto, & Dictito: sed posterius potius frequentatiuum est, & idem est quod frequentibus temporibus, frequentibusq; locis dico, & narro. Alterum autem est, quod dico, si id alter scribens excipiat, & manu, styloq; notet: ut Cicero ad Atticum quadam epistola testatur se illam non scripsisse, sed reparandi lateris gratia obambulantem dictasse. Et Quintilianus delicias dictandi appellat, sentiens delicati, non laboriosi esse dictare, nec accurate dictando scribi. Ita dicta sunt Dictio, & Dicto, a Dico, ut Ventito, & Aduento a Venio, & eadem pene ratione significant. Nam Ventitare est frequenter uenire: Aduentare uero proximum iam esse ueniendo. Victitare autem eodem modo dicitur, significatq; non frequenter uiuere, sed uesci, & quasi uictu uti, siue tali genere uictus frequentissime, & fere semper uti: ut, Sarmatae uictitant lacte. Dictum, & Dicta, de omni sermone intelliguntur, sed specialem quoq; significationem habent pro dicaci sermone: unde dicta est Dicacitas, quam Quintilianus ita definit: Dicacitas sine dubio a dicendo, quae ex omni genere communi dicta est. Proprie tamen significat sermonem cum risu aliquos incessentem. Ideo Demosthenem urbanum fuisse dicunt, dicacem negant. Dicacitas igitur (ut dicebam) sermo cum risu aliquos incessens, Dictum uocatur, quod Graece *ὀκώμα* dicitur: quale est Ciceronis: Nisi forte iure Germanum Cimber occidit. Germani, quos Francos nunc dici Hieronymus ait, & Cimbri, nationes sunt olim inter se dissidentes. Cicero autem de quodam, cui nomen erat Cimber, a quo frater occisus est, loquitur, captans risum ex hac ipsa ambiguitate sermonis. Et illud Terentiani Thrasonis in adolescentulum, quod Gnatho uctus dictum credidisse se simulat, id est, ueterem facetiam, ac uetus ridiculum:

Lepus tute es, & pulpamentum queris.

Valer

In Eunu. act. 3.

Jcc. 2.

Lib. 6. cap. 4.

Lib. 10. cap. 3.

Epist. 23. lib. 9.

De Offi. lib. 1.

In Parado.

In pref. lib. 1.

Valerius Martialis ad Domitianum:

Consuere iocos uestri quoq; ferre triumphi,

Materiam dictis nec pudet esse ducem. Qualia autem sunt dicta, quae in ipsum triumphantē milites iaculari solebāt, illud quod Caesari dictatori fuit decantatum, erit exemplo:

Ecce Caesar nunc triumphat, qui subegit Gallias:

Nicomedes non triumphat, qui subegit Caesarem.

Illud subegit, & Caesarem, in quem dicitur, mordet: & alijs apud quos dicitur, risum mouet.

Adorare, & Supplicare.

CAP. XI.

ADorare, ab Oro, quod est ore precor, componitur: Supplicare, à Plico, quod genus, poplitemq; aut ceruicem pliamus, quum à potentiore aliquo magnum quid precamur. Et tamen Adorare sine ore, hoc est, sine uoce fit, non sine plicatione genuum, ac gestu corporis. Supplicare sine plicatione genuum, ac gestu corporis, non sine ore, & uoce. Hinc est, quare Supplicare tantum homini datur, Adorare etiam mutis: unde elephas, & phoenix, & alia quaedam irrationalia solem adorare dicuntur. Nosq; rebus mutis, & sensu carētib; non supplicamus, sed adorationis honorem exhibemus, ut regum statuis, signis, uestibus, literis, alijsq; similibus. Et praecipue picturis, imaginibusq; tum Dei, tum sanctorum, tum ipsius etiam crucis, quam sapientes adorant, stulti etiā orant. Quod de cruce, idem etiam de sudario dico, ceterisq; similibus: idem de reliquijs sanctorum, quorum corpora praesentia adoramus, animas uerò absentes oramus. Siquid autem ad haec muta, quae uidemus, dicimus, salutatione utimur, non precatione, quale est: Salue sancta crux.

Affurgo.

CAP. XII.

Affurgunt sani, ut stent, aut ut obuiam eant: affurgunt aegroti, ut sedeant, aut ut cubito inmitantur. Vtroq; modo in alt

in alterius honorem, aut officij, aut beneuolentiae causa hoc agentes. Ideoq; ferè adiungitur datiuus: ut, Aduenienti magistratui omnes assurgimus, etiam morbo affecti. uidelicet ob honorem. Et, Pater quum iaceret in lecto, redēti à peregrina militia filio assurrexit, optatissimum illud caput amplexurus, nempe ob charitatem.

Tollo.

CAP. XIII.

Sustuli filium ex uxore, id est, habui filium. Item, Sustuli filium, id est, educaui: & ab utroq; fit Sublatum. Primum est à Tollo, pro capio: secundum à Tollo, pro educo. Paulus: Tamen intelligendum est de his legem sentire, qui liberos tollere possunt. Itaq; si castratum libertum iurciurando quis adegerit, dicendum est, non puniri patronum hac lege. Quintilianus: Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium sustuli, natum educaui, in adolescentiam perduxi. Aliud est igitur hic Sustulisse, & Educasse. Et alibi: Qui ex duobus legitimis, alterum in adoptionem dederat, alterum abdicauerat, sustulit nothum. id est, habuit: quanquam parum proprie significo, quod uolo. Nam ut scemina quum mater fit, dicit, Peperi filium: ita uir quum fit pater, dicit, Sustuli filium. Terentius: Quicquid peperisset, decreuerunt tollere. id est, educare. Idem: Meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatam, si puellam parerem, nolle tolli? **C**HREMEMES, Scio quid feceris, sustulisti. Eodem modo dicimus, Tulit filium, ut sustulit. Suetonius in Domitiani uita: Deinde uxorem Domitiani, ex qua in secundo consulatu suo filium tulerat, repudiauit. Alia duo significata notiora sunt, quorum alterum est summouisse, ut Vergilius: Iubet & sublata reponi Pocula. Alterum, in altum tulisse: ut idem: Et sublatum altè consurgit in ensen. Quae duo declarantur ex illo in Neronem epigrammate: Quis neget Aeneae magna de stirpe Neronem?

In Andr. act. 1. sc. 3.

In Heaut. act. 4. sc. 1.

Aeneid. 2.

Aeneid. 9.

Suet. in Nerone.

cap. 39.

Sustulit

Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem. Hic sustulit matrem, qui, occidit, & de medio abstulit. Ille sustulit patrem id est supra humeros sumpsit, & ab incendio eripuit.

Prouoco, & Lacesso.

CAP. XIII.

PRouoco, in malam partem dicitur, & in bonam. De mala notum est. De bona uero, Cic. ad Brut. Tuis literis amantissimis sum prouocatus. Lacesso plerumque in malum: ut offic. idem, Sed iustitiae primum munus est, ne cui quis noceat, nisi lacesitus iniuria. Sed nunquam in bonum: ut idem v. Tusc. Tuis me amantissimis libris lacesisti. Et ad Att. lib. xiii. Cum ipse homo nunquam me lacesisset. id est, nunquam me libris suis prouocasset ad respondendum. Est autem Prouocare, & Lacesse, tentare ad pugnam, & ad concertationem.

Hio, Hisco, & Dehisco.

CAP. XV.

Hiscre, est aliquid sua sponte, & externa aliqua ui diffundere, ut, Tellus aestu, & lingua ariditate aut nimio calore hiant. Hiscre est tantum oris, & quidem humani, & accipitur pro eo quod est loqui, aut os aperire ad loquendum, sed fere per negationem: ut, Coram illo non auderes hiscre, aut per interrogationem: Quid nunc habes, quod hiscre au-
deas? Ouidius tamen poetice dixit,

In epist. Eypsi
ph. ad Iaso.

Hiscre nempe tibi terra roganda foret.

Cum oratores soleant potius dicere Dehiscre, id est, deorsum, pessumque se aperire.

Do, & Habeo fidem.

CAP. XVI.

DO fidem, non est (ut nunc multi loquuntur) Des fidem uerbis illius, & Non dedit fidem illi secum tantis uerbis loquenti. Hi uidentur significare, quod non credatur illius uerbis, quod Latine dicitur, Fide habere, loquendumque sic potius: Habeas fidem uerbis illius. Nam Dare fide est aliquid sancte promittere. Vt Terent. Grauidaque facta, dat fidem uxorem sibi

In Andr. pe-
rocha.

sibi Fore hanc Verg. Accipe, daque fidem. id est accipe spon-
sionem factam a me, & tu mihi uicissim da tuam. Quintilia-
nus: Fidem habeas hominibus, quos mentiri alius affirmat.
Accius apud Ciceronem: Neque dedi, neque do infideli cuiquam
fidem. id est, non promisi uere ex animo: quia ipse meretur,
ut uicissim fallatur.

Præ se ferre.

CAP. XVII.

PRæ se ferre, est dicto, facto uel, & ipsa statim fronte qua-
lem opinionem de aliqua re aut homine habeas, confite-
ri. Quintilianus: Fiduciam igitur præ se ferat orator, semperque
ita dicat tanquam de causa optime sentiat. id est, ex ipso aspectu
oratoris, ex ipsa uoce, ex ipsa tota oratione eluceat fiducia:
quemadmodum qui pugnaturi sunt, in uultu, & gestu indi-
cant tacitam uel formidinem, uel fiduciam: hoc est, præ se ferunt
fiduciam, uel formidinem. Cic. Nam ille qui accipit iniuriam,
meminit, & præ se fert. id est, ait se accepisse iniuriam, men-
tem uel se habere persequendæ iniuriæ ostendit. Iterum: At
beneficio sum usus tuo, quod quanquam illud ipsum, quod
commemoraras, præ me semper tuli, malui tamen me tibi debere
confiteri, quam cuiquam minus prudenti non satis gratus ui-
deri. Præ se ferre, & Confiteri, pro eodem posuit. In eundem
sensum accipi solet Præ fero, item Præ me duco, Præ me gero,
Ante me duxi. Idem: Et tamen quum ita uiuit, neminem præ se
ducit hominem. Vbi accipitur Præ se, pro ante se, uel in com-
paratione sui. Et alibi: Præ se utilitatem gerit. Et alibi: Tamen
iniuriam a te in me factam, semper ante me duxi.

Rationem habeo, & Ratio constat.

CAP. XVIII.

Rationem habeo, idem est quod Respectum habeo, sed tan-
tummodo in bonum: ut, Habenda est ratio salutis, ratio
honoris, ratio rei familiaris: non autem infirmitatis, turpitu-
dinis incommodorum, ut quosdam annotauit scribentes. &

Tu

Tu facis contra rationem ualitudinis. id est, non habes respectum ualitudinis, sanitatis inquam, non aegritudinis: quæ duo, hoc significat nomen. Quæ exempla, quia passim inueniuntur, omitto. Cicero ad Marium inquit inusitatus: Pudori tamen malui, fameq; cedere, quam salutis meæ rationem ducere. Et in. 1. 1. Offic. Siue ratio constantia, uirtutisq; ducitur, aut hæc ars est, aut nulla omnino, per quam eam assequamur. Et hoc fit cum genituo. Cum ablatiuo autem præposita præpositione Cum, habet aliam significationem: ut Cicero in Catone maiore: Rationem habet cum terra, quæ nunquam recusat imperium. id est, negotium, & commercium habet cum terra.

lib. 5. Quod probatur ex illo in Tuscul. Quis est omnium qui modo cum Musis, id est, cum humanitate, & doctrina habeat aliquod commercium, qui se non hunc mathematicum malit,

Epist. 5. lib. 2. quam illum tyrannum: Idem ad Att. Nunc uero, quoniam ea quæ putauit præclara, expertius sum quam essent inania: cum omnibus Musis rationem habere cogito. Rationem constare (ut breuiter dicam) est æquam legitimamq; rationem aut

Epist. 5. lib. 1. ostendi, aut apparere ostendi posse. Plinius Iunior: Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi illo autore ratio constabit. Et

Epist. 9. lib. 1. iterum: Mirum est quam singulis diebus in urbe ratio constet, aut constare uideatur pluribus, cunctisq; non constat. Vlpianus: Planè ne si defendendi gratia aliquid fecerit, rationem ei constare oportet. id est, rationem eum iustam aut ostendere, aut facile posse ostendere.

De E, & Ex, diuersisq; nominibus, & uerbis eisdem appositis.

CAP. XIX.

E Republica est, id est, pro Republica est. Quint. At hoc nemo dubitabit quin si nocentes mutari in bonam mentem aliquo modo possint, sicut posse conceditur, saluos esse eos, magis è Repub. sit, quam puniri. E Republica dicendum est, ut in

ut in Oratore Cic. testatur, non ex Repub. Tollitur enim, sicut in omnibus fit ferè quæ ab r, incipiunt: ut, E regione: id est, ex opposito, uel ex aduerso, atq; è contrario: non ex regione.

E re mea, è re tua, è re nostra. Linius lib. x x x i i i. Perinde ac si non postulauerint, quæ è re sua essent, sed suaferint, quæ nobis censerent utilia esse. Similiter è dignitate, ex utilitate, ex usu: pro eo quod esset, pro dignitate, uel ad dignitatem, utilitatem uel usum. Cicero: Facis ex tua dignitate, & è repub. Et

alibi: Legem (ut æquum est) ex utilitate Reipublicæ considerate. Terentius: Quod ex usu fiet. Caesar in Commentarijs: Virum prælium committere ex usu sit. Ex tempore dicere,

est ex improviso, & impræmeditatum dicere, nec domi compositam orationem afferre. Hinc uocatur Extemporalis oratio. Persius autem ait: Atque ex tempore uiuus? Ex tempore

quoq; agere. Cic. Offic. 1. 1. Quos credimus expedire rem, & consilium ex tempore capere posse. Aliter idem tertio eiusdem operis libro dixit: Vnius generis quæstiones sunt hæc omnes, in quibus ex tempore officium queritur: ex tempore,

quasi ex temporis conditione. E renibus laborabat, idem inquit: hoc est, morbum in renibus patiebatur. Ex uinculis causan dicere, est alligatum respondere criminibus: ut Ex equo pugnare, est in equo sedentem pugnare.

Aestimo, & Existimo, Cogito, & Excogito. CAP. XX.

Aestimo, & Existimo à plerisq; confunduntur, quum diuersa sint, sicut Cogito, & Excogito. Ante enim est Cogitare, deinde Excogitare, licet non quicumq; cogitat, statim & excogitet. Ita prius rem aestimamus, deinde qualis sit, existimamus. Aestimare enim est considerare, Existimare uero iudicare. Quintilianus: Consumptis affectibus, non reperiens quo dignè modo uultum patris posset exprimere, uelauit eius caput, & suo cuiusq; animo dedit aestimandum. Cicero de legibus:

Ad Brutum epist. 2. De Inuent. li. 2. In Heauton. act. 1. sc. 2.

Saty. 3.

lib. 2. cap. 14.

lib. 1.

z

gibus:

gibus: Sifenna eius amicus, omnes adhuc scriptores, nisi qui forte nondum ediderunt, de quibus aestimare non possumus, facile superavit. Et in Verrinis: Expendite deinde hæc, atque aestimate pecunia. Vnde dictum est Aestimare, pro taxare, ab æs æris, & τικῆ Græcè, quod est pretium Latine. Ouidius tertio de Tristibus libro:

Quod quicumque leget (si quis leget) aestimet ante,
Compositum quo sit tempore, quoque loco.

Coniuro, & Conspiro.

CAP. XXI.

Coniurare, & Conspirare, ferè in malum accipiuntur, quoties in patriam, aut bonum principem coniuratio fit atque conspiratio. Sed si honesta causa id fiat, in bonum etiam accipi debet. Nam & Mutius Scæuola ad Porcennam regem inquit: Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romanæ, ut in te hac uia grassaremur. Et Cicero ad Cæsarem pro Ligario, Fratrum conspirationem dixit, quasi unanimitatem. Verum Conspiratio, ut in hoc ipso loco, nonnunquam nemini perniciosa est, in neminemque grassatur: Coniuratio semper in alterius perniciem grassari solet.

Cordi est, & In animo est.

CAP. XXII.

Cordi est, & In animo est, differunt. Namque hoc secundum notum est significare in animo habeo, uel animus est mihi, uel uolo, atque constituo: ut ad Terentiam Cicero: Nobis erat in animo Ciceronem ad Cæsarem mittere. Illud uero, est delectat, & placet. Ut idem: Itaque non tam me ista sapientie, quam modò Fannius commemorauit, fama delectat, falsa præfertim, quam quòd spero amicitie nostræ memoriam sempiternam fore: idque mihi eò magis est cordi, quòd ex omnibus seculis uix tria, aut quatuor numerantur paria amicorum. Quo in genere sperare uideo Scipionis amicitiam & Lelii, notam posteritati fore, id est, eò magis me delectat, & placet.

placet. Terentius: Aut tibi nuptiæ hæc sunt cordi. Et alibi: Quia uterque utriusque est cordi, id est, Nuptiæ iucundæ sunt tibi, & uterque alterum amat.

Inuerto, & Interuerto.

CAP. XXIII.

Inuertere est quasi in contrarium uertere, ut interiora uertis, aut pellis, aut aliarum rerum exteriora facere, præpositis uerba pronuntiare: ut pro Lauro Vola. Interuertere est rem aut commodatam, aut depositam, aut creditam, callidè, doloque, ne domino restitatur, efficere. ut Cicero in Verre: Canaliculum, quod rex Syriæ Ioui Capitolino dono tulerat, à Verre, qui illud à rege commodato acceperat, interuersum esse conqueritur. Marcellus iuriconsultus. Si duo, inquit, heredes rem apud defunctum depositam dolo interuerterint.

Compertum est, & Exploratum est.

CAP. XXIII.

Compertum est mihi, & Exploratum est mihi, idem est quod scio per inuestigationem: similiter comperi, & explorauit. Constitutum est mihi, Deliberatum est mihi, Decretum est mihi, idem quod Apud me cogitando firmatum est: similiter constitui, & decreui, at non ita Deliberaui. Possum namque deliberasse, & nihil tamen constitui. Quintilianus in ægro redempto: Oderitis licet confessionem meam, deliberaui. hoc est, dubitauit, & hæsitauit. Itaque differt an dicamus Senatus deliberauit: an, Senatui deliberatum est, id est, decreuit. Plinius junior: Tum ego, si fixum istud tibi ac deliberatum est, sequar te. Cicero in Verrem: Deliberatum autem est, si res opinionem meam, quam de uobis habeo, fefellerit, non modò eos persequi, ad quos maxima culpa corrumpendi iudicij, sed etiam illos ad quos conscientie contagio pertinebit. Explorauit tamen pro inueni ferè accipitur, quum Exploro idem sit, quod inquiri sagaciter: unde dicuntur Exploratores. Idem fit in nonnullis alijs, ut Exigo, quod est uehementer, & iure

z z quodam

quodam postulo: inde Exegi, & Exactum, pro postulando obtinui, & postulando obtentum. Tale est quæsitum, pro partum, à quero.

Fœnero, Fœneror, Mutuo, & Mutuor. CAP. XXV.

Fœnero tibi dicitur, sicut Mutuo tibi: Fœneror abs te, sicut Mutuor abs te. Qui mutuatur pecuniam, dat mutuam. Qui fœnerat pecuniam, dat ad usuram. Qui mutuatur pecuniam, mutuò accipit. Qui fœneratur pecuniam, ad usuram accipit.

Gradum facio, & Gradum iacio. CAP. XXVI.

Gradum facere, nõ est transitum facere, sed aliquam rem gradum, & quasi scalam ad alia facere. Ideoq; à quibusdam dicitur, Gradum iacere: ut si riuum transire, si in arborem, fenestram uel aut tectum scandere uelim, & saxo, & scammo, aliqua uel alia re gradum facio: ut apud Quintil. Nanq; illud frequens est, ut ea, quibus minus confidimus, quum tractata sunt omittamus: interim sponte nostra uelut donantes, interim ad ea, quæ sunt potentiora, gradum ex his scississe contenti. Hoc eodem modo Ambrosius in libris Offic. utitur. Cicero contra Rullum: Nunc quasi gradum quendam, atq; aditum ad cætera iactum intelligetis. Idem pro Cluentio: Antequam ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi alijs sceleribus ante munuit.

De Certum est. CAP. XXVII.

Certum est, non modo accipitur pro Manifestum est, ut Quintilianus, Nempe legem esse certum est: sed etiam pro Deliberatum, & constitutum est. In quo secundo plerumq; adiungitur datiuus cum infinitiuo: ut, Certum est mihi ire in Hispaniam. Nonnunquam datiuus subintelligitur, ut apud Vergilium:

Eclog. 10. Certum est in syluis, inter spelæa ferarum Malle pati.

Liccor,

Liccor, Licitor, & Addico. CAP. XXVIII.

Liccor uidetur carere præterito, tamen quasi præteritum habeat, format à se frequentatiuum (sed eiusdem tamen significationis) Licitor: unde sunt participia Licitans, & Licitaturus. Vtriusq; igitur uerbi significatio est, pretium deferre in auctione facièda: hoc est, in uenditione, quæ publice fit. Hinc unum compositum fit Polliceor, non multum à primitiua significatione dissidens. Est enim Polliceri, ultro aliquid promittere. Ita qui licentur, aut licitantur, ultro pro re emenda pretiũ, alius alio maius pollicentur, ut sibi potius, quam alteri uenalia addicantur. Nã tali modo uendere, Addicere est. Et inde apud Iurisconsultos, De in diem additione titulus est, quem nostri iurisperiti emendant De in diem adiectione, non uerbum modo, sed sententiam quoq; atq; ius ipsum corruptentes. Afferamus ergo exempla utriusq; uerbi. Vlpianus: Si res eius uenerit, & existat qui plus liceatur, an in integrum propter lucrum restituendus sit: Et quotidie prætores restitunt, ut rursus admittatur licitatio. Caius: Licitatio uectigalium, quæ calore licitantium ultra modum solitæ conditionis inflatur, ita demum admittenda est, si fideiussores idoneos, & cautionem is, qui licitatione uicerit, offerre paratus sit, ad conducendum uectigal inuitus nemo compellitur. Et ideo completo tempore conductionis, licitatores alloquedi sunt. Licitatores uectigalium ad iterandam conductionem ante, quam superiori conductioni satis faciant, admittendi non sunt. Paulus: Si ueditor simulauerit meliorem allatam conditionem, cum minoris, uel etiam tantidem alij uenderet, utriq; emptori in solidum erit obligatus. Sed si emptor alium non idoneum subiecit, eiq; fundus additus est, non uideo, inquit, quemadmodum priori sit emptus, cum alia conditio, & uera subsecuta sit. Sed si neuter subiecit emptorem, maiore autem pretio additum est prædium ei,

z 3 qui

qui soluendo non est, abitur est à priori emptione, quia et melior intelligitur, quam uenditor comprobauit, cui licuit non addicere. Quibus ex uerbis intelligitur, quid sibi uelit illud Ciceronis in Offic. lib. I I. Non licitatorē uenditor, nec qui contra se liceatur, emptor opponit. Idem pro Cecinna: Quū esset (ut dicere institueram) constituta auctio Romae, & c. Itaq; mulier facere constituit, mandat ut fundū sibi emat, & c. Ebutio negotium datur, adest ad tabulā, licetur Ebutius, deterritur emptores multi, partim gratia Caesenniae, partim pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniam argentario pronuntiat Ebutius. Quo testimonio nunc uir optimus utitur, sibi emptum esse, quasi uerò aut nos ei negemus addictum, aut tum quisquam fuerit, qui dubitaret, quin emeretur Caesenniae, cum id pleriq; scirent, omnes ferè audissent, hi cōiectura assequi possent, cum pecunia Caesenniae ex illa hereditate deberetur, eam porro in praedijs collocari maxime expediret, essent autem praedia, quae mulieri maxime conuenirent, ea uenirent, liceretur is quem Caesenniae dare operam nemo miraretur, sibi emere

Declam. 12. nemo posset suspicari. Quintilianus de Pastro cadauere: Si nobis nihil ex cōmcatu nostro partiris, nos uicine ciuitati uendimus, liceat seruire ubi frumentum est. Non exigua res est.

Declam. 3. pro uita, pro sepultura, pro innocentia licemur. Idē in Aegro redempto: Omnes facultates in pretia collegi, rus, seruilos, penates, & omnia utiliora properanti festinatione parentis addixi. Inde addicti apud ueteres dicebantur, qui praetoris pronuntiatione, ac iussu, quum soluēdo nō essent, creditoribus uendebantur. De quibus magna apud Liuiū fit mētio. Et Addictus morti, destinatus dicitur. Cice. de Offic. lib. I I. Et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendādorū suorum causa postulasset, uas factus est alter. Aliquando sine auctio-
lib. 4. ne fit licitatio: ut apud Curtium de Dario, qui pollicebatur pretium

pretium pro capite Alexandri, si quis cum dolo occidisset, ita inquit: Et quum habeatis arma, licitamini hostium capita. Si quid tamen inter Liceri, & Licitari differt, id est, quod Liceri uidetur aut sine respectu esse aliorum emere uolentium, aut tantum semel deferre pretium. Licitari uerò cum multis, & sepius augere pretiū, ut emere uolentes deterreas ab emēdo.

Audio, & Exaudio: Oro, & Exoro. CAP. XXIX.

Audio, & Exaudio, indifferenter ponuntur pro duplici significatione. Vna pro eo quod est, auribus accipio: al-
tera pro eo quod est, audita petenti concedo: ut, Audire uocem uisa sum modò militis. &

Terē. in Eunū. act. 3. scē. 1.

Vox quoq; per lucos uulgò exaudita silenteis. Idem: *Verg. Geor. 1.*

Audisti, & caeli genitor de parte serena Intonuit laeui. &

Aeneid. 9.

Nulli exaudita deorum Vota precesq; meae.

Aeneid. 3.

Audio tamen frequenter accipitur pro eo quod est, credo, accedo, pareo praecipienti, sed ferè cum negatione, & frequentius per participium, quod transit in nomē, quod est Audiendus: ut apud Quintil. Nec audiendi quidam, quorum est Albutius, qui tres modò primas esse partes uolunt: quia memoria, atq; actio, natura, non arte contingant. Audiendus nō est, idem est, quod audiri non debet. Ideoq; licebit dicere: Neque uerò quosdam, quorū est Albutius, audire debemus. Sine participio, Cic. Tuscul. lib. I. Nec Homerum audio, qui Ganymedem à dijs raptum ait propter formam. Sine negatione, idem in eodem: Endymion uerò (si fabulas audire uelimus) nescio quando in Lycio obdormiuit. Sed coniunctio haec, tacitam quandam in se habet negationem. Aut certe idem hoc loco dicemus, quod diximus lib. I I. de illis. Sed nonnunquam sine negatione apte dicitur, ut apud Liuium: Ciuem tuum non audisti arma capere, ac sequi se iubentē Annibalem. Paulò post: Audisti castra prodi, & arma tradi iubentem. Audio insu-

Lib. 3. cap. 3.

per, pro fateor, quae similis significatio superiori est. Ideoq; saepe sic scriptum legimus: Audio, & fateor: quasi posteriori declaret primum. Exoravi hoc munus, idem est, quod orando impetraui. Exoravi patrem, exorando induxi: quod licet etiam pueris notum sit (quippe Terentium legentibus, ubi hoc uerbum nullies est, nec unquam reperitur aliter acceptum) tamen quidam sic loquuntur, Exoramus te Deus.

De Lego, & Perlego, multisq; aliis à Per, compositis.

C A P. XXX.

LEgo, & Perlego differunt, & multa huiusmodi. Legere quid sit notum est. Perlegere uerò ad finem usq; legere: ut *Cap. 3. Quintil. in x. l. 1.* Ideoq; opus est intueri omne litis instrumentum, quod uidere nō est satis, perlegendum erit. *Ouidius: Perlegis: an coniux prohibet noua? Lactantius in proemio lib. v. Non iniuste petere uidemur, ut si quis crit, qui incidit in haec, si leget, perlegat. Ita differt Scribere, & Perscribere, quae exempla sunt plurima. Titus Lilius lib. 1. statim in proemio: Facturus ne opere pretium sim, si à primordio urbis, res gestas Po. Rom. ab initio perscripsero. Perferre, usq; ad constitutum finem ferre. Vergil.*

Aeneid. 2. Nec spatium euasit, nec totum pertulit ictum.

Et multi ferunt literas, sed eas uel negligentia, uel dolo, uel casu non perferunt. Cicero: Sed nuntius ille, qui literas accepit, non pertulit. Seneca in Tragedijs:

Leue est miserias ferre, perferre autem graue. Id est, ad spatium temporis in miserijs esse, leue est: ad finem uerò usque uitae, graue est: ut in illo simili exemplo *Martialis:*

Lib. 9. epig. 72.

Nam uigilare leue est, peruigilare graue. Hoc est partem noctis uigilare, leue est: usq; ad finem uerò, & totam noctem insomnem ducere, graue: quod dicitur etiam *Pernoctare, unde & Pernoctare, quod à peruigilando ita differt, quod hoc interdum*

interdum quoq; fieri potest, illud uerò tantummodo noctu: quam pernoctare peruigilantes possumus. id est, totam noctem insomnem ducere. *Peruigil draco dictus, est non quod pernox esset, sed quod nunquam dormiret, semper uigilans. Peragere reum, est non tantum agere reum, nisi peruenias ad illius condemnationem. Dicitur enim accusator reum condemnasse, quū illum condemnandum curauit. Vlpianus: Peregisse autem quis reum non aliter uidetur, nisi & condemnauerit. Perorare, finem orationis orare. Vnde Peroratio, finis orationis dicitur. Sed quia in hac parte utitur plerunq; affectibus, ideo usurpamus interdum Perorare pro ipsa commotione affectuum: ut *Quintilianus: At ista legem recitat, & Declam. 6. in cadauer filij perorat. id est, indignatione commouet. Per-suadere, est suadendo inducere: ut Cicero in Philip. Duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid contra Caesarē Pompeio suaserim, ea uelim reprehendas, si potes. Vnum ne quin-quennij Caesari imperium prorogaretur: alterum, ne pateret fieri, ut absentis eius ratio haberetur. Quorū si utrumuis persuasisset, in has miserias nunquam incidissemus. Suasit ergo, & non persuasit Cicero Pompeio. Ideoq; dicere solemus, Sic mihi persuadeo: non autem, sic mihi suadeo. Persuasum habeo, persuasum est mihi: non autem suatum habeo, suatum est mihi. Idem ad Brutū: Persuasum est enim adolescenti, & maxime per me eius opera nos esse saluos. Ille tamen qui alijs, siue alios (utrumq; enim dicimus) persuasit, non Persuasor eius sententiae appellari solet, sed Autor. Cic. lib. Offic. 1. 1. 1. Atque huius deditiois, ipse Posthumius qui dedebatur, suasor, & autor fuit. quasi dixisset, suasor, & persuasor. Apud *Quintil. autem, ceterosq; sui temporis dicitur Persuasio, pro certa opinione, atq; sententia, quam nobis persuasimus: ut libro primo, Si qua publicè est recepta persuasio. Quae (quantum ego quidem***

Philipp. 2.

Epist. 2.

dem sentio id significare videtur, quod Christiani dicunt, Fidem. Et si originem Graecam inquiramus nescio an cōmodius dicamus Persuasio, quā Fides, praesertim re ipsa pro nobis faciente. Fides enim proprie Latine dicitur probatio: ut, Fatio fidem per instrumenta, per argumēta, per testes. Religio autem Christiana nō probatione nititur, sed persuasione, quae praestantior est quā probatio. Nam saepe probationibus non adducimur: ut malus seruus, malus filius, mala filia, mala uxor, optimo consilio, quod confutare non potest, non tamen acquiescit. Qui persuasus est, planē acquiescit, nec ulteriorem probationem desiderat. Non enim solum sibi probatū putat, sed sese commotum ad ea exequenda intelligit. Sed quia Fides etiam pro (ut sic dicam) credulitate accipitur, quale est, Habeo tibi fidem, recte etiam nostra religio nominata est fides, sicut à Graecis πίστις. Verū eō, unde egressi sumus, reuertamur. Persuadere est in effectu: suadere autem in actu, itemq; Dissuadere. Itaq; nonnulli peccant, quum dicunt, Dissuasi hoc illi pro eo quod est, reuocavi ab opinione, in qua erat. Siquidem pro hoc sensu dicimus, Persuasi ne faceret: sicut ediuerso, Persuasi, ut faceret. Quare & Suasor, & Dissuasor nisi persuadent, nihil effecerunt. Quintilianus: Ergo pars deliberatiua, quae eadem suasoria dicitur, de tempore futuro consultans (querit etiam de praeterito) officijs constat duobus, suadendi, & dissuadendi. Non dixit persuadendi, quoniam non est officium oratoris positum in euentu, qualis est persuasio: neque est eius ars persuadendi, sed suadendi, & dissuadendi in deliberatiuo genere. In uniuersum autem bene dicendi, quod est in actu, non in euentu. Praeterea deliberatio uocatur Suasoria, quoniam utriq; suadetur: qui enim dissuadet, nil aliud quā in contrarium suadet. Cicero in Catone maiore: Dissuasimus nos, Deinde, ut scias finem euentumq; dissuasione subint

Lib. 3. cap. 10.

subiunxit: Itaque lex popularis suffragijs populi repudiata est. id est, dissuasimus, & dissuadendo ne fieret, persuasimus. Quantum errant philosophi nostri, quorum Albertus unus est, qui quum de comparatione dialectica, & rhetorica disputant, huius uerbi significationem nescientes, quisquis illos leget, intelliget. Permanere, est usque ad finem manere. Plinius Iunior: Tunc demum lente, cunctanterq; ueniunt, nec tamen permanent, sed ante finem recedunt, alij dissimulante, & furtim, alij simpliciter, & liberè.

Epi. 12. lib. 1.

De quibusdam alijs à Per, Prae, uel Re, compositis.

CAP. XXXI.

Locuti sumus nonnihil de praepositione Per, quando componitur: addamus adhuc aliquid amplius. Nonnunquam haec per compositionem in malum accipitur, Periuurus, Perfidusq; qui iurandum, fidemq; uiolat. Pertinax, qui nimis est tenax. Perfuga, qui ad hostes transit. Perdītus, qui in omne seclūs est traditus. Percitus, qui iracūdia, furorēq; est incitatus. Peruersus, qui uersatur in malo, & à bono uersus est. Perperus, laboriose passus. Saepe accipitur quasi per medium, ut Perlucidum, siue Pellucidum, id est, per cuius medium fulgor emanat. Perspicuum, per cuius medium, licet opertum sit, oculos dimittimus, & per eius medium uidemus: ut aqua, glacies, laterna, uesica, utrum, crystallus, gemma. Sed perspicuū plerumque ad mentem refertur: ut, Id quod ais perspicuum est. id est, tale, quale utrum, aut crystallus. Pellucidū magis ad corporca. Plautus in Aulul. Ita is pellucet, quasi laterna Punica. Seneca de tranquillitate: Quid pellucēteis ad inum aquas, & circumfluentes ipsa conuiuia? Qui ntil. Sed ut inter se iuncti, atq; ita coherentes, ne commissura pelluceat. Aliquando, sed figuratè, ad mentem refertur, ut apud M. Tull. in Bruto: Ita reconditas, exquisitasq; sententias, mollis & pellucens uestiebat

bat oratio. Idem est Pellucens, & Translucens, adeo ut Plinius maior ferè nunquam utatur perlucens, siue perlucidus, sed translucens, siue translucidus, quod etiam figuratè ad mentem refertur: ut apud Quintil. lib. v. 111. Similiter illa translucida, & uersicolor quorundam elocutio res ipsas effeminat, quæ illo uerborum habitu uestiantur. Perfluere, per medium alicuius fluere, ut si lagœna male materiata maleq; compacta sit, perfluit, id est, per eius medium humor, qui intus est, fluit. Terentius: Hæc, atq; illæc perfluo, id est, in modum non fidelis lagœna, quæ mihi committuntur, effundo. Plinius idem sepius uitur Transfluo pro perfluo, quæ idem sunt, ut Perfuga, & Transfuga. Perpluere, per medium alicuius pluere: ut, Hæc domus perpluit, hoc tectum perpluit. Quintil. cap. 4. in v. 1. Quum coenaculum eius perplueret. Frequentissime accipitur pro ualde, ut alio libro ostendi: Permagnum, Pergraue, Periucundum. Quo in loco notandum est, quod cum Præ in eadem significatione reperiatur, tamen quædam uocabula cum Præ coniunguntur, non cum Per: ut, Præpotens, præcellus, prælatus, præfulgens, prædiues, prædulcis, prælongus, prædurus, præclarus, præcultus. Quod si quid inter has præpositiones interesse uelis, id erit, quod uehementius auget Præ. Nam Prælongus homo, Prælonga oratio, ea dicitur, quæ enormi longitudine est: & Præpotens, Præcellus, & similia, maiorem in modum potens, celsusq; & quasi præter modum, morem uel aliorum potens, ac celsus. Vnde etiam Præcox fructus, præter morem cæterorum coctus, siue ante cæteros. Vnde uua, ficusq; præcoces dicte: & Præmaturus, ante quam sit tempus maturum, collectus. Quidam tamen Præcoquus dicunt, ut Martialis:

Zi. 13. epig. 46. Villa maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica cara sumus.

Eadem

Eadem præpositio iuncta cum uerbo, nonnunquam habet penè nihil diuersum à sui simplicis significatione, ut Præludo, præcido, præmorior, præcingo. Idem sunt enim quod ludo, cædo, siue incido, morior, cingo. Cuius natura est etiam, Recedo, recido, recingo, repurgo, refodio, repromitto, reuincio: quæ sepe uix quippiam à simplicibus dissentiant in significatione. Per, in obtestationibus, atq; adiurationibus ferè solet separari à suo accusatiuo, interiecto nominatiuo, qui frequentissime est Ego, ut Vergil. Per ego has lacrymas, Lib. 4. Aeneid. dextramq; tuam, te, & c. Quintil. in Mathem. Per ego has te Declam. 4. optime pater (si uis) tantum fortes manus.

Inter Prosequor, & Persequor.

CAP. XXXII.

Prosequor, & Persequor multi nesciunt distinguere: qui nè falli possint, ita accipiant, Prosequi non ferè carere ablatiui comitatu, ut Prosequor te oculis, charitate, odio, honore, uersibus, cantu, conuitijs: significaturq; actio, declarans alterius affectum in alterum. Persequor autem uel in malam partem, id est, insequor, & insector: uel in bonam, cum persequero exequi, quod agere cœperam.

Partio, & Impertio, & Partior.

CAP. XXXIII.

Partio, & Partior quidam pro eodem legunt. Sed mihi uidetur rarè reperiri Partio sine In, & Partior cum In, quando est deponens, sed quando est passiuum. Est namq; Impertio idem, quod impendo, uel partè do. M. Tullius: Aliquid temporis impertias huic quoq; cogitationi, quasi impendas. Idem: Oneris mei partem nemini impertio, quasi partem do. Reperitur aliquando mutata cõstructione, ut apud Terentium: Plurima salute Parmenonè summum suum impertit Gnatho. Quasi plurimam salutem Parmenoni suo impertit Gnatho: eo modo quo dicitur, Dono tibi hunc equum, & Dono te hoc equo. Huius passiuum est Impertior, ut Cicero: Atq; etiam uiro forti

Epist. 14. lib. 9.
ad Att.

Pro Sylla.

In Eunuc. 48.
2. sc. 2.

ro forti collegæ meo laus impertitur. Partior idem est, quod partes facio, partesq; distribuo: sicut Sortior, sortem facio, sortem ue recipio. Verg. Et socios partitur in omnes. Quintilianus: Partire uel gratis, dū quo respiremus afferas. Partiri itaq; de partibus dicimus. Impertio magis de re incorporea, & quasi communico. Impartiri tamen aliqui dicunt, pro impertire, ab ipso deponente Partior.

In manu est, & In manibus.

CAP. XXXIII.

IN manu est, In manibus est, utrunq; accipitur pro eo, quod est, in potestate: sed dupliciter, de presenti, & de futuro. De presenti, Cicero: Verum hæc non sunt in nostra manu. Et filius in patris, & seruus in domini manu dicitur esse. Unde Mancipium, & Manumissio. Lucanus:

Epist. 1. lib. 14.
fam. epist.

Zib. 7.
Aeneid. 9.
In cauil.

In manibus uestris quantus sit Cesar, habetis. Vergil. Terra autem in nostris manibus. De futuro, Sallust. Verumenimuro pro Deorum atq; hominum testor fidem, uictoria in manu uobis est, uiget ætas, animus ualet. Contra, illis annis, atq; diuitijs omnia consenuere. Tantum incepto opus est, cetera res expedit. In plurali tamen frequentius, quum dicimus, Victoria in manibus est: quasi iam iam tenetur. Etiam dicimus In manibus est, in alia significatione, pro eo quod est, inter manus est, aut quia admirationi est, aut quia nondum operi summa manus imposta. Quando est admirationi: Cic. in Cat. Ma. Est in manibus laudatio: quã quum legimus, quem philosophorum non contemnimus? Quando res non est consummata: idem in eodem libro: Septimus mihi liber Originum est in manibus, omnia antiquitatis monumenta colligo.

Præditus sum, & Affectus sum.

CAP. XXXV.

PRÆDITUS sum bono dicitur, & Præditus sum malo: sicut Affectus sum malo, & Affectus sum bono: id est (ut breuiter magis, quàm optime dicam) habeo bonū, & habeo malū:

lum: ut, Præditus sum humanitate, uirtute, diuitijs, dignitate, uiribus: qui sermo est usitatisissimus, nunquam tamen cum ablatiuo, & præpositione à, uel ab, ut fit in Affectus: ueluti, Ego sum à rege magnis honoribus affectus: non autem Sum præditus à Deo magnis uiribus. De malo rarius. Cic. pro Sylla: Ni uerò unum me uis ferum præter ceteros, me asperum, me inhumanum existimari, me singulari immanitate, & crudelitate præditum. Idem pro Rabirio: Senectute affectus, morbo præditus. Contingit idem in singulari, ut in proximo exemplo: Existimari me singulari immanitate. Sæpeq; legimus, Ille est singulari improbitate, Tu es singulari stultitia. Similiter fit in alijs tribus, quatuor uel: Notabilis, Nobilis, Insignis, & Eximius. Quintilian. Hunc tu animum modò inter libidines, ac scorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, solaq; impatientie tue fabula notus. Nobile scortū, quasi in ordine metrico excellens, uel maxime inter alia notū. Et apud Liuū, Nobilis ille clade Romana locus. Et apud Cic. Testis est Phalaris, cuius præter ceteros est nobilitata crudelitas. Et latrones uocamus insignes, qui maiore manu, maioreq; audacia grassantur. Et Insignis improbitas, insignisq; stultitia dicitur, quemadmodum Singularis, eximiaq; stultitia, quod rarius est. Cic. Verr. III. Sin hanc uos in rege tam eximiam iniuriam, tam acerbam neglexisse audient.

Declam. 150

De Offic. lib. 3.

Descendo.

CAP. XXXVI.

DEscendo in prælium, descendo in forū, descendo in campum dicimus: non quia de loco superiore in inferiorem descendimus, sed quia de loco tuto in locum discriminis: opinor, quòd qui in loco celsiore se tenet, pugnam detrectare existimatur, quem quum reliquit, & in locum æquum uenit, atq; descendit, mentem se pugnandi habere declarat. Ideoq; non ferè dicitur In forū descendere, nisi qui pugnandi, & defendendæ

sendendae litis causa uenit in forum, non reru uenaliu coem-
ptor, ac negotiator. Et in campu descendere, non nisi qui litis,
dignitatis ue causa (sicut in campo Martio fiebat) certaturus
uadit. Nec, in praelium, pugnam ue descendere, quod in loca
inferiora descendat. Non enim locus est pugna, & praelium,
quum nihil intersit qualis locus sit, planus, an montuosus, in
quem se confert, qui in pugnam descendere dicitur: ut apud
Aenid. 11. Vergil. (satis autem erit in re perspicua unum exemplum
protulisse) Instructos acie Tyberino a flumine Teucros,
Tyrrenamq; manum totis descendere campis.

Amo, & Diligo.

CAP. XXXVII.

Amare, est generalis significati, idem quod diligere, nisi
quod putetur plus quiddam esse, in amando, quam in di-
ligendo: ut Cicero ad Brutium: L. Clodius trib. pleb. designatus
ualde me diligit, aut (ut ἐμφορῶν τε ποῦν δικά) ualde me amat.

Et iterum: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut quo conten-
tus sum, diliges. Idem ad Dolabel. Quis erat, qui putaret ad
eum amorem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere:
tantum nunc accessit, ut mihi deniq; amare uidear, antea di-

Epist. 14. lib. 9.
famil.

Declam. 12. lexisse. Adamare est amatorie amare, ut Quintil. multis in lo-
cis, sed unus suffecerit: Me quidem marite si quis interroget,
omnes matres liberos suos tanquam adamauerint, amant. Vi-
debis oculos nunquam a facie, uultuq; deflectere, comere ca-
put, habitumq; componere, suspirare qui recesserint, exultare
quum uenerint, conferere manus, pendere ceruicibus, non of-
culis, non colloquijs, non praesentiae uoluptate satiari. Amicus,
cum honesta res est. Amica, quando ad uirum refertur, inho-
nesta: ut, Haec amica mea est, id est, concubina. Ego uero ipse
non amicus, sed amator, sum. Ideoq; apud Terentium dicitur:

In Andr. act.
4. sc. 3.

Heret putabam hunc Pamphilum Amicum, amatorem, uirum.
Ne putares amicum in malam partem accipi, adiecit
amator

amatorem. Sed apud profam hoc obseruatum semper inue-
nies, apud poetas fortasse non semper.

Declaro.

CAP. XXXVIII.

Declaro, frequentius ad facta pertinet, quam ad dicta. Ci-
cero, Declarauit id modo temeritas C. Caesaris, qui
omnia iura diuina & humana peruertit. Aliquando etiam in
dictis. Idem ad Ligarium: Postea uero quam magnam spem
habere coepi, fore ut breui tempore te incolumem haberemus,
facere non potui, quin tibi & sententiam, & uoluntatem de-
clararem meam. Et in eadem epistola: Quando quid sentirem
exposui, quid uellem tua causa, re potius declarabo, quam ora-
tione. Interdum accipitur pro significo: ut idem lib. 1. de fi-
nibus, Nullum uerbum inueniri potest, quod magis idem de-
claret Latine quod Graece ἡδονή, quam declarat uoluptas.
declaret, id est, significet, uel ostendat, uel indicet.

De offic. lib. 1.

Epist. 13. lib. 6.

fam. epist.

Ingredior.

CAP. XXXIX.

Ingredior componitur quidem ex in, sed diuersa ratione:
Nunc ad locum, ut ingredior forum, uel in forum. Qui mo-
dus loquendi nemini ignotus est. Nunc in loco, quod est ambu-
lo, & incedo. Vergilius:

Continuo pecoris generosi pullus in aruis

Georg. 5.

Altius ingreditur, & mollia crura reponit.

Cicero lib. v. ad Att. Si dormis expergiscere, si stas, ingrede-
re: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Idem est ergo Ingre-
deris hoc loco, quod graderis, quod est ambulas.

Epist. 23. lib. 2.

Consulo te, & tibi. Consulto, Consultor, Con-
sultus, & Inconsultus.

CAP. XL.

Consulo te, consilium peto a te, uel interrogo, & inquiri.
Quintil. Quid per fidem facere uultis? Inuenem quem
de parricido consuluit pater ille seruatus, miror hercule (non
dixisse uolui) sum ueneficus, sum parricida. Idem: Ergo pri-
mum

Lib. 10. cap. 2.

A
mum

mum est, ut quod imitaturus est, quisq; intelligat, & quare bonum sit, sciat: tum in suscipiendo onere consulat suas vires. Et iterum: Ego aures consulens meas. Consulo tibi, consilium do tibi, uel provideo tibi: sed hoc frequentius, & magis proprie in rebus: ut, Consule uite tuae, consule ualeitudini, consule dignitati, consule saluti, consule rebus tuis: adeo frequentissime, ut quum dicitur Consulere uolo mihi, & liberis meis, intelligatur potius de corpore, & de rebus externis, quam de animo. In plurali autem numero interdum reperitur, sine apposito tamen: ut, Consulunt senatores: quod frequentius dicimus, consultant, id est, deliberant. Nisi enim adsit qui consilium petat, & qui consilium det, non erit deliberatio, siue consultatio. Atq; ut Consulunt dicimus, pro consultant, hoc est, quod altera pars petit, altera dat consilium: ita e contrario nonnumquam Consultare est unius, non plurium partium, sed ita si apud se duas partes sustinet, secumq; deliberat. Hinc duo nomina nascuntur, Consultor & Consultus. Consultor ferè pro eo, qui alium consulit, accipi solet: nonnumquam tamen pro eo, qui alij consulit. Sallustius in Iugurth. Simul ab eo petunt, ut fuitor, consultorq; sibi adsit. Et iterum: Ita cupidine, atq; iras, pessimis consultoribus, grassari, neq; factio, neq; dictio abstinere. Consultus, est homo prudens, ac sciens, dignusq; à quo consilium petas. Ceterum non occurrit mihi ubi repererim, nisi aut participium: ut ibi, Consulti medici dixerunt eundem esse languorem. Aut nomen pro Iuriconsulto, ut Horatius libr. i.

In argu. declam. 8. Quintil. Serm. Satyr. i. -Eris tu, qui modo miles, Verg. 3. Geor. Nec responsa potest consul- tus reddere uires.

Mercator: tu consultus, modo rusticus. Quintil. in VII. Scripti, & uoluntatis frequentissima inter consultos questio est. Lilius tamen lib. i. ait de Num. i. Pompilio: Consultissimus uir, ut illa quisquam etate esse poterat, omnis diuini, atq; humani iuris. Et in decimo: Callidos, solertesq; iuris, atque eloquentiae

quentie consultos. Horatius primo Carminum:

Parcus Deorum cultor, & infrequens,

Infanientis dum sapientiae Consultus erro. In compositione frequens est, sed adiectiuum: ut apud Quintil. O incon- sultam muliebrè semper amentiam, id est, imprudentem, inconsideratam, & nullius consilij. Alterum quoq; compositum, si compositum est, Iuriconsultus, quod etiam dici solet Iureconsultus. Nonnumquam in simplici, ut Ouid. i. de Arte amandi:

Sit tibi credibilis sermo, consultaq; uerba.

Ago gratias, Habeo, Refero, ac Reddo gratias.

CAP. XII.

Agere gratias, est uerbo: quod quidam barbarè dicunt, Regrator. Habere gratias, in animo: quum memorè accepti beneficij mentem, animumq; habeo, & inuicè gratificandi uoluntatem. Referre, siue reddere gratias, est factio: ut, si tu à me subleuatus aut pecunia, aut patrocinio, aut manu, alio uel subsidio, uicissim me aliquo modo subleuaueris, gratias retulisti, reddidistiq;. Licet Seneca nolit malas referri posse, sed reddi. Cicero tamen in Sallustium ait: Nam quod ista inusitata rabie in uxorem, & filiam meam inuasiisti (quae se facilius mulieres abstinerunt à uiris, quam tu uir à uiris) satis doctè, ac peritè fecisti. Non enim sperasti me mutuam tibi gratiam relaturum, ut uicissim tuos compellarè. Quamquam Cicero nunquam ferè ait Reddere gratiã, sed Referre. Porrò hoc exemplum in alium quoque usum attuli, quod uidetur significare gratiam etiam uerbo referri, non solum factio. Sed multum tamen differt ab illo, Agere gratias, quo tantum innuitur confessio accipientis beneficium. Qui uerò refert gratiam, reddit beneficium, & interdum maleficium, siue factio, siue dictio, quoniam dicendo nonnumquam profumus aequè, atq; faciendò. Plancus ad Ciceronem: Immortales ago tibi gratias, fami.

Epist. 16. li. 10.

A 2 agamq;

agamq; dum uiuam : nam relaturum me, affirmare non possum. Tantis enim tuis officijs non uideor mihi respondere posse. Ecco respondere officijs, & satisfacere beneficijs, est gratias referre. Caterum frequentius est Refero gratias, quam Habeo gratiam. Item frequentius Habeo gratiam, quam Ago gratiam. Vix enim audiuius Ago gratiam, sed gratias. Et raro Refero gratias, sed gratiam. Cuius rei testimonium est illud in lib. xlv. Titii Liuij : Satiatusq; tandem complexa filij, Renuntiate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non posse, quam ut suadea, non ante in aciem descēdat, quam ut in castra me rediisse audierit. Dicimus item Ago grates, sed sepius apud poetas, qui necessitate uersis. Ago gratias dicere non possunt. Nonnunquam etiam apud oratores, ut Ciceronem: Aliquantoq; post suspexit ad caelum, & Grates tibi, inquit, ago summe Sol, uobisq; reliqui caelites. Nisi legendum est Gratias, & non Grates, pro eodem significato, siue pro eo quod est, Reddo grates. Seneca in tragedia, qua inscribitur Agamemnon, dixit: Reddunt grates tibi grandaeui, Laestiq; senes compote uoto. Reddunt grates, id est (ut ego interpretor) agunt gratias. Quis enim referre possit gratiam Deo? quod etiam fando nunquam cognitum est, praeterquam apud quosdam recentes, nihil nisi barbare loqui sciunt: sed Gratias agimus, raro etiam. Gratiam Dijs habere dicimur, quoties agnoscimus, apudq; nos ipsos fatemur ab illis beneficium accepisse, citra spem gratiam referendi, ut in Andria Terent. — Dijs pol habeo gratias, Cum in pariundo aliquot affuerunt liberae.

In Somnio Scipionis.

Act. 4. scen. 4.

Gratulor, & Grator.

CAP. XLIII.

Gratulari, est uerbo testari te gaudere fortuna, ac felicitate alterius apud eum ipsum qui affectus est felicitate. Nonnunquam apud te ipsum ob tuam felicitatem. Ideoq; sepe postulat

postulat datiuum : ut Gratulor tibi ob tuam praturam adeptam : Gratulor manibus meis, quibus ut te contingerent, datum est. Quintilianus: Non efficiet tamen infandum praesentis reatus, indignumq; discrimen, ut misera puella non gratuletur sibi, quod ipsam pauper accusare iam potest. Poetae nonnunquam praetercunt datiuum, utiq; quum fuerit pronomen: quae fuit causa, ut quidem existimarent, quorum est Apuleius, hoc uerbu idem significare, quod gaudeo. Ouid. in Heroidibus:

Declam. 15.

Epist. Deian. ad Hercul.

Gratulor Oechalliam titulis accedere nostris. Gratulor, inquam, tibi, uel mihi, uel nobis. Idem in Arte am. Prisca iuuent alios, ego me nunc deniq; natum Gratulor. Gratulor, subintellige, mihi. Et interdum etiam oratores. Quintil. in Pastro cadauere: Gratulemur iam, quod nulla ciuitas fame laboret. subintellige, nobis. Verba autem Apuleij haec sunt in apologia, de Magia: Eo in tempore, quo me non negabunt in Getuliae mediterraneis montibus fuisse, ubi pisces per Deucalionis diluuiam reperiuntur. Quod ego gratulor nescire istos, legisse me, & c. Praetermisit datiuum: aut gratulor, pro gaudeo accepit. Quod tantum abest ut approbem, ut possit gratulari quis, quum minime gaudeat, atq; adeo doleat: quod frequenter usu uenit, utiq; inter falsos amicos, quum alter inuidus, atq; emulus tacite quidem dolens, quod alter honoribus auctus sit, tamen illi gratulatur. Fortē & Apuleius subintellexit mihi. In eadem significatione accipitur grator, sed poëticum, historicumq; est. Vergilius:

Declam. 12.

Aeneid. 4.

Iuueni germana uiam, gratulare sorori.

Titus Liuius libro v. Tuum sequentes currum, Iouis optimi maximi templum gratantes, ouantesq; adire. Dicimus aliquando Gratulari pro eo quod est, gratias agere: sed nō ferre nisi dijs immortalibus. Ideoq; proprie idem est, quod supplicare. Siquidem triumphantes in Capitolium ascendebant, Ioui

optimo maximo ceterisq; dijs gratulatum. Eiusdem quoq; significacionis fortassis est Grator, quod significat Linius li. x. dicens: Itaq; pr. etor extemplo edixit, uti a diu aedes sacras tota urbe aperiret, quo circumcundi, salutandiq; Deos, agendiq; grates per totam diem populo potestas esset. Nec mirum, si dicimus Gratulari, gratariue dijs, quasi ostendere nos illis aggaudere, quum dicamur etiam eosdem Salutare, quasi salutem illis optare, quod hominibus conuenit, non Dijs.

Fingo, & Effingo.

CAP. XLIII.

Fingere proprie est figuli, qui formas ducit ex luto. Inde generale fit uocabulum ad cetera, quae ingenio, manusq; hominis artificiose formantur, praesertim iniustate, & noue. Effingere est ad alterius formam fingere, & quodam modo fingendo representare. Cicer. II. de Oratore: Tum accedat exercitatio, qua illum, quem ante delegerit, imitando effingat, atq; ita exprimat, & c. Quintil. Nam id quoq; est docilis natura, sic tamen, ut ea, quae discit, effingat. Et iterum: Nam mihi uidetur M. Tul. quum se totum ad imitationem Graecorum contulisset, effinxisse uim Demosthenis, copiam Platonis, ueritatem Isocratis. Vnde ductum est nomen Effigies, figurata ad uiam alterius similitudinem, uel ad ueritatis imaginem facta, tam in picturis, quam in sculpturis.

Obeo, Oppeto, & Defungor.

CAP. XLIIII.

Obeo legationem, exequor munus, & officium legationis. Obeo prouinciam, exequor officium prouinciale. Ita Obeo mortem, exequor, uel perago mortem, uel adeo mortem, quemadmodum dicitur quis Obiisse diem, pro aduulso. Item, Obijt diem suum, idem est, quod mortuus est, & iuit ad diem fati: ut apud Quintilianum, Nuntiatum est Marcellum diem suum obiisse. Praetermittimus autem nonnunquam illum accusatiuum dicentes, Marcellus obiit. Quod idem fit in illis signis

significacione similibus uerbis, Opetijt, et Defunctus est, atq; etiam in Detulit, & si qua sunt alia. Na in priore subintelligitur accusatiuus Mortem, in posteriore ablatiuus, Vita. Quid signi? quod saepe reperimus haec nomina esse his uerbis aduulsa. Est autem Opetere frequentius quide mori, no fatali, sed illata morte: interdu tamen & fatali. Vt Cicero de Officijs tradit, Aiax nullies mortem maluisset opetere, qua mulieribus (si Circe, & Calypso mulieres appellandae sunt) ut Ulysses fecit, inferuire. Idem de Diuin. Acquiuis esse cesuit se maturam opetere mortem, quam P. Aficani filiam adolescentem. Feeminam emisit: ipse paucis diebus post est mortuus. Sine accusatiuo apud Vergilium: O terq; quaterq; beati,

Zib. 1.

Zib. 1.

Aeneid. 1.

Quis ante ora patrum, Troiae sub moenibus altis

Contigit opetere. Defunctus quoq; dicitur, quasi perfunctus munere uiuendi. Ideoq; ut dicimus, Perfunctus est, siue Defunctus officio pr. etorio, munere aeditio, cura tribunicia: ita Defunctus uita. id est, ab hac administratione, ab hoc munere, ab hac procuracione cessauit: ut apud eundem: Defunctaq; corpora uita. Detulit autem (quod tertio loco posui) in idem significatum accipio, quod est accusauit, ubi subintelligitur Reus: ut Quintilianus, Diuitem detuli reum pauper inimicus, occisi pater.

Aeneid. 6.

Declam. 7.

Vestigo, Peruestigo, & Inuestigo.

CAP. XLV.

Peruestigo, & Inuestigo, non solum quero, sed etiam (et quidem frequentius) querendo inuenio: ut sit Vestigo, quero: Inuestigo, & Peruestigo, quasi acquirō. Ductum autem est hoc uerbum a uestigijs, tanquam signis, indicijsq; quibus ad rei notitiam peruenimus. Cic. III. de Orat. Ipsa tractatio, & questio quotidie ex se gignit aliquid, quod cum desidiōsa delectacione uestiges. Idem in eodem, lib. I. Nosse regiones intra quas uenias, & peruestiges, quod queras.

A 4

Idem

Idem pro Ligario: Sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat, confitendum est, ut opinor. Terentius. Nihil tam difficile est, quin querendo inuestigari possit.

Nutrio, & Alo.

CAP. XLVI.

Nutrirī, est & paruulorum ut crescant (unde Nutrices dicuntur, Nutritijq; , qui curam infantium habent, habuerunt uel) & adutorum, ut uiuant. Ali quoq; in eodem significato: unde lex illa XII. tabularum: Liberi parentes alant, aut uinciantur. At in rebus incorporeis frequentius, ut crescant. Quintilianus: Sed alere facundiam, uires augere eloquentiae possit. Perinde ac si dixisset, Augere facundiam, augere uires eloquentiae possit. Cicero: Sed nec illa extincta sunt, alunturq; potius, & augentur cogitatione, & memoria. Coniunxit ut ipse haec duo, sicut solemus in multis, quae similia sunt: ut, possum & licet, ut Munus & officium, ut Mens animusq; Vergil. Hos successus alit. id est, quasi horum animos successus augescere facit.

Spero, & Confido.

CAP. XLVII.

Spero pro Credo usitatum est, siue de presenti loquamur, siue de praeterito. De presenti, Quintilianus: Facilis (ut animaduertere uos spero) defensionis meae cursus est. De praeterito, idem: Et innocentiam quidem puella satis (ut spero) defendimus. Et Cicero: Spero iam probatam esse amicitiam nostram. Similiter Confido pro credo, tum in praeterito, tum in presenti, tum in futuro. In praeterito: Quoniam probatam rationem officij mei uobis esse confido. In presenti: Quoniam à Cratippo nostro principe huius memoriae philosophorum, haec te assidue audire, atq; accipere confido. In futuro: Ita fore confidimus. Haec exempla ex Cicerone sunt.

Dico, & Fero sententiam: Dico, & Fero legem.

CAP. XLVIII.
Dico

Dico sententiam consiliarius, Fero sententiam iudex. Quorum exempla frequentiora sunt, quam ut à me repeti debeant. Nonnunquam tamē Dico pro fero: ut apud Quintilianum, Apud iudices quidem secundum legem dicturos sententiam de confessis praecipere, ridiculum est. Iuris quoq; consultos hoc uerbo in hunc sensum frequentissime uisus uidemus. Dico leges, aliud quam Fero leges. Est enim Fero ad suos: Dicere ferē ad uictos, ut Lilius lib. XLVI. Nihil ea mouerunt regem, tuam fore bellis Asiam ratum, quando perinde ac uicto, iam sibi leges dicerentur.

Circumsto, & Circumfisto.

CAP. XLIX.

Circumsto, & Circumfisto, utrunq; facit Circumsteti: sed primum pro circundo, alterum pro inuado, & irruo, & quasi terrificatione aggredior. Vergilius:

Circumstant animae, dextrae leuāq; frequentes. Idem:

At festi tandem ciues infanda furentes

Armati circumfistunt. — Et alibi:

At me tum primum seuus circumstetit horror.

Quintilianus in Apes pauper. Quum me euocassent subito trepidum, totoq; fortunae suae strepitu circumstetissent. Nonnunquam non terrificandi, sed terroris auferendi gratia ponitur, ut Caeser in Commentarijs: Si quis grauiore uulnere accepto deciderat, circumfistebant. hoc est, socij iacentem exhortabantur, tela hostium arcentes. Nonnunquam etiam ut circumsto accipitur: ut apud eundem: Et mercatores in oppidis uulgus circumfistit, quibusq; ex regionibus ueniant, quasq; ibi res cognouerint, pronuntiare cogit. Quo etiam modo apud Quintilianum accipi potest.

Vsurpare.

CAP. L.

Vsurpare, est uti, siue usitari, tum dicto, tum facto. Cicero in Oratore: Post inuenta conclusio est, qua credo usuros illos

A 5 illos

De Amic. cir
ca si.

Aeneid. 5.

Zib. 3. de Offic.
in proemio.

Aeneid. 6.

Aeneid. 8.

Aeneid. 1.

Declam. 13.

Zib. 4. de bello
Gall.

illos ueteres fuisse, si iam nota, atq; usurpata res esset, qua inuenta, omnes usos magnos oratores uidemus. Hoc etiã sic dicere licebat in eandẽ sententiam, Post inuenta cõclusio est, quã credo usurpaturos illos fuisse, si iam nota, atq; usurpata res esset, quã inuentam omnes usurpasse magnos oratores uidemus.

Idẽ: Quod semper usurpamus in omnibus dictis, ac factis, minimis, ac maximis, cum hoc decere dicimus, illud non decere. Idem: Præclare enim hoc est usurpatũ a doctissimis, quorum ego autoritate non uterer, si mihi apud aliquos agrestes habenda esset oratio. Sed quũ apud prudentissimos loquar, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego simulem, me, si quid in his studijs operæ posuerim, perdidisset? Dictũ est igitur ab eruditissimis uiris, nisi sapientem, liberum esse neminem. Usurpatum, & dictum pro eodem accepit, sicut doctissimis, & eruditissimis. Quid multa? cum frequenter iuriconsulti utantur Usurpo pro dictito: nam pro factito, minus dubium est.

Præsto sum, & Adsum.

CAP. LI.

PRæsto sum, idẽ est quod adsum, nec alteri serẽ uerbo coherent, nisi uerbo substantiuo, & huic simpliciter: nam Præsto adsum, magis poëticum est. Quid igitur significat Adsum? Tria: unum naturaliter, duo per quendam flexum, & derivationem. Primum est, Præsens sum, quod modò cum ablatiuo iungitur, In, præpositione seruente: ut apud Cic. de Oratore: Paulus in pugna non adsuerat. Modò cum datiuo: ut apud eundem in Philippicis: Omnibus his pugnis Dolabella adsuit. Et apud Quintil. Nam in libris Observationum à Septimio editis, adfuisse Ciceronem tali causæ inuenio. Secundum est hinc ductum, quod sepe corrogamus, qui nobis adsint periclitantibus, quales sunt aduocati, quorum officium est adesse in iudicio. Sed ipsum illud Adesse, fauere est, præsidioq; esse: ideoq; dicimus Adesse, pro eo quod est, esse præsidio.

sidio. Vergilius: _Modo Iuppiter adsit. Et iterum:

Aeneid. 2.

Adsis ò tandem, & propius tua numina firmes.

Aeneid. 8.

Et in prosa, Quintil. Nunc omnes in auxilium Deos, ipsūmq; in primis, quo nec præsentius aliud, nec studijs magis proprium numen est, inuocem: ut quantum nobis expectationis adiecit, tantum ingenij aspires, dexterq; ac uolens adsit. Idem: Si tamen pater, qui diuisit patrimonium, & reos parricidij defendit, sic agat, quod contra legem sufficit. Parricidũ obijciatur iuuenibus, quorum pater uiuit, atque etiam liberis suis adest. Tertium est Aduenio, seu magis Adueniam. Nam propè idem sunt, iam ueniet, & iam præsens erit. Itaq; aderit, accipitur pro utroq; siue pro utrouis. Vergilius:

Iamq; aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus. Iterum:

Aeneid. 2.

Huc ades ò formose puer. Et,

Ecolg. 2.

Huc ades ò Galatea, quis est nã ludus in undis? Et iterum:

Ecolg. 9.

Huc ades ò Melibœe, caper tibi saluus, & hoedi.

Ecolg. 7.

Vbi si eadem foret significatio, quæ est in illo Præsens sis, hïc ades, non huc diceretur. Ergo Huc ades, pro adsis, idem est, quod huc ueni. Has easdem significaciones habet Præsto sum, & eadem ratione. In prima, Ciceronis exemplum est in Bruto: Quibus quidem causis tu etiam Brute præsto fuisti. In secunda eiusdem pro Murena: Ius ciuile didicit, multum laborauit, uigilauit, præsto multis fuit. Et pro eodem: Tu interea Romæ scilicet amicis præsto fuisti. In tertia eiusdem ad Herennium: Hirundines æstiuo tempore præsto sunt, hyeme pulse recedunt. Et in epistolis frequenter: Stator tuus mihi cum literis præsto fuit. Et proprie accipi solet hoc ultimum, pro eo quod nunc dicimus, compareo: ut si quis aliqua dignitate, imperio uel affectus, alteri sic iubeat: Cras mihi ad hunc locum, & hanc horam præsto sis, id est, compareas, & te repræsentas, atq; exhibeas mihi.

Lib. 4.

Fleo,

Fleo, Gemo, Ploro, Plango, Eiulo, Lamentor,
Vociferor. CAP. LII.

Flere, est lacrymis, ideoq; tantum hominum, sicut Ridere.
Gemere, est in pectore, quum prae angustia in sonu pro-
rumpit. Ideo & iumenta sub nimio pondere gemit, & inani-
mata quoq; quum nimis onusta sunt, gemere dicuntur. Vt apud
Aeneid. 6. Verg. Gemuit sub pondere cymba. Plorare, est uoce fle-
bili & effusa dolore suum aperire. Vnde Implorare, est plo-
rando open orare. Plangere est percussione, ac uerberatione
pectoris, capitis, uultus, aliorum ue membrorum se in dolore
affligere: regitq; post se accusatiuum. Ideoq; per translatione
dicuntur fluctus plangere littora: quasi ad declarandum do-
lore, in modum lamentationis. Eiulare, est uoce sublata flere,
quod magis mulierum est proprium. Vociferari, est uoce
effrenata non modo dolore, sed etiam indignationem (quan-
quam indignatio doloris genus est) ostendere. Interdum sine
affectu, sed tamen uehementius exclamare. Lamentari est
uoce querula, & tristi oratione cladem testari suam. Quae
exempla lecturis hoc opus inuestiganda relinquimus.

Existit, & Extat. CAP. LIII.

Existit, atq; Extat, quorum uerborum unum, atque idem
praeteritum est, simile quiddam significant, quod est emi-
net, & superest. Sed primum cum motu, alterum sine motu: ut
Zib. 1. illud sit, prodit, uel exurgit: hoc uero, superstat. Cic. de Diuini.
Atq; delapsus in flumen nunquam comparuisses, me contrem-
uisse timore perterritum, tum te repente letum extitisse. Et
iterum in eodem libro: Summersus equus uoraginibus no exti-
tit. Adhuc iterum in eodem: Vocem ab aede Iunonis ex arce
extitisse. Atq; iterum: Neq; diu ulla uox extitisset. Et in secun-
do: Anguem ab ara extitisse. Et iterum: In Lysandri statuae ca-
pite Delphis extitit corona. De rebus quoq; multis existere
dicimus.

dicimus: ut idem in Laelio, Existit hoc loco quaestio subdiffici-
lis. De extare exemplum unum Vergilij suffecerit Georgi-
corum III. — Stant circumfusa pruinis

Corpora magna bouum, confertoq; agmine cerui

Torquent mole noua, & summis uix cornibus extant.

Quo fit ut de libris, qui demortui non sunt, dicamus Extare:
ut, Extant paucissimi Varronis libri, plurimi no extant. Nam
ut de homine, qui adhuc uiuit, loquimur, Superest, quasi non
subter est: sub terra humatus: ita de rebus, Extant, quasi ex-
tra stant, non intra, & in tenebris latent. Cicero in Oratore:
Quae (ut seis) extat oratio. Et de Senectute: Et tamen ipsius
Appij extat oratio.

Conciliare amorem, & beneuolentiam nos dici,
Inire autem gratiam. CAP. LIIII.

Conciliamus amore nobis alicuius, Conciliamus beneuo-
lentiam: non autem Conciliamus nobis gratiam. Rursus Ini-
mus gratiam, non autem Inimus amorem, aut beneuolentiam.
Quarum omnium orationu eadem fere sententia est, ac si hoc
uerbo uterem Contraho, uel Comparo: nisi quod Inire gratiam,
est magis fauore comparare, quam amorem: ut apud Quintil.
Quinetiam hoc timeo, ne ex eo minore gratiam hic liber ineat,
quod pleraq; no inuenta per me, sed ab alijs tradita continebit.
Reconciliari tamen, & In gratiam redire, id est sunt: quoties amici
interposita aliqua offensa, quum aliquandiu fuerint inimici, in
pristinam redeunt beneuolentiam, ac familiaritatem. Sed Redire
in gratiam etiam cum inanimatis solemus: ut Cic. de Senectute,
In gratiam cum uoluptate redeamus. Praeterea Conciliamus no-
bis laudem, famam, honores, similiaq;: no autem Inimus. Quintil.
lib. 11. Nam & plus autoritatis afferunt ea, quae no pre-
sentis gratia litis sunt comparata, & laudem sepe maiorem,
quam si nostra sint, conciliat. Rursus, In eo ratione, in eo foedus,
ineo

in eo pacē, in eo societate, in eo bellum, in eo pugna, in eo uiam, quasi capeſſo atq; ingredi or: quod non ſere niſi in re monētoſa, aut graui, grandi ue dici ſolet. Nam non ita rectē loquar, in eo prandiu, cenam ue, ut in eo conuiuū. Vnde principium rei maioris Initium uocatur, ut Initium rationis, Quintiliano quoq; teſtante, qui ait: Quod principiu Latine, uel exordium dicitur, maiore quadam ratione Græci uidentur proœmium nomināſſe, quod à noſtris initiū modò ſignatur. Et huius uerbi participium abſolutè poſitum, ſine regimine, maioribus rebus adhibetur: ut, Incunte pueritia, incunte adoleſcētia, incunte aetate, incunte uere, incunte aſtate, hyeme incunte, incunte anno nouo. Non autem dormitione incunte, conuiuio incunte, die incunte, noſte incunte, hora incunte, ſed incipiente: niſi dicamus illud ipſum incunte, certis nominibus debere adiungi, quæ ſunt ea, quæ modò expoſui.

Obruo, Ingurgito, & Crapulo.

CAP. LV.

Quid. libr. 1. de
Remed. amo.

Obruere eſt oprire, ſiue aqua, ut Obrutus undis: ſiue terra, ut Obruc uerſata Cerealia, ſemina terra. Siue per translationem ad animum: ut Quintil. Tot uoluptates obruere poſſunt unum dolorcm. Sed de multo uino potando etiam Obruere dicimus, ſicut Ingurgitare de abſumendis multis cibis. Cicero pro Deiotaro ait: Vino ſe obruiſſe, nudumq; ſaltatſe. Et in Antonium: Vt fratrem imitetur, ſe obruit uino. Et in eundem idem: Quum ſe cibis ingurgitaſſet. Ingurgitare aliquando utruq; complectitur, ſicut Crapulari non modò in uino, uerum etiam in cibo, unde fit Crapula. Vt idem in eundem: Edormi inquam crapulam, & exhala.

Philipp. 2.

Deuenio, Peruenio, Deuoluo, Deſpicio,
& Diſpicio.

CAP. LVI.

Deuenimus in montē, Deuenimus ad diuitias, minus uſitatum, ac minoris rationis eſt, quam Peruenimus in montem,

tem, Peruenimus ad diuitias. Similiter ediuerso, Deuenimus in planum, Deuenimus in uallem, quoties ab editiore loco profecti ſumus, uſitatus, probabiliusq; quam Peruenimus in planum, Peruenimus in uallem. Ita Deueni in paupertatem, quaſi deſcendi, & de lapſus ſum in humiliora. Deuoluo, deorſum uoluo: ut, Deuoluere rogos, deuoluere trabes, deuoluere ſaxa, deorſum precipitare. Deſpicio, deorſum aſpicio: ſicut Suſpicio, ſurſum aſpicio. Inde per translationem quum quis alium contemnit, ac parui facit, deſpicere uidetur, quaſi infra ſe, & ad pedes ſuos proiectum aſpicere: quemadmodum & Suſpicere eſt uenerari, quaſi ſupra nos aſpiciamus illum eſſe collocatum. Nam Diſpicere eſt prouidere, & circumſpicere mente, tanquam in omnem partem lumina mentis intendere, omniaq; diſcernere. A quo Diſpicientia dicta eſt, circumſpectio, & Prouidentia, & conſideratio diligens, atq; diſcretio.

Occupo.

CAP. LVII.

Occupare, eſt locum tenere, aut capere, & ui capere: ut apud Liniū lib. x x x i i i. Nam & ipſis uocantibus urbem hanc accepi, non occupauit id eſt, non ui accepi, aut mea ſponte accepi, ſed aliorum rogatu. Sæpe uerò ante capere eſt, & (ut aliqui loquuntur) præoccupare. Vnde ſchema illud, Occupatio appellatur, quoties quæ dici ab alio poterant, ea ipſi præueniēdo dicimus in noſtram partem, ne nobis poſtea offerrent retorquentes. Cic. Offi. lib. i. Sunt autem nulla priuata natura, ſed aut ueteri occupatione, ut ij qui quondam in uacua uenerunt. Certè primi illi, qui uenerunt in uacua, non potuerunt in aliena, ut iſti aiunt, qui uolunt occupare, utiq; in aliena re ſe poſſeſſorem facere. Proprie eſt enim Occupare, quod in medio, ſiue in medium, atq; in commune poſitum eſt, ante ceteros capere. Quod teſtatur Quintil. Iniquus: Multa nihilominus, quæ libera fuerant, tranſeunt in ius

in ius occupantium: sicut uenatio, & aucupatio. Inde Occupatus dicitur, qui ante negotio aliquo detentus, non potest negotio alterius operam dare. Cicero: Nemo adhuc me conuenire uoluit, cui fuerim occupatus. hoc est, cui causarer me quibusdam alijs negotijs ante praeuentum. Atq; hinc uocatur Occupatio, quum alicui necessariae rei, & cui ante omnia operam dare debemus, cum diligentia uacamus.

Peto, Posco, Postulo, Flagito.

CAP. LVIII.

Petere est in bonum, & in malum: quod declaratur per ipsam rem, aut bonum, aut malum significantem. Vt Medicus sanitatem aegri petit, pater laudem filij, tu diuitias, ego uoluptatem peto. Item, Multi filij petunt mortem patris, serui mortem dominorum, medici longitudinem morbi. Petere autem uitam alterius, itemq; Petere caput alterius, petere famam, petere pudorem accipitur in malum, quod illa in hominis perniciem petas, siue quod ea oppugnes. At quum non in rem, sed in personam refertur Peto, utiq; cum ablatiuo in malam partem accipitur: ut, Peto te gladio, peto te ueneno, peto te insidijs. Nam illud apud Vergilium:

Eclog. 3. Malo me Galatea petit lasciuia puella: idem est, quod,

Ead. Eclog. malo me incesit, & pomorum iactu percutere me solet. Et ideo quasi audacia, culpaq; sibi conscia, dicitur: Et fugit ad salices. Ab hac significatione absunt alia uerba, Posco, quod est proprie rem debitam, & honestam peto. Inde Reposco, quod est rem meam, & quod mihi reddi debet, peto. Postulo,

est quodam modo requiro (ut res, tempus, locus, persona, cui sa postulat) & tanquam rem iustam peto. Curtius: Postula-

Serui in illud bat autem magis, quam petebat, nisi accipiamus, ut Varro *Verg. Aen. 9.* apud Seruium uult, humiliter petebat. Sic enim ait: Poscere est, quum aliquid pro merito nostro de poscimus. Petere uero est, quum aliquid humiliter, & precibus postulamus. *Exp-*

stulo,

stulo, quod est cum querela apud amicos requiro, & quasi officium amicitiae in alio desidero: ut Terent. in Adelphis, Qui *Act. 4. sc. 3.* ita putant Sibi fieri iniuriam, ultro si quam fecere ipsi exposcunt. Sed frequentissime post se habet ablatiuum, seruiente praepositione Cum: ut, Quid habes, quod mecum exposcules? Flagito uehementer, & plus quam postulo: ut Cic. pro Quintio, Quamquam haec causa postulat: & si postulat, non tamen flagitat. Quintilianus ad Triphonem: Efflagitasti quotidiano conuicio, ut libros quos ad Marcellum meum de institutione Oratoria scripseram, iam emittere inciperem. Quae uerba etiam Ciceronis sunt in epistola ad Quintum fratrem.

Labo, & Labor.

CAP. LIX.

Labo, & Labor ita differunt, quod Labare est ruere, & repente cadere: ut apud Verg. Labat ariete crebro *Aenid. 1.* Ianua. Labi uero leniter, sensimq; deorsum ire: ut Labuntur flumina, labitur caelum, labitur anguis, labuntur ab aethere pennae, labuntur dij à caelo, non labant. Quintil. Vt numen, & deus delabi sideribus, & uenire de liquido, puroq; aere uidebatur. Cic. Sicut aliquem non ex hac urbe missum, sed de caelo delapsum intuentur. Ideoq; daemones magis à caelo labarunt, quam lapsi sunt. Angeli uero assidue ad nos labuntur. Labi quoq; dicuntur, qui in lubrico imprimentes uestigia, ad terram feruntur, non cum ruina, sed lentius, & cum aliqua mora: tametsi nonnunquam Lapsus, pro ruina accipitur: & per translationem de corporeis ad incorporea, de eo, qui aut per infirmitatem animi, aut per imprudentiam deliquit, dicimus, Lapsus est, quasi pes animi unus, ambo'ue, qui sunt fortitudo, & prudentia, in lubrico lapsi sint. Et Elabi quoq; periculum fugere dicitur eo modo, quo anguis lubricus, muræna'ue, aut anguilla manu prehensa lapsu fugit: quod est, è manu elabatur. Ita qui è medio periculo euasit, Elapsus dicitur.

B

Verg

Epist. 9. li. 2. ad
Q. frat. ait Ci.
Epistolam hanc
conuicio efflagi-
tarum codicilla
tui.

Pro Lege Ma
nil.

Vergilius: Ecce autem elapsus Pyrrhi de caede Polites. Sed hic non est translatio, ut pote in re corporea: erit translatio in incorporea. Quintil. Serui quidem Galbam miseratione sola, qua non suos modo liberos paruulos in concionem deduxerat, sed Galli etiam Sulpitij filium suis ipse manibus circumtulit, elapsum esse, tum aliorum monumentis, tum Catonis oratione testatum est. Cicero: Hic Tito fratre suo Censore, qui proximus ante me fuerat, elapsus est. id est, accusatorum, quasi prehensantium manus effugit. Translatum quoque illud Terentianum est à labo, non à labor: Laba scit, uictus uno uerbo quam cito. Labo primam breuem habet, Labor primam longam. Hinc Labor laboris, et Laboro laboras prima breui, quod an ab altero illorum deriuetur, et ab utroque potius, liberum opinaturis relinquo. Hoc tamen non omittens, Inlaboratum dici, quod non artificio factum est: Illaboratum uero, quod sine labore uidetur factum. Illud uitio dari solet, hoc laudi. Quintil. de Cicrone ita ait: Quam interim haec omnia quae uix singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata: et illa, qua nihil pulchrius auditu est, oratio praese fert tamen felicissimam facilitatem.

Deligo, & Eligo.

CAP. LX.

Deligere, et Eligere sic differunt. Deligere est, quod magis idoneum ad rem agendam est, cernere. Eligere uero uel ad nostrum emolumentum, uel ad illius, qui eligitur dignitatem. Delegit sibi sepe populus Romanus imperatorem ad bella, ut Pompeium ad bellum Mithridaticum. Imperator quoque deligit milites non eligit, ad rem uidelicet bellicam idoneos, et inter eos agit delectum, qui cui rei sit magis commodus. Et agricola delectum agit inter tauros, quos sciendo solo, quosque procreande soboli destinet. At si ex multis daretur optio, quem sibi uellet, eligeret, non deligeret. Ideoque semper

semper ferè dicitur in eodem sensu, Datur tibi, siue offertur optio: et Datur tibi, siue offertur electio. At Cicero: Deligere, inquit, oportet, quam uelis diligere: de uxore loquens. Deligere dixit, quasi ad res domesticas administrandas. Nec insistas eo posse fieri, ut in aliquo cadat delectionis, et electionis nomen, ut in ipsum principem, quem ad honorem pariter, et ad rem publicam bene gerendam assumimus. Caeterum Deligo sine praepositione accusatiuum habere solet: ut, Populus Romanus delegit Cn. Pompeium imperatorem. Eligo alterum accusatiuum sine praepositione, alterum cum praepositione: ut, Idem populus elegit in principem sibi Octauium. Cicero inquit: Quos Caesar in senatum elegerat. Porro utrunque horum uerborum tam in superiores, quam in inferiores cadit: ut illud quod modò dicebam, Quos Caesar in Senatum elegerat. Et sacerdotes eligunt sibi pontificem, et clerus episcopum. Rursus consul milites deligit, et milites imperatorem, nautae gubernatorem, discipuli praepceptorem sibi deligunt. Nam inter collegas, paresque, aut ferè pares dicitur Cooptare. Liuius: Dictatorem dici placet. Dicitur M. Furius Camillus, qui magistrum equitum L. Aemilium cooptat, ut Cicero in Bruto: A quo in collegium augurum fueram cooptatus. Illud non est silentio transeundum, duobus tantum dici modis Deligere, praeterquam per hoc uerbum ipsum. Uno, Agere delectum: altero, Habere delectum: nunquam Facio delectum. Qui duo modi differunt ab ipsa significatione deligendi, quod Deligimus aliquando unum tantum. Agere uero, uel habere delectum, ad multa semper refertur. Apud Quintil. legi Facere, pro agere, quod haud scio, an uitio librariorum factum sit, an etiam sic dicere liceat. Ita enim legitur: Proprietates ingeniorum dispicere prorsus necessarium est. In his quoque certum studiorum facere delectum, nemo dissuasit. Nanque erit alius

In Eunu. act. 1.
sc. 2.

Zib. 10.

Zib. 1. cap. 9.

historiae magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius utilis studio iuris, & nonnulli rus fortasse mittendi.

Percontor, Interrogo, & Sciscitor.

CAP. LXL

Percontari, significat interrogare, quamvis suapte natura spectet ad finem coarguendi: ut Quintilianus testatur, dicens: Quid enim tam commune, quam interrogare, uel percontari? Quorum utroq; indifferenter utimur, quum alterum noscendi, alterum arguendi gratia uideatur adhiberi. Interrogo igitur (ut ego interpretor) noscendi gratia adhibetur. Percontor uero arguendi. Sciscitari (ut ipsa uox indicat) sciendi causa interrogare est.

De bello, & Expugno.

CAP. LXLII

Debellare, est bello uincere, aut bello capere. Expugnare pugnando capere, uel potius pugnando, & oppugnando uincere: quod significauit Lilius lib. XLV. Haud paulo facilius, quam ante, duae unam, tunc una duas naues expugnauit cepitq;. Sed Debellamus potius homines: unde Debellatum esse dicimus, pro eo quod est bello certatum, belloq; res parua est, aut perdit. Expugnamus autem opera, molesq;, ut castra, ut urbes, ut castella, ut naues. Quocirca miror illud in psalmo: Saep̄ expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israël, Saep̄ expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi, pro eo quod est oppugnauerunt, siue impugnauerunt me. Si enim non potuerunt mihi, profecto non expugnauerunt, sed oppugnauerunt tantum. Graecè autem ἐπολιμασάμ, magis est oppugnauerunt, siue impugnauerunt, quam expugnauerunt. Pro eodem tamen significato interpretis accepit, nisi librariorum uitium est.

De compositis à Re.

CAP. LXLIII

Figo, inde Refigo, quod fixum erat, educo. Tego, inde Retego, quod tectum erat denudo. Texo, inde Retexo, quod

erat textum, reddo non textum, & quasi infectum, quod erat factum. Claudio siue cludo, Recludo, quod clausum erat aperio. Velo, Reuelo, uelamentum tollo. Signo, Resigno, quod erat signatum, ob signatum uel relaxo, uel patefacio. Et multa alia huiusmodi sunt, multa non sunt: ut, repeto, reposco, reuuo, represso, reuelo, remoueo, remaneo.

Præparo, & Apparo.

CAP. LXLIII

Praeparare, & Apparare ita differunt, quod praeparare est antea parare sibi quae utilia sunt, aut fore credit. Apparare, ad dignitatem quandam, ac uerius pompam. Ideoq; oratores praeparant, quibus obtinere causam possint. At procerum apparatus reprehenditur, quod plus pompae, atque ostentationis, quam utilitatis habere uideatur. Cic. Offic. I. Facile totius cursum uitae uidet, ad eamq; degendam praeparat res necessarias, ut pastum, ut latibula, ac alia generis eiusdem. Idem de Orat. I. Illa quae in apparatu fori appellantur insignia. Quamquam Apparatus uidetur interdum significare utrumq;, ut Apparatus belli, quasi praeparatio. Sed ut dicimus naues non modo instructas, sed etiam ornatas, quod quod res instructiores ad bellum, eò pulchriores sunt, ita Apparatum belli uocamus, ubi instrumenta bellica etiam adornata sunt.

Præsum, & Præsideo.

CAP. LXLV

Praesum & Praesideo differunt. Ab hoc fit Praeses, sicut à desideo Deses, à resideo Refes. Ab illo uero Praesens, quod à suo uerbo in significato recedit: de quo ante diximus. Praesse, est praepositum esse rei cuiusdam gerendae, atq; administrandae. Praesidere, est ad opem praestandam praesse, quam proprie praestant homines iniuriam quidem patientibus, aut in discrimen adductis: dii uero beneficentiam fauoremq; inuocantibus. Aliquando tamen indifferenter. Suctonius de Tibertio: Praesedit & Actiacis ludis, quasi dixisset, praesuit. Cic. pro

B 3 Sylla:

Sylla: Noli animos eorum ordinū, qui praesunt iudicijs, offendere. Idem pro codem: Quam ob rem uos dij, & patrij penates, qui huic urbi, atq; imperio praesidetis. Idem pro Milone: Vos inuicti, & in cuius inuicti periculo centuriones, atq; milites, uobis non modo inspectantibus, sed etiā armatis, & huic iudicio praesidentibus, haec tanta uirtus ex urbe expelletur, exterminabitur, eijcietur? Quintil. in x. Nam benecolum auditorem inuocatione deorum, quas praesidere uatibus creditum est, & intentum, proposita rerum magnitudine, & docilem summa rerum celeritate comprehensa facit. Et non longe post: Quem praesidentes studijs deae propius audirent. Vnde tam dij, quam homines Praesides dicti sunt: illi quidem in suo quisq; numine, suaq; ui: hi uero in sua quisq; provincia aut ab rege, aut a populo sibi commissa. Idem Quintil. Quod omnia sic egerit, ut genitum praeside bellorum deo incredibile non esset, quasi cuius in manu esset imperium bellorum, aut auxilium: ut apud Liuium libro sexto, Dij, de aq; omnes, qui Capitolium incolitis, sicine uestrum militem, ac praesidem finitis uexari ab inimicis? Praesidem dixit pro auxiliatorem, ac defensorem: ut alibi etiam saepe. Praeses (ut definiit Vlpianus) is est, qui maius in prouincia imperium habet omnibus post principem. Hinc Praesidium dictum est auxilium principale. Nam Subsidium id, quod in auxilium succedit, dicitur. Et milites qui ad tutelam oppidi, castelli, similiumq; collocati sunt, Praesidium uocantur: ut, Impositum est praesidium Caietae. Nam Praesul antiquitus is dicebatur, qui primus erat inter Salios, id est, Martis sacerdotes, Romae duntaxat, a saliendo dicti in portandis ancilibus.

Assentor, Adular, Blandior. CAP. LXVI.

Assentari, Adulari, Blandiri ita differunt, quod Assentari est insidiosè, & conciliandae alicuius utilitatis gratia, effusius,

effusius, & plerunq; falsò quempiam laudare: adulari uerò inseruare, & captare, ut fauorem emereamur quoquo modo uel uoce, uel gestu: estq; tractū à πὸ τῶν ἄδελφῶν, quod est seruus. Et sanè adulari seruire est, non liberale, & ingenuum. Blandiri proprie ad tactum pertinet, & per abusionem ad alios sensus transfertur, nonnunquam etiam ad animum: Quintilianus: Tu non cogitas, quemadmodum suspensa manu sonantem blandè cardine flectas. Idè Blandiar paulisper iudices, calami tibus meis, & sic agam, tanquam inuenerim utrunq; sanum. Ideoq; idè quodā loco penè pro eodem posuit haec duo posteriora uerba. Transseo oblatam nolenti munerum uacationem, & blandius, quam militia disciplina postulat, adulatū militi tribunalum. Adulatū blandius dixit, ne aut blandius blanditum, aut adulantius adulatū diceret, si tamen adulantius reperitur. Et alibi: Et animalū quoq; sermone carentiū ira, letitia, adulatio, & oculis, & alijs signis corporis deprehenditur. Sunt enim muta animalia hominū serua, quae signa maxime apparent in canibus, de quibus inquit Vergil. Hinc canibus blandis rabies uenit. Nam assentari non cadit in muta animalia, nisi credimus hoc modo coruum a uulpe fuisse deceptum, quum optimum cibum ore gestaret.

Declam. 1.

Declam. 7.

Georg. 3.

Excuso, & Causor. CAP. LXVII.

Excusare apertam significationem habet: itemq; Causari. Excusamus crimen obiectū: quod quum uidetur satis purgatum, recentes dicunt. Habeo te excusatum: ueteres dicebāt, Accipio excusationem: sicut in illo, dum quis mihi tulit conditionem (uerbi gratia) an uelim negotiari in sua pecunia in commune lucrum, dicam, Accipio conditionem. Est & altera huius uerbi significatio, quae a priore defluxit, quoties id quod in causa fuit, ut peccaremus, asserimus in excusationem. Nec dicemus (ut aliqui loquuntur) Accuso, sed Excuso: quamuis

B 4 uis

uis potius uideatur ratio exigere, ut per accuso, quam per excuso loquamur: ueluti si latrones aut flumina impedimento fuerint, ne ad diem adesse possim, dicā eo modo, quo Quintil. Tu tamen si interpellatus tempestatibus serius uenisses, excusares mare, & ambiguos flatūs, & tibi bonā causam habere uidereris, quū diceres, ante non potui. Excusares dixit, nō accusares. Linius lib. v. i. Exacte iam ætatis Camillus erat, comitijs iurare iam parato in uerba excusandæ ualitudinis solite, consensus populi restiterat. Et lib. xlvii. Vbi dies uenit, citariq; absens est cœptus, L. Scipio morbū causæ esse cui abesset excusabat. Luca. in v. 111. — Littusq; malignum Excusati. Causari, est causam rei gestæ afferre. Sucton. Syllanum item socerum ad necem, secandasq; nouacula fauces compulit, causatus in utroq; , quod hic se ingressum turbatus mare non esset secutus. Aliquādo penē quod illa significatio superioris uerbi (de Excuso dico) in secūdo significato, Quintil. Nec causanti pupillo sic tutor irascatur unquam, ut nō remaneant amoris uestigia, & sacra quædam patris eius memoria causanti pupillo, quasi excusanti acerbitatem tutoris. Cui simile est illud Papiniani: Iustus rationem reddere, & liber esse, si hæres causabitur accipere rationes, nihilominus liberum fore. id est, si impedimenta prætetendat. Verg.

Causando nostros in longum ducis amores. Id est, impedi menti causas afferendo. Vlpianus: Proscribere palam, sic accipimus, claris literis, ut planē rectē legi possint, ante tabernam scilicet, uel ante eum locū, in quo negotiatio exercetur, non in loco remoto, sed euidenti: literis Græcis, an Latinis: puto secundum conditionem, ne quis causari possit ignorantiam literarum. Et alibi: Causari tempestatem, ac uim fluminum. Vbi liceat dicere, excusare ignorantiam literarum, & excusare tempestatem, ac uim fluminum.

Mando,

Mando, Præcipio, Iubeo, Impero, Edico,
& Indico. CAP. LXVIII.

MAndare, est cuius personæ gerendum aliquid, exequendumq; committere: ut Quintil. Mandata tamen tua filii perago, id est (ut nunc loquimur) commissionē, non autē iussa. Nam deforme alioqui esset, si filius iuberet, imperaretq; patri. Præcipere, est tum magistrorum, quod est præcepta tradere, tum magistratum, & superiorū personarum. Sallust. in Catil. Iudices rerum capitalium quibus præceptum erat. Idem in Iugurth. Micipsa pater meus moriens mihi præcepit. Iubere frequenter idem est quod imperare: ut Quintil. Pater me iussit. Et alibi: Nam quamuis infestum latronibus mare iussus intraui. Neq; dissimulauerim magnas fuisse causas patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipse facere nō potuerat. Pro eodem accipit iubere, & imperare. Hic tamen annotandum est, quod sicut eleganter dicimus, Impero mihi: ut apud eundem, Imperaui sibi, ne quas admitteret amplius preces. ut etiam Permissi mihi, permisti tibi, permisit sibi: ita nō eleganter dicimus, Iussi mihi. Præterea quum ita dicamus imperata, ut iussa: huic apponimus uerbum Excusor, Perago, & si quid est simile: illi autē ferē unum uerbum quod est Facio: ut apud eundem, Neq; ipse hoc periculum ignoro, expertus non leui documento, quanti steterit mihi, quod semel imperata non feci. In hoc etiam hæc uerba differunt, quod Impero tibi hanc rem, dicimus: iubeo uerò præter hanc constructionē, potest habere & illam, cuius exemplum modò protuli, Pater me iussit. Est etiam Iubere, non planē imperare, sed quasi hortari: ut idem, Spera tu, iube sperare matrem. Cicero etiam frequenter hoc modo loquitur: ut pro Deiotaro, Literis, quas ad me Tarracone misisti, bene sperare iussisti. Cui simile est Terentij: Saluere Hegionem plurimum Iubeo. Verg. in v.

B 5 Reddiq;

Declam. 9.

Declam. 8.

In Adelp. act. 3. sc. 5.

Reddiq; uiro promissa iubebat. Quam queso decorum fuisse, ut regi milites, ac comites sui imperarent? Edicere est magistratum, regum' uc. Vnde Edictum consulum, sunt literae consulum, quibus aliquid iubent, atq; imperant. Nam Indicere, proprie denuntiare est: ut, Indictum est bellum, indixi bellum fortunae, indixi bellum uoluptatibus, indixit Romulus spectaculum. Lilius: Indici deinde finitimis spectaculum iubet. Iterum: Indixit in posterum diem ut adessent. Idem: Indictio iustitio. Iterum: Delectusq;, & iustitium indictum est.

Introcludo, & Intercludo. CAP. LXXIX.

Introcludo te, id est, in interioribus claudio. Intercludo te iter tuum impedio, & quasi iter cludo. Vergilius:

Aeneid. 1. Interclusit hyems, & terruit Auster euntes.

In Paradox. Cicero: Qui Carthaginensium aduentum corporibus suis intercludendum putauerunt. Qua ratione etiam dicimus Intersepio. Quintilianus: His textis ne uniuersi mellis pondus effluat, intersepta onera clauduntur. Quasi circunsepta, uel qua effluere mella poterant, septa.

Exsententia, & Ad uotum habere. CAP. LXX.

Exsententia aliquid habere, & Ad uotum, licet illud uideatur rationis esse, hoc affectus, eodem tamen serè significationis ueniunt, ut Quintil. Habes ne uxorè ex animi tui sententia? Et alibi: Et ad omne uotum fluente fortuna lasciuit otium.

Facere iter uel uiam, & Iter habere. CAP. LXXI.

Iter facere, Viam facere, Viam munire. Itè, Iter facere, & Iter habere differunt. Iter facere, est (ut imperiti loquuntur) itinerare, & (ut periti) ingredi iter, aut uia: ut Cic. de Senect. Masinissam, quum pedibus iter ingressus est, in equum non ascendere: quum in equo, ex equo non descendere. Idem lib. 1. Offi. Tempus à natura ad eligendum, quam quisq; uiam uiuendi sit ingressurus, datum est. Viam facere proprie est, ubi non erat

erat uia, uiam, & transitum aperire. Quintil. Seratur igitur non semitis, sed campis, non uti fontes angustis fistulis colligantur, sed ut latissimi amnes totis uallibus fluat, ac sibi uiam (si quando non acceperit) faciat. Quod non probè dixeris, muniat. Est enim Munire uia, repurgare, reficere, ac substruere interdum lapidibus, quales sunt uiae Romanae à plerisq; portis, in multorum dierum iter silicibus stratae. Cicero pro Milone: Ideo ne Appius ille caecus uiam muniuisset, non qua populus uteretur, sed qua sui posteri latrocinarerent? Et per translationem de corporalibus, ad incorporalia. Quintil. li. 111. Propterea quod plurimi autores quamuis eodem tenderent, uias tamen diuersas munierunt, & in suam quisq; induxit sequentes. Dicimus etiam ut uiam, ita ripam munire, alueum munire, aditum munire, quum illa reficimus, uel reparamus. Cicero etiam Aditum munire, pro uiam munire dixit pro Cluentio: Aditum sibi alijs sceleribus ante muniuisset. Iter habere, est iter aliquè esse facturum. Cicero: Habebant iter ad Laium regem. Et ad Q. fratrem: Et quod ille in Sardinia iter habebat.

Epi. 11. li. 2. fa.
Epi. 4. lib. 1.

Propono, & Ostendo cum alijs uerbis. CAP. LXXII.

Propono premium, propono metum, Ostendo spem, ostendo metum, serè in eadem significatione: hoc est, hinc hortor, illinc deterreo: nisi quod Proponere est potius potestatem, imperiumq; habentis: Ostendere uerò consilium dantis. Cicero: Quis est, qui proposito tanto premio non exciteretur? Idem: Propositis mortis, & exilij minis. Item: Tum spem, tum metum ostendere. Atque iterum: Magnum huic urbi periculum ostenditur.

6. Pr.

Pacificatus, Pacatus, & Placatus sum. CAP. LXXIII.

Pacificatus sum, pacem feci: Pacatus sum, in pace sum, uel ab armis recessi: Placatus sum, ab indignatione animi ad lenitatem redij: uel, animo leni sum.

Parem

Parem esse, & Paria facere. CAP. LXXIIII.

Parem esse, idem est, quod sufficere alicui operi, siue resistendo illi, siue exequendo. Cicero ad Attic. lib. XI. Tum interpellat fletus, repugno quoad possum, sed adhuc pares non sumus. Quintilianus in Geminis languentibus: Nunc infelix non par est dolori, nunc non inuenit ulla solatia, ex quo uidetur sibi filium perdidisse uicturum. Idem: Non fallit nos nefande quid captes hoc, quod supra silentium trahis alta suspiria, quod in prorumpenti uidēris exclamatione deficere: mendacio paratur autoritas, & in fidem erupturæ uocis affertur, ut fateri uidearis inuitus: dic tamen, par est huic rei matris integritas, ut mentiaris? Lucanus:

Lib. 1. Hunc habuisse pares Phœbæis ignibus undas.

Declam. 15. Et hoc in resistendo. In exequendo autem, idem Quintilianus: Aspicio par laboribus corpus. Nonnunquam Par idem est, quod decens: ut idem, Si propter matrimonia uiolata urbes euerse sunt, quid fieri adultero par est? Paria facere, est quod alibi amissum est, uel quod aliunde acceptum, alibi

Declam. 6. uel aliunde compensare. Idem Quintil. Paria tecum facio

Lib. 1. cap. 26. Respub. quæ propter me unum ciuem perdideras. Et alibi

Epist. 10. Sic paria faciemus. Tu illhic eris uicarius meus. Plinius Auentulus: Nascuntur & alio modo terræ, ac repente aliquo mari emergunt, uelut paria secum faciente natura, quæq; hauserit hiatus, aliquo loco reddente. Plinius Iunior ad Priscum lib. VIII. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in aduersis. Ego solatium relegatarum, ego ultor reuersarum non feci tamen paria: atque eò magis hanc cupio seruari, ut mihi soluendi tempora supersint. Seneca: Vi statim tibi soluiam, quod debeo, & quantum ad hanc epistolam paria faciamus.

Sollicito.

CAP. LXXV.

Sollicito

Sollicito te, uel quod spem, metum uel tibi ostendo, ut sollicitare plebem: uel inquieto, & tibi curam iniicio.

Gratum facio, & Gratificor. CAP. LXXVI.

Gratum facio, & Gratificor (si quid differunt) ita differunt, quanquam utrunq; est ex gratum, & facio, non tamen utrunq; compositum. Differunt autem ita, quod Gratum facere est quiddam minus, & prope idem quod obsequi, & inseruire: ut Cicero, Si hunc iuueris, gratissimum mihi feceris. Gratificari quiddam maius. Vnde Deum gratificari hominibus dicimus, non autem gratum facere, quasi idem sit, quod beneficia conferre.

Deduco, Reduco, Comitari, & Affectari. CAP. LXXVII.

Deducor, & reduco generalem habent significationē, sed in hoc specialem, quoties alicui officij gratia præstamus comitatum: ut Deduxi Catonē in Senatū, eumq; ut domum reducam, hic expecto. Sed proprie hoc est inter homines non nullū dignitate, & autoritate distantes: Comitari uerò minorum potius erga maiores. Ceterū Deducere, et Reducere, est quasi ad certū locum. Affectari uerò, quasi comitātū præstare, non tantum in itinere, aut nauigatione, aut militia, sed ferè per urbem: ut Cic. de Orat. lib. II. Quum ædilitatem Crassus peteret, eumq; maior natu, & consularis Sergius Galba affectaretur, quod Crassi filiam Cn. filio suo despondisset.

Satio, & Saturor.

CAP. LXXVIII.

Satiare ad omnes sensus attinet: Saturare ad unum gustum. Nam figuratè locutus est Cicero: Iracundiam meam satura tuo sanguine, quasi sitim meam satura. Satiare frequenter ad animum transfertur.

Incedo, & Ambalo.

CAP. LXXIX.

Incedere, est ambulare: inde Incessus, siue tardus, siue festinus, siue commotus, & incompotus, immoderatusq;. Proprie

Aeneid. 1. priè tamen sublimior quidam, & fastum prae se ferens. Verg.
Regina ad templum magna stipante caeterua
Aeneid. 1. Incessit. — Et iterum: Et uera incessu patuit dea.
Quod Seneca quodam loco declarat: Tenero, ac molli passu
suspedimus gradum, nec ambulamus, sed incedimus.

Auerfor, & Auerfor.

CAP. LXXX.

Cap. 3. **A**duerfor tibi, & Auerfor te. De primo nihil dubij est: se-
cundum sumit significationem à gestu, quoties ab aliqua
Cap. 3. re, quam detestamur, uultum auertimus. Quintil. in x. 1. Aspe-
ctus enim eodem semper uertitur, quò gestus, exceptis quae
aut damnare, aut non concedere, aut à nobis remouere oportebit,
ut idem illud uideamur uultu auersari, manu repellere.
Aeneid. 3. Maro: — Dij talem terris auertite pestem. — In Deuteronomio
& alijs pluribus locis est: Gentes quas dominus auersatur,
id est, detestatur, atque abominatur, & à quibus prae odio
uultum auertit. Multi tamen indocti scribunt, leguntq; Ad-
uersatur Dominus.

De Leuo, & compositis suis.

CAP. LXXXI.

Tuscul. quaest. lib. 4. **L**euo, est alleuo, & molestiam, laboremq; extenuo. Nam
pro illo significato, quod est sustollo, notum est: ut *Lucretius*
lib. x. 1. Mox aqua leuatur uento, quum super gelida montium
cacumina concreta esset. Subleuo, auxilium, defensionemq;
praesto. Cic. Zopyrus, qui se naturam cuiusq; ex forma
prospicere profitebatur, derisus à caeteris est, qui illa in Socrate
uita non agnoscerent, ab ipso autem Socrate subleuatus, cum
illa sibi signa ratione à se deuicta diceret. Alleuo in altum
tollo, uel de ino, & ubi quid iacet, atq; proiectum est, sursum
tollo. Quintil. Vidi multos, quorum supercilia ad singulos uo-
cis conatus alleuarentur. Idem: Homini in aquam lapsos, atq; ut
Declam. 1. alleuaretur oranti. Inde per translationem ad qualitatem for-
tune: ut idem: Quare non petit ut miserum putetis, nisi &
innocens

innocens fuerit. Non petit ut afflictum alleuetis, nisi & pro-
bauerit sese infelicior em, quòd patrem amisit, quàm quòd ocu-
los. Etiam nonnunquã Subleuo pro alleuo: ut apud Suetonium
de *Cap. 24.* Vespasiani uita, Dumq; surgit ac nititur, inter manus sub-
leuantium extinctus est. Eleuo, imminuo, & extenuo: ut idem
Quintil. Nam quis ignorat, quin id longè sit honestissimum,
ac liber alibus disciplinis, & illo quem exigimus animo dignif-
icatum, non uendere operam, nec eleuare tanti beneficij au-
toritatem, cum pleraq; hoc ipso possint uideri uilia, quòd
pretium habent? Nusquam memini in alium sensum reperisse
me. Nam Hieronymus testatur quòd am loco Esatae, Eleua-
tum est super limina templi: debuisse transferri Sublatum est:
sed ad tollendam ambiguitatem (ne quis putaret sensum esse
talem, qualis est, sublatum est mihi pallium) ad aliud uer-
bum recursum fuisse. Proprium tamen erat Sublatum: ut idem
Quintil. Tunc te fas est sublatis ad caelum manibus procla-
Declam. 4. mare, Mathematicae, mentitus es.

Perpendo, Expendo, Appendo, Impendo,
& Impendo.

CAP. LXXXII.

Perpendere, est exactè ponderare, atque examinare: non
autem (ut aliqui uolunt) intelligere, atque animadu-
tere. Cicero: Quid in amicitia fieri oportet, quae tota uirtute
perpenditur? Expendere, eiusdem serè significationis est.
Idem in *Verr. v.* Expendite haec deinde, atq; aestimate. Idem
Offi. 1. Quae contemplantes expendere oportebit, quid quisq;
habeat sui, eademq; moderari, nec uelle experiri, quàm se alie-
na deceant. Appendere est tum suspendere, ut notum est:
ut, Appendi uuas: tum ad lancem, stateram uel ponderare.
Idem in *Anton.* Ut iam appendatur pecunia, non numeretur.
Et in proemio orationum Aeschini, ac Demosthenis à se
translatarum figuratè ad incorporea transtulit: Ea putau
non

non annumerari lectori debere, sed tanquam appendere. Impendo habet participium presentis tale, quale est ab impendeo, ut admoniti sumus cauendum esse, ne ista nos fallat ambiguitas. Quale est apud eundem de Senectute: Mortem igitur impendentem omnibus horis timens, quis possit animo consistere: Hoc participium est ab impendeo, non ab impendo. Est autem Impendere, supra caput iam iam casurum pendere: ut nubes impendent. Et gladius ille equina seta appensus supra Dionysij coniuuae caput imminens impendebat. Impendere, ab impendere, apice distinguendum est.

Rapio, Eripio, & Præripio. CAP. LXXXIII.

Rapere manifestam significationem habet, quum de alijs rebus loquimur: quum uero de personis, duobus modis accipitur. Vno, qui ad res quoque pertinet, ut apud Vergilium, *Georg. 4.* Quid faceret: quò se rapta bis coniuge ferret: Rapta, dicitur *Aeneid. 3.* pro ablata. Et alibi: Rapta sine more Sabinas. Altero, pro eo quod est uim asferre, siue uitare, uel si non asportet, nec feminam loco deducat: quod proprie de uirginibus, quæ uitate sunt, dicitur: ut apud Senecam, qui eandem legem non eisdem uerbis repetit, quodam loco sic retulit. Rapta raptoris aut mortis, aut indotatas nuptias optet. Alio loco sic: Vitata uitatoris aut mortem, aut indotatas nuptias optet. Ab hoc uerbo duo composita sunt, Eripio, & Præripio: quorum primum quoties habet cum accusatiuo datiuum, ferè in malam partem accipitur: ut, Eripuisti mihi omnes bene uiuendi facultates. Quoties uero ablatiuum cum præpositione à, uel ab, siue abspulerunq; in bonam: ut, Eripuisti me à periculo. interdum in malam: ut, Eripuisti à me filiam. Quod uerbum ita differt à Præripio (præterquam quòd nunquam hoc postulat talem ablatiuum) quòd qui alteri aliquid eripit, potest id non in suos usus eripere: ut, Eripuit illi uitam: qui uero Præripit, in suos proprios

proprius usus rapit: neq; præpositio illa antecessionem temporis declarat. Cic. pro Gallo: Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus orator: tu illi, ne solus. Non hoc intelligit Cic. quòd Demosthenes huic aut aliquid eripuit (ut qui auferre nihil posset nondum nato) aut priorem se fecerit. Non enim Demosthenes primus oratorum antiquitate temporis dicitur, sed facultate: neq; hunc solus Demosthenes ætate antecessit, eò quidem magis, quòd hic ipse, æqualis Ciceronis non potuisset inuicem antiquissimo illi aliquid antè auferre. Ergo ille præripuit tibi, id est, rapuit sibi istam dignitatem, ut summus orator esse uideatur, futurus etiam solus, nisi tu partem in te illius laudis transtulisses, essesq; tu dignus nomine oratoris, quamuis non æquandus Demostheni, quo nomine adhuc post illum præter te dignum uidimus neminem. Nonnunquam hoc uerbum significat antè capere, sed magis in passiuo: ut immatura morte præreptus non potuit præstare, qualem promiserat regem. Sunt autem hæc uerba Plinij Iunioris de uiris illustribus, quasi dixisset, immatura morte præuentus.

Titubo, Nuto, ac Vacillo. CAP. LXXXIIII.

Titubare, est pedibus nõ ualētis insistere, quales sunt ebrii aut infirmi, aut uulnerati, aut decrepiti senes: ut apud Quintil. At non tua culpa fames coepit, sed uulneratum iugulasti, titubantē strauisti, fumantē incendisti. Transfertur etiam ad animum: ut apud eundem, Neq; ulla unquã tanta fuerit dicendi facultas, quæ non titubet, aut hæreat, quoties ab animo uerba dissentiant. Titubare quoq; lingua, & dentes dicuntur: hinc linguæ, & oris titubantia. Nutare est proprie alicuius male solidatæ molis ruinã minantis. De animo quoq; dubitante, & nesciente, quò se potissimum conferat, Nutare dicitur. Vacillare, est alterno motu inconstantē esse: ut idē, Est & illa indecora in dextrum, & sinistrũ latus uacillatio alternis pedibus

De Anco Martio Rom. rege quarto.

Declam. 12.

Lib. 12. cap. 1.

De cla. Orato. Epist. 13. lib. 16. epist. 1am.

Biblioteca

dibus insistentium. Cicero: Cum ex eo in utranq; partem toto corpore uacillante quaesuit. Vnde & naues utiq; uacuae uacillant. Et idem Cicero de quodam pre infirma uacillatone non recte scribente inquit: Vacillantibus literulis. Ad animu quoq; transferimus, ut apud Iuriconsultos, de fide testis uacillantes, qui inconstantia, & diuersa testimonio dixerit.

Vaco, Vacat, & Careo. CAP. LXXXV.

Vacat sapientie, das operam sapientie: Vacas sapientia, cares sapientia. Quamquam Carere proprie, est uacare quibus indiges: quod significauit Cicero, quum inquit, Satis uero, & expletis iucundius est carere, quam frui: quamquam non caret is, qui non desiderat. Improprie tamen dicimus, Careres culpa, cares periculo, cares damno. Cum nomine tamen significante actionem quandam, siue qualitate, adiungimus, & praepositionem: ut, Vacas a labore, uacas a componendo, uacas ab agricultura, uacas ab omni molestia. Similiter per nomen: Vacuus sum ab omni occupatione, atq; ab omni sollicitudine. Hoc autem uerbum quum est impersonale, quari potest, quid significet. Quintil. inquit: Non, imo oderit reum uerba aucupantem, & anxium de fama ingenij, & cui diserto esse uacet. Hic uidetur Vacet, accipi pro eo, quod est, curae sit. Idem alibi: Tunc inchoare haec studia uel non uacabit, uel non libebit. Hic uidetur esse pro eo, quod est, tempus uacuum erit. Nam Libebit, idem est, quod curae erit. Et ne quis auderet intermutare, Licet, pro Libebit: Plinius Iun. (quamquam infinita sunt huiusmodi exempla) querens, quod non posset operam dare admirando cuidam philosopho, ita ad amicum scribit: Quid magis te, cui uacat, hortor, quum in urbem proxime uenies (uenies autem ob hoc maturius) illi te expoliendum, & libandumq; permittas. Quid igitur duas has significaciones huic tribuimus uerbo, cum praeter id, quod ambiguum erit, utrum

In Cato. Ma.

Lib. 11. cap. 1.

Lib. 1. cap. 20.

Epist. 10. lib. 1.

utrum potius significetur, superuacuum uideatur dicere, uel non uacabit, uel non licebit: satis sit dicere, non uacabit: quo uidebuntur fortassis illa duo significari? Quare exponamus, ut ceteros locos. Ita & illum, Cui esse diserto uacet: Vacet, uacuum est, hoc est, uacuum tempus est. uel si uis, cui est uacuus animus, quod significauit Vergilius, quum inquit:

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros. Hoc quantum ad uoluntatem, quod est, si libet. Deinde quantum ad facultatem temporis, uel uacuitatem animi:

Et uacet annales nostrorum audire laboru. Dixerat enim: Et iam nox humida caelo Praecipitat, suadentq; cadentia sidera somnos. Quasi non uideretur tempus illud tantam narratione pati, aut ipsa Dido eo tempore aequo animo posse audire quod audire cupiebat.

De Conscisco, Ascisco, Descisco. CAP. LXXXVI.

Consciscere, fere ad mortem pertinet. Pleruq; enim sic legimus: Mortem sibi ipse consciiuit: Mortem tibi ipse consciscis: Mortem mihi ipse consciscam: cogam te ad mortem tibi per te ipsum consciscendam. Asciscere est remotum aliquid, quasi scite uocatum capere. Cicero de Oratore: Expertes esse prudentiae, quam sibi asciscerent. Idem in Oratore: Quod minime politae, minimeq; elegantes sunt, ascieuerunt aptum suis auribus opinum quoddam, & quasi adipale dictionis genus. Desciscere, est ab imperio se, ductuq; alterius subtrahere: ut milites a duce, populi a domino, discipuli ab opinione magistri, quam prius sequebantur, praesertim ad alterius uel imperium, uel sententiam se transferentes.

Affeuro. CAP. LXXXVII.

Affeuerare est inter ipsa argumenta, probationesq; admiscere uim animi, motumq;: quod declarat Quintil. quum inquit, Altera ex affeueratione probatio est: ego hoc

Aenid. 2.

Lib. 1.

Lib. 5. cap. 12.

feci, tu hoc mihi dixisti. & o facinus indignum. Et alibi: Quum presertim quorundam probatio sola sit in asseueratione, & perseverantia.

Exhibeo, Facio uel Facefso negotium. CAP. LXXXVII. Exhibere illi negotium, Facere, uel Facefere negotiū, est alterum molestia, ac labore afficere, frequenter quidē per accusationē: ut Cic. Offi. III. Criminabatur etiam quod Titum filium, qui postea Torquatus est appellatus, ab hominibus relegasset, & ruri habitare iussisset. Quod quum audisset adolescens, negotium uidelicet exhiberi patri, hoc est, patrem accusari, uel molestia, laboreq; affici. Nam Negotium sepe pro labore apud hunc presertim legimus: ut, Quid negotij est, ista poetarum, & pictorum portenta conuincere? quomodo? quid operis? Quae exempla passim reperiuntur. Idem de natura deorum: Quod beati, & immortale est, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Quintil. lib. v. Ut uulneratus, aut filio orbatus, non fuerit alium accusaturus quam nocentem, quando si negotium innocenti facit, liberet eum noxa, qui admiserit, id est, si innocentem reum facit. Cicero ad Appiū: Quum est ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium facesserent, id est, accusarent, insectarentur, ad poenam uocaret.

et uel. quae. st. li. 1.

Lib. 1.

Cap. 11.

Epist. 10. lib. 7. epist. fam.

Deturbo, Exturbo, & Disturbo. CAP. LXXXIX.

Deturbare, est deorsum cum uiolentia deijcere. Vergil. Puppī deturbat ab alta. Exturbare, ē loco eundem in modum deijcere. Disturbare, dissipando, diruendoq; disijcere. Quintil. Non enim discussos alicuius operis angulos, aut disturbatos parietes obijcimus. Cicero: Ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publice ex Senatus sententia edificatam domum.

Aeneid. 5.

Philipp. 1.

De Admoueo, & Amoueo: Aduerto, & Auerto: Aduersus, & Auersus. CAP. XC.

Admoueo

Amoueo manum, appono manum. Amoueo manum, Aremoueo manum. Aduerto oculos, mentem ue: aliquo oculos, mentem ue conuerto. Auerto oculos, aut mentem: aliunde conuerto oculos, aut mentem. Aduersus, oppositus, opposito pectore, atq; obiecto. Auersus, terga ostēdens. Vnde illud Tullianum aliquantō obscaenius, sed ad rem declarandam pertinens: Et aduersus, & auersus impudicus es.

Lib. 1. de Orat.

Consternere, & Consternari. CAP. XCI.

Consternere est corporis: Consternari autem animi, quum mens turbata est, & de statu mota, & quasi humistrata. Ideoq; sepe coniungi animum uidemus, ut consternatus animo. Sallustius tamen primo Historiarum inquit: Equi sine rectoribus exterriti, aut saucij consternantur. quum sit usitatus consternuntur.

Non placeo, Displiceo, & Placeo mihi. CAP. XCII.

Non placeo mihi, & Displiceo mihi, ab illo, Placeo mihi, diuerse significationis sunt praeter negationem. Nam ea prima aperti intellectus sunt, ut de Oratore Cic. Nunquam mihi minus, quam hesternō die placui. Et in Philipp. Cumq; de uia languerem, & mihi met displicerem. Tertium est idem quod superbio dote aliqua, bono ue, quod mihi adsit, & glorior, & mihi eo nomine confido, plerunq; cum inferiorum contemptu. Quintil. Placeas licet tibi, opum tuarum fiducia diues, si mihi idem inuidere non expedit, pares sumus. Penē in hunc sensum accipitur, Mirari se. Nam id efficere in alterum, laudabile est. Vnde apud eundem de Socrate dicitur: Nā ideo dictus est εἰσώπ, id est agens imperitum, & admirator aliorum tanquam sapientum. De seipso crebrius in uitium est. Idem: Quod se silentio parricida miraretur. Martialis:

Lib. 1.

Philipp. 10.

Lib. 13. epig. 1.

Ipse ego quam dixi, quid dentem dente iuuabit Rodere? carne opus est, si satur esse uelis.

Ne perdas operam, qui se mirantur, in illos
Virus habet, nos hęc nouimus esse nihil. *Se mirantur*
dixit, quasi sibi placent, uel de se magnifice sentiunt.

Moror te, & Manco te. CAP. XCIII.

Moror te, & Manco te, à quibusdam exponuntur, pro
expecto. Sed mea tamen sententia, magis poetice, quam
Aenid. 10. oratorie. Verg. Et tua progenies mortalia demoror arma.
Terentius: Quem hic manes? Oratores potius accipiunt, Mo-
ror te, pro retineo te, & in mora teneo. Ideoq; hęc duo uer-
ba sepe iunguntur, ut apud Quintil. Quid me adhuc pater
detines? quid moraris abeuntem? Manco pro eo, quod est
futurum est, ut ipse accipio, apud ipsos interdum etiam poetas.
Aenid. 6. Verg. Te quoq; magna manent regnis penetrata nostris. Id
Philipp. 2. est, tibi futura sunt. Cicero: Cuius quidem te fatum, sicut C.
Curionem manet. hoc est, cuius fatum tibi futurum est, sicut
fuit Curioni.

Conflauit, Contraxi, & Dissolui aes alienum. CAP. XCIII.

Conflauit aes alienum, & Contraxi aes alienum, idem est,
quod factus sum debitor aliene pecunie. Dissoluo aes
alienum, id est, quod contraxeram aeri alieni, restituo, ac
pluribus soluo: uel quasi catena qua ligabar, me, soluenda pec-
cunia, dissoluo. Quintil. Non ego aes alienum luxuria con-
traxi. Cic. Patri persuasi, ut aes alienum filij dissolueret. Qui-
bus exemplis plena sunt omnia.

Migro, Decedo, Discedo, & Recedo. CAP. XCV.

Migro, Decedoq; sic à Discedo, Recedoq; differunt, quod
Migrare est domicilium mutare, & alio se ad habitan-
dum conferre, relicta priore habitatione. Et est apud Iuris-
consultos titulus, De Migrando. Similia huic sunt, Emigrare,
Demigrare, Commigrare. Remigrare autem, reuerti in pri-
stinum domicilium. Transmigrare, est in longinquo loci
domic

domicilium, habitationem uel migrare. Immigrare, in domum
aliquam habitandi gratia ire. Eapropter homines, qui mo-
riuntur, migrare dicuntur. Sed rectius cum apposito, quam
sine apposito, ut multi faciunt, nescientes Ciceronem cum ap-
posito solere loqui, ut de Republica lib. vi. Antequam ex hac
uita migro, conspicio in meo regno, & his tectis P. Corne-
lium Scipionem. Et Quintil. in Corpore proiecto: Sen quum
ad infernas sedes anima migravit. Etenim qui moriuntur, tan-
quam domicilium corporis relinquentes, aliud ad habitandum
(duntaxat anima) se transferunt. Contraq; nequaquam milites,
quum castra mouent, aut de statione, munitioibus ue deced-
unt, Migrare dicuntur, ut pote ubi domicilium nõ habuerunt,
nec in domicilium se conferunt. Decedere quanquam accipia-
tur nonnunquam pro eo quod est discedere, aut recedere tamen
proprie est, à mandato custodiae suae loco recedere. Vnde con-
sules, proconsules, praesides, praetores dicuntur ex provincia
decedere. Item praesidia de urbibus, atq; castellis. Sine apposi-
tione intelligitur pro mori, quasi à custodia, & gubernatione
corporis proficisci. Cic. de Senectute: Vctatq; Pythagoras
sine iussu imperatoris, id est, Dei, de praesidio, & statione
uitae decedere. Idem de Republica: Ideoq; & tibi Publi, &
ceteris omnibus retinendus est animus in custodia corporis,
nec iussu eius, à quo ille est nobis datus, ex hominum uita mi-
grandum est, ne munus humanum assignatum uobis à Deo
defugisse uideamini. Eo igitur modo dicitur Decedit, quo di-
citur Defunctus, ut subintelligatur Vita. At in Excedo additur
Vita, non subintelligitur. Idem in Anto. In ipsa cura, & me-
ditatione obeundi sui muneris, excessit è uita.

Precor, & Imprecor. CAP. XCVI.

Precari quid significet certum est, quum merum accu-
satiuum habet: adiuncto autem datiuo, idem est, quod im-
precari,

precari, hoc est, optare alicui, Deos precando, bonam fortunam, aut malam. Qui datiuus sepe subintelligitur: ut apud M. Tull. in Pisonem: Vt omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit, an quod tibi proficiscenti euenit, ut omnes execarentur, male precarentur? Et

Quintil. Inde fugientia uela longo uisu profecuti, facilem emptionem, secundos uentos, placidum mare, non secus ac si ipsi nauigaremus, peccati sumus. Cum datiuo, idē: Sed si tantopere efflagitantur, quam tu affirmas, permittamus uela uentis, et oram soluentibus bene precemur. De Imprecamur uero, hoc, eiusdem sit exemplum: Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos: pauper sit, et amet quamcumque meretricem, et amare non desinat. Quod crebrius accipitur in malum.

Habeo orationem, Facio sermonem. CAP. XC VII.

Habui orationem, non Feci orationem. Feci sermonem potius, quam Habui: nonnunquam etiam Habui. Cic. de Senect. Cyrus quidem in eo sermone, quem moriens habuit, quum admodum senex esset, negat se unquam sensisse senectutem suam imbecillio rem factam, quam in adolescentia fuisset.

Polliceri, Conuenire, & Audire habeo. CAP. XC VIII.

Tantum habeo polliceri, inquit Cic. ad Lentulum. Idem in Catone Maiore: Neque eos solum conuenire habeo, quos uidi, sed etiam quos audiui, et legi. Idem de Oratore: Audire habeo, quid hic sentiat. Quod (ut ipse interpretor) idem est, quod pollicendum, conueniendum, audiendum est mihi. Quod probatur ex illo, licet diuerso loquendi modo, qualis apud Quintil. Adeo ludibrijs miser et sum diuersitatis implicitus, ut impetrandum a uobis habeam odij mei fauorem. id est, Vt impetrandus mihi sit a uobis odij mei fauor. Quod licet commutare in superiorem modum: sic, Vt impetrare habeam odij mei fauorem: sicut contra illum in hunc: sic, Tantum habeo pollicend

Epist. 1. lib. 1.
fam. epist.

pollicendum, neque eos solum conueniendos habeo, audiendam habeo huius sententiam. Vel Habeo pro uolo: ut non mirum sit, quare aliqui legant, aueo. Sed non recte legere eos, ex illis Caesaris Augusti uerbis ostenditur, quum dixit, Quid aliud habeo, quam deos immortales precari?

Mereor bene uel male de te, Demereor,
& Emercor.

CAP. XCIX.

Mereor de te, est aliquid in te confero: si beneficij quidem bene mereri de te dicor: sin autē offensionis, male de te mereri. Nonnunquam utrunque reticemus, sed in ambiguum sensum: ut, Quid de te sum meritus? Nonnunquam per negationem: sic, homines nihil de me meriti. id est, qui nihil in me beneficij, aut officij contulerunt. Quibus exemplis omnes M. Tullij libri secent. Demereor quoque pro bene de aliquo mereor, accipitur, sed cum accusatiuo: ut Ouidius Heroid.

In epist. Phyl.
ad Demoph.

Dic mihi, quid feci, nisi non sapienter amauit?

In proem. li. 1.
Instit.

Crimine te potui demeruisse meo.

Et Quintilianus: Simul ut pleniore obsequio demererer amantissimos mei. Emercor, idem penē est quod mereor, praeteritum eius Emeritus. Vnde Emeriti stipendia, qui militia perfuncti sunt, nominantur. Et in significatione passiuā, Stipendia emerita, ut idem, Emeritis huic bello stipendijs. Et per translationē a Vergilio Emeriti boues dicuntur, et quaedam alia: Emeriti autem senes solent habere eos, qui pro se laborent, qui dicuntur pro alio opus agere. Quintil. de apibus inquit: Habebam qui pro me opus agerent.

Declam. 11.

Refero, & Fero.

CAP. C.

Retulit Pompeius ad Senatum. id est, consuluit. In eadem tamen sententia Pompeius ad populum tulit. Ex illo fit Senatusconsultum, ex hoc Rogatio, quae instar est legis. Dicitur praeterea Refero tibi acceptum, pro eo quod est, fateor

C 3 me

me hoc abs te accepisse: neq; id modò in bonam partè, uerum etià in malam: ut pro Deiotaro Cicero, Vitam acceptam refert clementiæ tuæ. Idem in Antonium: Omnia denique quæ postea uidimus (quid autem mali non uidimus?) si rectè rationabimur, uni accepta referemus Antonio. Idem est, Fero tibi acceptum, siue pro eo quod est, Habeo pro recepto abs te, quod mihi debebas, etiam si solutio nulla intercesserit. Vnde fit Acceptilatio, quam Iustinianus per interrogationem, & responsionem fieri uult. Retuli expensum, id est, rationem de impensis confeci, uel exhibui.

Exhorreo, & Abhorreo.

CAP. CI.

Exhorreo hanc rem, idem est quod expauesco. Abhorreo ab hac re, idem est quod perquam alienus sum ab hac re. Hoc semper postulat huiusmodi ablatiuum: illud uerò nullam, sed accusatiuum.

Bene agi cum aliquo quid sit, & quid Actum esse.

CAP. CII.

Bene mecum agitur, idem est, quod in bona cõditione sum. Item, Præclare tecum agitur, Optime cum illis agitur: melius cum hominibus ageretur, si paruo contenti essent. Ita, Male mecum agitur, & peius, incommodius ue, & pessime. Cic. De Amic. Cum illo uerò quis neget actum esse præclare, mecum incommodius? Nonnunquam actiue. Valer. Max. lib. v. Bene egissent Athenienses cum Miltiade, si eum post trecenta millia Persarum in Marathone deuicta, in exilium protinus misissent, ac non in carcere, & uinculis mori coegissent. Actum est, semper in malam partem accipitur: ut, Actum est de Republica, id est, Respub. extincta, desperata, & perditæ est.

Salio, & Salto.

CAP. CIII.

Salio, unde Saltus, pro eo, quod est saltum facio. Salto, tripudio: unde Saltatio. Interdum Salio pro salto. Vergil. 1. Georg.

Georg. Mollibus in pratis unctos saliere per utres. Quid autem distent Saltus, & Saltatio, notum est. Saltus enim est qualis ceruorum, leporumq;: Saltatio uerò, illa hominum iactatio, quam uulgò tripudium uocant. Et licet Salio pro Salto accipiatur, non tamen Saltus pro Saltatio, Saltatus ue, quæ eiusdem significationis sunt. Liu. Ferre, ac per urbem ire cum tripudijs, solenni; saltatu iussit.

Abdico, & Exhæredo.

CAP. CIIII.

Abdicare, est expellere à bonis filium, dum uiuit pater. Exhæredare uerò, post mortem. Sed Abdicare est grauius, quod etiam in se exhæredationem continet.

QVINTI LIBRI FINIS.

LAVRENTII VAL-

LAE IN ELEGANTIARVM

linguæ Latinæ Librum sextum, qui de

Notis Autorum, inscribitur,
proœmium.

VLPIIVS ille Seruius, cuius quanta in iure ciuili fuerit autoritas, plurimorum monumenta testantur, siue aliorum exemplo, siue priuato consilio fretus, non existimauit turpe sibi ad famam fore, ut librum de Notis Scæuolæ conscriberet, non modò antistitis in ea facultate, atque omnium principis, uerum etiam præceptoris sui. Cogitabat enim neq; id posse sibi uitio dari, quod publicæ utilitatis causa susciperet, neq; iniuriam illi fieri, qui reprehenderetur, si modo ritè reprehendatur, quod in se fuisset ipse facturus, si errata sua animaduertisset. Probe itaq; Sulpitius, & ingenue, ac uerè Romanè. Quin ipse quoq; populus prudenter, & grato iuicem

uicem animo, qui factum huius non reprehensione, sed laude dignum & gloria putauit: nec minore uolumen hoc, quam cetera, honore prosecutus est. Nam praecepta aliqua doctrinae tradere, cuiuslibet mediocribus saltem literis imbuto, promptum est. Errores maximorum uirorum deprehendere, id uero cum doctissimi hominis est, tum opus utilissimum, & quo nullum dici possit utilius. Quis enim dubitet, non minus agere, qui aurum, argentum ceteraq; metalla expurgat, quam qui illa effodit: qui triticum mundat, quam qui metit: qui pinus, amygdala, ceterasq; nuces seligit, quam qui easdem legit? Ita cum, qui emendat (nisi paucissima sunt, quae emendat) non inferiorem existimare debemus, quam ipsum illum inuentorem, nec minorem ab illo, quam ab hoc percipi fructum. Insuperq; non modo huic ex illius castigatione nullum damnum afferri, atq; iacturam, uerum etiam pretium, ac dignitatem, perinde atq; auro, ac ceteris, quae modo commemorauimus, quantum corpori purgatio ipsa detrahit, tantum residuo pretij (ut dixi) & dignitatis accrescit. Adeo plus utilitatis in parte est, quae superat, quam quae fuerat in solido. Quare si quis apud inferos Scaeuolae de Sulpitij facto sensus fuit (quae erat illi aequitas, & iustitiae amor) ausim affirmare fuisse gauisum, secumq; praeclare actum esse dixisse, quod suorum librorum aurum ab omni scoria esset, ac faece compurgatum: nihilq; foret, per quod conciuces sui per eius scripta falli possent. Neq; im merito Plinius Iunior ad amicum ita scribit: Ita enim magis credam cetera tibi placere, si quaedam displicuisse cognouerim. Quomodo igitur non sit beneficium id offerre, quod solet beneficij loco postulari? Quod si hoc non praestatur aut iam defunctis, aut tale beneficium respicientibus, profecto his praestatur, ad quos ex ipsa magnorum autorum emendatione multa in primis utilitas peruenit. Ideoq; ab optimis quibusque cuiuslibet

Epist. 13. lib. 3.

cuiuslibet artis professoribus praecipuum est, ut eorum ipsorum, quos discipulis ad imitationem proponunt, etiam uitia (si qua fuerint) ostendant. Huiusmodi igitur ego & exemplis, & rationibus adductus, faciendum mihi putauimus, ut unum librum hunc de Notis scriptorum componerem, non quod illos carperem (nam praeterquam quod haec inhumana uoluptas foret, certe & alibi maior mihi haec facultas daretur, & de hac ipsa re penes infiniti libri conscriberentur) sed quod prodessem aliquid linguam Latinam discere uolentibus non modo ex nostris praecipis, sed ex aliorum quoq; erratis ubi & de nostro nonnihil ad rei testificationem admiscebimus. Dedimus autem nostrorum librorum suam cuiq; materiam, ut si per se opus non multum sibi fauoris pararet, ipsa certe uarietas commendatione blandiretur: ex hoc praesertim uolumine, in quo & uniuersa, quae in superioribus singula continentur, & de pluribus, praestantissimisque autoribus pronuntiat, iudiciumq; contra eos fit. Sumus autem iidem simul & accusatores, & iudices, sed qui aliorum pariter accusationem, iudiciumq; subeamus, nisi legitime & auctoris, & iudicis fuerimus officio functi. Sed iam in forum descendamus.

In Nonium Marcellam de Alumnus. CAP. I.

ALVMNVS cum significat, Nonius Marcellus inquit, & qui ab aliquo alitus est, & qui aliquem aluit. Cui in prima significatione suffragor, in secunda refragor. Nec illius exemplum secum facere ostendam, sed mecum: quae sunt, tum Ciceronis in Verrem: Italia autem alumnum suum seruitutis extremo, summoq; supplicio fixum uideret, tum Varronis: Et ecce de improviso ad nos accedit cana ueritas Atticae philosophiae alumna. Quorum exemplorum (salua Nonij pace) utrunque significat

Fr. ar. Eudam. nibus.

174
significat educatum, non educatorem. Nam Cicero quidem
liam quasi altricem, & illum ab ea alitum dixit. Varro uero
nō modo alio locutus est, quā Quintil. ubi ait: Verba omnia,
& uox eius alumna urbis esse solet, ut oratio Romana pla-
ne uideatur, non ciuitate donata. Vult enim uerba nostra, &
uocem uideri debere natam, & alitam intra Romam, Varro
inter Athenas, atq; in sinu altricis philosophiæ. Adijcit etiam
Nonius Alumnum significare dominum: ut apud Vergiliū:

Aenecid. 12. Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior, qui Parrhasio Euandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus æquē
Tum comes auspicijs, charo datus ibat alumno. Durē ni-
mis (ne dicam inerudite) uir sanē eruditus exposuit, quasi ne-
sciamus non domini mortem a seruo, uel comite Vergiliū se-
cisse deplorari, sed quod est plus, quā si uel Euander ipse
fuisset occisus, ac multo tristius ab altore, siue nutritio mor-
tem eius quem aluerat, & quē loco filij habebat: qualis Phœ-
nix ille Homericus in Achillem fuit, quem quoniam educasset,
filium semper appellat, pro alumno. Et certē armigeri ma-
gnorum principum semper & ipsi magni uiri fuerunt. Si-
quidem (ut taceā de Phœnice, qui bonæ parti Myrmidonum
imperabat) Patroclus auriga Achillis, princeps erat: & Sibe-
lenus Capanei regis filius auriga Diomedis, & Meriones
inter primos duces Cretensium auriga Ilionci: & Hæctori
aliquis fratrum serē aurigabatur currum. Talis fuerat Ace-
tes Euandro. Ergo non erat seruus, aut seruo similis apud
Euandrum, multo minus apud filium, sed patri similis & pro
patre, præsertim illo absente. Duo autem hæc nomina, quæ ab
eadem littera incipiunt, Armiger, & Auspicium, quæ apud
Vergiliū modò legimus, non nota omnibus, etiam explicæ-
mus. Armiger est, qui in prælio gerit tela domini sui, ut scu-
tum,

tum, ut arcum, lanceam, & cætera huiusmodi. Imperiti, Armi-
gerum uocant armatum equitem. Auspicium est uel a pastu
auium, uel ab inspectione auium. Sed quia consul ante, quā
iret in expeditionem, capiebat auspicium: hinc factum est, ut
dicamus Auspicia ducum, atq; principum, quæ a solo duce ca-
piuntur. Et hinc Auspicari non modò auspicium capere, sed
etiam incipere: nec in bonam tantum partem (quod frequen-
tissimum est) uerum in malam quoq; ut apud Plinium, At ho-
mo infelicitè natus, manibus pedibusq; deuinctis, animal cæ-
teris imperaturum, a supplicijs uitam auspicatur. Nam quan-
do non est uerbum, serè in bonum accipitur: ut apud Teren-
tium: Haud auspicatō me huc appuli, id est, non feliciter,
quasi auspicijs repugnantibus. Quod declarat Quintilianus
de Achille (ut opinor) loquens, qui ad mortem, quam dii futu-
ram denuntiauerant, cupiditate ulciscendi Patrocli ruebat. Sic
nanq; ait: Eant nunc poëte antiquarum fabularum condito-
res, & se ad exhortandam amicitie fidem, magna quedam
composuisse carminibus putent, si dixerint aliquos per ma-
ria, terrasq; asperiores fortunam amicorum tantum secutos,
aut principem Græciæ uirum in ultionem interfecti amici in-
auspicata bella gessisse. Et alibi: Itaq; ut apud illos Homerus,
sic apud nos Vergilius auspicatissimum dederit exordium.
Auspex qui præerat nuptijs celebrandis, quia Auspicium pro
nuptijs capere solebat: adhibebaturq; hic pro parte mariti: ut
Promuba, quæ præest & ipsa nuptijs celebrandis, pro uxore:
aliquando etiam magis proprie pro eo, qui dux militiæ est: ut
primo carminum apud Horat. Nil desperandum Teucro du-
ce, & auspice Teucro.

In eundem, de Citare.

CAP. II.

Citare, idem inquit, pro laudare accipitur, ut Cicero: Ci-
teurq; Salamis clarissimæ testis uictoriae. Nescio cur id
dixerit:

In proemio
lib. 7.

In Andr. act.
4. sc. 5.

Lib. 10. cap. 11.

Ode 7.

De offic. lib. 1.

dixerit: non enim tantus uir, tam parua nesciuit, nisi putet se acutiorem uisum iri, si clara faciat obscura. Citantur testes, non laudantur. Nam Salamis (qui fuit locus uictoriae Themistoclis) nihil laudis meretur, quippe qui nihil egit, sed testis fuit, quia interfuit, uel quia in ea posita sunt trophaea uictoriae, quae rem gestam testificantur transcuntibus. Ergo si testificari locus potest, potest merito ut testis citari, non tamen tanquam uenturus, sed ad quem eant, qui testimonium desiderant. Vel citentur Salaminijs, continens pro contento: uel citentur autores, & libri qui de hac Salamina uictoria meminerunt, testimoniumq; dicunt.

In eundem, de Capiro.

CAP. III.

Capiro secundum eundem in passiuo significat propitiationem, ut apud Lucretium:

L. 2. Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur ira.

Act. 4. sc. 2. Capere, facere: Terent. in And. Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines. Capere, perpeti: Terent. in *Act. 2. sc. 4.* Heaut. Dum abs te abssum, omnes fuere mihi labores, quos cepi, leues. Capere, tollere, tenere. Vergil. Georg. 1. 111.

Hic tibi nate prius uinclis capiundus. Varro in Meleagris: Quem idcirco terra non cepit, & caelum non recepit. Idem in Eumenidibus: Stolan, calceosq; muliebres propter

Act. 4. sc. 1. positos capio. Capere, eligere. Terent. in Heoira: Quum illum in generum cepimus. Verg. in Georg. Ante locum capies

L. 2. oculis. M. Tul. de Offic. Quod in sit aliquid probi, quod capiat ignaros. Capere, delectare, sustinere, habere, decipere, circouenire, occupare, detinere, satiare, accipere, complecti, inuenire: singulorumq; exempla subijcit, quae ipse (ne longior essem) praetermisi. In quibus non est illius probabilis expositio. Nam quis credat autores uni dictioni tot significata, & quidem pro se quensq; noua dare uoluisse, tanquam linguam ipsam

ipsam confundere cuperent? Cur igitur ita locuti sunt? Nempe quod nihil interest inter has significationes, Capiro hostem, ed pio generum, capio saxum. Praeterea duae proprietates in hoc uerbo notandae sunt. Una, quod habet reciprocum quendam usum, ut idem sit, Cepi uoluptatem, & cepit me uoluptas. Cicero: Magnam cepi ex literis tuis uoluptatem. Quintilianus: Nec me tanta capiebat uoluptas, quod fluentia ceris mella corderem. Plinius ad Caluissium lib. v. 111. Capiro aliqua uoluptatem, quod ulla uoluptate non capiar. Cepi somnum, captus sum somno, uix dicitur: sed dici possit, ut oppressus, uidelicet qui opprimitur somno, capitur somno. Cepi delectationem, uix unquam Delectatio cepit me: sed in passiuo potius, Captus sum delectatione. Et item in ceteris, quae ad delectationem pertinent. Captus sum amoenitate loci, dulcedine uocis, specie mulieris, amore pecuniarum, spe bonorum, magnitudine, sublimitateq; materiae. Ista enim omnia delectant, ideoq; subintelligi solet delectatio: quale ipsum illud M. Tull. Quod in sit in his aliquid probi, quod capiat ignaros, id est, delectet. Ergo probitati inest delectatio, ut sit ita exponendum: cuius probi delectatio capiat ignaros, siue ignari capiantur delectatione. Certè captus est, inquit Terentius, Habet, subintellige amore, siue pulchritudine foeminae, id est, delectatione: non autem (ut testatus sum) actiue, cepi amorem. Nec longe ab hac ratione abest illud, Captus sum oculis, pro orbatus sum oculis. Nec hoc unquam reperies, nisi in passiuo, & nunquam ferè nisi de oculis dici. Misericordia cepit Deos, nõ dii misericordiam, dicimus id est, non delectatio, sed dolor ille ex alieno malo. Et, Merita mea ceperunt Deos, ut ait Lucretius: qui sermo rarus est, id est, admiratio, uel delectatio, uel affectus eos cepit. Capiro dolorem tamen potius, quam, Cepit me dolor, dicimus. Non quia non possumus etiam sic dicere,

Declam. 13.

De Offi. lib. 3.

In Andr. act. 1. sc. 1.

D sed

sed quia habemus alium in usu modum magis propriū, Tenet me dolor, sicut Tenet me desiderium. Delectatio enim uidetur tantum capere, nec diu permanere: dolor autem, & desiderium tenere, quasi permanendo. Item, Cepi indignationem: cepi, siue cōtrahi molestiam, potius, quā, Cepit me indignatio, cepit me molestia, Contra, cepit me tedium, cepit me obliuio, cepit me odium, potius quā, retrorsum. Vergilius:

Tanta me a se te ceperunt tedia laudis.

Terentius: Neq; agri, neq; urbis odium me unquam* cepit. Cero tamen, Quibus rebus tantum odij, atq; inuidiæ cepit eloquentia, ut homines ingeniosissimi quasi ex aliqua turbida tempestate in portum, sic ex seditiosa, & tumultuosa uita se offic. 1. in studium aliquod traderent quietum. Idem: Ut eos iustitia cap. 37. capiat obliuio. Plinius tamē lib. v. 11. Naturalis hist. ait: E præalto tecto lapsus matris, & affinium, propinquorumq; cepit obliuionem. Altera proprietates, quod capere significat uel sponte, uel non sponte accipere: Sumere tamen sponte: atq; hinc est illud, Cepi labores, cepi molestiam, cepi dolorem, cepi, uel suscepi inimicitias, suscepi curas, suscepi sumptus: accepi calamitatem, accepi cladem, accepi damnum, accepi iniuriam, accepi contumeliam, accepi repulsam, accepi uulnus, quod nunquam ferē aliter dicimus: non Sustinui, nō Perpeffus sum uulnus, sed ferē semper accepi, nisi more poetico: ut apud Ouidium libr. 11. Metamor. Nullam patiere repulsam. Cicero, In domum multiplicatam honoris non solum repulsam retulit, sed etiam ignominiam, & calamitatem: quum dixit, nequaquam contra hoc, quod præcipio facit. Nam sumo supplicium, sumo poenam: non in me, sed à me, in alium infligi intelligitur. Ideoq; adiungitur ablatiuus cum præpositione de. In argum. Cic. De illo paulo post supplicium sumitur. Quintil. Ut nisi Declam. 16. occurrisset ad diem, de eo qui resisterat, poena sumeretur. Potest

Potest tamen quis de se etiam sumere supplicium, eruntq; tanquam duæ personæ, quæ agit, & quæ patitur. Porro quia sumere est ultro, quasi non permissu aliorum capere, eò fit ut intelligatur pro nimium: & interdum pro arroganter sibi tribuere: ut Cic. de Offic. Orationem autem Latinam efficies profecto legendis nostris pleniorē. Nec uerò arroganter hoc dictum existimari uelim. Nam philosophandi scientiam concedens multis (quod est oratoris proprium) apte, distincte, ornateq; dicere: quoniam in eo studio ætatem consumpsimus, si id mihi assumo, uideor id meo iure quodammodo uendicare. Assumpsisse sibi ait eam laudem, quæ nisi uera esset, ac palam uera, propter rei magnitudinē, arrogans uideretur. Ergo Assumere, est multū, & penē nimium sibi tribuere. Idem pro Plancio: Quāquam non mihi tantum sumo iudices, neq; arrogo. Inde ineruditorū uocabulum Præsumptuosus. Deniq; quodā loco Valerius Max. ita planē horum uerborum proprietatem distinxit, ut hanc differentiā penē præcipere uideatur, quum de Catone Censorio loquitur, qui ensē de medijs hostibus recepit: quāquam hoc aliqui filio Catonis tribuunt, inquietes, ut non coactus acciperet, sed sua sponte sumere uideretur. Quare si Latine & nos loqui uolumus, dicamus do- minum IESVM carnē quidē humanam sumpsisse, mortem uerò accepisse. Meo iure, quod modò apud Cicer. legimus, si quis fortē desiderat, exponamus. Significat autē idē quodammodo, quod mea auctoritate, meaq; licentia, & concessa mihi ab hominibus libertate: ut idem pro Archia: Quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas. Suo iure, inquit, quod poeta erat, et probatissimus poeta. Idē est Pro meo iure: ut idē alibi, Pro meo iure hoc dico, uos eo me priuastis: quasi confidenter dico. Est enim efficiens causa, non finalis: qualia cetera sunt hoc modo dicta, Pro mea in uos beneuolentia,

pro uestra in me humanitate, pro tua mansuetudine, pro sua pietate: ubi efficiens (ut dixi) causa intelligitur, non finalis.

In eundem, de Contendere.

CAP. IIII.

Contendere, idem ait, est festinare: ut Verg. — *Que proxima littora cursu Contendunt petere.* Contentio est persecrantia, uel elatio. M. Tul. de Offi. lib. 1. Ex contentione uocis, & submissione, & ceteris similibus facile iudicabimus. Sallustius Historiarum quarto: Rursus iumenta nacti, ad oppidum ire contendunt. Contendere, continuare. Cicero de Oratore secundo: Id quod eius scripta declarant, & contentiones uocis, & remissiones continuarentur. Et in tertio: Nihil perniciosius est, quam sine intermissione contentio. Præterea ait, Contendere esse astringere, intorquere, comparare, certare, extorquere, proripere, uel dirigere signum. Iterum profestinare, intendere. Sed neq; præcepta, neq; exempla satis distincta sunt. Quid enim differt, Contentio est persecrantia, & contendere est continuare? Quum præsertim eadem exempla utrobique subijcias. Quid iterum Vergilianum illud, Contendunt petere? Et illud Sallustianum, Ire contendunt? *Que duo idem declarant, quod tendunt, uel pergunt ire, siue petere.* Iam uerò apud Ciceronem Contentio non est persecrantia, neq; contendere continuare, sed intentio, atq; intendere: indifferenter enim dicimus hoc loco contentio, & intentio, contendere, & intendere. Nam plurimi falluntur, accipientes Intentionem pro uoluntate atque proposito. Afferam ad hoc probandum ex M. Fabio exemplum, per quod & ipsa res, de qua agimus, probabitur: Neq; grauissimus autem in musica sonus, nec acutissimus orationibus conuenit. Nam & hic parum clarus, nimiumq; plenus, nullum afferre animis motum potest, & ille prætenuis, & immodice claritatis, quum est ultra neruum, tum neq; pronuntiatione flexi-

Zib. 11. cap. 3.

nec

nec diutius ferre intentionem potest. Nam uox ut nerui, quò remissior, hoc grauior, & plenior: quò intentior, hoc tenuis, & acuta magis est. Sic ima uim non habet, summa rumpi periclitatur. Medijs ergo utendum sonis. Hi quoq; quum augenda intentio est, excitandi: quum summittenda, sunt temperandi. Manifestum ergo est, quid sit Intentio, cuius etiam similitudo neruorum manifestius docet, unde similitudo sumpta est. Nam ut neruus in cithara, aut neruus in arcu, quò magis intenditur, eò uehementiorem sonum, uel ictum efficit: quò magis relaxatur, eò remissioem: ita & uox, que utiq; usum neruorum corporis exigit, quos uidere licet in acutissime exclamantibus maxime intendi, tanquam in cithara aut in arcu, siue contendi: que (ut dixi) idem sunt, atq; idem esse ex uerbis utriusq; autoris, quos nominauimus, liquet. Neq; uerò quisquam negauerit Continenter esse, quod continue siue continue, quod Marcellus ait, sed à continuo uenit: Contentus uerò à Contendo, licet Contineo faciat contentum.

In eundem, de Cursus.

CAP. V.

Cursus, inquit, idem quod uolatus: ut Verg. — *Cursumq; per auras Dirigit in lucos.* quasi non figuratè dicamus de uolatu cursum, & de cursu uolatum: ut ille apud Terent. festinatio seruū ire iubens, inquit, Vola: pro eo quod est, curre. De nauigatione quoq; festina, dicimus cursum: ut M. Tullius, Nauesq; in cursu frumento onustas petentes Rhodum uiderit. Et Quintil. nauigationem dixit fugam, siue naues fugientes, que uelocem cursum cōficerent, quum inquit: Inde fugientia uela longo uisu profecuti. Is enim qui fugit, uelocissime currit. Eoq; Verg. inquit, — *Pedibus timor addidit alas.* Idem quoq; Quintil. inquit: Multa sunt & Græcè, & Latine non denominata. Nam & qui iaculum emittit, iaculari dicitur: qui pilam, aut sudem, appellatione priuatim sibi assignata caret. Et ut

D 3

Lapid

Cesar. lib. 1. de bel. Gal. Proxi-
miq; sunt Ger-
manis, qui trās
Rhenum incol-
unt, quibus cum
continenter bel-
lum gerunt.

Acneid. 6.

In Hecyr. act. 3.
scen. 4.

De Offi. lib. 3.

Declam. 11.

Acneid. 8.

Zib. 8. cap. 2.

intelligatur grauida. Nam si dicam, regina, aut illa est grauis, nemo prorsus intelligat, sed addam ex rege, aut ex marito, fortasse intelligatur esse grauida. Ita apud Vergil. Marte grauis, pro, semine Martis impleta. Graue, plenum. Vergil.

Non insueta graueis tentabunt pabula foetas. Si accipit Foetas pro grauidas superuacaneū est exponere Graueis pro plenas. Per illud enim quod praegnantis sunt, plene esse intelliguntur. Graues uero esse, per epitheton appositum est: quippe grauide omnes graues, ut ipsa quoque uox indicat: nam a Grauis fit Grauidus. Sin accipit Foetas pro his, quae pepererunt, ut puerperas mulieres, quae proximis diebus matres sunt factae, graues lacte dicemus, quasi onustas, non quasi plenas: durū sit namque appellare oues, capras uel plenas lacte, sed ubera plena lacte, ut est apud eundem per translationem, grauida:

Georg. 3. Et grauido superant uix ubere limen. Quod si quando reperiatur grauis pro plenus, hoc tamē in loco non ita accipitur. Hunc eundem quem ego protuli uersum, & ille affert, quasi de grauido, & non de graui sit questio. Nec poëtae modo,

Declam. 11. uerū etiā oratores sic loquuntur: ut Quintil. Luctantur intra uiscera animae, & utrum funeribus grauidum in os

Aeneid. 1. agunt. Sed ad graue reuertamur. Grauis, inquit, plenus. Verg.

Tum pietate grauem, ac meritis si forte uirum quem
Conspexere, silent.

Virum pium, & bene meritum, appellare plenum pietate, & plenum meritis quis audeat? Non ergo ita exponendum est, ut nec est utendum. In quo paulo post meam sententiam ostendam. Graue, inquit, grandaeuum. Vergil.

Aeneid. 5. Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes.
At ego ponis accipio grauis prudentia, & moribus, quomodo proxime grauis pietate, & meritis dicebatur. Multa praeterea significata dat huic eidem nomini, quae profectō forent infinita,

infinita, si ad illum modum, poëtarum omnium exponamus exempla. Quod longè abest tum ab utilitate discentiū, tum ab ipsa rei natura. Etenim Graue, suapte natura ponderosum significat: ut, Graue saxum, grauis sarcina, grauia arma, graue scutiū, quod scilicet grauat nos in ferendo, & quod aegre, & cum molestia fertur. Inde per abusione transferimus ad senectutē, ad morbum, ad laborē, ad dolorē: quia hi, qui molestiam ex senectute, morbo, ceterisque sentiunt, quasi onere intolerabili premuntur, quod cupide, uelut graue pondus, à se uellent deponere. Neque solum ad molestias corporis translatio haec fit, uerū etiā ad molestias animi: ut, Grauis contumelia, grauis iniuria, grauis moeror, grauis iactura, quae animū genere quodam ponderis premunt. Itaque unus modus est, quae corpori, aut animo molesta sunt, ea grauia appellare. Eoque Molestia à mole, id est, à re magna, magnique ponderis uocata est. Alter modus est, quod quemadmodum grauia saxa, & grades trunci non facile loco mouētur, sed ad omnem tēporis mutabilitatemherent: ita homines constantes, ac praediti sapientia, merito per figurā Graues nominantur, quod nec precibus, nec minis, nec uanitate, nec promissis ab aequo, & iusto summouentur: ut hi faciunt, quos Leues uocamus, qui in similitudinē pulueris, & palearū ad omnē auram uentilantur. Sciamus tamen Grauis tunc regere datiuū, quū est in priore significato: ut, Tu es grauis mihi. Quare non probè quidam legunt apud Cic. de Offic. Quod aetati tuae esset aptissimum, & autoritati

Lib. 1. prooem.

meae grauissimum. Nam hoc Grauissimum superuacuum est. Ceterum quid mirer, si in his quae sunt altioris intelligentiae fallitur, quum leuioribus, atque apertis hallucinetur Marcellus?

In eodem, de Inficiator.

CAP. IX.

Inficiatores, inquit, sunt falsi criminis obiectores: ut Cicero de Oratore lib. 1. Ut si ille inficiator probasset iudici ante

D 5 peticam

petitam esse pecuniam, quam esset coepa debere. Hoc de reo dictum est à Cicrone, nec reo criminis, sed pecuniarum: ille uero accepit non tantum pro reo, sed pro actore etiam, & accusatore falsi criminis. Vbi enim pecunia, & petitor nominantur, sibi nulla est criminatio. Inficiator igitur is significatur, qui negat se uel debere quod actor petit, uel commississe quod accusator obijcit. Vnde Status coniecturalis dicitur Inficialis, in quo semper reus inficiatur, uel inficias it. Inficiari enim, & id quod dixi, inficias ire, est uerbo negare. Nam

Ancid. li. 10. Negare est aliquando etiam factio: ut Vergilius:

Egregij forma, sed quis fortuna negarat

In patriam reditus. Veto notum est aliud esse, quam Negro, & (ut breuiter signem) contrarium est illis Impero, & Iubeo. Non est autem huic nomini nisi accusatiuus casus, & unum uerbum Eo, is, it, de Inficias loquor: cui simile est Suppetias, pro eo quod est auxilium: ut in XII. Commentariorum Caesaris, Et nuntiabantur auxilia magna equitatus oppidanis suppetias uenire. Et in eodem: Suisq; rebus timens, elephantisq; xxx. relictis, suis finibus, oppidisq; suppetias profectus est. Et iterum in eodem: Atq; suis fugietibus, suppetias ire contendit. Suetonius de Vespasiano: Legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Plautus in Epidico: Sed memento, si quid seuiunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre. Idem in eadem, nominatiuo est usus: Auxilia mihi, & suppetie sunt domi.

In eundem, de Incisim.

C A P. X.

Incisim, inquit, quasi simul. Cic. in Oratore: Hæc quidē duo binis pedibus incisim, deinde membratim dicere solebas. Quid magis contrarium, quam incisim, id est, minutatim, & simul, quod est contumētum? quasi nesciamus, quid sint colas cōmata, & periodi, de quibus Cicero pluribus in locis disputat.

ta, appellans ea incisionem, membrum, circuitum, siue ambitum, siue comprehensionem, siue continuationem, siue circumscriptionem. Cuius ultimi (quod multis nominibus Cicero uocat) duo genera Quintil. facit: priora autem sic definit: Incisum, est sensus non expleto numero conclusus, plerisq; pars membri: ut, Domus tibi dederat: at habebas. pecunia superabat: at egebas. Fiunt autem ex singulis uerbis incisa. Membrum, est sensus numeris conclusus, sed à toto corpore abruptus, & per se nihil efficiens.

In eundem, de Candeo.

C A P. XI.

Quid, atq; adco multa, sed nunc bene dictis non est locus, tamen si in his, quæ laudari queunt, non nihil interdum desidero: ut, Candet, ignitum est. M. Tul. de Offic. Candente carbone sibi adurebat capillum. Candet, candidum est. Vergil. Aen. IIII. Candentis uaccæ media inter cornua fundit. Sed hic (ut dixi) non nihil desidero. Nam & Excandescere hominem dicimus, quum uehementer irascitur. Præterea ostendenda est passim causa, quam obrem unum uerbum plura significet, ut in hoc: Quum enim ignis obstantia exuperat, ac fumum uincit, candorem flammæ concipit: uel quod Sol quanto candidior, tanto ardentior: ita animus dum ira concitatus est, inflammatus, incensus, & excandescens dicitur: uel quod mare uentis contractum, & in morem aquæ ebullientis in lebete, uel ipsa aqua lebetis ebulliens, spumas albentes ciet: ita animus simili perturbatione percutus, excandescere dicitur, ut tanta commotio mentis significetur, quanta est uel maris, uel aquæ ad ignem iam albescentis: quod ex unius à Quintiliano expositi uocabuli patefecit exemplo: Vertex (inquit) est contorta in se aqua, uel quicquid aliud similiter uertitur. Inde propter flexum capillorum, pars summa capitis: ex hoc inquam

L. 9. cap. 4.

L. 2.

L. 8. cap. 2.

quam in montibus eminentissimum. recte dixeris haec omnia uertices, proprie tamen unde initium duxit. Quare nemini debet mirum uideri, cur interdum una uox plura significet.

In Seruio, de Latus.

CAP. XII.

Seru in illud 1.

Georgic. Vnde

Bibli

primus latus si

liqua quassante

legumen: ac in

illud 1. Aenei.

Vela dabat la-

ti, &c. alijs

quoque in locis

uuljis.

Latum Seruio placet multa significare, secundum pingue, grauidum, pulchrum, uiride, & multa alia. idque apud Vergiliū modo: quod si alios quoque poetas exposuisset, adhuc alia multa significata adieciisset. Sed ipse ratione reddidit, cur in uarios sensus abutamur, cum unum natura significet. Latū id appellamus, quod aspectu gaudiū pronit. Nam Gaudere, proprie est intrinsecus, Latari extrinsecus. Recte igitur animata dicuntur lata, quoties letantur. Et quia natura sic comparatum est, ut quae bona corporis habitudine sunt, alacriora: quae uero debili, tristiora sint: eò fit, ut pinguia uocemus lata, ut letas oues, letos greges, leta armēta. Transferimus hoc ad similia, ad segetes, ad uites, ad oliueta, ac ceteras arbores. Vnde sicut ex illis superioribus Domini percipiunt fructus, & quemadmodum illa, ita haec quoque qualia sint, declarat aspectus: appellanturque leta segetes, leta uites, leta oliueta, leta arbusta, eò quidem magis quod multi uolunt haec animata esse. Vel Leta dicimus ab effectu, quod nos Letos faciunt: ut Locum tutum, quia nos tutos efficit. Idcoque non appellantur homines leti ob fecunditatem, pinguedinem, pulchritudinem, grauitatem, & similia: sed tantum ea, quae in nostros usus cedunt, aut (si ita contingat, in nostram delectationem) Letitiam nobis uoluptatemque parientia. Hanc igitur regulam tenentibus, hoc nomen & apud autores inuentum facile intelligetur, & multifariam sine ambiguitate in utendo suppedabit.

In eundem, de Accuso, & Inculo.

CAP. XIII.

Seru in illud 1.

Aen. Talibus

Accusare (ut idem cum multis alijs uoluit) est maioris de minore: Incusare est minoris de maiore, uel parisi de pari.

pari: quorum singularis inscitia uehementer est castiganda. *incusat, gres-*
Apud quem enim autorum observatio ista reperietur? Non ne *sumq; ad ma-*
apud ueteres adolescentuli solebant probitatis, simul & elo- *nia tendi.*
quentiae laudem capeffere ex magnorum uirorum accusa-
tione? Atque (ut ait M. Fabius) crediti sunt etiam clari iuue-
nes obsidem Reipublicae dare malorum ciuium accusatio-
nem: quod significauit Cicero quum dixit: Quam est illa mi-
sera, quam dura seruitus, adolescentibus paulo loquacioribus
seruendum est. Nunquid Demosthenes quum tutores suos
adolescentulus in iudicium uocauit, aut Cicero quum Verrem
recum fecit, praetorium uirum ipse quaestorius non accusauit
maleque locutus est, dicens accusationem suam semper, nun-
quam incusationem? Et hoc quidem de Accusando. Quid au-
tem de Incusando? Certe si illud non est de maiore in mino-
rem, neque hoc erit de minore in maiorem: & alioqui nullo
unquam in iudicio auditum est nomen Incusationis: quid por-
ro extra iudicium? Vergilius inquit:

Quem non incusauit amens hominum ue, Deum ue?

Aenid. 1.

Dij quidem maiores Aenea sunt, homines uero Troiani dun-
taxat minores. At est apud Terentium pater ad filium lo-
quens: Quid me incusas Clitipho? Hoc enim isti exemplum
ponunt, ceterorum exempla omittunt, quae contra eos faciunt,
quae sunt infinita: ut Caesar Commentario primo, Haec quum
animaduertisset Caesar, conuocato consilio, omniumque ordinum
ad id consilium adhibitis centurionibus, uehementer eos in-
cusauit. Sed (ne multis morer) Accusare, est uel apud iudices,
uel apud alium quemuis, etiam apud illum ipsum, quem ac-
cuses, significare, atque ostendere aliquem peccasse: Incusare
uero reprehendere mores alterius, & plerumque cum quere-
la, quod ab illo iniuria sis affectus. Et ita apud Vergilium,
Terentium, Caesarem, ceterosque autores accipiendum est.

In Heaut. alt.

5. sc. 2.

In eund

In eundem, de Barba, & Barbæ.

C A P. X I I I.

Seru. in illud 3.
Aenci. Squal-
lentem barbâ.
& cœcetos fan-
guine crines. et
in illud 3. Geor.
Nec minus in-
terea barbâs,
incanaq; mēta.
S. libro 1.
Sermo.

Cap. 13.
Georg. 3.
Georg. 3.

Cap. 11.
X X X.

Seru. in illud
Verg. 6. Aen.
Infelix Dido,
uerus mihi nun-
tius ergo, &c.
& in illud 11.
interca Tiamū
in syluis scuisi-
mus implet Nū-
tius.

BArba, idem inquit, hominis est: Barbæ uerò quadrupedum. Sed non est barba tantum hominum, neq; barbæ tantum quadrupedum: quin & barba quadrupedum, & barbæ hominum, utiq; multorum, dicuntur. Horatius:

Vtq; lupi barbam uariæ cum dente colubræ

Abdiderint furtim terris. Plin. lib. x x v i i i. Rabiam hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisâ, non abi-
re eos in alienum gregem. Nam illud Vergilianum:

Stiriaq; impexis induruit horrida barbâs:

magis de hominibus dictum est, quàm de hircis. Et illud:

Nec minus interca barbâs, incanaq; menta

Cyniphij tondent hirci.

Ad multos hircos refertur, perinde ac si diceremus caudatâ quum tamen singulæ singulis hircis sint, ita & barbâs. Sunt etiam & Barbæ aliorum quàm quadrupedum: ut Plinius in
cap. 11. x x x. Quum Geminos transit sol, cristis, & auribus, & unguibus gallinaceorum. Si luna, rasis barbâs eorum.

In eundem, de Nuntius, & Nuntium.

C A P. X V.

Nuntius, inquit idem, est qui nuntiat, quod autem nuntiatur, licet neutro dicatur, tamen inuenitur & masculino. Miror cur ita dixerit. Ego quidem nusquam hoc Nuntium legi: at ne ipse quidem, ut opinor, quum Festus Pompeius, uetustior eo autor, ita scribat: Nuntius & res ipsa & persona dicitur.

In eundem, de Arceo, Abigo, Abigeus, Abactor,

Abigeatus.

C A P. X V I.

ARece idem ait esse prohibere. Sed mihi uidetur potius esse uetare, ne accedant hi, qui ueniunt. Iuno septem tantum annos arcuit Troianos ab Italia, quam ubi contigerunt, non arcebat ab ea amplius, sed in ea esse prohibebat. Transfertur

fertur (ut pleraq;) de corporeis ad incorporea. Cic. in Paradoxis: Quæ uis enim est, quæ magis arceat homines ab improbitate, quàm si senserint nullum in delictis esse discrimen? Contrarium huic uerbo est Abigere, quod significat à loco fugare, atq; expellere: ut, Abige muscas à facie mea scribentis: abige canes à popina tua: abige sturnos sonitu à uinea. Quintill. Ibo in litus miser, planctibus aues abigam. De pecoribus uerò idem, quod de cæteris animalibus accipiendum est: quæ si nobis odiosa sunt, abigimus, id est, expellimus: ut oues, capras, asellos, ab hortis, à uinctis, à pratis. Quod si ita non sit, sed furto tollimus, utiq; gregatim abigere aliud significat, id est, furto tollere, aut etiam latrocinio: ut apud eundem, Adhuc spolia transeuntium, & abacti pecorum greges sub hoc titulo defendebantur. Vnde Abactores uocantur pecuariorum animalium fures, latrunculi uel. Hos quidam Abigeos uocant. Vlpianus autem inquit: Abigei proprie hi habentur, qui pecora ex pascuis, uel ex armentis subtrahunt, & quodammodo depraedantur, & abigendi studium quasi artem exercent, equos de armentis, uel oues de gregibus abducentes. Cæterum si quis ouem oberrantem, uel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potius. Hic abigeum à nō abigeo distinguit loco, non numero: Claudius numero, non loco: inueniens. Quantitas discernit furem ab abigo. Nam qui unam suam surripuerit, ut fur coërcetur: qui gregem, ut abigeus. Hic furem ab abigeo separat, ut superior fecit. Macer non separat, quum ait: Abigeatus crimen publici iudicij non est, quia furtum magis est: sed quia plerunq; abigei & ferro utuntur, si deprehendantur, ideo grauius paniri eorum admissum solet. Quomodo autem hi iuris consulti inter se conueniant, aut non conueniant, nihil ad hoc tempus. Hoc tantum dixerim, non modò fures siue furtim aliqui solent abigere armenta, uel

Declam. 6.

uel greges, sed etiam latrunculi, qui facta praedonum manu in alienum agrum incursionem exercentes, pecora etiam interdum abigunt, & abigci nominari possunt. Praestare (quo uerbo sepe & iuriconsulti, & oratores utuntur) est prohibere ne alicui fiat aliquid incommodi, & si non prohibuerint, satis facere: ut, Venditor debet praestare uitium rei quam uendit. id est, prohibere, atq; efficere, ne emptor damni quid faciat, alioqui satisfacere. Neq; illud in alterum modò, uerum etiam in nos ipsos. Cicero in Tusculanis: Quum id quod ab homine non potuerit praestari ut non eueniret, euenit. id est, caueri, & prohiberi.

Zib. 3.

In eundem, de Innocuus, & Innoxius. CAP. XVII.

Innocuus, inquit Seruius, est cui non nocetur. Innoxius, qui non nouit nocere. Vellem exempla recitasset, quibus ostenderet eam expositionem Innocui ueram esse. Namq; illud Vergilianum quod eum impulit in hanc opinionem:

Aeneid. 10. Donec rostra tenent siccum, & sedere carinae.

Omnes innocuae.

Non est accipiendum, quòd subsederunt tales, ut eis nihil noceretur: sed uel more poëtico, quòd nihil peccauerunt, quasi innocentes homines (Nocentes enim sunt quicūq; ab honesto recedunt, etiam si nemini noceant) uel quòd non nocuerunt neq; sibi ipsis, neq; uectoribus, aut nautis.

In eundem, de Instar.

CAP. XVIII.

Instar montis equum diuina Palladis arte. Instar, id est, ad similitudinem, Seruius ait. Quid similitudinis equo ad montem: quòd si etiam similis esset, non tamen eum magnum potius, quam paruū esse, quod Vergil. senserit, intelligeremus. Archimedes ille geometricus globum ad similitudinem coeli fabricatus est, in quo effigies coeli aderat, magnitudo non aderat. Idem fit de tabula illa depicta ad similitudinem orbis terrarum,

rarum, quam non ausim dicere depictam instar orbis terrarum. Neq; alia multa huiusmodi: ut, Instar Antonij ambulans, instar patris scribis, instar languidi sedes: sed ad similitudinem, uel in similitudinem, uel in modum, uel in morem, uel sicuti, & similia. Instar potius significat ad equiparationem, uel ad mensuram: ut apud Vergilium, Argolici chypci, aut Phœbeae lampadis instar. Cicero: Hexametrorum instar uersuum. Nam illud apud eosdem: Instar mortis putant: & Turbinis instar: significat equiparationem doloris in morte, & impetus ex turbine. Quòd si quando reperitur proxime accedere ad significationem similitudinis, admoniti sumus, ut nimirum utendi licentiam deuitemus. Nam ego sic auderem uix uti, ut Seruij familiarissimus Macrobius cum sepe aliàs, tum statim in proemio Saturnalium ira iniquens: Ut quae indistincte, atq; promiscue ad subsidium memoriae annotaueramus, in ordinem instar membrorum coherentia conuenirent.

In eundem, de Passim, Vbiq;, & Vsqum. CAP. XIX.

Passim, inquit, significat ubiq;. Mibi autem aliud uidetur Vbiq;, quam Passim. Namq; in prato ubiq; est herba, non passim. Contra, grex passim pascit, potius quam ubiq;: quippe aliquid interualli est inter pecudem, & pecudem: non ita inter herbam & herbam. Est autem passim, quasi passu distante, uel sparsim, quemadmodum dicimus Passis manibus, & passis crinibus. Quod accipi solet etiam pro crebrò, dum de rebus mentis loquimur. Lactantius tamen pro Vbiq; accepit, quum inquit: Creditur ei passim tanquam cognite ueritati. Neq; solum pro Vbiq;, sed etiam (quod ustratius est) pro Vndique idem Lactantius accepit: Cumq; is numerus còdèe urbi parum idoneus esse uideretur, constituit Asylum: cò passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quiq;, sine ullo conditionis discrimine. Vsqum, duo hæc potius significat, in loco, simul

Aeneid. 1.

De Offic. lib. 2.

Vergil. Aen. 12.

Volat ari tur-

binis instar.

Serui. in illud

Verg. Georg. 1.

Et passim uinis

currentia uina

repressit.

Zib. 2. cap. 7.

Zib. 2. cap. 7.

E

E & ad

Act. 2. fe. 2. & ad locum: ut Terentius in Eunuchis, Occidi, neq; uirgo est usquam. Cicero in Philippicis: Nec uero usquam discedebant.

De aduerbiis in im exeantibus.

C A P. X X.

Addamus de quibusdam aduerbijs in Im, uocem exeantibus. Priuatim nihil differt à priuato, si priuato dicere liceret: nihil Separatim à separate, si hoc reperitur: nihil Propertim à properanter: nihil Dissimulatim à dissimulanter. Vbertim idem est, quod copiose: Assatim, quod abunde: Raptim, quod festinanter: Cursum, quod currendo. Tamen aliud est Generatim, quam generaliter. Hoc enim significat, omnia simul, quae sub genere sunt, amplectendo: illud uero per singula genera, seu magis per singulas species. Siquidem species Genera uocamus: ut, Quot sunt genera arborum, uitium, pottius, quam quot sunt species. Verg. Generatim discite cultus.

Georg. 2.

Varro: Non in uolucris generatim seruat analogia. Non ex aquilis aquile, neq; ex turdis procreantur turdi. Sic ex reliquis sui quisq; generis. An aliter hoc fit, quam in aëre, quam in aqua: non hic conchae inter se generatim innumerabili numero similes. Eodem modo, ut Generatim per singula genera dicimus, ita Summatim per singulas summas: aliquando dicimus summatim, & generatim, non per singulas summas, generaq; sed per unam, unum ue: ut, Dicam de hac re summatim. Cicero de Oratore lib. 11. Infinitum mihi uidetur id dicere, in quo aliquid generatim queritur, hoc modo: expetenda ne esset eloquentia? expetenda ne honores? Ceterum quomodo differat ab illis Ad summam, in summa, postea reddam. Viritim, per singula capita uirorum: ut, Gracchus diuidebat uiritim sex modios frumeti. Tamen de uno aliquando dicimus: ut apud Curtium, Si quis uiritim dimicare uellet, prouocauit. Nominatim, per nomina singulorum: ut, assignati sunt conuerti nominatim custodi carceris. Et de uno etiam: ut,

Lib. 7.

Philipp. 2. sunt conuerti nominatim custodi carceris. Et de uno etiam: ut,

Alie

Alie extollens M. Brutus cruentum pugionem, nominatim, Ciceronem clamauit. Membratim, per membra. Casim, per incisiones gladij. Punctim, per punctiones, infixionesq; gladij: siue incidendo, & pungendo. Strictim, stringendo singula, uel certum aliquid. Carptim, hinc & hinc decerpendo, non ipsam seriem sequendo. Tractim, trahendo, non interrupto seriem. Cateruatim, Gregatim, Turmatim, Manipulatim, per diuersas cateruas, diuersos greges, diuersas turmas, diuersos manipulos. Domestecatim, Vicatim, Regionatim, Oppidatim, Municipatim, Prouinciaticim, per uarias domos, uarios uicos, uarias urbis Romae regiones, uariq; oppida, uaria municipia, uarias prouincias. Venio nunc ad id quod promiseram. In summa, & Ad summam, magis modo utendi differunt à Summatim, quam significato. Quintil. in Corpore *Declam. 6.* proiecto: In summa non recedo. Fas est mihi etiam inuitis parentibus pie facere. Cic. de Offi. Ad summam (ne agam de singulis) communem totius generis humani hominum conciliationem, & consociationem colere, tueri, conseruare debemus. Differt autem Ad summam, & Ad summum, quod secundum ad numerum refertur: ut idem Cic. pro Mil. Vnus, aut ad summum duo inuenti sunt, qui Milonis causam non probarent. id est, non plures quam unus, aut duo ex omnibus. Idem ad L. Messinum: Nolim enim existimare te mihi non *Epist. ult. lib. 5.* solitudinem iucundiores esse, quam tamen ipsa uti non licet, *fam. epist.* quam sermones eorum, qui frequentant domum meam, excepto uno, aut ad summum altero. hoc est, excepto uno, aut (ut multum) duobus. Quintil. in sensu priore solet uti tali genere dicendi per aduerbium, Semel. Deniq; ut semel finiam, sic ferè componendum, quo modo pronuntiandum erit. Et alibi: Et ut semel omnia complectar. Et iterum: Et ut semel, quod est *Lib. 10. cap. 3.* potissimum dicam, Secretum in distando perit. id est, ut in

E 2

summa

summa dicam. Cuius rei causa est ipsum illud Semel, quod significat una uice pro omnibus, ita ut postea non oporteat quid addi. Ideoq; solet accipi pro immutabiliter, & irrevocabiliter. Quod enim semel tantum fit, id non habet regressum ut iterum fiat. Idem in Mathematico: Quid hæc fulgentium siderum ueneranda facies, quod quædam uelut infixæ, ac coherentia perpetua, semelq; capta sede collucent, alia toto sparsa cælo uagos cursus certis emetiuntur erroribus? Vergil.

Æneid. 11.

Procubuit moriens, & humum semel ore momordit.

Epist. Oeno. ad Parid.

Ouidius: Nulla reparabilis arte

Lib. 9.

Lesæ pudicitia est, deperit illa semel. Lucanus:

Declam. 8.

— Dixitq; semel nascentibus autor Quidquid scire licet. Semel, inquit, ut nullum postea uerbum addat. in eundem sensum idem Quintil. accepit Breuiter: ut in Geminis languentibus, Breuiter tamen longæ crudelitatis explicanda seuitia est, ex omnibus quæ pertulit, leuissimum fuit, quod occisus est. Plinius maior: A reliqua uerò Gallia, latere Septentrionali, montibus Gebenna, & iura agrorum cultu, uirorū, morumq; dignatione, amplitudine opum, nulli prouinciarum postferenda: breuiterq; Italia uerius, quàm prouincia. Et iterum de Lusitania, quæ uulgo dicitur philomela. Nunc continuo spiritu trahitur in longū, nunc uariatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur, reuocatur, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipsa murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extētus, ubi uisum est, uibrans, summus, medius, imus. Breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit.

Lib. 10. cap. 29.

Seru. in illud 1.
Æneid. Et quo sub cælo tandem. &c.

In eundem, de Tandem, Demum, & Deniq; CAP. XXI.
Tandem idem ait, poni non necessitatis, sed ornatus causa, ut in illo Vergilij Æneid. 1.

Sed

Sed uos qui tandem: quibus aut uenistis ab oris? Nec cuius ornatus, aut quare sit ornatus, explicat. Idem sentit Priscianus, dicens: Tandem non solum pro aduerbio temporali, sed etiam pro coniunctione expletiva inuenitur: ut Cicero Inuectiuarum lib. 1. Quousq; tandem abutere Catilina patientia nostra? Mihi quidem nullum ornamentum uidetur esse in superuacuis, & nihil agentibus uerbis. Quamquam apud Græcos dictiones nonnullæ sunt, quæ aut numerum, aut sonum implent: quod in hac dictione non est, quæ habet potius urgens quiddam, & accelerans, coq; fere per interrogationem: quæ exempla uulgò sunt plurima, ut Cicero in Catilinā, cuius oratio sic incipit: Quousq; tandem abutere Catilina patientia nostra? Quo exemplo usus est Priscianus. Quidam tamen inter primos huius ætatis docti, solent citra interrogationem hoc aduerbio uti, non tam auctoritatem sequentes eisdem Vergilij, & in eodem loco:

Æneid. 1.

Et quo sub cælo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas iter. Et Horatij, qui ait:
Quamuis Scæua satis per te tibi consulis, & scis
Quo tandem pacto deceat maioribus uti,

Lib. 1. epi. 12.

Disce docendus adhuc. quàm Ciceronis in Catone maiore dicentis: Qua tandem spe sibi tam audacter obsisteret, respondit, senectute. Et pro Roscio: Quum ab eo quereretur, quid tandem accusaturus esset in eo. Nonnullisq; alijs in locis. Sed tamen utriusq; interrogationem habet, & eam directam latenter ad secundam personam. Nam hic qui loquitur, uerba alterius refert. Siquidem Pistratus à Solone sic quesuit: Qua tandem spe mihi tam audacter obsistis? Et Fimbria ab illo (quisquis fuit) sic petiuit: Quid tandem in eo accusaturus es? Neque uerò legem illius dictionis scribo, sed usum frequentissimum trado. Sine interrogatione autem quid

E 3

signific

Aeneid. 6. significet, nemo ignorat: ut Vergilius,

Iam tandem Italiae fugientis prendimus oras. Eiusdem significationis sunt Demum, & Deniq;, ut notum est: ut idem Vergilius: Tunc demum admissi stagna exoptata reuisunt.

Cicero: Quum excessisset e uita, tum deniq; uiueret. Sed plerunq; quum sint multa enumerata, tum subiungimus Deniq; *Zelog. 2.* significantes hoc ultimum esse omnium: ut idem Vergilius:

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,

Nil nostri miserere, mori me deniq; cogis.

Et *Cicero:* Quum sibi non multitudinem militum, non idoneos Imperatores, non pecuniam sibi praesto esse uiderent, non deniq; ullam rem quae pertineat ad bellum administrandum. Demum solet accipi pro solium, siue pro omnino, praecipueq; iustum cum Is, & cum Ita. *Cic. in Sall.* Ea demum magna uoluptas est *Crispae Sallusti*, aequalem ac parem uerbis uitam agere. *M. Fabius:* Illud ingeniorum uelut praecox genus, non temere unquam peruenit ad frugem. Hi sunt qui parua facile faciunt, & audacia prouecti, quicquid illis possunt, statim ostendunt. Possunt autem id demum, quod in proximo est: uerba continent, haec uultu interrito nulla tardati uerecundia proferrunt. Et iterum: Tum illa quoq; ex causa, quod mentem tante rei intentam uacare omnibus alijs, etiam culpa carentibus curis oportet. Ita enim libera, ac tota nulla distringente, atque alio ducente causa, spectabit id solum, ad quod accingitur. Et alibi: Iacebat haec infomnis, inquieta, quum diceret, iam statim apparebit, iam statim ueniet, nunquam tamen tardius uenit.

Miseram me fili, proxima nocte iam ueneras. Ecce iam medios sidera tenent cursus, indignor, irascor. Ita mihi demum satisfacies, si apud patrem fuisti. Ideo autem dixit Solium, siue

Omnino, quod Plinius uidetur accipere pro omnino, de hircundiae dicens: Ea demum sola auium, non nisi uolatu depascitur.

pascitur. Quidam uolunt ab is & demum componi Idem.

Ouidius pro demum, posuit deniq;, lib. 11. i. sine titulo:

Si qua metu dempto casta est, ea deniq; casta est.

In *Macrobium, de Stella, & Sidus.* CAP. XXII.

Stella & Sidus differunt, si Macrobio credimus, ita scribenti: Nunc uideamus, quae sint duo haec nomina quorum pariter meminit, quum dicit, Quae sidera, & stellas uocatis.

Neque enim hic res una, gemina appellatione monstratur, ut *Ensis Gladius*: sed sunt *Stellae* quidem singulares, ut *erratica* quinq;, & ceterae, quae non admittunt alijs, sola feruntur: *Sidera* uero, quae in aliquod signum stellarum plurium compositae feruntur: ut, *Aries, Taurus, Andromeda, Perseus,*

uel *Corona*, & quaecumq; uariarum generum formarum in caelum recepta creduntur. Sic & apud *Graecos* ἀστὴρ, & ἀστὴρ

diuersa significant. Et *Aster* stella una, *Astron* signum stellis coactum, quod nos *Sidus* uocamus. Haec differentia (*Macrobij pace*) nusquam reperitur, ut apud eundem *Ciceronem* de

Vniuersitate: itaq; nesciunt hos siderum errores. Et iterum: *Toto igitur orbe constituto, sideribus parem numerum distribuit animorum, & singulos adiunxit ad singula.* Et *lib. 1. i.*

de Nat. Deor. Nam quum duo sint genera siderum, quorum alterum spatij immutabilibus ab Oriu ad Occasum commens, nullum cursus sui uestigium inflectat: alterum autem

continua conuersione sui eisdem spatij, cursibusq; conficiat. *Quintil. in Mathematico:* Quid haec fulgentium siderum

ueneranda facies? quod quaedam uelut infixae, ac coherentia, perpetua, semelq; capta sede collucet, alia toto sparsa caelo uagos cursus certis emetiuntur erroribus. Quod non

sensisse *Ciceronem* (ut *Macrobius* uult) documento est, quod non praeposuit stellas. Debet enim species generi, pars toti praeponi: ut, *Dicam de prudentia, & de uirtute huius: Di-*

Ouid. Eleg. sine Anno. lib. 3. elegia 4.

Lib. 1. cap. 14. in Som. Scip.

Ecd. lib.

Declam. 4.

cam de facie Helena, & eiusdem pulchritudine, non autem ediuerso. Fateor tamen nunquam Stellam Arietem dici, Taurum, Andromedam: Perseum: sed Sidus. Et hinc est quod dicitur Hybernum sidus. Et illud Quintiliani: Nos graue huius anni sidus afflauit.

In Aulam Gellium, de Resciso. CAP. XXIII.

Rescisere, Aulus Gellius uult esse rem occultam, inopinatam, insperatamque cognoscere. Miror de hoc solertissimo uerborum inuestigatore, atque censore, qui uocabulum hoc de facili difficile, de claro obscurum, de trito nouum, de exposito abstrusum fecerit, ne dicam falso exposuerit. Nunquid si uideam hominem coelo uolantem, ut fecisse Dædalus, Perseusque fertur: aut aliquem e terra prodire, qualis Tages fuisse ab Hetruscis creditur: aut Satyrum aliquem semiuirum, semicaprumque, quem se uidisse nonnulli scripserunt: aut arcana quedam nature peruestigauero, dicam Rescisuisse: non opinor. Est igitur proprie Rescisere, rem postquam gesta est, scire, quam nesciebas quum gereretur, praesertim ad te, tuos uel pertinentem, ut Terentius in Adelphis: -Hem tibi, Rescisuit omnem rem, id nunc clamat scilicet.

In eundem, de Deprecor. CAP. XXIII.

Deprecor supplicium, idem Aulus Gellius ait dictum esse, quasi detestor, uel execror, uel depello, uel abominor: ego autem ita dici puto Deprecor, ut & imprecor. Precor tibi bonum, precor tibi malum: sic, Deprecor liberationem, & deprecor poenam: illam, ut potiar: hanc, ut uitem. Epist. 2. Ouidius lib. 1. de Ponto:

Sæpe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,

Ne mea Sarmaticum contegat ossa solum.

Deprecor dixit, quasi precor mortem non dari mihi in hæ terra. Nec mirum id fieri in deprecor, quum fiat in magis usitatis,

usitatis, ut in defendo. Siquidem dicimus defende me quod fere dicitur, & nonnunquam defendo ictus: ut Cicero de Senectute, Vestitaque pampinis, nec modico tepore caret, & nimios solis defendit ardores. Cum praesertim mos Romanis sit etiam mala precandi ne ueniant. Vnde templa Timori, Pallori, Februi, aliisque similibus fuere dedicata, & ipsae (ut ita dicam) numinibus fiebant sacra: quod etiam Vergilius probat:

Nigram Hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Neque solum Deprecari est uoce, sed etiam per ea, quae instar uocis obtinere solent, uultum, gestumque: Etenim Bucephalum, qui praeter unum Alexandrum omnem alium recusabat sessorem, non inepte dixeris Deprecari alios sessores praeter regem. Denique Deprecor magis significat uel dicto, uel facto recuso, quam illa quae Aulus Gellius attingit.

In Priscianum, de Situ. CAP. XXV.

Situs (Priscianus inquit) dicitur pro negligentia, ut Verg. Aeneid. v. 11. Sed te uicta situ, uerique effœta senectus. Sed non ita est, potiusque sordes illa, & illuices, qualis nascitur inter opaca domus: quae diu non repurgatur. Vnde inquit M. Fabius, Excitanda mens, & attollenda semper est, quae in huiusmodi secretis aut languescit, & quendam uelut in opaco situ ducit: aut contra, tumescit, inani persuasione. Huiusmodi igitur quidam situs sedet in uultu, capite, totoque corpore uelularum, & habitu, praesertim in opum, qualem illum Vergilius intelligit, & Lucanus de malefica anu ait: Fœda situ maties. Quod etiam Pædorem possumus appellare: ut idem Lucanus, -Longusque in carcere pædor. Et Cicero in Tusculanis: Pædore muliebres. Et iterum: Barba pædore horrida. Miror Priscianum hoc in loco a definitione Serui desciuisse, qui hoc uocabulum proprie definiuit, inquit: Situs proprie est lanugo quaedam ex humore procreata. Fit autem in locis

E s carent

Lib. 3. Aeneid.

Prisc. circa fin. lib. 10.

Lib. 1. cap. 3.

Lib. 6.

Lib. 1.

Lib. 3.

In cod. lib.

Serui in illud

Verg. Aen. 6.

Per loca sentie

situ cogunt, no-

ctemque profun-

dam.

carentibus sole. Situs uerò pro loci qualitate manifestum est ut de situ Messanae, & de situ Syracusarum, & similitum.

In eundem, de Docilis, & Docibilis. CAP. XXVI.

Docilis, idem inquit, est, qui facile docetur. Docibilis est, qui facile discitur: quomodo Penetrabilis est, qui in intimis est partibus: Penetrabilis, qui facile penetratur. Non occurrit, ubinam legerim Docibilis. Est enim consuetum magis Perceptibilis, nisi magis apud Ecclesiasticos, atq; in alium sensum: Et erunt docibiles dei, dictum est quasi dociles. Nam Cy-

1. ad Timot. 3. prianus super illud Pauli, Episcopum non litigiosum, non contentiosum, sed mitem, & docibilem esse debere, ait: Docibilis autem ille est qui est ad discendam patientiam lenis, & mitis. Hoc (ut ego sentio) idem est, quod docilis. Ratio tamen postulat, ut id significet, quod ait Priscianus, eò quidem magis, quòd habemus in eodem sensu Docilis, ut superuacuum fuerit duas uoces ad eò confines uni significationi dare, nisi dicimus simile hoc esse illis, Aequale, & Aequabile, de quibus dixi *Zib. 1.* alio uolumine. Insuper Sensibile, & Sensile. Lucretius,

Ex insensibili ne credas sensile nasci, hæc duo pro eodem accepit. Exitiale, & Exitiabile. Verg. in v. 1.

Sed me fata mea, & scelus exitiale Læonæ,

His miserere malis. Ouidius sexto Metamorphoseos:

Dumq; manu tentat trahere exitiabile ferrum.

Rationale, & rationale. Quintil. in 1. 1. Sed quia carent sermone, quo id faciant, muta, atq; irrationabilia uocantur. Porro

Penetrabilis (quantum mea fert opinio) non reperitur: sed Penetrabile: substantiuumq; est, non adiectiuum. Penetrabilis adiectiuum, qui facile penetrat: ut apud Vergilium, Penetrabile telum: & Penetrabile frigus. Tum qui facile penetratur, ut apud Liniuum lib. x. l. v. 1. Et in asperis iocis silex sepe impenetrabitis ferro occurabat. Seruius quod penetrat, inquit, penetrabile.

Vergil. Aen. 10.
Aspice nū nostrum magis sit penetrabile telum. Et Geor. 1. Et Borca penetrabile frigus adurat.
Ser. in illud 10. Aen. Aspice nū magis sit nostrum, &c.

penetrabile dicitur: quod autem penetratur, penetrabile. In quorum priore dissentio, cum non sit neq; adiectiuum (ut ipse uult, exponens penetrabile frigus, pro penetrabile frigus) neq; significationis actiue. Deniq; (ut ad docilis reuertar) docilissimus mea sententia faciet potius, quàm docilissimus: qualia sunt facilis, gracilis, agilis, similis, humilis.

In eundem, de Numen, & Natus. CAP. XXVII.

Numen, idem inquit, est dei nutus. Ante hunc Varro dixerat, Numē dicunt esse imperium, dictum à nutu. Vter horum commodius definiuit: Certe numen est imperium, potestasq; dei: non autem nutus, neq; imperium cuiuslibet. Sed Varronem de imperio dei suspicor intellexisse.

In eundem, de Necatus, & Nectus. CAP. XXVIII.

Necatus, idem inquit, proprie ferro: Nectus uerò, alia uerumptus dicitur. Sed ego sentio generalem significationem Necatus, specialem uerò Nectus esse. Cic. in Rhetoricis, & libris ad Heren. & alibi sepe ait: Veneno necatus. Quintil. in 1. 1. 1. Hinc adulter loris caesus est, fame necatus. Nec unquā Nectus dicitur, sine certo genere mortis: ut Enectus sibi Tantalus. Nec tam mortuus, quàm propemodū mortuus: sicut Exanimatus pro eo qui similis est mortuo: ut, Fame, sibi enecti, quæ plurima sunt exempla.

De Næ, & Ne.

CAP. XXIX.

Næ pro ualde idem dixit, nec tamen solus. Terentius in Andria: Næ illa illum haud nouit. Mihi uidetur idem apud nos significare, quod apud Græcos, scribiq; cum diphthongo debere *naï*, quod est certe: ut apud eundem, Faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant. Quasi dicat, faciunt profectò. Hæc apud Cicero dictio frequens est, ut de Orat. lib. 1. 1. Næ ille haud sanè quemadmodum uerba struat, & illuminet, à magistris istis requiret. Apud Quintil. ceterosq; illius eni rarissima.

Prisc. lib. 4.
Varro lib. 6. de ling. Lat.

Prisc. lib. 9.

Ad Heren. li. 3.

Cicer. Tuscul. quest. lib. 2.

Prisc. lib. 15.
Act. 4. sec. 4.

In prologo
Andr.

rarisima. Ne componitur cum Queo, cum Scio, cum Vo-
lo. Frequentius tamen sine compositione, apposita negatione
reperimus illud primum, quam duo sequentia. Adeo ut barba-
rum putet Cicero dicere, Non scio, & Non uolo, licet non-
nunquam apud ipsum quoq; reperlatur. Ideo frequentissime
legimus, Haud scio, Haud uelim. Idem Priscianus ait à Potius
fieri Potissime, quod ego nunquam legi, sed Potissimum.

Terē. in And.
act. 4. sc. 2.

De Natu. deo.
lib. 1.

Lib. de ira dei
cap. 8.

In Donatum, de Valco. CAP. XXX.
Valeant Qui inter nos dissidium uolunt. Donatus, Ser-
uius, & quidam alij sic exponunt: Percant qui hoc no-
bis uolunt. Que uox, & oratio aliena fuerat ab ingenio Pam-
phili pio, & probo. Cicero: Si deus talis est, ut nulla gratia,
nulla hominum charitate teneatur, ualeat. Quid enim dicam
propitius sit? Esse enim propitius potest nemini. Nunquid eò
irreligionis, atq; eò impudentiæ Cicero uenerat, ut deo exi-
tium precaretur? Absit. Lactantij quoq; testimonio, qui de
his ipsis Ciceronis uerbis ait: Quid enim contemptius potuit
dici in deum? Valeat, inquit, id est, abeat, & recedat, quando
prodesse nulli potest. Vides ut Lactan. quum uult Cicronem
contumeliosum fuisse in deum, non tamen exposuerit ualeat,
pro pereat, sed abeat, & recedat. Quanquam (ut mihi uide-
tur) non significatur per ualeat, quòd abeat ille à nobis, sed
quòd nos ab illo, uale dicentes. Enimvero Vale, saluatio est
recedentis, ut Salue, & Aue uenientis. Quomodo ergo uer-
bum salutantis, potest accipi pro mala precatione, atq; saluta-
tione? Est autem Salutare & aduenientis, & abeuntis. Ver-
gilius in 1 x.

Hanc ego nunc ignaram huius quodcumq; periculi est,
Inq; salutatam linquo. Ideoq; nonnunquam reperimus salue
etiam in discessu: ut in calce epistolarum Ciceronis ad Tiro-
nem, Vale mi Tiro, uale, uale, & salue. Et iterum: Etiam atq;
etiam

Epist. 6. lib. 16.
Epist. 9. lib. 16.

etiam noster Tiro uale: Medico, Curio, Lisoni de te scripsi di-
ligentissime. Salue, uale. Vergilius in x 1.

Salue æternum mihi maxime Palla, Aeternumq; uale.
Nec mirum si in fine loquendi reperiamus Salue, quum etiam
ille qui aditur, & salutatur, dicat Salue, quemadmodum qui
abit, & qui alterum à se dimittit, dicit Vale. Quod etiam
Græci faciunt, ut Homerus primo Iliados:

Χαίρετε νέγοντες Διὸς ἄγγελοι, ἦδ' ἔτι καὶ ἀνδρῶν.
Neq; est apud Latinos aliud uerbum, quo aduerti nos respon-
deamus, quam Salue: nisi more iam uulgari magis, quam pro-
bato, dicamus, Bene ueneritis. Idem uerbum apud eundem,
pro Vale. x x i i i. Iliados:

Χαίρε μοι ὦ Πάτροκλε, καὶ ἐπ' ἀϊδίοιο Δόμοισιν.
Cicero ad Atticum indicatiuo huius uerbi usus est, dicens: Et
saluebis à meo Cicerone. Plautus in Truculento in prima po-
sitione utitur: Salue satis est mihi tue salutis, nihil moror, non
salueo. Martialis etiam dixit, Valebis:

Epist. 3. lib. 6.

Lib. 13. epig. 17.

Quum pinguis mihi turtur erit lactuca ualebis,
Et cochleas tibi habe, perdere nolo famem.
Ceterum (ut ad institutum redeam) qui, Valeat, pro execra-
tione acceperunt, forsitan hoc argumento inducti sunt, quòd
nonnunquam hoc uerbum languorem significat: ut idem de
Oratore, Sicut medico diligenti prius, quam conetur agro
adhibere medicinam, non solum morbi eius, cui mederi uolet,
sed etiam consuetudo ualentis, & natura corporis cognoscen-
da est. Vnde Valctudo pro languore frequentissime accipitur:
& Testes ualetudinarij nominantur. Idem ad Terentiã: Va-
letudinem tuam cura diligenter: hoc est, languorem & infir-
mitatē. Alibi pro sanitate: Sed nunc ualetudini tribuamus ali-
quid. Frequenter tamen apponimus adiectiuum, uel Faustum,
uel Infustum, ad distinguendum statum corporis: siquidem
indiffer

Lib. 2.

Epist. 10. li. 14.

indifferenter significat more sui primitiui. Dicimus enim, *Vt uales? Quomodo ualuit? Quaaliter ualet filius? Sic, Quaaluetudine es? Quaaluetudine est filius? Respondetis, Infirma, aduersa, mala ualetudine; uel contra, Bona, incolumi, optima.*

In Varronem, de Vas, & Obses.

CAP. XXXI.

VAs, inquit Varro, appellatus est, qui pro altero uadimonium promittebat. Consuetudo erat, quum reus parum esset idoneus inceptis rebus, ut pro se alterum daret. Videtur Varro significare *Vadem* eum esse, quem *Fideiussorem* uocamus: & *Vadimonium*, *Fideiussionem*. Nos hoc negare ita esse qui possumus, cum Varro omnium consensu sit Romanorum eruditissimus, & linguae Latinae peritissimus; qui Latinas literas fecit & Latiniore, & literatiore: Quaque multi sunt, qui eum quibusdam in locis reprehendant: quae facultas praecipue discipulis *Quintil.* adesset, longe Varrone doctioris, atque eloquentioris. Verum ego non ausim reprehendere, sed tantum affirmare, me non legisse (dumtaxat quantum aut recordor, aut intelligo) *Vadem* eum esse, qui *uadimonium* pro altero dat (si *uadimonium* significat *fideiussionem*) sed eum, qui sponsor est alterius in capitis periculo, siue idem supplicium subiturus, siue pecuniam soluturus: ut apud *Quintilianum* in *Declamatione*, quae inscribitur, *Amici uades*. Et apud *Ciceronem* lib. v. *Tuscul.* *Questionum de Pythagoreis amicis*: quorum alteri quum tyrannus diem mortis dixisset, alter pro amico ad uiscendam matrem ituro uas factus est. Et apud *T. Liuium* de *Caesone* capitis reo, ita dicentem: In uincula conijci uentant, *Sisti reum*, pecuniamque (nisi sistatur) populo promitti placere pronuntiant, summam pecuniae quantam equum esset promitti, ueniebat in dubium. Id ad senatum reijciatur. Reus (dum considerentur patres) retentus in publico est: uades dare placuit: unum uadem trium millium aeri obligarunt: quot

Lib. 3. ab urbe condita.

quot darentur, permissum est tribunis: decem finierunt. Tot uadibus accusator uadatus est reum. Hic primus uades publicos dedit. Quod *Festus* quoque sentit, dicens: *Vas* sponsorem significat in re capitali. *Vadimonium* (quantum ego sentio) est sponsio ad certum diem sistendi se in iudicio. id est, comparandi per se, uel per aduocatos, ut in oratione *Ciceronis* pro *Quintio* datur intelligi, ubi longa est altercatio de *Vadimonij*: altera parte dicente fuisse sibi *uadimonia* deserti, altera uero nequaquam a se illa fuisse facta. Et *Quintilianus* de *Legato frumentario*, qui ad praestitutum diem uenerat, inquit: Nisi tamen ad *uadimonium* legate uenisses, non multorum dierum commeatum habebamus. Et hoc ipsum fortasse Varro sensit. *Obses* autem est, qui traditur imperio alterius, ea conditione, ut si dator obsidis a fide recedat, recipienti sit ius in corpus, & uitam obsidis. Quod praecipue inter potentes commercium est, qui non habent superiores, ad quos pro iustitia prouocent.

In eandem, de Decurio.

CAP. XXXII.

Decuriones, inquit idem, primi singularum decuriarum dicti, quod probat *Tempanius* ille apud *Titum Liuium*, quod & ipse approbat *Festus*. Idemque ait: *Decuriones* appellantur, qui denis equitibus praesunt. Est ergo dictus *Decurio* a decem, ut *Centurio* a centum. Nam (ut ait *Padianus*) *Decurie* sunt nobiliorum, *Centurie* inferiorum. *Quidam* uolunt (quorum est *Fronto*) *decurionem* praesse turmae, quae constat ex duobus & triginta equitibus. Neque belli solum, sed domi quoque *Decurio* dicitur, nomen quoddam praepositurae significans: ut *Suetonius* in *Domitiani uita*, *Saturius decurio cubiculariorum*. Et hoc quidem apud Romanos, in municipijs autem (ut mihi quidem uidetur) idem est *Decurio*, qui Romae Senator. Nam qui in Senatu, & consilijs Reipublicae municipalis

Zib. 19.

Declam. 12.

Varr. lib. 4. de ling. Lat.

Cap. 17.

palis interesse poterant, Decuriones erāt. Cicero pro Sextio: Quia de causa & tum conuentus ille Capuae huic P. Sextio apud me maximas gratias egit, & hoc tempore beneficium, fidemq; hominis, testimonio declarant, periculum de precatur suo decreto. Recita quaso, P. Sexti, quid decruerunt Capuae decuriones. Quod autem differant Decurio Romanus, & Decurio municipalis, ex epistola quadam Plinij Iunioris Epist. 19. è primo libro declaratur, dicentis: Esse autem tibi centum milium censum satis indicat, quod apud nos decurio es. Igitur ut te non decurione solum, uerum etiam equite Romano perfruanur, offero tibi ad implendas equitis Romani facultates, trecenta millia nummum. Non dicitur itaq; Decurio, aut quod decem praesit militibus (ut quidam uolunt) quem Graeci *ἀρχαγογ* uocant, quum Decurio sit maior equite, eques centurione, centurio decarcho, ut ex stipendiorum magnitudine datur in multis libris intelligi: aut in municipijs qui decem equitibus praesit, qui sit equite duntaxat Romano minor. An quid decem praesit equitibus municipalibus? aut hoc crit dicendum, aut Pomponij Iurisconsulti opinio sequenda, dicentis: Decuriones quidem dictos aiunt eo, quod initio quum coloniae deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur, consilij publici gratia conscribi solita sit. Quare eum, quem nunc Militem appellamus, aut falsa dignatione afficimus (nam etsi omnes, qui militant, Milites sunt: Miles tamen proprie, qui pedibus militat dicitur, Eques qui equo) aut si uere, Decurionem potius appellamus. Quidam horum temporum docti Equitem uocant, sed rectius Decurionem uocaret. Nam Eques est aut qui Romae ex ordine Equestri est (quod non facit ad gloriam militarem) ut qui equo militat: cuius nulla dignatio est, quanquam Iurisperiti multa ineptissime fabulantur de dignatione militum, quae quidem uel nulla, uel communis est omnium siue pedestrium,

strum, siue equestrium, qui militiam exercent. Nam de auro gestando, uel huiusmodi nugis, nullum uerbum est in iure civili. Sed haec omitamus, quae non sunt huiusmodi scriptionis, dum illud admonuerimus, Romanum decurionem, qui praesit decem Romanis Equitibus, longe praestare ceteris decurionibus, quibus etiam ipse Eques Romanus praesit.

In Festum Pompeium, de Exemplum,
& Exemplar.

CAP. XXXIII.

Exemplum (inquit Festus) est, quod sequamur, aut uitemus: Exemplar, ex quo simile faciamus. Illud animo aestimatur, istud oculis conspicitur. Mibi autem (licet Festus scientissime de exponendis uocabulis loquatur) aperienda tamen est magis horum nominum differentia. Nam & Exemplum est, ex quo simile facimus: ut opera Homeri exempli sunt poemata scribere uolentibus. Quintil. lib. x. Sic literarum ductus, ut scribendi fiat usus, pueri sequuntur: sic musici uocem docentium, pictores opera priorum, rustici probatam experimento culturam in exempli intuentur. Et Exemplar animo quoq; aestimatur. Cic. lib. 1. 1. de Orat. Illa oratio fuit mihi exemplar benedicendi. Quintil. in x. Cornelius autem Seruerus etiam si uersificator quam poeta melior, si tamen (ut est dictum) ad exemplar primi libri bellum Siculum perscripsisset, uindicaret sibi secundum locum. Horat. in Epist. inquit:

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi.

Idem Cicero pro Murana: Domesticum te habere dixisti exemplum ad imitandum. Est illud quidem exemplum tibi propositum domi, sed tamen naturae similitudine illud a te magis, qui ab illo ortus es, quam ad unumquemq; nostrum pertinere potuit. Ad imitandum uero tam mihi propositum exemplar illud est, quam tibi. Itaq; unum pro eodem penè Exemplum, & Exemplar posuit, & quidem eodem loco. Ceterum

F

Exemp

Exemplum est ipsa res, quam imitatur, aut (si ita fors tulerit) deinitatus in aliquo: ut in Catone: Cato autem ipse exemplar. Illud contentum, hoc continēs. Quod si dicamus, Ad exemplar Catonis: aut, Ad exemplar Epicharmi, sic intelligimus, ad exemplar Catonis, quod est Cato: ad exemplar Epicharmi, quod est Epicharmus: siue opus Epicharmi: ut, Opus hominis, pro ipso homine. Animam corpusq; filij destruis, quasi aliud illa sint à filio. Exemplum pro exemplari. Est enim contentum, pro continente, ut apud eundem: Fuit ille uir exempli continētie. quomodo dicimus, Ille uir fuit norma uiuendi: quum tamen non sit norma uiuendi uir, sed in uiro: ita nec ille exempli continētie, sed in illo. Ideoq; exemplaria multa sunt: unius tamen exempli: ut, Reddite sunt mihi binæ literæ tuæ eodem exemplo, id est, eiusdem formæ. Et, Duo uel tria exemplaria Aencidos, hoc est, multi codices eodem exemplo: Et Exemplar ab exemplari sumitur, non ab exemplo. Nam Exemplum incorporale est, Exemplar plerūq; corporale. Hinc

In Catil. Sallustius: Litera, quas sibi nomine Catiline redditas dicebat, eorum exemplum infra scriptum est, hoc est earum forma infra scripta est, melius, quam earum exemplar. Quod forma sit exemplum, Paulus Iuriconsultus testatur: Si legatum certum petatur, non iubet prætor uerba testamenti edere: ideo fortasse, quia heredes solent habere exemplam testamenti, id est, formam. Cicero ad Appium: Ex his literis, quarum ad me exemplum misisti: Et ad Ciceronem tum Plancus, exemplar eius chirographi. Titio deditum Asinius Pollio, Ex literis cognosces, nam earum tibi exemplar misi. Hi de pagina scripta, quod corporale est, intelligunt: ille de sententia, que in pagina continetur, uel potius ex pagina percipitur. Quod si indistincte his duobus libet uti, non sane repugnabo: quum præsertim Ouidius dicat, Exemplaria plura unius rei, pro exemplariis.

Epist. 3. lib. 3. fam. epist.
Epist. 11. lib. 10. fam. epist.
Epist. 30. li. 10. fam. epist.

~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~

In Iustinianum, de Noxæ dedere. CAP. XXXV.
Noxæ dedere, Iustiniāni pace, siue Trebelliani, & sociorum (nam Iustinianus nec iura, nec forsitan Latinas literas nouit) est poenæ dare, siue tradere ob noxam, qua significatur culpa. Ille autem ait: Noxæ, est corpus quod nocuit. Et in eodem loco: Corpus deditur noxæ. Si noxæ corpus est, quomodo corpus deditur noxæ? Nunquid corpus deditur corpori, aut corpus sibi? Quamquam quid hæc oratio ad significandum poenam faceret? Est autem hæc poena seruatorum, quos domini malunt ad poenam tradere, quam præstare maleficium, quod illi admiserunt. Paulus ita definit: Noxales appellantur actiones, quæ nõ ex contractu, sed ex noxæ, atq; maleficio seruatorum aduersus nos instituntur: quarum actionū ius, & potestas hæc est, ut si damnati fuerimus, liceat nobis deditioe corporis, quod deliquerit, euitare litis æstimationē. Vlpianus quoq; addit, ut corpus tradatur uiuum igni. Quintilianus in Gladiatore: Alebat deuotum corpus grauior omni fame sagina, & inter dedita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut nouissime perderem calamitatis meæ innocentiam, disceram quotidie scelus. Nam noxæ etiam damnū significat, ut apud Ouid. lib. x v. Metamor.

Instit. Imp. r. lib. 4. tit. de nox. act. §. j. et ij.

Declam. 9.

Nocte nocent potæ, sine noxæ luce bibuntur.
Et Suetonium de Cæsaris uita: Spurinamq; irridens, & ut salum arguens, quod sine ulla sua noxæ Idus Martiæ adessent. De brutis autem improprie dicitur, ea dedi noxæ: ut de capra apud eundem Ouidium libro primo Pastorum,

cap. 21.

[Redacted text]
[Redacted text]
[Redacted text]
 culpam: quam familiaris *[Redacted text]*
 culpam accipi uult. Atq; ut sibi crederemus, noxam non cul-
 pam esse, sed poenam, ait culpam Noxiam dici: quasi noxiam
 se pius, quam noxam in hac significatione reperianus, quam
 dictionem nusquam reperimus. Quod dixi Iustinianum for-
 sitan nec iura, nec literas Latinas scisse, nemo miretur: tum
 quia semper in Grecia uixit, tum quia se dominum Iustinia-
 num (ut ex numismate eius apparet) dici uoluit, ut quidam
 alij Caesares fecerunt, quod à uiro Romano est alienissimum:
 & character ipse literarum, figurarumq; illorum tempore
 numismatis Gothicum magis redolet, quam Latinum.

In eundem, de Testamentum. CAP. XXXVI.

Iustinia. Instit.
 lib. 2. tit. de tes-
 tamen. in prin.

Testamentum, idem inquit, ex eo appellatur, quod testatio
 mentis est. Quae definitio quorundam Iurisconsultorum
 fuit, quos si iuste A. Gellius coarguit, quanto ego iustius hunc
 arguere possum, qui explosam, atq; derisam etymologiam
 inculcat: Nam cur à mente potius dicitur, quam à mento, uel
 à menta? quia nihil ad hanc significationem mentum, men-
 ta ue facit, inquires. Quid ergo Mens ad armentum, ad salsa-
 mentum, ad ornamentum, ad condimentum, ad armentum,
 ad pauimentum, & cementum, ad calceamentum, ad vesti-
 mentum, & huiusmodi infinita? Nec minus inepta uidetur
 mihi haec etymologia, quam illa apud Donatū, apud Seruium,
 apud Isidorum: Oratio dicta est, quasi oris ratio. Quid Ara-
 tio est: quid Denoratio? quid Trituratio? quid Operatio? quid
 mille huiusmodi: nunquid in his ratio est? an talia sunt, qualia
 caetera à supinis projecta, Satio, Potatio, Mersio, Lectio?

Quid,

Quid, non etiam à supino Ratio uenit, Reor, ratum, ratio, si-
 cut ab Oratum Oratio? Eo magis quod secundam syllabam
 bis accipi uult, quasi dicatur Orinatio: & non Oratio. Non
 est ergo uera etymologia haec, neq; à mente, neq; à mento, ne-
 que à menta: sed potius haec nomina assumunt, Tum, syllabam,
 cum exirent antea in Men, ut, Vestimen, calceamē, munimen,
 lenimen, nutrimen, spiramen, medicamen, uelamen: quibus ad-
 iecta Tum, fit Munimentum, lenimentum, nutrimentum, spira-
 mentum, medicamentum, uestimentum, uelamentum, calcea-
 mentum: ita Testamen addita syllaba tum, fit testamentum.
 Quod si à mente descenderet testamentum, Testamenta dice-
 remus, quemadmodum Dementia, & Amentia. Nihil habet
 magis ridiculum haec, de qua loquitur, scientia, quam etymo-
 logiam, in qua ipse quoque Varro & Iusit, & Iusit est.

In Donatum, de Syncerum. CAP. XXXVII.

Donat. in illud
 Teren. in Eun.
 act. 1. scen. 2. Si
 istud crederem
 syncerè dici.

Syncerum (Donatus inquit) quasi sine cera, mel simplex,
 & purum, & sine fūco. Imò cum cera potius. Syncerum
 à σῦρ componitur, non à Sinc, quae nunquam compositionem
 admittit, quod ipsa etiam scripto declarat, quae y, habet, non i.
 Est enim ex duobus Graecis compositū, ex σῦρ & cēra, quae
 ab illis dicitur σῦρ, uel à σῦρ, & conuertimus. Quò ma-
 gis uenusta, atq; apta huius auctoris etymologia est, indicatur
 etymologiam plerūq; fallacem esse: quia significatio haec nō
 ita absoluta, & uera est. Quid uenustius atq; aptius dici po-
 test, quam Fidem ideo uocatam, quia fiat quod dicitur? Quam
 etymologiam fallacē esse declarat, quod hoc nomen obordam
 instrumenti musici significat. Et tamen licet dicere Syncerum,
 quasi cum cera mel, quod integrum est, & solidum, & nulla
 sui parte fraudatum: ut si diuidere fructum communium al-
 ueariorū cum socio uelim, partemq; tantum mellis assignem,
 minurum non ago syncerè, quod sine cera mella dedi.

In Iuriconsultos, de Mulier.

CAP. XXXVIII.

Mulieris appellatione (Caius inquit) etiam uirgo uiri potens continetur. Vlpianus autem quodam loco ita ait: Quod si ego me uirginem emere putarem, quum esset mulier, emptio non ualebit. Hic Mulierem appellat, quae uirgo non est: ille etiam quae uirgo est. Et Vlpiani quidem locutio recta est, Ciceronis testimonio, qui obiurgantibus, quod sexagenarius Popiliam uirginem duxisset, Cras mulier erit, inquit. Sed Caii quoque definitio locum habet aliquando: ut si quis uidens decem foeminas, quarum aliqua uirgo sit, etate tamen qua mulier esse possit, dicat, Vidi decem mulieres. Quo modo etiam in Euangelio dicitur: Quid mihi, et tibi est mulier? Sed ex Graeco sumptum est γυνή, uel θήλυς, quo significatur uel foemina, uel mulier. Idem quoque Vlpianus inquit: Mulierem ita arctam: ut mulier fieri non possit, sanam non uideri constat. Eandem dixit et mulierem, et non mulierem: primum pro ea, quae est foemina: secundum pro corrupta.

In eisdem, de Munus, & Donum.

CAP. XXXIX.

Munus (Paulus inquit) tribus modis dicitur. Vno Donum, et inde Munera dici dari, mitti uel. Altero Onus, quod quum remittitur, uacationem militiae, munerisque praestat: inde Immunitatem appellari. Tertio dicitur Officium, unde Munera militaria, et quosdam milites Munificos uocari. Igitur Municipes dicti, quod munera ciuilia capiant. Idem alibi: Municipes intelligendi sunt et ij, qui in eodem municipio nati sunt. Vlpianus: Municipes quidem proprie appellantur muneris participes, recepti in ciuitatem ut munera nobiscum facerent. Sed nunc abusu et Municipes dicimus suae cuiusque ciuitatis ciues, ut puta Campanos, Puteolanos. Pomponius ita ait: Munus publicum, est officium priuati hominis, ex quo commodum ad singulos, uniuersosque, ciues, remque eorum

rum imperio magistratus extra ordinem peruenit. Marcus autem sic: Munus proprie est, quod necessario subimus, lege more, imperio uel eius, qui iubendi habet potestatem. Dona autem proprie sunt, quae nulla necessitate, aut iuris officio, sed sponte praestantur: quae si non praestentur, nulla reprehensio est: et si praestentur, plerumque laus est. Sed in hoc uentum est, ut non quodcumque munus, idemque donum accipiatur. At quod donum fuerit, id recte munus accipiatur. Quomodo hi Iuristi consulti inter se conueniant, et an aliquid desit alicui horum, Accursius cum Bartholo, Baldoque consulti: dumque mihi (ut more ipsorum loquamur) ambo, tres uel respondeant, affirmantque, quod Marcus ait, donum esse speciem, munus uero genus, idemque contrarium esse uerbis Vlpiani dicentis, Inter donum, et munus hoc interest, quod inter genus, et speciem. Nam genus esse donum: ideo Labeo ait a donando dictum: munus esse speciem, nam munus esse donum cum causa, ut puta natalium, nuptiarum: hic meam non interpono sententiam, ne illos triumuiros doceam contra me respondere. Quod si qui me utique sequi uoluerint, respondeant neutrum uerum dicere. Nam neque genus, neque species in haec duo nomina cadit, et nullum mihi uidetur donum sine causa esse.

In eisdem, de Peculium.

CAP. XL.

Peculium est, Pomponius inquit, non id, cuius seruus seorsum a domino rationem habuit, sed quod dominus ipse separauit, suam a serui ratione discernens. Peculium, Celso referente, Labeo sic definit, Est quod seruus domini permissu separatum a rationibus dominicis habet, deducto inde, si quid domino debetur. Idem alio loco: Pater familias peculium habere non potest, quemadmodum nec seruus bona. Ex his uerbis apparet, nec dominum habere peculium posse, et solum seruum habere. Idem Pomponius, et Celsus alibi aiunt: Unde

Quintil. lib. 6.
cap. 4.

colligi possit, etiam non seruum ac dominum habere peculium. Pomponius enim ita scribit: Castrense peculium est, quod a parentibus, & cognatis in militia degenti donatum est, uel quod ipse filius in militia acquisiuit, quod nisi militaret, acq̄siturus non fuisset: nam quod erat sine militia acq̄siturus, id peculium eius castrense non est. Celsus autem sic Et audisse se rusticos senes ita dicentes, Pecuniam sine peculio fragilem esse. Peculium appellantes, quod praesidij causa reponeretur. A quo non dissentit Vlpianus dicens: Peculium dictum est, quasi pusilla pecunia, siue patrimonium pusillum. Quid ergo inter has definitiones sequemur multiplices, &

Lib. 14. inter se propemodum contrarias? quum praesertim Festus ita scribat: Peculium seruorum est, a pecore dictum, sicut pecunia

In illud Verg. Eclog. 1. Nec spes liber. &c. patrum familiae, siue nobilium. Et Seruius Grammaticus: Peculium patrimonium (ita enim maiores dicebant) a pecoribus, in quibus constabat uniuersa eorum substantia. Vnde etiam Pecunia dicta est a peculio, quod proprie tantum est seruorum: & Peculium dicimus (licet abusu) pro patrimonio. Ipse uero tanquam arbiter honorarius, hanc rem diiudicabo, & quidem breuiter. Peculium, est quicquid labore nostro partum est, in quacumq; persona, licet in seruis iura uelint dominorum accedere consensum. Et ita sensisse Vergilium sentio in ea parte, quam exponit Seruius:

Ser. 1. Saty. 1. Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. Et Horatium:

Rem poteris seruare tuam: re dit uncia, quid sit?

Semis, ad haec animos arugo, & cura peculi.

Et Cicero in Paradoxis: An eorum seruitus dubia est, qui cupiditate peculij nullam conditionem recusant durissima seruitutis? Et illos quoq; rusticos senes, de quibus Celsus meminit, pecuniam sine peculio fragilem esse, id est, sine lucro industria parto. Nam cur habenti pecuniam maior spes praesidij

fidij collocetur in pusillo, quod reposuit, quam in ipsa pecunia, quum praesertim peculium pars sit pecuniae? aut quomodo praestare possit reposita illa pecunia, ne caetera dilabatur? Vel, Peculium est quicquid proprie alicuius est. A peculio fit adiectiuum Peculiaris, pro re ad peculium pertinente, siue peculij propria. Sed in usu iam receptum est pro proprio, siue speciali. Quintil. lib. VIII. Quod commune est & alijs *cap. 1.* nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur: ut Urbem, Romam accipimus: & uenales, nouitios: & Corinthia aera: quum sint urbes aliae quoque, & uenalia multa, & tam aurum, & argentum, quam aes Corinthium. Idem in x. 1. *cap. 3.* bulantem loqui ita demum oportet, si in causis publicis, in quibus multi sunt iudices, quod dicimus, quasi singulis iter uinculare peculiariter uelimus. Et in lib. v. 1. Paulum impendimus huic quoq; peculiaris operae. Peculatus, furtum rerum ad ipsam Rempublicam pertinentium, uel ad prouentus principis spectantium, sicut Sacrilegium rerum sacrarum. Inde Depeculor, quod quidam ad sacrilegium etiam transferunt.

In eisdem, de Fundus, Ager, Villa,

Pradium.

CAP. XLI.

Fundus, Vlpianus ita finit, Locus est non fundus, sed portio fundi aliqua. Fundus autem aliquid integrum est. Ple- runq; fundum sine uilla accipimus. Idem alibi: Ager est locus, qui sine uilla est. Modestinus uero sic: Quaestio est, fundus a possessione, uel agro, uel praedio quid distet. Fundus est omne quicquid solo continetur. Ager est species fundi, quae ad usum hominis paratur. Possessio ab agro iuris proprietate distat. Quicquid enim apprehendimus, cuius proprietate ad nos non pertinet, aut nequit pertinere, hoc possessionem appellamus. Possessio ergo usus, ager proprietate loci est. Nam & ager, & possessio huius appellationis species sunt. Florentinus:

460
tatis: Fundi appellatione omne edificium, & omnis ager
continetur. Sed in usu urbana edificia, & des rustica, Villa di-
cuntur. Locus uero sine edificio in urbe, Area: in rure autem,
Ager appellatur. Idemq; Ager cum edificio fundus dicitur.
Ecce diuerse Iurisperitorum sententiae cum in alijs, tum in
hoc, quod Ulpianus ait plerunq; fundum esse sine uilla, id est,
sine edificio. Florentinus autem, agrum cum edificio esse fun-
dum. Modestinus obscure exponit, agrumq; definiens, cum
neutro aliorum concordat, sed ridicule a possessione distin-
guit, ne dicam imperite, loquens de possessione, quando signi-
ficat qualitatem, non quando significat substantiam, perinde
ac si quis dicat de uirtutibus, ac uitijs loquens, Prauum, &
Malum sic differunt: Prauum est id, quod non recta ratione,
& uia fit. Prava enim appellantur, quae non sunt recta, ut li-
guum prauum. Malum uero genus pomi est. Quid hoc foret
dictum in epistolis, ubi de qualitibus, & actionibus agitur, di-
gredi ad substantiam, quae ad rem non pertinet: ita hic quum
de fundo, de agro, de praedio, de possessione disputat: non de
ea significatione possessionis loquitur, qua proprietates intelli-
gitur, sed qua actio possidendi, siue qualitas. Quod si ita est,
quid affinius habet possessio ad fundum, agrum, praedium,
quam ad nauem, equum, uestem? Harum nanque rerum ita
possessio est, ut illarum: sed non de huiusmodi possessione lo-
quendum erat, quae praesertim (ut ipse ait) non est species
praedij, uel fundi. Praedium enim, fundus uel proprietates est,
quorum utrumlibet (si generale nomen est) ad possessionem
perfectam non usus, sed proprietates dicenda. Modestino pos-
sessio fuit. Sed quid facias? ipse aliter possessionem definit.
Quod si quis dubitet an possessio proprietates sit, accipiat
praeter ipsorum Iurisperitorum, etiam Cicronis, & Quin-
tilii testimonia: quorum alter in Paradoxis ita scribit: Etenim
si isti

si isti callidi aestimatores praedia, & areas magni aestimant,
quod ei generi possessionum minime noceri potest. Non de
usu uidelicet locutus est Cicero, cui certe noceri potest, sed
de proprietate. Alter in sexto de Oratoria institutione: Pa-
tris eius dialogos dedit legendos, quorum quum in Priuer-
nati unus, alter in Albano, tertius in Tyburti sermonem ha-
bitum complecteretur, requirebat ubi essent haec possessiones.
Omnes autem illas Brutus uendiderat. Nemo interrogat ubi
est usus praediorum, sed ubi est proprietates. Nemoq; usum uen-
dit, sed proprietatem, aut usum fructum. De Praedio autem Ul-
pianus ita scribit: Praedia urbana, omnia edificia accipimus,
non solum ea quae sunt in oppidis, sed etiam si forte stabula,
uel alia meritoria in uillis, & in uicis, uel si praetoria uolu-
ptati tantum deseruentia: quia urbanum praedium non locus
facit, sed materia. Proinde hortos quoq; (si qui sunt in aedi-
ficijs constituti) dicendum est in urbanorum appellatione con-
tineri. Plane si plurimi horti in reditu sunt, uinearij forte, uel
olitorij magis, haec non sunt urbana. Etiam de Praedio, si-
cut de Fundo Iurisperitorum controuersa est. Nec mirum,
quum nemo non habeat suam de rebus quibusq; uerbisq; sen-
tentiam. Sed de posterioribus, qui ex operibus illorum ex-
cerpterunt, miror quod haec indidessu reliquerunt. Id (ut ego
quod ad me attinet faciam) ita sentio: Agrum continere fun-
dum, non contineri a fundo: nihilq; prohibet eum cum uilla
esse. Erant in agris senatores, & uixerunt multi nobilissimi
philosophi in agris, nimirum non sine uilla, & habitatione.
Differtq; Ager ab Aruo, quod Aruum sementi datur. Sal-
lustius: Quia Numidae pabulo pecoris magis, quam aruo stu-
dent. Quintil. Pauper, & diues in agro uicini erant iunctis
hortulis. Et mox: Sed si ex omni parte diuitis circumiectus
ager uix tenuem ad gressus meos semitam dat. Quid agimus
inquam?

In August.

Declam. 13.

inquam? undique uallo diuitiarum clausi sumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, inde uincta, hinc saltus. Fundus (ut dixi) minus quiddam est. Singula enim proprie prata, singule vinee, singuli horti, singula oliueta, pomœria, salicta, arbuta, pasœua, nemora, loca aucupatoria, uenatoria, piscatoria, siue uillam, atque œdificium, siue piscinam, atq; aluearia, siue uiuaria habeant, siue non habeant, singuli Fundi sunt, & hoc quidem in agro. In urbe autem, siue oppido, siue uico, siue castello, tantummodo Prædium est, quicquid tale est, qualia hæc, quæ enumeravi. Nanque eadem in agro etiam prædia sunt. Fundus enim species prædij est. Itaque fundus est Possessio rustica. Prædium & rustica, & urbana diuitaxat possessio, qualem descripsi. Nam uidetur Possessio etiam significare tabernas, hospitia, horrea in urbe. Cicero in Philipp. 5. Possessiones notabat & urbanas, & rusticas. Puto non tantum prædia, sed & cætera, quæ Immobilia uulgo appellantur. Addamus ad hæc aliquid de hoc Fundum, quod an à fundo fundas, an potius fundo à fundum, siue à fundus ueniat, ambigi potest. Quidam Fundus à funda dici uolunt. Cicero in quodam ioculari libello:

Fundum Varro uocat, quem possis mittere funda,

Ni lapis exciderit, qua caua funda patet.

Nisi hæc sententia sit, tam paruum illum fuisse fundum, ut funda præhendi, & in morem lapidis iaci posset. Fundum igitur est ima pars rei, proprie aliquid liquoris intra se continens, aut ad continendum facta, ut dolium, ut nauis, ut alueus, uel fluminis, uel lacus, uel stagni, uel maris. Nam Fundum turris (ut quidam scripserunt) ipse non dicerem. Fundamentum (ut omnibus liquet) aliud est, quàm Fundum: & tamen Fundare magis ad fundamentum, quàm ad fundum pertinet: Fundamus enim domum: non nauem, aut dolium: ut Vergil.

Ille

Ille urbem Argypam patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani fundabat Iapygis aruis.

Aeneid. 11.

Nam Fundamentare non reperitur: nec Fundare quidem est sane frequens, nisi per translationem. Quintil. in Gladiatore: Hoc fundatam paternis, auitisq; opibus domum exhaurit. Est enim frequentius iacere fundamenta, etiam per translationem: ut idem libro primo, Nam inde & contemptus operis innascitur, & fundamenta iacuntur impudentie, & (quod est ubiq; perniciosissimum) præuenit uires fiducia. Et Cicero: In quo templo (quantum in me fuit) ieci fundamenta patris. Sine translatione, Suetonius de uita Caij: In arce Capitolina nouæ domus fundamenta iecit. Cæterum hoc differunt Fundare, & Fundamenta iacere, quod Fundare est ualidis fundamentis fulcire: Fundamenta iacere, quasi quacunque fundamenta facere, & quodammodo dare rei principium. Neq; uerò sicut reperitur Fundus, & Fundum, ita reperitur Punctus, & Punctum. Errantq; philosophi, quum punctus, & linea dicunt. Nam de Punctum, quod est breuissimum tempus, nulla lis est: ut Terentius in Phormione, - Tam temporis mihi punctum Ad hanc rem est. Pro eo autem sensu in quem utuntur philosophi, Cicero pro Plancio: Nam quod questus es, plures te testes habere de Velina, quàm quot in ea tribu puncta tuleris. Quidam Momentum pro eodem significato accipiunt, cuius est punctum, tamen aliter est. Breue enim tempus significatur per illud, per hoc uerò breuissimum. Horatius: - Quid enim? concurritur horæ Momento.

Declam. 9.

Philipp. 1.

Cap. 22.

Act. 1. sc. 6.

Lib. 1. Serm.

Say. 1.

In eisdem, de Noualis.

CAP. XLII.

Noualis (inquit Paulus) est terra proscissa, quæ anno Necessat, quæ à Græcis ὀργὰ ἢ ὀργὴ ἢ ὀργὴ τὸ νέω, quæ uocatur. In quo autoritatem Varronis secutus uidetur, dicentis: Ager restibilis, qui restituitur, ac reseritur quotannis. Contra

Varr. lib. 4. de ling. Lat.

qui

Universidad de
 Lib. 18. cap. 19.
 Lib. 2.
 Serv. in illud
 Vergil. Aeneid.
 nis idem ton-
 sas. Ge. Geor-
 gic. 1.

qui intermittitur, à nouando Noualis ager. Et Plinij, qui ait: Nouale est, quod alternis annis seritur. Idem quoq; sentire uideatur Festus Pompeius, qui dicit: Noualis ager, nouae relictus sementi. Sunt qui uolunt Noualem esse aruum tunc primum ad sementem proficissum, quorum est Seruius, qui inquit: Dicitur & has nouales, & haec noualia. Proprie nouales tunc primum arua proficissa. Quod ita sensisse Vergilium palam est, in illo uersu:

Elog. 1. Impius haec tam culta noualia miles habebit?

Ineptum erat deplorare agrum à barbaris possideri, quod non esset restitibilis, sed quod anno interquiescisset. Deplorabat igitur agrum, in quo instruendo magnopere laborasset, & nouitate ipsa praeter ceteros uberiorcm, datum iri in manus alienas, & barbaras, & impias. Quod etiam & sentit, & declarat in milite Mariano Quintil. Mox ingentibus laceratis humum fodere, segnem futuris noualibus eruere solum. Hieronymus etiam definit in hunc sensum, dicens: Nouale, est ager nunc primum proficissus. Sed Vergilius in sensum priorum accipit, quum inquit:

Georg. 1. Alternis idem tonsas cessare nouales:

Et segnem patiere situ durefcere campum.

Ideoq; Seruius alibi ait: Noualia, id est, noua rura, quae per singulos annos renouantur per semina.

Ge. Elog. 1.

In eodcm, de Liber, & Volumen.

CAP. XLIII.

SI cui, Vlpianus inquit, centum libri sunt legati, centum uolumina ei dabimus, non centum, quae quis ingenio suo meritus sit, quae ad libri scripturam sufficerent: ut puta quum haberet Homerum totum in uno uolumine, non quadraginta octo libros computabimus, sed hoc unum Homeri uolumen pro libro accipiendum est. Vlpianus Homeri opus nunc unum

unum librum, nunc quadraginta octo libros nominat. Nec tamen ait librum duo significare, ipsum opus, & certam operis partem. Praeterea opus siue opera Homeri librum appellat, & uolumen, quorum utrunque inauditum est. Vergilij Aeneis, non liber est, sed duodecim libri. Georgica, non sunt item liber, sed libri quatuor. Bucolica, unus liber est, idemq; unum uolumen. Georgica, quatuor uolumina: Aeneis, duodecim. Ouidius:

De Tristili. 3. eleg. 13.

Sunt quoq; mutatae ter quinq; uolumina formae. Sed quid exemplis agimus, quum nusquam plura afferri possint? At Vlpianus putat etiam si omnia opera Didymi, quoniam nemo plura scripsit, in unum codicem conglutinantur, unum tantum debere uolumen appellari, quod nemo nec posset euoluere, nec ferre uellet. Est enim uolumen uel à uolo, quod in libris uoluntas apparet, uel (quod magis sequeretur) à uoluo, quod uoluitur, quales libros hodie Hebraei quosdam habent, qualesq; in ueteri, & nouo testamento lectitamus fuisse. Et Romani, qui in libris arborum, id est, corticibus scribebant: quod libellos illos, quod ferrent commodius, complicabant, uolumina forte appellauerunt. Itaq; uolumina libellis similia fuere, quam libris. Quod ex eo quoq; loco apparet, ubi Plinius de libris auunculi loquens, ait, Studiosi (scilicet libri) tres in sex uolumina propter amplitudinem diuisi, quasi dicat in sex minores libros, ut sint uolumina aliquantò minora, quam libri. Quod etymologia quoq; nonnihil probat, ut ostendi. Vnde adhuc durat uerbum Euoluere libros, pro eo quod est aperire lectitandi gratia, quasi rem complicatam explicare: quemadmodum Reuelare, est rem uelatam detegere. Nisi dicamus euolui libros propter numerum paginarum. Accipitur autem nunc Euoluere libros, siue autores, pro eo quod est lectitare.

Epist. 5. lib. 3.

In eodẽm, de Probrum, & Opprobrium: Exprobrare, & Improbrare. CAP. XLIIII.

Probrum, & Opprobriũ, Vlpianus, inquit, idẽm est. Probra quaedam natura turpia sunt, quaedã ciuilitẽr, & quasi more ciuitatis improba: ut puta, furium, adulterium natura turpe. Enim uero tutelã damnari, hoc non natura probrum est, sed more ciuitatis. Nec enim natura probrum est, quod potest etiam in hominem idoneum incurrere. Vlpianus Probrum accipit pro infamia tantum, qualis est ex furto, uel male gesta tutela, non pro flagitio: quod principale significatum est. Nam Probrum idẽm est, quod dedecus: quod duo significat. Vnum, quod est crimen: ut Quintil. statim in principio declamationis in milite Mariano inquit, Satis dedecoris, atque flagitij castra ceperunt. Alterum, quod est ignominia, atque infamia, quod notum est. Similiter accipitur Probrum pro crimine: ut idẽm lib. 1. Iam si minor in eligendis custodum, & praceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quã probra nefandi homines isto cadendi iure abutantur. Pro ignominia, Liiij lib. v. His freti occurrunt portis, ingerunt probra, egrẽ abstinent quin castra oppugnent. Quã duo nomina tanquam similia eodem loco Cicero coniunxit in Catone Maiore: Mihi uerò; & Flacco neuitquam probari potuit tam flagitiosa, & tam perdita libido, quã cum probro priuato coniungeret imperij dedecus. Præterea ne simile quidem est sanẽ probrum opprobrio. Non enim Latine dixisset Cicero: quã cum opprobrio priuato coniungeret imperij dedecus: quemadmodum in Sallustium dixit: Itaq; timens ne facinora eius clam uobis essent, quum omnibus matribus famulãs uestris opprobrio esset, confessus est uobis audientibus adulterium. Est autem Opprobrium aliquando factum, sed frequẽtius uerbo. Nam Sallustius (ut uult Cicero) uel ex eo quod quibus cum sceminis

Declam. 3.

Cap. 4.

nis habuisset usum, erat notum: uel quod ipse illis uulgo impudicitiam obijciebat, opprobrio erat. Horatius:

Sic teneros animos aliena opprobria sepe

Absterrent uitijis. Quintilianus:

Modò maledictis, opprobrijsq; uulgi, modò crebra riuialium *Declam. 15.*

contentione pulsatus, abigi tamen, compeisciq; non posset. Opprobrijs dixit, quasi exprobrationibus, atq; conuitijs. Et alibi: *Declam. 19.*

Solebat indignatio uestra, conuitia nostra ferre non posse: &

matronalis indignatio dicere uidebatur, Non parcis erga me

marite uerbis, nullam habet nostri tuus sermo reuerentiam,

facile prorumpis in opprobria, facile quodlibet obijcis. Pro

eodem serẽ posuit opprobria, & conuitia. Nec inficias eo,

nonnunquam hoc modo accipi probrum, ut Liiij proximum

exemplum, & Ciceronis ad Att. Epistolas mihi legerunt ple-

nas omnium in me probrorum. Sed de hoc significato Vlpia-

nus non intellexit. A Probro, unum uerbum cõponitur, quod

est Exprobro, quod significat tum qualemcunq; culpam im-

propero, ut apud Ouid. lib. xiii. Metamor.

Scit bene Tytides, qui nomine sepe uocatum

Corripuit, trepidoq; fugam exprobrauit amico.

tum ingratitude, ut Terent. in And. Nam isthac commemo-

ratio Quasi exprobratio est inmemoris beneficij. Sed pro

hoc significato frequẽter nos uitij alieni nomen apponimus:

frequẽter etiam nomen nostri meriti. Cicero de Amic. Quo-

rum pleriq; aut queruntur semper aliquid, aut etiam expro-

brant, eoq; magis si habere se putant, quod officiosẽ, & ami-

cẽ, & cum labore aliquo suo factum queant dicere. Odiosum

sanẽ genus hominũ officia exprobratum. Exprobrare ergo

beneficia sua est inmemorem beneficij accepti inculpare. Im-

putare uerò frequẽter ad significationem exprobrantis ac-

cedit, sed citra reprehensionem: quod an apud Ciceronem sit,

nescio.

Saty. 4. libro 1.
Sermo.

Declam. 15.

Declam. 19.

Epist. 9. lib. 11.

Act. 1. sc. 1.

nescio. In posterioribus uerò creberrimum est: ut Quintilianus, Neq; ego grauisimum patrem suprema sua iuueni ita esse crediderim, quòd hæredem filium scriberet, non est res quæ imputetur. Et alibi: Imputas nobis propitios uentos, & secundum mare, ac ciuitatis opulentæ liberalitatem, quæ tantum frumenti uendidit, quantum duobus populis satis esset. Imputare nonnunquam pro computare reperitur: ut Caius, Qua ratione placuit legata, quum legatarij nõ capiunt, quum apud hæredem subsederint, hæreditario iure apud eos remanere intelligi, & omni quadrati imputanda. Marcus, In quarta hæreditatis, quã per legem Falcidiã hæres habere deberet, imputantur res, quas iure hæreditario capit, non quas iure legati, aut fideicommissi, uel implendæ cõditionis causa accepit. Nã hæc in quarta non computantur: sed in fideicommissaria hæreditate restituenda, siue legatum datũ sit hæredi, siue percipere, siue deducere, uel retinere passus est, ei imputantur. Reputare quoq; in idem significatum. Vlpianus: Præterea si matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo imputare eum posse: sed est uerius non nisi per quem egenti dedit, imputare eum oportere. Deinde: Sed & si seruis cibaria præstiterit, uel libertis scilicet rei pupilli necessarijs, dicendũ est reputaturum. Idemq; est si liberis hominibus, si tamen ratio præstandi iusta intercedat. Item sumptus litis tutor reputabit, & uiatice, si ex officio necesse habuit aliquò exire, uel proficisci.

In eisdem, de Stuprum, & Adulterium. CAP. XLV.

Inter Stuprum, & Adulterium (Modestinus ait) hoc interest quidam putant, quod Adulterium in nuptam, Stuprum in uiduam committitur. Sed lex Iulia de adulterijs indifferenter hoc uerbo utitur. Et hoc quidem continetur in libro de Rerum, & uerb. signifi. Alibi autem idẽ ait: Stuprum cõmittit, qui liberam mulierẽ cupidinis causa, non matrimonij continet,

continet, accepta uidelicet concubina. Adulterium in nupta, stuprum in uirgine, uel uidua, uel puero committitur. Quid mirum si plures iuriconsulti in definiendo inuicẽ dissentiant, quum unus, atq; idem secum dissentiat: Hic nõ uidetur sentire cum lege Iulia. Sed culpa illorum est, qui definitiones huiusmodi descripserunt, quæ si apte fuissent conglutinatæ, probari possent. ut illa Papiniani dicentis: Lex Iulia stuprũ, & adulterium promiscuè Græcè πορνεύειν appellat. Sed proprie adulterium in nupta committitur propter partum ex altero conceptum, cõposito nomine. Stuprum uerò in uirgine, uidua uel committitur. quod Græci διανόγουσιν appellant. Cuius definitionem approbo, illud tamen addens, Legem Iuliã rectè hæc duo promiscuè appellasse: nõ quòd omne stuprum sit adulterium, sed quòd omne adulterium sit stuprum. Neq; rectè Iuriconsulti excipiunt stuprum à nupta, quũ etiã in quotidiano sic sermone loquamur. Quale est apud Quintil. Vxor marito dixit appellatam se de stupro à priuigno, & sibi constitutum tempus, & locum. Et alibi: Furtiua supra, raptosq; cõcubitus obijcit uel ex falso maritus. Fas est, fieri solet. Parcius tamen, si iam sit & mater, si in fidem castitatis uxoriam fecunditate profecerit. Quare ego ita sentio, Stuprum esse coitum lege uetitum: qui duplex est. Vnus, cum nupta, aut cũ puero, aut cum sanguine coniunctis, aut sanctimonialibus. Quancumq; hæc duo posteriora potius appellamus Incestum. Alter quum uim afferimus cuilibet personæ, etiam ancillæ. Vnde Stuprare dupliciter accipitur, cuius posterioris sensus testimonio est lex, quæ stupratoribus masculorum poenam statuit decẽ millium, quum pædiconibus nulla esset poena constituta.

In eisdem, de Instratum, & Stragula. CAP. XLVI.

Instratum (Vlpianus inquit) omne uestimentum continet, quo amicumur, Labeo ait. Neq; enim dubiũ, quin Stragula

Var. lib. 4. de
lingua Lat.

LAVRENTII VALLAE

gula uestis sit omne pallium. Videtur Vlpianus intelligere stragulam uestem esse uestimentum hominis, quo amicitur, quale est Grecorum pallium. Vt enim Romani Togati à toga, sic Greci Palliati à pallio uocantur. Ego uerò non memini reperisse me Stragulam uestem in hunc sensum, sed in operitorium lectorum potius, ubi & dormiebant, & discumbebat. Quod Varro testatur de culcitra loquens: Ac quicquid insternebant, à sternendo stragulum appellabant. Et equorum, similitumq; quorum operimentum etiam Instratum uocatur. Hic illud admonebo, inuerti frequenter significatum uerbi, ut in hoc ipso uerbo Sterno: Sternimus quidem uestes humi, ramos arborum, flores, & multa huiusmodi. Tamen frequentius dicimus Sterno humum floribus, ramis, uestibus. Hinc est, quare dicimus toros, lectosq; sternere, & equum sternere, non quia sint diuersi sensus, sed quia resoluuntur: ut sit Sternere (uerbi gratia) lectos, & equos tapetis, idem quod sternere tapeta lectis, & equis. Culcitria autem est tam lanca, stipula, & si quid est huiusmodi, quam plumca.

In eisdem, de Pulsatio, & Verberatio. CAP. XLVII.

Inter Pulsationē, & Verberationē, Vlpianus ait hoc interesse, ut Offilius scribit: Verberare est cum dolore cedere: Pulsare sine dolore. Sed cum utriusq; uenia, non est eiusmodi inter haec uerba differentia. An quum uerberamus frumenta: cum dolore uerberamus? Aut pulsamus potius, quam uerberamus? Et iumentum quum sentit ex flagellis dolorem, uerberatur? quum nō sentit, pulsatur? An Entellus ille Vergilianus, sine dolore pulsabat Daretā? Sed (ne multis) quis non uidet Verberare esse, uerbere cedere: quod est instrumentum longum, & exile, qualis est uirga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, & si quid est simile. Nec aliter dictum est Verberare à uerbere, quam Flagellare à flagello, Fustigare à fuste.

ELEGANTIARVM LIB. VI. 471

fuste. Nam Verbera licet pro uerberatione accipiantur, tamē rem corpoream proprie significant, ut flagella, quae sunt proprie summitates sarmentorum. Quintil. Iignes ex proximo raptos, uerberaq; quae casus obtulerat. Pulsare uerò est graui, ac uehementi ictu cedere, nec tam instrumēto longo, & exili, quam breui, ac rotundo, ut pugnis, ut calcibus, ut malleis, ut saxis, quae manu tenentur: quū aliū percutimus in similitudinem hūpanorū, quae manu pulsantur: nec est semel, sed multis ictibus percutere. Namq; non proprie pulsatum aliquem dixeris, qui semel pugno percussus est. Adcō non minor iniuria fit ex pulsatione, quam ex uerberatione, praeter eā causam, quā modò dixi, quòd & Pulsatio, & Verberatio est multa percussio, quodq; plerunq; pulsatio fit in facie. Et ob pulsatos eorum legatos Laurētes Tatiū regē occiderunt, qui non punisset propter quos suos, qui Laurentibus hanc iniuriam fecerant. Et ipsa incussio calcium contumeliosissima est, sepe etiam mortifera, utiq; si fiat in aegrum, in senē, in puerū, in praegnantē. Taceo, si alia re quis alterū pulsauerit, quam manu, aut pede: quū uicinus meus uxorem solius sit non modò pistillo, uerū etiam mortario aereo pulsare, ut non crebrius pulset ipsum mortarium. Dictum est autem à Pello, quod est percutio, & ferio: ut apud Marcum Tullium libro 1. de Diuinatione: Ut pelluntur animi uehementius, sepe etiam cura, & timore. Et in secundo: Num igitur, quum aut muros Babylonis, aut Homeri faciem cogito, imago illorum me aliqua pellit?

In eisdem, de Pellex & Pallace. CAP. XLVIII.

Pellicem apud antiquos Masurius, Paulo testante, scribit in libro Memorabilem, eam habitam, quae quum uxor non esset, cum aliquo tamen uiuebat. Eamq; nunc uero nomine Amicam, paulò honestiore Concubinam appellari. C. Flaccus in libro de iure Papiniano scribit, Pellicem nunc uulgo uocari,

G 4

uocari, quæ cum eo, cui uxor sit, corpus misceat. Secundum quosdam ea, quæ uxoris loco sine nuptijs in domo sit, quam Græci παλλακίη uocant. Horum utrunq; uere sensisse, & dixisse arbitror: sed tamen pro suscepti operis officio admonere debeo, Pellicem apud oratores & poetas eam demum haberi, quæ cum eo, cui uxor est, corpus misceat. Ideoq; uno semper prosequitur pellices, quæ sibi uxori Iouem præriperent. Vnde Plinius lib. x x v. uerbo Græco maluit uti, quum de Alexandro loqueretur, quem constat eo tempore coelibem fuisse, quum Apellem scorto donauit, quam ueteri (si uerum est) Latino, pallace potius, quam pellice. Ita autem ait: Nanque quum dilectam sibi ex pallacis suis præcipuam nomine Campassem nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iussisset. Quo fit, ut Curtium ubi de eodem Alexandro, & alijs loquitur, cæterosq; scriptores opiner pallacem potius, quam pellicem pro concubina coelibis hominis dixisse, culpaq; librariorum in editionibus esse uitiatum.

Cap. 12. Suetonius de Vespasiano loquens, pallacarum dixit, non pellicum. Et alibi quoq; & Titus Lilius, multiq; alij Græco nomine utuntur. Sin aliter inuenitur, librariorum (ut dixi) uitio dandum est, cuius rei hoc argumentum est, quod non recte quis dicitur habere pellicem, sed uxor. Et est nomen relatiuum ad alterius uxorem, cuius cum uiro rem habet, non autem ad masculum: nec recte dicturos fuisse reor oratores illos, qui pallacem dixerunt, si pellicem dixissent, ut patet.

In eisdem, de Cauillatio. CAP. XLIX.

Natura Cauillationis, quam Græci σκώμια appellauerunt, hæc est, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes dissipatio, ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur. Hæc duobus in locis Vlpianus. Caius autem inquit: Si calumniatur, & moretur, & frustretur. Inde Calumniatores appel

appellati sunt qui per fraudem, & frustrationem alios uexarent litibus. Inde & Cauillatio dicta est. Caius nullam fecit mentionem de euidenter ueris aut euidenter falsis, nec de breuitate. Nec puto faciendam fuisse, quum plerumq; cauillatio sit tecta, & insidiosa, multisq; ac longis frequenter ambagibus utens, & quæ uix ab acutis deprehendatur. Quare Cauillatio est subdola ratio, quam nos conscij nobis mendacij, uincendi tamen causa proferimus. In hunc sensum semper Iurisperiti uisi sunt, & Quintiliani serè seculum. Cicero autem pro genere quodam facietiarum, & hunc imitatus Aulus Gellius: Titus Lilius utroq; modo. Ipse quoq; Cicero de finib; lib. 11. de Oratore, dicens: Etenim quum duo sint genera facietiarum, alterum æqualiter in omni sermone falsum, alterum peracutum & breue: superior Cauillatio, altera Dicacitas nominata est. Cæterum Caius uidetur sentire, idè esse Calumniari & Cauillari. Quod non sentit Martianus, tantum accusatori tribuens calumniari: quum ait, Calumniari esse falsa crimina intendere: quod per legem illam declaratur x 11. tabularum: Calumniator idem patiatur, quod reus, si conuictus esset.

In eisdem, de Præuaricator, Tergiuersator, & Calumniator. CAP. L.

Præuaricatores, Vlpianus inquit, eos appellamus; qui causam aduersarijs suis donant, & ex parte actoris, in partem rei cedunt. A Varicando enim Præuaricatores dicti sunt. Idem alibi: Præuaricator autem est, quasi uaricator, qui diuersam partem adiuuat prodita causa sua. Quod nomen Labeo à uaria certatione tractum ait. Nam qui præuaricatur, ex utraq; parte consistit. In prima definitione uidetur sentire, præuaricationem in solum actorem cadere: in secunda uerò, etiam in reum. Sed forsitan & hic de solo actore sensit, cui assentiri uidetur Martianus, qui ait: Accusatorum temeritas

G 3 tribus

tribus modis detegitur, & tribus poenis subiicitur. Aut enim calumniatur, aut praeuaticatur, aut tergiuersatur. Calumniari, est falsa crimina intendere: Praeuaticari, est uera crimina abscondere: Tergiuersari, in uniuersum ab accusatione desistere. Et post iterum: Praeuaticatorem cum esse ostendimus, qui colludit cum reo, & trāslatiue munere accusandi defungitur, eò quòd proprias quidem probationes dissimularet, falsas uerò excusationes admitteret. Quod nos quidem uerum fate-mur esse, legemq; antiquitus de praeuaticatorum poena fuisse, ut Cicer. Philipp. lib. 1. Vereor Patres Conscripti, ne (quod turpissimum est) praeuaticatorem mihi opposuisse uidear. Cæterum (ut praeteream, quod Cicero idem in Partitionibus ait, praeuaticationem desiniri nunc ab accusatore, nunc à reo corruptelam esse iudicij) reperio nonnunquam praeuaticatorem ex parte rei quoq; neq; perfidia tantum, ac malitia, sed imprudentia etiam, & negligentia peccantem. Quintilianus in VI. 1. Vt in praeuaticationu criminibus, ut absoluat reus, aut innocentia ipsius sit, aut interueniente aliqua potestate, aut ui, aut corrupto iudicio, aut difficultate probationis, aut praeuaticatione nocentem fuisse cōfiteris, nulla potestas obsistit, nulla uis: corruptum iudicium non quereris, nulla probandi difficultas fuit. Quid superest, nisi ut praeuaticatio fuerit? Hic pro perfidia accusatoris accipit, alibi uerò aliter. Sed de una causa loqui superuacuum est. Ego in uniuersum neq; oratoris puto esse unquam praeuaticari: neq; litem intelligo, in qua pars utraq; idem uelit. Ideoq; Praeuaticatorem appellamus, quicumq; à praescripto officij sui deflexerit, atq; aberrauerit. Plinius lib. X. VII. Arator nisi incuruus, praeuaticatur. Plinius Epist. 10. lib. 1. Iunior ad Cornelium Tacitum: Alioqui praeuaticatio est transire dicenda. Praeuaticatio est etiam breuiter, & cursim attingere, quae sunt inculcanda, insigenda, repetenda. Et Adam praeuaticatur

praeuaticatur fuisse dicimus. Tergiuersari uerò non est (quantum ego intelligo) ab accusatione desistere. Illi uidentur ex hoc trahere significationem, quòd qui terga uertunt, à pugna desistunt. Veruntamen non prorsus, qui terga uertunt, à pugna desistunt, ut Parthi. Itaq; qui uertentes terga, adhuc tamen pugnant, nec rationibus uolunt se uictos agnoscere, tergiuersantur. Cic. de Offi. lib. 1. 11. Atq; in his tamen tribus generibus, quoquo modo possunt, non incallide tergiuersantur. Prudentiam introducunt, scientiam suppeditantem uoluptates, depellentem dolores fortitudinē quoq; aliquo modo expediunt, quum tradunt rationē negligendae mortis, perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt, non facillime illi quidem, sed tamen quoquo modo possunt. Dicunt enim uoluptatis magnitudine doloris detractionē fieri. Nunquid qui hoc dicunt, aut desistunt ab accusatione, aut accusasse se iudicant? Idē pro Roscio Comædo: Attende quæso Piso Fannij uultum, & huc atq; illuc tergiuersantem, testimonium contra se dicere cogo. Erat autem Fannius accusator, quem, si omnino ab accusatione desisteret, non insequeretur iure patrociniij Cicero, sed uictum, nolle tamē dare manus, obiurgat. Lilius lib. 1. ab Urbe condita: Mouebant hæc consulem, sed tergiuersari res cogebat. id est, non agnoscere ueritatem, & eam quibuscumq; rationibus poterat dissimulare, & quasi subterfugere. Tertium autem uerbum ab eodem Martiano definitum (de Calumniā loquor) meretur & ipsam aliquam emendationem: quod non modò apud Ciceronem pro cauillatione accipitur, non illa quidem mouente risum, sed ea qua Cicero ipse non utitur: ut de Offi. lib. 1. Existunt etiam sepe iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida, & malitiosa iuris interpretatione. Ex quo illud, Summum ius, summa iniuria, sed etiam apud Quintilianum nonnunquam: ut ibi, Quamuis exiguo diuisus spatio

spatio opem nõ ferret, non succurret, ut hac saltem se calumnia defendat: non abij non reliqui, non absceſsi, neque pede (ut aiunt) uno à parente disceſsi. Aliosq; complures, quorum & Caius est, usu quoq; probante, per quem utraq; pars iurat de calumnia uitanda. Nimirum de cauillatione eò magis, quòd calumniari pro cauillari dicimus, quæ uox quatuor primas literas habebat eadẽ cum calumniari. Postremò probatur hoc ex illo Digestorum loco, cuius titulus est: Si mulier uentris nomine calumniæ causa in possessione fuisse dicatur. Calumnia scilicet, ibi intelligitur dolus malus.

In eodẽ, de Ferri, Portari, Agi. CAP. LI.

Ferri proprie dicimus, Caius inquit, quæ quis corpore suo bauulat: Portari ea, quæ quis iumento secum ducit. Agi ea, quæ animalia sunt. In hoc ipse Caio asẽtior, nisi quòd Portare est suo etiam corpore, interdum etiam magis quàm ferre. Quis enim neget iumenta portare? quæ quàm homines ini-

Act. 4. sec. 3. tantur, & ipsi portare dicuntur. Terent. in Andr. Mi homo, quid isthuc obsecro est? Quò portas puerum? Horatius:

Epist. 13. lib. 1. Ne forte sub ala

Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum.

Et ab hoc composita: Deportauit Verres amicam de prouincia. Deportauit Pompeius beneficio Ciceronis tertium triumphum. Multi imperatores uictorẽ exercitum reportauerunt, quasi reduxerunt. Agere autem non uno modo dicitur, sed de uno tamen non tacebo. Martialis lib. 1. Epigrammatõn:

Epig. 47. Semper agis causas, & res agis Attale semper.

Est, non est, quod agas, Attale semper agis.

Si res, & causa desunt, agis Attale mulas.

Attale (ne quod agas desit) agas animam.

Epist. 13. lib. 8. Cælius ad Ciceronem: Hortensius, quum has literas scripsit, animam agebat. id est, expirabat.

In eodẽ, de Conuittum, & Maledictum. CAP. LII.

Conuittum apud Vlpianum iniuriã esse Labeo ait, quasi maledictum iniuria non sit. Addit idem Labeo: Conuittum dicitur uel à concitatione, uel à conuentu, hoc est, à collatione uocum. Quum enim in unum complures uoces conferuntur, quasi conuocium est. Sed quod additur à prætorẽ aduersus bonos mores, non omnem in unum collatam uociferationem prætorẽ notare, sed eam quæ bonis moribus improbat, quæq; ad infamiã, & inuidiam alicuius spectat. Et iterum: Conuittum autem non tantum præsentem, uerum absentem quoq; fieri posse Labeo scribit. Proinde si quis ad domum tuã uenerit te absente, conuittum esse factum dicitur. Item si ad stationem, uel tabernam uetum sit, probari oportere fecisse conuittum non tantum is uidetur, qui uociferatus est, uerum is quoque, qui concitauit ad uociferationẽ alios, uel submisit, qui uociferarentur. Et paulò post: Ex ijs apparet non omne maledictum conuittum esse, sed id solum, quod cum uociferatione dictum est. Et siue unus, siue plures dixerint, Conuittum est, quod in coetu dictum est. Quod autem in coetu nec uociferatione dicitur, conuittum proprie non dicitur, sed infamandi gratia dicitur. Ex ipsa nominis etymologia argumentum significatio- nis Labeo sumpsit. Sed quum falsa sit etymologia, falsa erit & definitio. Quumq; falsa sit definitio, falsa erit & etymologia. Quis enim Labeoni credat conuittum à concitatione, aut à conuentu dictum, aut collatione uocis, quasi conuocium, quum sit alia propria magis siue etymologia, siue expositio per compositionem à Con, & Vitium: uel à Conuito, quasi uitandum, & uituperationis causa factum? Habet autem conuittum, ut non breuem, ut uitium, sed longam, ut uitio. Licet Conuito aliud significet, quàm conuittum, si modò significat idem, quod inuito, non obstat, quum à suo quoque simplici, quod est Vito, in signific

significatione magis distet, quàm Coniutium à suo, siue illud sit Vito, siue Vitium. Ipsa quoq; Con, pr. epositio in bonã, & malam rem accipi solet, ut Conficio, pro perficio, & pro eo, quod est consuiciando trucidò. Inde Confectores ferarum. Coniutium igitur, à Vitium, uel potius à Vito descendit, ut Vitupero: tametsi non omnino repugnem scribi per e, ut quibusdam placet, non per t. Et hoc quidem de etymologia, quæ sit pro Labeone, Vlpianoq;, non pro me faceret, tamè definitioni repugnare auderè, nusquam reperies apud summos viros hanc differentiam custoditam inter conuiuiũ, & maledictum. Inter quæ (si qua est) hæc erit, quòd Conuiuiũ est maledictum contumeliosum. Quintil. lib. v. 11. Sic autè pr. eparabit actione prima iudicũ animos, ut noluisse potius obijcere, quàm non potuisse credatur. Eoq; satius est, omni se ante actæ uitæ abstinere conuiuiò, quàm leuibus, aut friuolis, aut manifestè falsis reum incessere, quia fides cæteris detrahitur, & qui nihil obijcit, omisisse credi potest maledicta tanquam superuacua: qui uana congerit, confitetur uanum in ante actis argumentum. Ex his uerbis planè datur intelligi, nec uociferatione utique fieri conuiuium, nec aliud esse quàm maledictum. Cicero pro Cælio: Maledictum autem nihil habet propositi, præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuiuium: sin facetius, urbanitas nominatur. Illud autem uerbum Inuidiam, quo Labeo, siue Vlpianus utitur, quid mirum si Accursius non intelligit qui in Institutionibus, ubi dicitur, Appellatione autem Ligni omnis materia significatur, ex qua ædificia fiunt: sic interpretatur, ut camenta, & lapides, immemor à iuriconsultis exponi materiam pro ligno ad ædificia utili: quanquam & Cato, & Varro, & Columella, & Plinius, qui de agricultura scripsere, alijsq;, unam etiam arborem, particulamq; illius materiam appellant, & breuiter omne lignum.

In eisdem, quæ sint Versicoloria. CAP. LIII.

Versicoloria apud Iuriconsultos uocantur, quæ natiuum colorem mutauerunt: ut uestes si albæ sint, aut nigrae, subnigrae ue, quales ex lana non tincta solent esse coloria, si in alium colorem tinctæ sint, uersicolores nominantur. Ceteram uix in hunc sensum reperimus. Nam Cicero collum colubæ, pauonisq;, & eius caudam uersicolorem uocat, & nõ nulli aquam maris: uel quòd uersat, & mutat colorem subinde, uel potius quòd sit discolor: ut apud Plin. lib. x x v i. Cap. 6. Subit mentem non fuisse tum auctoritatem maculoso marmor, quam fecere è Thaso Cycladum insularum una, æquè & è Lesbo: liuidius hoc paulò uersicolores quidè maculas habens. Et in eodem: Primum (ut arbitror) uersicolores istas maculas Chlorum lapicidinæ ostenderunt, quæ extruerent muros. Et in eodem: Veluti quum calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis uersicolores. Et in x v. Ingens postea turba prunorũ, uersicolor, nigra, candidans. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Et in x x v. Cap. 2. Versicoloribus uiperarum maculis. Et in x x v i i i. Nullum animal pauidius existimatur, & ideo uersicoloris esse demutationis. Per quod apparet collũ columbæ, pauonisq;, & caudam, aquamq; non idco uersicolorem dici, quòd uersat colorem, sed quòd diuersum colorè habeat. Alioqui satis habuisset Plinius dicere, Et ideo uersicolor est, nec adiungere demutationis. Neq; uerò uestes ab hac significatione cõmuni excipiente sunt, putandæq; solæ ipsæ uersicolores ita demum dici, si lana tincta confectæ fuerint: ut apud Quintil. Dum in his, de quibus erit quæstio, meminimus non Athletarum toros, sed militum lacertos esse, nec uersicolorem illam, qua Demetrius Phabereus dicebatur uti, bene ad forenses puluerem facere. Apud Titum uerò Liuium est, secundo Punico bello, interdi-

Lib. 4. bel. Maced.

atum

etiam fuisse matronis, ne uersicoloribus uestiretur. Quod qualiter accipiendum sit, Valerius Max. lib. 1. x. significat, dicens: *Quam foeminae tollere cupiebant, quia in his nec ueste uarij coloris uti, nec auri plus semicia habere, nec iuncto uehiculo propius urbem mille passus, nisi sacrificij gratia uehi permittebatur.* Idem Liuius alibi ait: *Corpus alteri magnitudine eximium, uersicolori ueste, pictisq; & auro caelatis resurgens armis.* Profecto de uarij coloris ueste locutus est. Et iterum: *Tunicae auratis militibus uersicolores, argentatis, linteae candidae.* Nam illud Vergilij, *Uersicoloribus armis, exponit Seruius depictis, per quod bellicosus ostenditur.*

In eisdem, de Penes, & Apud. CAP. LIIII.

Penes te, ut Vlpianus ait, amplius est, quam Apud te. Nam Apud te est, qualitercunq; a te tenetur: Penes te est, quod quodammodo possidetur. Et ante hunc Festus Pompeius: Apud, & Penes in hoc differunt, quod alterum personam cum loco significat: alterum personam, & dominium, ac potestatem: quod trahitur a penitus. Personam cum loco Festus accepit pro personam & locum: ut, apud Platonem: & apud forum: id est, in Platone, & in foro: quorum utriusq; definitione probato, illudq; addo, Penes dum tantum ad personam refertur, non modo dominium adesse significare, uerum etiam laudem, ac uituperationem. De laude, ut Cic. in Brut. Cuius penes quos laus adhuc fuit, non fuit rationis, ac scientiae. De uituperatione, ut Quint. in Gladiatore. Vereor, ne illius inexplabilis, & saepe reprehendi odij alij culpa uideatur penes patrem, qui tam facile irascitur. Illud quoq; quod crebro usurpamus, Fides penes autores sit: & in laude, & in uituperatione simul accipitur, quasi laus ueritatis, aut uituperatio falsitatis penes autorem sit, ad quem spectat fidem rei, cuius autor est, facere. Ad me certe ista uel laus, uel uituperatio non spectat, qui hoc non affirmo,

affirmo, sed ad alterum autorem religo. Quod de laude, & uituperatione dico, idem accipio de commodo, & incommo- do: ut Liuius, Ut penes eosdem pericula belli, penes quos praemia essent. Nonnunquam etiam loco seruit, sicut apud Cicer. libro IIII. ad Heren. Ita petulans es, atq; acer, ut ne ad solarium quidem (ut mihi uidetur) sed penes scenam, & in eiusmodi locis exercitatus sis. Penes scenam, id est, apud scenam.

In eisdem, de Patres, Maiores, Posteriores, & Minores. CAP. LV.

Patres, inquit Paulus, usq; ad tritauios proprio uocabulo nuncupantur apud Romanos. Vteriores, qui non habent speciale nomen, Maiores appellantur. Item Liberi usq; ad trinepotem: ultra hos, Posteriores uocantur. Sed cum uenia Pauli neq; usus in hoc, neq; ratio consentit. Omnes enim qui ante nos fuerunt, utiq; qui liberos reliquerunt, atque id in nostra ciuitate, Maiores dicuntur: qui uero post nos, Posteriores. Cicero in Sallustium: Ego meis maioribus uirtute mea praeluxi, ut si prius noti non fuerint, a me accipiant initium memoriae suae. Tu tuis uita, quam turpiter gessisti, magnas offudisti tenebras, ut etiam si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionem. Nunquid Cicero ait se praeluxisse illis tantum, qui supra tritauium fuerunt, Sallustium uero tenebras offudisse? An potius ut quisq; a Cicerone, atque Sallustio recentissimus erat, ita illi maxime horum utrunq; uel praeluxisse, uel tenebras offudisse? An si quis claris maioribus ortus quereretur, non multo magis is dicatur, qui patrem, auum, proauum, abauum, atauum, tritauium, claros, caeteros autem obscuros habuit, quam qui ista e contrario? Hoc ne ipse quidem Paulus negaret. Insuper Patres non opinor usq; ad tritauios, posse deduci. Quum enim dicimus Patrum memoria aliquid factum esse, de proxima aetate semper intelligimus, non de illa etiam

H sexta.

LAVRENTII VALLAE

sexta. Dixi de Maioribus, & Patribus: uideamus de Posterioribus, siue Posteris. Idem Cicero eundem locum sic profertur: Quare noli mihi antiquos meos obiectare. Satius enim est, me meis rebus gestis florere, quam maiorum opinione niti: & ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initium, & uirtutis exemplum. Ita, opinor, non pertinebat ad filium, non ad nepotem, non ad pronepotem, non ad abnepotem, non ad trinepotem Tulliana nobilitas, & uirtutis imitatio, sed à filio trinepotis inceptura, quia ab eo posteritas Tulliana initium acceptura erat, quum potius tunc esset acceptura occasum. Idè alibi: Nec uerò dubitat agricola (quamuis sit senex) quaerenti cui seruat, respondere, dijs immortalibus, qui me non accipere modò hæc à maioribus uoluerunt, sed etiam posteris prodere. Taceo quòd Caius Caligula uolebat solos posteros filios esse, nec iura concessa posteris ad nepotes peruenire. Sed ne causari queat, non positum exemplum posteriorum, sed posteriorum esse, Quintil. in x. i. i. Maluit enim uir sapientissimus, quod superesset ex uita sibi perire, quam quòd præterisset: & quando ab hominibus sui temporis parum intelligebatur, posteriorum sese iudicijs reseruauit. Nescio tamen an potius legèdum sit Posteriorum, ut intelligamus, hoc quam illud nomen esse usitatus, & non modo ad eos, qui ex nobis geniti sunt, sed ad uniuersos, qui post nos erunt, pertinere. In eundem opinionis errorem incidit Seruius, qui in octauo Aeneidos ait: Minores non dicimus, nisi quoties graduum deficit nomen, ut pater, filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos. Vbi isti gradus defecerunt, meritò iam dicimus Minores: sicut etià dicimus Maiores post patris, aui, proaui, atauis, uocabulum. De Maioribus satis modò disputauimus. Alterius nominis ratio eadem uno exemplo satis probabitur, eòq; (quia cū Seruius expositor Vergilij agimus) Vergiliano ex primo Aeneid.

Huc

In Cato. Maio.

Suet. in Calig. cap. 28.

In illud, Ex illo celebratus honos, licet que minores Seruius nre dic, &c.

ELEGANTIARVM LIB. VI.

483

Hunc letum Tyrijsq; diem, Troiaq; profectis
Esse uelis, nostrosq; huius meminisse minores.
quis non uidet Didonè locutam de parentibus, qui tunc erant, eorumq; filijs, natisq; natorum, & qui nascerentur ab illis, non autem de filijs atnepotum, & deinceps, qui illius diei meminisse non poterant, nisi id à parentibus accepissent?
In eosdem, de Vi&us, & Penus. CAP. LVI.
Victus uerbo (Vlpianus inquit) continentur quæ esui, potui, cultuiq; corporis, quæq; ad uiuendum homini necessaria sunt. Vestem quoq; uictus habere uicem Labeo ait. Cætera quibus uiuendi, curandiq; corporis nostri gratia utimur, ea appellatione significantur. Ne hoc quidem aut ratio, aut usus probauit. Victus à uiuendo uenit. At uiuere sine uestitu, cultuq; corporis licet, ut in Aethiopia: sine esu, potuq; non licet. Ideoq; semper distincta hæc duo reperimus, & semper addi alterum (de Vestitu loquor) quia alterum, quòd est Victus, hoc etiam significatum non complectitur: alioqui non diceretur Victus, & uestitus. Significat etiam Vi&us genus uitæ, quantum ad mores, ut quibus cum quis uiuat, & à quibus instituat, & quibus moribus. At neq; de Penus Iuriconsultis assentior, multa quæ ad uictum non pertinent, penui cedere uolentibus. Potior apud me breuis illa Ciceronis definitio ualebit in libris de Natura Deor. Est enim Lib. 2. omne, quo uescuntur homines, penus.

In eosdem, de Pignus, & Hypotheca. CAP. LVII.
Inter Pignus, & Hypothecam tantum nominis sonus differt. Hæc Martianus. Vlpianus uerò: Proprie pignus dicimus, quòd ad creditorem transit: hypothecam autem, cum non transit possessio ad creditorem. Ego magis cum Martino sentio: Iustinianus cū Vlpiano in Institutionibus, dicens, Nam pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus,
H 2 que

que simul etiam traditur creditori, maxime si mobilis sit. At ea que sine traditione, nuda conventionione tenetur, proprie hypothecae appellatione contineri dicimus. Sed non esse hanc differentiam, ex eo argumentum est, quod alterum Latinum, alterum Graecum, suae utriusque deseruiens lingua. Pignus autem non tantum creditori datur, sed inter paratos secum decertare mutuo offertur, et apud sequestrum deponitur. Vergilius in Bucolicis,

Ecolg. 3. Ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere foetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

Qui tamen sensus rarissimus est. Nam illo figurato crebrius utimur, ut apud eundem:

Aeneid. 3. Ipse pater dextram Anchises haud multa moratus
Dat iuueni, atque animum praesenti pignore firmat.

Quasi dicat, Securum fecit, ut qui dat pignus. A priorie significato dicimus Pignero, et Oppignero: hoc est, do aliquid arraboni, quam quidam Arram appellant. Et Repignero, quod est recipio pignus soluto debito. Propter haec uerba quidam

Prisc. lib. 6. (quorum est Priscianus) existimant Pignus in hunc sensum, et in alium proximum, habere genitiuum Pigneris: in illum quo significamus filium, et per abusionem coniunctissimas sanguine personas, habere genitiuum Pignoris. Vnde enim Oppignero, et Repignero, inquit, haberemus, nisi Pignus pigneris faceret? Non inepta quidem ratio: sed quid responderent, quod quum habeamus, Foenus foenoris, facit tamen Foenero, et foenerator? Idem Priscianus ait, antiquos dixisse etiam

Lib. 5. Foeneris. Nec tamen, ut ei credamus, exemplo probauit. Quid quod ex Frigus frigoris, fit Refrigero? quid quod ex Tempus temporis, fit Tempero? ex Litus litoris, fit Oblitero? ex Penus penoris (ut sentio) fit Penetro? addita t, quasi ad locum penoris intro. Tam enim Penus, quam Penetro breui prima syllaba

laba est. At mihi quidem propria, et uera pignoris significatio esse ea uidetur, unde uerba deriuatur. Nihil enim illi alij significato cum his uerbis: et filij (ut sentio) non alia ratione appellati sunt Pignora, nisi quod pignus quoddam inter coniuges sunt tum uinculi, ne aliter forte diuortium fieret, tum charitatis. Cuius rei argumentum est, quod legimus saepe pignora filiorum, ut apud Sueton. in Tiberij uita: Communis filij pignora. Et iterum: Tam marium, quam foeminarum pignora.

cap. 7.
In August.
cap. 21.

In eisdem, de Ferrumino. CAP. LVIII.

Ferruminatio, Caius apud Paulum ait, per eandem materiam facit confusionem: Plumbatura non efficit. Idem sentire uidetur Pomponius, dicens: Si tuum scyphum alieno plumbo plumbaueris, alieno uel argento ferruminaueris, non dubitatur scyphum tuum esse, et a te recte uendicari. Scyphum enim argenteum intellexit. Cum ijs plerique non sentiunt, quorum est Plinius, qui lib. x. ait: Naq; surculo super bina oua imposito, ac

cap. 33.

ferruminato alui glutino, subdita ceruice medio, aequa utriusque libra, deportant alio. Ferruminato dixit, quasi agglutinato materia illa. Idem x. 1. Et medulla ex eodem uidetur in iuuenta rubens, in senectute albescens: non nisi canis haec ossibus, nec cruribus iumentorum, aut canum: quare fracta non ferruminatur. Quasi non glutinatur, nec coalescit, et colligatur. Idem

cap. 37.

x x x i. Carrhis Arabia oppido, muros, domosque mastis salis faciunt aqua ferruminantes, quasi glutinantes. Idem x x v. Calcis quoque usum bitumene praebuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Idem x x v i. Ea maxime causa, quod fulto calcis sine ferrumine suo camenta componuntur. Quasi dicat

cap. 7.

cap. 15.

cap. 23.

in eodem: Vitrum sulphuri concoctum ferruminatur in lapides, quasi conglutinatur in formam lapidis. Idem x x x v i i. Instantur plurimis utijs, scabro ferrumine, maculosa nube, occulta aliqua uomica, praeduro, fragiliq; cen-

cap. 26.

cap. 2.

486
LAURENTII VALLAE

tro, quasi glutino, & commissura, siue iunctura, siue ligatura. Ergo ferruminatio non ubique per eandem materiam facit confusionem, sed interdum quoque per aliam. Plumbatura per solum plumbum efficit confusionem, ut ipsum indicat nomen, si haec confusio dicenda est.

In eisdem, de Veterator, & Nouitius. CAP. LIX.

Seruus, ut est apud Venuleium, tam Veterator, quam Nouitius dici potest: sed Veteratorem non spatio seruiendi, sed genere, & causa esse aestimandum Celius ait. Nam quicumque ex uenalitate nouitiorum emptus, alicui ministerio praepositus sit, statim cum ueteranorum numero esse. Nouitium autem non tyrocinio animi, sed conditione seruitutis intelligi: nec ad rem pertinere, Latine sciat loqui, nec ne. Nec ob id ueterator esse quod liberalibus studiis eruditus sit. Apud Vlpianum sic scribitur: Praecipiunt aediles, ne ueterator pro nouitio ueneat. Et hoc edictum fallacis uenditorum occurrit. Vbiq; enim curant aediles, ne emptores a uenditoribus circumueniantur: ut ecce plerique solent mancipia, quae nouitia non sunt, quasi nouitia distrahere, ad hoc scilicet, ut plures uendant. Praesumptum est enim ea mancipia, quae rudia sunt, & simpliciora esse, & ad ministeria aptiora, & dociliora, & ad omne ministerium habiliora. Trita uero mancipia, & ueterana difficile est reformare, & ad suos mores formare. Quia igitur uenaliarius sciunt facile decurri ad nouitiorum emptionem, idcirco interponunt ueteratores, ut pro nouitijs uendant. Quid tam contrarium, quam haec duae iurisconsultorum sententiae? Quid magis absurdum, quam non dico inter eas non iudicasse, sed eas, aut ambas scripsisse, aut contrarias esse non uidisse? Et quanto plura in rebus (ut coniectura ducimur) esse debent, quam in uerbis tot sint, & tam manifeste contraria? Ego ut instituto officio fungar, & inter hos duos sententiam feram, quando alterius definitio

ELEGANTIARVM LIB. VI.

487

definitio a me tolli non potest, potior mihi uideatur Vlpiani opinio, & cum caeteris scriptoribus conuenire. Venalitiarius, mangones dicuntur uenalium hominum. Martialis, Millia pro puero centum me mango poposcit.

In eisdem, de In annos, Quotannis, ac similibus.

CAP. LX.

Nihil interesse, Pomponius apud Vlpianum scribit, utrum In annos singulos, uel quotannis, an In singulos menses, uel quot mensibus, an In singulos dies, uel quot diebus legatur. Ipse quoque huic sententiae accedo: proinde & si Quot anni legentur, Tot anni idem erit dicendum. Corruptum est illud Vlpiane, atque Pomponi, Latinam linguam, non iuuare. Quis unquam dixit, Quot diebus, & non potius quotidie? quis etiam Quot mensibus, & non singulis mensibus? Cur etiam non addimus quot horis, quot noctibus, quot lustris? Quod si quis hoc modo loquatur, intelligemus quidem ex ipsa uerborum serie, quid uelit: tamen ut barbaram locutionem reprehendemus, & ne deinceps ita loquatur, admonebimus. Non autem formulam alij loquedi trademus, ut uos facitis. Iabolenus melius: Vini, inquit, Falerni, quod domi nascetur, quotannis, uel in singulos annos binos culeos haeres meus Titio dato. Quidam aduerbium hinc ducunt, quod est Annuatim: ut Plin. lib. x. i. dicens: Herodoto teste, qui tradit, singula millia talentum annuatim thuris pensasse Arabes regibus Persarum, si codex uerus est.

In eisdem, de Turba, & Rixa.

CAP. LXI.

Inter Turbam, & Rixam, testimonio Vlpiani, relictissime Labeo ait multum interesse. Namque turbam multitudinis hominum esse perturbationem, & caeterum: Rixam etiam duorum. Videntur Vlpianus, & Labeo sentire, Turbam suapte natura significare multitudinem: ideoque turbam in altero sensu esse perturbationem multitudinis. Ego uero, primum & natura-

H 4 lem

Lib. i. Epi. 28.

Cap. 17.

In emendatis
Plinij codici-
bus annua legi-
tur, non annua-
tim.

488
lent sensum esse pro perturbatione, quod docet uerbum ex ea
significatione ductū, Turbo, perturbo, disturbo, deturbo, con-
turbo, quæ nequaquam ad solam multitudinem referuntur. Et
Turbo turbinis, & Homo turbidus, qui est iracundus. Con-
traq; uinū, & multa alia turbida dicuntur. Ipsaq; Græca ori-
go τὸ βῆν approbat hunc eundem sensum. Ceterū quia mul-
titudinē nō ferē uacat perturbatione, & ipsam apellamus Tur-
bam: ut Colluuiem, homines uiles, & contemptos, dicimus, &
fecem & sentinam: non quod homines sint sordes, fex, senti-
na, sed quod sordidam, & abiectam uitam agant. Terent. in
Act. 2. sc. 3. And. Sed si tu negaris ducere, ibi culpā in te transferet. Tum
ille turbæ fient. Inter quos hæ turbæ fient? nempe inter Sino-
nem, & Pamphilum, in quem omnis culpa transferetur. Ergo
Act. 4. sc. 4. Turba erit inter duos. At idem in eodem ait: Dij uostram fide-
dem, Quid turbæ est apud forum? quid illhic hominū litigat?
Ego non nego aliquando Turbam inter multos, quemadmo-
dum Rixā non semper inter duos, cuius multa exempla sunt,
Lib. 1. ab urb. sed etiam inter plures: ut apud Liuiū, Eo anno Romæ, quum
per ludos à Sabinorum iuuentute per lasciuiam scorta rape-
rentur, concursu hominū rixæ, ac prope prælium fuit. Et non
longè post: Quum conuersus in patres impetus esset, Consi-
lum inter cursu rixæ sedata est. Sed Terentius fortasse ideo adie-
cit, Quid hominum illhic litigat? quia per uerbum Turbæ nō
satis significatum erat perturbationem esse multorum: quan-
quā & illud Turbæ, non minus pro multitudine hominum
accipi potest, quā pro perturbatione: quum præsertim de
perturbatione adiciat, Quid illhic hominum litigat? Sed de
uno loco non attinet disputare, ubi infinita suppeditant. Dixi
à turba fieri Turbo, cuius genitiuum grammatici quidam uo-
lunt esse pro ludicro illo instrumento, Turbonis, quod uel ex
hoc falsum esse, documentum est, quod formam acumine fasti-
gato

gato uocamus Turbinatam, ad similitudinem ligni illius. Fal-
luntur igitur grammatici in Turbo turbonis, quomodo in
Cardo, cardonis, quod nec ipsum inuenitur.

In eisdem, de Exaurore.

CAP. LXII.

Ignominiosa autem missio (si Iuliano credimus) toties est,
quoties is qui mittit, adicit nominatim ignominie se causa
mittere, semper enim debet imperator addere, cur miles mit-
tatur. Sed si cum exautorauerit, inter infames efficit, licet non
addidisset, ignominie causa cum exautorasse. Pace tamen Iu-
liani Exautorare, est ducem ab imperio suo dimittere, uel
missum militem facere, illumq; donare missione militiæ ple-
rinq;: ut apud Quintilianum in Milite Mariano, Pater huic
emeritis bello stipendijs, tum, cum tota subnixum Numidia
fregimus Iugurtham, exautoratas armis manus, agresti labo-
ri subegit. Titus Liuius ab urbe condita lib. x x v. Volo-
num quoq; exercitus, qui uiuo Graccho summa fide stipendia
fecerat, uelut exautoratus morte ducis à signis discessit. Et in
x x i x. Vbi hoc modo exautoratum equitem cū gratia Im-
peratoris uiderunt, se quisq; excusare, & uicariū accipere. Et
in l x i i. Vbi is uenisset, omnes milites exautorati domū di-
mitterentur, præter quinq; millia sociū his, quos obtineri
circa Ariminum prouinciam satis esset. Idem lib. x x v. Pos-
tero die concione aduocata de rebus à se gestis, & de iniuria
Tribuni bello alieno se illigantis, ut sue uictoriæ fructu se
fraudaret, quum deseruisset milites, exautoratos dimisit.

In eisdem, de Depectus.

CAP. LXIII.

Depectus (si Vlpiano credimus) dicitur turpiter pactus.
Mibi autem pro simplici potius accipi uidetur id, quod
in multis fit, ut, demiror, deambulo, desumo, demostro, deoscu-
lor, depingo, deposco, deuito, degusto, demoror, deprecor, de-
mulceo. Quod si quando reperiat pro turpiter pactus

H 5

(quod

(quod non memini legisse me) id sit non magis ui præpositio- nis, qua hoc uerbum componitur, quam ui ipsius uerbi, quod citra compositionem nonnunquam turpem pactionem signi- ficat. Cic. in Paradoxis: Si quotidie fraudas, decipis, poscis, pa- cisferis, aufers, eripis, si socios spoliās, ararium expilas, si te- stamenta amicorum expectas, ac ne expectas quidē, atq; ipse supponis: hæc utrum abundantis, an egentis signa sunt? Exem- plum uerò, quòd Depectus non significat turpiter pactus, sed tantum pactus, apud Terent. in Phorm. Ita medijs bene ament, ut mihi liceat tandiu, quod amo, frui, iam depecisci morte cū- pio. Tale est hoc Terentianum, quale est illud Vergilij,

Act. 1. sc. 3.

Aeneid. 5.

— Vitamq; uolunt pro laude pacisci. Illud quoq; apud M. Tullium, secundo Rhetoricorum: Qui- dam cum circumsederetur, neq; effugere ullo modo posset, de- pectus est cum hostibus, ut arma, & impedimenta relinque- ret, milites educeret. Itaq; fecit: armis, & impedimentis amif- sis, præter spem milites conseruauit. Nō est accipiendum pro turpiter pactus, ab autore esse positum. Quippe qui causam narrat, de qua controuersia est, an ille turpiter pactus sit: non autem factum hominis damnat: & aliquoties factum hoc paulò post pactionem uocat. Et in libris ad Herennium hanc eandem rem gestam ita exponit: ut quod erat sui officij neq; accuset, neq; excuset, sed tantummodo pactū inter Pont- pilium, & Gallos ita fuisse significet: hancq; controuersiam ab accusatore, atq; ab reo declamandam proponat.

In eisdem, de Gemma, & Lapillus. CAP. LXIIII.

Gemmas, lapillosq; Vlpianus sic distinguit, dicens: Gem- mæ sunt perlucidæ materiæ: quas (ut refert Sabinus ad Vitellium) Scriuius à Lapillis sic distinguebat, eò quòd Gem- mæ essent perlucidæ materiæ, ueluti Smaragdi, Chrysoliti, Amethysti: Lapilli cōtrariæ superioribus naturæ, ut Absiani, Neucit

Neuentani. Margaritas autem nec gemmis, nec lapillis con- tineri satis constitisse idem Sabinus ait: quia concha apud ru- brum mare & crescit, & coalescit. Murrhina autem uasa in gemmis non esse Cassius scribit. Hoc falsum esse, pace horum quatuor Iurisconsultorum, cum omnes autores probant, quo- rum titulum Plinius de gemmis non translucenibus fecit, & Murrhina in gemmis numerat, & omnes lapides pretiosos, præter Margaritam (cui Vnio nomen, quod tantum lingua Latina habet) gemmas appellat: tum ipsa ratio. Nam quis non uidet, Lapillus, quod generale nomen est omnium paruorum lapi- dum, sed subintellectione pretiosus, idem esse quod Gemmula? Nam Gemmas etiam accipimus multorum cubitorum inueniri: quas ut uere lapides, non lapillos appellare possumus, ita quum minutæ fuerint, Lapillos appellare debemus. Quòd si lapides tam grandes translucidi non fuerint, siue perlucidi, quales sunt imperfecti, nunquid uocabimus eos Lapillos? Quid hoc magis ridiculum? Quòd si etiam omnis lapis per- lucida gemma est, etiam Parium marmor, quod in modum uitri translucidum est, gemma erit. Postremo reperimus eius- dem coloris lapides quosdam permixtum constare ex perluci- dis, & non perlucidis, & ita permixtos natura, ut non possis partem appellare gemmam, partē lapillum. Curtius lib. v. i. i. quum dixisset, Gemmas, margaritasq; mare litoribus infun- dit: paulò post de eisdem Indis ait: Lapilli ex auribus penden- tes, profectò perlucidi intelligēdi sunt. Et iterum lib. x. de re- ge Indo: Pendebant ex auribus insignes candore, ac magnitu- dine lapilli. Margaritam uerò, siue Margaritum quis negare lapillum possit, qui semper est pusillus lapis? Ego quidem cā- didos illos lapillos ex Indiæ regis auribus pendentis, Mar- garitas interpretor. Horatius, quum inquit:

Lib. 37.

Plin. li. 9. ca. 35.

Saty. 1. li. 1. Ser.

Nec magis huic inter niueos, uiridesq; lapillos:

dc

LAVRENTII VALLAE

de Margaritis, & Smaragdīs intelligit. Margaritam autem, sicut lapillis forsitan nego, ita gemmis fateor contineri: quod ferē omnes concedunt. Seruius tamen grammaticus, quasi nulli aliter sentiant, inquit: Sanē multi separant gemmam à margarita, ut Cicero: Nego ullam gemmam, aut margaritam fuisse, & c. Et gemmas uolunt dici diuersi coloris, margaritas uerò albas: uel gemmas integras, margaritas pertusas. Hæc Seruij opinio ab omnibus, & ab ipsa ueritate dissentit. Est enim Margarita, quæ in concha nascitur, unde Conchylum dicitur, quam uulgo Perlam appellant. Hæc etiā uocatur Vnio (ut idem Plinius ait) quia nunquam nisi distincta reperitur, estq; generis masculini. Nam sceminini illud, quo nunc quidam pro unanimitate utuntur, nec autoritate nititur (nescio enim apud quem reperitur) nec arte, quā deberet esse masculini potius generis, ut talio, stello, curgulo.

Seru. in illud
1. Fenci. Col-
lo que monile
Baccati. & au
plicē gemis, au
roq; coronam.
In Ferr. act. 6.

Plin. li. 9. ca. 35.
unionem dictū
ait. quod nulli
duo reperitur
tur indiscrēt.

FINIS ELEGANT. LIB.

LAVRENTII VAL-

LAE AD IOANNEM TOR-

tellium Aretinum, cubicularium Apostolicum,

De reciprocatione Sui & Suus,

libellus plurimum

utilis.

INGVLARIS tua, Ioannes Tortelli, tum erga me beneuolentia, tum de meis, quātulæcunq; sunt, literis opinio, ijsq; præcipue quæ ad eloquentiam spectant, facit ut quicquid de Elegantiâ linguæ Latine, qui primus ad eloquentiam gradus est, adnoto, id omne ad te potissimum scribam. Cum præsertim nihil eius generis tam exiguum

guum proficiscatur à me, quod non tuo, nescio iudicio dicam, an amori, magnum esse uideatur. Non repudiabis igitur hoc tanquam exiguum, quod de pronomine Sui cum eius deriuatio adnotauit, uelut appendicem quæstionis illius, ubi quæ sunt huic cum genitiuis primæ & secundæ personæ communi (quem admodum scis) disseruimus. Nam illhic, quæ trium omnium, hic uerò quæ unius tantum propria sunt explicantur, catenus prorsus, quatenus pertinet ad reciprocationem. Hui dicet aliquis, perexigua, perexilisq; materia, nec satis scribi digna. Isti ego (uitandus est enim in principio maximè contemptus operis) affirmo, non talem sibi introgresso eam usum iri, sed magnam, profundam, sinuosam, similemq; Labyrintho cuidam, etiam si Minotaurus non inesset: ut uerè liceat Vergiliano uersu dicere,

Hic labor ille domus, & inextricabilis error.

Aenci. 6.

Vbi utinam non pleriq; falleremur, non modò plebeij, sed etiā principes in dicēdo, ac Theseo pares, qui filo illo Ariadnes aut non utimur, aut abutimur. Neq; de nostra tantum memoria, uerum de aliquot iam proximis seculis loquor, in quibus uix quispiam uitio hoc non laborauit, uel utendi isto pronomine, quum non oportet, uel non utendi, quum oportet. At quàm usitato, quàm necessario, quantæ etiam dignitatis uocabulo? Etenim (ut supersedeam de genere hoc toto dicere) quantum grammaticis, dialecticis, philosophis, utiq; in ijs, quæ metaphysica uocant, quantum theologis, iurisperitis, oratoribus, quantum deniq; omnibus sermone utentibus conducit rerum, uerborumq; interpretatio, quod propriū est eloquentiæ? Certè hoc, cuius uim, iusq; interpretamur, tanti faciendum est inter cætera uocabula, quanti Pluton inter reliqua numina trium maximorum deorū & unus, & frater tertius. Rides uicissim comparationis hyperbolē. Tu uero uel per

me

hoc ipsum compositum primæ, secundæq; personæ accom-
modari, non solum tertie, ut $\pi\rho\sigma\epsilon\chi\epsilon\sigma\epsilon$ $\eta\upsilon\iota\pi$ $\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\iota\varsigma$, apud
nos (si uerbum sit è uerbo) absurdissimum, Attendite nobis
sibi, siue nobis sibi ipsis: cum tantundem significet Nobis
ipsis. Postremò apud Homerum, & si qui sunt alij, sexcentis
in locis reperiri $\omicron\upsilon$, $\omicron\iota$, ϵ , hoc est, Sui, sibi, se: pro Eius, et
eum, eo: siue pro Illius, illi, illum, illo: cuius auctoritatem imita-
tum nostrum inuenio neminem. Ita & suam naturam inter-
dum deserit hoc pronomem, & in locum suum aliud succede-
re patitur. Quod nobis adedò denegatum est, ut sicuti Mei &
Meus, Tui & Tuus: ita Sui & Suus nequeant alterum pro
altero poni, quum non Latina sit, sed barbara oratio, Ego
amo amicum mei, uel tui, Hic amat filium sui: pro, Meum,
Tuum, Suum. & Hic me credit omnia facere amore meo,
odio tuo, inuidia sua: pro, Mei, Tui, Sui, quæ apud Græcos nò
est differentia. Siquidem (ut alibi probauimus) Sui, ut Mei,
Tui, Nostri, & Vestri, passiuè semper accipitur: Suus uerò, ut
Meus, Tuus, Nostrum, Vestrum, Noster, Vester, possessiuè, uel
actiuè: quod Priscianus ignorasse ob Græcã forsitan imitatio-
nem quam mirum, tam uerum est. Quum ergo tot sint quibus à
Græca nostra dissentit oratio, non quid illi dixerint est intuen-
dum, ne in eundem in quem nonnulli (sicut ostendam) erro-
rem incidamus: sed quid nostri, quorum auctoritatè imitatur.

Non esse tria genera constructionis prædictorum
pronominum, sed reciprocaationem
sufficere. CAP. II.

HAcc præfatus, ad rem ipsam uenio, cuius Priscianus tria
genera facit. Vnum, quod uocat Reciprocum, quum
pronomem in seipsum reflectitur: ut, Cato amat se. Alterum,
quod uocat Transitionem, quum per deriuatiuum eius loqui-
mur: ut, Cato amat suum filium, siue Catonem amat suus fi-
lius.

lius. Tertium, quod uocat Retransitionem, quum accedit alte-
rum uerbum: uel in primitiuo, sic: Cato precatur me, ut sui mi-
sererear. Vel in deriuatiuo, sic: Cato precatur me, ut sui filij mi-
sererear. Sed optimum fuerit eius ad literam subijcere uerba,
eãq; aliquantò longius repetita (quoniam non in unius tan-
tum quæstionis usum repetentur) quæ hæc sunt:

Possessiua uerò modis construuntur tribus: quum uerba uel
à possessore in possessionem, uel à possessione in possessorem,
uel extrinsecus transferuntur. A possessore in possessionem:
ut, Doceo meum filium, doces tuum discipulum, docet ille suum
auditorem. A possessione uerò in possessorem: ut, Paret mihi
meus filius, paret tibi tuus cliens, paret illi suus seruus. Extrin-
secus: ut, Doces tu, uel ille meum filium: docco ego, uel ille tuum
filium: docco ego, uel tu suum, uel illius filium. Sed melius hoc
per transitionem: ut, Rogat ille me, ut doceam suum filium.
Quum enim Suum sit relatiuum, exigit, ut prius cognoscatur
persona possessoris sui, ad quam referatur. Et sciendum, quod
omnia possessiua, possessoris quidem personam secundum pri-
mitiuum significant. Possessio uerò ipsa tertie est personæ, ut
Meus, Tuus, Suus, quomodo & nomina quibus iunguntur: ut,
Meus pater, Tuus filius, excepto uocatiuo, qui solus in primæ
personæ possessiuis inuenitur, quum secundæ copulatur per-
sonæ: ut, Mi pater, ò mea Tullia, ò noster Chremes. Omnia ta-
men possessiua in genitiuos primitiuorum, non solum nomini-
bus, sed etiam uerbis transitiuis sociata, possunt resolui: ut, Ami-
cum meum moneo, pro amicum mei: & Euandrium filium
Turnus interfecit, pro Euandri filium: & Dauius filius ab
Aenea uictus est, pro Daui filius. Hoc autem interest inter
possessiuum pronomem, ut Meus, Tuus, Suus, & primitiuum
Mei, Tui, Sui, quod uoce possessiui genus, & casus, et numerus
ipsius possessionis ostenditur, & substantiua quidè uerba pos-
sessiuis

498
seſſiuis coniuncta ad poſſeſſores referuntur: ut, Tuus ſum fili-
lius, & Meus pater es, & Suus eſt illius ſeruus. Et aliquantò
poſteriorius: Nos uerò primitiuus quidem, id eſt, Sui, ſibi, ſe, à ſe,
uel per reciprocationem: ut, Sui potitur, Sibi indulget: uel per
retransitionem utimur: ut, Hortatur me ille, ut ſui potiar, Ro-
gat te ille, ut ſibi indulgeas. Poſſeſſiuis uerò quum in ea poſſeſ-
ſiuorum fiat tranſitio: ut, Sui ſerui miſeretur, & ſuo ſeruo
prodeſt, & ſuum ſeruum diligit. Nec aliter tamen poteſt ſu-
pradiſtum poſſeſſiuum tertiæ perſonæ coſtrui cū alijs extrin-
ſecus perſonis, niſi per tranſitionem (quomodo & primiti-
uum eius) id eſt, niſi prius à poſſeſſore eius proficiſcatur in
aliam uerbi perſonam: & ſic ab illa rurſus ad poſſeſſionem
tertiæ, ſicut & ad ſe: ut, Rogat me ille, ut ſuus ſeruus miniſtret
mihi uel tibi: Precatur me ut ſui patris miſerear: Petit te ut ſuo
proſis filio: Obſecrat Cicero Varronem ut ſuum crudiat gna-
tum. Et notandum quòd quum à tertiã in tertiã fit tranſitio
perſonam, in dubium uenit, poſſeſſio ad quam pertineat ca-
rum: ut, Rogat iſte illum ne ſuo noceat filio, ambiguum, cuius
filio, ſuo iſtius, an illius: id eſt, an rogantis, an eius qui rogatur:
quomodo & apud Græcos παρακαλῆ Πλάτωνα Ἀριſτο-
τέλης ἢ αὐτὸν ἐαυτοῦ φίλον παιδίδου. dubium ſit utrum
Platonis, an Ariſtotelis ſuum. Hæc ille. Non uideo, quid opus
ſuerit hæc diuiſione, quum & alia genera, & alia ſpecies eſſe
poſſint, ut poſterior apparet, neq; hæc ipſa ſatis inter ſe di-
ſtincta ſint. Quæ enim ſpecies hæc erit? Cato cupit me ami-
cum ſibi, uel ſuum: Optat te coli à ſe, & à ſuis: Ait domum tuã
ſe autore extructam, ſiue ſua pecunia: Relinquam Reipub. te-
ſtimonium meæ in ſe uoluntatis: Rex eſt domi ſuæ Letus ſua
gloria: Sua quæq; delectant: Terra per ſe ſtat: & alia plura:
ut fortæſſe ſicut expeditius, ita ſatius fuerit hæc omnia appel-
lare Reciprocationem: quòd propemodum Prifcianus ipſe
conſtit

conſtitetur, quum longè poſt inquit: Non aliter tamè hoc fit ni-
ſi prius à tertiã perſona uerbū aliquod (ut diximus) proficiſci-
catur ad aliam extrinſecus perſonã, & ſic ab illa per retran-
ſitionem ad eam reciprocetur aliud uerbum: ut Rogat me ille,
ut ad ſe ueniã: Petit te, ut ſibi des: Hortatur milites imperator,
ut ſe largo potiantur. Quapropter hoc tanquam generali uo-
cabulo (ſi modò auſim dicere) ſolo uti poſſumus.

Vnde dicta ſit Reciprocatio.

CAP. III.

Qvod ex eo dictum eſt, quòd ſicut reciprocatur ſpiritus,
quum recipitur, & unda uiciſſim alluens litus, & Eu-
ripus ad priſtinum ſubinde curſum rediens reciprocus eſt: ita
hæc pronomina alterum primitiuum, alterum deriuatiuum
ad id unde prodierant, reuocantur. Quod Græci ἰδιοναὶ &
& ἰδιοναὶ ἀεικῶν uocant. Prifcianusq; interpretatur, Sui paſ-
ſum, & Sui paſſionem, tum durè, tum minus aptè: quia Sui (ut
diximus) tantummodo paſſiue accipitur. Satis autem erat Re-
ciprocum, & Reciprocationem dixiſſe.

Quomodo ſolœciſmus admittatur in

Sui, & Suus.

CAP. IIII.

ET hæc quidem quomodo ſit utendum, ex ſuperioribus li-
quet. Quoniam autem modo aliqui abutantur, Prifcianus
oſtendit, inquit: Tertiæ uerò perſonæ poſſeſſiuum ſine uoce
altera ſignificante poſſeſſorem ſuum, non poteſt adiungi alij
perſonæ per ſe. Si dicam Seruus ſuus miniſtrat mihi uel tibi,
ſolœciſmum facio. Propemodum ipſe præceptor hoc prono-
mine abuſus eſt. Ego dixiſſem Ipſius, ut referatur ad poſſeſſi-
uum potius, quàm Suus, quòd referri uidetur ad uocem alte-
ram, quòd ille non ſentit. De quo latius poſtea. Sed cur de pri-
mitiuo ſolœciſmo omiſit exempla? quæ res multum faciebat
ad hoc uitium deuitandum: ut, Ego dixi ſibi, Non eſt ſibi curæ
Reſpublica, Tu fuiſti ſecum: pro eo quòd eſt, Ego dixi ei, Non
eſt ei

est et cur. e Respublica. Tu fuisti cum eo. An quòd temporibus eius in hoc nunquam, aut uix unquam peccabatur? Quippe cum hac quoque tempestate minus in Sui peccetur, quam in Suus. Sicut enim datiuo & ablatiuo postposita praepositione Cum, prout exemplis docui, & nonnunquam forsitan genitiuo, ut, Feci amore sui, uulgus utitur: ita non utitur accusatiuo, ablatiuoq;. Quis enim e uulgo sic loquitur? Vidi se: Pergo ad se: Indigeo se: Redeo ad se: profecto (quòd sciam) nullus: ut si recte ratiocinamur, minor sit eius pars in qua peccatur, utpote non plane per duos casus: at uero in Suus per omnes. per nominatiuum, quale fuit Prisciani exemplum. & in opposito: ut, Hoc est opus suum, per obliquos: ut, Ego sum amicus patris sui: Tu non places filio suo: Legisti librum suum: Pone hoc ad pedes suos: Libris suis fruor: In hortis suis cenauimus: pro eius, siue ipsius, siue illius: quae dici nò Latine, si qua ratio est, reddi ista potest: In primitiuo quidem (quòd quò inter hunc modum loquendi quem reformidant, & illum quo utuntur, nihil intersit) palam est eos (semper enim falsitas se ipsa conuincit) sua confessione peccare, ut nuper quendam literarum Graecarum ignarum, quem quòd negaret propter loquendi consuetudinè dicendum esse Aristoteles, ita sum percontatus, non'ne Aristotelicus omnes dicunt? Quumq; ille respondisset, etiam: ergo, inquam, etiam uestro testimonio dici debet Aristoteles, non Aristotiles, ut fieri possit Aristotelicus. In deriuatio autem quod consequens est, quum hoc sit eiusdem naturae, quod illi tanquam genitori, uel domino, uel duci non licet, id huic uel filio, uel seruo, uel militi non licere.

Prima causa, cur Sui, & Suus abutamur pro Eius, uel Ipsius, uel Illius.

C A P. V.

Verum hic quispiam, neq; hac mea ratione contentus, neque Prisciano satis fidei habens, aget nobiscum autoritatibus,

tatibus, opponetq; Vergilianum illud:

Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichæi,

Aeneid. 4.

Nanq; suam patria antiqua cinis ater habebat.

Quod haud dubie illi simile est, Seruus suus ministrat mihi: siue, Seruum suum uidi, & cetera quae protuli paulò ante per omnes casus exempla. Vbi etsi abest ad quod referatur Suus, id tamen subauditur: nemo enim dicit Suus, nisi de eo, cuius habitata sit mentio: ut si roganti, Vbi est Titus? Respondeas, Nescio, seruus suus est hic, uel seruum suum uidi. In quo si solæcismus est, & in uersu Vergiliano sit necesse est. Sin in hoc nò erit, falsò ait Priscianus in illo esse. Quid igitur ad hoc dicemus? Si Vergilium damnamus, tantum uirum, & poetarum Latinorum longè principem, quis ferat? & non eius auctoritatem qualibet ratione potiore existimet? Sin Priscianum, iam omnis huius rei ars subuerteretur, nullamq; aut superuacua maximorum autorum fuisse dicamus obseruatione oportet. Ego etsi uideo Priscianum (si modò animaduertit) hoc dissimulasse, tamen ipse non dissimulabo, aut iam non dissimulaui potius: quippe qui superioribus exemplis simile esse confessus sum. Sed uel poëticam licentiam excusandam reor, uel operis imperfectionem. Etenim credere libet Vergilium, quum talem quendam uersum faceret,

Nanq; suam patria liquerat tellure sepultam, impeditum prima syllaba uerbi longa, mutasse formam dicendi: atq; ita in solæcismum (si dictu fas est) incidisse. An non illud huic ex superiore libro, etsi nò persimile, tamè nò dissimile prorsus est?

Viuite felices, quibus est fortuna peracta iam sua.

Aeneid. 3.

Pro uestra, positum est Sua. Quòd si quis dicat positum esse pro propria, recteq; hoc dici: ut id rectè diceretur, Viuite felices, quibus est fortuna peracta iam propria. hic nihil dicit, quum suum etiam pro proprio acceptum naturam tertiae personae

sonæ nõ mutet, nemoq; sic loquatur: Est mihi, aut est tibi suus scribendi mos: quum tamẽ dicamus, Est mihi, aut est tibi proprius scribendi mos. Nam in illo huius eiusdem poetæ versu: *Aeneid. 6.* Quisq; suos patimur manes: non refertur id suos, ad primam personam, quia sic resoluenda est oratio: Nos patimur manes, sed quisq; nostrum suos. Eiusmodi passim reperiuntur exempla: ut, Quum in bibliotheca nos ad suum quisq; studium libros euoluereamus. Non est autẽ huic Vergiliano, de quo disputamus, Ouidianum illud simile: Respice Laerten, ut iam sua lumina condas: Vbi nonnihil rationis est, quod utrunq; uerbum eidem supposito seruit. Hæc igitur Vergilij autoritas (et si qua sunt eiusmodi apud alios loca, quorum nonnulla posterius attingam) prima extitit causa (ut iam causas enumerare incipiam) uulgaris erroris.

Secunda eiusdem causa.

CAP. VI.

Altera, quod nonnullis in locis sine hominum, siue temporum culpa, libri corrupti sunt: ut apud Ciceronem in Sallustium, Quod si istius uita memoriam uicerit, aliam Patres Conscripti, non ex oratione, sed ex moribus suis spectare debetis. Quem locum (nisi emendetur) non confido me expositurum. At qui se exponere posse confidunt, ut in tota sententia, sic in uerbo Suis, quid ratio poscat, non respiciunt. Nec solum communis est huiusmodi menda librorum, sed etiam priuata in suis cuiusq; codicibus. Nec aliunde factum est, ut q; encliticam quidam præponant (quorum sunt Ebrardus et Alexander) nisi quod Vergilium male legunt: ut in illo uersu, *Aeneid. 7.* Se satis ambobus Teucriisq; uenire Latinis. pro Latinisq;.

Tertia causa.

CAP. VII.

Atque hæc quidem causæ citra nostram forsitan culpam sunt. Totidem autẽ quæ sequuntur nobis utiq; assignandæ sunt,

sunt, nonnihil ex duabus superioribus alimenti sumentes. Prior, quando non præuidemus quod referatur hoc pronomen, quadam ambiguitate decepti: ut apud Vergilium,

En Priamus, sunt hic etiam sua præmia laudi.

Aeneid. 5.

Et apud Quintilianum: Itaq; accedam in plerisq; Ciceroni, atq; in ijs ero, quæ indubitata sunt, breuior, in quibusdam paulum fortasse dissentiam. Nam cum etiam iudicium meum ostendero, suum tamen legentibus relinquam, quasi id suum de Cicerone dicatur, non de legentibus. Et alibi, dum idem autor cur Ciceronis exemplum contraxerit, inquit: Quæ quia erant longiora, non suis uerbis exposui. Suis acciperent pleriq; pro Ciceronis, quum sit accipiendum eo modo quo illud: Exponam altercationem nostram suo ordine, ac suis uerbis. Idem quoq; in primitiuo contigit, ut apud eundem: Nam et de filio nihil aliud perdiderat misera, nisi dies: nec iam timebat, ne ille, quo fruebatur, mori posset: plandibus, lacrymisq; (penè improbè dixerim) parcius utebatur, nec sibi permittebat dolor lugere uenientem. Nam id sibi ad dolorem referatur, non ad matrem. Per multa sunt huius generis exempla, in quibus errandi ambiguitas est causa, ex quadam rei similitudine nobis labantibus: ut quia illud bene dicitur, Adolescens assidue à me increpatur, obiurgatur, castigatur, hoc suis non placet: uideatur et hoc bene dici, Adolentem assidue increpo, obiurgo, castigo, quod suis non placet: quod ipsarum statim iudicio aurium probabile est: hoc autem secus, et perinde est ac si dicas, Me increpare adolescentem assidue, obiurgare, castigare suis non placet: nisi quis uelit uerba hæc actiua passiuè resolui posse, et huius generis locum illum esse Ciceronis: Qui autem annus ei primus ab honorum perfunctione aditum omnium consensu ad summam auctoritatem dabat, is eius omnem spem, ac omnia uite consilia mor-

I te per

te peruertit. Fuit hoc luctuosum suis, acerbum patrie, graue bonis omnibus. Illud transeo, quod in neminem nisi stultum cadat, ut hoc non intelligat, quale est apud Quintilianum: Tu prima docuisti sibi non parcere, potius quam plus flere: ubi subauditur, illum, ut sit, Tu prima docuisti illum sibi non parcere, seu suis.

Quarta causa.

CAP. VIII.

Posterior (quae eadem quarta est) causa, quod uidemus indifferens esse, an quis dicat, Omnes optant, quod sibi utile est, uel quod ipsis utile est. Ille repetit quod suum, siue quod ipsius est. Quisq; uult, quod sibi, uel quod ei, siue ipsi expedit, prodest, conducit, placet. Idq; apud summos quosq; scriptores. Cicero pro Marcello: Multi dubitabant, quid optimum esset, multi quid sibi expediret. Idem pro Ligario: Legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. Idem in Philippicis: Dicit enim si quis eorum, qui prius se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. Quintil. in Milite Mariano: Neq; ignorauit, quae manerent cum pericula. Dixi de Is, dicam de Ipse, addamq; de Ille. Cicero pro Rabirio: Nec enim cuiquam eius consilium, uehementius, quam ipsi displicet. Et in Offic.

III. Vas factus est alter, ut si ille non reuertisset, moriendum esset ipsi. Et in Offic. I. Homo qui erranti comiti monstrat uiam, quasi de suo lumine lumen accendat, facit, ut nihilominus ipsi luceat, quum illi accenderit. Idem pro Marcello: Est uero fortunatus ille, cuius ex salute non minor penae ad omnes,

quam ad illum uentura sit, letitia peruenerit. Quintil. in Patrie palmato: Quapropter non petit, ut illum miserum putetis, nisi et innocens fuerit. Et in Milite Mariano: Affirmo tibi C. Mari, non sic nuper repugnasset, si illum tribunus uoluisset occidere. Adijciam unum de libris ecclesiasticis exemplum,

exemplum, de quibus postea locuturus sum: Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum daturum se nobis: Ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi, In sanctitate et iustitia coram ipso. Aliquando uidere licet, ubi desideres Eum, ibi esse Se; et rursus ubi Se, ibi Eum. Cicero pro Ligario: Atq; haec propterea de me dixi, ut mihi Tubero, quum de se eadem dicerem, ignosceret. Et per amphibologiam lib. Offic. I. Nam negligere quid de se quisq; sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. Non ne licebat hic dicere, quid de eo quisque sentiat, ut in illo eiusdem pro L. Sylla? Quid est huic quod cum in hac uita tenent? Ediuerso alibi: Hic igitur Titus Ligarius, qui tum nihil aliud egit (neq; enim hoc diuinabat) nisi ut tu eum studiosum, et bonum uirum iudicares, nunc a te supplex fratris salutem petit. Vbi ego citius dixissem Se, quam in illo eiusdem ad Atticum: Subquerulas literas miserat, quod quaedam constituta a se rescinderem. Cum non minus belle diceretur, Quod quaedam ab eo, siue ab ipso. Hanc eandem differentiam agnoscas interuentu praepositionis, sed magis in Ipso quam in Is. Quintil. v. Institutionum: Nec libenter exemplum, quod in se fortasse recidat, facit. Idem in sexto: Quamquam aliqui reperiuntur: qui ne id quidem, quod in ipsos recidere possit, cui tent. Saepè duo haec coniuncta reperias, uel nulla, uel aliqua interueniente praepositione, et praecipue Inter: ut idem in decimo, Quum sit diuersa non earum modò inter se ipsam conditio, sed in singulis etiam partibus causae, sintq; alia leniter, alia asperè, alia concitate, alia remisse, alia docendi, alia mouendi gratia dicenda: quorum omnium dissimilis, atq; diuersa inter se ratio est. Huius praepositionis et illa proprietates est, quod nihil interest, an Se, an Ipso utaris, quum antecedit uel genitiuus, (ut in proximis exemplis, et in hoc Tulliano: Nec

mibi ceterorum iudicio uidetur solum, sed etiam ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse) uel datiuus, aut ablatiuus, ut apud eundem Quintil. Circa quem inexplicabilis & grammaticis inter ipsos, & philosophis pugna est. Et iterum: Nam in magnis quoque autoribus incidunt aliqua uitiosa, & a doctis inter ipsos etiam mutuo reprehensa. Secus quoties antecedit nominatiuus accusatiuus ue: ut apud Ciceronem, Ut enim pulchritudo corporis apta compositione membrorum mouet oculos, & delectat, hoc ipso quod inter se omnes partes quodam lepore sentiunt. Et iterum: Damonem, & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse. Vbi ego non ausim dicere Inter ipsas, & Inter ipsos. Nam illud ab hoc genere diuersum est, quale apud Quintilianum: Nemo igitur dubitauerit, longe esse optimum genus Atticorum, in quo, ut est aliquid inter ipsos commune, (id est, iudicium acre, tersumque) ita ingeniorum plurima forma. Hactenus exempla de Sui, nunc de Suus proferam. Cicero Officiorum (unde modo protuli exempla) libro primo: In primisque uersutum, & callidum factum Solonis, qui (quod & tutior eius uita esset, & plus aliquantulum Reipub. prodesset) furere se simulauit. Et in eodem: Illa tamen prestare debet, quae erunt in ipsius potestate. Rursus in tertio: Quid Agamemnon: quum deuouisset Dianae, quod in suo regno pulcherrimum natum esset. Et in eodem: Piscatores ad se conuocauit, & ab eis petiuit, ut ante suos hortulos postera die piscarentur. Inusitatus in eodem: Quid dominus nauis, eripiet ne suum? minime: non plus quam si nauigantem in alto eicere de nauis uelit, quia sua sit. Nec minus inusitate pro L. Sylla, si modo sincera scriptura est: Sylla si sibi suus pudor, & dignitas non prodesset, nullum auxilium requisit. Vtrunque probatur ex altero: illibet quidem licuisset dicere, Quo tutior sua uita, & Quae erunt in

sua potestate: hic autem Quod in ipsius regno, & Ante ipsius hortulos, & Quia eius illa sit, & Si ei suus pudor. Ceterum in ijs testimonijs duplicia uerba suere: quid ubi sunt singula? Nempe idem fieri uidetur, nec differre utrum dicas, Cepi columbam cum pullis suis, an cum pullis eius. Inueni turturem in nido suo, an in nido eius. Expuli leonem ex antro eius, an ex antro suo. Nec auilupam, & catulos suos, an catulos eius, siue ipsius. Tuetur nos Deus propter suam clementiam, an propter eius, ipsius ue clementiam. Ante domum suam me inuolauit, an ante domum eius, ipsius ue, & similia. Ego uero ita sentio, quum interuenit copula, non licere uti Suus: quia nulla tunc est reciprocatio. Ideoque non catulos Suos dicendum, sed Eius. In ceteris, si substantiuum pronomini Sui respicit ad suppositum, Suus utique dicendum: sin ad appositum, sepius Eius dici, siue Ipsius, siue Illius. Ad suppositum: ut, Tuetur nos Deus propter suam clementiam: non, propter eius: quemadmodum dicimus, Tuetur nos Deus sua bonitate, non eius bonitate. Inuolauit me ante domum suam, non ante ipsius: quemadmodum dicimus, Eiecit me domo sua, non domo ipsius, siue eius. Ad appositum: ut, Amanus Deum propter bonitatem eius: Allocutus sum hominem ante domum eius, libentius dixerim, quam Suum. Item, Cepi columbam cum pullis eius: Inueni turturem in nido eius: Expuli leonem ex antro eius: nec tamen ratio obstat, quin & Suo dicatur, ac ne autoritas quidem Ciceronis de Republica libro sexto: Itaque ego illum de suo regno, ille me de nostra Republica percontatus est. Terentius in Adelphis: Suo sibi hunc gladio iugulo. Nisi si quod addatur appposito adiectiuum, uerbum ue ad quod fieri reciprocatio debeat: quod genus est: Inueni leonem iratum ac seuiorem ob amissam praedam suam: Video columbam triste in periculo pullorum suorum:

suorum: Nosti illum minus suo quam suorum casu perterritum: Sentio hominem ambulans per domum suam, non per domum eius. Item, Scio illum dolere fortunam suam. Et in primitiis quoque: ut, Opinor hunc cognoscere contemptum sui. Illud transeo, neminem posse errare, quum Suus est substantiuum, ut Eius, aut Ipsius, aut Illius utatur: ut, Comperi illum cum suis, siue inter suos: quin etiam uix erratur, quum accipitur pro proprio: ut, De hac re dixi suo loco: non Ipsius: & Referam haec omnia suis locis, ac temporibus: non Eorum.

Causa cur Eius, Ipsius, Illius, abutatur pro Suus.

CAP. IX.

Atque ex ijs quidem quae commemorauimus, non modo factum est, ut multi pro Eius, siue Ipsius, siue Illius, uterentur Suus: uerum etiam ut e contrario pro hoc illis abuterentur (de quo solocisimo nullam facit Priscianus mentionem) qualia sunt mea proxima exempla: ut, Video columbam tristem in periculo pullorum eius: uel, Columba luget pullos eius: & qualem Donati grammatici (ut grammaticos potissimum suae artis admoneam, si modo Donati grammatici libellus est de uita Vergilij, in quo alterius quoque generis uitia reprehendas) ait enim loquens de Vergilio: Voluit etiam eius ossa Neapolim transferri, ubi diu & suauissime uixerat. Ac paulo post: Translata igitur iussu Augusti eius ossa (prout statuerat) Neapolim, siue sepulta uia Puteolana intra lapidem secundum, suoque sepulchro id distichon, quod fecerat, inscriptum est. Et iterum: Item rogauit, quo pacto quis altam, felicemque eius fortunam seruare posset. Superius uero: Quod quum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari sibi in mercedem panes iussit. Et alibi aliquoties sibi, uel suo pro eius, & eius pro suo, uel sibi. Verum e Graeca quoque figura non minimum cause accessit huic errori, id quod me pollicitus sum ostensurum.

Nam

Nam quum pro uno ἀὐτῶς, liceat dicere tum Suus, tum Eius, tum Ipsius, tum Illius (non tamen quodlibet semper) tardus, aut indiligens interpretis quando hoc, & quando illud competat, non dispicit. Quo uitio in interpretatione quidem ecclesiasticorum librorum omneis interpretes decepit lingua peregrina. Sed nos indigni reprehensione, qui maioribus credimus: illi uero digni, qui maioribus suis credere noluerunt. Quo magis ex ijs praecipue uitiosa à me sunt exempla proferenda, ut errorem nostrum, ubi fontem eius agnouerimus, deuitemus: quum tamen ex hoc nec contumelia ulla fiat libris ecclesiasticis, Hebraea tantum, aut Graeca lingua loquentibus (nescio an honor potius habeatur) nec magna eorum traductoribus: si modo dignitatis horum ratio habenda est, qui uel incerti sunt, uel ignoti, uel inter se dissidentes. Hoc mihi dissimulandum non fuit, uel ob id, ne quis mihi istorum obijceret autoritatem. In psalmis igitur (quos Hieronymus certe non transtulit) ubi pleraque huiusmodi recte translata sunt, illud non recte: A gloria eorum expulsi sunt: pro à gloria sua. Et iterum: Qui exacuerunt ut gladium linguas eorum: pro linguas suas. Et iterum: Saturati sunt filijs, & dimiserunt reliquias paruulis eorum: pro suis. Et iterum: Perierunt propter iniquitatem eorum: pro suam. Neque uero me latet, in quibusdam codicibus recte legi, Sua, Suas, Suis, Suam. sed ego rem, non hominem noto. Nec non ibi: Et abstulit sicut oues populum eius: quod melius alibi legitur Suum: sicut ibi quoque: Sicut locutus est per os sanctorum suorum, qui à seculo sunt prophetarum eius: alibi melius, Per os sanctorum prophetarum suorum, qui à seculo sunt. In his omnibus Graece est genitiuus ἀὐτοῦ, ἀὐτῶς, ἀὐτῶν, ille pluralis, hic singularis. Aliquando et si Eius, seu Ipsius, seu Illius tolerari potest, tamen Latinius est Suus: ut in eisdem psalmis, Neque descendet cum eo gloria eius: pro Sua: tametsi

tametsi aliqui non legunt eius. Et iterum: Desiderium cordis eius tribuisti ei, & uoluntate labiorum eius non fraudasti eum: pro Sui, & Suorum. Et iterum: Brachium eorum non saluauit eos: pro Suum. Et iterum: Benedicite domino omnes angeli eius, benedicite domino omnes uirtutes eius, benedicite domino omnia opera eius: pro Sui, Suae, Sua: quale est illud in Apocal. Opera enim illorum sequuntur illos: quod ego citius dixissem, Opera enim sua. Huius tamen generis non est, si interuenit uerbum, ad hunc modum: Quod pater non amarit te, siue patrem non amasse te, probat ipsius testamentum: potius quam Suum: ut est apud Quintil. lib. I. Quomodo & ipsum & Vergilium quoque scripsisse manus eorum docent. Nam in illo apud Psal. Omnia a te expectant, ut des illis cibum in tempore, dante te illis colligent: Illis pro Sibi positum est: de secundo, Illis, magis loquor, quod Sibi quoque translatum inuenio. Suo autem pro Eius (quod superioris generis uerbum est) illuc: Ad nihilum deductus est in conspectu suo malignus. Et iterum: Si autem dereliquerint filij sui legem meam, quanquam lego in quibusdam editionibus utrobique Eius. Et iterum: Anima autem mea exultabit in domino, & delectabitur super salutari suorum: nam id Suo, ad dominum refertur, non ad animam: quemadmodum Graece ἀὐτῷ. At ibi nescias an uarietate gauisus interpretis sit, an consilio mutauerit: Quoniam secundum altitudinem caeli a terra corroborauit misericordiam suam super timentes se. Quomodo miseretur pater filiorum, miserus est dominus timentibus se. Et in eodem Psalmo paulo post: Misericordia domini aeterno, & usque in aeternum super timentes se: & iustitia illius super filios filiorum, his qui seruant testamentum eius. Et, Memores sunt mandatorum ipsius. Pro his quinq; nostris, Suam, Se, Eius, Ipsius, Illius, unum est pronomen Graece αὐτῷ, αὐτῶν, αὐτῆς. Idem, quod modo dixi, quod

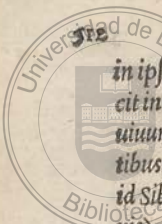
quod nunc aspires nec ne, non attinet dicere, ut taceam raris in codicibus Psalmorum reperiri hanc diligentiam. Nam ceterorum ecclesiasticorum librorum in nullis adhuc reperi, nec eam (iudicio meo) satis exactam. Vter tamen sermo melior, Super timentes se, an Super timentes eum, lucis duntaxat gratia, super timentes eum, uel ipsius interpretis testimonio, qui priorem quodammodo posteriore correxit: nisi uarietatis gratia id facit. Huius generis ille quoque locus est: Stabant iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt: quod si dixisset, Aduersus eos, qui ipsos angustiauerunt, obscuritatem deuitasset, ut taceam quod magis ad uerbum etiam transulisset.

Quomodo uidetur amphibologia in Sui,
& Suius. CAP. X.

ENimvero euitatur obscuritas haec amphibologiae per aliquid quod fere trium pronominum, Is, Ipse, Ille, quae cum alijs duobus Sui, & Suius modo pugnant, modo conueniunt, ritus Troianorum puerorum: ut est apud Vergilium,

Et nunc terga fuga nudant, nunc spicula uertunt
Infensi, facta pariter nunc pace fruuntur.

Mutauit modo se in Ipsos, mutabo alio exemplo in Eos, ut fecit interpretis superius in psalmo, si tamen mutasse dicendus sit. Cicero in Bruto: Is soceri instituto, quem (quia coopatus in augurum collegium non erat) non admodum diligebat: praefertim quum ille Q. Scæuolam sibi minorem natu generum pretulisset. Nam id Sibi (ut Quintiliani uerbis utar, qui eum notat) & ad socerum refertur, & ad Fannium potest. At si dixisset Ei, de Fannio utique locutus intelligeretur: aut si ipsi, aut si Illi, sic, Praefertim quum is Q. Scæuolam illi. Et ego quidem deuitare cupio amphibologiam. At Priscianus (cuius hoc erat officij) quum eam notat, non modo id non facit, uerum etiam

in ipsam incidit paulò post, dum ait: Vel quum transitum facit in aliquos sibi coniunctos, ut ille miseretur eorū, qui secum uiuunt, uel sibi parentium, uel secum degentium, dat sibi fauētibus, inculsat secum certantes, et inuidet se indigētibus. Nam id sibi, et id se (quum tam pluralis sit numeri, quā singularis) quò referatur ambigū est: sed hęc amphibologia in primitiuo est, illa quam ipse notat, in deriuatiuo. Rogat iste illum ne suo noceat filio. Quasi uerò nihil ad rem faceret illud de Cicerone et Varrone, aliud ambigui protulit exemplum.

Suus est illius seruus, et similia malè dici. CAP. XI.

IN quo etiam exponendo, quod in illo non fecisset, errauit, ut ad aliam questionem transeamus. Errauit enim, inquit, Ambiguum cuius filio suo, istius, an illius: cuiusmodi est, quod superius dixit: Docco ego, uel tu suum illius seruum. Et iterum: Suus est illius seruus. Et iterum: Suus illius, istius, ipsius hominis. Inq; alia longè post materia, nisi substantiuis uel uocatiuis uerbis adiungantur, sicut et nomina, meus es filius, meus uocatur seruus: tuus nominor parens, tuus est pater: suus illius sum filius, suus illius es filius, suus illius est filius. Et aliquantò post non semel, quæ uerba mox subiungam, quorum Prisciani exemplorum unum est: Suus Vergilij uersus: simile illi, Vtrum Platonis, an Aristotelis suum? Quod sermonis genus (quantum memini) nusquam inueni: eoq; mallem aliena prompsisset exempla is, qui hoc tradit, quam sua finxisset. Ad hoc probandum ea quoq; facient, quæ de coniuncta huic materia disputabimus.

Suus neque discretionis, neque abundantiae causa posse addi ad Ciceronis uel istius filius, sed potius redundare. CAP. XII.

IAm uerba, quæ modò promisi me subiuncturum, utriq; atq; ad eò multiplici questionem seruient, et idcirco prolixius

xius recitentur, quæ hæc sunt: Discretionis quoque causa, uel abundantiae, solet cum genitiuo possessoris addi nominatiuus possessiui: ut, Suus est Homeri mos: intelligitur enim non alterius: et Suus Ciceronis filius heres est patris constitutus: Suus dicitur ad discretionem illius, qui secundum leges non est suus: id est, sub potestate patris legitimi non est. Quod autem Suus pro uniuscuiusq; proprio accipitur, usus confirmat. Verg. Georg. 1. — Molles sua thura Sabæi. Terent. in Phorm. Quot homines, tot sententiæ, suus cuiq; mos est. Sin autem in possessionem fit à possessore transitio, obliquis possessiui utimur: ut, Cicero miseretur filij sui, præbet suo filio, aspicit suum filium, potitur suo filio. Sin extrinsecus fit transitio in possessionem tertie personæ, sufficit genitiuo uti ipsius possessoris: ut, Misereor filij Ciceronis: dono filio Ciceronis: accuso filium Ciceronis. Licet tamen etiam addere possessiui casus consequentes, uel discretionis causa, uel abundantiae: ut, Egeo ingenij sui Ciceronis: Bene dico ingenio suo Ciceronis, et similia. Illud quoq; sciendū, quod cum in alijs omnibus possessiuis liceat primitiui genitiuo pro omni eorum uti casu, quod ostendimus, in hoc quoq; possessiui pronomine tertie personæ quomodo in alijs tunc utimur, quum ipse possessor aliquid agat in possessionem suam, et cum in aliam personam transitum ostendatur facere pro sua possessione: ut, Amat ille suum filium, et amat sui filium: Benedicit suo filio, et benedicit sui filio: Petit à me ut pro sim suo filio, et ut pro sim sui filio. si ipsa tamen possessio in possessorem faciat transitionem, non est congruum uti primitiui genitiuo pro possessiui: quia uim habet compositi Græci: ut, Ciceroni redit suus filius, non satis commode per hoc dicitur, Ciceroni redit sui filius: nec, Ciceronem laudat suus filius, pro sui filius, et similia: quia nec apud Græcos bene dicitur, Κίεγωρα γιδεί ο έαυτῆ υἱός, nisi more Attico pro simplici

compositum accipiatur. Et sciendum quod quia primitivum eius tam singulare, quam plurale est, licet in possessio & unum, & plures possessores eius intelligere, pro significatione genitivi ad possessorem pertinentis: ut, Suus illius, & Suus illorum: nec mirum si per transitionem Romani utuntur his pronomibus, Sui, sibi, se, a se, & eius possessio, ut ostendimus: nec non si ad coniunctionem Sui, ad alias etiam personas aliquid agat: ut, Ille vocat me ad se, ducit te secum, trahit omnia in se: uel quum transitum facit in aliquos sibi coniunctos: ut, Ille miseretur eorum, qui secum vivunt, uel sibi parvulum, uel secum degentium: dat sibi faventibus: incusat secum certantes: & invidet se indigentibus. Et videntur haec omnia possessio- rum vim habere, & similia, nec incongrue huiusmodi constructionem habuisse, cum Attici quoque soleant huiusmodi compositis uti in constructionibus. Xenophon ἀπομνημονοματων primo: ΑΜΑ Σωκράτης ἔφη, ὁ καὶ πατὴρ τῶν πατέρων προσηλακίσει ἐδίδακε πάθων συνόλης αὐτῶ ὀρωτέ- γης ποιῆν τ' πατέρων. Quod autem etiam genitivo, uel dative, qui loco sit genitivi possessoris, bene additur etiam possessivum (ut supra diximus) non solum nostrorum, sed etiam antiquorum usus comprobat. Vergilius in Bucolicis:

Eclog. 3.

Et me Phœbus amat, Phœbo sua semper apud me
Munera sunt lauri, & suaue rubens hyacinthus.
Terent. in Adelph. Sui sibi hunc gladio iugulo. Plato in Timæo: Μὴτ' ἀρα ἀργύριον μήτε χρυσίον μήτ' ἄλλο ποιηθῆν κίβητα αὐτῶ ἰδίου. Et (quod mirum est) hoc ipsius τὸ ἰδίον etiam primæ, & secundæ adiungitur persone apud illos, ut Isaacus ἐν τῷ πρὸς Εὐκλείδην, οὐκ ἀρ' τὰ ἰδία τὰ ἐμὰ: pro quo nos dicimus, meum proprium, & tuum proprium. Dicitur tamen etiam suum proprium illius, ut non putetur abun- dare suum, sed indubitabilem discretionem significare. Illud quoque

quoque notandum, quod tertiæ persone possessivum ad innumera- biles (ut dicimus) refertur personas: quippe cum ad omnia tertiæ persone pronomina, & ad omnia nomina & partici- pia potest referri, ut Suus illius, Suus istius, huius, eius, Suus Vergilij uersus, Sua discantis diligentia. Primæ autem perso- næ possessiva, & secundæ, non egent per se prolata adiun- ctione alicuius genitivi, quum vim genitivi finiti in se habeant: quomodo nec Suus eget genitivo sui primitivi, quem in se pos- sidet, sed extrinsecus alterius uocis propter multitudinem ter- tiarum personarum. Præter rem fuerit hic notare tam mul- tas, atque adeo innumerabiles tertiæ personas, quum tantum una sit, sed huius persone innumerabiles uoces. Primum aliud est Suus illius filius, & c. Aliud, Suus est Homeri, uel Homero mos, & Suus cuique mos. Et apud Catillum: Suus cuique immatus est error: quoniam hic accipitur Suus pro proprius, illhic mi- nimè. Deinde nulla illhic reciprocatio, quæ hic est: quippe in- tercedente uerbo inter Suus & genitivum dative: sic, Homeri, uel Homero est mos suus, siue mos suus est Homero: Cuique est mos suus, siue mos suus est cuique: Cuique est innatus suus error, siue suus error est innatus cuique. Phœbo sunt semper lauri sua munera apud me, siue lauri sua munera sunt semper Phœbo apud me. De quo genere construendi, poste- rius quid sentiam apparebit. Nam illud exemplum,

India mittit ebur, molles sua thura Sabæ:
inutile exemplum est, in quo non accipitur Sua pro propria: sed quomodo quum dicimus: Mittunt suos legatos, suos mili- tes, suas naues, sua agmina: quo etiam modo accipitur in Teren- tiano exemplo: Sui sibi hunc gladio iugulo. quod Sibi, nulla nisi festiuitatis cuiusdam gratia additum est, nec ita coheret cum hoc ablativo dative sui primitivi, ut fit in illis genitiuis, Suus illius, Suus Aristotelis, Platonis uel, nullo pacto separabi-

Georg. 1.

libus. Nam si se pares iam alterum genus loquendi erit, de quo non loquitur Priscianus hoc loco, Suusq; significabit quod proprius. Separes autem interiecto uerbo, ad hunc modum: Suus est illius mos, Sua est istius natura, Suus est Aristotelis modus, Suum Platonis genus, Suus est Vergilij uersus, Sua est discretis diligentia, sua docentis. Et sine uerbo substantiuo: Suus tenet dolor patrem, suus matrem. nec procul ab hoc abest Vergilianum illud: Fessosq; sopor suus occupat artus.

Quapropter non eadem (ut Prisciano placet) ratio dicendi, Suus est Homeri uel Homero mos, usitatissimum loquendi genus: & Suus Ciceronis filius haeres est patris institutus: quod dici ratio uetat. Nam quod ait, ad discretionem illius, qui secundum legem non est suus, id est, sub potestate patris legitimum non est, nulla ratio est, nisi & doceat sic locutus esse uel legum lattores, uel principes, senatum uel aut populum, uel praetores, uel Iurisperitos: qui etiam definitum reliquerunt, qui sui dicantur uel haeredes, uel serui, nunquam hoc pronomem cum genitiuis huiusmodi copulantes. Et (ut rationem quoque addam) Suus haeres, ad eum, cuius quis haeres est, refertur: sicut Suus seruus, ad eum, cuius quis est seruus: ut si dicam: Nemo potest suum instituere haereditatem seruorum suorum: & Sua tutela ad illum refertur cuius tutela est, nec aliter dicitur Suus ad discretionem alterius, quam Meus, Tuus, Alienus. Cum ergo nihil agat Suus, si apponatur ad Ciceronis filium, palam est redundare, non aliter, quam in altero exemplo. Ego ingenij sui Ciceronis, Benedico ingenio suo Ciceronis: ubi Suus redundare non aliter quam in altero exemplo diffusetur Priscianus: sed pro Redundantia dixit, Abundantia. Sane abundantia interdum aliquid cause habet, redundantia nihil. Nam quod dictionem non dico absurdam, sed otiosam, ac similem membro quod integro corpori (uel uti sextus in manu digitus) adnascitur? quam ipse quoque

qui

qui ait, tacite reformidat longe post, quum de uocatiuis pronominum agit, inquiens: Itaque quamuis ad ipsam rerum naturam recte uideatur posse dici, O sue fili Euandri: & O sua uxor Euandri: ut si dicam Euandrici filii, & Euandria uxor, quum in hoc duae tertiae intelligantur personae, possessoris & possessionis, usus tamen deficit. Cur Prisciane usus deficit: nempe quia deficit ratio, atque ipsa rerum natura: quoniam sue & redundat, & reciprocationem (quod ipsius proprium est) perdit. At tu uis addi etiam proprium, nec tamen tunc redundare siue abundare Suum, sed indubitabilem significare discretionem. Harum rerum (quum ratio tecum non faceret) si nulla usquam reperiebas exempla, tradere precepta non debuisti. Si reperiebas, & illa debebas proferre, quod fecisses (opinor) si reperisses.

Suus, non caret uocatiuo.

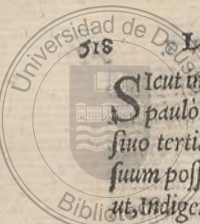
CAP. XIII.

Quod si usus & uitandae redundantis, & conseruandae reciprocationis causa respicit talem uocatiuum, o sue fili Euandri, quid faciet neutra obstante istarum causarum profectio uocatiuum oportet admittat, quum natura (Prisciano quoque testante) non refragetur. At quo pacto reperiemus nec redundantem, & reciprocum uocatiuum? id uero iam superius ostendimus. Si enim illhic, Benedicite domino Angeli sui, id Angeli uocatiui est casus, perinde ac si diceretur, o Angeli sui, & quale esset, Defendite, adiuuate, protegitte Caesarem uitam periclitantem o amici sui, o milites sui, o ciues sui, quid mi uocatiuum suus habere dicendum est? Quod si nulla huiusmodi reperiantur exempla, nec mirum, quia raro sit opus hoc sermone, & ratio tam ualida est, ut ipsa possimus esse contenti.

Non tantum per nominatiuum, quale est, Videt illum suus filius, licere loqui, sed etiam per alios casus.

CAP. XIII.

K 3 Sicut

Sicut in ea questione qua reliqua est ex Prisciani uerbis, sic paulo ante dicentis: Est tamen aliqua differentia in possessu suo tertiae personae, cuius nominatio tum utimur, quando ad suum possessorem possessio transitionem facit, & non ad alium. Ut indiget illius, uel Ciceronis suus filius: Praestat illi, uel Ciceroni filius suus: Videt illum, uel Ciceronem suus filius: Bene meretur de illo, & de Cicerone suus filius. Similiter passiva quae a possessore solo fiunt, nominatiuum possessionis exigunt: ut, Amat ab illo, uel a Cicerone suus filius. Nec non tam nominatio, quam alijs casibus possessiui licet uti, quum possessorem ostendimus extrinsecus facientem transitionem ad aliquam aliam personam pro sua possessione: ut, Rogat me ille, ut suus legat apud me filius, et ut suus doceatur a me filius, & ut sui misceat filij, & ut suo donec filio, & ut suum sequar filium, & ut suo potiar filio. Na cur ad nominatiuum coarctat hanc regulam? An non hoc per accusatiuum eiusdem generis est? Piget Ciceronis suum filium, Rumor est Caesari insidiari familiares suos, Constat suum esse Homeri morem, Fugere Pompeium sua interest, Fratris iam pigere incipit uxore sua. Nam per accusatiuum Latinius dici, quam per nominatiuum, sic, Fratris iam incipit uxor sua pigere, alibi docuimus. Cui

Declam. 3.

simile est illud Quimiliani in Milite Mariano: Nec si sit uite cupidissimus, poenitere eum facti sui potest.

Quaedam reliquit praceptorum, quando indifferenter, quando differenter utamur his pronomibus. CAP. XV.

Harum porro duarum Prisciani regularum, quas nunc ad literam subieci, in posteriore licet pro Suus uti Eius, siue ipsius, id est, genitiuo: ut, Rogat me ille, ut eius legat apud me filius, & ut ipsius doceatur a me filius. In priore non item, quod superius quoque significauimus. Etenim (ut diuersa pronomam

nam claritatis gratia exēpla) non ausim dicere, Phythagorā uenerabantur discipuli eius, sed sui: nec, Quenq; decet ipsius defensio, sed sua, siue sui, ut apud Valerium Martialem:

Lib. 5. epig. 10.

Et sua riserunt secula Mæonidem.

Nam id quod in principio negaui sub speciem transitionis cadere, sua quenque delectant, sua cuiusq; sunt, sua cuique redantur, iam admonuimus non posse mutare pronomen, quia tunc substantiuum est, illud autem ancipitis usus est (quod in posterum consulto reseruaui) quoties per ablatiuum loquimur absolutum: ut, Beatus ille est, tot se uel eum iuuantibus. Potest iam secure uiuere tanta sibi, uel ei accedente hereditate. Quo in genere nonnunquam usu uenit, ut per Se, non per Eum, uel Ipsum utique loquendum sit.

Quemadmodum in construendo resoluantur, Sui, Suusq;, in Is, Ipse, Ille. CAP. XVI.

ET (quod mireris) ab ipso Se incipiendū, ut apud Quintilianum Institutionum primo: Tradito sibi puero, docendi peritus ingenium eius in primis, naturamq; perspiciat. Non enim dixerim, Tradito ei puero, Sibi in Ei mutato: aut Eius & Puero permutatis: sic, Docendi peritus in primis ingenium pueri, naturamq; perspiciat tradito sibi eo. Sed magis hoc in Suus permittitur, quam in Is, ob id quod sequi uult illud in constructione. Ideoq; resolui in quodlibet trium (de quibus differuimus) pronominum, Is, Ipse, Ille, tanquam affinitatis quodam, aut consanguinitatis gradu propinquorum: ut apud Senecam: Saepe in magistrum scelera redierunt sua: quod ita construendū erit, resoluendumq;: scelera magistri saepe redierunt in eum, siue in ipsum, siue in illum. Nonnunquam resolui non potest: non modo quando est substantiuum: ut, Suum cuiq; soluat, Sua cuiusq; sunt, nisi longa & perinde dura circuitio ne utamur. Quod cuiusq; est, ei soluat: quae cuiusq; sunt,

Cap. 4.

K 4 ipsius

ipſius ſunt: ſed etiam quando accipitur pro proprius: ut, *Suus* eſt Homeri mos. Sunt & ſua dona parenti. Sunt hic etiam ſua premia laudi: niſi hic circuitione utamur: ut, Mos Homeri eſt eius: Dona parētis ſunt ipſi. Premia laudis ſunt illi: quod mihi non probatur. Eſt autem & alterum per hęc ipſa tria pronomina reſolutionis genus, ut ſi dicas: Sepe in magiſtrum ſcclera redierunt ipſius, uel eius, uel illius: quale eſt illud ſuperius ex Quintil. Quomodo & ipſum, & Vergilium ſcripſiſſe manus eorum docent. Reſoluamus enim: Sepe ſcclera magiſtri rediere in ipſum, uel in eū, uel in illum: item, Quomodo manus & ipſius & Vergilij docent eos ſcripſiſſe. Sed hoc tranſeo, & cetera, non tam natiua materia, quā adoptiua. Nam grauius facere ſcriptorem exiſtimo, qui non nihil, quā qui nihil omittit, ne ſaltem plus magnitudini uoluminis, quā utilitati legentium ſtudiſſe uideatur.

PERORATIO OPERIS.

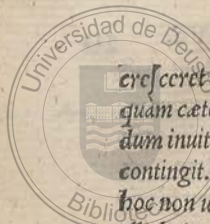

AEC habui, Ioannes, de pronominum Sui, & Sui reciprocatōne, quę dicerem. Cuius quęſtionis tantum abeſt ut timeam, ne quis tenuitatem, facilitatemq; inſectetur, ut uerear, ne magnitudine potius, ac difficultate deterreatur, & quidem (ſicut initio dixi) Labyrinthea. Etenim me quoq; iuuat ad eius finem, uelut ad exitum Labyrinthi perueniſſe illius Cretenſis (nam complures fuiſſe memorantur) quem Vergilius idem alibi narrat,

Aeneid. 5.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitemq;
Mille uis habuiſſe dolum, qua ſigna ſequendi
Frangeret, indepreſus, & irremediabilis error.
Verum non eſt cur ego iam uerear iſtam legentium (ſi qui modo hunc libellum legent) deſperationem. Nanq; omnem, que

quę ante à erat, difficultatem, ut illis demerē, ipſe ſuſcepi, uniuerſasq; ſerē ſerutatus cæcæ domus ambages, de Labyrintho, ut amphitheatrum facerem, elaboraui, quale in media urbe uiſitur, à Veſpaſiano extructum, aut quale Puteolanum, Campanum ue, aut Veronenſe (nam eiſdem exempla ſunt pluriſſima) mille uias illud quidem habens, ſed ſine cæcitate, ſine dolo, ſine errore, aut (quo magis è uicino ſimilitudinem ſumam) quale ſummi pontificis palatium, quod proximè Nicolaus Quintus ex conſiſo, & Labyrinthos anfractus habente auguſtiſſimum reddidit, non tamen aboletis eorum titulis, qui illud ædificarant, exornarantq;, ſed reparatis, atq; magnificentius reſtitutis, ut non immerito ueteres ſummi pontifices (ſi quis illis harum rerum ſenſus eſt) huic plus, quantum ad ædificationem pertinet, quā ſibiſis debere fateantur, à quo ædificante plus ornamenti acceperunt. Factū haud dubie omnium palatiorum magnificentia præclarius. Cui non nihil noſtram fortasſe conferri poterit, qui priſcorum autorum (quantum in nobis eſt) reſtituimus, reparauimusq; dignitatem. Sed quid demens ego qui meum cum illius opere coner ulla ratione comparare? caſam cum regia, tophum cum marmore, es cum auro, literulas cum excellenti uirtute, ac ſingulari ſapiētia: præfertim quum opuſculum hoc non auſim edere, niſi prius ab eo comprobatum, optimo literarum cenſore, nō ſolum literarum præſide ac principe? Eſt enim ille, ut ſemper antea doctrinarum omnium cultor, cenſorq;, ita nunc non modò Romani pontificatus, ac Romani imperij, uerum etiam Romani eloquij moderator & princeps. Quę tria ciuam poſt homines natos aſuiſſe dicemus? id eſt, ad duo priora, hoc tertium acceſſiſſe. In primis curam gerendi, ut cum omnis doctrina, tum uerò lingua Romana (quę uſtatius Latina dicitur) cunctarum doctrinarum ſeminarium coleretur, &

I N D E X.

Cresceret res profecto (si uere estimemus) maioris laudis, quam cætera. Siquidem illa ad nos aliorum iudicio, & interdum inuitos, deferuntur, hoc non nisi iudicio nostro, studioq; contingit. Illa nonnunquam parum recte administrantur, hoc non uideo quemadmodum non recte queat administrari. Illa huius operam, atq; opem desiderant: hoc etiam ut illa non adsint, per se potest esse contentum. Itaq; ego Nicolaum Quintum, cum propter alia summum hominem iudico, tum uerò propter id, quod non tantum cultor est sapientiæ, sed plurimos etiam cultores efficit, haud iniuria comparandum censeo choro Musarum (si quæ unquam Musæ extiterunt) quæ & sapere ipsæ omnia, & nobis ad capeßendam omnem sapientiam autores esse creduntur. Ab hoc igitur Ioannes, cuius tu intimus es (ut ad nos reuertar) oraculum posces, nunquid hic liber tibi dedicatus editione sit dignus.

F I N I S.

I N D E X E O R V M,

Q V A E H O C I N L I B R O S C I -
tu digna uidebantur: cuius primus nu-
merus librum, alter libri
caput indicat.

A	A		
	lib. 3. cap. 66	Abhorreo	5.101
Ab & abs quibus cum literis iungantur	2.29	Abiegnus	1.4
Abaculi	6.53	Abigo	6.16
Abactores	6.16	Abigeatus, Abigeus	ibidem
Abdico	5.104	Ablatiuus	2.6
Abfore	1.26	Ablatiui & Genitiui affinitas	3.17
		Abstius	

I N D E X.

Abstinentia	4.41	Actor, 4.32. Actū est,	5.102
Abus habentia nomina in datiuo & ablatiuo	1.1	Ad, cum uerbis	3.37
Ac	2.58	Adamo	5.37
Accedit, 3.45. Accedo, 4.2		Addico, Addictus morti	5.28
Acceptus in conuiuium	5.7	Adduco in inuidiam	1.21
Acceptilatio	5.100	Aded, 2.44. Ad hoc,	2.5
Accerso	1.23	Adiectiua in bundus	1.12
Accessio, Accessus	4.2	Adiectiuū ubi collocadū	3.25
Acinus	4.28	Adijcio	3.45
Accipio ignominia, &c. 3.75		Aditum munire, Aditus	5.26
Accipio	6.7	Ad me spectat	3.96
Accipio excusationem	5.67	Ad moueo manum	5.90
Accipio iniuriam	6.3	Adolescentia lubrica	4.101
Accipio conditionem	4.67.	Adoro	5.11
& 5.67		Ad summā, Ad summum	6.20
Accipio fidem	5.16	Adsum, 5.51. Adueto,	5.10
Accola	4.54	Ad tempus	4.112
Accusator	4.12	Aduerbia quædā in im exeunt	
Accuso	6.13	tia	6.20
Accusationis uerba	3.32	Aduerbia quædam compara- tiua & superlatiua, ser- uiunt accusatiuo	2.13
Accusatiuus cū infinitiuo	2.14	Aduerbiuum disiunctiuū quid momenti ex situ habeat	3.26
Accusatiuus temporis	3.17	Aduersor	5.80
Accusatiuus p noiatiuo	3.23	Aduersus, Aduerto	5.90
Aceruus	4.49	Adulatio, Adulor	5.66
Acus, Acicula	1.5	Adulterium	6.45
Acta, Actiones	4.9	Adultus	1.30
Actio, Actus	4.2. & 32	Aduocatus	4.12
Actio noxalis	6.35	Ad uotum	5.70
Actiui i passiui resolutio	3.39		
Actiui uerbi nitidior usus	3.49		
			Aedes

I N D E X.

Aedes, cum deriuatis, & 6.40	3.7.	Albani, Albenfes	4.85
Aedificare	3.7	Aleator, Aleare, Alea ludere,	1.6
Aedificium	6.40	Aliquantifscr	2.48
Aediles	4.84. & 3.7	Aliquanto	1.16
Aedilitius	4.84	Aliquis	3.6. & 3.16
Aeditui	3.7	Alius	1.16. & 3.59
Aegresco	1.22	Aliter	1.16
Aequalis, Aequabilis & 6.26	4.102.	Alleuo	5.81
Aerarium	1.6	Allocutio praematura	4.107
Aes alienum conflare	5.94	Alludere	4.16
Aestimo	5.20	Alo, 5.46. Altilis,	1.8
Aetas praematura	4.107	Alter alterum accusat	3.30
Affatim	6.20	Alter	3.59
Affectatio, Affectio	4.78	Aluearium	1.6
Affecto, Affectus	ibidem	Alumnus	6.1
Affectus sum	5.35	Amamus nos inuicem, mutuo, & pariter	3.74
Afficio te iniuria	3.94	Amator	5.37
Affinitas genitiui et abla.	3.17	Amatorium	1.6
Affore	1.26	Ambitio, Ambitus	4.19
Africa, Afri	4.85	Ambitiosus	ibidem
Age, Agite, Agedum	2.16	Ambulo	5.79
Agere, 6.51. Age uero, 2.24		Amicus, Amica	5.37
Agere delectum	5.60	Amiculum	1.5
Ager	4.55. & 6.41	Amo, 5.37. Amor,	4.62
Ager meus & mei	2.1	Amorem conciliare	5.53
Ager restibilis	6.42	Amoueo manum	5.90
Aggrego	3.45	An, An'ne	2.17
Ago gratias	5.41	Anacreon poeta	1.11
Ago tibi gratum	3.75	Andromeda	5.6
		Anguilla	

I N D E X.

Anguilla lubrica	4.101	Armamentariu, Armariu	1.6
Animaduerto	3.69	Armenta, Armentarius	4.42
Animosus	1.21	Armiger	6.1
Anniuersarius	4.108	Arra, Arrabo	6.57
Anniculus	1.5	Artificia	4.44
Annona	4.33	Aruum	4.55. & 6.41
Annuatim	6.60	Ascisco, 5.86. Aferibo,	3.45
Ante uim habet comparatiui		Aferiptuius	1.11
1.16		Affectari	5.77
Antecedētis à relatiuo discor		Affentor	6.66
dantia uenusta	3.19	Affuero	5.87
Ante diem uenire, adesse	4.80	Afideo, Afido	5.6
Antehac, ante illud	2.56	Afinus, 4.42. Afylum,	6.19
Antiqui, 4.5. Aper, 4.42		Ast, 2.15. Aster, Astru,	6.22
Apertum, Apertile	1.8	Assumo, 6.3. Assurgo,	5.12
Apes non apis dicendum	1.5	At, Attamen, 2.27. Atq;, 2.58	
Apparatus belli	5.64	Atramentarium	1.6
Apparo	ibidem	At uero	3.24
Appellationis uerba	3.92	Auctio, Auctionari	4.32
Appendo	5.82	Auctus	ibidem
Appetitus, Appeto	5.7	Audicens sum tibi	3.42
Apud te	6.54	Audio te, & tibi	5.29
Aquatilis	1.8	Audui à patre, de patre, & ex patre	3.66
Aratio	4.2	Audire habeo	5.98
Arbor, 4.27. Arceo	6.16	Auditorium	1.6
Arcesso, & Accerso	1.23	Autor	4.32. & 5.30
Architriclinus	4.34	Autoramentu, Autorare,	4.32
Arcta mulier	6.38	Autoritas	3.88. & 4.32
Arca	4.55. & 6.41	Auersor	5.80
Argentarius	4.42. & 44	Auersus, Auerto	5.90
Argutus	1.30	Aue,	

I N D E X.

A			
Auc, 6.38.	Auis,	4.45	Bonitas, Bonum 4.100
Aula		4.34	Bos, 4.42. Bractea, 4.74
Auricula, Auris		1.15	Breuiter 6.20
Ausculto		3.42	Bubalus 4.42
Auspicari, Auspex, Auspicium	Auspi-	6.1	Bucca, buccæ 4.52
Aut		2.17	Bundus finita nomina 1.9
Autem, Autem non		2.24	Burdo 4.42
Auxilium do, & fero		3.65	
	B		C
B acca		2.28	Aballus 4.42
Barba, Barbæ		6.14	Calamariū, Calcearium 1.6
Beatitudo, Beatus		4.14	Calculi 6.53
Bellum		4.64	Calumniator, Calūnior 6.49.
Bene		2.52. & 3.87	Calumnia 6.50
Bene censeo, Bene precor, Bene mereor		3.87	Camelus 4.42
Bene agi cum aliquo		5.102	Campania, 4.85. Capus, 4.55
Benedico, Benedicus		1.10	Candeo 6.11
Beneficentia		4.100	Caper, Capra 4.42
Bene habeo, Bene habet		3.74	Capesso 1.23
Beneuolentiā cōciliare,		5.53	Capio spem de te 3.81
Bergomensis, Bergomū		5.85	Capio, Capior oculis 6.3
Biduo, 2.33. Bimus,		1.5	Capitalis 4.109
Binoctium		2.33	Captus 6.3
Binus, Bini codicilli		3.5	Cardo, 6.61. Careo, 5.85
Bis centum, Bis mille		3.4	Caritas, Charitas 4.42
Blandior		5.66	Carnarium 1.6
Bombarda		2.34	Carnosus, Caro 4.73
Bona corporalia, & incorporalia		4.98	Carpo, 6.6. Carptim, 6.20
			Cartilago 1.5
			Castellum, Castrum 4.20
			Castrense peculium 6.40
			Casus 4.50

I N D E X.

Casus septimus	2.6	Circumsisto, Circunsto	5.49
Catellus, Catulus	4.71	Circumspectus	1.30
Cateruatim	6.20	Citare	6.2
Catamiti	4.110	Citra, 2.49. Citro,	2.57
Caullari, Caullatio	6.49	Ciuis, Ciuitas	4.83
Caupona	4.44	Clarus	4.91
Causa mea, & mei	2.1	Cliens, 4.12. Cliuus,	4.43
Causari, 5.67. Cautus,	1.30	Cœpit eum pœnitere	3.46
Cedo, Cedo	3.45	Cogito	5.20
Cesim	6.20	Collybiſtæ	4.44
Cœlebs, Cœlibatus	4.106	Colliberti, Collibertæ	4.1
Celebris, Celebritas	4.96	Collis	4.43
Cœnaculum, Cœnatio	4.22	Colloco te in spem	3.81
Censor, Censorius	1.6.	Collum	4.36
& 4.84		Comenses	4.85
Centum & uiginti quinq; annos natus	3.14	Comes, Comis	4.38
Centeni	3.5	Comucus, Comœdus	4.32
Centurio	6.32	Comitari	5.77
Cerasum	4.28	Comitatus	4.38
Cerebroſus	1.21	Commœatus, 3.10. &	4.36
Cernere est	3.83	Commendo	3.45
Certamen, 4.64. Certe, 2.27		Commentariū, Cōmentis, 4.21	
Certum est	5.27	Commigro	5.95
Cerui, Ceruicis duræ	4.36	Commilitones	4.83
Ceu	2.36	Committo	3.56
Cicurare, Cicuris	4.42	Committo ut	2.38
Cicur, Cicum	ibidem	Commune, Comparo	3.45
Cilium, 4.52. Cimbri, 5.10		Comparatio inæqualiū	3.72
Circiter	2.7	Comparatiua aduerbia ferunt accusatiuo	2.12
Circumſcriptio	6.10	Comparatiui & superlatiui differ	

I N D E X.

differentia	1.13	Conclauē	4.34
Comparatiui natura	1.12	Conclusio	1.30
Comparatiui proprietās	1.19	Condictio, Conditio	4.64
Comparatiui resolutio	1.12	Condiscipuli	4.83
Compareo	5.51	Conducibile est	3.49
Compendium participij	1.32	Conducit	3.41
Comperendinare	2.33	Conductitiuū	1.11
Comperi	5.24	Confero	3.45
Compertum est mihi	ibidem	Confector, Conficio	6.52
Complacitus	1.30	Confido	5.47
Complodo	5.9	Conflare æs alienum	5.94
Complura	4.90	Confluens, i. 33. Confore, i. 26	
Compos	3.34	Congrus lubricus	4.101
Componere sarcinas	4.49	Coniecturæ uerba	3.79
Composita ab ac, q, & 2.5		Coniuratio, Coniuuro	5.21
Cōposita ab en, & ecce	2.15	Coniunctio quid momenti ha-	
Cōposita ab olim & diu	2.36	beat ex collocatione	3.26
Cōposita à dudum, nuper, &		Cōiunctiui modi præteritum	
pridem	2.43	à futuro eiusdem quomodo	
Composita à leuo	5.81	differat	4.28
Composita à quis, uel qui	3.16	Connueo,	4.52. & 6.7
Composita à re	5.63	Conscisco	5.86
Composita quæ dā à præ, per,		Confessus	4.2
uel re	5.31	Consideratus	1.30
Compositorū ab esse & fore		Consolatio, Consolor	4.77
differentia	1.26	Conspiciuus	1.30
Con præpositio	6.52	Conspiro, Conspiratio	5.21
Concilio	5.54	Constat ratio	5.18
Concipio spem de illo	3.81	Consternari, Cōsternere	5.91
Concio	4.47	Constitui, Constitutū est	5.24
Conciuis	4.83	Consuetudo	5.5
		Con	Con

I N D E X.

Consularis, Consul	4.84	Cubiculum, non à cubili, Cubi	
Consulo te & tibi	5.40	liculum	1.5
Consulto, Consulor, Consul-		Cuius, 2.3. Cuius, Cuiā,	3.2
tus	ibidem	Cuiusq;	2.2
Contendo, Contentio	6.4	Culcitra, 6.46. Culpa,	4.6
Contentus	1.30. & 6.4	Cū præpositio, 2.6. 2.2. &	39
Conterraneus	4.83	Cumani	4.85
Continens	1.33	Cum pace tua	4.18
Continentia	4.41	Cum primum	1.17
Continuò cum nō & ne	2.30	Cupido uolucet	4.45
Contraxi æs alienum	5.94	Curo	1.27
Contraxi tædium	6.3	Curia, Curiosus	1.21
Conuenio	3.76	Cursim, 5.20. Cursus,	6.5
Conuenire habeo	5.98	Custodia	4.76
Conuenit	3.76		D
Conuentus	4.2	Annādi uerba qbus ca-	
Conuersatio	5.5	sibus cōstruantur	3.32
Conuitium	6.52	Dapes	4.23
Coopto	5.60	Dare facultatem	4.65
Copia mea & mei	2.1	Dare operam	4.70
Copia, Copiæ, arum	4.65	Dare potestatem	4.18
Cordi est	5.22	Dare ueniam	ibidem
Corporalis, Corporeus	4.98	De, 3.66. Debello,	5.62
Corpulentus, Corpus	4.73	Decedo, 5.95. Decet,	3.41
Coxa	4.57	Declamator	4.81
Crapulari, Crapula	5.55	Declaro	5.38
Cras, Crastinus	2.33	Decretum est mihi	5.24
Crebresco	1.22	Δένειχ &	6.32
Crepitaculum, Crepitus	4.29	Decoro, Decor	4.15
Crimen	4.58. & 5.8	Decreui, Decretum est	2.54
Crudus	4.116	Decurie	6.32
			L
			Decu

I N D E X.

Decurio, Decurio municipa- lis Decurio Romanus ibi.	De repetundis pecunijs	1.24
Decus, Decoro	Descendo	5.36
Decus, Decoro	Descisco	5.86
Decus, Decoro ibidem	Deses, Desideo	5.65
Decere nox.e	Desideratiua uerba	5.23
Decitius	Desinet me tedere	3.46
Dedisco, Dedoceo	Desipio, Desipisco	5.3
Deduco	Despicio	5.56
Defatigatus, Defatigor	Detulit, 5.44. Deturbo	5.89
Defectio, Deficere	Deuenio, Deuoluo	5.56
Defectus	Dicax, Dicacitas	5.10
Defendo, 6.24. Defero, 5.44	Dicere oportet	3.20
Defessus, 4.99. Deficio, 4.6	Dicere, Dicta, Dictio	5.10
Defore	Dico sententiam	5.48
Defungor, Defunctus	Dicto	5.10. & 50
& 44	Dicto, Dictum	5.10
Dehisco, 5.15. Deinceps, 2.56	Dic, Dies, Diccula	4.80
Delabor	Diem obiit	5.44
Deliberaui	Differentia comparatiui à su- perlatiuo	1.13
Deliberatum est mihi ibidem	Differētia infinitiuorum esse & fore, et cōpositorū	1.26
Deligo, Delectum agere	Differentia, & numerus offi- ciorū apud Romanos	1.12
Dementia	Diligo	5.37
Demereor	Diluculum	4.80
Demigro	Diminutiua in ulus, a, um	1.5
Demum cum compositis	Dimitto	3.45
Deniq;	Discedo, 5.95. Disco, 5.1	
Deorsum	Discordia elegās relatiui cum antecedente	3.19
Depectus	Discre	
Depeculor		
Deposarius Depositor.		
Deprecor		
De		

I N D E X.

Discretus, Disertus	Dudum, 2.34. Dum, 2.48
Dispicio	Duntaxat
Dispiceo mihi	E
Dispicientia	E Adem persona tanquam alia.
Disimulatiu	Eatenus
Dissoluo	E' & Ex, E' regione
Distributiua	E' re mea, E' republica ibidē
Disturbo	Ecce
Dissuadere, 5.30. Diu, 2.35	Εκκλησια Ecclesia
Diuersa & similis uerborū si gnificatio, & regimē	Eccos, Eccas, Eccum
Diuersorium	Edico, Edictum
Diurnum spatium	Edisco
Diutinus, Diuturnus	Effigies, Effingo
Do tibi literas, & ad te	Efflagito
Do auxilium	Eheu, 2.11. Eiulo,
Do optionem	Elabor
Do fidem	Elephantus, Elephas
Docibilis, Docilis	Eleuo, 5.51. Eligere, 5.60
Docilimus	ibidem Ellum, Ellam, Ellos, & c.
Dolco	Elogium
Dolor meus, & mei	Emercor, Emerita
Domesticatim	Emeriti senes, & boues ibid.
Domus, Domus	Emigro, 5.45. En, 2.15
Donarium, 1.6. Donec, 2.48	Enectus fame, & sui
Dono tibi, & te	Enimvero
Donum	Eò magis
Dormitorium	Eò, & quò cū cōparatiuo
Duceni, 3.5. Ductilis, 1.8	Epistola
Ducor in spem huius negotij	Epulum, 4.23. Epule, ibidem
3.81	Eques

I N D E X.

E renibit	5.19	Execuso	5.67
Ergo, 2.43.		Ergo'ne, 2.17	Exemplar, Exemplum 6.33
Eripio	5.83	Exemplarium	ibidem
Errabundus	1.9	Exequor iussa	5.68
Esca	4.53	Ex æquo	5.19
Esse cordi, & in animo	5.22	Exheredo	5.104
Esse cum casibus	3.23	Exhibeo negotium	5.88
Esse & fore cum compositis	1.26	Exhorreo	5.101
Essendi	1.27	Exigo, 5.24.	Eximius, 5.35
Esse parem	5.74	Existimo	5.20
Est maturus rei militari	4.107	Existit, Exto	5.53
Esurio	1.24	Exitialis, Exitiabilis	6.28
Et, 2.58.	Etaiqss, 4.38	Exolctus	1.30
Et geminatum	3.92	Exsomnia	1.20
Et certè, Et sanè	2.27	Ex, & inter cum interrogatione	1.12
Etiam, 2.50.	Esi, 2.21	Exoro, 5.29.	Expedit, 3.49
Et hoc, & id	2.58	Expendo	5.82
Et hoc non sine, &c.	ibidem	Expeto, 5.7.	Explicit, 3.41
Euentus	1.7	Explo	5.9
Euidens passiue sumptu	1.30	Exploratum est mihi, Explorati	5.24
Euoluo librum	6.43	Expostulo	5.58
Ex,	1.13. & 3.66	Exprobrio	6.44
Exanimatus	6.28	Expugno	5.62
Exaudio	5.29	Exsententia habere	5.70
Exauro	6.62	Extèpore, Extèporalis	5.19
Execandesco	6.11	Exturbo	5.89
Excedo	5.95	Ex uinculis	5.19
Excogito	5.2. & 20	Ex usu, utilitate	ibidem
Exeretis	1.30	Fabrica	
Excubiæ	4.69		

I N D E X.

F abrica	4.44	Felix, Felicitas	4.87. et 4.114
Faceffo	1.23. & 5.88	Femen, Femina, Femora	4.57
Facies, 4.13.	Facile, 1.18	Femoralia, Feminalia	ibidem
Facio certiorè, iacturā, &c.	3.65	Fex	5.61
Facio delectum	5.60	Fera, 4.42.	Ferè, 2.49
Facio gradum	5.25	Fero, Fero tibi acceptum	
Facio gratum	5.76	Fero conditionem	4.67
Facio copiam	4.65	Fero auxilium, et opem	3.65
Facio potestatem	ibidem	Ferox, Ferus	4.97
Facio inuidiam	1.21	Ferre sententiā, & legē	5.48
Facio paria	5.74	Ferri	6.51
Facio tibi iniuriam	3.94	Ferruminatio, Ferrumino,	
Facio iter, & uiam	5.71	Ferrumen,	6.58
Facio negotium	5.88	Fessus	4.99
Facio potestatem	4.18	Festa Septimontalia	4.43
Facio sermonem	5.97	Festiuus, Festus	4.92
Facio stipendia	4.110	Fictiuus, Fictilis	1.8
Facio ut	2.27	Ficus, Ficulnus	1.4
Factio, 4.63.	Factor, 4.32	Fides pro tormentis	1.5
Falsus, 1.30.	Fallit me, 3.80	Fides	5.30
Fama	4.7	Fides non fides, Fidicula	1.5
Fama mea, & mei	2.1	Fiens non dicitur	1.22
Famosus, Famosa mulier	1.21	Fillafter, 1.5.	Filius, 3.70
Fasces	4.84	Finis, et propositi uerba	3.85
Fastidiosus	1.21	Finitionis uerba	3.78
Fastidium meum, & mei	2.1	Fingo, 5.43.	Fio, 1.22
Fatigatus, 4.99.	Fatuus, 4.113	Fio tibi obuius	3.77
Febri annua, & quotidiana	4.108	Fesilis	1.8
		Flagella, Flagellare	6.47
		Flagitium, 4.58.	Flagito, 5.58

INDEX.

Fleo, 5.32	Fluviatilis, 1.8	G	
Fluxus	1.30	Alli	5.6
Fœneratitius	1.11	Gaudeo, Gaudium	6.12
Fœnero, Fœneror	5.25	Gemma, 6.64.	Gemo, 5.42
Fœnus	4.59	Gena	4.52
Fœtificare, Fœtura	4.71	Generatim, Generaliter	6.20
Fœtuosus	1.21	Genitiuorum significatio	2.2
Fœtus, Fœtura, Fœtificare	4.71	Genitui & Ablatiui affini-	
Folia	4.68	-tas	3.17
Fore, & esse cum compo-		Genitor, Genitrix	3.70
tis	1.26	Geniuus dens	4.52
Formidolosus	1.21	Geniuo rodere	ibidem
Frāgo nauim, & similia	3.75	Gerundiorum significatio &	
Frenitus	4.29	usus,	1.25. & 2.7
Frequens, Frequentia	4.96	Germiculum	1.5
Frondes	4.68	Gesta, 4.9. Gestus, Gestio,	4.2
Fruges, 4.25.	Fruor, 5.5	Glans	4.28
Frumenta præmatura	4.107	Gladiatorium munus	4.16
Frumenti copia	4.75	Gloriosus	1.41
Frutex, Fruticari	4.27	Gradum facio & iacio	5.26
Fuga	6.5	Grammatici audaces & su-	
Fundus, Fundum	6.41	perciliofi	2.8
Fundare, Fundamentum	ibid.	Gratiam ago, refero, habeo,	
Fungor	5.5	& reddo	5.41
Fusigare	6.47	Gratiam inco non dici	5.51
Futilus	1.8	Gratificor	5.76
Futurum coniunctiui, quo di-		Grator, Gratulor	5.42
stet à præterito eiusdem		Gratum facio	5.76
modi	3.28	Gratus	4.89
Futurum participij	1.33	Grauis, Grauidus	6.80
		Gregatim, 6.20. Greges,	4.42
		Grem	

INDEX.

Gremium	4.37	randus	3.72
Guon	6.38	Hinnulus	4.42. & 71
		Hio, Hiscio	5.15
		Histro	4.31
		Hoc nomine	2.49
		Hoc magis	1.16
		Holitor, 1.6. Holus, 1.6. &	3.9
		Homo ccelebris	4.96
		Homo capitalis	4.109
		Homo mansuetæ et bonæ con-	
		ditionis	4.67
		Homo maturus, & præma-	
		turus militiæ	4.107
		Hortus	1.6. & 3.9
		Hospes, Hospitium	4.82
		Hospitales	ibidem
		Huc	2.57
		Huc adcs, pro adfcs	5.51
		Hypotheca	6.57
		I	
		Iacere fundamenta	6.41
		Iacere gradum	5.25
		Iaculari, Iaculum	6.5
		Iam, Iamiam	2.47
		Iandiu, Iandudum	2.35
		Iamucro	2.24. & 47
		Iamolim, 2.35. Iampridcs, 1.34	
		Iam ueniet, & iam præsens	
		erit	5.51
		Ianua	4.8
		Icus finita nomina	1.10
		L	4
		Idem	

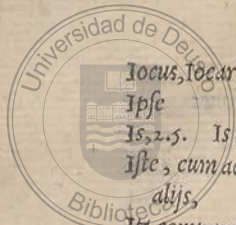

I N D E X.

Idem,	2.5. & 6.20	Imprudenter non dici, sed per
Idemdem	2.50	imprudentiam, siue per
Id etatis, 3.17.	Idq;, 2.58	ignorantiam ibidem
Id quod, cum alio anteceden-		
tes	3.62	Impugno 5.62
Igitur	2.43	Imputo 6.44
Ignominiosa missio	6.62	In, cum uerbis 3.37
Ignorans, Ignoranter	4.94	In agendo, In cena 3.91
Ignotus	1.30	In animo est 5.22
Illis terminata nomina	1.8	In annos 6.60
Illaboratum	5.59	In auro, In aes 3.18
Ille, 2.4.	Illhuc, 2.57	Incedo 5.79
Imago mea & mei	2.1	Incesso, 3.45. Incessus, 6.45
Immigro	5.95	Inchoatiua uerba 1.22
Immunitas	6.39	Incido in .es, uel in .ere 3.18
Impendens, Impendeo	5.42	Incisim, 6.10. Incola, 4.54
Impendo	3.45. & 5.82	Inconsideratus 1.30
Imperiosus	1.21	Inconsultus 5.40
Impero	5.48	Incorporeus 4.98
Imperatio deest prima per-		Increpare 4.29
sona	3.28	Incumbo 3.44
Impersonalium quorundam		Incuria 1.21
regimen nouum	3.46	Incuso 6.13
Impertio	5.33	Indico, Indictum 5.68
Impertior passiuum & depo-		In diem 3.68
nens	ibidem	Indoles 4.46
Impleo, 3.33.	Imploro, 5.52	Indulgēs passiuē sumptū, 1.30
Impono, Impositor	3.95	Indulgentia, Indulgeo 4.18
Imprecor	5.96. & 6.24	Industrius 1.21
Improbare	6.44	Inelaboratum 5.59
Imprudens	4.94	Ineo gratiam 5.54
		Inest rei & in re 3.45
		Infer

I N D E X.

Inferus, Infestus	4.111	Instar	6.18
Infestare	ibidem	Instituta, Institutiones	4.11
Infacialis status	6.9	Instratum	6.46
Infacias ire, Infaciator	ibid.	Instructa naues	5.64
Infidus	4.103	Instruo	5.1
Infinitiuorum esse & fore		In summa	6.20
differentia	1.26	Intendo, Intentio	6.4
Infinitiuum interiectum, uel		Inter	1.13
postpositum	3.21	Inter actionem	3.91
Infinitiuo ubi utendum	1.25	Inter agendum, Inter coenan-	
Infinitiuus loco suppositi ibi.		dum	ibidem
Infra	2.53	Intercedit	3.73
Ingenium precoc	4.107	Intercludo	5.69
Ingenuus	4.1	Interdico	3.39
Ingreddior	5.39	Interim	2.49
Ingreddior in spem	3.81	Interest cum supposito	2.1
Inurgito	5.55	Interrogatio & responsio in	
Inhibeo	5.4	diuersis casibus	2.50
In horam, In horas	3.68	Interrogo	5.61
Initium, Iniens	5.54	Intersepio	5.69
In loco, In locum	3.88	Interuerto	5.28
In manibus	5.34	Intimus	1.17
In mentem uenit	3.82	Intra	2.53
In morem	4.11	Introcludo	5.69
Innocuus, Innoxius	6.17	Intueor te, & in te	3.59
In primis	3.71	Inuenio	5.2
Inquilinus	4.54	Inuerto	5.25
In rem presentem	4.112	Inuestigo	5.45
Insciens, Inscienter feci	4.94	Inueteratus	1.30
Insignis	5.35	Inuicem	2.59. & 3.74
Infomnis	1.20	Inuidia, Inuidiosus	1.21
		L 5	loc

I N D E X.

Iocus, Iocari, Iocularia	4.16	Iustitium	3.6
Ipsē	2.1	Iuuat	3.41
Is, 2.5. Isdemum	6.21	Iuuenta, Iuuentus	4.40
Iste, cum aduerbio Istic & alij,	2.4	L	
Ita comparatum seu constitutum est	3.89	Abasco, Labo	3.59
Ita cum superlatiuo	1.15	Labor, eris, Labor, oris	
Id responsiuum	2.50	ibidem	
Ita pro ualde	2.54	Lacertosus	1.21
Ita ne, 2.17. Itaq;	2.54	Lacesso	2.23. & 3.14
Iter facere, & habere	3.71	Laliso	4.42
Item, Itidem	2.50	Lamentor	3.52
Iterum	2.56	Lamina	4.74
Iterum consul	3.59	Lanista	4.16
Iubeo	3.68	Lapidare	3.6
Iubendi uerba	3.28	Lapillus	6.64
Iucundus	4.89	Lapsus	4.99. & 5.59
Iudicij uerba	3.92	Lassus	4.99
Iugerum	1.7	Latebra, Latibula	4.79
Iugulus, Iugulum petere	4.36	Lauo, eiusq; deriuatiua	1.2
Iugum	4.43	Laxus	4.99
Iuratus	1.30	Legatio prēmatura	4.107
Iura, Iuris naturalis species, Iuriconsultus,	4.48	Leges	4.48
Iurisperitus nemo nisi literarum peritus	3. in pref.	Legibus comparatum seu constitutum est	3.89
Iuriconsultus	3.40	Ego, & Perlego	3.30
Iurisperitus	4.48	Lenticula	1.6
Ius naturale, Ius ciuile ibidem		Letabundus	1.9
Iussus	1.7	Letor, Letus,	6.12
		Leues, 6.8. Leuo,	3.81
		Liber, libri	9.43
		Liberē loqui	4.17
		Libe	

I N D E X.

Liberi	3.8	Ludus	4.16
Liberi ingenui	4.110	Lues	4.72
Liberta	4.1	Lupus	4.42
Libertas	4.17	Lusio, Lusius	4.16
Libertinitas	4.1	M	
Libertinus, Libertus	ibidem	Macellum	4.35
Libra pro pondo	3.13	Maceror, Macesco	
Licentia	4.17. & 18	1.22	
Liceor, Licitor	3.28	Magis	1.12
Licet	2.21	Magister, Magistra	4.38
Lictor, Lictorius, Lintearius,	1.6	Magistratus officium	4.30
Litera, Literarum	3.6	Magna autoritate uir	3.17
Loco patris	3.88	Magnificens	1.30
Locorum quorundam nomina,	4.85	Magni interest	3.3
Locus celebris & frequens	4.96	Magniloquēs, & sua comparatiua, & superlatiua	1.10
Lombardia	4.85	Maior, Maius	1.13
Longē	1.17. & 18	Minor, Maximus	ibidem
Lotium	1.2	Maiores	6.55
Lubricus	4.101	Mala 4.52. Male 2.42. et	3.87
Luculentus	4.91	Maledictum	6.52
Luce, Luci	4.80	Maledicentissimus	1.10
Lucrum	3.12	Malleolus	4.26
Luctuosus	1.21	Malum	6.41
Luctus	4.60	Mando	5.68
Lucus	4.56	Manco te	5.93
Ludere	4.16	Mango	4.110. & 6.59
Ludibundus	1.9	Manipulatum	6.20
Ludicrum	1.3	Marinus, Maritimus	4.95
		Margarita	6.64
		Mater	9.70. & 4.38
		Mat	

I N D E X.

Materia	4.38. & 6.52	Mesis	3.24
Materies	4.38	Metuo	3.27
Matuta dea	4.107	Meum & mei differunt	2.1
Mature & Præmature	ibid.	Meum solius	ibidem
Matureſco, Maturus	ibidem	Migro	5.95
Maturrimus, Maturus	ibid.	Mihi	3.52
Maxilla	4.52	Miles	1.14. & 6.32
Mea	2.1. & 3.2	Miles frequēs ſpectator præ-	
Me cum infinitiuo & accu-		liorum	4.96
ſatiuo	2.14	Miles munificus	6.39
Meditatiua uerba	1.24	Millia, Mille	3.4
Mei, tui, ſui pronomina	2.1	Mimus	4.13
Membrum	6.10	Minimum, Minimè	1.18
Membrana Pergamene	4.85	Minifteria, Miniſterium	4.50
Meme, 2.2.		Minor	1.13
Memini,	3.58	Minores	6.55
Memoria mea & mei	2.1	Minoris emi	3.1
Memoria, Memoriter	3.93	Minus	1.12
Menda	4.6	Mirari ſe	5.92
Mœnia	4.8	Mirificiſſimus	1.10
Meno, Mentio, Mens, Men-		Mis, tis, ſis	2.1
tum, Mentior, Mentia,	3.58	Miferere poteſt, Miſertum	
Menſarius	4.14	eſt,	3.46
Mentula	1.5	Modestia	6.41
Meo dormientis	2.1	Modi tres quibus actiuum in	
Meo iure	6.3	paſiuum reſoluitur	3.39
Meo nomine	2.49	Moleſtia afficere, Moleſta-	
Me occupato, & ſimilia	3.64	re,	4.118
Mercor,	4.110. & 5.99	Moleſtia	6.8
Merere	4.110	Mollis	4.115
Meritorius puer, meretrix ib.		Momenta	4.41
		Momen	

I N D E X.

Momentum	6.41	Nafcor	3.45
Monumenta	4.75	Natales, Natalia	4.10
Morbus capitalis	4.109	Natalis, Natalitius	ibidem
Moratus, Morigeratus	4.104	Natus	3.70
More maiorum comparatum		Natura cõſtitutũ, cõparatum,	
eſt	3.89	& præſcriptum eſt	3.29
Morigeror, Morigerus	4.	Natura comparatiui	1.12
104		Natura ſuperlatiui	1.14
Moroſus	1.21	Naues inſtructæ & ornate	
Moror te, 5.93.		Mos, 4.11	5.64
Mulier	6.38	Næ, 6.39.	Ne, 6.29.
Mulier famoſa	1.21	& 2.14. & 17. &	3.29
Mulus	4.41	Nec, Nec enim ibidẽ.	& 2.58
Multò	1.16. & 18	Neceſſe eſt	3.49
Munus	6.39	Necubi	3.27
Munerarius	1.6. & 4.16	Nec uerò	2.58
Municeps	4.83. & 6.39	Necatius, Nectus	6.28
Munificus	ibidem	Ne dicam	3.20
Municipatim	6.20	Nedum	2.18
Munire uiam	5.71	Negationis uſus	3.27
Munimenta	4.75	Nego	6.9
Murus	2.8	Negotium.	4.61. & 5.88
Muſculus	1.5	Nemo noſtrum, nõ noſtri	2.1
Mutuò aduerbium	2.59	Nempe	2.27
Mutuò amare	3.74	Neq; autem	2.24
Mutuo, as, Mutuor	5.25	Neq; id ſine, Neq; enim	2.58
Mysterium	4.50	Neq; hoc, Neq; illud	ibidem
		Nequaquã, Neutiquam	3.27
		N	
		Nactus ſum	5.2
		Nam, Nanq;	2.55
		Nam quod	ibidem
		Nihil ad te	3.90
		Nihil	

INDEX.

Nihil ad Persium	ibidem	Non, & nisi, cum alijs uer-	
Nihil, & Nisi	3.54	bis,	3.29
Nimirum	2.27	Non placeo mihi	5.92
Ningit	3.40	Non pridē, Nō ita pridē	2.34
Nisi,	2.19. & 3.29.54	Non quia, Non quo, Non ut,	
Nobilis	5.35	Non quōd	2.37
Nocentes	6.17	Non me fugit, & similia	3.80
Noctē	6.80	Nō modō	2.18. & 31. et 3.27
Nomina diminutiua	1.5	Non scio, & non uolo, bar-	
Nomina in bundus	1.12	bara	6.39
Nomina in arius	1.6. & 21.	Non solum, Non tantum	2.18
Nomina in aster	1.5	& 31. & 3.27	
Nomina in ceus, eius, itius	1.11	Nostras	2.3
Nomina in er, uel in ellus	1.5	Notabilis	5.35
Nomina in icus	1.10	Nonacula	1.5
Nomina in io	3.86. & 4.2	Nonalis	6.42
Nomina in orius, et i oriū	1.6	Noni copias tuas	4.65
Nomina in osus	1.21	Nonissimē	2.50
Nomina in rium	1.6	Nonitiis	6.59
Nomina adiectiua in tilis filis		Noxa, Noxales actiones	6.35
& xilis	1.8	Nudiusbertius Nudiusquar-	
Noīa quorundā locorū	4.65	tus	2.33
Nominatim	6.20	Non	2.50
Noīatiuus p accusatiuo	3.23	Numen, Nutus	6.27
Noīatiuus pro uocatiuo	3.22	Numeralia	1.14. & 3.5
Nominum criminalium, &		Numeralium usus, & ordo	
pœnalium regimen	3.31	3.5. & 14	
Non	2.50. & 3.28	Numerorum ordo	3.14
Non autem	2.24	Nummularij	4.44
Non continuō, protinus, sta-		Nunc	2.51
tim	2.30	Nunquādo	2.50
		Nunt	

INDEX.

Nuntium, Nuntius	6.15	Officina	4.44
Nuper	2.34	Officium	4.30. & 6.39
Nuspam, Nusquam	2.28	Olim, Olimiam	2.35
Nutrio, Nutrix	5.46	Olus	3.9
Nuto	5.84	Omnium rerum copias ha-	
Nutus	6.27	beo	4.65
Nux	4.28	Onager	4.42
		Opem fero	3.65
		Opera, re, Oper. epretiū	4.76
		Operosus	1.21
		Oportet legere libros	3.49
		Opinio	3.86
		Opifices	4.44
		Oppetere	5.44
		Oppidatim	6.20
		Oppidum	4.20
		Oppidum frequens	4.96
		Oppignero	6.57
		Opprobrium	6.44
		Oppugno	5.62
		Opus	4.76
		Opus agere	5.99
		Oratio	6.36
		Orationis copia	4.65
		Orator	4.81
		Orbitas, Orbus	4.106
		Ordo	4.14
		Ordo numerorum	3.14
		Oriundus	3.57
		Ornatus nauium	5.64
		Orphanus	4.33
		Oro	

I N D E X

	5.29	Participij compendium	1.32
	4.52	Participia in ens in substantiuū	
	5.72	transcuntia	1.33
	4.42	Participiorum copulatio cum	
		infinitiuo fore	1.26
P			
Abulum	4.53	Participium futuri tēporis in	
Pacatus sum, Pacificatus		nomen transiens	1.33
sum	5.73	Participiū präteriti actionē	
Pedor	6.25	præsentis passionem signi-	
Pallium	6.46	ficat	1.30
Pallax, Πάλλαξ	6.48	Participium præsentis tempo-	
Pampinarium	1.6	ris, pro præterito poni	1.31
Pannosus	1.21	Parui interest	3.3
Par	5.74	Parumper	2.48
Parasitaster	1.5	Pasco, Pascor	4.53
Parasitus	4.51	Pasim	6.19
Parenthesis	3.11. & 84	Pasui usus elegans	3.49
Parens	3.70	Pastio, Pastus	4.53
Parentalia, Parentare	4.23	Pater	3.70. & 4.38
Parem esse	5.74	Patres	6.55
Paria facere	ibidem	Patrocinari	4.12
Paries	4.8	Patrocinium, Patronus	ibidē
Pariter	2.32	Paucis diebus	3.53
Parit mulier filium	5.13	Paulisper	2.48
Pars mea, & mei	2.1	Paulo	1.16
Partio	5.33	Peccatum capitale	4.109
Partior	5.33. & 3.45	Pecora, Pecudes	4.42
Particeps	3.45	Peculatus, Pecunia	6.49
Parturio	1.24	Peculiaris, Peculium	ibidem
Participia perbellē infinitiuo		Peculiarum copia	4.65
adiuncta	1.25	Pediculus, uel Pedunculus	1.5
		Peius	

I N D E X.

Peius	2.52	Perlego	5.30
Pellex	6.48	Perlucidum	5.31
Pello	6.47	Permissus, Permissu	1.7
Pellucidum	5.31	Permanceo	5.30
Penarium	1.6. & 4.35	Per meipsum, teipsum	3.64
Pendo, & inde cōposita	5.82	Permitto	5.68
Penes	6.54	Pernocto, Pernox	5.30
Penetrabilis, Penetralis	6.26	Peroratio, Peroro	ibidem
Penetro	6.57	Perpendo	5.82
Pensilis	1.8	Perpeffus	5.31
Penuria	4.62	Perpluo	ibidem
Penus	4.35. & 6.56	Perquam	1.17
Per	2.48. & 3.64	Perscribo	5.30
Per, & q̄ cum gradibus,	1.17	Persequor	5.32
Per, cum compositis	5.30	Persona	6.34
Peragere reum	5.30	Perpicuum	5.38
Perago iussa	4.68	Persuadere, Persuasio	5.30
Perceptibilis	6.26	Pertinax	5.31
Percontor	5.61	Peruenio	5.36
Perditus	5.31	Peruersus	5.31
Peregrinus	4.82	Peruigil, Peruigilo	5.30
Perēdie, Perēdinus dies	2.53	Peruestigo	5.45
Perfero	5.30	Pessimē	2.52
Perfidus	4.103	Pestilentia, Pestis	4.72
Perfluo, Perfuga	5.31	Petere iugulum	4.36
Perfunctus	5.44	Peto	5.58
Pergamentū, Pergamum	4.85	Petulans	4.105
περίδεια	4.23	Petulantia	ibidem
Perinde	2.50	Πέριανος	4.4
Periodus	6.10	Philomela	6.20
Periratus, Perirurus	5.31	Philosophaster	1.5

M Pige

I N D E X.

Pigere	3.46	Pondo	3.13
Pignero, Pignus pigner.	6.57	Pono, conditionem	4.67
Pigneratitius	1.11	Populabundus	1.9
Piscis, Pisciculus	1.5	Populus	1.4
Placatus sum	5.73	Populus frequens	4.96
Placeo mihi	5.92	Porcus	4.42
Plango	5.52	Porro	2.24
Plantarium, Plantæ	1.6	Porta	4.8
Platea frequens	4.96	Portari	6.51
Plenus	3.33	Portitor, Portorium	1.6
Pleriq; Plerunq;	4.90	Posco	5.58
Plicatilis	1.8	Possessio	6.41
Ploro	5.52	Possesse pigere	3.46
Pluit	3.40	Possessiva nominum quorundam locorum	4.85
Plumbatura	6.58	Post, uim habet comparatio,	1.16
Pluralis, pro singulari abusu,	3.11	Posteri	6.55
Plura	4.90	Posterioribus	ibidem
Pluris	3.1	Postremus	3.31
Plusculus	1.5	Post hac, Post illud	2.56
Pluviatilis	1.8	Postridie	2.10. & 33
Poëta	4.32	Postulatio præmatura	4.107
Pœnitent	3.46. & 4.18	Postulo	5.58
Polliceri habeo	5.98	Potestas mea & mei	2.1
Poma cruda	4.116	Potio, Potus	4.4
Poma præcocia, præmatura, & ferotina	4.107	Potiri, Potitus	3.34
Pomarium	1.6	Potissimū, non potissime	6.29
Pomeridianum	ibidem	Poto, eiusq; deriuata	1.2
Pomum	4.28	Potorium	1.6
Pompa	4.39	Prauum	6.40
		Præ,	

I N D E X.

Præ, in compositione	3.31	Præteritum pro futuro	3.48
Præcepta, Præceptiones	4.11	Præuaricatio, Præuaricari,	
Præcipio	5.68	6.50	
Præclarus, Præclare	4.91	Præuaricator	ibidem
Præcoquus	5.11	Precor	5.96. & 6.24
Præcox	4.107. & 5.31	Pridem	2.34
Præditus	5.15	Pridie aduerbium	2.10. & 33
Prædium	6.40	Pridianus	2.33
Prægnans	1.33	Prima luce, Primis tenebris	
Prælium	4.64	4.80	
Præmaturus	4.107	Primis tenebris, prima nocte	
Præ me fero	5.17	4.80	
Præparo	5.64	Prima die, ac nocte	ibidem
Præpositiones accusatiuo, & ablatiuo iunctæ	1.27	Primpilaris, Primpilus	4.84
Præripio	5.68	Princeps	1.18
Præscribit ratio	8.89	Priscus, Pristinus	4.86
Præ se fert, Præ se ducit	5.17	Priuatim & Priuate	6.20
Præfert, Præ se gerit	ibidem	Probrum	6.44
Præfens	1.33. & 4.112	Procacitas, Procax	4.105
Præsentaneum	4.112	Proconsul	4.84
Præses, Præsideo	5.65	Procul	2.11
Præsides hoies, Præsidiū	5.66	Procul dubio	5.49
Præstans	4.121	Profecto	2.27
Præstare	6.16	Profluens	1.33
Præsto sum	5.51	Profere	1.26
Præsul, Præsum, Præsid.	5.65	Profusus	1.30
Præterquam	3.54	Prohibeo	5.4
Prætor, Prætorius	1.6. et 4.84	Proinde	2.50
Præteriti distantia inter futurum coniunctiu modi	3.28	Promontorium	4.43
		Pronomina mei, tui, sui	2.1
		M 2 Pro	

I N D E X.

Pronebat	6.1	Punctim	6.20
Pronuntio memoriter, non memoria	3.93	Punio	3.69
Procerium	5.54	Pupillus	4.33
Procerium apparatus	5.64		
Propediem, Propemodum	3.68	Q	
Propius urbem	2.12	Vadringeni, Quadrin genti, Quadragesima	3.5
Properatim	6.20	Quadrimus	1.5
Propono cum alijs uerbis	5.72	Quadrinoctio	2.33
Propositiones, & rationes interdum confundi	3.50	Qualitas	6.34
Proprietor, Proquestor	4.84	Quam pro quantum	1.17
Proprietas comparatiui	1.19	Quam, ubi deceat	3.54
Prosequor	5.22	Quam pridem, Quam dudum	2.34
Prosper	4.87	Quam cum gradibus	1.17. et 18
Proteruius, Proteruius	4.104	Quamuis sub dictione, tamen, subintelligi	2.40
Protinus cum particula non	2.30	Quam ut, quam qui, quam pro	1.17
Prouinciatim	6.20	Quamobrem	3.43
Prouoco	5.14	Quamuis	2.21
Proxime hostem	2.12	Quando, Quandoquidem	2.42
Proximus	1.17	Quando utimur nominatiuo pro uocatiuo	3.22
Prudens feci	4.94	Qua pietate es	3.74
Pudor	4.195	Quancquam	2.21
Pueri catamiti	4.110	Quanti, Quancumq;	3.1
Pueri meritorij	ibidem	Quanti interest	3.5
Pugillares	5.8	Quantum & tantum indifferenter iunguntur cum tanto & quanto	1.16
Pugna	4.64	Quare, Quapropter	2.43
Pullastra	1.5		
Pullus	4.71		
Pulsare, Pulsatio	5.47		
Punctum	6.41		

Quar

I N D E X.

Quartum consul	3.59	Quis et is in parenthesi	5.84
Quasi	2.36	Quis cui preponendum	3.30
Quatenus	2.42	Quisquis, Quicumq;	3.16
Quaternus	3.5	Quispiam, Quisquam	3.63
Quatriduo	3.53	Quisq;	1.14
Que, coniunctio enclitica	2.58	Quisq; cum uerbo, aut participio	3.60
Quemadmodum	2.54	Quod, pro qua res	3.61
Questum est	5.24	Quod, & co	1.15. & 2.37
Questui te ab ostio, ex ostio, de ostio	3.66	Quod autem, Quod uero	2.55
Questus, Questibus	3.12	Quod coniunctio	2.20. & 39
Questus, Questibus ibidem		Quod scribis gaudeo, et quod scribas gaudeo	2.20
Questor, Questorius	1.6.	Quodcumq;	3.16
& 4.84		Quodq;	1.15
Questuosus	1.21	Quo minus, Quo secius	1.12
Quia	2.31	Quomodo	2.54
Quicquid, Quicumq;	3.16	Quoniam	2.27
Quid	1.13. & 3.16	Quoquo	3.16
Quid ad te	3.90	Quoquo uersus	2.8
Quid est nisi	3.54	Quoq; ablatiuus	1.14
Quid interest inter preteritum & futurum coniunctiui modi	3.28	Quoq;	2.58
Quidq;	1.15	Quorundam locorum nomina	4.85
Quidam	3.16. & 63	Quotannis	6.60
Quidem	2.23	Quotidiana febris	4.108
Quin, Quinetiam	2.45	Quotidianus	ibidem
Quippe	2.27	Quoties	2.49
Quippiam	3.16	Quot modis iubemus	3.28
Quis	1.13	Quotus	1.14
		Quum	1.39

M. 3 Rap

INDEX.

R	Regimen nominum criminatum, & poenaliu	3.83	3.32
Rapio	Regimen uerboru cu diuersa	6.20	3.45
Raptum	eorum significatione	1.8	6.20
Rasilis	Regionatim	6.36	6.20
Ratio	Relatiui cum antecedente dis-		
Rationem habere, Ratio con-	cordia elegans	3.18	3.19
stat, Rationem ducere	Religiosus	3.18	1.21
Rationum, & propositio-	Remaneo	3.50	5.63
num inculcatio	Remigro	5.31	5.95
Re	Reperio	5.63	5.2
Re composita	Repeto	1.5	5.63
Recaluafter	Repetudarū, Repetūdis	1.5	1.34
Reccdo	Repignero	5.95	6.57
Receptor	Repo, Repto	4.82	6.5
Reciprocatio fol. 499. cap. 3	Reporto	4.99	6.51
Recludo	Reposco	5.63	5.63
Reconcilio	Repono in te spem	5.54	3.91
Recordationis uerba	Repositorium	3.82	1.6
Recrudesco	Repurgo	4.116	5.31
Reddo, pro do	Reputo	2.56	6.44
Reddo gratias	Rescisco	5.41	6.23
Redeo	Respondeo	2.56	3.45
Reditus parenthesis	Respondeo subauditum	3.11	3.47
Reduco	Reses, Resideo	5.77	5.65
Refero ad Senatum	Resipisco	5.100	5.3
Refero gratias	Resigno, retego, retexo	5.41	5.63
Refero tibi, & ad te	Reuertor	3.38	2.56
Refert cum supposito	Rheginenses, Rhegini	2.1	4.85
Refertio, Refertus	Rhetor	3.33	4.81
Refigo	Ridiculus	5.63	1.5
Refragor		4.70	

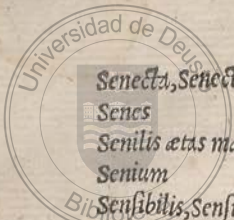
RIXA

INDEX.

Rixa	6.61	Sciscitor	5.61
Rogationes	4.49	Scitus	1.30
Rogatos uelim	1.27	Scomma	5.10
Roma urbs Septicollis	4.43	Scribo	5.30
Rosarium, Rosetum	1.6	Sculptile	1.8
Rumor	4.7	Scurra	4.51
Ruri	4.80	Secunda uice consul	3.59
Rursus	2.56	Secius	1.12
		Sectile	1.8
S		Sector	1.2
Scellus, la, lum	1.5	Secundum prepositio	2.46
Sacrarium	1.6	Secundus	1.18
Sacrilegium	6.4	Secus uim habet comparatiui	
Salij	5.65	Sed cum relatiuo	3.27. & 37
Salio, Salratio, Saltus, Salto	1.16	Sed saltem, Sed certe, Sed uel	
5.103			
Saltus	ibidem, & 4.56		
Saluber, bris	4.83	3.27	
Salue, Saluebis	6.30	Sed cui	3.61
Salueto, Saluco, Salutare	ibid.	Sedco	5.6
Salutifer	4.88	Sedicula	1.5
Saltem, Sane	2.27	Seditio	4.63
Sanus	4.98	Segetes	4.95
Sarcina, Sarcinam compone-		Segetes prematuæ	4.107
re, uel colligere	4.49	Semel	6.20
Sarmentum	4.26	Sementis	4.24
Satio uerbum, Saturo	5.78	Seminarium	1.6
Saxatilis	1.8	Semifomnus	1.20
Scala	3.13	Senator	4.84
Scaturio	1.24	Senatorius	1.5. & 4.84
Sciens feci	4.94	Senatus frequens	4.96
Scilicet	2.60	Senatusconsultum	5.100

M *

Sen

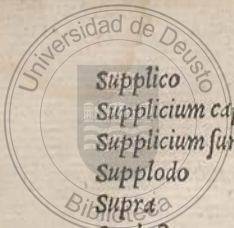

INDEX.

Senecta, Senectus	4.40	Simonia	4.79
Senes	4.5	Simul	2.32
Senilis aetas matura	4.107	Sin, & cōposita	1.12. & 2.26
Senium	4.40	Sinus	4.37
Sensibilis, Sensilis	6.26	Si non, cum uerbo	3.29
Sentina	6.61	Singularis	1.15. & 5.35
Separatim	6.20	Siquidem	2.25
Sepulera	4.75	Sis, 2.1. Sis frequens,	4.96
Septicollis urbs Roma	4.43	Sisto	5.6. & 6.31
Septingeni, Septingenti	3.5	Situs	6.25
Septimontalia festa	4.43	Siue	2.17
Series	4.14	Soboles	4.27
Serio	4.16	Socius, Sodalis, Sodalitas	4.37
Sero, Serotinus	4.107	Solamen, Solatiū, Solor	4.77
Seruitium, Seruitus, Seruitia	4.50	Solicito	5.75
Sepe	2.2	Solus	3.67
Sesilis	1.8	Solstitium	5.6
Sexcenti	3.5	Soluendo esse	1.27
Si subauditur	3.48	Solummodo	2.41
Sic, Sicq;	3.50. & 54	Solutilis	1.8
Sicut, Sicuti	2.36. & 54	Somnus, et eius cōposita	1.20
Sicubi, Sicunde	3.27	Sordes	6.61
Sido	5.6	Sortior	5.33
Sidus	6.22	Spargo humū floribus	4.101
Signa pro operibus sculptilibus	4.115	Spatium annuum, & diurnum	4.108
Significatio, & regimen uerborum uarium	3.45	Species generi præponitur	6.22
Siliqua, Siliquastrum	1.5	Spectacula	4.69. & 16
Similis tui, uel tibi	3.45	Spectat	3.96
		Spei uerba	3.81
		Spero	

INDEX.

Spero	5.47	Subter	2.53
Spem, metūq; ostendere	5.72	Suburbana	4.20
Sponte	2.57	Succurrit mihi	4.82
Statim, cū particula non	2.30	Suffragia, Suffragor	4.70
Stator, Statum	5.6	Sui	2.1
Status inficialis	6.9	Sulphuraria	1.6
Stella	6.22	Summatim	6.20
Sterno	6.46	Sum maturus audiendæ philosophiæ	4.107
Sterno lectum pallio	4.101	Sumo	6.3
Stipendia facere	4.110	Sum positus in hac conditione	4.67
Stipendiarius	1.6	Super	2.53
Sto	1.6	Super coenam	3.91
Stolidus	4.113	Superioribus diebus	3.55
Stomachosus	1.21	Superficies	4.31
Strages	4.49	Superlatio	1.3
Stragula	6.46	Superlatiui aduerbia seruiunt	
Stramentitius	1.11	accusatio	2.12
Strepitus, Stridor	4.26	Superlatiui resolutio	1.12
Strictim	6.20	Superlatiui nois natura	1.14
Strucltilis	1.8	Supersum	5.53
Strues	4.49	Supini	3.44
Studiofus	1.21	Supinum in tum	1.28
Stulte, Stultus	4.113	Supinum in tu	1.29
Stuprare, Stuprum	6.45	Suppetias uenire, suppetiæ	
Sua	3.2		
Suadeo, Suasor	5.30		
Subijt mihi, & me	3.82		
Subinde	2.50		
Subleuo	5.81		
Subsido	5.6		
Subsidium	5.65		

INDEX.

Supplicio	5.11	Tanquam	2.36
Supplicium capitale	4.109	Tanti, Quāti, cū cōpositis	3.1
Supplicium sumo	6.3	Tanti interest	3.3
Supplodo	5.9	Tantisper	2.48
Supra	2.53	Tantum	2.44
Surdaster	1.5	Tantū abest, Tantū non	2.31
Sursum, & Deorsum	2.57	Tantum & tantō quibus iun-	
Suscipio curas & similia	6.3	gantur gradibus	1.16
Suspicio	5.56	Tantundem, Tantidem	3.1
Sustulit pater filium	5.13	Tedere	3.46
Sutilis	1.8	Tectorium	1.6
Sutrina, 4.44.	Suus, 2.2	Temere	2.49
Suum quisq;	3.60	Temperantia	4.41
Sylva	4.56	Tempus pro tempore posi-	
Syncertum	6.37	tum	3.48
Synecdoche	3.17	Tēpus cōtinuū per accusatiuū	
Svaritss	4.38	significari falsum esse	3.53

T

Taberna, Tabernarij	4.44	Tenebrae	4.80
Taberna meritoria	4.110	Teneo memoria	6.3
Tabellarium	1.6	Tentorium	1.6
Tabule	4.115	Tenus	2.8. & 9
Tacitus	1.30	Tergiuersator, Tergiuersari	6.50
Tam	1.16. & 18	Ternus	3.5
Tamen, qua de causa ab ora-		Ter cōsul, Tertiu cōsul	3.59
tionē quandoque abijcia-		Terra, Territorium	4.83
tur	2.40	Terra gremium	4.37
Tamen cum relatiuo	5.61	Tertia uice cōsul	5.59
Tanetsi	2.21	Testamentum	6.36
Tandem, 6.21.	Tandiu, 2.35	Tete & tutu	2.2
		Textilis	1.8

Thar

INDEX.

Tharsis	5.6	Tripudium	5.103
Thebani, Thebæi	4.85	Triumphalis	4.84
Theca	1.6	Triumphator	ibidem
Θάλυς	6.38	Triualis scientia	4.16
Tibi uacans	3.53	Tua, Tua interest	3.2
Timeo	1.25	Tui	2.1
Timeo tibi, Timeo te	3.45	Tum, 2.22. Tum uerò,	2.24
Tinctilis	1.8	Tuo ipsius	2.1
Titubo	5.84	Tuo nomine	2.49
Toga, Togati	6.46	Tuos qui	2.1
Tollo	5.13	Turba	6.61
Tornatilis, Tortilis, Tonfalis		Turbo, binis	ibidem
1.8		Turchia, Teucria	4.8
Tractim	6.20	Turmatim	6.20
Traijcio	3.36	Tutu, & tete	2.2
Tragedus, Tragicus	4.32	Tutus	1.30
Transfero	3.35	Tuus	2.1
Translucens	5.31		

V

Transmarinus	4.95	V Acillo	5.84
Transmaritimum	ibidem	Vaco, Vacat	5.85
Transmigro	5.95	Vadatus, Vas	6.31
Trapeza, Trapezita	4.44	Vadimonium	ibidem
Treceni, Triceni	3.5	Valde	1.18
Tribunus, Tribunitius	4.84	Vale, Valeo, Valeant	5.30
Tributarius, Tributorius	1.6	Valetudo	6.18. & 6.30
Triclinium	4.34	Valctudinarij	6.30
Triduo	2.33. & 3.53	Væ	2.11
Trimus	3.5. & 1.5	Vbera lacte grauida	6.7
Trinoctio	2.33	Vbertim	6.20
Trinus, Trinitas	3.5	Vbi collocadū adiectiuū,	3.25
Trinum nundinum	ibidem	Vbi primum	1.17
		Vbiq;	

I N D E X.

Vbiq;	6.19	tinencia	3.82
Ve	2.17	Verba ad uisionem pertinencia	
Veſtatio, Vector	3.86	tia	3.83
Veſtigal	4.59	Verba deſideratiua	1.23
Veſt	2.17	Verba quādo uenuste in oratione aut deſunt, aut redunt	
Velut, Veluti	2.36	dant	3.47
Venalis	4.93	Verba motus	1.27
Venaliarij	6.59	Verbalia in atio	1.2
Vendibilis	4.93	Verba in ſio	1.22
Vendico	5.8	Verba in rio meditatiua	1.24
Veni, uenito	3.28	Verba præteriti temporis, pro futuri	3.48
Venia	4.18	Verba inchoatiua	1.22
Veni in opinionem, ſuſpicionem, obliuionem, & c.	3.86	Verba motus ad quem	1.25
Venire in mētem	1.25, et 3.82	Verba indefinita	1.28
Ventito	5.10	Verba pretij cum caſu	3.1
Venuste diſcordat relatiuum cum antecedente	3.19	Verba præteriti, pro futuro	3.48
Verba ad autoritatem pertinentia	3.89	Verbera, Verberatio	6.47
Verba ad ſinem operis pertinentia	3.85	Verberare	ibidem
Verba ad finitionem pertinentia	3.78	Verbo paſſiuo, ubi nitidius uſur, ubi actiuo	3.49
Verba ad coniecturam pertinentia	3.79	Verborum uariū regimen, & ſignificatio	3.45
Verba ad notiā pertinentia	3.80	Verbum cui perſonæ, generi & numero reſpondere debet	3.24
Verba ad ſpem pertinentia	3.81	Vereor ut, & ne	3.27
Verba ad recordationē pertinentia		Verna, uernaculus	1.5
		Vero	2.24
		Verſi	

I N D E X.

Verſicolor	6.55	Vindico, Vindicta	5.8
Verſicoloria, ria	ibidem	Vir	3.70
Verſilis	1.8	Vir magne, parue, mediocris conditionis	4.67
Verſus	2.8	Virgo	6.38
Vertex	6.11	Virum	6.20
Veſcor	4.53	Virtuoſus non dicitur	1.21
Veſperi	4.80	Virtutis, & uitij in dolens	4.46
Veſpertilio	4.45	Viſo	1.23
Veſtiarium	1.6	Vitabundus	1.9
Veſtigo	5.45	Vitium	4.6, & 5.8
Veſtras, & noſtras	2.3	Vitium capitale	4.109
Veſtatio non uetitio	1.2	Viuarium	1.6
Veterator	6.59	Vltro citroq;	2.57
Veto	6.9	Vllus	3.63
Veteres	4.5	Vmbratilis	1.8
Via	3.66	Vna	2.32
Viam facere	5.71	Vnio	6.64
Viam munire	ibidem	Vnus	3.67
Vicatum	6.20	Vnus aut alter	4.59
Vicina, Vicinitas	4.20	Vnuſquiſq;	1.14
Viciſſim	2.59	Vocatiui in nominatiuū mutatio	3.22
Vicus	4.20	Vocare in inuidiam	1.21
Viſtito	5.10	Vocauit te à uia, e uia, de uia	
Viſtus	6.56	Videor uenuste uſurpatum	3.66
Videlicet	2.60	Vociferor	5.52
Videor uenuste uſurpatum	3.51	Vocor in ſpem	3.81
Video te accuſatū, & c.	1.28	Volatilis	1.8
Videre licet, Videas	3.83	Volitare, Volatus	6.5
Vigilie	4.69	Volo	3.49
Villa	6.41	Volu	

I N D E X.

Volucris	4.45	ticipio	3.60
Volumen	6.43	Vt, & Ita, cum superlatiuo	
Voluptuosus	1.21	1.15	
Vrbani uici	4.20	Vti	2.36
Vrbs Roma	ibidem	Vtile est	3.49
Vrbs frequens	4.96	Vtique	2.27
Vrbs Septicollis Roma	4.43	Vtpote	ibidem
Vsqvam	6.19	Vtor	5.5
Vsq;	2.8. & 4.112	Vt primium	1.17
Vsqueadco	2.44	Vt, pro quam, uel quantum	
Vsq; eò	ibidem	ibidem	
Vsurpo	5.50	Vt, pro quippe, seu utpote	
Vsus	5.5	2.28.36. & 54	
Vsus nominatiui, pro uocati- uo, & contra	3.21	Vt quia	2.37
Vsus pluralis, pro singulari	3.21	Vt quòd	ibidem
Vsus nominatiui, pro accusa- tiuo	3.23	Vtroq; uersus	2.8
Vsus negationis	3.27	Vtrum	1.13
Vt ceteros	3.21	Vt, superlatiuo iunctum	1.15
Vt ceteri	ibidem	Vt tamen, abijcitur ab ora- tione	2.40
Vt, cum facio, & committo	4.107	Vuaceus	1.11
2.38		Vua præcoces, & serotina	
Vter, & Quis, cum interro- gatione	1.13	Vultus	4.13
Vter utrum accusat	1.30	Z	
Vterque cum uerbo, uel par-		Zeugma	3.24

FINIS.

S E B A S T I A N V S
G R Y P H I V S G E R -
M A N V S E X C V -
D E B A T L V -
G D V N I,
A N N . M . D . X L V I I I .

